COLECȚIA
PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI
INIȚIATĂ ÎN ANUL 1977 DE PATRIARHUL
IUSTIN († 1986)
ȘI RELUATĂ, ÎN SERIE NOUĂ, ÎN ANUL 2007
CU BINECUVÂNTAREA PREAFERICITULUI PĂRINTE
DANIEL
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI

SERIE NOUĂ

10

FERICITUL IERONIM

EPISTOLE

Volumul al II-lea

CARTE PUBLICATĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Traduceri din limba latină
de Maria-Luiza OANCEA, Ana-Cristina HALICHIAS, Traian DIACONESCU,
Constantin RĂCHITĂ, Florentina NICOLAE, Ștefan CUCU, Florin FILIMON,
Dan NEGRESCU, Diana Maria DIACONESCU, Claudiu ARIEȘAN

Ediție îngrijită de Ana-Cristina HALICHIAS

BASILICA

BUCUREȘTI - 2018

Ediție îngrijită de către *Departamentul „Carte patristică"* al Editurilor Patriarhiei Române

Redactori: Mircea - Adrian BĂICULESCU, Alin - Bogdan MIHĂILESCU
Petru MOLODEȚ, Mihai GRIGORAȘ
Tehnoredactare: Laura - Raluca CRISTEA
Viziune grafică: Maria COMAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
IERONIM, sfânt
Epistole / Fericitul Ieronim. - București : Basilica, 2013-
3 vol.
ISBN 978-606-8495-50-7
Vol. 2 / trad. din lb. latină de Maria-Luiza Oancea, Ana-Cristina Halichias, Traian Diaconescu, ... ; ed. îngrij. de Ana-Cristina Halichias. - 2018.
- ISBN 978-606-29-0289-6

I. Halichias, Ana-Cristina (ed. ; trad.)
II. Oancea, Maria-Luiza (trad.)
III. Diaconescu, Traian (trad.)

227

ISBN 978-606-29-0289-6

CUVÂNT ÎNAINTE

Epistolele cuprinse în cel de-al doilea volum dedicat corespondenței Fericitului Ieronim se întind pe o perioadă de un deceniu (394-404 d.Hr.), interval istoric de intensă activitate pastorală, exegetică și polemică și poate cel mai interesant din biografia părintelui latin, cu implicații vaste, până în contemporaneitate. Stabilit în 386 la Betleem, unde întemeiase propria sa comunitate monastică, Ieronim muncește asiduu vreme de cincisprezece ani (390-405) la traducerea integrală în latină a cărților Vechiului Testament, desăvârșind ceea ce se va numi *Vulgata*, cea mai de preț moștenire teologică și lingvistică lăsată de el culturii europene. În paralel alcătuiește mari comentarii biblice pentru educarea teologică a creștinătății apusene, distribuite prin prieteni în întreaga Europă, din Pannonia până în Spania.

Preocuparea Fericitului Ieronim pentru exegeză se prelungește și în multe dintre scrisorile acestor ani: unele oferă răspunsuri scurte la probleme de înțelegere a textului biblic, dezlegări ale sensului literal sau spiritual ale unor pasaje dificile sau obscure, altele dezvoltă interpretări extinse sub formă de tratat.

Ca exeget, Ieronim se folosește de moștenirea superioară a teologiei grecești, mai cu seamă de Origen: îi traduce unele omilii, învață ebraica, apelează la *Hexapla* ca instrument filologic, preia învățătura celor trei sensuri ale Scripturii, se inspiră din comentariile acestuia. Dar anul 393 este și anul despărțirii sale de teologia alexandrinului. Ieronim se implică într-o polemică teologică de proporții, rămasă în istoria Bisericii drept „prima controversă origenistă”. Iată de ce scrisorile păstrate reprezintă documente deosebit de valoroase, oferind cercetătorului izvoarele necesare pentru reconstituirea subiectelor de dispută și a evoluției evenimentelor. Într-o primă etapă (394-397), Ieronim subscrie cererii Sfântului Epifanie al Salaminei de a condamna ideile teologice incompatibile cu credința creștină prezente în sistemul origenian, intrând

astfel în conflict cu episcopul Ioan al Ierusalimului și cu Rufin de Aquileea, admiratori fervenți ai lui Origen. Împăcarea survine abia prin medierea puternicului episcop Teofil al Alexandriei, Ioan cedând în fața lui Epifanie și reprimindu-l în comuniune pe Ieronim. În a doua etapă (398-402), Rufin revine în Apus, unde se dedică reabilitării lui Origen. Traduce *Despre principii* într-o formă din care elimină pasajele heterodoxe, susținând că ele ar fi fost interpolate de eretici și că intervenția sa în textul original era o metodă folosită anterior și de Ieronim în traducerile din Origen. Ieronim îi dă replica într-o scrisoare acidă, demolând teoria interpolării. Între timp, un sinod ținut în 400 de Teofil al Alexandriei la Nitria condamnă ideile origeniste, urmat în același an de sinoade similare în Cipru, Palestina, Roma, Milano, Aquileea. Dar polemica dintre Rufin și Ieronim va mai continua pe un ton foarte personal încă doi ani, ambii compunând *Apologii* în care mărturisesc credința ortodoxă, dar se acuză reciproc de origenism. În cele din urmă Chromatius, episcop de Aquileea și prieten al lui Rufin, pune capăt disputei, interzicându-i acestuia orice atac public ulterior asupra lui Ieronim.

Un interes teologic și literar aparte îl constituie și schimbul de scrisori dintre Fericiții Augustin și Ieronim. Cu întreruperi, ei au corespondat vreme de 25 de ani, până la noi ajungând doar 19 piese epistolare. Inițiativa i-a aparținut lui Augustin, învestit deja cu demnitatea episcopală, dar mai tânăr și dornic de comuniune sufletească și dialog intelectual. Prima scrisoare, datată în 394, lansează și temele acestui dialog: Augustin îl sfătuiește pe Ieronim să acorde prioritate *Septuagintei* în traducerile sale biblice, cere informații despre controversa origenistă și își arată dezacordul față de interpretarea oferită de Ieronim în *Comentariul la Epistola către galateni* incidentului de la Antiohia, dintre Sfinții Pavel și Petru, unde, paradoxal, Ieronim se inspirase din Origen, susținând că apostolii s-ar fi prefăcut, pentru a oferi ucenicilor pe viu o lecție despre inutilitatea circumciziei în vederea mântuirii. Inițial, Ieronim va evita un răspuns elaborat, dar își va apăra ulterior punctul de vedere în mai multe epistole. Dosarul epistolar ni-i dezvăluie pe cei doi mari teologi într-o dezbatere exegetică subtilă și elevată stilistic. Deși despărțiți în metoda hermeneutică, mai târziu ei își vor uni eforturile în combaterea ereziei pelagiene.

Nu în ultimul rând, merită amintite scrisorile de factură personală, intimă, mai ales cele consolatoare la moartea unor persoane dragi, rude sau prieteni. Pe lângă incontestabila lor valoare literară, în continuitatea speciei consolației latine, cu nimic mai prejos decât cele ale lui Cicero sau Seneca, ele ne dezvăluie umanitatea profundă a lui Ieronim. Dincolo de polemistul acerb din disputa origenistă, regăsim aici solidaritatea autentic creștină a marelui părinte duhovnicesc, compasiunea sa față de slăbiciunea condiției omenești.

Editura *Basilica*

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față reprezintă partea a doua a proiectului unei traduceri integrale în limba română a corespondenței Fericitului Ieronim, conceput în trei volume distincte. Întâia parte a acestui amplu efort traductologic s-a concretizat în tomul *PSB* 9, FERICITUL IERONIM, *Epistole*, vol. I, apărut la *Editura Basilica* a Patriarhiei Române în anul 2013, care cuprindea primele 52 de piese din corpusul epistolar ieronimian. Volumul al doilea oferă în continuare cititorului român epistolele 53-105. Textul latin utilizat ca sursă a traducerilor românești rămâne și aici cel din ediția critică bilingvă a lui Jérôme LABOURT (ed.), *Saint Jérôme, Lettres*, vol. I-VIII, Les Belles Lettres, Paris, 1949-1963. În alcătuirea prezentei ediții românești, dată fiind compoziția eterogenă a echipei de traducători, s-a respectat pe cât posibil aceeași metodologie utilizată în volumul anterior, în scopul unei uniformizări terminologice și stilistice adecvate stilului literar și gândirii teologice proprii marelui părinte bisericesc latin. În plus, o serie de note explicative au fost adăugate de editori și semnalate ca atare în infrapagină, acolo unde contextul istoric și ideatic cerea lămuriri suplimentare.

EPISTOLA LIII

Către preotul Paulin[1]

1. Fratele Ambrozie, aducându-ne micile tale daruri, a dus [cu sine] și o scrisoare deosebit de plăcută, care oferea, la începutul unor noi relații de prietenie, buna credință a unei prietenii deja încercate și vechi. Căci aceea este adevărata prietenie, cea unită și legată de Hristos, pe care o prilejuiesc nu interesele de avere sau simpla prezență fizică, nici lingușirea vicleană și dezmierdătoare, ci frica de Domnul și cercetarea Sfintelor Scripturi. Citim în povestirile de odinioară că unii au străbătut provinciile, s-au dus la neamuri nemaiîntâlnite, au trecut peste mări, ca să-i vadă în carne și oase pe cei pe care îi cunoscuseră doar din cărți. Așa [au făcut] Pitagora[2] și ghicitorii de la Memfis; tot așa, Platon a vizitat cu foarte mare osteneală Egiptul, și pe Archytas din Tarent[3], și țărmul acesta al Italiei, care odinioară se numea Magna Graecia, încât el, care la Atena era maestru și [se bucura de] o mare trecere, a cărui învățătură răsuna în gimnaziile Academiei, s-a făcut drumeț și învățăcel, preferând cu modestie să învețe de unul singur învățăturile străinilor decât să le vâre pe gât altora propriile sale învățături. În sfârșit, pe când urmărea cu stăruință învățătura, care părea să fugă de el în întreaga lume, el a căzut în captivitate și a fost vândut unui tiran de o cruzime nemaivăzută, sub a cărui stăpânire a ajuns: astfel, deși ajuns captiv, învins și sclav, întrucât era totuși filosof, a fost mai mare decât cel care l-a cumpărat[4]. Pentru a-l vedea pe Titus Livius,

---

[1] Destinatarul acestei epistole este Sfântul Paulin de Nola. Data scrierii este aproximativ 394-396, iar locul scrierii, Betleem. Fericitul Ieronim pledează aici pentru necesitatea călătoriilor și a relațiilor culturale în formarea omului de litere. Dar omul de litere al vremii începe să se identifice cu preotul, deci și această epistolă devine o anexă la precedenta, care tratase despre formarea morală și culturală a preotului. (n.ed.)

[2] Înainte de a se stabili la Crotona, în Magna Graecia, Pitagora a făcut lungi călătorii în Asia Mică, Grecia și Egipt.

[3] Prieten al lui Platon și filosof pitagorician.

[4] O tradiție antică afirma că Dionysios cel Bătrân, tiranul Siracuzei, l-a vândut pe Platon ca sclav în Egina deoarece îi considera supărătoare prezența, dar prietenii l-au cumpărat și eliberat din sclavie.

care revarsă din izvorul de lapte al elocinței, citim că un anume om din Gades[5] a venit [tocmai] de la marginile pământului; pe acest om Roma nu reușise să-l atragă ca să o admire, dar faima unui singur om l-a condus [într-acolo]. Epoca aceea a avut parte de o minune nemaiauzită în toate timpurile și vrednică să fie cunoscută, anume ca, odată pătruns într-o cetate atât de măreață, un om să caute pe un altul în loc de orașul însuși.

Apollonios[6] – fie el mag, așa cum spune mulțimea, sau filosof, după tradiția pitagoreicilor – a pătruns în ținutul perșilor, a trecut Caucazul, ținuturile albanezilor[7], sciților și massageților[8], a ajuns în regatele opulente ale Indiei și, în cele din urmă, după ce a trecut fluviul Phison, care e foarte lat, a ajuns la brahmani, pentru a-l asculta pe Hiarcas, care ședea pe un jilț de aur, adăpându-se din izvorul lui Tantal și, [așezat] în mijlocul câtorva învățăcei, învățându-i pe aceștia despre natură, despre morală și despre mersul aștrilor. De acolo, a trecut pe la elamiți, babilonieni, caldeeni, mezi, asirieni, parți, sirieni, fenicieni, arabi și, întorcându-se în Palestina, a mers mai departe în Alexandria, a ajuns în Etiopia, ca să-i vadă pe gimnosofiști[9] și mult faimoasa masă a Soarelui[10] de pe nisip. Bărbatul acela a găsit pretutindeni ce să învețe, încât, progresând neîncetat, devenea mereu mai iscusit. (Philostrat a scris cu asupra de măsură despre această chestiune în cele opt volume [ale sale].)[11]

---

[5] Legenda aceasta ne este transmisă încă de PLINIUS CEL TÂNĂR, *Epistole*, II, 3, 8. Gades este o cetate fondată de fenicieni pe coasta atlantică a Spaniei. În vremea lui Strabon (sec. I î.Hr.) era depășită în măreție doar de Roma.

[6] Despre Apollonios din Tyana și despre istoricul său, Philostratus, *cf.* P. DE LABRIOLLE, *La réaction païenne*, Paris, 1934, p. 170 și urm. Apollonios a fost un mag și un taumaturg (potrivit multor contemporani, mai curând un impostor) născut în Capadocia și mort la Efes în 97 d.Hr. Philostratus a povestit cu lux de amănunte viața și faptele sale extravagante. Credea în metempsihoză și în doctrina pitagoreică. A fost considerat un contra-Hristos. Călătoria la care se face mențiune aici a avut loc în anul 19 d.Hr. Romanul întocmit de Philostrat cuprindea valoroase elemente topografice și istorice, demonstrând recentele descoperiri arheologice de la Taxila (India) făcute de Marschall și de alți arheologi englezi.

[7] În Antichitate, Albania desemna regiunea asiatică a Caucazului, iar locuitorii ei, numiți albani sau alani, erau nomazi.

[8] Veche populație iraniană, menționată de HERODOT (*Istorii*, I, 215-216).

[9] Nume dat de greci filosofilor indieni care umblau aproape goi (*cf.* FERICITUL AUGUSTIN, *Despre cetatea lui Dumnezeu*, 14, 17). Același nume a fost dat și urmașilor acestora care locuiau în Egipt și Etiopia.

[10] Această masă era faimoasă fiindcă ziua era aprovizionată de etiopieni, iar noaptea se umplea singură de merinde.

[11] Fraza apare între paranteze întrucât a fost considerată o glosă. Philostratus va fi tradus la Roma de către Virius Nicomachus Flavianus.

2. Dar de ce să vorbesc despre oamenii acestui veac, când Apostolul Pavel, vas al alegerii și învățător al neamurilor, fiind conștient de oaspetele de seamă [care sălășluiește în el], spune: „Oare căutați o dovadă a lui Hristos, Care grăiește întru mine?”[12] Acesta, după ce a străbătut Damascul și Arabia cea purificată, a urcat la Ierusalim ca să-l vadă pe Petru și a rămas la el timp de 15 zile – semnificația acestui timp fiind aceea că viitorul predicator al neamurilor trebuia să fie instruit în învățătura hebdomadei și a ogdoadei[13]; apoi, iarăși, după 14 ani, luându-i cu el pe Barnaba și pe Tit, le-a expus apostolilor Evanghelia [pe care o predica], pentru ca nu cumva să alerge sau să fi alergat în deșert. Vocea vie deține o nu știu ce activitate[14] ascunsă și, odată răspândită în urechile discipolului din gura maestrului, răsună și mai puternic. Acesta este motivul pentru care Eschine, în vreme ce se afla exilat la Rhodos și se citea acea cuvântare a lui Demostene pe care acesta o ținuse împotriva lui, în timp ce cu toții își exprimau admirația și îi adresau laude, zice, oftând: „Ce-ar fi fost dacă ați fi auzit o fiară care-și răgea cuvintele?”[15]

3. Și nu spun acest lucru pentru că ar fi înlăuntrul meu o asemenea [știință] pe care fie ai putea, fie ai vrea să o deprinzi, ci pentru că ardoarea și preocuparea ta de a învăța trebuie să se vădească prin ea însăși și chiar dincolo de noi; darul înnăscut de a putea învăța cu ușurință în lipsa unui maestru este un lucru vrednic de lăudat. Nu ceea ce vei găsi, ci ceea ce cauți, la aceasta luăm seama. O ceară moale și ușor de modelat, chiar dacă mâna meșterului artizan se oprește [din activitatea de modelare a ei],

---

[12] *Cf.* 2 *Corinteni* 13, 3.

[13] *...magisterio ebdomadis et ogdoadis* [...] *instruendus erat*. Fericitul Ieronim aplică aici o lectură simbolică a versetului din *Galateni* 1, 18, folosind o terminologie numerologică comună în greaca veche încă din secolul al II-lea d.Hr. În Cartea I, capitolul 1.18b, din *Comentariul la Epistola către galateni*, Fericitul Ieronim menționează că cele 15 zile petrecute de Pavel cu Petru pot simboliza cunoașterea deplină și doctrina perfectă. În această epistolă însă el vorbește și de învățătura hebdomadei (grup de șapte) și a ogdoadei (grup de opt), probabil cu semnificația de cele șapte zile ale creației, în care aceasta a fost realizată de Dumnezeu, cele opt zile fiind simbolul Împărăției cerurilor. Prin urmare, cele 15 zile devin aici simbolul faptului că cel care urma să fie învățătorul neamurilor va deține cunoașterea deplină a celor de pe pământ și din cer.

[14] În original termenul apare în grecește, ἐνεργείας, ca o evidentă trimitere la terminologia aristotelică, deja integrată de Părinții Bisericii în teologia lor, termen a cărui semnificație nu avea cum să scape unui lector avizat.

[15] PLINIUS CEL TÂNĂR, *Epistole*, II, 3, 10; CICERO, *Despre orator*, III, 213.

este totuși în potență[16] tot ceea ce poate fi. Apostolul Pavel se mândrește că a învățat Legea și Profeții la picioarele lui Gamaliel[17], pentru ca, întărit cu astfel de arme duhovnicești, să poată spune fără frică: „Căci armele luptei noastre nu sunt trupești, ci puternice înaintea lui Dumnezeu, spre dărâmarea întăriturilor. Noi surpăm iscodirile minții și toată trufia care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu și tot gândul îl robim spre ascultarea lui Hristos și gata suntem să pedepsim toată neascultarea"[18]. Cel pe care Pavel îl instruiește în acest fel este Timotei[19], cel învățat din copilărie cu scrierile sfinte, pe care îl îndeamnă la cercetarea Scripturii, ca să nu nesocotească harul ce i-a fost dat prin punerea mâinilor preotului. Pe Tit îl sfătuiește ca, printre celelalte virtuți ale unui episcop, pe care le-a descris pe scurt, să aleagă și cunoașterea Scripturilor, pe care acesta o deține, pentru că – spune – episcopul trebuie „să nu se îndepărteze de cuvântul credincios al învățăturii, ca să poată îndemna în învățătura cea sănătoasă și să-i poată combate pe cei care vorbesc împotriva ei"[20]. De bună seamă, sfânta simplitate își este doar sieși de folos: în măsura în care clădește Biserica lui Hristos printr-o viață vrednică, în aceeași măsură și dăunează dacă nu ține piept celor care dărâmă [credința].

De altfel, prorocul Maleahi spune (sau, mai bine zis, Domnul spune prin Maleahi): „Întreabă-i pe preoți despre Lege"[21] – într-atât de mare este slujba preotului încât, atunci când este întrebat, să poată răspunde în privința Legii. Iar în *Deuteronom* citim: „Întreabă-l pe tatăl tău și-ți va da de știre, întreabă-i pe bătrânii tăi și-ți vor spune"[22]. La fel și în *Psalmul* 118: „Cântate erau de mine îndreptările Tale, în locul pribegiei mele"[23]. Iar în portretul bărbatului celui drept, David, în vreme ce îl asemuia pe acesta cu pomul vieții din Rai, la celelalte virtuți ale lui adaugă chiar acest

[16] În original termenul apare în grecește: δυνάμει. Avem de-a face în mod evident cu dubletul termenului ἐνέργεια, un alt termen celebru al filosofiei aristotelice. Astfel, *dynamis* este forța pe care o deține în potență o natură și care o face capabilă de acțiune sau de manifestare, în vreme ce *energeia* este forța în acțiune a naturii, este activitatea ei concretă.

[17] *Cf. Faptele* 22, 3.

[18] 2 *Corinteni* 10, 4-6.

[19] *Cf.* 1 *Timotei* 4, 13-16.

[20] *Tit* 1, 9.

[21] *Agheu* 2, 12. O eroare de atribuire a Fericitului Ieronim.

[22] *Deuteronomul* 32, 7.

[23] *Psalmul* 118, 54.

fapt: „În legea Domnului a fost voia Lui și la legea Lui va cugeta ziua și noaptea”[24]. Daniel, la sfârșitul preasfintei sale vedenii, spune că cei drepți strălucesc ca stelele, iar cei înțelepți, adică cei învățați, aidoma bolții cerești[25]. Vezi tu câtă deosebire există între ele, adică între dreapta simplitate și savanta dreptate[26]? Unii sunt comparați cu stelele, iar alții cu cerul, deși, după sensul etimologic ebraic, ambele sensuri sunt cu putință; căci așa citim la ei: și cei care vor fi fost înțelepți vor lumina ca strălucirea bolții cerești, iar cei care îi vor fi îndrumat pe mulți pe calea dreptății [vor lumina] ca stelele în vecii vecilor.

De ce este numit Apostolul Pavel vas al alegerii? Cu siguranță pentru că era vas al Legii și cufăr al Sfintelor Scripturi. Fariseii rămân uluiți în fața învățăturii Domnului, se minunează în privința lui Petru și Ioan, întrebându-se cum de cunosc Legea câtă vreme nu au învățat carte. Căci ceea ce reflecția și meditarea zilnică asupra Legii obișnuiesc să le acorde altora, Duhul Sfânt le oferea apostolilor. Ei erau, după cum stă scris, θεοδίδακτοι[27]. Mântuitorul împlinise deja 12 ani și, atunci când îi întreba pe bătrâni despre probleme privitoare la Lege, mai degrabă îi învăța în timp ce le punea cu înțelepciune întrebările.

4. În afară poate numai de cazul în care îi numim pe Petru și pe Ioan oameni simpli, în condițiile în care fiecare dintre ei putea să afirme: „Chiar dacă sunt nepriceput la vorbă, nu sunt și în cunoaștere”. Ioan – un om simplu, pescar, neșcolit? Dar atunci de unde vine, rogu-te, acea frază: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul”[28]? Cuvântul λόγος are multe sensuri în limba greacă, căci înseamnă și „cuvânt” și „rațiune” și „calcul contabil” și „principiu” al fiecărui lucru (prin care există entitățile singulare care subzistă). Noi avem o înțelegere corectă a tuturor acestor sensuri. Dar Platon nu a avut cunoașterea unui sens, iar Demostene, marele orator, a fost ignorant în privința altuia. Spune, de altfel, Scriptura: „Pierde-voi înțelepciunea înțelepților

---

24 *Psalmul* 1, 2.

25 *Cf. Daniel* 12, 3.

26 Pentru Fericitul Ieronim studiul nu este o îndeletnicire facultativă subsumată idealului ascetic. În *Prefața la cartea Iov* îi critică foarte aspru pe călugării care își petrec ziua confecționând coșuri din frunze de palmier. Ieronim afirmă adeseori că monahul se cade a fi un om foarte cultivat (*cf. Epistolele* 22, 17; 52, 7 etc.)

27 „Învățați de Dumnezeu.”

28 *Ioan* 1, 1.

și știința celor învățați voi nimici-o"[29]. Adevărata înțelepciune distruge falsa înțelepciune și, cu toate că există „nebunia propovăduirii" Crucii, totuși Pavel vorbește de „înțelepciune între cei desăvârșiți, dar nu de înțelepciunea acestui veac, nici a stăpânitorilor acestui veac, care sunt pieritori, ci" vorbește de „înțelepciunea lui Dumnezeu ascunsă în taină, pe care Dumnezeu a rânduit-o mai înainte de veci"[30]. Înțelepciunea lui Dumnezeu este Hristos; căci Hristos este tăria lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu.

Această înțelepciune a fost ascunsă în taină, iar de la numele ei își primește titlul *Psalmul* al nouălea: „Pentru tainele Fiului", Fiu „întru Care se află toate comorile ascunse ale înțelepciunii și cunoașterii", Fiu Care, ascuns în taină, a fost predeterminat înainte de veacuri, dar Care a fost predeterminat și prefigurat și în Lege și proroci. De aceea erau numiți prorocii „văzători", fiindcă Îl vedeau pe Cel pe care ceilalți nu Îl vedeau. „Avraam a văzut ziua Lui și s-a veselit."[31] Lui Iezechiel îi erau deschise cerurile, care, pentru norodul păcătos, fuseseră închise. „Deschide", spune David, „ochii mei și voi cunoaște minunile din Legea Ta"[32]. Căci Legea este duhovnicească și are nevoie să fie dezvăluită, ca să fie înțeleasă și, cu chipul descoperit, să putem contempla slava Lui Dumnezeu.

5. În *Apocalipsă* [ni] se arată o carte pecetluită cu șapte peceți, pe care, dacă o vei da unui om știutor de carte să o citească, îți va răspunde: „Nu pot, căci este pecetluită". Câți în ziua de azi, cei care se cred știutori de carte, țin [în mână] o carte pecetluită și nu o pot deschide dacă El nu o va fi deschis, [El] „Care are cheia lui David, Care deschide și nimeni nu închide, Care închide și nimeni nu deschide"[33]! În *Faptele Apostolilor* sfântul eunuc, mai bine zis un om[34] – căci așa îl numește Scriptura –, pe când citea *Isaia*, întrebat fiind de Filip: „Socotești că înțelegi ce citești?", a răspuns: „Cum pot [să pricep] dacă nimeni nu m-a învățat?"[35]

Eu unul, ca să vorbesc despre mine deocamdată, nu sunt nici mai sfânt decât acest eunuc, nici mai studios [decât el], care a venit

[29] *1 Corinteni* 1, 19.
[30] *1 Corinteni* 2, 6-7.
[31] *Ioan* 8, 56.
[32] *Psalmul* 118, 18.
[33] *Apocalipsa* 3, 7.
[34] Eunucul era „păzitorul patului", nu neapărat un bărbat evirat, ci termenul desemna o funcție în ierarhia orientală.
[35] *Faptele* 8, 30-31.

la templul din Etiopia, adică de la marginile lumii, a părăsit curtea regească și atât de mare i-a fost dorința de cunoaștere dumnezeiască, încât citea scrierile sfinte chiar și în car, și totuși, cum ținea el cartea și încerca să cuprindă cu mintea cuvintele Domnului, cu limba le articula, cu buzele le rostea, însă nu-L cunoștea pe Cel pe care Îl adora în carte fără să știe. Vine Filip, i-L arată pe Iisus, Care, închis, sta ascuns în literă, și – o minunată putere a Învățătorului! – în aceeași clipă crede, este botezat, este credincios și sfințit și, din ucenic, devine învățător: a descoperit mai mult în izvorul din deșert[36] al Bisericii decât în templul împodobit cu aur al Sinagogii.

6. Am expus aceste lucruri pe scurt, în câteva cuvinte – căci nici spațiul strâmt al scrisorii nu ne îngăduie să rătăcim prea multă vreme – ca să pricepi că nu poți să pătrunzi în Sfintele Scripturi fără un înaintemergător care să-ți arate calea. Nu spun nimic despre grămătici, despre oratori, filosofi, geometri, dialecticieni, muzicieni, astrologi, medici, a căror cunoaștere este, dacă vrei, deosebit de folositoare pentru muritori și se împarte în trei părți: τὸ δόγμα[37], τὴν μέθοδον[38], τὴν ἐμπειρίαν[39]. Voi veni la profesiile mai puțin importante, care se folosesc nu atât de cuvânt, cât de mâini. Țăranii, zidarii, meșteșugarii, tăietorii în metale și în lemn, țesătorii de lână, chiar și piuarii, precum și ceilalți care își făuresc diferite tipuri de mobilier și sărmane obiecte ieftine, fără un dascăl nu pot fi ceea ce își doresc. „În domeniul medicinei, medicii fac pronosticuri, lucrările fierăriei fierarii le fac."[40]

7. Este doar un meșteșug, cel al Scripturilor, pe care și-l revendică cu toții de-a valma: „Pricepuți ori nepricepuți, talmeș-balmeș scriem poeme"[41]. Pe acesta baba trăncănitoare, moșul smintit, provincialul flecar, absolut toți și-l însușesc, îl bârfesc, îl fac cunoscut, mai înainte de a-l deprinde ei înșiși. Unii, încruntând din sprânceană, cântărind vorbe mari, filosofează în mijlocul unor femeiuști pe marginea scrierilor sfinte, alții – ce rușine! – învață de la femei ce să-i învețe pe bărbați și, de parcă asta n-ar fi îndeajuns, cu

[36] Izvorul în care a fost botezat eunucul este numit *in deserto* („din deșert") pentru că se găsea pe drumul Gazei într-un spațiu nepopulat. În Scriptură „pustiu" nu are sensul modern de „deșert", ci acela de „loc nelocuit, nepopulat".

[37] „Teoria."

[38] „Metoda."

[39] „Experiența."

[40] HORATIUS, *Epistole*, 2, 1, 115 și urm.

[41] HORATIUS, *Epistole*, 2, 1, 117.

o anume ușurință în vorbire, ba chiar cu nerușinare, discută cu alții despre ceea ce ei înșiși nu pricep. Nu mai zic nimic despre semenii mei[42], care, dacă din întâmplare au ajuns la Sfintele Scripturi, după ce au cultivat literatura profană, și, prin limbajul [lor] îngrijit, au gâdilat urechile lumii, își închipuie că, orice spun, asta e Legea lui Dumnezeu și nu cred de cuviință să afle ce cred prorocii sau apostolii, ci adaptează la propria lor pricepere texte care nu se potrivesc, ca și când deformarea mesajului și târârea Scripturii la cheremul lor, chiar dacă ea se împotrivește, ar fi un fel de exprimare măreț și câtuși de puțin greșit.

Ca și cum nu am fi citit compilațiile[43] din Homer și din Vergilius, și totuși nu îl putem numi pe Maro, chiar așa, creștin fără Hristos pentru faptul că a scris: „În sfârșit se întoarce și Fecioara, se întoarce domnia lui Saturn / În sfârșit o nouă odraslă este trimisă din înaltul cerului"[44], iar Tatăl adresându-Se Fiului [zice]: „Fiule, tu-mi ești tăria, puterea-mi cea mare, tu singur"[45], și, potrivit cuvintelor Mântuitorului pe Cruce: „Astfel vorbind, stăruia neclintit ca de piatră în locu-i"[46]. Aceste [apropieri] sunt copilărești și seamănă cu un joc de șarlatani să îi înveți [pe alții] ceea ce nu cunoști, ba chiar, ca să fiu răutăcios, să nu știi nici măcar că nu știi asta.

8. *Facerea* este, fără îndoială, o carte extrem de clară, în cuprinsul căreia se scrie despre facerea lumii, despre începuturile neamului omenesc, despre împărțirea pământului, despre încurcarea limbilor și despre stirpea evreilor, [care merge] până la intrarea în Egipt.

Ieșirea se deschide cu cele zece plăgi, cu decalogul, cu tainicele și dumnezeieștile legi.

La îndemână este [și] *Cartea Leviticului*, în care fiece jertfă, ba chiar aproape fiecare silabă, veșmintele lui Aaron și întreaga rânduială levitică respiră tainele cerești.

Dar oare *Cartea Numerii* nu cuprinde la rândul ei tainele întregii aritmetici și ale profeției lui Balaam, precum și cele 42 de popasuri prin pustie?

---

[42] Aluzie la cei care îmbrățișaseră viața ascetică.

[43] Literal: *centonele* – compilații alcătuite din pasaje.

[44] VERGILIUS, *Bucolice*, IV, 6 și urm.

[45] VERGILIUS, *Eneida*, I, 664, trad. rom. de D. MURĂRAȘU, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956.

[46] VERGILIUS, *Eneida*, II, 650.

Chiar și *Deuteronomul*, cea de-a doua Lege și o prefigurare a Legii evanghelice, nu deține oare cele dintâi [legi], astfel încât toate ar putea fi totuși noi, [deși se trag] din cele vechi? Până aici [a fost] Moise, până aici [a fost] Pentateuhul, cu aceste cinci discursuri se mândrește apostolul că vrea să vorbească în Biserică.

Iov, o pildă de răbdare, ce taine nu cuprinde în limbajul său? El începe în proză, lunecă în poezie, iar sfârșitul este într-un stil prozaic; el formulează regulile oricărei dialectici [și] le determină după premisa majoră, premisa minoră[47], demonstrație și concluzie. La el fiecare cuvânt este înțesat de sensuri și, că să nu mai vorbesc de restul, profețește despre învierea trupului așa cum niciunul nu va fi scris despre aceasta mai limpede sau cu o mai mare înțelepciune: „Știu", zice, „că Răscumpărătorul meu este viu și că, în ziua de pe urmă, mă voi ridica din țărână. Și voi fi din nou înfășurat în propria mea piele și din trupul meu Îl voi vedea pe Dumnezeu, pe Care sunt gata să-L văd eu însumi, iar ochii mei gata sunt să-L privească, nu altul. Nădejdea aceasta a mea îmi stăruie vie în inimă"[48].

Am să ajung la Isus, fiul lui Navi, un chip al Domnului nu doar după faptele sale, ci și după nume: trece Iordanul, răstoarnă împărățiile dușmanilor, împarte poporului învingător pământul și hotărnicește împărățiile spirituale ale Bisericii și ale Ierusalimului ceresc de-a lungul fiecărei cetăți, sătuc, munte, fluviu, puhoi sau hotar.

În *Cartea Judecătorilor* câte căpetenii de noroade, tot atâtea chipuri [ale Domnului] aflăm.

Moabita Rut împlinește, privitor la țara Moabului, profeția lui Isaia, care zice: „Trimite, Doamne, un miel, cârmuitor al pământului, din Petra, din pustie, la muntele fiicei Sionului!"[49]

Samuel, cu prilejul morții lui Ilie și al uciderii lui Saul, mărturisește despre desființarea vechii Legi și apoi, la Sadoc și la David, proclamă tainele noii preoții și ale Împărăției celei noi.

Malachim, adică a treia și a patra carte a Regilor, de la Solomon până la Iehonia și de la Ieroboam, fiul lui Nabat, până la Osea, care a fost dus la asirieni, înfățișează regatul lui Iuda și regatul lui Israel. Dacă te uiți înapoi la istorie, cuvintele sunt simple; dacă [ai

---

[47] În logica aristotelică, premisa majoră și premisa minoră sunt cele două judecăți fundamentale ale unui silogism pe baza cărora se ajunge la concluzie.

[48] *Iov* 19, 25-27.

[49] *Isaia* 16, 1.

în vedere] sensul ascuns în măduva literei, se povestește despre puținătatea Bisericii și despre războaiele ereticilor împotriva Bisericii.

Cei 12 proroci, adunați între limitele strâmte ale unui singur volum, prefigurează cu mult altceva decât lasă să transpară în litera [textului]. Osea amintește adeseori de Efraim, de Samaria, de Iosif, de Israel, apoi de soția desfrânată și de odraslele desfrânării [ei], apoi că ibovnica, închisă în iatacul soțului, șade văduvă multă vreme și că, înveșmântată în haine de doliu, așteaptă să i se întoarcă soțul.

Ioil, fiul lui Petuel, înfățișează țara celor 12 triburi răpusă de omizi, de lăcuste mici, de lăcuste mari[50], mâncată de rugină, și [prezice] că, după distrugerea vechiului popor, Se va revărsa Duhul Sfânt asupra robilor lui Dumnezeu și asupra roabelor [Sale], adică asupra celor 120 de neamuri ale credincioșilor, și Se va revărsa pe înălțimea Sionului[51]; cele 120 [de neamuri], crescând puțin câte puțin și treptat de la 1 până la 15, fac în total un număr de 15 trepte, care sunt cuprinse tainic în *Psaltire*[52].

Amos, cioban și țăran care culegea mure din rugi, nu poate fi explicat în câteva cuvinte. Căci cine înfățișează cum se cuvine cele trei sau patru nelegiuiri ale Damascului, ale Gazei, Tyrului, Idumeei, ale fiilor lui Amon și Moab și, la al șaptelea și al optulea grad, ale lui Iuda și ale lui Israel? Acesta vorbește vacilor îngrășate, care se află pe muntele Samariei, și mărturisește despre ruinarea casei mai mari și a celei mai mici[53]. El însuși Îl deslușește cu ochii pe Plăsmuitorul lăcustei și pe Domnul, Care stă în picioare deasupra zidului tencuit sau oțelit, precum și cârligul poamelor[54] care le atrage păcătoșilor chinurile și foametea pe pământ: nu foamea după pâine, nici însetarea după apă, ci de a auzi cuvântul Domnului[55].

Avdie, care se tălmăcește „robul Domnului", tună împotriva Edomului și străpunge cu lancea-i duhovnicească [acest popor] sângeros și pământesc, mereu potrivnic fratelui [său], Iacov.

---

[50] *Cf. Ioil* 1, 4.

[51] *Cf. Faptele* 1 și 2; *Ioil* 2, 25 și urm.

[52] *Cf. Psalmii* 119-133 (*Cântări ale treptelor*).

[53] Probabil două dintre palatele Samariei (6, 11).

[54] *Cf. Amos* 8, 1.

[55] *Cf. Amos* 8, 11.

Iona, preafrumos porumbel, prefigurând, prin naufragiul său, pătimirea Domnului, cheamă omenirea la pocăință și, sub numele cetății Ninive, le vestește neamurilor mântuirea.

Miheia din Moreșet, împreună-moștenitor al lui Hristos, îi vestește fiicei de tâlhar distrugerea și pune un obstacol în fața ei, pentru că lovise peste gură un jude al lui Israel.

Naum, împăciuitorul lumii, umple de sudălmi cetatea vărsării de sânge și, după distrugerea acesteia, spune: „Iată deasupra munților picioarele Celui care binevestește și anunță pacea".

Avacum, viteaz și strașnic luptător, stă de strajă și își înfige picioarele deasupra fortăreței ca să-L vadă pe Hristos pe Cruce și să spună: „Puterea Lui a acoperit cerurile și pământul este plin de slava Lui, iar strălucirea Lui ca lumina va fi; raze vii din mâinile Lui [pornesc]; acolo stă ascunsă puterea Lui"[56].

Sofonie[57], cercetașul și cunoscătorul tainelor Domnului, aude strigătul dinspre Poarta Peștilor, un vaier din cea de-a doua [cetate] și larmă dinspre înălțimi[58].

Agheu[59], cel plăcut și vesel, care printre lacrimi a semănat ca întru bucurie să secere, a înălțat templul distrus și L-a făcut să intre pe Dumnezeu-Tatăl, Care zice: „Încă puțină vreme și Eu Însumi voi cutremura cerul și pământul, marea și uscatul, și voi zgudui toate neamurile; și va veni Cel mult dorit de toate neamurile"[60].

Zaharia[61], cel care își aduce aminte de Domnul său, cu multe înțelesuri în profeția sa, Îl deslușește pe Iisus îmbrăcat în veșminte sărăcăcioase, precum și piatra cea cu șapte ochi, candelabrul din aur cu tot atâtea candele câți ochi, chiar și cele două brațe de măslin de-a stânga și de-a dreapta candelei, pentru ca, după caii cei roșii, bălțați, albi și negri, după cvadrigele lui Efraim risipite și calul din Ierusalim, să profețească și să propovăduiască un rege sărac, șezând pe fiul cel negru al asinei înjugate.

Maleahi, fățiș și la urma tuturor prorocilor, zice privitor la căderea lui Israel și la chemarea neamurilor: „Nu găsesc nicio vrere în voi, zice Domnul oștirilor, iar prinosul nu-l voi primi din mâinile

---

[56] *Avacum* 3, 3-4.

[57] Numele său este pus în legătură cu radicalul „a ascunde, a tăinui, a fi secret" (*cf. Sofonie* 1, 1, 10-12).

[58] *Sofonie* 1, 10.

[59] Numele „Agheu" trimite la radicalul „bobului".

[60] *Agheu* 2, 6-8.

[61] Numele „Zaharia" este tălmăcit „Dumnezeu Își aduce aminte".

voastre. Căci, de la răsăritul soarelui și până la asfințit, mare este numele Meu între neamuri și în tot locul numelui Meu i se aduce jertfă și ofrandă curată"[62].

Pe Isaia, Ieremia, Iezechiel, Daniel cine ar putea fie să-i înțeleagă, fie să-i explice? Cel dintâi dintre ei mi se pare că a compus nu o prorocire, ci o evanghelie. Cel de-al doilea îmbină ramura de migdal și cazanul clocotind dinspre miazănoapte și leopardul care își pierde petele și împătritul alfabet cu metri diferiți. Al treilea începe și se sfârșește atât de obscur, încât, la evrei, aceste părți împreună cu începutul *Facerii* nu se citesc înaintea vârstei de treizeci de ani. Cât despre al patrulea, care este în același timp ultimul dintre cei patru proroci, cunoscător al vremurilor și cultivând istoria întregului univers, vestește cu grai limpede piatra tăiată din munte fără mâini [omenești] care răstoarnă toate domniile.

David, care este pentru noi Simonide, Pindar și Alceu, Horatius chiar, Catullus și Serenus, din lira sa Îl cântă pe Hristos și cu psalterion-ul decacord preamărește învierea Lui din lumea morții.

Solomon, pacificatorul și cel iubit de Domnul, îndreaptă obiceiurile, ne învață ce e natura, unește pe Hristos cu Biserica și cântă dulcele epitalam al nunții sfinte.

Estera, imagine a Bisericii, își mântuiește poporul de primejdie și, după uciderea lui Aman, al cărui nume se traduce „nedreptate", lasă urmașilor părți din ospățul ei și o zi de sărbătoare.

Cartea Paralipomenelor, adică rezumatul Vechiului Testament, este atât de mare și atât de importantă, încât, dacă cineva vrea să își însușească învățătura Scripturilor fără să se [folosească de ea], își râde de el însuși. Prin menționarea fiecărui nume și prin înlănțuirea cuvintelor sunt atinse părți care sunt lipsă în *Cărțile Regilor* și sunt explicate nenumăratele probleme aflate în Evanghelie.

Ezdra și Neemia – adică ajutor și alinare de la Domnul – sunt adunați într-o singură carte: refac templul, ridică zidurile cetății; toată îmbulzeala aceea de norod care se întoarce în patrie, orânduirea preoților (leviți, preoți ai lui Israel, prozeliți), precum și lucrările de refacere a zidurilor și a turlelor împărțite pe la fiecare familie în parte, una prezintă la suprafață, dar alta țin ascuns înlăuntrul miezului[63].

---

[62] *Maleahi* 1, 10-11.

[63] În latină: *aliud in cortice praeferunt, aliud retinent in medulla*. Referința este aici la sensul literal și la cel spiritual al evenimentelor Vechiului Testament.

9. Îți dai seama că am trecut deja dincolo de dimensiunile unei scrisori, furat de dragostea pentru Scripturi, și, cu toate astea, n-am dus la îndeplinire ceea ce am vrut. Am reușit doar să înțelegem ceea ce suntem datori să știm, ceea ce suntem datori să dorim, pentru ca noi înșine să putem spune: „Sufletul meu a râvnit să cerceteze judecățile Tale în toată vremea”[64]. Altminteri, își află împlinirea în noi înșine binecunoscutul dicton socratic: „Doar atât știu, că nu știu!”[65] Voi atinge pe scurt și chestiunea Noului Testament: Matei, Marcu, Luca și Ioan sunt cele patru roți la carul Domnului și un adevărat heruvim, care se tălmăcește „mulțimea cunoașterii”; ei au ochi deschiși pe toată suprafața trupului, scapără scântei, răspândesc pretutindeni sclipiri de lumină, au picioare drepte ce se avântă spre înălțimi și spate înaripat ce zboară orișiunde; se țin unii pe alții, sunt țesuți unii într-alții, se rotesc împreună ca o roată ce se rotește într-alta și purced oriîncotro i-a mânat suflarea Duhului Sfânt.

Apostolul Pavel scrie celor șapte biserici – căci cea de-a opta [epistolă], către evrei, este plasată de cei mai mulți în afara seriei[66] –, îi învață pe Timotei și pe Tit, se roagă stăruitor de Filimon pentru sclavul fugar. Despre acest subiect socotesc că-i mai bine să tac decât să spun câte ceva.

Faptele Apostolilor dau impresia că sună, de fapt, a simplă istorie și că alcătuiesc copilăria Bisericii ce stă să se nască, dar, dacă am aflat deja că scriitorul lor este medicul Luca, al cărui elogiu se află în Evanghelie[67], ne dăm seama, totodată, că toate cuvintele lui sunt leacuri pentru un suflet vlăguit.

Iacov, Petru, Ioan și Iuda au editat șapte scrisori, pe cât de tainice, pe atât de succinte, deopotrivă de scurte și de lungi: scurte în cuvinte, îndelungi în idei, încât rar se găsește un om căruia să nu i se tulbure vederea la citirea lor.

Apocalipsa lui Ioan conține tot atâtea taine câte cuvinte. Am spus prea puțin, iar față de meritul cărții întregul elogiu este cu mult mai prejos. În fiece cuvânt stau ascunse nenumărate înțelesuri.

10. Rogu-te, preaiubite frate, să viețuiești în mijlocul acestor [texte], să reflectezi la acestea, să nu știi nimic altceva, să nu cauți

---

[64] *Psalmul* 118, 20.

[65] CICERO, *Academica*, II, 74.

[66] Este vorba despre seria cărților canonice acceptate de Biserica Apuseană.

[67] *Cf.* 2 *Corinteni* 8, 18.

defel, [căci] oare nu ți se pare că deja aici, pe pământ, [își află] sălaș Împărăția cerească? Nu vreau să te simți ofensat de simplitatea întâlnită în Sfintele Scripturi și de ceea ce s-ar putea numi aproape o vulgaritate a limbajului, care, fie din pricina unei greșeli a traducătorilor, fie dinadins au fost astfel prezentate, pentru ca mai lesne să instruiască adunările de oameni simpli și, dintr-una și aceeași frază, una să priceapă înțeleptul, alta, cel neinstruit. Nu sunt așa de neobrăzat și de prost ca să arăt că am știință de aceste lucruri și să culeg de pe pământ roadele lor, ale căror rădăcini sunt înfipte în cer; ci mărturisesc că vreau, ci dau dovadă că mă străduiesc: refuzând să-ți fiu învățător, făgăduiesc să-ți fiu însoțitor. Celui care cere, i se dă; celui care bate, i se deschide; cel care caută găsește[68]. Vom învăța pe pământ [de la cei] a căror cunoaștere să ne poată folosi nouă pe mai departe în cer.

11. Am să te primesc cu brațele deschise și, ca să îndrug ceva prostesc și exagerat, pe gustul lui Hermagoras[69], orice mă vei întreba, mă voi strădui să aflu dimpreună cu tine. Îl ai aici pe preaiubitul tău frate, Eusebius[70], care mi-a sporit bucuria scrisorii tale când a adus vorba despre demnitatea vieții tale, despre disprețul [tău] față de lume, despre buna [ta] credință față de prietenie sau despre dragostea [ta] de Hristos. De fapt, chiar și fără el, scrisoarea însăși vădește echilibrul și eleganța stilului [tău]. Grăbește-te, rogu-te, și, mai curând, taie decât să dezlegi odgonul luntrei ațintute în largul mării! Cel care va renunța la lume nu poate vinde avantajos acele lucruri pe care le-a disprețuit [într-atât] încât să le vândă. Orice ai luat de cheltuială din avutul tău, socotește-l drept câștig. Există un vechi dicton: „Lacomului îi lipsește atât ceea ce are, cât și ceea ce nu are"[71]. Cel credincios are o întreagă lume drept avere, însă cel necredincios tânjește chiar și după un bănuț. Așa să trăim, precum cei care nu au nimic și totuși le stăpânesc pe toate[72]. Hrana și îmbrăcămintea sunt avuțiile creștinilor.

Dacă ai la îndemână un lucru de-al tău, vinde-l! Dacă nu ai, aruncă-l! Celui care îți ia haina trebuie să-i lași și mantaua[73].

---

[68] *Matei* 7, 7 și urm.

[69] *Cf.* CICERO, *De inventione*, I, 8.

[70] Eusebius din Cremona, avocat devenit călugăr la Betleem, discipol al Fericitului Ieronim. (n.ed.)

[71] PUBLILIUS SYRUS, *Sententiae*, 628, Woelfflin (ed.), Teubner, Leipzig, 1869.

[72] *Cf.* *2 Corinteni* 6, 10.

[73] *Cf.* *Matei* 5, 40.

Închipuie-ți, dacă tu, amânând-o mereu pe a doua zi și tărăgănând-o zi după zi, ți-ai vândut cu băgare de seamă și puțin câte puțin bruma de avere, Hristos nu are de unde să-Și hrănească săracii. A dat totul lui Dumnezeu cel care s-a dat pe sine. Apostolii și-au lăsat doar corabia și năvoadele; văduva aruncă în sala tezaurului doi bănuți[74] și se socotește mai presus de bogățiile lui Cresus. Cu mai multă ușurință le disprețuiește pe toate cel care se gândește că va să moară.

EPISTOLA LIV

Către Furia[75]

Despre respectarea văduviei

1. Mă implori, mă rogi, mă conjuri să îți răspund – sau mai degrabă să îți scriu – cum trebuie să trăiești și să îți păstrezi cununa văduviei fără a aduce atingere bunului nume al neprihănirii. Sufletul mi se bucură, inima îmi tresaltă, sunt peste măsură de încântat că tu dorești să fii, după ce ți-ai pierdut bărbatul, așa cum a fost mama ta, de sfântă pomenire, de-a lungul multor ani în timpul căsătoriei sale. Rugăciunile ei au fost împlinite. A dobândit pentru singura sa fiică ceea ce avusese ea însăși în timpul vieții. În plus, tu ai marele privilegiu al neamului tău că, începând din vremea lui Camillus[76], după spusele istoricilor, niciuna sau aproape niciuna dintre femeile familiei voastre nu a cunoscut o a doua căsătorie; astfel încât ar trebui nu atât să fii lăudată dacă ai stărui în văduvie, cât să fii blestemată dacă tu, creștină, nu ai respecta ceea ce vreme de atâtea secole au păstrat niște femei păgâne.

2. Nu spun nimic despre Paula și Eustochia, aceste flori ale spiței voastre, ca să nu pară că într-o exortație care îți este adresată ție le aduc lor laude, și o trec sub tăcere pe Blesilla, care, înainte de

[74] *Cf. Marcu* 12, 42-44.

[75] Fiica Titianei, una dintre venerabilele prietene ale Fericitului Ieronim. În această scrisoare, datând din anul 394/5, o îndeamnă pe Furia să nu se recăsătorească. (n.ed.)

[76] M. Furius Camillus (cca. 446-365 î.Hr.) a înfrânt cetatea etruscă Veii (396 î.Hr.), i-a alungat pe gali din Roma (386 î.Hr.), a obținut de patru ori triumful, a fost de cinci ori *dictator* și a fost considerat al doilea întemeietor al Romei (*alter conditor Romae*).

a-l urma [în moarte] pe soțul ei, care a fost fratele tău, a adunat în scurta sa viață virtuțile unei existențe îndelungate. O, dacă bărbații ar urma pilda faptelor vrednice ale femeilor și dacă bătrânețea cea zbârcită ar împlini ceea ce tinerețea oferă de la sine! O știu și o văd, îmi bag mâna în foc: sprâncenele se vor încrunta, brațul se va întinde și „pornit, Chremes se va dezlănțui cu vorbe mânioase"[77]. Mai-marii se vor ridica. Mulțimea de patricieni va tuna împotriva epistolei mele, strigând că sunt un vrăjitor, un corupător care trebuie dus la capătul lumii. Să adauge, dacă vor, și „samaritean"[78], ca să recunosc porecla dată Domnului meu. Cu siguranță, nu o despart pe fiică de părintele său, nici nu rostesc acele vorbe din Evanghelie: „Lasă mortul să-și îngroape morții săi"[79]. Căci este viu cel care crede în Hristos[80], iar cel care crede în El „este dator, precum Acela a umblat, așa și el să umble"[81].

3. Dușmănia pe care dintele defăimătorilor o înfige în numele de „creștin" face ca acesta, temându-se de ocară, să nu cuteze să îndemne la practicarea virtuții. Cu excepția scrisorilor noastre, nu ne știm unul pe celălalt și nu există decât temeiul credinței câtă vreme nu ne cunoaștem în carne și oase. „Cinstește-l pe tatăl tău"[82], dar numai dacă nu te desparte de Tatăl cel adevărat. Recunoaște-ți legătura de sânge atâta timp cât tatăl tău își va cunoaște Creatorul. Altminteri David îți va cânta de îndată: „Ascultă, fiică, și vezi și pleacă-ți urechea și uită poporul tău și casa tatălui tău; și Regele îți va pofti frumusețea, pentru că El este Domnul Dumnezeul Tău"[83]. Însemnată răsplată pentru că ți-ai uitat tatăl: „Regele îți va pofti frumusețea". Pentru că ai ascultat, pentru că ai văzut, pentru că ți-ai plecat urechea și ai uitat de poporul tău și de casa tatălui tău, de aceea „Regele îți va pofti frumusețea" și îți va zice: „Ești frumoasă de tot, iubita mea, și ești fără de cusur"[84]. Ce este mai frumos decât un suflet care se numește „fiica lui Dumnezeu" și nu dorește nicio podoabă străină? Ea crede în Hristos și, având această mândrie, pornește către Mirele ei, căci Domnul său este și soțul său.

---

[77] HORATIUS, *Ars poetica*, v. 94.
[78] *Ioan* 8, 48.
[79] *Matei* 8, 22; *Luca* 9, 60.
[80] *Cf. Ioan* 11, 25.
[81] *1 Ioan* 2, 6.
[82] *Ieșirea* 20, 12.
[83] *Psalmul* 44, 12-13.
[84] *Cântarea Cântărilor* 4, 7.

4. Ai aflat în propria ta căsătorie ce frământări sunt într-o căsătorie și ești scârbită de ele ca de carnea de prepeliță[85]. Gâtlejul tău a simțit amăreala fierii, ai dat afară mâncăruri stricate și vătămătoare, ți-ai ușurat stomacul zbuciumat; de ce vrei să înghiți din nou ceea ce ți-a făcut rău? „Câinele se înapoiază la ce a vărsat și porcul la mocirlă."[86] Nici măcar animalele lipsite de judecată și păsările care zboară de colo-colo nu cad din nou în aceleași lațuri și plase.

Te temi poate ca spița lui Furius să nu se stingă și ca tatăl tău să nu aibă de la tine un nepot care să i se târască pe piept și să-i mânjească grumazul de murdării? De ce nu? Au fii toate cele care au fost căsătorite? Și, dacă unele au născut copii, au fost aceștia pe potriva neamului lor? Fiul lui Cicero s-a dovedit asemeni tatălui său în elocință? Cornelia voastră[87], deopotrivă pildă de pudoare și fecunditate, a fost bucuroasă că i-a născut pe fiii săi, [cei doi frați] Gracchi? Este ridicol să ai nădejde sigură într-un urmaș pe care vezi că mulți nu îl au și, când l-au avut, l-au pierdut. Cui îi lași atâta bogăție? Lui Hristos, Care nu poate muri. Pe cine vei avea moștenitor? Chiar pe El, Care este și Domnul tău. Tatăl tău va fi mâhnit, dar Hristos Se va bucura; familia ta va plânge, dar îngerii se vor ferici. Tatăl tău să facă ce vrea cu avutul său; tu nu ești a celui din care te-ai născut, ci a Celui pentru care ai renăscut și care te-a răscumpărat cu un preț însemnat, cu sângele Său.

5. Ferește-te de doici și de dădace[88], ființe amețite de vin, care doresc ca pe pielea ta să-și sature pântecele. Sfaturile lor nu îți sunt ție de folos, ci lor înșile, și adeseori îngână acest distih:

„Anii cei tineri socotești să-i treci singuratică-n jale,
Fără de dulci copii și fără dulceața iubirii?"[89]

Unde există castitate și sfințenie, acolo există și cumpătare. Unde există cumpătare, acolo sunt și pagube pentru sclavi. Tot ceea ce nu iau, socotesc că le-a fost luat și nu țin seama din cât primesc,

---

[85] *Cf. Numerii* 11, 31.

[86] *2 Petru* 2, 22.

[87] Soția lui Sempronius Gracchus; a avut doi fii, pe Tiberius și pe Gaius, care au fost uciși pentru că au luat partea poporului contra senatului roman.

[88] În original: *gerulas*. În primii șapte ani de viață, vârstă la care se încheia educația primară, copiii erau lăsați în grija femeilor din casă. Mama era ajutată de o doică (*gerula*), care se ocupa de copil. Aceasta era asistată de un sclav de încredere, *educator* sau *nutricius* sau *nutritor*, care o ajuta să prepare hrana copilului. Influența lor asupra copilului aflat în primii săi ani de viață era hotărâtoare.

[89] Vergilius, *Eneida*, IV, 32-33, traducere de George Coșbuc, ediție îngrijită de Stella Petecel, București, Ed. Univers, 1980, p. 121.

ci cât[90]. Oriunde ar vedea un creștin, pe dată îi strigă acele vorbe de ocară: „Grecul! Șarlatanul!" Aceștia răspândesc zvonurile cele mai josnice și, tot ceea ce a pornit de la ei, se prefac că au auzit de la alții; ei sunt, totodată, și autorii și cei care întețesc [zvonurile]. Din minciună se naște bârfa, care, de îndată ce a ajuns la matroane și a fost vânturată de limbile lor, pătrunde până în inima provinciilor. Să le vezi pe multe dintre ele mâniindu-se, cu gura spumegând de turbare, cu chip spoit, cu ochi de viperă, cu dinți ascuțiți sfâșiindu-i pe creștini. Iat-o pe una

„cu umerii încinși de o mantie vineție,
vorbe scârbave pe nas gângăvind,
gălăgie făcând, stâlcește cuvinte în fleșcăita ei gură"[91].

Corul răsună la unison și scaunele toate latră. Li se alătură [reprezentanți] ai ordinului nostru, care și mușcă, se și lasă mușcați, guralivi împotriva noastră, muți când e vorba despre ei. Ca și cum ei nu ar fi tot călugări, ca și cum orice se spune împotriva călugărilor nu s-ar revărsa și asupra clericilor, care sunt părinții călugărilor. Stricăciunea adusă turmei este o ocară pentru păstor, așa cum, dimpotrivă, este lăudată viața călugărului care îi venerează pe preoții lui Hristos și nu defăimează tagma prin care a devenit creștin.

6. Ți-am spus aceste lucruri, o fiica mea întru Hristos, nu pentru că mă îndoiesc de hotărârea ta – căci niciodată nu ai cere o scrisoare de încurajare dacă te-ai îndoi de foloasele monogamiei –, ci pentru ca să înțelegi ticăloșia slujitorimii care te scoate la vânzare și tertipurile rubedeniilor tale și greșeala izvorâtă din iubire a tatălui tău, căruia, chiar dacă îi accept dragostea față de tine, nu îi admit că știe cum să te iubească! Voi spune împreună cu apostolul: „Mărturisesc că au râvnă pentru Dumnezeu, dar fără cunoștință"[92].

Ia pildă mai degrabă – căci îți voi repeta adeseori același lucru – de la sfânta ta mamă! De câte ori îmi amintesc de ea, îmi vine în minte fervoarea ei pentru Hristos, paloarea de pe urma posturilor, milostivirea față de cei sărmani, cinstirea adusă slujitorilor lui Dumnezeu, smerenia și a inimii și a veșmintelor și vorba ei măsurată în toate împrejurările. Fie ca tatăl tău – pe care îl numesc spre a-l cinsti, nu pentru că este fost consul și patriciu, ci pentru că este creștin – să-și împlinească numele și să se bucure că a dat viață unei

---

[90] Adică nu proporția, ci cantitatea pe care o primesc.

[91] PERSIUS, *Satire*, I, 32-33, 35 (trad. noastră).

[92] *Romani* 10, 2.

fiice pentru Hristos, nu pentru lume; ba mai degrabă să regrete că te-ai lipsit zadarnic de fecioria ta și că ai pierdut roadele căsătoriei. Unde este bărbatul pe care ți l-a dat? Chiar de-a fost vrednic să fie iubit, chiar de-a fost bun, moartea lui a pus capăt la toate și pieirea lui a desfăcut legătura cărnii.

Folosește-te de acest prilej și fă din nevoie virtute! La creștini nu se cercetează cum au început, ci cum au sfârșit: Sfântul Apostol Pavel a început rău și a sfârșit bine. Începuturile lui Iuda sunt lăudate, dar sfârșitul este condamnabil din pricina trădării făcute. Citește-l pe Iezechiel: „Dreptatea celui drept nu îl va mântui în oricare zi va fi păcătuit și nelegiuirea celui nelegiuit nu îl va lovi în oricare zi se va fi întors de la nelegiuirea sa”[93].

Aceasta este scara lui Iacov[94], pe care îngerii se suie și se pogoară, de care Se sprijină Domnul, întinzându-le mâna celor sleiți de puteri și îmbărbătându-i, prin îngăduința de a-L contempla, pe cei cu pasul ostenit de urcuș. Dar, așa cum nu voiește moartea păcătosului, ci doar să se convertească și să trăiască, tot așa nu-i suferă pe cei slabi și degrabă Îi fac silă. Cel căruia i se iartă mai mult iubește mai mult[95].

7. Acea femeie stricată din Evanghelie s-a mântuit, botezându-se cu lacrimile sale și ștergând picioarele Domnului cu părul ei care odinioară pe mulți îi ispitise[96]. Ea nu a mai avut mitre cutate, nici încălțări scârțâitoare, nici ochi înnegriți cu sulemeneli; cu cât era mai urâtă, cu atât era mai frumoasă. Ce fac pe chipul unei creștine fardul purpuriu și ceruza[97]? Unul imită roșeața obrajilor și a buzelor, celălalt albeața feței și a gâtului: patimă pentru tineri, hrană pentru poftele desfrânate, semne ale unei firi nerușinate.

Cum poate să plângă pentru păcatele sale cea ale cărei lacrimi îi scot la iveală chipul și îi lasă dâre pe față? Aceasta nu este podoaba lui Hristos, aceasta este vălul Antihristului. Cum cutează să înalțe spre cer un chip pe care Creatorul nu l-ar putea recunoaște? În zadar se aduce ca motiv tinerețea și se pune pe seama vârstei fragede; o văduvă care a încetat să-i mai placă unui soț și, potrivit apostolului, este văduvă cu adevărat nu are nevoie de nimic decât de perseverență. Ea își amintește de plăcerea de altădată, știe ce a

[93] *Iezechiel* 33, 12.
[94] *Cf. Facerea* 28, 12-13.
[95] *Cf. Luca* 7, 47.
[96] *Cf. Luca* 7, 37-38.
[97] Fard alb care se dă pe obraz.

pierdut și cu ce s-a desfătat: săgețile arzătoare ale diavolului trebuie stinse cu frigul postului și al veghii. Trebuie fie să vorbim după cum ne sunt veșmintele, fie să ne înveșmântăm după cum ne sunt vorbele. De ce să făgăduim una și să lăsăm să se vadă alta? Limba cântă neprihănirea, iar tot trupul lasă să i se vadă nerușinarea.

8. Atât despre veșminte și podoabe. De altfel, o văduvă „care trăiește în plăceri" – nu sunt vorbele mele, ci ale apostolului – „deși vie, este moartă"[98]. Ce înseamnă vorbele „deși vie, este moartă"? Neștiutorilor li se pare că trăiește și nu este moartă pentru păcat, dar pentru Hristos, Care nu Se lasă amăgit de lucrurile tăinuite, este moartă[99]. „Căci sufletul care a păcătuit, acela va muri."[100] „Păcatele unor oameni sunt vădite, mergând înaintea lor la Judecată, ale altora însă vin în urma lor. La fel și faptele cele bune sunt vădite, iar cele care sunt altfel nu se pot ascunde."[101] Iată ce înseamnă ceea ce a spus: unii păcătuiesc atât de liber și sub ochii tuturor, încât, după ce îi vezi, pe dată îți dai seama că sunt păcătoși; pe alții însă, care își ascund cu dibăcie păcatele, îi cunoaștem mai târziu după purtarea lor. Tot așa, la unii lucrurile bune sunt la vedere, la alții le băgăm de seamă după ce am avut cu ei legături îndelungate. Prin urmare, de ce este nevoie să vorbim despre neprihănire, care, în lipsa însoțitorilor și tovarășilor săi, cumpătarea și moderația, nu poate fi convingătoare? Apostolul își chinuie trupul și îl supune cârmuirii sufletului pentru ca nu cumva să încalce ceea ce a propovăduit altora[102], iar o fată tânără este sigură de curăția ei când trupul îi este încins de [ispita] bucatelor?

9. Dar, spunând acestea, nu osândesc bucatele „pe care Dumnezeu le-a făcut să fie folosite aducându-se mulțumire"[103], ci afirm că pe tineri și tinere îi îmbie la desfătări. Nici flăcările Etnei, nici țara lui Vulcan[104], nici Vezuviul și nici Olimpul[105] nu clocotesc de atâta foc pe cât clocotesc trupurile tinere ghiftuite de vin, încinse

[98] *1 Timotei* 5, 6.

[99] *Cf. Romani* 6, 11.

[100] *Iezechiel* 18, 4.

[101] *1 Timotei* 5, 24-25.

[102] *Cf. 1 Corinteni* 9, 27.

[103] *1 Timotei* 4, 3.

[104] În original: *Vulcania tellus*. Este vorba despre insulele eoliene vulcanice, cunoscute și sub numele de „Cele șapte surori" sau Arhipelagul Lipari. Ele sunt împrăștiate în Marea Tireniană, în nordul Siciliei. În Antichitate se credea că ar fi casa zeului vânturilor, Eol, și a zeului focului, Vulcan.

[105] În Antichitate, Olimpul era citat printre vulcani.

de ospețe. Cei mai mulți dintre oameni își înfrânează lăcomia și o dau la o parte, deodată cu punga cu bani; tăcerea impusă îndreaptă o limbă clevetitoare; grija față de trup și cochetăria veșmintelor se pot schimba în răstimp de o oră; toate celelalte păcate sunt exterioare [omului], iar ceea ce se află în afară este ușor de înlăturat. Numai dorința [trupească] sădită de Dumnezeu pentru a procrea copii, dacă și-a depășit limitele, prisosește [transformându-se] în păcat și, potrivit unei legi a firii, arde să răbufnească întru împreunare. Este nevoie de o mare virtute și de o grijă stăruitoare pentru a birui ceea ce este născut în carnea ta, pentru a nu trăi carnal, pentru a lupta cu tine însuți în fiecare zi și pentru a străjui vrăjmașul închis în tine cu cei o sută de ochi ai lui Argus, după cum spune legenda. Aceasta este ceea ce apostolul ne înfățișa cu alte cuvinte: „Orice păcat pe care îl face omul este un păcat săvârșit afară din trup; dar cine curvește păcătuiește împotriva trupului său”[106].

Medicii și cei care au scris despre natura trupului omenesc, și mai ales Galenus în lucrările sale intitulate *Despre igienă*, spun că trupurile copiilor și ale tinerilor și ale bărbaților și femeilor de vârstă adultă clocotesc de o căldură înnăscută și că, la aceste vârste, alimentele care ar spori căldura sunt dăunătoare, iar pentru sănătate sunt mai potrivite mâncărurile și băuturile reci, față de bătrâni, care suferă din pricina guturaiului și a frigului și cărora le priesc mâncărurile calde și vinurile vechi. Despre aceste lucruri și Mântuitorul a spus: „Luați seama la voi înșivă să nu vi se îngreuneze inimile de mâncare și de băutură și de grijile vieții acesteia”[107]. Iar apostolul zice: „...vinul, în care este destrăbălarea”[108]. Și nu este de mirare că olarul a avut acest simțământ cu privire la vasul pe care el însuși l-a făurit, de vreme ce chiar un poet comic[109], al cărui țel este să cunoască și să descrie moravurile omenești, a spus: „Fără Ceres și Liber, Venus îngheață”[110].

10. În primul rând, deci, dacă sănătatea stomacului îți îngăduie, cât timp te mai afli în anii tinereții bea numai apă, care este, prin însăși natura ei, foarte rece; dacă sănătatea șubredă nu îți îngăduie aceasta, ascultă împreună cu Timotei: „Să iei și câte puțin

---

[106] *1 Corinteni* 6, 18.
[107] *Luca* 21, 34.
[108] *Efeseni* 5, 18.
[109] Terentius, în *Eunucul*, v. 732.
[110] Adică: fără mâncare și băutură, dragostea nu valorează nimic.

vin pentru stomacul tău și pentru desele tale slăbiciuni"[111]. Apoi, la mâncăruri, ferește-te de orice este cald; nu mă refer doar la carne, despre care Vasul ales rostește următorul învățământ: „Bine este să nu bei vin și să nu mănânci carne"[112], ci și la legume[113], dintre care trebuie să dai la o parte pe cele care te umflă și te îngreunează – așa să știi că nimic nu le este mai de folos creștinilor tineri decât să mănânce verdețuri[114]; de aceea [Sfântul Apostol Pavel] spune în alt pasaj: „Cine este slab să mănânce verdețuri"[115]. Dacă însă cei trei tineri și Daniel se hrăneau cu legume este pentru că erau tineri și încă nu veniseră la cuptorul cu foc arzător[116], în care regele Babilonului i-a ars pe bătrânii judecători[117]. Noi nu căutăm frumusețea trupului, care, lăsând la o parte privilegiul darului lui Dumnezeu, la cei trei tineri se arăta în toată strălucirea ei datorită acestui fel de a se hrăni, ci tăria sufletului, care devine mai puternic atunci când trupul slăbește.

Așa se face că unii care năzuiesc la o viață neprihănită se prăbușesc la jumătatea drumului; ei cred că abstinența este doar la carne și își îngreunează pântecele cu legume, care, dacă sunt mâncate cu măsură și reținere, sunt nevătămătoare. Și, ca să spun tot ceea ce gândesc, nimic nu ațâță trupurile și nu gâdilă simțurile ca hrana indigestă și râgâielile spasmodice. (Prefer, fata mea, să risc să-mi pierd în ochii tăi din pudoare decât să-mi compromit demonstrația!) Orice este răsadniță de plăceri socotește că este otravă. O hrană cumpătată și un pântece mereu flămând sunt de preferat unor posturi care țin trei zile; este cu mult mai bine să mănânci în fiecare zi câte puțin decât să te îndestulezi din când în când. Ploaia cea mai bună este cea care cade picătură cu picătură; o aversă venită pe neașteptate și căzând prea repede distruge ogoarele.

11. Când mănânci, gândește-te că de îndată va trebui să te rogi, că imediat va trebui să citești. Fixează-ți un anumit număr de versete din Scripturi; împlinește-ți această îndatorire față de Domnul tău și nu-ți da odihnei mădularele mai înainte de a umple

[111] *1 Timotei* 5, 23.

[112] *Romani* 14, 21.

[113] Lat. *legumen* – „legumă uscată cu păstăi, cu semințe".

[114] Lat. *holus* – „plantă ierbacee sau rădăcină, verdețuri, salată, varză".

[115] *Romani* 14, 2.

[116] *Cf. Daniel* 3, 19, 25.

[117] Care o judecaseră pe Susana.

cu această urzeală coşulețul[118] inimii tale. După Sfintele Scripturi citește tratatele învățaților, dar numai pe ale celor a căror credință este reputată. Nu ai nevoie să cauți aur în noroi. Cu prețul a multor mărgăritare cumpără mărgăritarul unic. Cum spune Ieremia: „Stai la capătul mai multor drumuri ca să ajungi la calea care duce la Tatăl”[119]. Schimbă dragostea pentru coliere, pentru nestemate și veșminte de mătase în cunoaștere a Scripturilor. Pășește pe Tărâmul Făgăduinței, unde curge lapte și miere, mănâncă făină albă și ulei, îmbracă-te precum Iosif în veșminte alese, urechile tale, laolaltă cu Ierusalimul, să fie străpunse de cuvântul Domnului, pentru ca prețioasele boabe ale noilor recolte să stea atârnate de ele. Îl ai pe sfântul Exuperius[120], aflat la o vârstă și o credință vrednice de respect, care te-ar putea învăța multe cu sfaturile sale.

12. Fă-ți prieteni [folosindu-te] de nedreptul Mamona[121] ca să fii primită în corturile veșnice[122]. Împarte bogățiile tale nu celor care cumpără fazani, ci celor care cumpără pâine neagră ca să-și alunge foamea, nu ca să-și sporească fastul. Gândește-te la cel sărac și fără de avere[123]. „Oricui îți cere, dă-i”[124], dar mai cu seamă celor care ne împărtășesc credința: îmbracă-l pe cel gol, hrănește-l pe cel flămând, vizitează-l pe cel bolnav. Ori de câte ori întinzi mâna [ca să dai], gândește-te la Hristos. Ferește-te să sporești bogățiile altora când Domnul tău cerșește.

13. Fugi de reuniunile tinerilor. Acoperișul casei tale să nu-i vadă pe cei frizați, eleganți și dezmățați. Pe cântăreț să îl alungi ca pe un aducător de stricăciune. Izgonește din căminul tău cântărețele din liră și din țiteră și acest cor al diavolului cu cântecele sale ucigătoare, ca de sirenă. Nu te arăta prea des în public și, cu o armată de eunuci în frunte, nu te lăsa purtată de colo-colo cu acea libertate [pe care și-o iau] văduvele. Este un obicei foarte rău faptul că sexul slab, [pe deasupra aflat] și la o vârstă fragedă, profită

---

118 Lat. *calathus* – „coşuleț cu marginile răsfrânte, din răchită împletită, în care se puneau flori, fructe, lână”.

119 *Ieremia* 6, 16.

120 Este vorba despre viitorul episcop de Toulouse, prieten apropiat al Fericitului Ieronim.

121 În original: *de iniquo mammona* („cu nedreptul Mamona”), cuvânt care desemnează în Biblie un câștig nedrept, o bogăție necinstită.

122 *Cf. Luca* 16, 9.

123 *Cf. Psalmul* 40, 1.

124 *Luca* 6, 30.

de capriciile sale și socotește că îi este îngăduit tot ceea ce îi place. Fără îndoială, „toate lucrurile sunt îngăduite, dar nu toate sunt de folos”[125]. Nici intendentul cu păr ondulat, nici frumosul frate de lapte, nici însoțitorul tău [cu chip] alb-rozaliu să nu se mai țină de tine; uneori caracterul stăpânelor este judecat după portul slujnicelor. Caută tovărășia fecioarelor și a văduvelor și, dacă este neapărată nevoie să stai de vorbă cu bărbați, nu ocoli martorii, iar convorbirea să aibă atâta bună-credință încât, dacă intră altcineva, nici să nu te tulburi, nici să nu roșești. Chipul este oglinda sufletului și ochii, oricât de tăcuți ar fi, dau în vileag tainele inimii. Am văzut de curând un alai rușinos alergând de colo-colo prin tot Orientul. Și vârsta, și eleganța, și îmbrăcămintea, și mersul, alaiul pestriț de însoțitori, ospețele rafinate, pompa regală, toate aminteau de nunțile lui Nero și Sardanapal.

Rana altuia este paza noastră; „de-l lovești pe cel care batjocorește, cel fără minte va deveni mai înțelept”[126]. Iubirea sfântă nu cunoaște nerăbdarea, un zvon mincinos degrabă este înăbușit și viața care urmează o judecă pe cea de mai înainte. Fără îndoială, nu este cu putință să străbați cursul acestei vieți [ocolind] împunsăturile oamenilor; căci mângâierea celor răi este să-i blameze pe cei buni, socotind că, dacă înmulțesc numărul păcătoșilor, se micșorează vina păcatelor. Dar, orice-ar fi, un foc de paie se domolește degrabă, iar flacăra care țâșnește cu putere se stinge puțin câte puțin dacă nu e nimic care s-o ințețească. [Nu știu] dacă anul trecut zvonul a fost mincinos sau, dimpotrivă, a spus adevărul, [dar,] dacă greșelii i s-ar pune capăt, va înceta și clevetirea. Spun aceasta nu pentru că m-aș teme de vreo vorbă rea spusă pe seama ta, ci pentru că, mânat de o pioasă afecțiune, mă îngrijorează până și siguranța ta.

O, dacă ai putea să o vezi pe sora ta[127] și dacă ai avea parte să auzi tu însăți cuvintele care îi ies din sfânta ei gură, ai vedea un suflet foarte mare într-un trupușor firav[128], din inima ei plină de fervoare ai auzi toate învățămintele Vechiului și Noului Testament. Posturile le ține ca pe o joacă, rugăciunea ca pe o plăcere. Mânuiește timpanul după exemplul lui Mariam și, odată înghițit Faraon [de

---

[125] *1 Corinteni* 6, 12.

[126] *Pildele* 19, 25.

[127] Eustochia nu era „sora” Furiei decât în sens spiritual; în realitate, cele două erau cumnate.

[128] *Cf.* VERGILIUS, *Georgice*, IV, 83: *ingentes animos angusto in pectore...*

apele mării], intonează pentru corul fecioarelor: „Să-I cântăm Domnului, căci Şi-a arătat slava, a năpustit în mare pe cal și pe călăreț”[129]. Iată cântărețele din țiteră pe care le învață pentru Hristos, iată cântărețele din liră pe care le instruiește pentru Mântuitor. Așa se trece ziua, așa se trece noaptea și, după ce a fost pregătit uleiul pentru lămpi, se așteaptă sosirea Soțului. Urmează, așadar, exemplul rudei tale: să aibă Roma ceea ce posedă deja Betleemul, deși e mai mic decât Orașul roman!

14. Ai averi, îți vine ușor să împarți ajutoare de hrană celor nevoiași. Ceea ce era orânduit pentru lux, să cheltuiască virtutea; nicio femeie care are de gând să disprețuiască măritișul să nu se teamă de sărăcie. Răscumpără fecioare, pe care le vei putea duce în iatacul Mântuitorului; ia sub aripa ta văduve, pe care să le amesteci ca pe niște viorele printre crinii fecioarelor și rozele martirilor. În locul cununii de spini, sub care Hristos a purtat păcatele lumii, împletește asemenea ghirlande de flori. Să se veselească și să te sprijine preanobilul bărbat care este tatăl tău; să învețe de la fiică ceea ce [odinioară] învățase de la soața sa. De-acum capul i-a albit, genunchii îi tremură, dinții îi cad, „iar fruntea-i pocită este brăzdată de riduri”[130], moartea îi bate la ușă, [locul pentru] rug este statornicit în apropiere. Fie că vrem, fie că nu vrem, suntem bătrâni. Să-și pregătească banii de drum, care îi sunt de trebuință pentru călătoria cea lungă. Să poarte cu sine ceea ce va trebui să părăsească fără de voia sa ori, mai bine, să trimită mai dinainte la cer ceea ce, dacă nu ia seama, îi va lua pământul.

15. Văduve foarte tinere, dintre care unele, deși sunt creștine, s-au întors la Satana, dedându-se dezmățului, încinse de păcat, au obiceiul de a spune: „Mica mea avere se micșorează pe zi ce trece, moștenirea strămoșilor se risipește, un sclav mi-a vorbit în chip jignitor, o sclavă mi-a nesocotit porunca. Cine va merge în continuare la fisc? Cine va răspunde pentru impozitele agricole? Cine îmi va instrui copiii? Cine îmi va educa sclavii cei mici?” Și aduc drept temei în sprijinul unei noi căsătorii – ce sacrilegiu! – singurul motiv care ar trebui să o împiedice. Mama le impune copiilor nu un tată vitreg, ci un vrăjmaș, nu un părinte, ci un tiran. Ațâțată de pofte, uită de rodul pântecelui său și, printre micuții care nu au cunoștință de nenorocirea lor, cea care până nu de mult jelea,

[129] *Ieșirea* 15, 1.
[130] VERGILIUS, *Eneida*, VII, 417.

se împopoțonează iarăși ca mireasă. De ce aduci ca motiv patrimoniul sau necuviința slugilor? Mărturisește-ți nerușinarea! Nicio femeie nu își ia un soț ca să nu doarmă cu soțul său. Sau, fie, dacă nu dorința te îmboldește, există o nebunie mai mare decât aceea de a-ți vinde neprihănirea, precum femeile stricate, numai ca să-ți sporești averea și să-ți spurci neprihănirea, care este și de preț și veșnică, pentru un lucru fără valoare și pieritor? Dacă ai copii, pentru ce simți lipsa căsătoriei? Dacă nu ai, de ce nu te temi de sterpăciunea pe care ai încercat-o deja și de ce preferi un lucru nesigur neprihănirii, care este sigură?

Ești pusă acum să semnezi un contract de căsătorie pentru ca, după scurtă vreme, să fii silită să faci un testament. Soțul se va preface că este bolnav și, ceea ce va voi ca tu să faci, în caz că vei muri înaintea lui, va face și el, care însă îți va supraviețui. Sau, dacă s-ar întâmpla să ai copii și de la al doilea bărbat, vor fi război și lupte lăuntrice în familie. Nu ți se va îngădui să îți iubești copiii, nici să îi privești cu aceiași ochi pe [toți] pe care i-ai născut. Le vei da mâncare pe ascuns, [soțul tău] va fi gelos pe cel mort și, dacă nu îi vei urî pe fiii avuți mai înainte, vei părea că încă îl iubești pe tatăl lor. Iar dacă te-ar primi în casa lui, având odrasle de la prima sa nevastă, chiar dacă ai fi cum nu se poate mai blândă, toate comediile și mimografii și citatele retorilor te vor proclama drept cea mai crudă dintre toate mașterele. Dacă fiul vitreg ar boli, dacă l-ar durea capul, vei fi ponegrită că ești o otrăvitoare. Dacă nu i-ai da de mâncare, te vor numi crudă, dacă i-ai da, te vor numi vrăjitoare. Rogu-te, ce are atât de bun o a doua căsătorie încât să poată răscumpăra aceste rele?

16. Vrem să știm cum trebuie să se comporte văduvele? Să citim *Evanghelia după Luca*: „Și era", zice el, „o prorociță, Ana, fata lui Fanuel, din seminția lui Așer"[131]. Ana se tălmăcește prin cuvântul „har"[132], Fanuel înseamnă în limba noastră „chipul lui Dumnezeu"[133], Așer se traduce fie „beatitudine"[134], fie „bogăție"[135]. Așadar, pentru că din tinerețe până la vârsta de 84 de ani dusese povara văduviei și nu se depărtase de templul Domnului nici zi, nici noapte, stăruind

[131] *Luca* 2, 36.
[132] Lat. *gratia*.
[133] Lat. *uultus Dei*.
[134] Lat. *beatitudo*.
[135] Lat. *diuitiae*.

în posturi și rugăciuni, pentru acest motiv a meritat harul spiritual și este numită „fiica chipului lui Dumnezeu" și este trecută în rândul celor care se bucură de fericirea și bogăția strămoșească.

Să ne amintim de văduva din Sarepta[136], care a pus foamea lui Ilie mai presus de salvarea sa și a fiilor săi; această văduvă, care urma să moară împreună cu fiul ei chiar în acea noapte, lăsa în urma ei un oaspete supraviețuitor, preferând să își piardă viața decât prilejul unei milostenii; și cu un pumn de făină și-a pregătit răsadnița recoltei Domnului. Numai ce este presărată făina și ulciorul cu ulei se arată. În Iudeea era lipsă de grâne – căci bobul de grâu murise[137] acolo – și pentru o văduvă din rândul păgânilor șiroiau șuvoaie de ulei.

Citim despre Iudita – dacă socotim că e bine să acceptăm această carte [printre cărțile canonice] – că era o văduvă slăbită de posturi, îmbrăcată în veșminte de doliu ponosite, care nu își jelea bărbatul mort, ci, prin înfățișarea mizeră a trupului ei, căuta să [merite] venirea Mirelui. Îi văd mâna înarmată cu sabia, [îi văd] dreapta însângerată, recunosc capul lui Olofern[138], pe care îl aduce din mijlocul dușmanilor. O femeie îi înfrânge pe bărbați și neprihănirea retează patima. Dintr-odată, schimbându-și veșmintele, se întoarce la zdrențele ei victorioase, mai elegante decât toate podoabele lumești.

17. Unii, din neștiință, o numără și pe Debora printre văduve și o socotesc pe căpetenia Barac drept fiu al Deborei, cu toate că Scriptura amintește altceva[139]. Ea va fi pomenită pentru că a fost proorociță și pentru că este trecută în rândul judecătorilor. Și, pentru că putea spune: „Cât de dulci pentru gâtlejul meu sunt vorbele Tale, mai mult decât mierea și fagurele în gura mea"[140], a primit numele de „albină", căci se hrănea cu florile Scripturilor, se pătrundea de mireasma Sfântului Duh și îngemăna sucurile dulci ale ambroziei în gura sa proorocească.

---

[136] *3 Regi* 17, 8-24.

[137] Aluzie la *Ioan* 12, 24.

[138] Generalul Olofern, conducătorul armatei asiriene, a asediat orașul Betulia din Regatul de Nord. Iudita, făcând uz de tinerețea și de farmecul ei, câștigă încrederea generalului. Acesta dă o petrecere în timpul căreia, turmentat fiind, Iudita îi taie capul. Dimineața, soldații lui îl găsesc mort și se risipesc îngroziți. Astfel, Betulia și Ierusalimul, care ar fi urmat după ea, au scăpat de asediu.

[139] *Cf. Judecătorii* 4.

[140] *Psalmul* 118, 103.

Noemina[141], care pentru noi înseamnă παρακεκλημένη și se poate traduce prin „consolată", după ce i-au murit soțul și copiii departe de țară, și-a înturnat acasă neprihănirea și, hrănindu-se din această hrană[142], a ținut pe lângă ea o noră moabită, ca să se împlinească prorocia lui Isaia: „Trimite, Doamne, un miel, cârmuitor al pământului, din Petra, din pustie!"[143]

Ajung la văduva din Evanghelie, acea văduvă sărmană mai avută decât tot poporul lui Israel, care, primind un grăunte de muștar și punând plămădeală în trei măsuri[144] de făină, a amestecat[145] mărturisirea în Tatăl și în Fiul cu harul Sfântului Duh și a trimis doi oboli în cutia templului și a oferit tot avutul său, tot ceea ce avea, prin credința sa în cele două Testamente. Cei doi oboli sunt cei doi Serafimi[146] care preamăresc de trei ori Sfânta Treime și sunt închiși în tezaurul Bisericii, de unde este apucat cu cleștele celor două Testamente cărbunele aprins care izbăvește buzele păcătosului.

18. Dar de ce să repet vechile istorii, de ce să iau din cărți pilde de virtute ale unor femei [de odinioară], când ai putea să ai în fața ochilor tăi [asemenea pilde] din orașul în care trăiești, al căror exemplu ar trebui să îl urmezi? Și, ca să nu pară că sunt un lingușitor dacă le pomenesc pe fiecare în parte, îți este de ajuns sfânta Marcella, care, fiind pe măsura neamului său, ne-a pus [sub ochi] unele fapte din Evanghelie: Ana a trăit cu soțul ei șapte ani de la fecioria ei; ea – șapte luni; Ana aștepta venirea lui Hristos, ea Îl păstrează pe Cel pe care Ana Îl primise; Ana cânta Copilul care scâncea, ea Îl slăvește pe Cel Biruitor; Ana vorbea despre El tuturor celor care așteptau mântuirea la Ierusalim, ea strigă laolaltă cu păgânii mântuiți: „Un frate nu răscumpără, va răscumpăra un om?"[147] și din alt psalm: „Un om s-a născut în el și Însuși Cel Preaînalt l-a întemeiat"[148].

Știu că acum aproape doi ani am publicat cărțile împotriva

[141] *Cf. Rut* 1.

[142] În original: *uiaticum* – „provizii de drum"; aici cu sensul de hrană spirituală.

[143] *Isaia* 16, 1.

[144] În original: *satum* – măsură evreiască de capacitate.

[145] Mărturisirea în Tatăl și în Fiul este comparată cu un vin tare care trebuie amestecat (în lat. *temperare*) cu apă pentru a putea fi băut.

[146] *Cf. Isaia* 6, 1-7.

[147] *Psalmul* 48, 8.

[148] *Psalmul* 86, 4.

lui Iovinianus, în care am spulberat, prin autoritatea Scripturilor, tezele potrivnice în care [se arăta că] apostolul îngăduie a doua căsătorie. Și nu este necesar să transcriu din nou întregul text, de vreme ce ai putea lua de acolo ceea ce am scris deja. Atâta doar vreau să te sfătuiesc, ca să nu depășesc lungimea unei scrisori: gândește-te că ai putea muri în fiecare zi și niciodată nu vei mai cugeta să te căsătorești a doua oară.

EPISTOLA LV

Către preotul Amandus[149]

1. O scrisoare scurtă nu poate să lămurească probleme de mare întindere și, reunind într-un [text] restrâns idei numeroase, să rezume în cuvinte ceea ce este cuprinzător prin înțelesuri. Întrebi ce înseamnă acel pasaj din *Evanghelia după Matei*: „Nu vă îngrijorați pentru ziua de mâine (*crastino*); ajunge zilei răutatea ei”[150]. În Sfintele Scripturi *crastinus* înseamnă „viitor”, așa cum spune Iacov în Geneză: „Mâine (*cras*) mă va auzi credinciosia mea”[151]; iar atunci când altarul este ridicat de către cele două triburi, al lui Ruben și al lui Gad, și de către o jumătate din tribul lui Manase și când este trimisă o solie înaintea lor de către întregul Israel, ele îi răspund marelui preot Finees că din acest motiv au construit altarul, ca nu cumva mâine (*cras*) să le fie refuzat fiilor lor dreptul de a-L cinsti pe Dumnezeu[152]. Și multe pasaje de acest fel vei găsi în Vechiul Testament. Așadar, Cel care ne-a interzis să cugetăm cu privire la cele viitoare ne-a îngăduit [să ne gândim] la cele prezente, din pricina slăbiciunii vieții omenești. Cât despre aceste vorbe: „Ajunge zilei răutatea ei”, să le înțelegi astfel: ne ajunge să ne gândim la strâmtorările prezente ale lumii acesteia. De ce este nevoie să ne extindem putința de înțelegere către lucruri nesigure și viitoare, pe care fie că nu le putem urmări, fie că, odată aflate întâmplător,

---

[149] Nu se știe precis cine este acest preot Amandus, se presupune că ar fi viitorul episcop de Bordeaux. Data compunerii: între 393 și 397. (n.ed.)

[150] *Matei* 6, 34.

[151] *Facerea* 30, 33.

[152] *Cf. Iosua* 22, 9-30.

le irosim cu repeziciune. Căci κακία, cuvânt pe care latinul îl traduce prin *malitia* („răutate"), are, la greci, două înțelesuri: și pe cel de „răutate", și pe acela de „zbucium" (*adflictio*), căruia grecii îi spun κάκωσις, și mai degrabă acest sens trebuie să fie redat în traducere în loc de „răutate" (*malitia*). Iar dacă cineva judecă cu încăpățânare, nevoind ca acel κακία să însemne „zbucium" și „strâmtorare", ci „răutate", trebuie să-l explicăm în sensul că lumea se află așezată în ticăloșie, adică în rău (iar în predica duminicală spunem: „Izbăvește-ne de rău"). Ajungă-ne nouă să ne luptăm în clipa de față împotriva răutății veacului acestuia!

2. În al doilea rând, ne-ai propus un pasaj din *Cea dintâi epistolă către corinteni* a fericitului Apostol Pavel, în care se spune: „Orice păcat pe care l-a făptuit omul este în afara trupului, dar cel care desfrânează păcătuiește în trupul său"[153]. Deci să citim puțintel mai sus, pentru ca apoi să ajungem la aceste cuvinte, pentru ca nu cumva să dorim a cunoaște întregul mod de a gândi [al apostolului] plecând de la partea finală sau, ca să zic așa, de la coada capitolului. „Trupul" – spune el – „nu este pentru desfrânare, ci pentru Dumnezeu, iar Dumnezeu este pentru trup. Dar Dumnezeu, Care L-a înviat pe Domnul, ne-a înviat odată cu El și pe noi prin puterea Sa. Nu știți că trupurile voastre sunt mădularele lui Hristos? Luând, așadar, mădularele lui Hristos, le voi face mădulare ale desfrânatei? Să nu fie! Oare nu știți că cel care se însoțește cu o desfrânată este un trup [cu ea]? «Vor fi» – zice [Domnul] – «doi într-un singur trup». Însă cel care se unește cu Domnul este un singur duh [cu El]. Fugiți de desfrânare! Orice păcat pe care l-a făptuit omul este în afara trupului. Însă cel care se desfrânează păcătuiește în trupul său"[154] și așa mai departe. Sfântul Apostol, care a vorbit împotriva dezmățului și a spus ceva mai sus: „Hrana este pentru pântece și pântecele este pentru hrană, dar Dumnezeu le va distruge și pe acela și pe aceasta"[155], ajunge în mod logic să vorbească despre desfrânare.

Într-adevăr, dezmățul este maica poftei, iar atunci când un pântece a fost îmbuibat cu mâncare și udat cu băutul vinului, vine pe urmă plăcerea și, ca să spun așa, ordinea viciilor trebuie să ia locul ordinii mădularelor. Și, astfel, orice păcat – de pildă furtul, omorul,

[153] *1 Corinteni* 6, 18.

[154] *1 Corinteni* 6, 13-18.

[155] *1 Corinteni* 6, 13.

jaful, sperjurul și celelalte aidoma acestora – lasă în urmă părerea de rău și, deși te îmbie câștigul, totuși conștiința te mușcă. Numai plăcerea și pofta, în chiar clipa pocăinței, suferă după imboldirile trecute, după zgândăririle trupului și ațâțarea păcatului, astfel încât chiar lucrurile la care cugetăm, dorind să le îndreptăm, devin iarăși pricină de greșeală.

Un alt sens este acela că celelalte păcate sunt exterioare – căci toate acțiunile noastre sunt îndreptate împotriva altora –, dar desfrânarea nu întinează doar conștiința desfrânatului, ci însuși trupul lui și, după zisa Domnului în care spune: „De aceea, va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amândoi un trup"[156], el însuși se face un singur trup cu desfrânata și păcătuiește în trupul său, câtă vreme face ca templul lui Hristos să fie trupul unei desfrânate.

Să luăm în discuție și un alt sens, ca să nu dăm impresia că nesocotim vreuna dintre părerile grecilor: una este să păcătuiești *prin* intermediul trupului, iar alta, *în* trup. Furtul, omorul și celelalte păcate, în afara desfrânării, le săvârșim cu ajutorul mâinilor în afară; doar desfrânarea este pusă în act de către noi în trupul nostru, iar nu prin trup împotriva altora – căci prepoziția „prin" are un sens activ, pe când prepoziția „în", unul pasiv. Sunt și unii care tratează această chestiune după cum urmează: potrivit Sfintei Scripturi, soția ar fi trupul bărbatului și oricine se va fi desfrânat va păcătui în trupul său, adică în soția sa, câtă vreme o întinează cu desfrânarea sa și, chiar dacă ea nu păcătuiește, o face să păcătuiască prin unirea cu ea.

3. (5). Cea de-a treia, adică ultima chestiune, a derivat din aceeași epistolă a apostolului, unde, în contextul discuției despre înviere, ajunge la acel pasaj unde s-a scris: „Căci El trebuie să împărățească până ce va pune pe toți vrăjmașii Săi sub picioarele Sale. La urmă va distruge vrăjmașa moarte. Dar, când a spus că toate I-au fost supuse, nu este nicio îndoială că în afară de Cel care I le-a supus Lui pe toate. Iar când toate vor fi supuse Lui, atunci și Fiul Însuși Se va supune Celui care I-a supus Lui toate, pentru ca Dumnezeu să fie toate în toți"[157]. Și mă mir că tu ai vrut să afli asta de la mine, de vreme ce sfântul Ilarie, episcop de Poitiers, a consacrat

[156] *Facerea* 2, 24; *Efeseni* 5, 31.
[157] 1 *Corinteni* 15, 25-28.

cea de-a unsprezecea carte a sa *Împotriva arienilor* punerii și rezolvării acestei probleme. Totuși să spunem măcar câteva cuvinte. Toată poticneala stă într-aceasta: pentru ce se spune că Fiul este supus Tatălui? Ce este mai rușinos sau mai prejos: să fii supus Tatălui – expresie care adeseori ține de pioșenie și [se regăsește] scrisă în psalm: „Oare inima mea nu va fi supusă lui Dumnezeu?"[158] –, sau să fii țintuit pe cruce și să te faci blestemat al crucii? Căci „blestemat este tot cel spânzurat pe lemn"[159]. Prin urmare, te miră faptul că Cel care S-a făcut blestemat pentru noi pentru ca pe noi să ne elibereze din blestem S-a supus ca să ne facă pe noi să fim supuși Tatălui, El Care spune în Evanghelie: „Nimeni nu se duce la Tatăl decât prin Mine"[160] sau: „Iar Eu, când voi fi înălțat, pe toate le voi trage la Mine"[161]? Hristos S-a supus Tatălui întru aceștia care sunt credincioși, fiindcă toți cei care cred, ba chiar întreaga stirpe a oamenilor, se numără printre mădularele trupului Său. Însă pentru cei care nu cred, adică pentru iudei, pentru păgâni, pentru eretici, este numit „nesupus", fiindcă o parte a mădularelor Sale nu s-a supus credinței. Iar la sfârșitul lumii, când toate mădularele Îl vor fi văzut pe Cel care domnește, pe Hristos, adică trupul Său, chiar și ele vor fi supuse lui Hristos, adică trupului Său, pentru ca întregul trup al lui Hristos să se supună lui Dumnezeu și Tatălui, iar Dumnezeu să fie toate în toți. Nu zice: „Ca Tatăl să fie toate în toți", ci: „Pentru ca Dumnezeu", fiindcă numele Său propriu este acela de Treime și se poate referi atât la Tatăl, cât și la Fiul sau la Duhul Sfânt, astfel încât umanitatea să se supună divinității. Numim umanitate[162] în acest pasaj nu bunătatea sau generozitatea, căreia grecii îi spun φιλανθρωπία, ci întreaga stirpe omenească. Mai departe, afirmația: „Pentru ca Dumnezeu să fie toate în toți" trebuie luată în acest sens: Domnul și Mântuitorul nu este acum toate întru toți, ci o parte în fiecare – de exemplu: în Solomon este înțelepciune, în David, bunătate, în Iov, răbdare, în Daniel, cunoașterea viitorului, în Petru, credință, în Finees și în Pavel, ardoare, în Ioan, feciorie, în ceilalți [sfinți], celelalte –, iar când va fi sosit sfârșitul tuturor lucrurilor, atunci va fi toate în toți, pentru ca fiecare dintre sfinți să aibă toate virtuțile și pentru ca Hristos să fie totul în toți.

---

[158] *Psalmul* 61, 1.
[159] *Galateni* 3, 13.
[160] *Ioan* 14, 6.
[161] *Ioan* 12, 32.
[162] *Humanitas.*

4. (3). Am găsit o scurtă scrisorică atașată la epistolă și o mică însemnare[163] de-a ta, în care se aduceau următoarele adăugiri: „Trebuie să-l întrebi" – adică pe mine – „dacă o femeie, odată ce a părăsit-o bărbatul, adulter și sodomist, și după ce a luat-o altul cu forța, poate să participe la comunitatea Bisericii fără pocăință, aflându-se încă în viață cel pe care îl părăsise". În timp ce citeam aceasta, mi-am adus aminte de acel verset: „Dezvinovățiri pentru dezvinovățirea întru păcate"[164]. Căci noi oamenii cu toții suntem îngăduitori cu viciile noastre, iar ceea ce facem din propria noastră voie o punem pe seama nevoii firii. Este ca și cum un tânăr ar zice: „Pătimesc un asalt al trupului meu, o ardoare îmi dă ghes la poftă, înseși organele mădularelor mele sexuale și alcătuirea trupului [meu] caută îmbrățișările unei femei"; iar ucigașul [ar putea spune] la rândul său: „Mă aflam în sărăcie", zice [el], „eram lipsit de ale gurii, nu aveam o velință [cu care să-mi acopăr] trupul; de aceea am vărsat sângele altuia, ca să nu mor eu însumi de foame și de frig". Prin urmare, răspunde-i creștinei care ne-a întrebat în legătură cu situația ei nu cu părerea noastră, ci cu aceea a apostolului: „Oare nu știți, fraților – le vorbesc celor care cunosc Legea –, că Legea are putere asupra omului atâta timp cât el trăiește? Căci femeia aflată sub autoritatea bărbatului e legată de Lege cu bărbatul său atâta timp cât el trăiește; iar dacă i-a murit bărbatul, este dezlegată de legea bărbatului. Deci, trăindu-i bărbatul, va fi adulteră dacă va aduce un alt bărbat"[165]. Iar într-un alt pasaj: „Femeia este legată cât timp trăiește bărbatul ei. Însă, dacă bărbatul a închis ochii, este eliberată; să se mărite cu cine vrea, numai întru Domnul"[166]. Apostolul, așadar, retezând orice pretext, a definit în chipul cel mai limpede că femeia care s-a măritat cu altul, câtă vreme bărbatul ei este în viață, este adulteră. Nu voiesc să-mi dai ca exemplu furul și violența, convingerea mamei, autoritatea tatălui, droaia de rude, capcanele sau disprețul slugilor, lipsa avuției: cât timp trăiește bărbatul, chiar de-i adulter ori sodomit, chiar de-i acoperit până peste cap de tot soiul de ticăloșii și părăsit de soție din pricina nelegiuirilor acestora, este socotit tot soțul celei căreia nu i se îngăduie

[163] Codicilul se referă, desigur, la o problemă diferită de restul epistolei. Se pare că un copist stângaci a introdus-o între filele acesteia.

[164] *Psalmul* 140, 4.

[165] *Romani* 7, 1-3.

[166] *1 Corinteni* 7, 39.

să ia un alt bărbat. Iar apostolul nu hotărăște asta cu propria-i autoritate, ci prin Hristosul Care grăiește într-însul cuvintele lui Hristos, Care spune în Evanghelie: „Oricine își lasă soția sa, în afară de pricina desfrânării, o face să săvârșească adulter; iar cel care o va fi luat pe cea lăsată este adulter”[167]. Ia aminte ce spune: „Cel care o va fi luat pe cea lăsată este adulter”; fie că ea însăși și-a părăsit soțul, fie că a fost părăsită de el, este adulter cel care o va lua. De aceea și apostolii, pricepând greutatea poverii căsniciei, zic: „Dacă-i așa, e mai bine pentru bărbat să nu-și ia soție”[168]. Acestora Domnul le răspunde: „Cine poate înțelege să înțeleagă”[169]; și pe dată, luând pilda celor trei eunuci, le înfățișează fericirea fecioriei, care nu este țintuită de vreo lege a cărnii.

5. (4). Dar n-am putut să iau aminte îndestul la ce înseamnă ceea ce a vrut să spună prin: „După ce a luat-o un alt bărbat cu forța”. Cum adică „a luat-o cu forța”? Cu alte cuvinte, o gloată adunată a răpit-o, deși nu voia? Și pentru ce, dacă a fost răpită, nu l-a părăsit apoi pe răpitor? Să se uite în cărțile lui Moise și va găsi că cea logodită cu un bărbat, dacă va fi fost siluită în cetate și nu a strigat, este pedepsită ca adulteră, iar dacă a fost siluită în câmp, e nevinovată de nelegiuire. Așadar, creștina asta care, cum spune ea, a suferit silnicie ca să se unească cu altul, dacă dorește să primească trupul lui Hristos și să nu fie socotită adulteră, să facă pocăință cu această condiție, și anume, din momentul [începerii] pocăinței, să nu se împreuneze cu cel de-al doilea bărbat, care nu se numește soț, ci adulter. Iar de-i pare aspră [hotărârea] și nu poate să-l părăsească și nici să-L prefere plăcerii pe Domnul, să-l asculte pe apostolul care zice: „Nu puteți să beți paharul Domnului și paharul demonilor; nu puteți să vă împărtășiți din masa Domnului și din masa demonilor”[170], iar într-alt pasaj: „Ce împărtășire are lumina cu întunericul? Și ce învoire este între Hristos și Veliar?”[171]

Am să-ți spun ceva nou, sau mai degrabă nu nou, ci vechi, pentru că se întărește prin autoritatea Vechiului Testament. Dacă l-a părăsit pe cel de-al doilea bărbat și a vrut să se împace cu primul, nu-i cu putință. Căci este scris în *Deuteronom*: „Dacă un bărbat își

---

[167] *Matei* 5, 32.
[168] *Matei* 19, 10.
[169] *Matei* 19, 12.
[170] *1 Corinteni* 10, 21.
[171] *2 Corinteni* 6, 14-15.

va fi luat soție și o va fi avut, iar ea nu va fi găsit trecere în ochii lui din pricina vreunei anume urâțenii, îi va scrie o carte de despărțire și i-o va da în mână și o va slobozi din casa sa. Și, odată ieșită, fiindcă a adus un alt soț și chiar și acesta a urât-o și i-a dat o carte de despărțire și a slobozit-o din casa sa ori a mai și murit, soțul nu o poate lua înapoi de soție, fiindcă este întinată și s-a făcut urâciune înaintea Domnului; să nu faci să ți se spurce țarina pe care Domnul Dumnezeul tău ți-a dat-o în stăpânire"[172].

De aceea, te rog să o consolezi, ba chiar s-o îndemni să se mântuiască. Carnea putredă are nevoie de fier [roșu] și de arsură. De vină nu e leacul, ci rana, deoarece, printr-o blândă cruzime, medicul nu cruță ca să cruțe [și] acționează cu asprime din compasiune.

EPISTOLA LVI

Augustin către Ieronim[173]

Preaiubitului Domn, fratelui vrednic de respect și îmbrățișare, cu preasinceră venerație și afecțiune, tovarășului întru preoție, lui Ieronim [de la] Augustin.

1. Nimeni nicicând nu a cunoscut mai îndeaproape decât mine bucuria tăcută a studiilor tale întru Domnul și nobila îndeletnicire cu ele. Așadar, cu toate că doresc foarte mult să te cunosc întru totul, totuși gândesc că ceva din tine îmi lipsește, adică prezența ta fizică. După ce fratele meu Alypius[174], acum preafericit episcop (dar încă de pe atunci vrednic de episcopat), te-a văzut și, la întoarcerea sa, m-a întâlnit pe mine, nu pot să nu spun că din relatarea lui mi-am făcut o impresie puternică [despre tine] și, înaintea întoarcerii sale, când el te vedea acolo, te vedeam și eu, dar prin ochii lui. Căci cine ne-a cunoscut a spus că eu și cu el suntem un suflet cu două trupuri, bineînțeles prin concordia și prietenia foarte fidelă, nu prin merite, prin care acela mă întrece.

---

172 *Deuteronomul* 24, 1-4.

173 Fericitul Augustin este nemulțumit că Fericitul Ieronim a tradus Sfânta Scriptură din ebraică și consideră că argumentele traducătorului nu sunt convingătoare. Data scrierii: 394-395.

174 Episcop de Thagaste (în prezent, Algeria), prieten al Fericitului Augustin. (n.ed.)

Așadar, pentru că tu mă îndrăgești, mai întâi datorită comuniunii Duhului, prin Care noi ne străduim ca unul singur, apoi prin ceea ce el ți-a spus despre mine, nu este nicidecum o lipsă de rușine – [cum ar fi] dacă aș fi un necunoscut – să recomand Fraternității Tale pe fratele Profuturus, care, prin sprijinul nostru și, apoi, prin ajutorul tău, sperăm să devină, într-adevăr, folositor[175]. Doar că, fără îndoială, situația este de așa natură încât mai degrabă eu voi fi prin el recomandat ție, iar nu el prin mine. Poate că ar fi trebuit să scriu doar până aici dacă aș fi vrut să mă mulțumesc cu tradiția epistolelor solemne; dar sufletul meu se avântă în dorința de a discuta cu tine despre studiile noastre pe care le urmăm întru Iisus Hristos, Domnul nostru, Care, chiar prin iubirea ta, binevoiește să ne dăruiască din belșug multe foloase și provizii de călătorie pe drumul arătat de El.

2. Cerem, așadar, și împreună cu noi o cere toată comunitatea studioasă a Bisericilor Africii, ca tu, traducând cărțile acelora care au tratat strălucitor, în greacă, despre Scripturile noastre, să nu te lași istovit de grijă și trudă. Căci tu poți să faci ca și noi să avem astfel de bărbați, și mai ales pe cel pe care tu-l amintești cu plăcere în scrierile tale. Însă, despre traducerea în latină a sfintelor scrieri canonice, noi vrem ca tu să lucrezi în felul în care ai tradus pe *Iov*, ca să apară, prin siglele potrivite, diferența care există între traducerea ta și a *Septuagintei*, a cărei autoritate este foarte importantă.

Dar nu pot să mă mir îndeajuns dacă se găsește încă ceva, în exemplarele ebraice, care să fi scăpat interpreților foarte experimentați în acea limbă. Îi las la o parte pe cei șaptezeci (oare judecata proprie traducătorilor, sau Duhul este Cel prin care s-a realizat o mai mare armonie decât dacă traducerea ar fi fost făcută de un singur om? – nu îndrăznesc să-mi exprim o părere certă în favoarea niciunei alternative), însă consider, fără tăgadă, că trebuie să le atribui lor o autoritate deasupra celorlalţi; mă tulbură mai mult autorii traducerilor posterioare, care, respectând morțiș, cum se zice, mijloacele și regulile cuvintelor și locuțiunilor ebraice, nu numai că nu s-au înțeles între ei, ci chiar au lăsat multe care au rămas să fie descoperite și publicate la atâta vreme după ei. Căci, dacă sunt obscure, se crede că tu însuţi ai

[175] Joc de cuvinte în limba latină. Numele propriu „Profuturus" este identic cu participiul viitor al verbului *prosum, prodesse, profui* – „a fi de folos" (part. viit. *profuturus* – „care va fi de folos").

putea să te înșeli, dar, dacă sunt clare, se pare că acei traducători n-au putut să se înșele. Așadar, după prezentarea cauzelor acestor fapte, în numele afecțiunii tale, te rog să mă faci să le înțeleg cu certitudine[176].

3. Am citit câteva scrieri – despre care se spune că sunt ale tale – referitoare la epistolele Apostolului Pavel; pe când voiai să explici *[Epistola] către galateni*, mi-a căzut în mână acel pasaj în care Apostolul Petru este întors de la o primejdioasă prefăcătorie. Acolo a fost luată apărarea minciunii fie de către tine, un bărbat atât de ilustru, fie de vreun altul, dacă vreun altul este autorul acelei scrieri; și mărturisesc că durerea nu mă va apăsa într-o mică măsură până ce nu vor fi dezmințite – dacă vor putea fi dezmințite – lucrurile care mă tulbură. Căci mie mi se pare foarte primejdios să crezi că se află ceva mincinos în Cărțile Sfinte, adică [să crezi că] acei oameni prin care Scriptura a fost îngrijită și scrisă ar fi falsificat ceva în cărțile ei. Căci una este dacă un om de bine a mințit cândva, și alta dacă un scriitor al sfintelor Scripturi a trebuit să mintă. De fapt, aceasta nu este altă problemă, ci nici măcar nu se pune problema. Căci, admițând o singură dată o minciună utilă în acest vârf al autorității, nu va rămâne nici cea mai mică parte din acele cărți care să nu pară pentru orișicine fie dificilă pentru conduita morală, fie de necrezut pentru credință, și care, urmând aceeași regulă extrem de primejdioasă, să nu fie atribuită judecății și funcției unui autor care minte. Căci, dacă Apostolul Pavel mințea atunci când, mustrându-l pe Apostolul Petru, spunea: „Dacă tu, de neam iudeu, trăiești ca un neiudeu, în ce mod gândești să iudaizezi neamurile?"[177] și credea că Petru a acționat bine, cu toate că a spus și a scris că el nu a acționat bine, ca să liniștească – vezi bine! – sufletele cuprinse de revoltă, ce vom răspunde când se vor ridica oameni perverși care interzic căsătoria[178] (el însuși prevestise că vor apărea) și vor zice că tot ceea ce a spus același apostol despre întărirea dreptului de căsătorie nu a fost decât o minciună din pricina oamenilor care, din iubire față de soții, puteau să se revolte, adică [a mințit nespunând] ceea ce a gândit, ci ca să liniștească adversitățile? Nu e necesar să amintesc mai multe.

[176] *Cf.* FERICITUL IERONIM, *Comentariul la Epistola Sfântului Pavel către galateni*, II, 11 și urm. (PL XXVI, 338, 31-342, 16).

[177] *Galateni* 2, 14.

[178] *Cf.* 1 *Timotei* 4, 3.

Căci, chiar dacă pot părea să existe minciuni utile spre lauda lui Dumnezeu ca să aprindă iubirea pentru El în oameni mai trândavi, chiar și într-un astfel de caz autoritatea adevărului curat nu va fi nicicând sigură în sfintele cărți. Să ne îndreptăm atenția către același apostol, care ne recomanda adevărul cu mare grijă, spunând: „Dacă Hristos nu a înviat, zadarnică este predica noastră, zadarnică și credința voastră. Și vom apărea și ca martori mincinoși ai lui Dumnezeu, pentru că am rostit mărturie împotriva lui Dumnezeu că L-ar fi înviat pe Hristos pe Care nu L-a înviat"[179]. Dacă cineva i-ar fi spus lui Pavel: „De ce te îngrozește această minciună, dacă ceea ce ai spus, deși este fals, contribuie foarte mult la lauda Domnului?", oare Pavel n-ar fi respins nebunia interlocutorului prin vorbe și explicații care ar fi dezvăluit tainele inimii sale, strigând că nu e mic, ba poate e chiar mai mare sacrilegiul de a lăuda în Dumnezeu minciuna decât să blamezi adevărul? Așadar, trebuie să facem în așa fel ca un astfel de om să ajungă la cunoașterea Scripturilor dumnezeiești, iar el să ajungă la o apreciere a sfintelor cărți atât de sfântă și adevărată, încât să nu vrea să se lase desfătat de vreo parte a lor, [considerând-o] o minciună utilă, și, mai degrabă, să treacă peste ceea ce nu înțelege în loc să prefere sentimentul său adevărului divin. Căci, desigur, când spune acest lucru, el se așteaptă să fie crezut, ceea ce face ca noi să nu dăm crezare garanțiilor cu autoritate ale dumnezeieștilor Scripturi.

4. În ceea ce mă privește, eu aș arăta cu toate puterile cu care mă înzestrează Domnul că toate aceste mărturii care au fost aduse pentru a stabili utilitatea minciunii trebuie înțelese altfel, pentru ca din orice parte le-am cerceta să se învețe că adevărul este trainic; căci, în măsura în care mărturiile nu trebuie să fie mincinoase, în aceeași măsură ele nu trebuie să favorizeze minciuna. Dar las acest lucru înțelegerii tale. Căci, aplicând lecturii o cercetare mai grijulie, vei vedea acest fapt, poate, mai lesne decât mine. La această cercetare te va constrânge pietatea prin care afli că autoritatea Scripturilor dumnezeiești oscilează, astfel încât fiecare să creadă ceea ce vrea în ele și să nu creadă ceea ce nu vrea, dacă a fost convins o singură dată că acei bărbați prin care ne-au fost transmise nouă aceste documente au putut să mintă util în scrierile lor; în afară

[179] *1 Corinteni* 15, 14-15.

poate de cazul în care tu ne vei da unele reguli prin care noi să știm unde ar trebui să mințim și unde nu ar trebui să o facem. Iar dacă acest lucru este posibil, te rog să mi-l explici, dar în niciun caz folosind argumente mincinoase și îndoielnice, fără a mă judeca drept un om sâcâitor sau nerușinat, și te rog acest lucru pe prea-adevărata fire omenească a Domnului nostru! Căci vina mea cu siguranță nu e o vină mare, ca să nu spun că nu există; greșeala mea ocrotește adevărul, dacă, după tine, poate să fie drept ca adevărul să favorizeze minciuna.

5. Aș dori să vorbesc multe alte lucruri cu inima ta preacurată și să discutăm despre doctrina creștină, dar nicio epistolă nu este de ajuns pentru a potoli această dorință. Dar voi putea să o împlinesc în mai mare măsură prin fratele [Profuturus], pe care mă bucur că l-am trimis la tine pentru a se adăpa și a se hrăni cu convorbirile tale plăcute și folositoare. Și totuși poate că nici el – o spun cu îngăduința lui – nu va cuprinde din tine pe cât mi-aș dori, cu toate că nu mă pun pe mine întru nimic mai presus de el. De altfel, o spun deschis, dorința mea de a conversa cu tine este mai cuprinzătoare [în ardoarea ei], dar îmi dau seama că el va ajunge mai plin de tine, motiv pentru care, fără îndoială, mă întrece. Iar după ce el va fi revenit – ceea ce, cu ajutorul Domnului, sper că se va și împlini –, iar eu mă voi fi împărtășit de ceea ce în inima lui s-a umplut de la tine, nu se va umple ceea ce în mine va rămâne în continuare gol și avid de gândurile tale. Așa se face că eu voi fi și atunci mai sărac, iar el mai bogat.

Desigur, același frate poartă cu sine scrieri ale noastre; dacă tu le faci onoarea de a le citi, te rog să ai o sinceră și frățească severitate. Nu înțeleg altfel ceea ce s-a scris: „Certa-mă-va dreptul cu milă și mă va mustra, iar untdelemnul păcătosului nu va unge capul meu”[180], întrucât iubește mai mult un critic care vindecă decât un adulator care unge capul. Căci îmi este extrem de dificil să fiu un bun judecător atunci când citesc ceea ce am scris, [căci sunt] sau mai temător decât este drept, sau prea înflăcărat. Văd chiar greșelile mele ici și colo, dar prefer să le aud de la cei mai buni, ca nu cumva, după ce mă voi dojeni poate pe drept, iarăși să mă măgulesc și să mi se pară că am arătat împotriva mea o judecată mai degrabă meticuloasă decât dreaptă.

---

[180] *Psalmul* 140, 5.

EPISTOLA LVII

Către Pammachius[181].

Despre cel mai bun mod de a traduce

1. Aflându-se înaintea regelui Agrippa, Apostolul Pavel trebuia să răspundă învinuirilor [care i s-au adus], astfel încât să poată fi înțeles de către cei care îl ascultau. Încrezător în biruința cauzei [sale], încă de la început s-a bucurat, zicând: „O rege Agrippa, mă socotesc fericit că astăzi trebuie să mă apăr, înaintea ta, de toate câte mă învinuiesc iudeii, căci le-ai cunoscut toate obiceiurile și neînțelegerile!"[182] Într-adevăr, citise această [cugetare] a lui Isaia[183]: „Fericit este cel care vorbește la urechile celui care [știe] să asculte" și știuse că vorbele oratorului conving în măsura în care înțelepciunea judecătorului le-a înțeles. De aceea și eu mă socotesc fericit, cel puțin în această împrejurare, pentru că înaintea unui auditoriu învățat trebuie să-i răspund unei voci neștiutoare, care mă acuză fie de necunoaștere, fie de minciună, ba că nu am știut să tălmăcesc cu adevărat limbile altora[184], ba că nu am vrut; ori greșeală, ori vinovăție, una din două [trebuia] să fie. Și, ca nu cumva acuzatorul meu[185], cu ușurința cu care vorbește despre toate [lucrurile] și cu nerușinarea cu care crede că îi este îngăduit orice, să mă acuze și pe mine în fața voastră, așa cum l-a învinuit pe episcopul Epifanie[186], ți-am trimis această epistolă, care să-ți facă cunoscut șirul faptelor și prin tine [să-i înștiințeze și] pe ceilalți care găsesc de cuviință să ne iubească.

2. În urmă cu aproape doi ani, cel amintit mai sus, episcopul Epifanie, i-a trimis o scrisoare episcopului Ioan, în care îl acuza pe acesta de câteva învățături [greșite] și apoi îl chema cu blândețe

---

[181] Senator născut într-o familie romană, Pammachius i-a fost coleg Fericitului Ieronim la unele dintre școlile de retorică ale vremii. După moartea soției sale Paulina, Pammachius se călugărește în 397. Alături de Oceanus, el este cel care îl roagă în 399 pe Fericitul Ieronim să traducă *De Principiis* a lui Origen. Scrisoarea aceasta este datată în jurul anilor 395/396. (n.ed.)

[182] *Faptele* 26, 2.

[183] Este o confuzie a Fericitului Ieronim. Textul este din *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 25, 12.

[184] Este vorba despre scrisoarea în limba greacă a Sfântului Epifanie.

[185] Rufin din Aquileea.

[186] Sfântul Epifanie, episcop de Salamina (Cipru).

la căință. În Palestina se procurau pe întrecute cópii ale acestei scrisori, fie datorită rangului autorului, fie datorită eleganței scrierii. În mica noastră mănăstire era un bărbat, nu tocmai necunoscut la ei[187], Eusebius din Cremona. Fiindcă această epistolă era pe buzele tuturor și era apreciată pentru învățătura de credință și pentru stilul ei ales, atât de către cei învățați, cât și de cei fără știință de carte, [Eusebius] a început să mă roage stăruitor să o traduc în latină și, pentru a-i ușura înțelegerea, să o explic mai limpede. Limba greacă îi era cu totul necunoscută. Am făcut ceea ce și-a dorit. După ce a fost chemat un copist, am dictat în grabă; în marginea paginii, am însemnat pe scurt înțelesul pe care îl avea conținutul fiecărui paragraf – fiindcă, într-adevăr, a stăruit să fac și acest lucru doar pentru el – și i-am cerut, în schimb, să păstreze [acest] exemplar la el acasă și să nu-l facă cu ușurință cunoscut în popor. Lucrurile s-au petrecut astfel vreme de un an și șase luni, până când traducerea în cauză, printr-o nemaivăzută scamatorie, s-a strămutat din biblioteca sa la Ierusalim. Așadar, un oarecare călugăr închipuit[188], fie primind bani, după cum limpede mi-a fost dat să înțeleg, fie dintr-o răutate fără motiv – după cum se străduiește zadarnic să ne convingă [persoana] care l-a ademenit –, după ce a furat scrisoarea și economiile [lui Eusebius], s-a făcut trădător asemenea lui Iuda. Prin urmare, [o asemenea întâmplare] a dat dușmanilor mei prilej să latre contra mea, să proclame printre necunoscători că sunt un înșelător, că nu am tradus cuvânt cu cuvânt, că în loc de „slăvit" am spus „preaiubit" și că, printr-o traducere răuvoitoare – ceea ce ar fi fost un sacrilegiu! –, nu am vrut să traduc [cuvântul] „αἰδεσιμώτατον"[189]. [Toate] acestea și [alte] nimicuri asemănătoare sunt învinuirile ce mi se aduc.

3. În primul rând, înainte să dau un răspuns cu privire la traducerea [mea], vreau să-i întreb pe cei care numesc știința [de a traduce] „viclenieö: de unde [a ajuns] la voi o copie a epistolei? Cine v-a dat-o? Cu ce obraz dați la iveală ceea ce ați cumpărat oferind mită? Ce fel de încredere poți să mai ai în oameni, dacă nici măcar în spatele pereților sau în biblioteci nu ne mai putem ascunde

---

[187] În Biserica Orientală.

[188] Partizan al lui Rufin.

[189] În limba latină: *reverendissime*, un calc gramatical după limba greacă, însemnând: „preavenerabile".

tainele? Dacă v-aș aduce această învinuire în fața tribunalelor provinciale [și] v-aș dovedi vinovăția în fața legilor? Pentru folosul statului, [aceste tribunale] stabilesc o pedeapsă chiar și acuzatorilor și, [atunci] când înfruntă o trădare, îl osândesc pe trădător. Este învederat că le place câștigul; sentința nu le este pe plac. Nu de mult Hesychius, un [fost] magistrat pe care patriarhul Gamaliel[190] l-a urmărit aprig în judecată, a fost condamnat la moarte de împăratul Teodosie pentru că, după ce a mituit un copist, s-a făcut stăpân pe documentele lui Gamaliel. Citim în vechile istorii[191] că un dascăl, care îi trădase pe copiii faliscilor, după ce a fost legat, a fost predat și trimis înapoi la cei pe care i-a trădat; pentru că poporul roman nu a admis o biruință pângărită. Fabricius a socotit [drept] o nelegiuire ca Pyrrhus, regele epiroților, să fie ucis prin trădarea medicului său, în timp ce era îngrijit în tabără din pricina unei răni; ba mai mult, [Fabricius] l-a trimis [pe trădător] înlănțuit la stăpânul [său], neîngăduind o crimă nici măcar împotriva unui adversar. Ceea ce este respectat de legile statului, ceea ce respectă dușmanii, ceea ce rămâne sfânt printre războaie și săbii, acest lucru nu a fost păzit de noi, monahii și slujitorii lui Hristos. Iar unul dintre ei, pocnind din degete și încruntându-și sprâncenele, cutează să scuipe [aceste vorbe]: „Și ce dacă a cumpărat [scrisoarea], dacă l-a ispitit? A făcut ceea ce i-a fost de folos". Minunată apărare a ticăloșiei! Ca și cum tâlharii, hoții și pirații nu ar face ceea ce le folosește. De bună seamă, Ana și Caiafa, cei care l-au ispitit pe nefericitul Iuda, au făcut ce credeau că le este de folos.

4. Aș vrea ca în notițele mele să scriu orice fleac, să explic Scripturile, să-i mușc, la rândul meu, pe cei care mă jignesc, să-mi descarc mânia, să mă îngrijesc de „locurile comune" și, ca să zic așa, să-mi ascut săgețile pentru luptă. Cât timp nu-mi fac cunoscute gândurile, vorbele de rău nu sunt motiv de acuzare; ba mai mult decât atât, nici nu sunt vorbe de rău cele pe care mulțimea le ignoră. Tu ai putea să-i cumperi pe sclavi, să îți aduni clienți și, după cum citim în povești, să te strecori, cu prețul aurului, la Danae[192], apoi, tăinuind ceea ce ai făcut, să mă numești șarlatan,

---

[190] Patriarhul de aici este șeful religios al evreilor din Palestina. O perioadă de timp, în Imperiul Roman, conducătorul religiei mozaice a purtat acest nume.

[191] TITUS LIVIUS, *Ab urbe condita*, V, 22.

[192] Danae, personaj mitologic, fiica lui Acrisios, regele din Argos, și a Eurydicei. Temându-se de împlinirea unui oracol care-i prezisese că va muri de mâna fiului lui Danae, Acrisios își închide fata într-un turn înalt, la care niciun muritor nu putea ajunge.

deși, acuzându-mă pe mine, tu recunoști o nelegiuire mai mare decât aceea pentru care tu mă acuzi? Unul [spune] că ești eretic, altul te bănuiește de învățături greșite; tu taci, nu îndrăznești să-i răspunzi, [dar] îl sfâșii pe traducător, îl critici pentru fiecare silabă și îți pregătești întreaga ta apărare ca și cum ai ponegri un mut. Închipuie-ți că, în tălmăcirea mea, fie am greșit, fie am omis ceva – [căci] aici se află punctul de plecare al învinuirii tale, aceasta este apărarea ta; nu cumva tu ești eretic dacă eu sunt un traducător nepriceput? Și nu spun acest lucru fiindcă te-aș socoti eretic – să ia aminte cel care a acuzat, să fie descoperit cel care a scris! –, dar este cu totul lipsit de minte cel care, acuzat fiind de cineva, condamnă pe altcineva și, fiind încolțit din toate părțile, caută ajutor în a-i vătăma pe cei care dorm.

5. Până aici am vorbit ca și cum aș fi modificat vreun [cuvânt] din epistolă, [susținând că] o traducere obișnuită ar putea să conțină o greșeală, nu o crimă. Dar, de vreme ce însăși epistola dovedește că înțelesul nu a fost schimbat cu nimic, că nu a fost adăugat vreun lucru și nici nu a fost născocită vreo învățătură [nouă], „se silesc oare să înțeleagă, încât nu mai înțeleg nimic?"[193] și, în timp ce vor să arate neștiința altuia, și-o trădează pe a lor. Căci eu nu doar recunosc, ci și mărturisesc fără sfială că în traducerile [mele] din grecește, afară de Sfintele Scripturi – unde chiar și ordinea cuvintelor este o taină –, nu am tradus cuvânt cu cuvânt, ci idee cu idee. Și pentru acest lucru îl am dascăl pe Cicero, care a tradus *Protagoras* al lui Platon, *Economia* lui Xenofon și cele două strălucite discursuri ale lui Eschine și Demostene, [rostite] unul împotriva celuilalt. Câte [cuvinte] a trecut cu vederea, câte a adăugat sau câte a schimbat în traducere, astfel încât să transpună caracteristicile celeilalte limbi prin caracteristicile [graiului] său, nu este momentul să le spun acum[194]. Îmi este de ajuns însuși prestigiul traducătorului, care în prologul acelorași discursuri a vorbit astfel: „M-am gândit că trebuie să iau asupră-mi o trudă folositoare celor care studiază, cu toate că mie nu mi-a fost de trebuință. Căci am tradus discursurile cele mai remarcabile a

Transformat în ploaie de aur, Zeus reușește însă să se strecoare până în iatacul fetei. Din dragostea lui cu Danae se naște Perseus.

[193] Fericitul Ieronim citează din prologul comediei *Andria* a lui Terentius.

[194] Conceptul de *brevitas* din tratatele de stilistică ale vremii, referitor în acest caz la dimensiunea redusă a unei epistole, se întâlnește frecvent în epistolele ieronimiene.

doi oratori foarte înzestrați din Attica, Eschine și Demostene, îndreptate unul împotriva celuilalt; și nu le-am tradus ca un simplu traducător, ci ca un orator, adaptând frazele, formele și figurile de stil ale acelora, prin cuvinte potrivite uzului nostru. Prin urmare, nu am socotit necesar să traduc cuvânt cu cuvânt, ci am păstrat în întregime stilul[195] și forța cuvintelor. Căci am socotit că nu trebuie să-i [dau] cititorului [același] număr de [cuvinte], ci, ca să zic așa, să i le cântăresc". Și apoi, la sfârșitul tratatului, adaugă: „Dacă eu voi fi tradus discursurile acelora[196], după cum nădăjduiesc, păstrând toate virtuțile lor, [adică] ideile, figurile și ordinea faptelor, căutând până într-atât cuvintele încât ele să nu fie străine de uzul nostru și, deși aceste cuvinte nu au fost traduse toate din grecește, totuși ne-am străduit să fie asemănătoare..."[197]. Dar și Horatius, om pătrunzător și înțelept, în *Arta* sa *poetică*, dă același sfat traducătorului desăvârșit: „Tu nu vei căuta să traduci cuvânt cu cuvânt, [rămânând] un traducător fidel..."[198]. Terentius l-a tradus pe Menandru, iar Plautus și Caecilius, pe vechii comici. Oare se agață ei de cuvinte? Nu păstrează ei mai mult frumusețea[199] și eleganța [originalului] în traducerea lor? Ceea ce voi [socotiți] adevărul traducerii, erudiții numesc κακοζηλία[200].

[195] Expresiei ciceroniene *genus uerborum* îi corespunde, în epistolele Fericitului Ieronim, expresia sinonimă *ordo uerborum* („ordinea cuvintelor", fig. „stilul discursului"), utilizată de cele mai multe ori cu sensul ei figurat.

[196] Traducerile lui Cicero au fost realizate în timpul polemicii referitoare la aticism. Direcția rhodiană impusă de Cicero, ca sinteză fericită între asianism și aticism, nu a fost acceptată de adversarii săi aticizanți. Școala retorică asianică promova un stil înflorit, patetic, amplu ritmat și afectat, cultivând sentențiozitatea, frazele scurte, abundența figurilor de stil, antitezele și paralelismele. Stilul „aticist" este clasicizant prin excelență, centrat pe hipotaxă, mai puțin retoric și mai moderat în utilizarea tropilor.

[197] Fraza lui Cicero nu este citată în întregime și devine confuză. Fericitul Ieronim preia doar ideea traducerii oratorice și omite deliberat partea didactică și apologetică a citatului.

[198] HORATIUS, *Arta poetică*: „Și nu redai un model copiind tot cuvântul întocmai, / Nici imitând, nu te-arunci în ce-i mult încurcat și de unde / Greu îți mai afli scăparea din tema sau planul poemei", traducere de Ionel MARINESCU în *Opera omnia*, Ed. Univers, București, 1980.

[199] Am preferat să traducem prin „frumusețe" latinescul *decorum* (în limba greacă – τὸ πρέπον). Termenul este unul specializat în tratatele de retorică antice și se referă la calitățile stilului (proprietatea expresiei, armonia și măsura).

[200] Κακοζηλία este aici denumirea generală a defectului de stil care poate fi caracterizat prin folosirea cuvintelor improprii, lipsă de naturalețe, artificialitate, lipsă de sens, prolixitate, banalitate, inutilitate etc. QUINTILIAN (*Institutio oratoria*, VIII, 3, 56-58) explică întreaga arie semantică a termenului. Se poate traduce prin „prost gust".

De aceea și eu, învățând de la astfel de [dascăli], în urmă cu aproape douăzeci de ani, am căzut pe atunci într-o greșeală asemănătoare[201]; deși, fără îndoială, nu cunoșteam acest lucru de care voi mă veți învinui, când am tradus *Cronica* lui Eusebius în latină[202], printre multe altele, m-am folosit de o astfel de prefață: „Este greu să nu te îndepărtezi uneori de calea urmată de alții; este greu ca lucrurile care au fost bine gândite într-o altă limbă să își păstreze și în traducere același farmec. [O idee] a fost exprimată printr-un singur cuvânt potrivit[203]; [dar] eu nu am [în limba mea un termen] cu care să o traduc și, în timp ce caut să redau [același] sens, străbat, printr-un lung ocol, distanța unui drum scurt. Ei recurg la ocolișurile hiperbatului[204], la deosebirile dintre cazuri, la varietatea figurilor de stil și, în cele din urmă, la ceea ce este al lor, ca să spun așa, la caracterul specific al limbii [grecești]; dacă traduc cuvânt cu cuvânt, sună nepotrivit; dacă, de nevoie, voi schimba ceva în ordinea [cuvintelor] sau în stilul [scrierii], voi părea că m-am depărtat de sarcina traducătorului". Și, după multe [alte lucruri] pe care ar fi de prisos să le amintesc acum, am adăugat și acest lucru: „Dacă vreunuia nu i se pare că prin traducere s-a schimbat ceva din farmecul unei limbi, să-l traducă pe Homer cuvânt cu cuvânt în latină; și, mai mult, să-l transpună pe același [autor] în limba sa, dar în proză; va vedea că stilul [său devine] caraghios și că cel mai iscusit poet n-are nicio noimă".

6. Însă, pentru ca autoritatea vorbelor mele să nu fie prea neînsemnată – deși numai un [singur] lucru am vrut să dovedesc: că eu, întotdeauna, încă din tinerețe, nu am tradus cuvinte, ci idei –, caută să afli ce fel de judecată poartă cele de mai sus, într-o scurtă prefață a cărții în care este povestită viața Sfântului Antonie. Iată fragmentul: „Traducerea dintr-o limbă în alta, dacă este făcută cuvânt cu cuvânt, ascunde înțelesul și îl înăbușă, precum buruienile

---

[201] Fericitul Ieronim se referă la exercițiile de retorică studiate în școală. Într-adevăr, creația literară din primii ani este impregnată de numeroase figuri de stil și este caracterizată de expresia căutată.

[202] Această traducere datează din timpul călătoriei sale la Constantinopol (379-381).

[203] *Vnius uerbi proprietate*. Proprietatea este acea calitate a termenilor de a reda întocmai noțiunea sau ideea exprimată. Vezi QUINTILIAN, *Institutio oratoria*, VIII, 2, 1-8.

[204] Hiperbatul (dislocarea sintactică) reprezintă separarea elementelor unui grup sintactic prin intercalarea unuia sau mai multor cuvinte care fac parte dintr-un alt grup sintactic. De exemplu: „Moartea întru ale sale te va legături strânge" (Dimitrie CANTEMIR, *Divanul*, ediția Cândea, 1969, p. 261).

stufoase înăbușă semănăturile. Căci, atunci când ține seama de cazuri [gramaticale] și de figuri, stilul cu greu exprimă, prin lungi perifraze, ceea ce putea [fi spus] pe scurt. Așadar, ferindu-mă de această [greșeală], la cererea ta, l-am tradus pe Sfântul Antonie[205] în așa fel încât să nu lipsească nimic din înțeles, chiar dacă lipsesc poate unele cuvinte. Alții să vâneze[206] silabe și litere, tu caută ideile!" Nu-mi va fi de ajuns o zi întreagă să înșirui mărturiile tuturor celor care au tradus după sens. Este de ajuns să îl amintesc acum pe Ilarie mărturisitorul[207], cel care a tradus din greacă în latină predici la *Cartea Iov* și foarte multe scrieri despre psalmi; nu a așternut [în scris] opere care te fac să ațipești și nu s-a torturat cu o traducere necizelată, precum cea a oamenilor simpli, ci a transpus, urmând dreptul învingătorului, ideile în limba sa, asemenea unor captivi[208].

7. O astfel de traducere nu este de mirare nici la alți [autori], păgâni sau oameni ai Bisericii, fiindcă cei șaptezeci de traducători[209], evangheliștii și apostolii s-au folosit de aceeași [metodă] în [traducerea] cărților sfinte.

Citim la *Marcu* că Domnul a spus: „Thalita cumi" și pe dată a adăugat: „Ceea ce se traduce: «Copilă, zic ție, ridică-te!»"[210] Învinuiți-l pe evanghelist de minciună, că a adăugat: „Zic ție", de vreme ce în ebraică se găsește numai: „Copilă, ridică-te!"; dar, ca să-i confere prestanță[211] și să exprime nuanța de îndemn și poruncă, a adăugat: „Zic ție".

Apoi la *Matei*, când cei treizeci de arginți au fost înapoiați de Iuda trădătorul și s-a cumpărat cu ei țarina olarului, este scris: „Atunci s-a împlinit ceea ce s-a scris la prorocul Ieremia, care spune: «Și au primit treizeci de arginți, cântărind prețul pe care l-au socotit fiii lui Israel, și i-au dat pentru țarina olarului, așa cum

---

[205] Se face aluzie la traducerea latină a *Vieții Sfântului Antonie cel Mare* scrisă de Sfântul Atanasie cel Mare, traducere realizată de Fericitul Ieronim.

[206] Verbul *aucupare* („a căuta să prindă, a vâna, a pândi, a spiona, a căuta să prindă păsări") este întâlnit cu același sens și la CICERO, în *Pro Caecina*, XVIII, 52: *Si uerba aucupabimur..*

[207] Sfântul Ilarie de Pictavium.

[208] Ideea că în traducere doar litera se schimbă, iar spiritul este capturat și transportat din limba sursă în limba țintă apare la fel de plastic exprimată și în prefața *Cărții Estera* din *Vulgata*.

[209] Evident, este vorba despre traducătorii *Septuagintei*.

[210] *Marcu* 5, 41.

[211] Fericitul Ieronim preia din limba greacă termenul ἐμφατικώτερον pentru a explica tonul emfatic utilizat de Sfântul Evanghelist Marcu.

mi-a arătat mie Domnul»”[212]. Acest [text] nu se găsește în întregime la *Ieremia*, ci la *Zaharia*, cu termeni mult diferiți și într-o cu totul altă ordine; negreșit, așa stau lucrurile și în *Septuaginta*: „Și voi spune către ei: «Dacă este un lucru bun în fața voastră, dați-Mi simbria, sau împotriviți-vă!» Și au cântărit simbria Mea treizeci de arginți. Atunci a grăit Domnul către Mine: «Pune acei [arginți] în vistierie și cercetează dacă au fost prețuiți așa cum Eu am fost prețuit de ei». Și am luat cei treizeci de arginți și i-am pus în vistieria casei Domnului”[213]. Este limpede cât de depărtată este traducerea *Septuagintei* de mărturia evanghelistului. Dar și în ebraică, deși înțelesul este același, cuvintele sunt așezate invers și aproape diferite: „Și am spus, zice, către ei: «Dacă este un lucru bun în ochii voștri, aduceți-Mi simbria; și, dacă nu, fiți pe pace». Și au cântărit simbria Mea treizeci de arginți. Și a grăit Domnul către Mine: «Aruncă olarului prețul acela scump cu care Eu am fost prețuit de ei». Și am luat cei treizeci de arginți și i-am aruncat în casa Domnului pentru olar”. Să-l învinuiască pe apostol de înșelăciune, pentru că nu se potrivește nici cu textul ebraic, nici cu cei șaptezeci de traducători și – ceea ce este mai grav – fiindcă încurcă numele, căci în loc de Zaharia a spus Ieremia; însă nu se cade să spunem acest lucru despre slujitorul lui Hristos, a cărui grijă a fost nu să vâneze cuvinte și silabe, ci să pună ideile [în slujba dreptelor] învățături.

Să trecem la o altă mărturie a aceluiași Zaharia, pe care evanghelistul Ioan a preluat-o potrivit cu originalul ebraic: „Își vor îndrepta privirile spre Cel pe care L-au străpuns”[214], pentru care în *Septuaginta* citim: „Καὶ ἐπιβλέψονται πρός με ἀνθ᾽ ὧν ἐνωρχήσαντο”[215], ceea ce latinii au tradus: „Și își vor îndrepta privirile spre Mine, Cel pe care L-au batjocorit” sau „[pe care] L-au ocărât”[216]. Este deosebire între evanghelist, *Septuaginta* și traducerea noastră, și totuși varietatea cuvintelor este în armonie cu unitatea simțirii.

La *Matei*, de asemenea, citim că Domnul le-a prorocit apostolilor fuga [lor] și că acest lucru este întărit de mărturia lui Zaharia: „Scris este”, zice el, „bate-voi păstorul și se vor risipi oile”[217]. Dar în

[212] *Matei* 27, 9-10.

[213] *Zaharia* 11, 12-13 (după *Septuaginta*).

[214] *Ioan* 19, 37; *Zaharia* 12, 10.

[215] Traducerea din greacă a fragmentului este următoarea: „Și își vor îndrepta privirile spre Mine, Cel în fața Căruia au dansat”.

[216] În loc de ἐνωρχήσαντο, latinii au tradus κατωρχήσαντο.

[217] *Matei* 26, 31; *Zaharia* 13, 7.

Septuaginta și în ebraică este cu totul altfel; căci [aceste cuvinte] nu sunt rostite de Dumnezeu, așa cum vrea evanghelistul, ci de proroc, care Îi cere lui Dumnezeu-Tatăl: „Bate păstorul și se vor risipi oile". După cum socotesc, în acest fragment, potrivit cu priceperea unora, evanghelistul se face vinovat de sacrilegiu, fiindcă a îndrăznit să pună pe seama lui Dumnezeu cuvintele prorocului.

Evanghelistul mai sus amintit scrie că Iosif, la sfatul îngerului, a luat Pruncul și pe Maica Sa și au intrat în Egipt, unde au rămas până la moartea lui Irod, pentru a se împlini ceea ce a zis Domnul prin prorocul [Său]: „Din Egipt L-am chemat pe Fiul Meu"[218]. Acest [text] nu se află în cărțile noastre[219], dar, la prorocul Osea, el este scris potrivit cu originalul ebraic: „Pentru că Israel era copil, l-am iubit și din Egipt L-am chemat pe Fiul Meu"[220]. În loc de aceasta cei șaptezeci au tradus: „Pentru că Israel era copil, l-am iubit și din Egipt i-am chemat pe fiii săi". Oare ar trebui respinși în întregime cei care au tradus altfel acest fragment – fiindcă se referă îndeosebi la taina lui Hristos –, sau mai degrabă [ar trebui] iertați, dat fiind că [sunt doar niște] oameni, potrivit înțelepciunii lui Iacov, care spune că „toți greșim în multe [chipuri]; și, dacă cineva nu greșește prin cuvânt, acela este un bărbat desăvârșit, în stare să-și înfrâneze tot trupul"[221].

[Iată] însă un alt [fragment] al aceluiași evanghelist, unde este scris: „Și, venind, a locuit în cetatea numită Nazaret, ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin proroci, că nazarinean Se va chema"[222]. Să răspundă [acei] artiști ai cuvântului[223] și critici disprețuitori ai tuturor scrierilor unde au citit [aceste cuvinte] și să afle că ele se găsesc în *Isaia*. Căci în acel loc unde noi[224] am citit și am tradus: „O Mlădiță va ieși din rădăcina lui Iesei și o Floare din rădăcină Se va înălța", în ebraică, potrivit specificului acestei limbi, este scris astfel: „O Mlădiță va ieși din rădăcina lui Iesei și un Nazarinean din rădăcina lui va crește". De ce traducătorii *Septuagintei* au trecut cu vederea

---

[218] *Matei* 2, 15.

[219] În vechile traduceri latine ale Sfintei Scripturi.

[220] *Osea* 11, 1.

[221] *Iacov* 3, 2.

[222] *Matei* 2, 23.

[223] Termenul *logodaedali* reprezintă o calchiere a grecescului λογοδαίδαλοι („artiști care prelucrează cuvântul"). Cu acest cuvânt compus (λόγος – „cuvânt" și Δαιδάλειος – „Dedal", eroul mitologic care personifica, în spațiul elen, îndemânarea meșteșugărească a prelucrării lemnului și metalelor), Platon îl elogiază pe Gorgias ca λογοδαίδαλος, primul scriitor care a adus inovații fundamentale în cadrul prozei grecești.

[224] Exegeții latini.

acest lucru? Dacă nu este îngăduit să se traducă cuvânt cu cuvânt, au săvârșit un sacrilegiu fie că au tăinuit, fie că nu au recunoscut taina.

8. Să trecem la celelalte [citate biblice], căci concizia epistolei nu ne îngăduie să ne oprim mai mult timp asupra amănuntelor; același Matei spune: „Însă toate acestea s-au făcut ca să se împlinească ceea ce s-a zis de către Domnul prin prorocul, care grăiește: «Iată, Fecioara va avea în pântece și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel»"[225], iar *Septuaginta* a tradus: „Iată, Fecioara va primi în pântece și va naște fiu și veți chema numele Lui Emanuel". Dacă vina ar fi pusă pe seama cuvintelor, în orice caz nu există [în text verbe] precum „va avea" sau „va primi", nici „vor chema" sau „veți chema". Căci în ebraică citim o astfel de formulare: „Iată, Fecioara va zămisli și va naște Fiu și va chema numele Lui Emanuel". Nu Ahaz, care va fi acuzat de rea-credință, nici iudeii, care urmau să-L renege pe Domnul, ci Îl va numi – spune [profeția] – însăși cea care va zămisli, Fecioara însăși care va naște.

La același evanghelist mai citim că Irod a fost tulburat de sosirea magilor și, adunând scribi și preoți, a căutat să afle de la ei unde S-a născut Hristos, iar aceia i-au răspuns: „În Betleemul Iudeei; că așa este scris de proroc: «Și tu, Betleeme, pământul lui Iuda, nu ești nicidecum cel mai mic între căpeteniile lui Iuda; căci din tine va ieși Conducătorul Care va paște pe poporul Meu, Israel»"[226]. Acest exemplu este înfățișat astfel în *Septuaginta*: „Și tu, Betleeme, casa Efratei, ești neînsemnat ca să fii printre miile lui Iuda; din tine Îmi va ieși [Cineva], Care să fie conducător în Israel". Cât de mare este nepotrivirea între Matei și *Septuaginta* în ceea ce privește cuvintele și ordinea lor îți va fi de mirare cu atât mai mult dacă vei vedea că în ebraică s-a scris: „Și tu, Betleeme, Efrata, ești cel mai mic între miile lui Iuda; din tine va ieși Cel care o să fie Stăpân peste Israel". Cercetează pas cu pas [expresiile] care au fost întrebuințate de evanghelist: „Și tu, Betleeme, pământul lui Iuda"; pentru „pământul lui Iuda", în ebraică se află „Efrata"[227], în *Septuaginta*, „casa Efratei". „Nu ești nicidecum cel mai mic între căpeteniile lui Iuda" – în *Septuaginta* se găsește: „Ești neînsemnat ca să fii între miile lui Iuda", în ebraică: „Ești cel mai mic între

---

[225] *Matei* 1, 22-23.

[226] *Matei* 2, 5-6; *Miheia* 5, 1.

[227] Denumire antică, atribuită Betleemului, care în ebraică însemna „casa pâinii, cetate roditoare"; *cf. Facerea* 35, 16; *Rut* 1, 2.

miile lui Iuda", și [astfel] înțelesul [dat de evanghelist] este diferit, *Septuaginta* potrivindu-se, cel puțin în acest loc, cu [originalul] ebraic. Căci evanghelistul a spus că [Betleem] nu este cel mai mic între căpeteniile lui Iuda, în timp ce, dimpotrivă, s-a scris: „Fără îndoială, ești cel mai mic și neînsemnat; dar totuși, din tine, deși ești cel mai mic și neînsemnat, Îmi va ieși Conducător în Israel", după cum spune Sfântul Apostol Pavel: „Dumnezeu a ales cele slabe din lume ca să le rușineze pe cele puternice"[228]. Mai departe, ceea ce urmează: „Care va conduce" – sau: „Care va paște" – „poporul Meu, Israel" este limpede că apare diferit la proroc.

9. Reiau [toate] acestea nu ca să-i învinuiesc pe evangheliști de neadevăr – căci aceasta este [isprava] necredincioșilor Celsus, Porphyrius, Iulian[229] –, ci ca să dovedesc nepriceperea criticilor mei și să obțin de la ei îngăduință, [astfel] încât să-mi recunoască mie, în privința unei simple scrisori, ceea ce, vrând nevrând, le-au recunoscut apostolilor[230] în ceea ce privește Sfintele Scripturi. Marcu, ucenicul lui Petru, își începe astfel Evanghelia sa: „Începutul Evangheliei lui Iisus Hristos, precum este scris la prorocul Isaia: «Iată Eu trimit îngerul Meu înaintea feței Tale, cel care va pregăti calea Ta. Glasul celui care strigă în pustie: gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui»"[231]. Acest citat a fost scris de către doi proroci: de Maleahi, desigur, și de Isaia. Însă prima [parte], în care s-a spus: „Iată, trimit îngerul Meu înaintea feței Tale, cel care va pregăti calea Ta", se găsește spre sfârșitul *[Cărții] lui Maleahi*; pe de altă parte, ceea ce urmează: „Glasul celui care strigă în pustie" și celelalte [cuvinte] le citim la *Isaia*. Și de ce a pomenit îndată Marcu la începutul cărții sale: „Precum s-a scris la prorocul Isaia: «Iată, trimit îngerul Meu»"? Fiindcă nu este scris la *Isaia*, după cum am mai zis, ci la *Maleahi*, ultimul dintre cei doisprezece proroci[232]. Nepriceperea lor să dezlege această mică problemă, iar eu îmi voi cere iertare pentru greșeală[233]!

---

[228] *1 Corinteni* 1, 27.

[229] Celebri autori de scrieri anticreștine.

[230] Meritele și valoarea traducerilor sale.

[231] *Marcu* 1, 2-3; textele paralele se găsesc la *Maleahi* 3, 1, pentru prima parte a citatului, respectiv *Isaia* 40, 3, pentru cea de-a doua.

[232] Fericitul Ieronim se referă la „prorocii mici".

[233] Presupunerea criticilor săi că prin traducere a falsificat epistola Sfântului Epifanie este ironizată la fiecare pas de către Fericitul Ieronim. Aici ironia se transformă în sarcasm, atât prin expresia *inperita praesumptio*, cât mai ales prin disimularea unei posibile erori.

Același Marcu Îl aduce înaintea fariseilor pe Mântuitorul, Care le vorbește: „Niciodată nu ați citit ce a făcut David când a avut neajunsuri și a flămânzit, el și însoțitorii săi? Cum a intrat în casa lui Dumnezeu în zilele lui Abiatar arhiereul și a mâncat pâinile punerii înainte, pe care se cuvenea să le mănânce numai preoții?”[234] Să citim în *[Cartea] lui Samuel* – sau, după cum este numită în popor, în *Cărțile Regilor* – și acolo vom descoperi că nu s-a scris „Abiatar”, ci „Ahimelec”[235] arhiereul, care mai apoi a fost ucis, împreună cu ceilalți preoți, de către Doeg, din porunca lui Saul[236].

Să continuăm cu Apostolul Pavel. El scrie către corinteni: „Căci, dacă ei ar fi cunoscut [înțelepciunea de taină a lui Dumnezeu], niciodată nu L-ar fi răstignit pe Domnul slavei. Dar, precum este scris: cele ce ochiul nu a văzut, nici urechea nu a auzit, nici la inima omului nu s-au înălțat, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor care-L iubesc pe El”[237]. În ceea ce privește acest fragment, unii au obiceiul să umble după nebuniile apocrifelor și să spună că a fost împrumutat din *Apocalipsa lui Ilie*[238], în timp ce la *Isaia*, potrivit cu [originalul] ebraic, se găsește astfel: „Niciodată nu au auzit, nici nu au înțeles urechile lor. Ochiul nu a văzut, Doamne, afară de Tine, ce ai pregătit celor care nădăjduiesc în Tine”. Tălmăcitorii *Septuagintei* au tradus cu totul altfel acest [pasaj]: „Niciodată nu am auzit, nici ochii noștri nu au văzut un dumnezeu afară de Tine, și lucrarea Ta adevărată este, și vei avea milă de cei care nădăjduiesc în Tine”. [Acum] înțelegem de unde a împrumutat apostolul mărturia sa[239], și totuși el nu a tălmăcit cuvânt cu cuvânt, ci, parafrazând[240], a redat același sens, dar [folosind] cuvinte diferite. În *Epistola către romani*, același Sfânt Apostol spune, împrumutând textul de la prorocul Isaia: „Iată voi pune în Sion piatră de poticnire și piatră de sminteală”[241]. [Citatul] este diferit de vechea traducere și totuși

---

[234] *Marcu* 2, 25-26.

[235] *1 Regi* 21.

[236] *1 Regi* 22, 18.

[237] *1 Corinteni* 2, 8-9.

[238] *Apocalipsa lui Ilie* este o scriere creștină apocrifă din secolele I-II d.Hr., din care se cunosc doar fragmente păstrate în operele lui Origen, Epifanie și alți scriitori bisericești. În *Comentariul* său *la Matei*, Origen o invocă drept sursă a textului biblic de la *1 Corinteni* 2, 9.

[239] Cu sensul de text lăsat urmașilor.

[240] Autorul folosește din nou un termen grecesc (παραφραστικός) nu atât pentru a substitui insuficiența limbii latine din sec. al IV-lea, cât mai degrabă cu scop apologetic, pentru a-și demonstra cunoștințele de limbă greacă.

[241] *Romani* 9, 33.

se potrivește cu originalul ebraic. În *Septuaginta* însă înțelesul este opus: „Ca să nu întâlniți piatră de poticnire, nici piatră spre rătăcire", în timp ce Apostolul Petru, fiind de aceeași părere cu evreii și cu Pavel, a spus astfel: „Însă pentru necredincioși este o piatră de poticnire și o piatră de sminteală"[242]. Din toate acestea, este limpede că la traducerea vechilor scrieri[243] apostolii și evangheliștii au căutat sensul, nu cuvintele, și nu s-au îngrijit foarte mult de ordinea cuvintelor, de vreme ce ideile sunt clare.

10. Apostolul și evanghelistul Luca scrie despre Ștefan, cel dintâi martir al lui Hristos, care, povestind despre conflictul său cu iudeii, spune: „Cu șaptezeci și cinci de suflete s-a coborât Iacov în Egipt; și au murit și el și părinții noștri; și au fost strămutați la Sichem și au fost așezați în mormântul pe care Avraam l-a cumpărat cu preț de argint de la fiii lui Emor, fiii Sichemului"[244].

Acest fragment se întâlnește sub o altă formă în *[Cartea] Facerii*[245], și anume că Avraam a cumpărat lângă Hebron, cu patru sute de didrahme de argint, de la Efron Heteeanul, fiul lui Țohar, o peșteră despărțită în două și un ogor de jur împrejurul ei și a înmormântat-o acolo pe Sarra, soția sa. Apoi, în aceeași carte citim că, la întoarcerea din Mesopotamia, Iacov, împreună cu soțiile și fiii săi, și-a așezat cortul înainte de Salem, orașul sichemiților, care se află în ținutul Canaan, și a locuit acolo; și a cumpărat cu o sută de oi de la Emor, părintele Sichemului, o parte din pământul în care își avea corturile; [apoi] a așezat acolo un altar și s-a închinat la Dumnezeul lui Israel. Avraam nu a cumpărat peștera de la Emor, părintele Sichemului, ci de la Efron, fiul lui Țohar; el nu a fost înmormântat la Sichem, ci la Hebron, [cetate] al cărei nume greșit este Arboc. Iar cei doisprezece patriarhi nu au fost înmormântați la Arboc, ci la Sichem, pământ care nu a fost cumpărat de Avraam, ci de Iacov. Fac cunoscută și dezlegarea acestei mici neînțelegeri ca să cerceteze defăimătorii mei și să înțeleagă că în Scripturi nu trebuie avute în vedere cuvintele, ci înțelesul.

Potrivit evreilor, *Psalmul* 21 începe tocmai [prin cuvintele] pe care le-a rostit Domnul pe cruce: *Heli, heli, lama zabtani*, care se traduc: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit?"[246]

---

[242] *1 Petru* 2, 7.
[243] Cărțile Vechiului Testament.
[244] *Faptele* 7, 14-16.
[245] *Facerea* 23.
[246] *Matei* 27, 46.

Să dea un răspuns [defăimătorii mei] de ce traducătorii *Septuagintei* au intercalat: „Privește-Mă". Căci au tradus astfel: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, privește-Mă, de ce M-ai părăsit?" Vor răspunde, negreșit, că nu s-a schimbat nimic din înțeles dacă s-au adăugat două cuvinte. Să audă și de la mine [aceia] că nu a fost amenințată statornicia bisericilor dacă, dictând în grabă, am omis câteva cuvinte.

11. Mi-ar lua mult timp să înșirui acum câte [cuvinte] au adăugat traducătorii *Septuagintei* sau câte au trecut cu vederea; acestea au fost însemnate în copiile [păstrate] de Biserică cu obele[247] și asteriscuri[248]. Cuvintele pe care le citim la *Isaia*: „Fericit cel care își are obârșia în Sion și rudele în Ierusalim"[249] de obicei îi amuză pe evrei atunci când le aud; de asemenea, și cele de la *Amos* [care urmează] după descrierea luxului: „Pe acelea le-am socotit veșnice, și nu trecătoare"[250]. În realitate, [aceasta este] o frază retorică, o declamație ciceroniană; însă ce facem cu cărțile originale, în care nu se găsesc astfel de adnotări și alte [însemnări] de acest fel? Dacă am căuta să înfățișăm [toate acestea], am avea nevoie de nenumărate cărți. Așadar, pentru tot ce au trecut cu vederea [traducătorii], stau mărturie fie asteriscurile, după cum am mai spus, fie traducerea noastră, dacă vreun cititor sârguincios a comparat-o cu o traducere mai veche; și totuși versiunea *Septuagintei* a obținut întâietatea în Biserici, fie pentru că este cea dintâi și a fost făcută înainte de venirea lui Hristos, fie pentru că a fost întrebuințată de apostoli, cel puțin atunci când nu se deosebea de [originalul] ebraic.

Din contră, pe Aquila[251], prozelit și traducător meticulos, care s-a silit să traducă nu doar cuvintele, ci și etimologia lor, noi l-am respins pe bună dreptate. Căci cine ar putea în loc de grâu, vin și ulei să citească sau să înțeleagă χεῦμα, ὀπωρισμόν, στιλπότητα, [cuvinte] pe care noi putem să le traducem prin „împrăștiere", „cules de fructe" și „strălucire"?

---

[247] Obelă – „semn care servea la marcarea pasajelor interpolate pe manuscrisele vechi".

[248] Semne grafice care serveau la marcarea pasajelor interpolate pe manuscrisele vechi ale Sfintei Scripturi.

[249] *Isaia* 31, 9.

[250] *Amos* 6, 5; citatul respectiv urmează imediat după ce prorocul condamnă luxul.

[251] Aquila (sec. al II-lea), păgân de origine, se convertește la creștinism; vine însă în conflict cu Biserica și trece la iudaism. Îmbrățișând această nouă religie, traduce în grecește Vechiul Testament. Pentru fidelitatea traducerii sale, dusă până la servilism, iudeii o adoptă în locul *Septuagintei*.

Oare faptul că evreii nu au doar articole, ci și pre-articole[252], l-a făcut pe acela să traducă, cu o osârdie supărătoare, silabele și cuvintele, spunând: „Împreună cu cerul și cu pământul"[253]? Pentru că [o astfel de traducere] nu este acceptată nici de limba greacă, nici de cea latină. Am putea să luăm un exemplu din limba noastră. Căci atât de multe [expresii] care sună bine în greacă, dacă le traducem cuvânt cu cuvânt, nu se potrivesc deloc în limba latină[254]! Și invers, [expresiile] care nouă ne plac, dacă vor fi traduse *ad litteram*, lor nu le vor fi pe plac.

12. Dar, ca să trec peste [aceste exemple] nenumărate și să-ți arăt ție – o, cel mai credincios dintre toți oamenii de seamă și cel mai de seamă dintre creștini! – ce fel de falsificări sunt cele pentru care ei mă critică în traducerea epistolei, voi cita în limba greacă chiar începutul acesteia, ca dintr-o singură acuzație să fie înțelese și celelalte: ἔδει ἡμᾶς ἀγαπητὲ με τῇ οἰήσει τῶν κλήρων φέρεσθαι[255], ceea ce eu îmi amintesc că am tradus astfel: „Preaiubite, se cuvenea ca noi să nu abuzăm din trufie de cinstea preoției". „Iată" – zic [cei care mă acuză] – „câte minciuni sunt într-un singur rând! Mai întâi, ἀγαπητός înseamnă «drag», nu «preaiubit»; apoi, οἴησις înseamnă «părere», nu «trufie» – căci nu a zis οἰήματι, ci οἰήσει, unul însemnând «îngâmfare», celălalt, «judecată»; și tot ceea ce urmează: «Să nu abuzăm din trufie de cinstea preoției» este [născocirea] ta". O, ce spui tu, culme a literaturii și Aristarh[256] al vremurilor noastre, tu, care porți judecăți critice despre toți scriitorii? Așadar, în zadar am învățat atât amar de vreme și „de multe ori ne-am ferit mâna de nuia"[257]? De-abia am ieșit din port, și ne-am și izbit [de-o stâncă]! Prin urmare, fiindcă a greși este omenește și a mărturisi greșeala [ține de] înțelepciune, oricine ai fi tu, o, critic

[252] Fericitul Ieronim împrumută termeni grecești.

[253] Textul tradus de Aquila se află la *Facerea* 1, 1.

[254] Este vorba despre expresiile idiomatice.

[255] Acesta este începutul scrisorii adresate de către episcopul Epifanie lui Ioan din Ierusalim (*cf. Epistola* 51).

[256] Aristarh din Samotrace (cca. 217-145 î.Hr.) a fost unul dintre cei mai renumiți filologi și critici literari ai Antichității. Succesor al lui Aristofan din Bizanț la conducerea Bibliotecii din Alexandria, Aristarh a scris peste 800 de comentarii la autori precum Homer, Hesiod, Anacreon, Eschil, Sofocle, Pindar, Arhiloh, Alceu și alții. Studiile sale gramaticale, etimologice, critice și literare reprezintă un adevărat punct de referință pentru științele umaniste.

[257] Expresie latină utilizată pentru a desemna o perioadă îndelungată de studii; *cf.* QUINTILIAN, *Institutio oratoria*, IV, 1, 61.

al meu, corectează-mă te rog, profesore, și tălmăcește cuvânt cu cuvânt! „Tu trebuia" – spune el – „să zici: «Dragul meu, se cuvenea ca noi să nu ne lăsăm duși de părerea clericilor»". Iată o elocință [demnă de] Plautus, iată farmecul atic, pe potriva, cum se zice, graiului Muzelor! În ceea ce mă privește, se împlinește binecunoscutul proverb popular: „Își risipește uleiul și economiile cel care își trimite boul la ceromă[258]". Vina nu este a aceluia sub a cărui mască altcineva joacă tragedia, ci a dascălilor săi, care, bine plătiți fiind, l-au învățat să nu știe nimic. Și nu critic necunoașterea limbii la un creștin oarecare – o, dacă am avea și noi acea [maximă] socratică: „Știu că nu știu [nimic]", sau cea a unui alt înțelept: „Cunoaște-te pe tine însuți!" –, căci eu întotdeauna am prețuit nu vorbăria necioplită, ci sfânta simplitate; cel care spune că îi imită pe apostoli în felul de a vorbi să îi imite mai întâi în felul de a trăi!

În vorbirea apostolilor simplitatea era iertată de măreția sfinţeniei; iar silogismele lui Aristotel și subtilitățile încurcate ale lui Chrysippos[259] erau respinse de Cel înviat din morți. Este de râs dacă vreunul dintre noi, înconjurat fiind de bogățiile lui Cresus[260] și de desfătările lui Sardanapal[261], se fălește numai cu rusticitatea sa; e ca și cum toți tâlharii și tot felul de nelegiuiți ar trece drept învățați și și-ar ascunde săbiile însângerate în spatele cărților de filosofie, și nu în spatele trunchiurilor de copaci.

13. Am depășit întinderea unei epistole, dar nu am întrecut limita suferinței mele. Căci sunt numit falsificator și sunt sfâșiat de femeiuști, printre suveici și țesături[262]; mă mulțumesc să mă spăl de învinuire, nu să o întorc [asupra altuia]. De aceea, las totul pe

---

[258] În latină, cuvântul *ceroma* însemna unguentul pe care îl foloseau atleții; prin extensie, termenul desemna locul în care aceștia își acopereau corpul cu ulei înainte de a intra în palestră. Expresia ironică a Fericitului Ieronim, similară cu proverbul românesc „a strica orzul pe gâște", este o aluzie exagerată la eforturile materiale inutile ale părinților lui Rufin de a-i oferi adversarului său o educație aleasă.

[259] Chrysippos (280-207 î.Hr.) a fost un filosof grec convertit la stoicism de către Cleanthes, pe care l-a urmat la conducerea Școlii stoice din 232. A sistematizat învățăturile stoice, însă se spune că avea un stil prolix și bombastic, fapt care a complicat înțelegerea preceptelor filosofice.

[260] Cresus (cca. 595-546 î.Hr.), ultimul rege al Lidiei, a devenit legendar prin bogăția pe care a dobândit-o în urma exploatării resurselor naturale ale Asiei Mici și a tributului plătit de orașele ionice grecești.

[261] Sardanapal a fost ultimul rege asirian (secolul al VII-lea î.Hr.) și a rămas celebru în istorie pentru viața sa luxoasă.

[262] Aluzie directă la Rufin din Aquileea, fostul său prieten, care a întemeiat, alături de Sfânta Melania Romana, o mănăstire de călugărițe pe Muntele Măslinilor.

seama judecății tale, să citești acea epistolă, atât în greacă, cât și în latină, și să înțelegi numaidecât fleacurile și plângerile pretențioase ale acuzatorilor mei. Așadar, îmi este de ajuns că l-am înștiințat pe un prieten foarte drag și că, ascunzându-mă în chilia [mea], aștept doar ziua Judecății. Aș mai vrea, dacă se poate, deși se vor înfuria adversarii mei, să scriu mai degrabă comentarii la Scriptură decât *Filipice* [după modelul] lui Demostene și Cicero!

EPISTOLA LVIII

Către preotul Paulin[263]

1. „Omul bun, din vistieria cea bună a inimii sale, scoate cele bune"[264], iar după roadele sale cunoaștem pomul. Tu ne măsori după propriile-ți calități, pe cei mărunți tu, cel măreț, îi ridici și stai pe cel din urmă loc la ospețe, pentru ca stăpânul casei să te ridice în rang prin judecata lui. Căci ce se află în noi – oricât de mic ar fi acel ceva – încât să merităm elogiul unui glas învățat, să fim lăudați, noi cei smeriți și modești, de acel glas care apără un împărat foarte religios? Preaiubite frate, nu ne aprecia după numărul anilor și nici nu socoti înțelepciunea după perii cei albi, ci, dimpotrivă, înțelepciunea face părul alb, după mărturia lui Solomon: „Perii albi ai omului sunt înțelepciunea lui"[265]. Căci și lui Moise i se poruncește să aleagă șaptezeci de bătrâni pe care el însuși îi știa că sunt bătrâni, [dar pe care] trebuia să-i judece îndeosebi nu după vârstă, ci după înțelepciune; Daniel, încă tânăr, îi judecă și pe cei înaintați în vârstă, iar pe bătrânii nerușinați vârsta lor dezmățată îi condamnă. Să nu cântărești, zic eu, credința după durata ei, nici să nu mă socotești mai vrednic pentru aceea că eu am început să lupt în oastea lui Hristos înaintea ta. Apostolul Pavel, preschimbat în vasul ales din persecutor ce era, deși ultimul în ordine cronologică, este primul întru merite, fiindcă, deși cel din urmă, a trudit mai mult ca toți. Iuda, care auzise odinioară

[263] Pentru preotul Paulin, vezi nota 1 la scrisoarea LIII. Scrisoarea este datată la începutul anului 395. (n.ed.)
[264] *Luca* 6, 45.
[265] *Înțelepciunea lui Solomon* 4, 9.

[aceste cuvinte]: „Tu însă, omule, stăpânul și prietenul meu; am umblat în casa lui Dumnezeu cu învoire”[266], este acuzat în calitate de trădător al prietenului, al stăpânului și al Mântuitorului său:

„Prinde de-o grindă înaltă un laț al pieirii urâte”[267].

Dimpotrivă, tâlharul dă crucea în schimbul Paradisului, iar pedeapsa omorului face din el un martir. Câți dintre cei din ziua de astăzi care viețuiesc de multă vreme își duc cu sine moartea, aidoma mormintelor albite, pline de oasele morților! O ardoare neașteptată biruiește îndelunga lâncezeală.

2. În sfârșit, și tu ai auzit cuvintele Mântuitorului: „Dacă voiești să fii desăvârșit, du-te, vinde tot ce ai, dă săracilor și vino după mine!”[268] Tu transformi vorbele în fapte și, urmând gol crucea cea goală, urci mai liber și mai ușor scara lui Iacov. Mantaua o schimbi odată cu sufletul și nu râvnești la nimicuri deșarte cu buzunarul plin, ci, cu mâinile curate și cu sufletul neîntinat, te lauzi că ești sărac atât cu duhul, cât și în averi. Căci nu este nimic nobil în a te preface sau a te arăta că postești cu o față tristă și vineție, în a da pe afară de venituri de pe urma proprietăților și în a te făli cu mantăluța fără valoare. Crates din Theba, pe vremuri un om putred de bogat, pe când mergea la Atena pentru a deprinde filosofia, a aruncat o cantitate mare de aur și nu credea că poate să aibă în stăpânire simultan și virtuți și avuții. Noi însă, îndesați cu aur, Îl urmăm pe Hristos cel sărac și, chipurile, de milă, clocim averile de altădată; cum putem [atunci] împărți cu bună-credință bunuri străine, noi care cu frică le punem la popreală pe ale noastre? Un pântece îndestulat lesne discută despre post. Merită lăudat nu faptul că a fost la Ierusalim, ci că a trăit bine la Ierusalim. Aceea, aceea este cetatea la care trebuie să râvnim, nu cea care i-a ucis pe proroci și a vărsat sângele lui Hristos, ci aceea pe care șuvoiul fluviului o înveselește, cea care, așezată pe munte, nu poate fi ținută ascunsă, cea pe care apostolul o numește „Maica sfinților”, înlăuntrul căreia se bucură să aibă drept de cetățenie dimpreună cu drepții.

3. Însă, zicând aceasta, nu mă învinovățesc pe mine însumi de nestatornicie, nici nu condamn ceea ce fac, ca fără de rost să dau impresia că, urmând pilda lui Avraam, i-am părăsit și pe cei dragi și patria; dar nu îndrăznesc să îngrădesc într-un hotar îngust

[266] *Psalmul* 54, 14-15.

[267] VERGILIUS, *Eneida*, XII, 603 (ed. 1956).

[268] *Matei* 19, 21.

atotputernicia lui Dumnezeu și să-L hotărnicesc într-un locaș meschin de pe pământ pe Cel pe care cerul nu-L încape. Fiecare în parte dintre credincioși este apreciat nu după felurimea ținuturilor în care trăiește, ci după valoarea credinței. Iar adevărații adoratori nu-L venerează pe Tatăl nici în Ierusalim, nici pe muntele Garizim, fiindcă Dumnezeu este Duh, iar adoratorii Săi trebuie să-L venereze în duh și în adevăr. Iar Duhul suflă unde vrea. Al Domnului este pământul în toată plinătatea lui. După ce lâna din Iudeea s-a uscat[269], după ce lumea întreagă a fost scăldată în roua cerului și mulți care au venit dinspre răsărit și dinspre apus s-au culcat în sânul lui Avraam, Dumnezeu a încetat să-Și facă cunoscut marele Său nume doar în Iudeea și în Israel, ci glasul apostolilor s-a înălțat pe întreg pământul și până la marginile pământului [au străbătut] cuvintele lor. Vorbindu-le ucenicilor Săi pe când Se afla în templu, Mântuitorul le spune: „Sculați-vă, să plecăm de aici”[270]; iar iudeilor: „Vi se va lăsa deșartă casa voastră”[271]. De vor trece cerul și pământul, cu siguranță vor trece toate cele ce sunt pământești. Și deci locurile Crucii și al Învierii le sunt de folos celor care duc cu ei Crucea Sa, care înviază în fiece zi odată cu Hristos și care se dovedesc vrednici de un așa deosebit sălaș. De altminteri, cei care tot spun: „Templul lui Dumnezeu, templul lui Dumnezeu, templul lui Dumnezeu” să audă de la apostol: „Voi sunteți templul Domnului, iar Duhul Sfânt sălășluiește în voi”[272]. Și din Ierusalim și din Britannia se deschide deopotrivă curtea cerească; căci Împărăția lui Dumnezeu se află înlăuntrul nostru.

Antonie și întreaga mulțime a monahilor din Egipt și din Mesopotamia, din Pont, din Capadocia și din Armenia nu au văzut Ierusalimul și [totuși] li se deschid porțile Paradisului fără această cetate. Fericitul Ilarion, pe când era palestinian și trăia în Palestina, a văzut Ierusalimul într-o singură zi, pentru ca nici să nu nesocotească locurile sfinte din pricina vecinătății, nici să nu dea impresia că-L închide, la rândul său, pe Dumnezeu într-un loc [anume]. De pe vremea lui Hadrian și până în cea a domniei lui Constantin, pe parcursul a aproape 180 de ani, pe locul Învierii era cinstită o statuie a lui Jupiter, în râpa Crucii era cultivată o statuie din marmură a

[269] Aluzie la *Judecători* 6, 37 și urm.
[270] *Ioan* 14, 31.
[271] *Matei* 23, 38.
[272] *1 Corinteni* 3, 16.

Venerei, așezată [acolo] de către păgâni, deoarece autorii persecuției socoteau că ne luau credința în Înviere și în Cruce dacă au spurcat locurile sfinte, folosindu-se de idoli. Betleemul, acum al nostru, și locașul cel mai sfânt de pe fața pământului, despre care cântă în versuri psalmistul: „Adevărul din pământ a răsărit”[273], îl umbrea dumbrava Thamuz, adică a lui Adonis, iar în peștera în care odinioară scâncea micuțul Hristos, era jelit iubitul Venerei.

4. „La ce bun”, vei spune, „aceste reluări izvodite dintr-un așa de lung început?” De bună seamă ca să nu-ți închipui că, într-un anume fel, îți lipsește credința pentru că nu ai văzut Ierusalimul și nici să ne socotești mai buni pentru că ne bucurăm de sălășluirea în acest loc [sfânt], ci că, fie aici, fie altundeva, ai în schimbul faptelor tale [bune] o răsplată pe măsură înaintea Dumnezeului nostru. De fapt, ca să spun fără înconjur încotro se îndreaptă gândurile mele când iau seama la intenția ta, la înfocarea cu care ai renunțat la lume, socotesc că există deosebiri în privința [alegerii] locurilor [în care să te stabilești], dacă, părăsind cetățile și tumultul lor, te-ai așeza pe-o bucățică de pământ, L-ai urma pe Hristos în singurătate, te-ai ruga de unul singur pe munte împreună cu Iisus și te-ai bucura numai de vecinătatea locurilor sfinte, adică și să te lipsești de cetate, dar nici să nu renunți la practica vieții monahale. Ceea ce spun nu o spun nici despre episcopi, nici despre preoți, nici despre clerici, a căror treabă este alta, ci despre un monah, despre monahul cândva nobil în fața lumii, care pentru asta și-a pus prețul averilor sale la picioarele apostolilor, învățându-i [pe alții] că averea trebuie călcată în picioare, pentru ca, ducându-și zilele în umilință și în taină, să disprețuiască întotdeauna ceea ce disprețuise la început.

Dacă locurile Crucii și al Învierii nu s-ar fi aflat într-o cetate atât de plină de lume, în care se găsesc o clădire a senatului, un corp de cavalerie, prostituate, pantomimi, pierde-vară și toate cele pe care le aflăm de obicei în celelalte cetăți, sau dacă ar fi populată doar de o ceată de călugări, o așezare de acest fel ar fi fost într-adevăr de dorit pentru toți călugării; acum însă cea mai mare prostie este să renunți la lume, să-ți părăsești țara, să pleci din cetăți, să te declari monah și să trăiești pe meleaguri străine printre neamuri mai numeroase decât [cei printre care] trăiseși în țara [ta]. Într-aici dau

[273] *Psalmul* 84, 12.

fuga de pe tot cuprinsul pământului; cetatea este plină de oameni de tot felul și de o atât de mare mulțime de oameni de ambele sexe, încât te afli silit acum să suporți în totalitate lucrul de care fugeai altundeva doar în parte.

5. Deci, fiindcă mă întrebi frățește pe ce cale trebuie să o apuci, voi vorbi cu tine deschis. Dacă vrei să practici slujba preoției, dacă te încântă poate episcopatul fie ca îndatorire, fie ca cinste, trăiește în cetăți și în castele, iar mântuirea altora fă-o câștig al sufletului tău! Dacă însă îți dorești să fii așa cum ești numit, monah, adică singur, ce faci tu în cetățile care oricum nu sunt lăcașuri ale celor singuri, ci ale celor mulți? Fiecare profesie își are căpeteniile sale: comandanții romani să-și ia drept model pe cei de felul lui Camillus, al lui Fabricius, al lui Regulus sau al Scipionilor; filosofii să și-i pună în fața ochilor pe Pitagora, pe Socrate, pe Platon sau pe Aristotel; poeții să caute să-l egaleze pe Homer, pe Vergilius, pe Menandru sau pe Terentius; istoricii, pe Tucidide, pe Sallustius, pe Herodot sau pe [Titus] Livius; oratorii, pe Lysias, pe Gracchi, pe Demostene sau pe Tullius [Cicero]; și, ca să revenim la ale noastre, episcopii și preoții să-i aibă drept model pe apostoli și pe bărbații apostolici, a căror cinstire posedând-o, se străduiesc să dețină și meritul. Noi însă avem drept căpetenii ale profesiunii noastre pe cei ca Pavel, Antonie, Iulian, Ilarion sau Macarie. Și, ca să ne întoarcem la autoritatea Scripturilor, primul [dintre noi] este Ilie, al nostru [este] Elisei, călăuzele noastre [sunt] fii ai prorocilor, care locuiau pe câmpuri și în pustie și își făceau corturi în preajma apei Iordanului. Din ei se trag și acei fii ai lui Rechab, care nu beau vin și tărie, care zăboveau în corturi, care, prin Ieremia, sunt lăudați de glasul lui Dumnezeu și li se făgăduiește că nu va lipsi din stirpea lor omul care stă drept în fața Domnului. Asta socotesc eu că semnifică și titlul celui de-al șaptezecilea psalm: „Din rândul fiilor lui Ionadab și dintre cei care cei dintâi au fost duși în robie". Acesta este Ionadab, fiul lui Rechab, despre care stă scris în *Cartea Regilor* că a urcat într-un car împreună cu Iehu[274]. Iar fiii acestuia sunt cei despre care, locuind mereu în corturi, în cele din urmă, siliți să intre în Ierusalim din pricina năvălirii armatei chaldeene, se spune că au îndurat această cea dintâi robie, pentru că, după libertatea pustiei, au fost închiși în cetate ca într-o temniță.

[274] Despre „fiii prorocilor", vezi *Ieremia* 42; despre rechabiți, vezi *4 Regi*, 10-17.

6. Deci rogu-te ca, fiindcă ești legat cu lanțul sfintei tale surori[275] și nu mergi cu pas slobod până la capăt, fie [că ești] ici sau colo, să fugi de mulțimea oamenilor, de îndatoriri, de vizite și de ospețe ca de un soi de lanțuri ale desfătărilor. Hrană ieftină, pe care o vei mânca seara, să-ți fie legumele verzi și cele uscate și, din când în când, ca o culme a plăcerilor, să iei peștișori. Cel care râvnește la Hristos și se hrănește cu pâinea aceea [cerească] nu caută cu tot dinadinsul să producă excremente din mâncăruri costisitoare. Orice [fel de hrană care], odată trecută de gâtlej, nu se [mai] simte să fie pentru tine la fel ca pâinea și legumele. Ai cărțile împotriva lui Iovinianus, [cărți] care tratează din plin despre disprețuirea pântecelui și despre gâtlejuri. Să ai mereu în mână sfânta învățătură; deseori trebuie să te rogi și, cu trupul plecat, trebuie să-ți înalți duhul spre Domnul. Ore de veghe numeroase și cât mai adesea să dormim cu stomacul gol. Fugi ca de dușmani de flecăreli, de slava deșartă, de lingușitorii dezmierdători. Celor săraci și fraților împarte-le cu propria-ți mână ușurarea cheltuielilor; rară este buna-credință la oameni. Nu crezi că ceea ce spun este adevărat? Gândește-te la cutia lui Iuda! Să nu râvnești cu gând trufaș la veșminte sărăcăcioase, scapă de tovărășia oamenilor de lume, și mai ales a celor puternici. De ce ai trebuință să vezi prea des aceste lucruri pe care ai început să le disprețuiești făcându-te călugăr? Sora ta mai ales să se țină departe de taifasurile matroanelor, iar printre veșmintele de mătase și nestematele femeilor care o împresoară să nu sufere sau să se admire pe sine [că este] înveșmântată în zdrențe, fiindcă primul este [sentimentul] regretului față de hotărârea sa, iar celălalt răsadnița lăudăroșeniei. Ferește-te să primești banii altuia, fie și pentru a-i împărți, pe motiv că odinioară erai un administrator de bună-credință și vestit al propriei tale averi. Pricepi ce-am să-ți spun; căci Domnul ți-a dat putere de înțelegere întru toate. Să ai candoarea porumbelului, ca să nu pui la cale vreun vicleşug împotriva nimănui, și istețimea şarpelui, ca să nu te poticnești în capcanele altora. Pentru un creștin, faptul de a putea amăgi sau de a fi amăgit nu diferă mult în vinovăție. Pe acela pe care l-ai simțit că îți vorbește despre bani mereu sau adeseori, în afară de milostenia care stă la îndemâna tuturor fără deosebire, să-l ții mai curând de negutător decât de monah. În afară de hrană, de îmbrăcăminte și de

[275] Therasia, soția lui Paulin, care trăia în curăție alături de el.

nevoile de netăgăduit, să nu dai nimic nimănui, ca să nu mănânce câinii pâinea fiilor.

7. Adevăratul templu al lui Hristos este sufletul credinciosului: pe el împodobește-l, pe el îmbracă-l, lui adu-i daruri, în el primește-L pe Hristos! Ce folos că scânteiază pereții de nestemate, iar Hristos moare de foame în cel sărac? Nu îți mai aparțin cele pe care le ai; împărțeala îți este încredințată. Adu-ți aminte de Anania și de Safira[276]. Ei și-au păstrat cu teamă averile; tu gândește-te bine, ca să nu prăpădești în chip necugetat averea lui Hristos, adică, în urma unei judecăți nechibzuite, ca nu cumva să dai celor care nu sunt săraci un bun destinat săracilor și, după spusa unui om foarte priceput[277], să piară dărnicia din pricina dărniciei. „Să nu te uiți la zorzoane sau la titlurile deșarte ale Catonilor[278]. Eu unul", zice [autorul], „te cunosc și pe dinăuntru, și pe dinafară"[279]. E mare lucru să fii creștin, nu să pari [că ești]. Și nu știu cum lumii îi plac mai mult cele ce nu-I plac lui Hristos. Nu porcul îi dă aceste lecții Minervei[280], cum se zice, ci ca prieten l-am avertizat pe prietenul care pornește în largul mării, preferând ca tu să cauți posibilitățile mele mai degrabă decât intenția mea, ca să mergi cu pas hotărât [pe drumul] pe care eu unul am dat greș.

8. Cartea ta pe care mi-ai trimis-o, alcătuită cu înțelepciune și stil în cinstea împăratului Teodosie, am citit-o cu plăcere. Și mi-a plăcut în mod deosebit la ea subîmpărțirea; și, cu toate că, în prima parte, îi întreci pe unii, spre sfârșit ești mai presus de tine însuți. Dar chiar și stilul limbii este concis și strălucitor și, chiar dacă strălumineză cu o limpezime tulliană[281], abundă în sentențe. Căci, cum ar spune cineva, e fără valoare discursul în care sunt lăudate doar cuvintele. Pe lângă aceasta, este remarcabilă înlănțuirea logică a ideilor și faptul că una depinde de cealaltă. Orice propoziție vei fi asumat, [ea] reprezintă fie o concluzie a celor de mai înainte, fie un început al celor următoare. Fericit Teodosie, care este apărat de un așa orator al lui Hristos! Ai pus în lumină puterea regală a acestuia și ai făcut nemuritoare avantajele

276 *Cf. Faptele* 5, 1-5.

277 *Cf.* CICERO, *De officiis*, II, 52.

278 *Cf.* LUCANUS, *Pharsalia*, I, 313.

279 PERSIUS, *Satire*, III, 30.

280 Expresia, întâlnită și la Cicero, este: *sus Mineruam (docet)* – „porcul îi dă lecții Minervei" sau „ignorantul îi dă lecții învățatului".

281 Se referă la stilul ciceronian.

legilor pentru generațiile viitoare. Cinste ție, care debutezi astfel, ce soldat iscusit vei fi! O, dacă mi-ar fi îngăduit să călăuzesc un talent de acest fel nu prin munții Aonieni sau pe vârfurile Heliconului, așa cum cântă în versuri poeții, ci prin Sion, Tabor și Sinai sau pe culmile Scripturilor, dacă mi-ar fi dat să îl învăț ceea ce am deprins și să-i încredințez, ca să zic așa, din mâinile mele tainele prorocilor, ni s-ar naște o operă pe care învățata Grecie nu ar putea-o deține!

9. Ascultă-mă deci, tovarășe [al meu de lucru], prietene, frate, ascultă-mă puțin pe ce cale să o apuci în Sfintele Scripturi! Absolut tot ce citim în Cărțile Sfinte strălucește fără îndoială și scânteiază chiar la suprafață, dar este atât de dulce la miez. Cel care vrea să mănânce miezul sparge nuca[282]. „Deschide ochii mei și voi cunoaște minunile din legea ta"[283], spune David. Dacă un proroc atât de mare mărturisește despre întunericul neștiinței [sale], ce noapte de necunoaștere socotești că ne împresoară pe noi, cei mititei și aproape prunci? Iar acest văl a fost pus nu doar pe fața lui Moise, ci și asupra evangheliștilor și a apostolilor. Mulțimilor li Se adresa Mântuitorul în parabole și, depunând mărturie că ceea ce le spunea era tainic, zicea: „Cine are urechi de auzit să audă"[284]. Dacă nu vor fi fost descoperite toate cele care s-au scris de către „Cel care are cheia lui David, Cel care deschide și nimeni nu va închide și care închide și nimeni nu va deschide"[285], nu vor fi desfăcute de niciun alt descuietor. Dacă ai putea avea acest temei, ba chiar dacă acesta te-ar conduce să dai o ultimă formă operei tale, nu am putea avea nimic mai frumos, mai învățat și mai latin ca volumele tale.

10. Tertulian este bogat în idei, dar greoi în exprimare. Fericitul Ciprian se răspândește plăcut și molcom ca un izvor deosebit de limpede și, pentru ca totul să fie un îndemn la virtute, preocupat de criza persecuției, cu niciun chip nu a discutat despre Sfintele Scripturi. Victorin, deși încoronat de un faimos martiriu, nu poate exprima ceea ce pricepe. Lactantius e ca un soi de fluviu al elocinței ciceroniene; o, de-ar fi putut susține cu tot atâta putere [învățăturile] noastre pe cât de ușor le-a distrus pe ale altora! Arnobius este

---

282 *Cf.* PLAUTUS, *Curculio*, 55.
283 *Psalmul* 118, 18.
284 *Luca* 8, 8.
285 *Apocalipsa* 3, 7.

inegal, exagerat și confuz încă de la împărțirea operei sale. Sfântul Ilarie se ridică pe un coturn galic[286] și, fiindcă se împopoțonează cu înfloriturile Greciei, se încâlcește uneori în fraze lungi și e departe de a fi citit de frații mai simpli. Păstrez tăcerea în legătură cu ceilalți [autori], fie ei răposați sau încă în viață, cu privire la care alții după noi vor judeca într-un sens sau altul.

11. Voi ajunge chiar la tine, inițiat deolaltă cu mine, tovarășul și prietenul meu, al meu, zic, prieten mai înainte de a te fi cunoscut, și te voi ruga să nu bănuiești că acordul [meu este] din prietenie; dimpotrivă, mai curând să socotești fie că greșesc, fie că m-am înșelat din afecțiune, decât să amăgesc un prieten cu lingușeli. Ai un talent mare, [dispui de] un nesfârșit bagaj al limbii. Te exprimi cu ușurință și curat, iar ușurința însăși și puritatea se îmbină cu inteligența. De bună seamă, când capul este sănătos, toate simțurile prind puteri. Dacă acestei inteligențe și elocințe i s-ar adăuga fie studiul, fie priceperea Scripturilor, te-aș vedea în scurtă vreme că între [toți autorii] noștri ocupi Capitoliul și că, urcând împreună cu Ioab acoperișul Sionului, cânți pe terase ceea ce ai învățat în iatac. La treabă, rogu-te, la treabă! „Viața nu a dat nimic muritorilor fără o trudă mare."[287] Biserica să aibă în tine un nobil, după cum mai înainte l-a avut senatul. Pregătește-ți o avere pe care să o cheltuiești zi de zi și [care] să nu-ți lipsească niciodată, câtă vreme ești în floarea vârstei, cât timp capul tău încă nu este acoperit de peri albi, mai înainte de a-și face apariția bolile, trista bătrânețe și osteneala, și mai înainte de a te răpi cruzimea neîmblânzitei morți. În ceea ce te privește, nu mă mulțumesc cu nimic mediocru; totul să fie excepțional, totul să fie perfect, [aceasta o] doresc.

Cu ce nesaț l-am primit pe sfântul preot Vigilantius, e mai bine să afli din vorbele lui decât din scrisoarea mea; nu pot spune de ce a plecat atât de repede și ne-a părăsit, ca să nu par că jignesc pe cineva. Totuși, deși era doar ca un trecător grăbit, l-am reținut puțintel și i-am dat să guste din prietenia noastră, ca, prin el, să afli ce anume nu-ți lipsește în ce ne privește. Vreau să o saluți pe sfânta ta tovarășă întru slujire, care militează cu tine întru Domnul.

---

[286] *Cothurnus* sau coturnul era o încălțăminte înaltă, cu talpă groasă și cu șireturi de piele, pe care o purtau actorii de tragedie ca să pară mai înalți.

[287] HORATIUS, *Satirae*, I, IX, 59 și urm.

EPISTOLA LIX

Către Marcella[288]

Despre cinci chestiuni ale Noului Testament

1. Ne stârnești cu probleme importante și, în vreme ce ne descoși, ne pui la treabă mintea care lâncezește-n lenevire. Cea dintâi curiozitate a ta a fost ce înseamnă acele cuvinte: „Pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit, nici la inima omului nu s-au suit, pe care le-a pregătit Dumnezeu celor care Îl iubesc pe El"[289]. Cum, la rându-i, apostolul trage aceeași concluzie: „Însă nouă Dumnezeu ne-a revelat prin Duhul Său"[290]? Iar dacă i s-a descoperit apostolului, ar trebui să înțelegem în ce fel le-a descoperit el altora. La acestea există un răspuns scurt: anume că nu-i nevoie să iscodim la ce se referă „pe care nici ochiul nu l-a văzut și urechea nu l-a auzit, nici la inima omului nu s-a suit". Căci, dacă nu este cunoscut, în ce fel poate fi știut? Ceea ce este făgăduit în viitor nu se deslușește în prezent. Într-adevăr, „nădejdea care se lasă văzută nu-i nădejde"[291], ci este deja un bun neîndoios, ca și când cineva ar vrea să spună: „Arată-mi ceea ce nu se poate vedea, spune-mi ceea ce nu se poate auzi, fă-ne cunoscut ceea ce mintea omenească nu cuprinde". Așadar, în sensul acesta e de crezut că a vorbit apostolul, și anume că cele duhovnicești nu pot fi pricepute cu ochii trupești, cu urechea trupească sau cu o minte de muritor. Căci, „chiar dacă Îl cunoșteam odinioară pe Iisus după trup, acum însă nu-L mai cunoaștem"[292]. Iar în *Epistola* lui Ioan se va scrie: „Preaiubiților, acum suntem fii ai lui Dumnezeu și încă nu s-a arătat ce vom fi, fiindcă Îl vom vedea așa cum este"[293]. Cât despre ceea ce mărturisește că i s-a revelat

[288] Cunoscută drept una dintre fondatoarele monahismului, Sfânta Marcella a trăit între anii 325-410. Cele mai multe informații despre Sfântă le deținem chiar din epistolele Fericitului Ieronim. După moartea soțului ei, se pare că aceasta a urmat o viață de înfrânare, multe femei din Roma urmându-i exemplul. Data scrisorii este incertă, probabil 393. (n.ed.)

[289] *1 Corinteni* 2, 9.

[290] *1 Corinteni* 2, 10.

[291] *Romani* 8, 24.

[292] *2 Corinteni* 5, 16.

[293] *1 Ioan* 3, 2.

lui și sfinților prin Duh, nu înseamnă că el însuși le-a revelat altora. De altminteri, a auzit și în Rai cuvinte de nespus, pe care nu le putea povesti altora; iar dacă le-a povestit, cu niciun chip nu mai sunt de nespus.

2. Cea de-a doua chestiune a fost [aceea] în care spui că ai citit în treacăt prin scrierile mele că mieii care stau de-a dreapta și iezii care stau de-a stânga sunt creștinii și păgânii, iar nu atât cei buni și cei răi. Nu-mi aduc aminte să fi spus asta vreodată și, dacă aș fi spus, nu mă încăpățânam în greșeală. Însă, cât timp dictez, [iată ce îmi] vine în minte pe loc: în cel de-al doilea volum *Împotriva lui Iovinianus* am găsit că am discutat despre acest subiect, însă nu doar despre acesta, ci și despre unul care ajunge la aceeași chestiune, când peștii cei răi sunt despărțiți de peștii cei buni. Deci ceea ce s-a spus acolo pe larg se pare că acum trebuie trecut cu vederea.

3. În al treilea rând ai întrebat despre ceea ce spune apostolul, anume că, la venirea Domnului și Mântuitorului, unii sunt răpiți din viață în nori în întâmpinarea [Lui], astfel încât să nu fie întrecuți de cei care au adormit în Hristos, și vrei să știi dacă Îl întâmpină în trupuri și nu mor mai înainte, în timp ce Domnul nostru a murit, iar Enoh și Ilie – potrivit *Apocalipsei* lui Ioan – vor muri pentru ca, de fapt, să nu fie niciunul care să nu fi gustat moartea[294]. Aceasta se poate afla chiar din cuprinsul pasajului, anume că sfinții care, la venirea Mântuitorului, se vor fi aflat în trup Îl vor întâmpina în chiar trupurile lor, astfel încât să se preschimbe totuși partea lipsită de slavă, stricată și muritoare, în slavă, nestricăciune și nemurire, pentru ca trupurile de acest fel, care vor fi în viață, să se transforme într-o astfel de materie, chiar și trupurile celor vii. De aceea zice apostolul într-un alt pasaj: „Pentru că nu vrem să fie despuiate, ci să fie înveșmântate pe deasupra, ca să se răpească de la viață acest element muritor”[295], ca nu cumva trupul să fie, de fapt, lipsit de suflet, ci, sălășluind suflare în trup, să se facă slăvit ceea ce mai înainte a fost lipsit de slavă. Însă despre Enoh și Ilie, la care se referă *Apocalipsa*, cum că vor veni și că vor fi muritori, discuția nu-și are locul acum, de vreme ce întreagă acea carte trebuie înțeleasă fie în chip duhovnicesc, după cum socotim noi, fie, dacă ne luăm după o tălmăcire a trupului, trebuie să dăm dreptate poveștilor iudaice,

---

294 *Cf. Apocalipsa* 11, 3-7.

295 2 *Corinteni* 5, 4.

cum că Ierusalimul va fi reclădit și că vor fi aduse jertfe la templu, iar cultul duhovnicesc, odată slăbit, va păstra cultul trupului.

4. Cea de-a patra chestiune este că ai întrebat pentru ce i se spune, după Înviere, Mariei Magdalena în *Evanghelia lui Ioan*: „Nu Mă atinge, căci încă nu M-am ridicat la Tatăl Meu"[296], iar la *Matei* stă scris că femeile s-au prosternat pe urmele pașilor Mântuitorului, de vreme ce, într-adevăr, nu este același lucru a-I atinge Mântuitorului picioarele după Înviere cu a nu I le atinge.

Maria Magdalena este chiar aceea din care se alungaseră șapte demoni, pentru ca, acolo unde prisosise păcatul, să prisosească cu asupra de măsură harul; aceasta, fiindcă Îl luase pe Domnul drept grădinar și vorbea ca și cu un om obișnuit și-L căuta pe Cel viu printre morți, pe drept aude: „Nu Mă atinge"; iar înțelesul este: „Nu ești vrednică să-Mi stărui pe urme, nici să Mă adori ca Domn și să-I îmbrățișezi picioarele Celui despre care nu crezi că a înviat. Căci pentru tine Eu încă nu am fost ridicat la Tatăl Meu". Iar celelalte femei care Îi ating picioarele Îl mărturisesc pe Domnul și se învrednicesc să stăruie pe urmele Celui despre care mărturisesc că S-a suit la Tatăl. Cu toate acestea, chiar dacă aceeași femeie în diferite Evanghelii se spune că I-a îmbrățișat sau nu picioarele, există o soluție simplă, de vreme ce, la început, a putut fi mustrată ca o necredincioasă, iar apoi nu a mai putut fi respinsă, ca una care își preschimbase greșeala în mărturisire [de credință]; lucru care poate fi priceput și în cazul tâlharilor, când unul dintre cei doi evangheliști relatează că amândoi au hulit, iar celălalt spune că unul dintre cei doi și-a mărturisit [credința].

5. Cea din urmă păginuță conținea [următoarea nelămurire]: dacă, după Înviere, Domnul a petrecut timp de patruzeci de zile cu ucenicii și nu a fost vreodată altundeva, ori S-a urcat la cer și a coborât în taină și, cu toate acestea, nu le-a refuzat apostolilor prezența Sa. Dacă Îl consideri Fiul lui Dumnezeu pe Cel despre care vorbim și El este Cel care spune: „Au nu umplu Eu cerul și pământul, zice Domnul"[297] și despre Care un alt proroc mărturisește: „Cerul îmi este tronul, iar pământul, așternutul picioarelor mele"[298], apoi din nou în alt pasaj: „Cel care ține cerul în palmă și pământul în pumn"[299], despre Care David cântă: „Încotro

[296] *Ioan* 20, 17.

[297] *Ieremia* 23, 24.

[298] *Isaia* 66, 1.

[299] *Cf. Isaia* 40, 12.

mă voi duce de la Duhul Tău și încotro voi fugi de la fața Ta? De mă voi fi suit la cer, acolo ești Tu; de mă voi fi coborât la iad și voi fi sălășluit la marginile mării, chiar și acolo mâna Ta mă va povățui și mă va ține dreapta Ta"[300], de bună seamă n-ai să stai la îndoială că și mai înainte de Înviere Dumnezeu-Cuvântul astfel a sălășluit în trupul Domnului, încât Se afla și în Tatăl și încingea orbita cerului, și S-a revărsat întru toate și de jur împrejurul lor, adică pentru a le pătrunde pe toate pe dinăuntru și pentru a le cuprinde pe-afară. Deci este o neghiobie să hotărnicești în nemernicia unui trupușor puterea Aceluia pe care cerul nu-L încape. Și totuși Cel care era pretutindeni Se afla în întregime și în Fiul Omului; pentru că firea dumnezeiască și Dumnezeu-Cuvântul nu se pot fragmenta în părți, nici nu se pot împărți în spațiu, ci, de vreme ce se află pretutindeni, se află în întregime peste tot. Așadar, Se afla într-unul și același timp și împreună cu apostolii timp de patruzeci de zile, și dimpreună cu îngerii, și era și în Tatăl și la marginile mării. Se găsea în toate locurile: împreună cu Toma în India, cu Petru la Roma, cu Pavel în Iliria, cu Tit în Creta, cu Andrei în Ahaia, cu fiecare apostol în parte și cu bărbații apostolici [în același timp], în fiecare ținut și în toate ținuturile în parte. Cât despre ceea ce se spune, anume că îi părăsește sau nu pe unii, nu este statornicită o limită a naturii Sale, ci se înfățișează meritele celor pe lângă care binevoiește a fi.

EPISTOLA LX

Către Heliodor[301]

Discursul funebru pentru Nepotianus

1. Talentele mici nu suportă marile subiecte și, în însăși sforțarea [care le depășește] puterile, cutezanța lor se lasă învinsă; cu cât mai important va fi ceea ce trebuie să se spună, cu atât mai mult este copleșit cel care nu poate ilustra prin cuvinte măreția

---

[300] *Psalmul* 138, 7-10.

[301] Prieten și compatriot din Dalmația al Fericitului Ieronim, Sfântul Heliodor a fost episcop de Altinum, nu departe de Aquileea, în nord-estul Italiei. Epistola a fost scrisă în jurul anului 396.

faptelor. Nepotianus al meu, al tău, al nostru, ba chiar al lui Hristos și, pentru că este al lui Hristos, de aceea e și mai mult al nostru, ne-a părăsit [pe noi, care suntem] bătrâni, copleșiți de o durere de neîndurat și răniți de lancea dorului de el. Îi îmbrățișăm trupul celui pe care l-am considerat moștenitor. De acum, pentru cine se va mai osteni spiritul meu? Pentru cine vor dori arzător să placă scrisorelele mele? Unde este acel ἐργοδιώκτης[302] al nostru și acel glas mai dulce decât cântecul de lebădă? Sufletul îmi este încremenit, mâna îmi tremură, ochii îmi sunt încețoșați, limba mi se împleticește. Orice voi zice va părea mut, pentru că el nu va mai auzi. Condeiul însuși parcă este simțitor și tăblița cerată, cam tristă, este acoperită sau de rugină, sau de mucegai. Ori de câte ori mă străduiesc să mă năpustesc în cuvinte și să presar florile acestui epitaf peste mormântul lui, de tot atâtea ori mi se umplu ochii de lacrimi și mă aflu cu totul la înmormântare, cu durerea reînviată. Odinioară a existat obiceiul ca, peste trupurile celor morți, copiii să rostească laude într-un discurs public, ținut în fața rostrelor, și, ca niște cântece funebre, să miște sufletele auditorilor până la plânsete și vaiete; iată, ordinea lucrurilor s-a schimbat în privința noastră și, întru nenorocirea noastră, natura și-a pierdut drepturile: ceea ce un tânăr a trebuit să le arate bătrânilor, acest lucru noi, bătrânii, i-l arătăm tânărului.

2. Așadar, ce să fac? Să-mi unesc lacrimile cu tine? Dar apostolul o interzice, numindu-i pe morții creștinilor „adormiți", iar Dumnezeu spune în Evanghelie: „Copila nu a murit, ci doarme"[303]. Chiar și Lazăr a fost trezit, pentru că dormea. Să mă bucur și să mă veselesc pentru că „a fost răpit, pentru ca răutatea să nu-i schimbe mintea"[304], pentru că sufletul aceluia I-a plăcut Domnului? Dar, deși mă împotrivesc, lacrimile mi se scurg fără voie pe obraji și, între învățămintele virtuților și nădejdea învierii, mintea, păstrându-și credința, e înfrântă de sentimentul de iubire. O moarte, care îi desparți pe frați și, crudă și aspră, îi separi pe cei uniți prin iubire! Domnul a adus un vânt arzător, ce urca din pustiu, care ți-a secat venele și ți-a pustiit izvorul[305]. Desigur, l-ai înghițit pe Iona, dar

[302] „Supraveghetor." Termenul îl desemna pe supraveghetorul care îi biciuia pe sclavi ca să muncească mai bine. Aici este folosit metaforic.

[303] *Matei* 9, 24.

[304] *Înțelepciunea lui Solomon* 4, 11.

[305] *Cf. Osea* 13, 15.

și în pântecele tău a fost viu. L-ai purtat ca pe un mort, ca să se potolească furtuna lumii și ca să se salveze Ninive a noastră prin prevestirea lui. Acela, acela te-a învins, acela te-a înjunghiat, prorocul fugar, care și-a părăsit casa, a renunțat la moștenirea sa, și-a pus viața scumpă în mâinile celor care o căutau. Domnul te amenința odinioară, neînduplecat, prin Osea: „Voi fi moartea ta, o moarte! Voi fi mușcătura ta, iadule!”[306] Prin moartea Lui, tu ai murit, prin moartea Lui, noi trăim. Ai înghițit și ai fost înghițită și, cât timp ești ispitită de momeala trupului dobândit, cât timp cu fălci lacome îți imaginezi o pradă, măruntaiele tale au fost străpunse de cârligul undiței.

3. Îți mulțumim, Hristoase, Mântuitorule, noi, creaturile Tale, Îți mulțumim pentru că l-ai ucis pe dușmanul nostru cel atât de puternic, în timp ce erai ucis! Cine, înaintea Ta, era mai nefericit decât omul care, doborât sub groaza veșnicei morți, acceptase sentimentul de a fi viu, doar pentru atât, ca să piară? Căci „a domnit moartea de la Adam până la Moise, chiar și peste cei care nu au păcătuit, întru asemănarea neascultării lui Adam”[307]. Dacă Avraam, Isaac și Iacov sunt în iad, cine stă în Împărăția cerurilor? Dacă prietenii Tăi, [care se află] sub pedeapsa păcatului lui Adam și care nu au păcătuit, sunt considerați răspunzători pentru păcatele altora, ce trebuie să credem despre cei care și-au spus în inimile lor: „«Nu există Dumnezeu», care s-au făcut stricați și urâți în vrerile lor, care s-au abătut, toți împreună netrebnici s-au făcut. Nu există nimeni care să facă binele, nu este nici măcar unul singur”[308]? Iar dacă Lazăr este văzut în sânul lui Avraam și în locul consolării, ce asemănare mai este între iad și Împărăția cerurilor? Înainte de Hristos, Avraam a fost în iad; după Hristos, tâlharul s-a dus în Rai. Și din acest motiv, la Învierea Lui, multe trupuri ale celor adormiți s-au sculat și au fost văzute în Ierusalimul ceresc. Și atunci s-a împlinit cuvântul acela: „Trezește-te, tu, care dormi, și ridică-te și Hristos te va lumina!”[309] Ioan Botezătorul striga în pustie: „Pocăiți-vă, căci s-a apropiat Împărăția cerurilor!”[310] Căci din zilele lui Ioan Botezătorul Împărăția cerurilor a îndurat silnicia și cei silnici au vrut să o sfâșie. Acea sabie

[306] *Osea* 13, 14.
[307] *Romani* 5, 14.
[308] *Psalmul* 13, 1.
[309] *Efeseni* 5, 14.
[310] *Matei* 3, 2.

de foc, păzitoarea Raiului, și heruvimii, apărători ai porților[311] – cea dintâi a fost stinsă, cei din urmă au fost înlăturați prin sângele lui Hristos. Și să nu ne mire că ni s-a promis acest lucru în momentul Învierii, pentru că noi toți, cei care trăim în trup, nu după trup, vom avea drept de cetățenie în cer și, stând încă aici, pe pământ, ni se va spune: „Împărăția Domnului este în mijlocul vostru"[312].

4. Mai adaugă faptul că, înainte de Învierea lui Hristos, Dumnezeu era cunoscut numai „în Iudeea, în Israel era mare numele Lui"[313], iar cei care Îl cunoșteau erau totuși duși în iad. Unde erau atunci oamenii din lumea toată, din India până în Britannia, de la ținutul înghețat al nordului până la arșița Oceanului Atlantic, atâta populație nenumărată și mulțimi de atâtea neamuri, „pe atât de diferite prin limbă, pe cât prin aspectul portului și al armelor"[314]? Erau zdrobiți în felul peștilor și al lăcustelor și precum muștele și țânțarii. Căci, fără cunoașterea Făcătorului său, tot omul este ca oaia. Însă acum pătimirea lui Hristos și Învierea Lui le celebrează vocile și scrierile tuturor neamurilor. Nu vorbesc despre evrei, greci și latini, popoare pe care Domnul, pe înscrisul de pe cruce, le-a dedicat credinței Sale[315]. Nemurirea sufletului și continuarea existenței sale după dispariția trupului sunt ceea ce a visat Pitagora, ceea ce Democrit nu a crezut, ceea ce Socrate a analizat în închisoare, drept mângâiere pentru condamnarea lui, ceea ce filosofează indianul, persanul, gotul, egipteanul. Bessii cei sălbatici și gloata de populații îmbrăcate în piei de animale, care odinioară jertfeau oameni pentru zeii infernali ai morților, își sugrumau mormăiala pentru [a intona] dulcele cânt al crucii, iar Hristos este singura voce a lumii întregi.

5. Ce să facem, suflete? Încotro să ne îndreptăm? De ce să ne apucăm mai întâi? Ce să trecem sub tăcere? Preceptele retorilor îți scapă și, ocupat cu jelitul, sufocat de lacrimi, împiedicat de hohotele [de plâns], nu-ți respecți norma în vorbire! Unde este preocuparea din copilărie pentru literatură, unde este maxima mereu lăudată a lui Anaxagora și Telamon: „Știam că m-am născut muritor"[316]?

---

[311] *Cf. Facerea* 3, 24.
[312] *Luca* 17, 21.
[313] *Psalmul* 75, 2.
[314] VERGILIUS, *Eneida*, VIII, 723.
[315] *Cf. Ioan* 19, 20.
[316] *Cf.* CICERO, *Tusculanae Disputationes*, III, 28, 30, 58.

L-am citit pe Crantor, al cărui volum l-a imitat și Cicero pentru a-și alina durerea; am citit în întregime, pentru a ne potoli jalea, operele lui Platon, Diogenes, Clitomah, Carneades, Posidonius, care, în diverse epoci, s-au străduit să atenueze, fie prin cărți, fie prin scrisori, bocetele diverșilor oameni; s-ar fi uscat talentul nostru dacă nu s-ar fi adăpat de la izvoarele acelora. Ei ne aduc în fața ochilor nenumărați bărbați, și mai ales pe Pericle și pe Xenofon, discipolul lui Socrate, dintre care unul, deși își pierduse doi fii, și-a ținut discursul încununat în fața adunării poporului, iar celălalt, după ce a auzit, în timp ce aducea sacrificii, că fiul său a fost ucis în război, și-a dat jos cununa și a pus-o înapoi pe cap după ce a aflat că a pierit pe când se bătea cu vitejie în luptă. Ce să mai spun despre generalii romani, prin ale căror virtuți, asemenea unor astre, strălucește istoria latină. Pulvillus, când a fost anunțat că fiul său a murit pe neașteptate, în timp ce el sfințea Capitoliul, a poruncit să-l îngroape în absența lui; Lucius Paullus de-a lungul a șapte zile, în timp ce se ocupa cu funeraliile celor doi fii ai săi, a intrat triumfător în Roma. Îi las la o parte pe cei precum Maximus, Cato, Gallus, Piso, Brutus, Scaevola, Metellus, Scaurus, Marius, Crassus, Marcellus și Aufidius, a căror bărbăție a fost nu mai mică în jale pe cât în lupte și ale căror pierderi de cei dragi le-a prezentat Tullius în cartea „Consolării"[317], ca să nu dau impresia că am căutat lucrări păgâne mai degrabă decât de-ale noastre; de altfel, și acestea au fost pomenite pe scurt ca să râdem de noi, în cazul în care credința nu ne garantează ceea ce oferă necredința.

6. Așadar, să ajungem la ale noastre. Nu-i voi jeli, împreună cu Iacov și cu David, pe fiii lor morți după Lege, ci îi voi sprijini, împreună cu Hristos întru Evanghelie, pe cei care înviază. Mâhnirea iudeilor este bucuria creștinilor. „Seara va rămâne plânsul, iar dimineața, bucuria."[318] „Noaptea s-a scurs mai înainte, dar s-a apropiat ziua."[319] De aceea Moise este plâns când moare, iar Iisus este înmormântat în munte fără funeralii și fără lacrimi. Orice se poate spune din Scripturi despre bocet, am explicat pe scurt în lucrarea în care am consolat-o pe Paula[320], la Roma. Acum trebuie să ajungem pe altă cărare în același loc, ca să nu părem că pășim pe urme din trecut și de mult timp depășite.

[317] Carte pierdută a lui Cicero, scrisă la moartea fiicei sale, Tullia. (n.ed.)

[318] *Psalmul* 29, 5.

[319] *Romani* 13, 12.

[320] *Epistola* XXXIX, *Către Paula, despre moartea Blesillei.*

7. Știm, desigur, că dragul nostru Nepotianus se află împreună cu Hristos și s-a amestecat în corurile de sfinți; ceea ce el cerceta pe pământ, de la distanță, împreună cu noi și cântărea cu mintea, acolo, văzându-le de aproape, zice: „Precum am auzit, tot astfel am și văzut în cetatea Domnului virtuților, în cetatea Dumnezeului nostru”[321]; dar noi nu putem suporta durerea absenței acestuia, deplângând nu soarta lui, ci a noastră. Cu cât mai fericit este el, cu atât mai mult noi trăim în durere, pentru că suntem lipsiți de un asemenea bine. Și surorile îl jeleau pe Lazăr, despre care știau că va învia și, ca să își exprime sentimentele adevărate de om, Mântuitorul Însuși l-a plâns pe cel pe care avea de gând să îl învieze. Chiar și apostolul Lui, care spusese: „Vreau să mă despart de trup și să fiu împreună cu Hristos”[322] și în altă parte: „Pentru mine, a trăi înseamnă Hristos și a muri înseamnă un câștig”[323], mulțumește că Epafras i-a fost întors din apropierea morții, ca să nu aibă tristețe peste tristețe, nu de frica dată de necredință, ci din regretul pornit din iubire. Cu atât mai mult tu, unchi și episcop, ceea ce înseamnă părinte și trupesc și sufletesc, dorești inima ta și oftezi de parcă ar fi fost smulsă din tine! Dar mă rog ca tu să arăți măsură în durere[324], amintindu-ți de celebra maximă: „Ce-i mult strică” și, după ce-ți vei obloji, câtva timp, rana, să asculți laudele acestuia, de a cărui virtute mereu te-ai bucurat, și să nu suferi pentru că ai fost lipsit de un asemenea om, ci să te veselești că ai avut un asemenea om și, precum cei care pictează harta pământurilor pe o tăbliță mică, tot așa să privești în acest scurt volum semnele schițate, nu bine reliefate, ale virtuților și să iei de la noi nu forța cuvântului, ci spiritul lui.

8. Preceptele retorilor ne învață să urcăm până la înaintașii celui care trebuie lăudat și la faptele lor de vitejie și, astfel, relatarea să ajungă la el treptat, încât să devină mai vestit, firește, prin virtuțile strămoșești și părintești și să pară sau că nu s-a arătat nedemn față de cei buni, sau că el însuși îi înalță pe cei mediocri. Eu nu voi căuta avantaje carnale – pe care și el le-a disprețuit – în laudele sufletului și nu îmi voi face fală din neamul lui, adică din bunuri străine, de vreme ce și Avraam și Isaac, bărbați sfinți, i-au zămislit pe Ismael și pe Isav, niște păcătoși, și, dimpotrivă, Ieftae,

[321] *Psalmul* 47, 7.
[322] *Filipeni* 1, 23.
[323] *Filipeni* 1, 21.
[324] *Cf. Epistola* XXXIX, 5.

socotit de glasul apostolului în catalogul celor drepți[325], s-a născut dintr-o curtezană. „Sufletul", zice, „care a păcătuit, el însuși va muri"[326]; așadar, cel care nu a păcătuit, el însuși va trăi. Nici virtuțile, nici viciile părinților nu le sunt socotite copiilor; suntem judecați din momentul în care renaștem în Hristos. Pavel, persecutor al Bisericii, dimineața lup lacom din neamul lui Veniamin, seara a dat de mâncare, înclinându-și capul în fața unei oi, [adică] Anania. Tot astfel și dragul nostru Nepotianus, ca un bebeluș care scâncește și ca un copil necopt, să ni se nască dintr-odată din Iordan.

9. Un altul ar scrie, poate, că pentru salvarea lui ai părăsit Răsăritul și pustia, iar pe mine, preaiubitul tău camarad, mă amăgeai cu speranța reîntoarcerii, ca mai întâi, dacă ar fi fost cu putință, să ai grijă de sora ta rămasă văduvă cu un copil mic, iar apoi, dacă ea ți-ar fi respins cu dispreț sfatul, să ai grijă măcar de preadulcele tău nepot. Căci acesta este cel despre care ți-am prezis odinioară: „Deși abia un copilaș, nepotul ți s-a atârnat de gât". Un altul ar povesti – zic – că în serviciul militar de la palat, pe sub hlamidă și pe sub haina albă de in, corpul lui era învățat cu ciliciul, că în fața mărimilor vremii își purta chipul îngălbenit din cauza posturilor, că, sub îmbrăcămintea unuia, lupta pentru altul și că pentru aceasta purta cureaua de militar, ca să vină în ajutorul văduvelor, orfanilor, al celor oprimați și nefericiți: mie nu-mi plac amânările acestea imperfecte ale slujirii lui Dumnezeu și aud că centurionul Cornelius, unul [dintre cei] drepți, după cum citesc [în Scripturi], a fost botezat imediat[327].

10. Dar totuși să adeverim [aceste lucruri] ca pe un fel de leagăn al credinței care stă să se nască, pentru ca aceluia, care a fost un militar devotat sub stindard străin, să trebuiască a-i fi dată cununa de lauri după ce a început să îi slujească regelui său. După ce a depus sabia și și-a schimbat portul, le-a lăsat celor săraci toate economiile făcute în timpul serviciului militar. Căci citise: „Cine vrea să fie desăvârșit să vândă tot ceea ce are, să dea săracilor și să Mă urmeze"[328]; și iarăși: „Nu puteți sluji la doi stăpâni, și lui Dumnezeu, și lui Mamona"[329]. În afară de o tunică ieftină și de o

[325] *Cf. Evrei* 11, 32.
[326] *Iezechiel* 18, 4.
[327] *Cf. Faptele* 10.
[328] *Matei* 19, 21.
[329] *Matei* 6, 24.

pătură la fel, care doar îi acoperea trupul ca să-l apere de frig, nu mai păstrase nimic pentru sine. Urmând obiceiul provinciei sale în privința hainelor, nu se făcea recunoscut nici prin haine elegante, nici prin haine ponosite. Și, pe când ardea în fiecare zi sau să meargă la mănăstirile din Egipt, sau să viziteze grupul [asceților] din Mesopotamia, sau cel puțin să ocupe pustietățile din insulele dalmate, pe care le separă de Altinum[330] doar un braț de mare, nu îndrăznea să îl părăsească pe unchiul său arhiereu, văzând în el toate exemplele de virtute și având acasă de unde să învețe. În una și aceeași persoană imita un monah și slăvea un episcop. Față de cum se întâmplă de obicei în cele mai multe cazuri, asiduitatea nu genera familiaritate, nici familiaritatea disprețuirea aceluia, ci astfel îl respecta de parcă îi era părinte, astfel îl admira de parcă în fiece zi observa ceva nou [la el]. Ce să mai adaug? Devine cleric și, trecând prin treptele obișnuite, este rânduit preot. Bunule Iisuse, ce gemete, ce văicăreli, ce oprire de la mâncare, ce fugă din ochii tuturor! Atunci s-a supărat pe unchiul său, pentru prima și singura dată. Se plângea că nu poate suporta și pretexta că vârsta sa fragedă nu e potrivită cu preoția. Dar, cu cât mai mult se împotrivea, cu atât mai mult atrăgea spre el afecțiunea tuturor și, negând, el merita ceea ce nu voia să fie și se arăta mai vrednic prin aceea că se declara nevrednic. Am văzut un Timotei[331] al vremii noastre și căruntețea din *Cartea Înțelepciunii*[332] și pe preotul ales de Moise, despre care el însuși știa că este preot.

Așadar, înțelegând că preoția nu este o onoare, ci o povară, s-a îngrijit în primul rând să depășească invidia prin smerenie, apoi să nu dea motiv de vorbe urâte contra sa, încât cei care cârteau despre vârsta lui să se uluiască de cumpătarea lui. Venea în ajutorul celor săraci, îi vizita pe cei bolnavi, îndemna la găzduire, potolea cu vorbe blânde, „se bucura cu cei care se bucurau, plângea cu cei care plângeau"[333]; a fost toiagul orbilor, hrana celor flămânzi, speranța nefericiților, mângâierea celor îndoliați. Astfel, el se remarca în fiecare virtute în parte ca și cum nu le-ar fi avut pe celelalte. Între preoți și cei de vârsta lui era primul la datorie, ultimul la coadă. Orice bine făcea, îl punea pe seama unchiului său; dacă se întâmpla

[330] Altinum este un oraș portuar din Italia de Nord, azi Altino.

[331] *Cf. 1 Timotei* 4, 12.

[332] *Înțelepciunea lui Solomon* 4, 9.

[333] *Romani* 12, 15.

cumva să fie altfel decât crezuse, spunea că acela[334] nu a știut despre acel lucru, ci că el însuși a greșit. În public, îl știa de episcop; acasă, de tată. Seriozitatea conduitei o atenua prin voioșia chipului. Pricepeai bucuria lui din surâs, nu din hohot. Pe văduvele și fecioarele lui Hristos le cinstea ca pe niște mame, le sfătuia ca pe niște surori, în deplină curăție. Însă, după ce ajungea acasă și după ce îl lăsa afară pe preot, se încredința vieții aspre a călugărilor, cu multe rugăciuni, [și], veghind în rugă, Îi oferea lacrimi lui Dumnezeu, nu oamenilor; potrivea postirile, precum conducătorii de care, cu oboseala și cu puterile trupului.

Stătea la masa unchiului său și gusta din fiecare fel adus, astfel încât să se ferească de scrupule și să își păstreze cumpătarea. Conversația lui, de la începutul până la sfârșitul mesei, [consta în a] expune câte un pasaj din Scripturi; asculta cu plăcere, răspundea cu smerenie, admitea părerile drepte, pe cele greșite le contrazicea fără îndârjire, căuta mai degrabă să îl învețe decât să îl învingă pe cel care discuta cu el în contradictoriu și, cu o nobilă sfială, care făcea podoaba vârstei sale, recunoștea cu simplitate ce îi aparține fiecăruia; și, declinându-și gloria în acel tip de erudiție, era considerat foarte erudit. „Acel [pasaj]", zicea, „este din Tertulian, acesta din Ciprian, acesta din Lactantius, acela din Ilarie. Așa a spus Minucius Felix, astfel Victorin, în acest fel a vorbit Arnobius". Chiar și pe mine mă aducea uneori în discuție, pentru că mă iubea, datorită camaraderiei mele cu unchiul său. În plus, prin lectura stăruitoare și îndelunga meditație făcuse din inima sa biblioteca lui Hristos.

11. De câte ori m-a rugat el stăruitor, prin scrisori trimise peste mare, ca să scriu ceva pentru sine! De câte ori mi-a prezentat un nocturn cerșetor din Evanghelie sau o văduvă care se adresează unui judecător fără inimă! Și, pentru că eu refuzam prin tăcere, mai mult decât prin scrieri, și acopeream sfiala solicitantului cu sfiala celui care tace, mi l-a pus în față pe unchiul său, ca să mă roage, ca unul care putea cere mai liber pentru o altă persoană și care obținea ceva mai ușor, prin respectul față de funcția episcopală. Așadar, am făcut ceea ce a vrut și am închinat veșnicei amintiri prietenia noastră, într-un scurt opuscul; după ce l-a primit, se lăuda că a întrecut puterea lui Cresus și averile lui Darius. Îl ținea în fața ochilor, la piept, în mâini, pe buze; și, pentru că îl citea adesea în

[334] Este vorba despre unchiul său.

pat, iubita pagină zăcea pe pieptul celui adormit. Însă, dacă venea vreun străin sau vreunul dintre prieteni, era încântat de mărturia noastră în privința lui și, orice minus era în opuscul, îl compensa cu o cadență ritmată și cu varietatea declamării, astfel încât, recitând același fragment zilnic, părea când că îi place, când că nu îi place. De unde această fervoare, dacă nu din iubirea pentru Hristos? De unde această meditație neobosită asupra legii lui Hristos, dacă nu din dorul de Cel care a dat legea? Să pună unii ban peste ban și să vâneze prin servilism bogățiile care gâtuie pungile cucoanelor, să fie mai bogați ca monahi decât fuseseră ca laici, să stăpânească averi sub Hristos cel sărac, pe care nu le avuseseră sub diavolul cel bogat, și Biserica să ofteze că sunt bogați cei pe care lumea i-a considerat mai înainte sărmani; dragul nostru Nepotianus, călcând în picioare aurul, se ține aproape de paginile cărții, dar, așa cum își disprețuiește trupul și pășește mai împodobit de sărăcie, tot așa descoperă întreaga împodobire a Bisericii.

12. Desigur, în comparație cu cele de mai sus, sunt modeste cele pe care le vom spune, dar și în lucrurile mărunte se dezvăluie același suflet. Căci, precum Îl admirăm pe Creator nu doar în cer și pe pământ, în soare și în ocean, în elefanți, cămile, cai, boi, pantere, urși, lei, ci chiar și în vietățile micuțe, furnică, purice, muște, viermișori și altele de acest fel, cărora le cunoaștem mai degrabă corpurile decât denumirea, și slăvim în toate ființele aceeași iscusință, tot astfel un suflet dăruit lui Hristos este preocupat în mod egal atât de lucrurile mai mari, cât și de cele mai mici, știind că trebuie să se dea socoteală chiar și pentru o vorbă inutilă. Era deci preocupat dacă altarul strălucește de neprihănire, dacă pereții sunt fără funingine, dacă podelele sunt curățate, dacă portarul e la ușă, dacă perdelele sunt mereu la intrare, dacă sacristia e curată, dacă vasele de cult strălucesc; și evlavioasa lui hărnicie, care ținea în ordine toate ceremoniile, nu neglija nicio îndatorire, mai mică sau mai mare. Când îl căutai în biserică, îl găseai peste tot. Antichitatea îl admira pe vestitul Quintus Fabius, care este de asemenea un scriitor al istoriei romane, dar el și-a făcut un renume mai mult din pictură decât din literatură; Scriptura îi atestă și pe Bețaleel al nostru, plin de înțelepciune și de Duhul Domnului, și pe Hiram, fiul unei femei din Tyr, pentru că au făurit unul mobila Cortului[335],

[335] *Cf. Ieșirea* 36, 37, 38.

celălalt - mobila Templului[336]. Căci, precum holdele bogate și ogoarele mănoase abundă uneori în spice și ierburi, tot astfel talentele excepționale și inima plină de virtuți revarsă eleganță în practicarea diverselor arte. De aceea și la greci este lăudat filosoful acela care se mândrea că tot ceea ce folosea, până la manta și la inel, a fost făcut cu mâna lui. Același lucru îl putem spune și despre acesta, care împodobea lăcașurile Bisericii și bisericile numite cu nume de martiri[337] cu diverse flori, frunze de arbori și cu lăstari de viță de vie, încât orice făcea plăcere în biserică, atât prin aranjament, cât și prin aspect, mărturisea râvna și preocuparea preotului.

13. Curaj! Cel care a început așa de bine de ce sfârșit va avea parte? O, nefericită condiție umană, deșertăciune a întregii noastre vieți pe care o trăim fără Hristos! De ce te ferești, de ce te codești, cuvântare? De parcă am putea să-i amânăm moartea și să-i facem viața mai lungă, așa ne temem să ajungem la capăt. „Tot trupul este iarbă și toată slava lui e ca floarea ierbii."[338] Unde este acum acel chip frumos, unde este demnitatea întregii staturi, prin care frumusețea sufletului era îmbrăcată ca de un frumos veșmânt? Se veștejea - vai, ce durere! Acest crin în suflul austrului și această purpură de viorea se schimba, pe nesimțite, în paloare. Și, când ardea de febră și fierbințeala îi sugea izvoarele venelor, îl consola pe tristul lui unchi, abia mai respirând. Chipul îi era vesel și, deși toți plângeau în jurul lui, numai el râdea. Dă la o parte învelitoarea, întinde mâinile, vede ceea ce alții nu vedeau și, ridicându-se, ca și cum ar veni în întâmpinare, îi salută pe vizitatori; ai crede că acela nu se stinge, ci pleacă, nu că își părăsește prietenii, ci că îi schimbă. Lacrimile se rostogolesc pe obraji și nu sunt în stare să ascund, cu inima îmbărbătată, durerea pe care o îndur. Cine ar fi crezut că, într-un asemenea moment, el își va aminti de prietenia noastră și, pe când sufletul i se zbate, el va cunoaște farmecul afecțiunii? Luând mâna unchiului, zice: „Această tunică, de care mă foloseam în slujirea lui Hristos, trimite-o preaiubitului meu prieten, părintelui meu întru vârstă, fratelui meu întru preoție, și, orice sentiment i-l datorai nepotului, trece-l asupra celui pe care îl îndrăgeai

---

[336] *Cf. 2 Paralipomena* 2, 13-14.

[337] Pentru traducerea sintagmei *martyrum conciliabula* („biserici numite cu nume de martiri"), vezi Joseph BINGHAM, *The Antiquities of the Christian Church*, vol. I, London, 1861, p. 272.

[338] *Isaia* 40, 6; *1 Petru* 1, 24.

la fel ca și mine". Și cu aceste vorbe a murit, căutându-l cu mâna pe unchi și cu amintirea, pe mine.

14. Știu că nu ai fi vrut să dovedești așa iubirea cetățenilor pentru tine și că ai căutat afecțiunea locului natal mai mult în situații fericite. Dar o îndatorire de acest fel este mai plăcută la bine, mai prețioasă la rău. Toată cetatea, toată Italia l-a plâns pe acesta. Țărâna i-a primit trupul, dar sufletul s-a întors la Hristos. Tu îl regretai pe nepot; Biserica, pe preot. Te-a precedat succesorul tău. După părerea tuturor, ceea ce erai tu merita și el să ajungă, după tine. Și, astfel, dintr-o singură familie a ieșit o dublă demnitate a funcției de preot: pe când în privința unuia se aduc mulțumiri publice pentru că a deținut-o, în privința celuilalt este tristețe adâncă pentru că i s-a răpit șansa de a o deține. Este o vorbă a lui Platon că, pentru un om înțelept, toată viața este o meditație asupra morții[339]. Filosofii laudă acest lucru și îl ridică în slăvi, dar apostolul zice, mult mai puternic: „În fiecare zi eu mor – v-o jur pe slava voastră!"[340] Una este să te străduiești, alta e să acționezi. Una este să trăiești pentru a muri, alta este să mori pentru a învinge. Acela care va muri este din slavă, acesta moare mereu pentru slavă. Așadar, și noi suntem datori să medităm dinainte în sufletul nostru ce vom deveni cândva și că – vrem, nu vrem – acel lucru nu poate fi prea departe. Căci, chiar dacă am trece de nouă sute de ani, cum trăia înainte de potop neamul omenesc, și am primi în dar vremurile lui Matusalem, tot n-ar însemna nimic longevitatea scursă, de vreme ce a încetat să existe. De altminteri, între cel care a trăit zece ani și cel care a trăit o mie, după ce a venit același sfârșit al vieții și nevoia de nerefuzat a morții, tot trecutul înseamnă tot atâta, decât că cel bătrân pleacă mai încărcat de povara păcatelor.

„...Căci orice zi-nsorită,
În biata noastră viață trecătoare,
A și fugit: ne-mpresur beteșuguri
Și mâhnicioasa bătrânețe, greul;
Cruzia morții maștere ne-nșfacă."[341]

---

[339] *Cf.* PLATON, *Phaidon*, 64 a. De fapt, Platon se referă la filosof în general; ideea se regăsește și la CICERO, în *Tusculanae Disputationes*, I, 74: *Tota enim philosophorum vita, ut ait idem, commentatio mortis est.*

[340] *1 Corinteni* 15, 31.

[341] VERGILIUS, *Georgice*, III, 66-68, traducere de G.I. TOHĂNEANU, Ed. Amarcord, Timișoara, 1997, p. 191.

Și poetul Naevius spune: „Este nevoie ca muritorul să îndure multe rele”[342]. De aceea Antichitatea și-a imaginat-o pe Niobe, fiindcă a plâns mult, transformată într-o piatră și [altele] în diverse sălbăticiuni[343], iar Hesiod, deplângând nașterea oamenilor, se bucură de moartea lor și Ennius afirmă cu sfială:

„În această privință poporul stă mai bine decât cel din poziția de rege:

Poporului i se permite să plângă, regelui, prin noblețe, nu i se permite”[344].

[Ce s-a spus] pentru rege, la fel [se poate spune] și pentru episcop, ba chiar mai puțin pentru rege decât pentru episcop. Căci regele stă în fruntea celor care nu îl vor, dar episcopul, în fruntea celor care îl vor; regele îi supune prin teroare, episcopul domnește prin smerenie; regele le păzește trupurile până la moarte, episcopul le păstrează sufletele pentru viață. Ochii tuturor se îndreaptă către tine; casa și raporturile tale cu oamenii, orânduite parcă sub forma unui post de observație, sunt profesoare de educație publică. Orice ai face, toți cred că și ei trebuie să facă. Ai grijă să nu faci [vreun pas greșit] astfel încât cei care vor să critice să pară că au ponegrit pe drept, iar cei care vor să imite să fie obligați să renunțe. Învinge cât poți, ba chiar mai mult decât poți, slăbiciunea inimii tale și reprimă-ți lacrimile care curg din belșug, pentru ca marea afecțiune pentru nepotul tău să nu treacă în mințile necredincioase drept disperare împotriva lui Dumnezeu. Tu trebuie să îl regreți ca și când ar fi absent, nu mort, astfel încât să pari că îl aștepți, nu că l-ai pierdut.

15. Dar ce fac, vindecând o durere despre care deja cred că a fost potolită de timp și de rațiune, și mai degrabă de ce nu-ți povestesc din nou despre nenorocirile recente ale regilor și despre dezastrele din vremea noastră, astfel încât să trebuiască nu atât să-l plângi pe cel care este lipsit de lumina zilei, cât să-l fericești că a scăpat de rele așa de mari? Constantius, susținătorul ereziei ariene, pe când se pregătește contra inamicului său și, înfierbântat, se duce la război, murind în cătunul lui Mopsus, cu mare durere îi lasă

---

[342] CNAEUS NAEVIUS, *Ex tragoediis?*, fr. 37, în: *Remains of Old Latin*, II, ed. T.E. Page & E. Capps & W. Rouse, Harvard University Press, 1936, p. 150.

[343] De exemplu, Hecuba, soția regelui Priam al Troiei, care a fost transformată în cățea.

[344] QUINTUS ENNIUS, *Tragoediae*, 1, 388-389.

imperiul dușmanului său. Iulian, distrugător al propriului său suflet și ucigaș al armatei creștine, L-a simțit în Media pe Hristos, de Care se lepădase inițial în Gallia; și, când a vrut să extindă hotarele romane, le-a pierdut și pe cele extinse. Iovianus, după ce abia începuse să guste din deliciile regalității, a murit sufocat de [fumul înecăcios al] cărbunilor, arătând tuturor ce înseamnă puterea omenească. Valentinian, după ce i-a fost pustiit pământul natal și părăsind o patrie nerăzbunată, a murit vomitând sânge. Fratele acestuia, Valens, învins în Tracia, în războiul cu goții, și-a găsit în același loc și moartea, și mormântul. Gratianus, trădat de propria armată și nefiind primit de cetățile care îi erau în cale, i-a devenit dușmanului bătaia de joc; zidurile tale, Lugdunum, mărturisesc urmele mâinii însângerate! Tânărul Valentinian, aproape un copil, după fugă, după refugieri, după recuperarea imperiului cu mult sânge, a fost omorât nu departe de orașul martor al morții fratelui său și, după ce și-a dat sufletul, cadavrul său a fost dezonorat, fiind pus în ștreang. Ce să mai spun despre Procopius, Maximus, Eugenius, care, mai ales pe când erau la putere, erau teroarea popoarelor? Toți au stat capturați în fața învingătorilor și – ceea ce a fost amarnic – [niște oameni] odinioară atotputernici au fost loviți de dezonoarea sclaviei înainte de a fi străpunși de sabia vrăjmașă.

16. Cineva ar putea spune: „Așa este condiția regilor", iar „fulgerele lovesc munții cei mai înalți"[345]. Voi trece la demnitățile particularilor și nu voi vorbi despre cele care depășesc ultimii doi ani; și, fără a mai vorbi de alții, pentru noi este suficient să scriem despre sfârșitul diferit a trei persoane, până de curând de rang consular. Abundantius, redus la sărăcie, este exilat la Pytius[346]; capul lui Rufinus a fost purtat în suliță, la Constantinopol, iar mâna lui dreaptă, tăiată ca dezonoare pentru nesătula lui lăcomie, a cerșit bani din poartă în poartă; Timasius[347], aruncat deodată din cel mai înalt rang al demnităților, socotește că a scăpat fiindcă trăiește în anonimat la Oasis.

Povestesc acum nu despre tragediile celor nefericiți, ci despre fragila stare a condiției umane – sufletul meu se îngrozește în a

[345] HORATIUS, *Carmina*, II, 10-11.

[346] Pytius este localitatea georgiană numită actualmente Pitsunda, iar în Evul Mediu, Bichvinta.

[347] Flavius Rufinus și Flavius Timasius au fost doi puternici oameni de stat, generali și rivali politici, în timpul împăraților Teodosie I și Arcadius.

urmări ruinele vremurilor noastre –: sunt douăzeci de ani, și mai mult decât atât, de când se varsă sânge roman în fiecare zi între Constantinopol și Alpii Iulieni. Sciția, Tracia, Macedonia, Thessalia, Dardania, Dacia, Epirul, Dalmația și toate Pannoniile le pustiesc, le jefuiesc, le înșfacă gotul, sarmatul, quadul[348], alanul, hunii, vandalii, marcomanii[349]. Câte matroane, câte fecioare ale Domnului și câte ființe libere și nobile au fost bătaie de joc pentru acești monștri! Au fost luați prizonieri episcopi, au fost uciși preoți și clerici de orice rang, au fost distruse biserici, caii au fost puși în staul în altarele lui Hristos, relicvele de sfinți au fost dezgropate – „peste tot jale, peste tot geamăt și cea mai teribilă imagine a morții"[350]. Lumea romană se prăvălește și totuși capul nostru ridicat nu se pleacă. Ce suflet crezi că au acum corintenii, atenienii, lacedemonienii, arcadienii și toată Grecia, asupra cărora comandă barbarii? Și cu siguranță am numit doar câteva orașe în care au existat odinioară regate nu mici.

Răsăritul părea neatins de aceste rele și înspăimântat numai de vești. Iată, anul trecut, niște lupi, nu arabi, ci de la miazănoapte, trimiși asupra noastră din cele mai îndepărtate stânci ale Caucazului, au străbătut atâtea provincii în scurt timp. Câte mănăstiri au fost cucerite, câte ape de râuri nu și-au schimbat culoarea sub valurile de sânge omenesc! Au fost asediate Antiohia și celelalte orașe pe care le străbat Halys, Cydnus, Orontes și Eufrat. Au fost duse cu sila turme de prizonieri; Arabia, Fenicia, Palestina, Egipt sunt prizoniere prin teroare.

„Nu, nici de-aș avea o sută de limbi și o sută de chipuri,
Și-o voce de fier, [...]
Toate numele de pedepse nu aș putea să le parcurg."[351]

Căci nu mi-am propus să scriu o istorie, ci să deplâng, pe scurt, necazurile noastre. De altminteri, pentru a explica aceste lucruri cum se cuvine, și Tucidide și Sallustius stau muți.

17. Fericit este Nepotianus fiindcă nu vede aceste lucruri; fericit fiindcă nu le aude. Noi suntem nenorociți pentru că fie îndurăm, fie îi vedem pe frații noștri răbdând atâtea; și totuși vrem să trăim și socotim că cei care n-au parte de aceste lucruri trebuie să fie plânși mai degrabă decât fericiți. De multă vreme Îl simțim pe Dumnezeu

---

[348] Quazi – trib germanic, stabilit în secolul I d.Hr. în estul Europei. (n.ed.)
[349] Trib germanic. (n.ed.)
[350] VERGILIUS, *Eneida*, II, 368-369.
[351] VERGILIUS, *Eneida*, VI, 625-627.

jignit și nu Îl împăcăm. Pentru păcatele noastre barbarii sunt puternici, pentru viciile noastre armata romană este învinsă; și, ca și cum asta n-ar fi de ajuns pentru dezastre, războaiele civile aproape că au făcut mai mult rău decât sabia inamică. Nenorociți sunt israeliții, prin comparație cu care Nabucodonosor este descris ca slujitor al Domnului; nefericiți suntem noi, care Îi suntem atât de neplăcuți Domnului, încât dezlănțuie mânia Lui asupra noastră, sub forma furiei barbarilor. Iezechia a făcut penitență și 185.000 de asirieni au fost nimiciți de un singur înger, într-o singură noapte; Iosafat Îi cânta laude lui Dumnezeu și Dumnezeu învingea în locul celui care lăuda[352]; Moise s-a luptat cu Amalec nu cu sabia, ci cu rugăciunea[353]. Dacă vrem să ne ridicăm, atunci să ne prosternăm. Vai, ce rușine, vai, ce minte proastă, aproape de necrezut! Armata romană, învingătoarea și stăpâna lumii, e învinsă, e speriată, e îngrozită de înfățișarea acestora care nu sunt în stare să meargă[354], care, dacă ar atinge pământul, s-ar socoti morți, iar noi nu înțelegem cuvintele prorocilor: „O mie vor fugi când îi va urmări un singur om"[355]. Nu amputăm cauzele bolii ca să fie alungată în același timp și boala și nu zărim pe dată că săgețile lor cedează sulițelor noastre, tiarele lor, coifurilor noastre, și mârțoagele lor, armăsarilor noștri?

18. Am depășit măsura consolării și, în vreme ce nu ne îngăduim să deplângem moartea unuia singur, am jelit morții întregii lumi. Xerxes, acel rege preaputernic care a răsturnat munții, a croit drum peste mări, se zice că a plâns după ce a privit de pe o ridicătură de teren o infinită mulțime de oameni și o nenumărată oștire, deoarece, după o sută de ani, niciunul dintre cei pe care îi vedea atunci nu va mai fi fost în viață. O, dacă am putea urca până la un asemenea post de observație, din care să privim tot pământul la picioarele noastre! Ți-aș arăta atunci ruinele lumii întregi, neamurile în luptă cu neamuri, regatele în luptă cu regate; unii sunt torturați, alții sunt uciși, unii sunt acoperiți de ape, alții sunt târâți în robie; aici e o nuntă, dincolo un bocet; aceia se nasc, aceștia mor; unii sunt plini de bogății, alții cerșesc; și nu numai armata lui Xerxes, ci oamenii din lumea toată, care trăiesc acum, vor dispărea

---

[352] *Cf.* 2 *Paralipomena* 18, 31.

[353] *Cf. Ieșirea* 17, 14-16.

[354] Se referă la faptul că nu au infanterie, ci luptă doar călare. Este vorba mai ales despre huni, care, odată azvârliți de pe cal, ajung la discreția dușmanului.

[355] *Isaia* 30, 17.

în scurt timp. Vorba este depășită de măreția subiectului și tot ceea ce spunem îi este inferior.

19. Așadar, să revenim la noi și, coborând parcă din cer, să le vedem puțin câte puțin pe ale noastre. Oare simți, rogu-te, când ai devenit prunc, când copil, când tânăr, când de vârstă matură, când bătrân? În fiecare zi murim, în fiecare zi ne transformăm și totuși ne credem veșnici. Tot ceea ce dictez, ceea ce se scrie, ceea ce recitesc și revizuiesc este scos din viața mea. Câte puncte sunt trasate de secretar, tot atâtea pierderi pentru anii mei. Scriem și rescriem, scrisorile traversează mările și, în timp ce corabia despică apele, clipele vieții noastre sunt înlăturate cu fiecare val. Avem un singur avantaj, că ne întovărășim prin iubirea lui Hristos. „Dragostea este răbdătoare, este binevoitoare; dragostea nu pizmuiește, nu face rău, nu se trufește; pe toate le suferă, pe toate le crede, pe toate le nădăjduiește, pe toate le rabdă; dragostea nu cade niciodată."[356] Ea trăiește mereu în sufletul meu. Din cauza ei, dragul nostru Nepotianus, deși absent, este prezent și ne îmbrățișează cu ambele mâini pe noi, cei pe care îi despart atâtea întinderi de pământ. Îl avem chezaș al iubirii reciproce. Să fim uniți în duh, să ne strângem laolaltă prin afecțiune și tăria de spirit pe care fericitul papă Chromatius a arătat-o la moartea fratelui său să o imităm pentru fiul nostru. Foița noastră de hârtie să îl cânte întruna; pe el să îl omagieze toate scrierile noastre. Pe cel pe care nu îl putem [avea] în trup, să-l păstrăm în amintire și, pentru că nu îi putem vorbi, să nu încetăm a vorbi despre el niciodată.

EPISTOLA LXI

Către Vigilantius[357]

1. Ar fi fost, de fapt, drept să nu-ți răspund deloc la scrisoare, ție, care nu ți-ai crezut propriilor urechi – căci nu poți să dai crezare unui simplu petec de hârtie, tu, care nu ai acordat încredere nici

[356] *1 Corinteni* 13, 4, 7-8.

[357] Vigilantius, preot originar din Calaguris (azi Calahorra, Spania), îl acuzase pe Fericitul Ieronim de origenism. Data scrierii epistolei: 396. (n.ed.)

chiar viului grai –, dar, fiindcă Hristos ne-a oferit prin Sine Însuși modelul unei depline umilințe, dând o sărutare trădătorului și primind căința tâlharului răstignit pe cruce, eu îți semnalez ție, care nu ești de față, aceleași lucruri pe care le-am spus chiar și în prezența ta, anume că eu l-am citit sau îl citesc pe Origen, ca și pe Apolinarie, precum și pe ceilalți exegeți cu care Biserica nu a fost de acord în privința câtorva scrieri; nu ca să spun că trebuie condamnate toate lucrurile care se află în volumele lor, ci spre a mărturisi că trebuie respinse câteva. Este adevărat că, deoarece ține de modul meu de a lucra și de pasiunea mea faptul de a citi mulți autori, pentru ca din foarte mulți să culeg flori variate, fără să am de gând atât să le aprob pe toate, cât să le aleg pe cele care sunt bune, iau în mâna mea multe cărți, pentru ca din multe să învăț multe, după cum s-a scris: „Să le citești pe toate, să le reții pe cele bune”[358]. De aceea mă mir destul de mult că tu ai vrut să-mi reproșezi interesul pentru învățătura lui Origen, a cărui eroare, în cele mai multe cazuri, tu o ignori cu totul, până la această vârstă. Oare sunt eu eretic? Și atunci, mă rog, de ce ereticii nu mă iubesc? Tu ești pe calea cea dreaptă? Tu, care ai predicat alte învățături, contrare conștiinței și limbii tale, fie ai aderat fără voie la acestea, și atunci ești un trădător, fie de bunăvoie, și atunci ești un eretic. Ai părăsit Egiptul, ai lăsat toate provinciile, în care cei mai mulți își apără secta religioasă cu fruntea sus, și m-ai ales tocmai pe mine pentru a mă persecuta, pe mine, care condamn în mod public toate învățăturile care sunt contrare Bisericii.

2. Origen eretic? Ce mă interesează pe mine, care nu neg că acela este, în cele mai multe scrieri, eretic? A greșit în privința învierii trupului; a greșit în privința stării sufletelor, în privința căinței diavolului și – ceea ce este mult mai grav față de acestea – a afirmat că Fiul și Sfântul Duh sunt serafimi. Dacă nu aș spune că a greșit și nu aș excomunica zilnic aceste învățături, aș fi părtaș al greșelii lui. Căci nu trebuie să primim ceea ce e bun la el până într-atât încât să fim siliți să le acceptăm chiar și pe cele rele.

Dar tot el a comentat bine Scripturile în privința multor aspecte, a explicat pasajele obscure ale prorocilor și a dezvăluit cele mai adânci taine, atât ale Noului, cât și ale Vechiului Testament.

---

[358] Fericitul Ieronim alterează aici ușor pasajul din 1 *Tesaloniceni* 5, 21, în care citim: „Toate să le încercați (δοκιμάζετε), țineți ce este bun”.

Așadar, dacă pe cele care sunt bune le-am tradus, iar pe cele care sunt rele sau le-am tăiat, sau le-am îndreptat, sau le-am trecut sub tăcere, oare trebuie să mi se reproșeze că, prin intermediul meu, latinii pot să le aibă pe cele bune și să le ignore pe cele rele? Dacă asta este o crimă, atunci să fie acuzat Ilarie mărturisitorul, care a luat din cărțile lui [Origen] comentariul psalmilor și omiliile cu privire la *Iov*, adică le-a transpus din greacă în latină; să fie considerat vinovat cel deopotrivă mărturisitor, Eusebius din Vercelli, care a transpus în graiul nostru comentariile cu privire la toți psalmii ale acestui om eretic, chiar dacă, lăsând la o parte pasajele eretice, a tălmăcit tot ce avea el mai bun. Îl trec sub tăcere pe Victorin de Pettau, precum și pe ceilalți care l-au urmat și l-au reprodus pe Origen numai în explicarea Scripturilor, ca să nu par nu atât că mă apăr, cât că îmi caut părtași la crimă. Să ajung acum la tine însuți: de ce deții copii ale tratatelor lui despre *Iov*, în care, făcând o dezbatere împotriva diavolului și despre stele și cer, a spus câteva lucruri pe care Biserica nu le acceptă? Numai ție îți este permis – ție, cel mai înțelept dintre capete – să-ți exprimi părerea asupra tuturor autorilor de cărți, atât greci, cât și latini, și, ca și cum ai avea o vărguță de cenzor, pe unii să-i arunci din biblioteci, pe alții să-i accepți și, după cum îți este ție pe plac, să mă declari fie dreptcredincios, fie eretic? Oare nouă nu ne este îngăduit să scuipăm în afară ceea ce este stricat și să condamnăm ceea ce adesea am condamnat? Citește cărțile către efeseni, citește celelalte mici tratate ale mele și, în mod cu totul deosebit, comentariile asupra *Ecclesiastului* și vei vedea limpede că eu, încă din fragedă tinerețe, nefiind forțat de niciun fel de autoritate, nu am încuviințat stricăciunea eretică.

3. Nu este puțin lucru să știi ceea ce nu știi; trăsătura unui om înțelept este faptul de a-și cunoaște măsura și de a nu face din toată lumea, mânat de un zel diavolesc, un martor al nepriceperii sale. Dorești, desigur, să te fălești, încât în patria ta arunci în dreapta și în stânga, în public, că eu nu am putut fi pe măsura elocinței tale și că m-am temut de ascuțimea spiritului lui Chrysippos, prezentă în tine. Sunt oprit de sfiala creștină și nu vreau să deschid, printr-un limbaj mușcător, tainițele chiliei mele. Altfel, aș da la iveală că „vitejia ta universală și purtătoare de trofee”[359] este cântată chiar

[359] Expresia încadrată de ghilimele este redată în greacă de Fericitul Ieronim: πᾶσαν τὴν ἀριστεῖαν σου καὶ τροπαιοφόρον.

și de glasul pruncilor. Dar las altora aceste lucruri potrivite pentru pălăvrăgeală sau de care trebuie să râzi. Eu, ca un creștin care vorbește cu alt creştin, te implor, frate, să nu vrei să pari mai înțelept decât ești și să nu-ți expui prin scris fie naivitatea sau simplitatea ta, fie, desigur, acele lucruri în privința cărora eu păstrez tăcere și pe care ceilalți le observă, chiar dacă tu nu le observi, și să nu oferi astfel tuturor ocazia unui hohot de râs pentru inepțiile tale.

Una ai învățat de la cea mai fragedă vârstă, cu alte discipline te-ai deprins după aceea. Nu ține de același om să devină expert în bani de aur și în Scripturi, să deguste vinurile și să-i înțeleagă, totodată, pe proroci sau pe apostoli. Pe mine mă sfâșii, pe sfântul frate Oceanus îl acuzi de erezie, judecata preoților Vincentius și Paulinianus și a fratelui Eusebius nu îți este pe plac. Numai tu ești Cato, cel mai bun vorbitor al neamului roman, tu, care ai vrea să se dea crezare numai mărturiei tale și înțelepciunii tale. Amintește-ți, te rog, de acea zi când, în timp ce eu predicam despre înviere și despre adevărul trupului înviat, tu săreai în sus de bucurie pe lângă mine, băteai din picior pentru a aplauda și strigai că eu sunt dreptcredincios. După ce ai început să călătorești pe mare și putreziciunea apei murdare de pe fundul corabiei a ajuns la partea cea mai profundă a creierului tău, atunci ți-ai reamintit că noi suntem, de fapt, eretici.

Ce să-ți fac? Am dat crezare epistolelor sfântului preot Paulin și nu am socotit că el se află în eroare în privința persoanei tale și, cu toate că, imediat după primirea scrisorii, am înțeles că vorbirea ta era foarte incoerentă, socoteam totuși că la tine este vorba mai degrabă de rusticitate și de simplitate decât de sminteală. Nu-l dojenesc pe sfântul om – căci a preferat să-mi ascundă ceea ce știa decât să-l defăimeze, în scrisoarea sa, pe micul său client mesager –, ci mă învinuiesc pe mine însumi că m-am încrezut mai mult în judecata altuia decât în a mea și nu am dat crezare ochilor mei care vedeau altceva, ci acelei mici pagini de epistolă, în care lucrurile apăreau altfel decât le vedeam eu.

4. De aceea, încetează să mă mai hărțuiești și să mă îngropi sub greutatea volumelor tale. Cruță-ți măcar banii, cu ajutorul cărora, tocmindu-ți secretari și copiști, te folosești de aceiași oameni și ca scriitori, și ca susținători, care, poate, de aceea te și laudă, ca să obțină un profit prin scris. Dacă îți face plăcere să-ți exersezi spiritul, lasă-te în seama grămăticilor și retorilor, învață dialectica,

inițiază-te în școlile filosofice și, după ce le vei fi învățat pe toate, atunci să începi măcar să taci; deși voi face ceva prostesc să caut magiștri unui magistru care se pricepe la toate și să-i impun o măsură celui care nu știe să vorbească și nu poate să tacă. Adevărat este acel proverb al grecilor: „Să dai lira unui măgar!"

Eu socotesc că și numele ți-a fost pus prin antifrază. Căci dormitezi cu întreaga ta minte și sforăi nu atât într-un somn foarte profund, cât într-unul letargic. Căci, între celelalte blasfemii pe care le-ai proferat cu gura ta profanatoare, ai îndrăznit să spui că muntele din care – în cartea lui Daniel – a fost smulsă o piatră fără ajutorul vreunei mâini este diavolul, iar piatra este Hristos, Care a luat asupra Sa trupul lui Adam, cel care mai înainte se lipise de diavol prin viciile sale; S-a născut din Fecioară, pentru a separa omul de munte, adică de diavol. O, limbă care trebuie tăiată și care trebuie sfârtecată și în părți și în bucățele! Oare există un singur creștin care să considere că Dumnezeu-Tatăl Atotputernic joacă rolul diavolului și să pângărească urechile întregii lumi printr-o atât de mare blasfemie? Dacă cineva – să nu spun dintre credincioși, dar dintre eretici sau dintre păgâni – a fost vreodată de acord cu interpretarea ta, ceea ce ai spus să fie considerat sacru. Dacă însă Biserica lui Hristos nu a auzit niciodată un atât de mare sacrilegiu și prin gura ta s-a interpretat pentru prima dată că este munte însuși acela care spusese: „Voi fi asemănător Celui Preaînalt!"[360], fă penitență, răsucește-te în sac și în cenușă și șterge o nelegiuire atât de mare prin lacrimi necontenite, dacă îți va fi iertată totuși această impietate, dacă, potrivit erorii lui Origen, tu obții iertarea atunci când o va obține și diavolul, despre care nu s-a aflat că a hulit vreodată mai mult decât a făcut-o prin gura ta!

Am suportat cu răbdare insulta pe care mi-ai adus-o, nu am putut însă să suport lipsa ta de pietate față de Dumnezeu, de aceea am și părut, în ultima parte a epistolei, că scriu într-un fel mai mușcător decât promisesem; totuși, după penitența dintâi, prin care ai cerut iertare de la mine, să fi comis din nou o nelegiuire, în urma căreia să faci iar penitență, este ceva cu totul absurd. Să-ți ajute Hristos să asculți și să taci, ca să înțelegi mai întâi și astfel să vorbești apoi!

---

[360] *Isaia* 14, 14.

EPISTOLA LXII

Către Tranquillinus[361]

În ce fel trebuie să-l citim pe Origen

1. Legăturile spiritului sunt mai trainice decât cele ale trupului și, dacă odinioară stăteai la îndoială în această privință, acum tocmai am dovedit aceasta, de vreme ce și Sfinția Ta ești legat sufletește de mine și eu sunt unit prin iubirea față de Hristos. Căci, într-adevăr, și eu vorbesc cu simplitate sufletului tău foarte curat, dar însăși pagina și mutele caractere ale scrisorii respiră afecțiunea sufletului tău față de noi.

2. Pentru că îmi spui că mulți au fost amăgiți de eroarea lui Origen, dar că sfântul fiu al meu Oceanus se împotrivește smintelii lor, eu mă și întristez, dar mă și bucur totodată, după cum fie au fost înșelate sufletele simple, fie un om erudit le vine în ajutor celor care greșesc. Și, întrucât ceri părerea umilei mele persoane, dacă, potrivit opiniei fratelui Faustinus, Origen trebuie să fie respins în totalitate, sau dacă, potrivit părerii altora – și printre aceștia mă număr și eu – trebuie citit, eu consider că trebuie să-l citim din când în când pe Origen, datorită erudiției sale, așa cum îi citim pe Tertulian și pe Novatus, pe Arnobius și pe Apolinarie și pe câțiva alți scriitori bisericești, greci și latini deopotrivă, ca să alegem pe cele bune ale lor și să le evităm pe cele opuse, după cum spune Apostolul Pavel: „Încercați-le pe toate; țineți-le pe cele bune!”[362]

De altfel, cei care sunt împinși de strâmbătatea [minții lor] fie spre prea multă iubire față de acesta, fie spre prea multă ură, îmi par că se supun blestemului profetic: „Vai de cei care numesc binele rău și răul bine, care fac amarul dulce și dulcele amar!”[363] Căci nici nu trebuie acceptate, datorită științei pe care o cuprind, învățăturile sale greșite, nici nu trebuie respinse cu totul, din cauza incorectitudinii ideilor sale, acele comentarii utile pe care le-a elaborat cu privire la Sfintele Scripturi. Iar dacă admiratorii

---

[361] Tranquillinus este necunoscut din alte surse. Data probabilă a epistolei: 397 sau 398. (n.ed.)

[362] *1 Tesaloniceni* 5, 21.

[363] *Isaia* 5, 20.

și detractorii lui trag înspre ei o funie învrăjbită, încât nu doresc nicio cale de mijloc și nu păstrează măsura, ci sau aprobă, sau resping totul, eu aș alege cu mai mare plăcere evlavioasa rusticitate decât docta blasfemie. Sfântul frate Tațian te salută iarăși din toată inima.

EPISTOLA LXIII

Către Teofil[364]

Ieronim către Preafericitul papă Teofil

1. Fericirea Ta știe că și în acea vreme când păstrai tăcere cuvântul meu nu a lipsit niciodată de la îndatoririle sale și nici nu am socotit că ceea ce tu nu ai făcut, date fiind împrejurările, era potrivit să fac eu. Dar acum, primind scrisorile Demnității Tale, văd că am început să culeg un anumit fruct al lecției evanghelice. Căci, dacă rugămintea repetată a unei femei a înduplecat sentința unui judecător neîndurător, cu atât mai mult inima unui părinte se înmoaie la o stăruitoare chemare!

2. Mulțumim pentru faptul că ne sfătuiești prin cuvinte scoase din canoanele bisericești: „Căci, pe acela pe care Dumnezeu îl iubește, îl și dojenește; îl pedepsește pe orice fiu pe care îl primește la Sine"[365]. Totuși să știi că pentru noi nu există de multă vreme nimic mai presus decât faptul de a păstra drepturile creștinești, de a nu muta hotarele statornicite de Părinți și de a ne aminti mereu de credința romană, care a fost lăudată prin gura apostolică și la care Biserica din Alexandria se fălește că este părtașă.

3. În legătură cu nelegiuita erezie, față de care manifești multă răbdare și socotești că prin blândețea ta pot fi îndreptați cei care stau pitulați în inima Bisericii, acest lucru nu este pe placul multor

[364] Episcop al Alexandriei între anii 385 și 412, Teofil este cunoscut pentru virulența cu care a contestat rămășițele culturii păgâne. Rămâne celebră în istorie distrugerea, la insistențele lui, a templelor păgâne ale lui Mithra, Dionysos și Serapis în anul 391, cu permisiunea împăratului Teodosie I. Simpatizant al origenismului într-o primă fază, el devine spre sfârșitul secolului al IV-lea un înverșunat opozant al curentelor origeniste ale vremii. Data scrierii epistolei: aproximativ 399. (n.ed.)

[365] *Pildele* 3, 12.

credincioși, [care se tem] ca nu cumva, în timp ce aștepți căința câtorva, îndrăzneala acestor oameni pierduți să crească și facțiunea lor să devină mai puternică.

EPISTOLA LXIV

Către Fabiola[366]

1. Până astăzi, în lectura Vechiului Testament un văl a fost pus peste chipul lui Moise[367]. El vorbește cu fața strălucitoare, dar poporul nu e în stare să suporte strălucirea vorbitorului[368]. Dar, după ce ne vom fi întors la Domnul, se va ridica și vălul; litera ucigătoare moare și duhul însuflețitor înviază[369]. Căci Dumnezeu Duh este și legea duhovnicească. De aceea și David se ruga într-un psalm: „Ia-mi vălul de pe ochi și voi cerceta minunile din legea Ta"[370]. „Căci oare Domnul Se îngrijește de boi?"[371] Bineînțeles că nu. Cu atât mai mult despre ficatul de bou, de berbec, de țapi[372], despre piciorul drept din față și vintrele unde e mistuit bălegarul, dintre care două sunt primite ca hrană de către preoți, al treilea Finees[373] îl merită drept răsplată. În privința jertfelor de ispășire[374], grăsimea în care este învelit pieptul și seul de pe ficat sunt oferite pe altar; însă pieptul însuși și piciorul drept din față le sunt date de fiii lui Israel lui Aaron și fiilor acestuia, ca un drept legiuit pe veci[375]. Simțământul se află în inimă, sălașul inimii este în piept.

---

[366] Aristocrată romană, ucenică a Fericitului Ieronim. Începută în 395, epistola a fost finalizată în primăvara anului 397. (n.ed.)

[367] *Cf. Ieșirea* 34, 33.

[368] *Cf. Ieșirea* 34, 30.

[369] *Cf. 2 Corinteni* 3, 6.

[370] *Psalmul* 118, 18.

[371] *1 Corinteni* 9, 9.

[372] *Cf. Leviticul* 7, 23.

[373] *Cf. Numerii* 25, 7.

[374] Calificativul „de ispășire" corespunde lat. *salutaribus* și a fost preluat din *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008, p. 120.

[375] *Cf. Leviticul* 7, 30-31.

Se pune întrebarea unde se află centrul sufletului. Platon spune că e în creier[376], Hristos arată că e în inimă: „Fericiți cei cu inima curată, căci ei Îl vor vedea pe Dumnezeu”[377] și: „Din inimă pornesc gândurile rele”[378] și: „De ce gândiți urât în inimile voastre?”[379] Plăcerea și pofta, după părerea celor care discută despre cele naturale, sunt situate în ficat. Preoții Îi oferă lui Dumnezeu seul acestuia, care se leagănă în toate părțile[380] și țâșnește afară prin ferestrele ochilor[381], pentru ca, după această treabă, ei să spună: „Arderea ta de tot să fie din plin”[382] și pofta, răsadnița desfrâului, să o ardă cu focul [Sfântului] Duh și să merite să primească pieptul și piciorul din față, ca răsplată[383]; în piept sunt gândurile curate, cunoașterea Legii, adevărul dogmelor, în piciorul din față sunt faptele bune, lupta contra diavolului și mâna înarmată, pentru ca ceea ce au conceput cu mintea să dovedească prin exemplu. Căci Iisus „a început să facă și să povățuiască”[384]. Chiar și pieptul însuși este numit ἐπιθέματος, adică „parte a sporirii”, sau partea cea mai de seamă și aleasă – „thenufa” exprimă desigur acest lucru –, după vorba lui Maleahi: „Buzele preotului vor păzi știința și din gura lui se va cere Legea”[385]. Din aceste cuvinte înțelegem că la preoți cea mai de seamă trebuie să fie cunoașterea Legii și a învățăturii și că prin sporirea harului duhovnicesc s-a format un asemenea bărbat care să poată ține piept oponenților și care nu are în el nicio faptă rea[386] care să-l ducă la iad, ci brațul său [trebuie să fie] drept și separat, ca să se separe faptele preotului, prin compararea calităților, de cele ale tuturor celorlalți oameni. Acestea sunt despre jertfe și despre cele ce sunt oferite la altar; ele le sunt date preoților de către Dumnezeu.

---

376 PLATON, *Timaios*, 69 D.

377 *Matei* 5, 8.

378 *Matei* 15, 19.

379 *Matei* 9, 4.

380 *Cf. Leviticul* 7, 30.

381 Pentru ochi ca organe ale cunoașterii, prin contactul nemijlocit cu Legea, *cf. Deuteronomul* 4, 9: *Custodi igitur temetipsum et animam tuam sollicite, ne obliuiscaris uerborum, quae uiderunt oculi tui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus uitae tuae* (*Vulgata*).

382 *Psalmul* 19, 3.

383 *Leviticul* 7, 30-33.

384 *Faptele* 1, 1.

385 *Maleahi* 2, 7.

386 Joc de cuvinte. Adjectivul *sinister* înseamnă și „stâng”, și „rău, stricat, nefericit”.

2. Pe de altă parte, exceptând primele produse ale jertfelor, alte trei membre sunt atribuite preoților[387] de la animale tăiate acasă și de la cele din piață, unde nu religia, ci hrana reprezintă trebuința: piciorul din față, falca și pântecele. Despre piciorul din față am vorbit deja; falca simbolizează [preotul] cu darul vorbirii și educat, astfel încât ceea ce am conceput în suflet[388] să scoatem pe gură; pântecele, sălașul mâncării, străpuns de cuțitul sacerdotal în prostituata madianită[389], condamnă toate ostenelile oamenilor și plăcerile vremelnice ale gurii, care se termină în scârnă, și arată sufletelor închinate lui Dumnezeu că tot ceea ce gustăm, ceea ce înfulecăm este aruncat la latrină. De aceea și apostolul spune: „Mâncarea e a pântecelui și pântecele al mâncării; însă Dumnezeu le va distruge și pe aceasta, și pe acela"[390]; și, dimpotrivă, referitor la desfrânați: „Al căror dumnezeu este pântecele și slava lor e întru rușinare"[391]. Pulberea vițelului pe care îl slăvea Israel, poporul a primit să o bea, în dispreț față de superstiție, ca să învețe disprețuirea a ceea ce vedea că este aruncat la latrină[392]. Preoților li se ordonă ca cei care vor sluji în templu să nu bea vin și băuturi amețitoare[393], ca să nu li se îngreuneze inimile din cauza beției, a îndestulării și a grijilor din această viață, ca să nu aibă parte pe pământ decât de Dumnezeu[394]; ca să nu se remarce prin nicio slăbiciune, prin urechi tăiate, ochi scoși, nas crestat, picior șchiop, pete pe piele, care toate sunt legate de viciile sufletului. Căci voința din om, nu firea lui este condamnată[395]. Dacă vreunuia dintre preoți i-a curs sămânța, i se interzice să se urce la masa sacerdotală; în schimb, văduva căreia îi lipseau puterile femeiești, ca și Sarrei[396], datorită abținerii și a curăției este și primită în casa Tatălui, și hrănită din rezerva templului. Căci, dacă a avut fii, este dată înapoi urmașilor săi, pentru ca de îndată, după cum spune apostolul, „cele care sunt într-adevăr văduve"[397]

---

[387] *Cf. Deuteronomul* 18, 3 (după *Septuaginta*).
[388] În original: *pectore*.
[389] *Cf. Numerii* 25, 7-8.
[390] *1 Corinteni* 6, 13.
[391] *Filipeni* 3, 19.
[392] *Cf. Ieșirea* 32, 20.
[393] *Cf. Luca* 1, 15.
[394] *Cf. Psalmul* 72, 24.
[395] *Cf.* FERICITUL AUGUSTIN, *De natura et gratia*, 53, 61.
[396] Este vorba despre văduvele care nu aveau copii, fiind sterpe, așa cum fusese inițial și Sarra, soția lui Avraam.
[397] *1 Timotei* 5, 16.

să fie ajutate și ca aceea care este hrănită cu mâncare de la preoți să nu fie reținută de iubirea pentru nimeni altcineva. Vecinul și mercenarul sunt excluși de la masa preoților, resturile de mâncare le sunt lăsate slujitorilor; încă de atunci erau respinși Fighel și Ermoghen[398] și era acceptat Onisim[399]. Primele împărțeli din toate mâncărurile, roadele pământului și fructe sunt oferite marelui preot[400], pentru ca cel care are hrană și îmbrăcăminte să-L slujească fără nicio opreliște, liniștit și liber, pe Domnul. Preoții primesc primii născuți din animalele curate și prețul celor necurate[401]. Chiar și în privința oamenilor, primii copii sunt răscumpărați și, pentru că starea socială în momentul nașterii e una singură, toți oferă un preț în mod egal, așa de măsurat și de neînsemnat ca nici bogatul să nu se umple de trufie, nici săracul să nu fie prea îngreunat. Păzitorii templului și portarii primesc zeciuiala și apoi a zecea parte din zeciuială o oferă preoților; ea este cu atât mai mică pentru ei cu cât ei înșiși sunt mai mari decât poporul. Patruzeci și opt de cetăți sunt separate pentru a fi locuite de leviți și de preoți, șase orașe sunt alese dincolo și dincoace de Iordan pentru transfugi și [doar] moartea marelui preot înseamnă sfârșitul exilului lor. Toate cele spuse în câteva cuvinte grăbite și ale căror mistere religioase doar le-am atins, însă nu le-am dezvăluit, se referă la toți preoții; însă de câte privilegii se bucură marele preot, voi spune pe scurt.

3. „Capul său", spune [Sfânta Scriptură], „să nu și-l descopere"[402]. Are o tiară și poartă numele Domnului în frunte, este împodobit cu o diademă regală, [căci] a ajuns la vârsta perfectă a lui Hristos, mereu trebuie să fie ocrotit de slava Lui și să nu își sfâșie hainele, deoarece sunt albe, deoarece sunt pure, deoarece merg după Miel[403] și sunt făcute din blană de oaie tunsă. Tamara, după ce și-a pierdut fecioria, și-a scos haina[404]; Caiafa, pierzând preoția, și-a rupt veșmintele în public[405]. „De niciun suflet care a murit nu se va apropia."[406] Oriunde s-a comis un păcat sau moartea este în păcat,

[398] *Cf. 2 Timotei* 1, 15.
[399] *Cf. Filimon* 1, 10.
[400] *Cf. Leviticul* 27, 30.
[401] *Cf. Leviticul* 27, 9, 12.
[402] *Leviticul* 21, 10.
[403] *Cf. Apocalipsa* 14, 4.
[404] *Cf. Facerea* 38, 19.
[405] *Cf. Matei* 26, 65.
[406] *Leviticul* 21, 11.

acolo preotul să nu se apropie. „Sufletul care a păcătuit, el însuși va muri.”[407] Chiar dacă cineva e bogat, chiar dacă e puternic și oferă o mulțime de jertfe, dacă a murit, nu este atins, nici privit de către marele preot. Iar dacă înviază și iese din mormântul său la glasul Mântuitorului și merge dezlegat de feșele păcatelor[408], preotul va intra la acesta și va poposi acolo și va mânca împreună cu cel înviat.

4. „Nu se va pângări nici pentru tatăl său, nici pentru mama sa.”[409] Afecțiunea ne obligă să facem multe și, câtă vreme noi ne gândim la rudele după trup, Îl jignim pe Creatorul trupului și al sufletului. Cel care își iubește tatăl și mama mai presus de Hristos nu este vrednic de Acesta[410]. Ucenicul care dorește să meargă la mormântul tatălui său este oprit prin porunca Mântuitorului[411]. Câți dintre călugări și-au pierdut sufletul fiindcă s-au înduioșat de tatăl lor! Nu ni se permite să ne pângărim pentru tată și mamă, cu atât mai mult pentru un frate, pentru surori, veri, familie, sclavi! Suntem o seminție regească și preoțească[412]. Să luăm seama la Acel Tată Care nu moare niciodată sau Care moare pentru noi și Care, trăind, de aceea a murit, pentru ca noi, morți, să ne însuflețim. Dacă avem ceva din Egipt pe care stăpânitorul lumii[413] să îl poată recunoaște ca al său, să-l lepădăm împreună cu mantaua egiptencei care ține de el[414]. Un tânăr înfășurat într-o pânză Îl urma pe Domnul încătușat: ar fi căzut în capcană dacă n-ar fi fugit de furia urmăritorilor, despovărat [de pânză] și gol[415]. Să dăm părinților cele cuvenite părinților, dar numai dacă sunt vii, dacă, slujindu-L pe Domnul, se mândresc că fiii sunt preferați ai Domnului.

5. „Și nu se va depărta de cele sfinte și nu va necinsti locașul sfințeniei Dumnezeului său.”[416] Chiar și de o vorbă fără rost va trebui să ținem cont și tot ceea ce nu-i edifică pe ascultători se întoarce spre primejduirea vorbitorilor. Eu, dacă voi face, dacă voi

---

[407] *Iezechiel* 18, 4.
[408] *Cf. Ioan* 11, 44.
[409] *Leviticul* 21, 11.
[410] *Cf. Matei* 10, 37.
[411] *Cf. Matei* 8, 21-22.
[412] *Cf. 1 Petru* 2, 9.
[413] *Cf. Ioan* 14, 30.
[414] *Cf. Facerea* 39, 12-13. Este vorba despre soția lui Putifar, în mâinile căreia Iosif și-a lăsat haina atunci când i-a respins avansurile, fugind.
[415] *Cf. Marcu* 14, 51-52.
[416] *Leviticul* 21, 12.

spune ceva care e vrednic de reproș, mă depărtez de cele sfinte și necinstesc cuvântul lui Hristos, în care am mângâiere: cu atât mai mult un preot și un episcop, care se cuvine să fie fără vreo vină și plin de mari virtuți, ca să zăbovească mereu în cele sfinte și să fie pregătit să ofere jertfe pentru popor, ca mijlocitor între oameni și Dumnezeu, care din gura lui sfântă oferă Trupul Mielului, „pentru că sfântul mir al lui Hristos, Dumnezeul său, este asupra lui”[417]! El nu iese din templu, ca să nu necinstească veșmântul pe care îl poartă; căci toți câți am fost botezați în Hristos ne-am îmbrăcat în Hristos[418]. Să păstrăm haina pe care am primit-o, să păzim sfințenia în locul sfânt. Acel locuitor al muntelui care cobora din Ierusalim la Ierihon a fost rănit nu înainte de a fi fost dezbrăcat[419]. Se varsă peste el untdelemn, un leac ușor și combinat cu milostenia; și, pentru că a fost obligat să simtă chinul din pricina neglijenței, e mușcat de acreala vinului, ca prin untdelemn să fie îndemnat la căință, iar prin vin să simtă severitatea judecătorului[420].

6. „Ca soție va lua o fecioară; și nu va lua o văduvă, o femeie alungată și o prostituată, ci o fecioară din neamul său, și nu își va spurca sămânța în popor. Eu sunt Domnul, Care îl sfințește pe acesta.”[421] Eu știu că ierarhul de către care sunt date acum aceste învățături este înțeles de cei mai mulți ca Hristos și că ceea ce s-a spus: „Nu se va pângări nici pentru tatăl său, nici pentru mama sa”[422] este explicat cu referire la nașterea feciorelnică a Mariei. Și cu mult mai ușoară este interpretarea asupra Domnului a celui care aude în *Psalm*: „Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec”[423] și în *Zaharia*: „Ascultă, Iosua, mare preot!”[424] și căruia îi sunt ridicate veșmintele murdare ale păcatelor noastre, ca să primească slava pe care a avut-o în fața Tatălui, înainte ca lumea să fie.

7. Dar, ca să nu creadă cineva că eu vreau să forțez Scriptura și că Îl iubesc pe Hristos astfel încât îndepărtez adevărul istoric, voi explica ceea ce s-ar putea referi la trup prin intermediul membrelor. Voi gândi despre robi, ca să se împlinească în stăpân – deși slava

---

[417] *Leviticul* 21, 12.
[418] *Cf. Galateni* 3, 27.
[419] *Cf. Luca* 10, 30.
[420] *Cf. Luca* 10, 34.
[421] *Leviticul* 21, 13-15.
[422] *Leviticul* 21, 11.
[423] *Psalmul* 109, 4.
[424] *Zaharia* 3, 8.

stăpânului este slava slujitorilor –, și, oriunde se va oferi oportunitatea în text, voi vorbi despre lumina cea adevărată, cum se abate către cei cărora Hristos le-a dăruit să fie lumină[425].

Preotul acesta pe care îl descrie textul mozaic nu-și va lua de soție o văduvă, o femeie alungată și o prostituată – văduva este cea al cărei soț a murit, femeia alungată este părăsită de soțul în viață, prostituata este cea care stă la cheremul poftei multora –, dar va primi, zice, de soție „o fecioară din neamul său"[426], nu o străină, ca să nu se strice grânele din semințe nobile într-un pământ străin, nu o prostituată care a fost cunoscută de mulți afemeiați, nu o femeie alungată, care nu a fost vrednică nici chiar de prima căsătorie, nu o văduvă, ca să nu-și amintească de plăcerile de altădată, ci acel suflet care nu are nicio pată, nicio cută, care, renăscut împreună cu Hristos, se reînnoiește din zi în zi, despre care apostolul spune: „V-am logodit cu un singur Bărbat, pentru a-I arăta lui Hristos o fecioară sfântă"[427]. Nu vreau ca ucenica și soția Marelui Preot să aibă ceva din vechiul om. Dacă am înviat întru Hristos, să gustăm din cele care se află sus, uitând de cele vechi, lacomi de cele viitoare. Nefericitul Simon, fiindcă după botez se gândea la vechea căsătorie[428] și nu ajunsese la neprihănirea feciorelnică, a fost nedemn de comuniunea cu Petru.

8. Mi-ai transmis în scrisoarea ta, Fabiola, să-ți scriu despre veșmintele lui Aaron. Eu ți-am oferit mai mult: ți-am întocmit un scurt preambul despre hrana și răsplățile pentru preoți[429], precum și despre respectarea Legii de către marele preot. Ieșind din Sodoma și grăbindu-te către regiunile montane, nu vrei să locuiești în micul oraș Țoar[430]. Mergând dincolo de prozeliți, pe lângă israeliți, părăsind demnitatea de levit[431], zburând peste preoți cu o iute aripă, ajungi la marele preot și, câtă vreme cercetezi cu atenție straiul acestuia și hoșenul de pe piept[432], nu îți place tovărășia noastră. Și tu, desigur, te bucuri de tihna dorită și, [aflându-te] în apropiere de Babilon, suspini, poate, după ogoarele Betleemului; noi,

---

[425] *Cf. Matei* 5, 14.
[426] *Leviticul* 21, 14.
[427] 2 *Corinteni* 11, 2.
[428] Este vorba de căsătoria sa cu magia. *Cf. Faptele* 8, 9-24.
[429] Produsele oferite preoților au fost descrise în capitolul 2.
[430] *Cf. Facerea* 19, 22-30. Țoar – în ebraică Segor.
[431] Levitul era slujitorul templului din Ierusalim.
[432] *Cf. Ieșirea* 28, 22; 39, 15.

în Efrata[433], după ce pacea s-a arătat în sfârşit, L-am ascultat pe Prunc cum scâncea din iesle și dorim ca tânguirile și glăsciorul Lui să ajungă la urechile tale.

9. Am citit în *Ieșire* despre cort, masă, sfeșnic, altar, coloane, perdele, stacojiu, pânza de in, hiacint, purpură, diverse vase din aur, argint și aramă, cortul împărțit în trei părți, despre cele douăsprezece pâini puse pe masă în fiecare săptămână, cele șapte lămpi cu ulei din sfeșnic, altarul aranjat pentru animale de jertfă și arderi de tot, cazane, cupe, cădelnițe, cățui, piulițe, țăruși, pieile roșii, părul de capră și lemnele care nu putrezesc. Atât de multe lucruri sunt oferite în cortul Domnului, ca nimeni să nu-și piardă speranța în mântuire; unul să ofere aurul gândurilor, altul argintul elocinței, altul glasul de aramă.

Toată lumea este descrisă în legământul cortului. Prima și a doua încăpere sunt deschise pentru toți – căci apa și pământul le-au fost date tuturor muritorilor –, însă în Sfânta Sfintelor intră puțini, așa cum spre văzduh sau cer zboară puțini; cele douăsprezece pâini înseamnă cercul celor douăsprezece luni; cele șapte lămpi cu ulei arată cele șapte astre rătăcitoare. Și, ca să nu lungesc vorba – căci nu am intenția să vorbesc acum despre cort –, voi ajunge la veșmintele preoțești și, mai înainte să cercetez sensul mistic, voi prezenta pur și simplu, după rânduiala iudaică, cele ce au fost scrise, astfel ca, după ce l-ai văzut pe preot îmbrăcat și după ce tot veșmântul acestuia s-a dezvăluit ochilor tăi, atunci să căutăm tot așa rostul fiecăruia în parte.

10. Să învățăm mai întâi despre straiele comune preoților și marilor preoți. Părțile rușinoase sunt acoperite cu niște pantaloni de in, care ajung până la genunchi[434] și la încheietura lui din spate și partea de mai sus, de sub buric, este legată strâns, pentru ca, dacă vreodată aduc cinstire prin jertfe, îmbrăcați lejer, trag taurii și berbecii, poartă greutățile și îndeplinesc îndatoriri de slujitor, chiar dacă, alunecând, ar cădea și și-ar dezveli coapsele, să nu se vadă ceea ce a fost acoperit – după aceea și treapta altarului împiedică să se întâmple acest lucru, pentru ca poporul aflat mai jos să nu observe părțile rușinoase ale preoților care urcă –, și acest gen de veșminte este numit *machnase* în limba ebraică, περισκελῆ în greacă, iar de

[433] Efrata era numele mai vechi al Betleemului. *Cf. Miheia* 5, 1.
[434] *Cf. Ieșirea* 28, 42.

ai noștri, pantaloni[435] sau ițari[436]. Relatează Iosephus[437] – căci, pe vremea acestuia, templul stătea încă în picioare, iar Vespasian și Titus încă nu distruseseră Ierusalimul, și era el însuși din neam preoțesc, și cu mult mai mult se înțelege ceea ce se vede cu ochii decât ceea ce se prinde cu urechea – că acești pantaloni sunt țesuți de obicei din pânză de in rețesută, ca să fie mai rezistenți și, după ce au fost croiți, sunt cusuți cu acul; căci nu poate să ajungă la această calitate cu războiul de țesut.

11. A doua este o tunică de in, *poderes*, adică haina lungă până la călcâie, din muselină dublă, chiar cea pe care Iosephus o numește „de in" și se cheamă „cotonat", adică χιτών[438], care în limba ebraică se traduce „de in". Aceasta se lipește de corp și este atât de strâmtă și cu mânecile fixe, încât să nu fie nicio cută pe haină, și coboară până la gambe. Pentru captarea cititorului, vreau să mă folosesc de o expresie populară: soldații obișnuiesc să poarte haine de in pe care le numesc „cămăși", așa de potrivite la mâneci și strâmte pe corp ca să se miște liber fie în alergare, fie în lupte, fixând lancea, ținând scutul, cumpănind sabia și oriunde i-ar purta nevoia. Deci și preoții, când sunt pregătiți pentru slujirea lui Dumnezeu, se folosesc de această haină, astfel încât, deși au eleganța unor oameni îmbrăcați, să se miște repede peste tot, cu iuțeala unora dezbrăcați.

12. Al treilea fel de îmbrăcăminte, pe care aceia îl numesc „abaneth", noi îl putem denumi „cingătoare" sau „curea" sau „brâu"; babilonienii, cu un cuvânt nou, îi spun „hemian". Oferim diverse cuvinte ca să nu greșească cineva asupra numelui. Această cingătoare, asemănătoare cu pielea lăsată de un șarpe bătrân, a fost țesută în cerc, încât ai crede că e o pungă mai alungită. Însă a fost țesută dintr-o pânză stacojie, purpurie, violetă și urzeală de in răsucit[439], pentru frumusețe și rezistență, și așa de împodobită cu țesături în diverse culori, încât variatele flori și nestemate ai crede nu că au fost țesute de o mână de artist, ci aplicate manual. Tunica de in despre care am vorbit mai sus, ei o strâng între buric și piept cu acest brâu, care, având patru degete în lățime și atârnând în bună

[435] Lat. *feminalia* – „feșe de înfășurat coapsele, pantalonași".
[436] Lat. *braca* – un fel de ițari la mezi și la gali.
[437] FLAVIUS IOSEPHUS, *Antichități iudaice*, III, 7, 1.
[438] *Cf. Ieșirea* 28, 39.
[439] *Cf. Ieșirea* 28, 8; 39, 5, 29.

parte până la gambe, când e nevoie, pentru sacrificii, de alergare sau de o mișcare degajată, este aruncat peste umărul stâng.

13. Al patrulea fel de îmbrăcăminte este o bonetă rotundă, cum observăm că e pictată la Ulise, ca și cum o sferă a fost tăiată pe mijloc și o singură parte e pusă pe cap; grecii și ai noștri o numesc „tiară", unii, „galerus". Nu este ascuțită, nici nu acoperă tot capul până la plete, ci lasă descoperită a treia parte de la frunte încolo și la ceafă este fixată cu o bentiță, ca să nu alunece ușor de pe cap. Dar este făcută din in și așa de meșteșugit acoperită cu o pânză, încât pe din afară să nu apară nicio urmă de ac.

14. De aceste patru feluri de îmbrăcăminte, adică pantalonii, tunica de in, cingătoarea, care e țesută din pânza purpurie, stacojie, violetă și din in răsucit, și boneta despre care tocmai am discutat, se folosesc atât preoții, cât și marii preoți. Celelalte patru sunt specifice marilor preoți, dintre care primul este „meil", adică tunica lungă până la călcâie, toată violetă[440], având mânecile cusute la margini cu aceeași culoare și, în partea de sus, prin care intră gâtul, este deschisă, de aceea se numește în mod obișnuit deschizătură, cu marginile foarte bine întărite și țesute separat, ca să nu se deșire cu ușurință[441]. Iar în extremitatea de jos, adică la picioare, sunt șaptezeci și doi de clopoței și tot atâția ciucuri[442] țesuți cu aceleași culori ca cele ale brâului. Între doi clopoței este un singur ciucure și între doi ciucuri, un singur clopoțel, altfel încât să se afle pe rând unul în mijlocul celorlalte[443], iar motivul care se dă este următorul: clopoțeii au fost prinși de haină pentru ca, atunci când marele preot intră în Sfânta Sfintelor, să pășească în întregime răsunător. Va muri pe dată dacă nu va proceda astfel[444].

15. Al șaselea strai, care în ebraică se cheamă „efod", în *Septuaginta* îl numesc ἐπωμίδα, adică superumeral, Aquila [îi spune] ἐπένδυμα, ceea ce înseamnă „vestă"; noi vom folosi acest nume special, „efod". Și, oriunde se citește în *Ieșire* sau în *Levitic* „superumeral", să știm că acesta se numește la evrei „efod". Iar acesta este straiul marelui preot și îmi amintesc că am scris într-o

[440] *Cf. Ieșirea* 28, 31; 39, 22.

[441] *Cf. Ieșirea* 28, 32; 39, 23.

[442] În original: *mala punica*, adică „rodii", ceea ce înseamnă că ciucurii arătau ca aceste fructe.

[443] *Cf. Ieșirea* 28, 33-34; 39, 24-26.

[444] *Cf. Ieșirea* 28, 35.

scrisoare[445] și toată Scriptura mărturisește că este un anume obiect sfânt și hotărât numai pentru marii preoți. Și să nu se obiecteze imediat că în *Cartea întâi a Regilor* se scrie că Samuel, care a fost levit, a avut la o vârstă încă fragedă „efod bad"[446], adică un efod din in, de vreme ce se spune că și David a purtat același lucru înaintea chivotului lui Dumnezeu[447]. Căci una este să ai un obiect țesut cu fir de aur, din cele patru culori menționate mai sus, adică violet, in răsucit, stacojiu, purpuriu, și alta este să ai un obiect simplu și făcut din in, asemenea preoților [de rând]. Niște bucăți din aur, adică plăcuțe, sunt bătute cu o uimitoare finețe; din ele se despart niște fire de aur care sunt toarse cu stofa în trei culori, violetă, stacojie și purpurie, și cu urzeala din in răsucit și rezultă o îmbrăcăminte cu un frumos mozaic, care atrage privirile prin strălucire; seamănă cu mantaua galeză, dar fără glugă. În dreptul pieptului nu s-a țesut nimic și locul s-a păstrat pentru viitorul hoșen. Pe fiecare umăr are câte o piatră strânsă bine de jur împrejur în aur, care este numită „soom" în ebraică, „onix" de către Aquila, Symmachus și Theodotion, „smarald" în *Septuaginta*[448]; Iosephus[449] îi spune „sardonix", în acord cu varianta ebraică și cu Aquila, ca să arate fie culoarea, fie patria pietrelor. Pe fiecare dintre pietre se află numele a câte șase patriarhi, între care se împarte poporul israelit: pe umărul drept au fost scriși fiii mai mari ai lui Iacov, pe cel stâng, fiii mai mici, pentru ca marele preot, intrând în Sfânta Sfintelor, să poarte pe umeri poporul pentru care se va ruga la Dumnezeu[450].

16. Al șaptelea strai[451] este micuț ca dimensiuni, dar mai sfânt decât toate cele discutate mai sus. Îndreaptă-ți atenția, te rog, ca să înțelegi cele ce se spun! În ebraică este numit „hosen", în greacă λόγιον, noi îi putem spune *rationale*, ca să pricepi imediat, din însăși denumirea lui, că este un obiect mistic cel despre care se vorbește.

---

[445] *Epistola a XXIX-a (Către Marcella).*

[446] *1 Regi* 2, 18.

[447] *Cf. 1 Paralipomena* 15, 27.

[448] Referirile la versiunea ebraică, Aquila din Sinope, Symmachus și Theodotion sunt preluate din *Hexapla* lui Origen. *Cf.* Megan HALLE WILLIAMS, *The Monk and the Book. Jerome and the Making of Christian Scholarship*, The University of Chicago Press, Chicago, 2006, p. 151, nota 36.

[449] FLAVIUS IOSEPHUS, *Antichități iudaice*, III, 7, 5.

[450] *Cf. Ieșirea* 28, 6-12.

[451] Despre hoșen și obiectele din nestemate și aur care îl alcătuiesc, vezi *Ieșirea* 28, 15-28; 39, 8-21.

Este o bucată de material scurtă, țesută din aur și din cele patru culori, aceleași ca la efod, având mărimea unei palme în pătrat și cu țesătura dublă, ca să nu se rupă ușor. În aceasta au fost țesute douăsprezece pietre uimitoare ca mărime și valoare, [dispuse] în patru șiruri, astfel încât în fiecare rând să fie plasate câte trei pietre: pe primul șir se pun un sardiu[452], un topaz și un smarald – Symmachus nu e de acord asupra smaraldului, pe care îl înlocuiește cu [piatra numită] „ochi de pisică"[453] –, pe rândul al doilea un rubin, un safir, un jasp, pe al treilea un rubelit[454], un agat, un ametist, pe al patrulea un crisolit, un onix, un beril. Și sunt destul de uimit că hiacintul, o piatră foarte prețioasă, nu este pus în rândul acestora; poate dacă nu cumva este de fapt rubelitul, cu altă denumire. Cercetându-i pe cei care au scris despre pietre și nestemate, nu am putut găsi rubelitul. În fiecare piatră în parte au fost încrustate numele celor douăsprezece triburi, în funcție de vârstă[455], – despre aceste pietre am citit [în Scripturi] cu privire la coroana căpeteniei din Tyr și în *Apocalipsa* lui Ioan, [unde se spune că] din ele se construiește Ierusalimul ceresc –, și sub ale căror nume și aspect se indică fie rangul, fie diversitatea virtuților.

În cele patru colțuri ale hoșenului se află patru inele de aur, cărora le corespund pe efod alte patru, astfel încât, după ce a fost adăugat λόγιον în locul despre care am spus că a fost lăsat în efod, să vină un inel în fața altuia și să se împreuneze în bentițe violete. Apoi, pentru ca nu cumva mărimea și greutatea pietrelor să rupă țesătura, au fost legate și încastrate în aur. Și aceasta nu era de ajuns ca întăritură, dacă nu ar fi făcut și niște lănțișoare de aur, care sunt acoperite, pentru frumusețe, cu fire de aur și au în partea de sus a hoșenului două inele mai mari, care să se poată lega de cârligele de aur ale efodului, și alte două în partea de jos. Căci pe spate, la efod, în dreptul pieptului și stomacului, pe ambele laturi erau inele de aur care se uneau prin lănțișoare de inelele din partea de jos a hoșenului și așa se făcea că hoșenul era strâns de efod și efodul de hoșen, iar privitorii din față puteau să creadă că e o singură țesătură.

---

452 Piatră semiprețioasă transparentă, de culoare roșie sau brună.

453 În original: *ceraunium*. Vezi Theodor IORDĂNESCU, Mariana DIACONESCU, Ana-Cristina HALICHIAS, *Dicționar latin-român*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2003, p. 97.

454 În original: *ligurius*. Vezi Félix GAFFIOT, *Dictionnaire latin-français*, Hachette, Paris, 1934 (2000), p. 932.

455 *I.e.* după vârsta celor doisprezece patriarhi eponimi.

17. A opta este o placă de aur, adică „sis zaab", pe care a fost inscripționat numele lui Dumnezeu cu patru litere ebraice: *ioth, he, uau, he*, ceea ce înseamnă, la ei, „de nerostit". Această placă se adaugă în plus la marele preot, în partea de sus a bonetei de in[456], care este comună tuturor preoților, ca să fie strânsă pe frunte cu o bentiță viorie și cuvântul lui Dumnezeu să încununeze și să protejeze toată splendoarea marelui preot.

18. Am învățat care straie ale marelui preot sunt comune cu ale preoților și care sunt speciale; și, dacă a fost o așa de mare dificultate pentru vasele de lut, cât de mare va fi măreția pentru comoara care se ascunde înăuntru! Să spunem mai întâi ceea ce am primit de la evrei și, după obiceiul nostru, să desfășurăm pânzele către cunoașterea spirituală. Cele patru culori se referă la cele patru elemente din care sunt alcătuite toate – inul se referă la pământ, deoarece se naște din pământ, purpura la mare, deoarece se obține culoarea din melcișorii acesteia, violetul la aer, din cauza asemănării de culoare, stacojiul la foc și la înaltul cerului, care în ebraică se numește „sani", ceea ce Aquila a interpretat ca διάφορος[457], Symmachus, δίβαφον[458] (în loc de „stacojiu", după limba latină, „tolath" la evrei, adică „coșenilă"[459]) – aceste culori amintesc că este drept ca marele preot al Creatorului să se roage nu numai pentru Israel, ci pentru toată lumea, dacă într-adevăr lumea aceasta este alcătuită din pământ, aer, apă și foc și aceste elemente sunt ale tuturor [lucrurilor]. De aceea primul este veșmântul de in, care semnifică pământul, al doilea este violet, arătând aerul prin culoare, pentru că, puțin câte puțin, de la pământ suntem ridicați către cele înalte și însăși haina viorie, care ajunge de la cap până la călcâie, arată aerul răspândit din cer până pe pământ. Iar ciucurii și clopoțeii puși în părțile de jos semnifică fulgerele și tunetele sau pământul și apa și acordul tuturor elementelor între ele și așa se împletesc toate, încât se regăsesc toate în fiecare în parte. Și, în ceea ce privește faptul că mai sus menționatele culori au fost țesute cu aur, aceasta vrea să semnifice că văpaia dătătoare de viață și providența înțelepciunii dumnezeiești pătrund în toate.

---

456 Vezi capitolul 13.

457 *I.e.* „variat".

458 *I.e.* „vopsit de două ori".

459 Insectă din care se extrage carminul.

Efodul și cele două pietre fie ca smaraldele, fie ca onixul, care se află deasupra și acoperă ambii umeri, înseamnă cele două emisfere, dintre care una este peste pământ, alta este sub pământ, sau soarele și luna care strălucesc deasupra. Brâul[460] acela în care este prins bine pieptul preotului și cu care este strânsă tunica de in[461], adică pământul, înseamnă oceanul. Hoșenul pus în mijloc explică pământul, care, asemenea unui punct, deși le cuprinde pe toate în el, totuși este întărit de toate elementele. Cele douăsprezece pietre sunt interpretate fie drept cercul zodiacal, fie drept cele douăsprezece luni, și fiecare șir în parte este atribuit fiecărui anotimp și pentru acestea ei consideră câte trei luni.

Și nimănui această prezentare să nu i se pară păgână. Căci, chiar dacă au dezonorat lucrurile cerești și rânduiala făcută de Dumnezeu, [atribuindu-le] nume de idoli, nu trebuie negată, din această cauză, providența care le străbate, le poartă și le dirijează pe toate, după o lege prestabilită. Căci și în *Cartea lui Iov*[462] citim despre Arcturus[463], Orion și Mazuroth[464], adică cercul zodiacal și celelalte nume de astre, nu pentru că ar fi aceleași cuvinte la evrei, ci pentru că noi nu putem înțelege cele ce se spun decât prin cuvinte obișnuite. Însă frumos se numește „hoșen"[465] ceea ce se află în mijloc. Căci toate sunt pline de rațiune și cele pământești sunt legate de cele cerești; mai mult, rațiunea [de a fi] a celor pământești și a anotimpurilor, a căldurii și a frigului și dublul amestec între ele provin din cursul și rațiunea [de a fi] a cerului; de aceea și hoșenul este strâns așa de tare de efod. Mai departe, când se spune că în hoșenul însuși se află δήλωσις și ἀλήθεια, adică revelația și învățătura sau adevărul, aceasta înseamnă că niciodată în rațiunea lui Dumnezeu nu există minciună, ci și adevărul însuși le este arătat oamenilor și ajunge până la muritori prin multe semne și dovezi. De aici s-a făcut ca noi să cunoaștem rațiunea soarelui și lunii, a anului, a lunilor, a anotimpurilor și orelor, chiar a furtunilor, a seninătății, a vânturilor și a tuturor lucrurilor, primind înțelepciunea semănată

---

[460] Vezi capitolul 12.

[461] Vezi capitolul 11.

[462] *Iov* 9, 9; 38, 31-32.

[463] *I.e.* Constelația Boarului.

[464] *I.e.* Constelația Pleiadelor. În *Vulgata*, termenul este înlocuit cu echivalentul grecesc *Hyadas*.

[465] Fericitul Ieronim folosește aici termenul latinesc *rationale*, ceea ce îi susține mai explicit interpretarea.

de Dumnezeu, Însuși Locuitorul și Învățătorul învățându-ne să cunoaștem casa Lui și arta de a construi.

Peste toate, chidarul[466] și bentița viorie indică cerul, iar plăcuța de aur care se află pe fruntea marelui preot și care are inscripționat numele lui Dumnezeu arată că toate lucrurile care sunt dedesubt sunt conduse de voința Domnului; eu consider că același lucru a fost simbolizat sub alte denumiri și la heruvimi, prin cele patru animale care au fost puse și fixate laolaltă în așa fel încât în unul să se regăsească și celelalte și să meargă impetuos înaintea lor și să nu se întoarcă[467]; căci anotimpurile se scurg și, părăsind cele trecute, se grăbesc spre cele viitoare. Faptul că mereu sunt în mișcare înseamnă ceea ce și filosofii presupun, că lumea aleargă după regula sa proprie și că se învârte fără încetare, ca o roată în osia ei. De aceea și roata e în roată, adică timpul e în timp, și anul se întoarce către sine însuși și roțile însele sunt înălțate spre cer și peste bolta de cristal se află un tron din safir și peste tron, imaginea cuiva șezând, ale cărui părți inferioare sunt de foc și părțile superioare din electru[468], ca să arate că cele care se află în părțile inferioare au nevoie de foc și de purificare și cele de deasupra se mențin în puritatea condiției lor. Și, precum aici, în portul preotului, plăcuța de aur se află deasupra, tot astfel la Iezechiel electrul este pus pe piept și pe cap. Deci era corect – după cum am spus parțial mai sus – ca marele preot al lui Dumnezeu, purtând reprezentarea tuturor ființelor pe straiele sale, să indice că toate au nevoie de mila lui Dumnezeu; întreaga creație să aducă jertfă împreună cu el; acesta să se roage nu pentru copii, părinți și rude, ci pentru toată făptura, și cu glasul, și cu portul.

19. Am abordat interpretarea ebraică și, păstrând infinita pădure de semnificații pentru altă dată, am pus un fel de fundație pentru casa viitoare. Iar despre pantalonii de in se spune de obicei că au următoarea semnificație: principiul de existență al seminței [bărbătești] și al procreării carnale este, prin carnea însăși, asociat cu pământul – de aceea Dumnezeu îi spune lui Adam: „Pământ ești și în pământ vei merge”[469] –, iar cauzele acestui lucru – adică felul

---

[466] Este singura dată în această scrisoare când autorul folosește termenul ebraic *chidar* în locul celui latin, *pileolum* (vezi capitolul 13).

[467] *Cf. Iezechiel* 1, 5-12.

[468] *Cf. Iezechiel* 1, 19-28. Electrul este un aliaj din aur (patru părți) și argint (o parte).

[469] *Facerea* 3, 19.

în care dintr-o sămânță micuță și din începuturi foarte respingătoare ia ființă o așa de mare frumusețe fie a oamenilor, fie a diverselor vietăți – sunt ascunse și incesibile ochilor omenești.

Am citit în *Levitic* că, după învățătura lui Dumnezeu, Moise i-a spălat pe Aaron și pe fiii acestuia[470]; deja atunci tainele botezului simbolizau purificarea lumii și sfințenia tuturor lucrurilor. Ei nu primesc haine decât dacă s-au spălat de murdării mai înainte și nu se împodobesc pentru cele sfinte decât dacă renasc întru Hristos ca oameni noi; căci vinul nou se pune în burdufuri noi[471]. Și faptul că Moise spală este o dovadă a Legii: „Îi au pe Moise și pe proroci, să-i asculte pe aceștia"[472], însă de la Adam până la Moise toți au păcătuit. Trebuie să ne spălăm cu învățăturile lui Dumnezeu, iar atunci când, pregătiți pentru a ne îmbrăca în Hristos, vom fi renunțat la tunicile trupești, atunci ne vom îmbrăca în haina de in, care nu are în ea nimic care ține de moarte, ci este toată de un alb strălucitor, astfel încât, înălțându-ne din cristelniță, să ne încingem coapsele cu Adevărul și toată rușinea vechilor păcate să fie ascunsă. De aceea și David [spune]: „Fericiți cei ale căror fărădelegi au fost iertate și ale căror păcate au fost ascunse"[473].

20. După pantalonii și tunica de in, ne îmbrăcăm într-un veșmânt vioriu și începem să urcăm de la pământ spre înălțimi. Însăși această tunică viorie – este numită ὑποδύτης în *Septuaginta*, adică o cămașă – este specifică marelui preot, însemnând că rațiunea celor sublime nu li se dezvăluie tuturor, ci celor mai mari și desăvârșiți. Aceasta au avut-o prorocii, aceasta [au avut-o] Moise și Aaron și toți cei de către care se spune: „Urcă în muntele cel înalt, tu, care binevestești Sionului"[474].

Nu sunt suficiente pentru noi spălarea de păcatele mai vechi prin harul botezului, nici învățătura mai tainică, dacă nu am avea și lucrările. De aceea se unește și efodul, adică superumeralul, care se îmbină cu hoșenul, ca să nu fie larg și să nu se desfacă, ci să stea uniți unul cu altul și să își fie de ajutor. Căci și gândirea are nevoie de fapte, și faptele de gândire, încât ceea ce concepem în minte să săvârșim în faptă. Și cele două pietre de pe efod îi simbolizează

[470] *Leviticul* 8, 6.
[471] *Cf. Matei* 9, 17; *Marcu* 2, 22; *Luca* 5, 38.
[472] *Luca* 16, 29.
[473] *Psalmul* 31, 1.
[474] *Isaia* 40, 9.

fie pe Hristos și Biserica – ele conținând numele celor doisprezece apostoli trimiși la propovăduire –, fie litera și duhul în care sunt cuprinse tainele universale ale Legii. Duhul este pe partea dreaptă, litera pe cea stângă; prin litere coborâm spre cuvinte, prin cuvinte ajungem la sens. Ce ordine frumoasă, care arată tainele prin straiul însuși! Pe umeri se află lucrările, pe piept este gândirea; de aceea și preoții mănâncă pieptul[475].

Însă acest hoșen este dublu, vădit și ascuns, simplu și tainic, având în el douăsprezece pietre și patru șiruri, care cred că sunt cele patru virtuți: înțelepciunea, tăria, dreptatea, cumpătarea, care sunt legate unele de altele și, când se amestecă reciproc, alcătuiesc numărul doisprezece. Sau cele patru Evanghelii care sunt descrise în *Apocalipsă*[476] pline de ochi și, strălucind de lumina lui Dumnezeu, luminează asupra lumii, patru în una singură și fiecare în cele patru; de aici și δήλωσις și ἀλήθεια, adică învățătura și adevărul, se află pe pieptul preotului[477]. Căci, atunci când cineva s-a îmbrăcat în straiul din mai multe părți, urmează să dezvăluie, prin cuvinte, adevărul pe care îl păstrează în inimă. Și de aceea adevărul se află în hoșen, adică cunoașterea, pentru ca preotul să știe cele despre care trebuie să învețe, și revelația, și învățătura, ca să poată să-i instruiască pe alții despre ceea ce a conceput în mintea sa. Unde sunt cei care spun că nevinovăția preotului poate fi îndestulătoare? Vechea Lege se acordă cu cea nouă: Moise [spune] același lucru pe care îl [spune] și apostolul[478]. Acela concepe știința preotului prin veșminte, acesta îi instruiește pe Tit[479] și Timotei[480] prin învățăminte.

Dar însăși rânduiala veșmintelor este specială. Să citim în *Levitic*: nu mai întâi hoșenul și apoi efodul, ci înainte efodul și după aceea hoșenul[481]. „Din poruncile Tale", zice, „am înțeles"[482]: mai întâi acționăm, apoi instruim, pentru ca autoritatea învățăturii să nu fie distrusă de fapte fără rost. Aceasta este ceea ce citim la proroc: „Semănați pentru voi în dreptate și culegeți fructul vieții;

[475] *Cf. Leviticul* 7, 31-34.
[476] *Apocalipsa* 4, 6.
[477] *Cf. Ieșirea* 28, 29.
[478] *Cf. Evrei* 3, 1-6.
[479] *Cf. Tit* 1, 9; 2, 7.
[480] *Cf. 1 Timotei* 4, 6, 16; *2 Timotei* 2, 24; 3, 10, 14-16.
[481] *Cf. Leviticul* 8, 7.
[482] *Psalmul* 118, 104.

iluminați-vă cu lumina cunoașterii"[483]. Mai întâi semănați în dreptate și culegeți fructul vieții veșnice și după aceea revendicați-vă știința. Dacă cineva are efod și hoșen, nu înseamnă că perfecțiunea este absolută, decât dacă acestea se întăresc între ele printr-o îmbinare puternică și se împletesc unul cu altul, astfel încât faptele să se lipească de gândire și gândirea de fapte și, după aceste premise, să urmeze doctrina și adevărul.

21. În ceea ce privește cele patru elemente despre care am vorbit mai sus și cele două pietre, fie de onix, fie de smarald, și cele douăsprezece nestemate care se pun pe hoșen, dacă ar fi timp, aș discuta natura fiecăreia în parte și ți-aș prezenta cauzele și ce valorează fiecare și cum se compară cu fiecare virtute – [chiar] și sfântul episcop Epifanie a publicat un volum[484] despre acest subiect, care, dacă ai vrea să-l citești, ți-ar aduce cunoașterea cea mai deplină. În ceea ce mă privește, îmi dau seama că deja am depășit dimensiunile unei scrisori și văd că au fost completate tăblițele de ceară ale copistului; de aceea trec la cele rămase, ca să-mi închei, în sfârșit, discursul. Placa de aur strălucește pe frunte; căci nu ne folosește la nimic erudiția în toate domeniile dacă nu suntem încoronați de știința lui Dumnezeu. Suntem îmbrăcați în haine de in, suntem împodobiți cu violet, suntem încinși cu brâul sfințit, adică ne sunt date faptele; hoșenul ni se pune pe piept, adică primim adevărul, iar cuvântul nostru face cunoscută doctrina; dar toate rămân lipsite de desăvârșire dacă nu se caută un vizitiu vrednic de un car atât de frumos, adică dacă nu există mai presus de creaturi un Creator, Care să domnească peste cele zidite de El. Ceea ce odinioară se arăta pe plăcuța [de aur] se arată astăzi în semnul Crucii. Sângele Evangheliei este mai prețios decât aurul Legii. Atunci, după Iezechiel[485], celor care gemeau li se punea semnul pe frunte, acum, purtând Crucea, spunem: „S-a însemnat peste noi lumina feței Tale, Doamne"[486]. De două ori citim în *Ieșire*[487] despre cele opt feluri de veșminte ale marelui preot, după cum învață Dumnezeu, iar Moise împlinește poruncile. În *Levitic*[488] s-a scris doar despre șapte și se relatează

[483] *Osea* 10, 12; *cf.* și *Osea* 6, 6.

[484] *Cf. Epiphanii Episcopi Constantiae Opera.* Vol. IV, „De gemmis", ed. G. DINDORF, pp. 141-236.

[485] *Iezechiel* 9, 4.

[486] *Psalmul* 4, 6.

[487] *Ieșirea* 28; 39.

[488] *Leviticul* 8, 7-9.

cum Moise l-a îmbrăcat cu ele pe fratele său, Aaron; doar despre pantalonii de in nu se spune nimic, deoarece, cred eu, Legea nu-și pune mâna peste organele noastre genitale și cele rușinoase, ci noi înșine trebuie să ne acoperim și să ne învelim părțile mai ascunse și bune să ne tulbure și să păstrăm conștiința curăției și a generării, pentru judecata lui Dumnezeu. Despre celelalte virtuți, de pildă înțelepciunea, tăria, dreptatea, smerenia, blândețea, bunătatea, pot să judece și alții; rușinea o cunoaște doar conștiința și ochii omenești nu pot fi judecători ai acestui lucru, cu excepția celor care s-au dedat poftelor, după obiceiul dobitoacelor. De aceea și apostolul zice: „Despre fecioare nu am învățătură de la Domnul”[489], precum vorbește și Moise: „Eu nu îmbrac [pe nimeni] în pantaloni de in și nu impun nimănui aceasta ca pe o necesitate; cine vrea să fie preot să se îmbrace el însuși”. O, câte fecioare și curăția așteptată a câtor oameni vor fi rușinate în ziua Judecății, curăția defăimată a câtor oameni va fi încununată de Dumnezeu Judecătorul! Așadar, să ne luăm noi înșine pantalonii de in, noi înșine să ne acoperim părțile rușinoase, ca să nu atragem priviri străine. Așa să fie acoperite organele genitale, încât să nu se dezvăluie ochilor nimănui, pentru ca, atunci când intrăm în Sfânta Sfintelor, dacă s-ar vedea vreo rușine, să nu fim dați morții[490].

22. Discursul mi se apropie de final și revin la cele de mai sus. Știința și erudiția marelui preot al lui Dumnezeu trebuie să fie atât de mari, încât și aparițiile publice și mișcările și toate să fie grăitoare. Adevărul să îl cuprindă în minte și pe acesta să-l facă să răsune prin întregul său port și veșmânt, pentru ca orice face, orice vorbește să fie pentru învățarea popoarelor. Căci fără clopoței și fără diferitele culori, fără nestematele și florile virtuților nici nu ar putea să intre în Sfânta și nici să fie posesorul numelui de „mare preot”.

Într-o singură noapte de lucru, pe când deja se desfăcea funia de la țărm și marinarii strigau tot mai des, am dictat cu vorbă grăbită aceste lucruri pe care le puteam ține minte și pe care le adunasem printr-o cercetare îndelungată în „hoșenul” pieptului, înțelegând prea bine că ele curg mai degrabă din avântul vorbirii

---

[489] *1 Corinteni* 7, 25.

[490] *Cf. Ieșirea* 28, 43. În original este folosită sintagma *morte moriamur*. Această figură etimologică apare frecvent în Vechiul Testament: *Facerea* 2, 17; 3, 4; 20, 7; 26, 11; *Ieșirea* 19, 12; 21, 12, 15-17 etc.

decât din judecata scriitorului și că oferă un discurs învolburat ca un torent. În catalogul operelor lui Tertulian se vorbește că există o carte despre veșmintele lui Aaron, carte care deocamdată nu a fost descoperită de mine nici până în ziua de azi. Dacă o veți găsi – datorită reputației, [totul se adună la] Roma –, vă rog să nu comparați picătura mea cu fluviul aceluia. Căci eu nu trebuie să fiu apreciat după talentul marilor bărbați, ci după propriile mele puteri.

EPISTOLA LXV[491]

Către fecioara Principia

Tâlcuirea *Psalmului* 44

1. Știu, Principia, fiică în Hristos, că sunt criticat de către mulți cum că le scriam câteodată femeilor și că preferam sexul slab celui bărbătesc[492]. Și, din acest motiv, mai întâi trebuie să le răspund celor care mă defăimează și astfel să ajung la scurta discuție pe care mi-ai cerut-o. Dacă bărbații ar căuta să afle despre Scripturi, nu le-aș vorbi femeilor. Dacă Barac ar fi vrut să meargă la război, Debora nu ar fi triumfat asupra dușmanilor învinși[493]. Ieremia e închis într-o temniță și, pentru că Israel, care urma să piară, nu primise pe un bărbat care să prorocească, este ridicată o femeie, Hulda, în folosul poporului[494]. Preoții și fariseii L-au răstignit pe Fiul lui Dumnezeu, iar Maria Magdalena [L-]a jelit lângă cruce, a pregătit miresme, a căutat în mormânt, l-a întrebat pe grădinar, L-a recunoscut pe Domnul, a pornit spre apostoli, [le-]a dat de știre descoperirea. Ei se îndoiesc, ea este încredințată, este cu adevărat o străjeră[495], cu adevărat turnul alb-strălucitor al Libanului[496], care

[491] Epistola a fost scrisă în anul 397. Principia este o fecioară care îi devine discipolă Marcellei după plecarea Fericitului Ieronim și i se alătură acesteia în disputa origenistă îndreptată împotriva lui Rufin.

[492] În debutul acestei epistole, Fericitul Ieronim răspunde acuzațiilor proferate împotriva sa, al căror obiect era faptul că auditoriul Fericitului, fie la Roma, fie la Ierusalim, era compus în marea majoritate din femei.

[493] *Cf. Judecătorii* 4-5.

[494] *Cf. Ieremia* 37, 15-16; 4 *Regi* 22, 14 și urm.

[495] Autorul folosește grecescul πυργῖτις – „cea care stă în turn", de unde, „străjeră".

[496] Etimologic, numele „Liban" înseamnă „alb". (n.ed.)

privește spre Damasc[497], adică spre sângele Mântuitorului, care îndeamnă la [îmbrăcarea] sacului pocăinței[498].

Cele femeiești[499] încetaseră pentru Sarra și, de aceea, Avraam i s-a supus ei și i s-a zis: „Toate câte-ți zice Sarra, ascultă de glasul ei!"[500] Cele femeiești încetaseră pentru ea, tu niciodată nu le-ai avut! Activitatea sexuală este nimicită de către o fecioară; Îl poartă în trup pe Hristos și are deja [starea] viitoare[501]. Rebeca se duce să-L întrebe pe Dumnezeu și, fiind demnă de răspunsul Lui, aude prevestirea: „Două neamuri sunt în pântecele tău și două popoare se vor separa din pântecele tău"[502]. Aceea naște doi [fii] care nu se înțeleg, tu zilnic zămislești Unul, te căznești să-I dai naștere, Îl aduci pe lume: fecund prin unicitate, multiplu în măreție, unit în Treime. Mariam, sora lui Moise, cântă biruințele lui Dumnezeu[503], <Rahela, murind, a născut> și, pentru urmași, a pecetluit Betleemul nostru, Efrata, cu o odraslă din neamul ei. Fiicele lui Salfaad s-au învrednicit să primească drept de moștenire între frați[504]. Rut, Estera și Iudita au fost într-atât de slăvite, încât și-au înscris numele lor în cărțile sfinte. Prorocița Ana a dat naștere unui fiu levit, judecător, vrednic de cinste pentru părul lui sfânt și I l-a dăruit lui Dumnezeu în cortul Său[505]. Femeia din Tecoa i-a închis gura regelui David printr-o întrebare, l-a învățat printr-o ghicitoare, l-a potolit prin exemplul lui Dumnezeu[506]. Citim și despre altă femeie înțeleaptă, care, atunci când cetatea îi era asediată – și încă din cauza unui singur inamic –, [iar] armata condusă de Ioab izbea zidurile cu un berbec, a vorbit poporului cu înțelepciune și, prin autoritatea ei de simplă femeie, a îndepărtat pericolul [care amenința] o atât de mare mulțime[507]. Ce să [mai] spun despre regina din Saba, care a venit de

---

[497] *Cf. Cântarea Cântărilor* 7, 5.

[498] Adică în veșmânt făcut din pânză de sac. Vezi, de pildă, 4 *Regi* 19, 1.

[499] „Cele femeiești", cu referire la procesele biologice firești, care, în lumea veche, puneau îndeobște femeia în poziție de inferioritate față de bărbat. (n.ed.)

[500] *Facerea* 21, 12.

[501] Vezi *Matei* 22, 30: „Căci, la înviere, nici nu se însoară, nici nu se mărită, ci sunt ca îngerii lui Dumnezeu în cer".

[502] *Facerea* 25, 23.

[503] *Cf. Ieșirea* 15, 20.

[504] *Cf. Numerii* 27, 7.

[505] Este vorba despre Samuel. Vezi 1 *Regi* 1.

[506] *Cf.* 2 *Regi* 14, 1-20.

[507] *Cf.* 2 *Regi* 20, 16-22. Cetatea asediată și cruțată cu ajutorul femeii înțelepte este Abel-Bet-Maaca. Motivul atacului era un anume Șeba, fiul lui Bicri, care se răzvrătise împotriva lui David.

la capătul pământului ca să asculte înțelepciunea lui Solomon și care, după mărturia Domnului[508], trebuia să-i osândească pe toți bărbații lui Israel[509]?

Elisabeta a profețit prin pântece și prin glas. Ana, fiica lui Fanuel, în templu a fost făcută templu al lui Dumnezeu și, prin post zilnic, a găsit pâinea cerească. Femei Îl urmează pe Mântuitorul și Îi slujesc, din averea lor. Cel care din cinci pâini a săturat cinci mii de oameni, în afară de femei și de copii, nu a refuzat să primească hrană de la sfintele femei. Vorbește cu samarineanca la fântână și, pentru că Se îndestulase cu convertirea acestei femei credincioase, ignoră mâncărurile care fuseseră cumpărate[510]. Pe Apollo, bărbat apostolic și foarte iscusit într-ale Legii, îl învață Acvila și Priscila și îl instruiesc despre calea Domnului[511]. Dacă nu i-a fost rușine apostolului să fie învățat de o femeie, de ce să-mi fie mie rușine ca, după bărbați, să le învăț și pe femei?

2. Aceste subiecte și altele de acest fel, preaînsemnată[512] fiică, le-am menționat pe scurt, ca să nu-ți pară rău că ești femeie și nici bărbații să nu se înalțe cu numele lor, pentru a căror osândă viața femeilor este lăudată în Scripturi. Mă bucur și îmi saltă sufletul, dănțuind de bucurie, când în Babilon pot fi găsiți Daniel, Anania, Azaria și Misael[513]. Cât de mulți sunt bătrânii și judecătorii din Israel, pe care regele Babilonului i-a fript în tava[514] sa, cât de multe Suzane – [Suzana] se tâlcuiește „crin" – care fac cununi Mirelui din albul curăției [lor] și preschimbă cununa de spini în slava Biruitorului! Le ai acolo cu tine pe Marcella și pe Asella <ca învățătoare> în studiul Scripturilor și în curăția minții și a trupului; dintre ele, una să te conducă, prin pășunile înverzite și prin feluritele flori ale cărților dumnezeiești, la Cel care spune în *Cântarea [Cântărilor]*: „Eu sunt floarea câmpului și crinul din vâlcele"[515]; cealaltă, ea însăși floarea Domnului, să dobândească împreună cu tine vrednicia de a auzi: „Cum e crinul între spini, așa

---

[508] *Cf. Matei* 12, 42; *Luca* 11, 31.

[509] *Cf. 3 Regi* 10, 1-13.

[510] *Cf. Ioan* 4.

[511] *Cf. Faptele* 18, 26.

[512] Fericitul Ieronim folosește grecescul σεμνοτάτη, termen de reverență recurent în epistolografia greacă. (n.ed.)

[513] *Cf. Daniel* 1, 6.

[514] Lat. *sartago*. *Cf. Ieremia* 29, 22.

[515] *Cântarea Cântărilor* 2, 1.

e însoțitoarea mea între fete”[516]. Și, pentru că am început să vorbim de flori și crini și pentru că întotdeauna fecioria este comparată cu florile, îmi pare nimerit ca, scriindu-i unei flori a lui Hristos, să tratez despre multe flori.

3. Citind *Psalmul* 44, am găsit scris în titlu: „La sfârșit, pentru cei care sunt schimbați, spre înțelegere fiilor lui Core, cântare pentru cel drag”[517]. În [textul] ebraic este scris: *lamanasse al sosanim labne core meschil sir ididoth*, ceea ce noi traducem în latină ca: „Biruitorului, pentru crinii fiilor lui Core, cântare de învățătură pentru cel preaiubit”. Symmachus, după obiceiul său, traduce încă și mai clar „triumf” în loc de „flori”. Așadar, *sosanim* e tradus fie ca „pentru cei care trebuie să fie schimbați”, fie ca „crini” și „flori”; iar *meschil* înseamnă, la rându-i, și „învățătură” și „preaînvățat”; *ididia* este numele vechi al lui Solomon, care, în alt sens, este numit „pașnic”. Patru psalmi, chiar dacă diferă în ultima parte a titlurilor, poartă în titlu același început: *[Psalmii]* 44, 59, 68, 79; dintre ei, cei din mijloc poartă titlul: „David”, [iar] primul și cel mai din urmă: „Fiilor lui Core și Asaf”. Nu e timpul potrivit să vorbesc despre toți; îl tâlcuim pe cel pe care l-am început.

4. Cei care trebuie să fie schimbați la sfârșitul veacurilor – despre care apostolul spune: „Toți vom adormi, dar nu toți vom fi schimbați”[518] – în mod corect sunt puși în legătură cu sfârșitul. Chiar această taină pregătește cititorul pentru un înțeles spiritual. Și, acolo unde sensul este simplu și clar, oare de ce e nevoie ca ascultătorul să fie prevenit în privința înțelegerii și [de ce] a zis către el: „Cine are urechi de auzit să audă”[519]? Într-adevăr, cântarea Îi este cântată Celui preaiubit și, de asemenea, Celui drag, fiindcă mulțumită Lui le-a venit sfinților schimbarea promisă[520]. Desigur, asta se poate înțelege și în privința vieții de acum, când ne dezbrăcăm de omul cel vechi și ne îmbrăcăm în cel nou, care se reînnoiește spre [dobândirea] cunoașterii potrivit chipului Creatorului; și, contemplând slava Domnului, ne preschimbăm în același chip, ca dintr-o slavă în [altă] slavă. Nici nu există vreun timp în care sfântul să nu se

[516] *Cântarea Cântărilor* 2, 2.

[517] Principial, în traducere am urmat punctuația editorului.

[518] *1 Corinteni* 15, 51 (după *Vulgata*).

[519] *Matei* 13, 9.

[520] Comentatorul francez explică: „[Schimbarea fiind] necesară pentru a-L recunoaște pe Hristos la vremea Parusiei” (Saint Jérôme, *Lettres. Tome III*, tr. Jérôme Labourt, Les Belles Lettres, Paris, 1953, p. 144). (n.ed.)

schimbe, uitând de cele trecute și tinzând către cele viitoare, când omul nostru lăuntric se reînnoiește din zi în zi, iar Dumnezeu cel neschimbător – Care vorbește prin prorocul: „Eu sunt Dumnezeu și nu Mă schimb"[521] – pentru noi Și-a preschimbat înfățișarea și a luat asupră-Și chip de rob și, din Iudeea, strămutându-Se la filisteni – care se tâlcuiește: „Cei care se prăbușesc de [atâta] băutură", căci se îmbătaseră din pocalul aurit al Babilonului –, a fost luat în râs din cauza nebuniei Crucii[522], iar mai apoi a fost ridicat pentru slava biruințelor [Sale]. „Cel preaiubit" este Cel despre care cântă Isaia: „Voi cânta cântare pentru iubitul iubitului viei mele"[523]; și Evanghelia: „El este Fiul Meu cel iubit, în Care am binеplăcut, pe El să-L ascultați!"[524]; Lui nu doar un singur proroc, ci întreg corul fiilor lui Core Îi cântă acum laude. Deci cine sunt fiii lui Core, adică „ai căpățânii"[525], se arată mai potrivit în *Psalmul* 41. Și, ca să știm că textul cântării concordă cu titlul [ei], [psalmistul] învață o schimbare dintr-o stare în alta, și anume a fiicei căreia i se poruncește ca, uitându-și părinții vechi, să se pregătească de îmbrățișările împărătești[526]. Iar Biruitorul este Cel care zice: „Aveți încredere, Eu am biruit lumea!"[527] și [Cel] către care este îndreptată această rugăciune a tânărului: „De la Tine [sunt] biruința și înțelepciunea și slava și eu sunt robul Tău"[528]; și, de bună seamă, [Îl] știe acela care a biruit mulțumită biruinței Domnului și este părtaș victoriilor Lui și cel care I-a împletit Mântuitorului cununa slavei neveștejite din strălucirea faptelor bune și din felurimea virtuților.

5. „Cuvânt bun a revărsat[529] inima mea."[530] În locul a ceea ce Symmachus a tradus: „Mișcată este inima mea de un cuvânt bun", pentru a arăta că inima celui care vorbește e mișcată la vorbele altuia și că – prin faptul că Duhul Sfânt [îi] face cunoscute tainele

---

[521] *Maleahi* 3, 6.

[522] *Cf. 1 Corinteni* 1, 18.

[523] *Cf. Isaia* 5, 1.

[524] *Matei* 17, 5.

[525] Fericitul Ieronim asociază numele lui Core cu un cuvânt ebraic al cărui sens îl redă prin latinescul *calvaria*.

[526] *Cf. Psalmul* 44, 12-13.

[527] *Ioan* 16, 33.

[528] Este vorba de tânărul Zorobabel; *1 Ezdra* 4, 59 (după *Septuaginta*).

[529] Lat. *eructo* (ca și corespondentul său grecesc: ἐρεύγομαι) are sensuri literale tari, ca „a voma, a vărsa pe gură, a eructa". De multe ori însă, în scrierile creștine, sensul figurat este cel valorificat. Prin urmare, *eructo* descrie izbucnirea vorbelor profetice.

[530] *Psalmul* 44, 1.

viitoare ale lui Hristos – [psalmistul], și el, a izbucnit în vorbire, așa încât, după cum ceilalți au vorbit despre venirea Lui, la fel să vorbească și el. „Eructatul" numește la propriu digerarea hranei și emanația de gaz din mâncărurile mistuite în pântece. Așadar, așa cum eructatul iese din stomac potrivit proprietății mâncărurilor, iar aerul [emis] este dovada mirosului plăcut sau rău, tot astfel gândurile omului lăuntric scot cuvinte și „din belșugul inimii grăiește gura"[531]. Cel drept mâncând își umple sufletul, iar când se va fi săturat de sfintele învățături, scoate la iveală [cuvinte] bune din vistieria cea bună a inimii și împreună cu apostolul spune: „Oare căutați o dovadă că cel care vorbește în mine este Hristos?"[532] Unii vor să înțeleagă această spusă ca [venind] de la Persoana Tatălui, anume că din adâncurile de viață și din tainele inimii [Tatăl] a scos Cuvântul Său, Care era în El, potrivit prorociei unui alt psalm: „Din pântece mai înainte de luceafăr Te-am născut"[533]; și, după cum „pântece" nu înseamnă [aici] pântece – căci nici Dumnezeu nu e împărțit în membre –, ci indică aceeași fire a Tatălui și a Fiului, tot astfel și „inima" și „cuvântul" care ies din inimă Îl indică pe Tatăl și pe Fiul. Cât despre cuvintele: „Spun[534] Eu lucrările Mele înaintea Împăratului"[535], ei le leagă de înțelesul: „El a spus și au fost făcute, El a poruncit și au fost create"[536], adică, îndată ce Tatăl a spus, Fiul a săvârșit. Toate câte Tatăl le-a făcut, la fel Fiul le-a făcut, iar Tatăl, Care rămâne în El[537], săvârșește toate prin Fiul.

6. „Spun eu lucrările mele înaintea Împăratului."[538] Corul prorocesc care va spune tainele Bisericii lui Hristos – ca nu cumva să pară nevrednic de cântare și, din cauză că [i] se cunosc păcatele, să i se spună: „De ce povestești tu dreptățile Mele și ai legământul Meu în gura ta?"[539] – își vădește lucrările înaintea Împăratului pe Care Îl va lăuda, pentru ca, de sunt bune, El să le primească, iar de sunt

[531] *Matei* 12, 34.

[532] *Cf. 2 Corinteni* 13, 3 (unde fraza nu se termină ca o interogație).

[533] *Psalmul* 109, 3.

[534] Lat. *dico*, unul dintre verbele zicerii, în terminologie religioasă înseamnă „a jurui, a dedica, a consacra" (sens dezvoltat de autor la sfârșitul paragrafului 7), de unde propunem și traducerea: „Dedic Împăratului lucrările Mele". Totuși am redat *dico* prin simplul „a spune" pentru a păstra concordanța cu versetul *Psalmului* 32 care urmează.

[535] *Psalmul* 44, 1.

[536] *Psalmul* 32, 9.

[537] *Cf. Ioan* 14, 10.

[538] *Psalmul* 44, 1.

[539] *Psalmul* 49, 17.

rele, să le curățească; și [astfel] face ce [i] s-a poruncit: „Tu spune-ți nedreptățile ca să fii curățit!”[540] și: „Dreptul își este acuzator dintru începutul cuvântării [sale]”[541]. Și este o caracteristică[542] nu doar a limbii ebraice, ci și a celei latine, ca în loc de „tratate”[543] și „scrieri”[544] să se spună „opuscule”[545]; prin urmare, și acesta care Îi va cânta laude Domnului Îi închină poemul[546] și opusculul său și invocă, în locul Muzelor păgâne, chiar pe Cel pe care Îl va lăuda.

7. „Limba mea este trestia de scris a unui scrib care scrie degrab.”[547] Pentru care noi traducem: „Limba mea este condeiul unui scrib rapid”. E ultima parte a prologului; iar cu precedentele trebuie să legăm ceea ce urmează: inima mea a revărsat cuvântare bună spre lauda lui Dumnezeu și, opusculele mele prin care Îl voi lăuda pe El, Lui I le-am închinat în primul rând. Așadar, trebuie ca și limba mea să mi-o pregătesc ca pe un condei sau o trestie de scris, ca prin ea Duhul Sfânt să scrie în inima celor care mă ascultă cu urechile. Mie îmi revine deci să-mi ofer limba ca pe un instrument; Lui, să facă să răsune cele proprii Lui ca printr-un instrument. Condeiul scrie în ceara [tăbliței], trestia de scris, pe hârtie sau pe pergament sau pe orice material potrivit pentru scris. Iar limba mea, asemenea scribului rapid – pe care îl putem înțelege ca secretar –, va trasa pe tăblițele de carne ale inimii discursul restrâns și prescurtat al Evangheliei, ca într-o abreviere [cu ajutorul] semnelor[548]. Iar dacă Legea a fost scrisă prin mâna

---

540 *Isaia* 43, 26.

541 *Pildele* 18, 17 (după *Vulgata*).

542 Fericitul Ieronim folosește grecescul ἰδίωμα.

543 Lat. *syntagma*.

544 Lat. *scriptum*.

545 Lat. *opuscula* („lucrare de mici proporții”), diminutiv al lui *opus* („operă”, „creație literară”), nu denotă aici neapărat modestia auctorială. La Ieronim și, în general, în latina postclasică formele marcate prin sufix diminutival (*libellus, corpusculum, substantiola*) erau adesea preferate lexemelor de bază dintr-o tendință comună a vorbitorilor de a întări prin sufixare anumiți termeni vechi și tociți prin deasa întrebuințare. (n.ed.)

546 Lat. *carmen*, la începutul paragrafului, a fost tradus prin „cântare”, pe baza ambivalenței semantice originare „poem”/„cântec”. În Antichitate, poezia era inițial cântată cu vocea de către rapsozi și acompaniată de liră sau de alte instrumente muzicale în fața unui public, fiind deci un fapt comunitar; pentru lumea veche, lectura în tăcere a fost o practică destul de rară, atestată doar în rândul puținilor literați ai vremii; pentru o discuție mai amplă, vezi Bernard M.W. KNOX, „Silent Reading in Antiquity”, în: *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, 9 (1968), p. 421 și urm. (n.ed.)

547 *Psalmul* 44, 2.

548 *Cf.* 2 *Corinteni* 3, 3.

mijlocitorului[549] de către degetul lui Dumnezeu – și ce a fost sfărâmat a fost anterior slăvit –, cu atât mai mult Evanghelia, care va dăinui, va fi scrisă de către Duhul Sfânt prin limba mea, așa încât o cuvântare rapidă să înscrie în inimile credincioșilor laudele oferite Lui, Celui pentru care s-a spus la *Isaia*: „Iute ia prăzile, pradă degrab"[550].

8. „Plăcut la înfățișare mai mult decât fiii oamenilor."[551] În [textul] ebraic: „Ești mai frumos prin farmecul [Tău] decât fiii oamenilor". Aici se încheie introducerea și începe expunerea. Găsim o apostrofă[552] către Cel preaiubit și Cel drag și Împăratul, Căruia lucrările celui care vorbește Îi sunt închinate. Și trebuie cercetat în ce fel poate fi mai frumos decât fiii oamenilor Cel despre care citim în *Isaia*: „L-am văzut și nu avea nici chip, nici frumusețe, ci chipul Lui era disprețuit și era slăbit din cauza fiilor oamenilor; un om prăbușit de lovituri și care a știut a purta neputința, pentru că Și-a întors fața"[553]. Să nu se creadă numaidecât că Scriptura e în dezacord, pe motiv că în acel loc[, la *Isaia*,] este menționată lipsa de noblețe a trupului pricinuită de biciuiri și scuipări și pălmuiri și cuie și jignirile de pe Cruce[554], iar aici[, în Psalm, e menționată] frumusețea virtuților în trupul sfânt și demn de cinstire. El este mai frumos nu pentru că dumnezeirea lui Hristos ar fi comparată cu [natura] oamenilor – căci aceasta nu are termen de comparație –, ci, exceptând pătimirile Crucii, El este într-adevăr mai frumos decât toți: Fecior din Fecioară[555], Care S-a născut nu din dorință bărbătească, ci de la Dumnezeu[556]. Iar dacă nu ar fi avut și în privire și în ochi ceva strălucitor, niciodată nu L-ar fi urmat numaidecât apostolii, nici cei care veniseră să-L prindă nu s-ar fi prăbușit[557]. În

---

[549] Desigur, Moise; vezi *Ieșirea* 31, 18; *cf. Evrei* 8, 6; 9, 15.

[550] *Isaia* 8, 1.

[551] *Psalmul* 44, 3.

[552] Lat. *apostropha* denumește figura retorică prin care oratorul i se adresează direct adversarului.

[553] *Isaia* 53, 2-3.

[554] Lat. *patibulum* folosit de Fericitul Ieronim numește un anume instrument de tortură: un jug prins de gâtul condamnatului, în care îi erau prinse și mâinile. Prin generalizare, termenul este folosit și pentru cruce, de asemenea un instrument de tortură.

[555] Pentru expresia *virgo de virgine*, *cf.* FERICITUL IERONIM, *Omilii la Evanghelia după Marcu. Omilii diverse*, trad. Alin-Bogdan Mihăilescu, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2014, p. 152, n. 104. (n.ed.)

[556] *Cf. Ioan* 1, 13.

[557] *Cf. Ioan* 18, 6.

cele din urmă, și în mărturia de față, în care spune: „Om prăbușit de lovituri și care a știut a purta neputința", el a expus cauzele pentru care a îndurat El acestea: „Pentru că Și-a întors fața", adică, fiindu-I retrasă pentru puțin timp dumnezeirea, Și-a lăsat trupul pradă nedreptăților. Unii leagă acest verset de cele de mai sus, așa încât „plăcut la înfățișare mai mult decât fiii oamenilor" nu se referă la Hristos, ci la trestia de scris.

9. „Revărsatu-s-a harul pe buzele Tale, pentru aceea Te-a binecuvântat Dumnezeu în veșnicie."[558] În ediția *Vulgatei*, în loc de „a binecuvântat" citim „a uns". Dar să se știe că această eroare de copist nu trebuie pusă pe seama traducătorilor *Septuagintei*, care în acest loc sunt în acord cu textul ebraic[559]. Când citim acestea: „Iisus sporea în înțelepciune, în vârstă și în har, înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor"[560] și în alt loc: „Se mirau de cuvintele harului care ieșeau din gura Lui"[561] și: „Cuvântarea Lui era cu putere"[562], putem înțelege în ce sens s-a zis: „Revărsatu-s-a harul pe buzele Tale". Noe, în zilele sale, a găsit har înaintea lui Dumnezeu, la fel și Moise și restul prorocilor, dar plinătatea a tot harul s-a revărsat pe buzele Mântuitorului; acesta în scurt timp a umplut tot pământul: „Întocmai ca un mire a ieșit din cămara Lui; de la marginea cerului [este] ieșirea Lui și mergerea Lui, până în capătul lui"[563].

Căci și Sfânta [Fecioară] Maria, fiindcă L-a zămislit pe Cel în care sălășluiește trupește toată plinătatea dumnezeirii[564], este salutată prin „plină de har"[565]; iar apostolul, știind că propovăduirea lui a întrecut toate doctrinele lumii nu mulțumită elocinței lumești, ci mulțumită puterii lui Dumnezeu, spune: „Iar cuvântarea mea și propovăduirea mea nu stăteau în cuvintele de înduplecare ale înțelepciunii, ci în adeverirea Duhului și a puterii, așa încât credința noastră să nu fie în înțelepciunea omenească, ci în puterea lui Dumnezeu"[566]. Și, dojenindu-se pe sine pentru că zisese: „Am lucrat mai mult decât toți", îndată a adăugat: „Dar nu eu, ci harul

---

558 *Psalmul* 44, 3.
559 Lat. *hebraica veritas*, „adevărul ebraic".
560 *Luca* 2, 52.
561 *Luca* 4, 22.
562 *Luca* 4, 32.
563 *Psalmul* 18, 5, 7.
564 *Cf. Coloseni* 2, 9.
565 *Cf. Luca* 1, 28.
566 *1 Corinteni* 2, 4-5.

lui Dumnezeu care este cu mine"; și iarăși: „Pentru că harul Lui care este în mine nu a fost în zadar"[567].

Iar în cazul particular al Mântuitorului, este adăugat cuvântul „revărsare" pentru a arăta largheţea harului, după [spusa] aceea: „Voi turna din Duhul Meu peste orice trup"[568]; și: „Iubirea lui Dumnezeu s-a revărsat în inimile noastre"[569]. Și ia seama să pui sensul tuturor celor zise în legătură cu persoana[570] Aceluia care a fost asumat din Maria, astfel încât, mulțumită harului buzelor, să fie numit „binecuvântat în veac"; în acest fel și apostolul zice: „S-a smerit pe Sine, fiind ascultător până la moarte, și încă moarte pe cruce. De aceea, Dumnezeu L-a înălțat pe El și I-a dat nume mai presus de orice nume"[571]. Și, după cum aici, [în *Isaia*,] chipul de rob este pedeapsa pentru patimă, tot așa acolo, [în pasajele din Sfântul Pavel,] revărsarea harului și binecuvântarea pentru veșnicie trebuie puse în legătură cu Cel care Se poate smeri, [ca mai apoi] să crească.

10. „Încinge[-Te] cu sabia Ta peste coapsa Ta, Preaputernice, cu strălucirea Ta și cu frumusețea Ta."[572] În [textul] ebraic: „Încinge[-Te] cu sabia Ta peste coapsă, Preaputernice, cu slava Ta și cu frumusețea Ta"[573]. Cred că înțelegi foarte bine acest loc [biblic] și că lupți încinsă cu sabia lui Hristos. Ca să știi că fecioria are mereu drept sabie curățenia, prin care retează lucrările cărnii și învinge plăcerile, [ia seama că] până și religia greșită a păgânilor[574] a plăsmuit zeițe fecioare înarmate[575]. Și-a încins și Petru șoldurile lui și a ținut în mâini o lampă aprinsă[576]. Faptul că coapsa semnifică lucrările nuntirii, vei învăța repede din aceste exemple. Când Avraam trimite să-i fie găsită soție fiului său Isaac, îi zice mai marelui

567 *1 Corinteni* 15, 10.

568 *Ioil* 3, 1.

569 *Romani* 5, 5.

570 Comentatorul francez atrage atenția că nu se poate vorbi în acest loc de un sens nestorian al expresiei *persona eius qui adsuptus ex Maria est* și trimite la paragraful 13 (Saint Jérôme, *Lettres. Tome III*, p. 150). (*n.ed.*)

571 *Filipeni* 2, 8-9.

572 *Psalmul* 44, 4-5.

573 Una dintre diferențele dintre cele două versiuni discutate este în privința „frumuseții"; în *Vulgata*: *pulcheritudo*, în vreme ce termenul ebraic este echivalat prin *decus*.

574 Am echivalat lat. *error gentilis*

575 De pildă, Atena, dar și Artemis, Britomartis (divinitate a munților și a vânătorii, venerată inițial în Creta) ș.a. (*n.ed.*)

576 *Cf. Luca* 12, 35.

[slujitor] al casei: „Pune mâna ta sub coapsa mea și jură pe Domnul Dumnezeul cerului”[577]; fără îndoială, [acela jură] pe Cel care urma să Se nască din seminția lui. Iacov, după ce s-a luptat cu omul care îi apăruse la râul Iaboc, când a părăsit Mesopotamia și a pătruns în Pământul Făgăduinței, nu a căpătat numele de „Israel” mai înainte ca tendonul coapsei lui să-și piardă forța[578]. Și a grăit către fiul [său]: „Nu va lipsi căpetenie din Iuda, nici conducător din coapsa lui”[579]. Și, din nou, însuși Iosif, înainte de a muri, s-a jurat pe coapsa lui să nu fie îngropat în Egipt[580]. La fel, citim în *Cartea Judecătorilor*: „Șaptezeci erau fiii lui Ghedeon, care au ieșit din coapsa lui”[581]. În *Cântarea Cântărilor* se spune: „Iată patul lui Solomon, șaptezeci de puternici împrejurul lui, dintre puternicii lui Israel. Toți poartă sabie, cunoscători într-ale războiului, forța și sabia [sunt] deasupra coapsei lor”[582]. Așadar, prin slava și strălucirea Lui sau prin splendoarea și frumusețea dumnezeirii Sale, mortificând lucrările cărnii și născându-Se dintr-o Fecioară, le-a fost fecioarelor din viitor începător al feciorii.

11. „Și încordează-Ți arcul, propășește și domnește pentru adevăr, blândețe și dreptate, și Te va călăuzi în chip minunat dreapta Ta.”[583] În [textul] ebraic: „Prin strălucirea Ta, propășește și înalță-Te pentru adevăr și blândețea dreptății, și Te va învăța dreapta Ta lucruri înfricoșătoare”. Pentru a doua oară, după evrei, e scris: „Prin strălucirea Ta”; să nu socotească cineva că asta-i o repetiție dintr-o greșeală de copist, ci că este o figură de stil numită, după retori, *repetiție*. Mai precis, după regula panegiricului – pe care [o respectă] elogiatorii când se adresează celor pe care îi laudă –, [psalmistul] Îl îndeamnă la încleștare armată, ca, odată războiul izbucnit, să nu dezerteze, ci, pășind biruitor peste leșurile dușmanilor prăbușiți, să Își pregătească Sieși împărăție întru cei pe care, smulgându-i din puterea diavolului, îi aduce sub stăpânirea Sa și zice: „Căci Eu sunt pus împărat de către El peste Sion, muntele Lui cel Sfânt”[584]. Și nimeni nu va pune la îndoială că adevărul, dreapta-măsură și

[577] *Facerea* 24, 2-3.
[578] *Cf. Facerea* 32, 22-32.
[579] *Facerea* 49, 10.
[580] *Cf. Facerea* 50, 24-26.
[581] *Judecătorii* 8, 30.
[582] *Cântarea Cântărilor* 3, 7-8.
[583] *Psalmul* 44, 4.
[584] *Psalmul* 2, 6.

dreptatea Îl numesc pe Hristos, Care spune: „Eu sunt Calea, Viața și Adevărul"[585]; și: „Învățați de la Mine, căci sunt blând și smerit la inimă"[586]; și: „Care pentru noi S-a făcut dreptate de la Dumnezeu și răscumpărare și sfințire"[587]. Acestea toate sunt atribuite trupului, ca să fie cerute în membrele [lui]. Victoria Domnului înseamnă izbânda robilor [Săi], erudiția magistrului înseamnă progresul discipolilor. Și cele ce urmează: „Te va călăuzi în chip minunat dreapta Ta" trebuie să fie înțelese cu referire fie la semnele pe care le-a împlinit în Evanghelie, fie, în sens tropologic[588], la uciderea pe care a săvârșit-o între vrăjmași. „Inima celui știutor e în dreapta, iar inima celui fără-de-minte, în stânga."[589] Hristos este în dreapta, Antihristul, în stânga. Versiunea ebraică diferă în cuvinte, dar nu diferă în înțeles.

12. „Săgețile Tale [sunt] ascuțite, Preaputernice – popoare vor cădea sub Tine! –, în inima dușmanilor Împăratului."[590] În [textul] ebraic, de la „Preaputernice", celelalte sunt la fel. Și acest verset ți se potrivește mai mult decât oricare, ție care, rănită de săgeata Domnului, cânți împreună cu mireasa din *Cântarea [Cântărilor]*: „Rănită de iubire [sunt] eu"[591]. Nici nu-i de mirare dacă Mirele tău are multe săgeți despre care în *Psalmul* 119 se spune: „Săgețile Celui puternic [sunt] ascuțite, cu cărbuni nimicitori"[592]; căci El Însuși este sulița Domnului și spune în *Isaia*: „M-a pus ca pe o săgeată aleasă, în tolba Lui M-a ascuns"[593]. De aceste săgeți fiind rănit și Cleopa pe cale, împreună cu celălalt, spunea: „Oare inima noastră nu era arzândă în noi, în timp ce ne vorbea pe cale și ne descoperea Scripturile?"[594] Și în alt loc citim: „După cum sunt săgețile în mâna celui puternic, tot astfel sunt și fiii celor alungați"[595]. Cu aceste săgeți tot pământul a fost rănit și prins. Pavel a fost săgeata Domnului,

---

585 *Ioan* 14, 6.

586 *Matei* 11, 29.

587 *1 Corinteni* 1, 30.

588 Sau metaforic. În text, τροπικῶς.

589 *Ecclesiastul* 10, 2. De remarcat acest curios detaliu anatomic.

590 *Psalmul* 44, 5.

591 *Cântarea Cântărilor* 2, 5.

592 *Psalmul* 119, 4. Lat. *desolatorius* („distrugător", „devastator"), determinant pentru „cărbuni", îi corespunde în textul *Septuagintei* ἐρημικός („din pustiu"), în vreme ce în *Textul masoretic*, „de ienupăr".

593 *Isaia* 49, 2.

594 *Luca* 24, 32.

595 *Psalmul* 126, 4.

care, după ce a fost trimisă de arcul Domnului de la Ierusalim și a zburat încoace și încolo până în Ilyricum, s-a grăbit – săgeată iute – să meargă în Hispania ca să aștearnă sub picioarele Domnului Orientul și Occidentul. Și, pentru că mulți împărați preaputernici [și] vrăjmași fuseseră răniți de săgețile arzătoare ale diavolului, „întocmai ca un cerb străpuns în ficat de vârful săgeții"[596], săgețile aprinse ale Domnului sunt trase deodată cu „cărbunii nimicitori", ca să curățească prin foc orice stricăciune din inima vrăjmașilor Împăratului și, prin focul mântuitor, să alunge focul pierzător.

13. „Scaunul Tău, Dumnezeule, [este] în veacul veacului, toiagul dreptății [este] toiagul împărăției Tale. Ai iubit dreptatea și ai urât fărădelegea, pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei înaintea tovarășilor Tăi."[597] În [textul] ebraic: „Tronul Tău, Dumnezeule, [este] în veac și în veșnicie, sceptrul dreptății [este] sceptrul împărăției Tale. Ai iubit dreptatea și ai urât fărădelegea, pentru aceasta Dumnezeu, Dumnezeul Tău, Te-a uns pe Tine cu untdelemnul veseliei înaintea părtașilor Tăi". Înțelege [că sunt] două Persoane: Cea care este unsă de Dumnezeul Său și Cea care a uns. De aceea și Aquila traduce cuvântul ebraic *eloim* nu în cazul nominativ, ci în vocativ, zicând „Dumnezeule"[598]; și noi, pentru [a ușura] înțelesul, am ales [o formulă] pe care limba latină nu o permite, ca nu cumva cineva să socotească în mod greșit că Dumnezeul Celui iubit și al Celui preaiubit și al Împăratului este numit de două ori „Tată". Cu toate că Tatăl [este] în Fiul și Fiul [este] în Tatăl și fiecare dintre Ei Își este și locuitor și tron, totuși în acest loc cuvântarea Îi este adresată Împăratului, Care este Dumnezeu, și I se spune că stăpânirea Lui nu va avea sfârșit – căci înțeleg acest „tron" potrivit cu ceea ce s-a scris: „Din rodul pântecelui tău voi așeza pe tronul tău"[599]. Desigur, și îngerul i-a vestit Mariei aceasta: „Îi va da Domnul Dumnezeu tronul lui David, părintele Lui, și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și împărăția Lui nu va avea sfârșit"[600]. Nici să nu socotim că acestea sunt contrare celor spuse de apostol, când le scrie corintenilor că Fiul va preda împărăția și Se va supune Celui „[...] care

[596] *Pildele* 7, 22-23.
[597] *Psalmul* 44, 6-7.
[598] În text: θεέ.
[599] *Psalmul* 131, 11.
[600] *Luca* 1, 32-33.

a supus Sieși toate, ca Dumnezeu să fie toate în toți"[601]. Căci nu a zis: „O va preda Tatălui", ca să pară că Îl exclude pe Fiul, ci: „O va preda lui Dumnezeu", adică Celui care locuiește în trupul pe care Și l-a asumat, „pentru ca Dumnezeu [să fie] toate în toți" și ca Hristos, Care mai înainte era în puțini prin puține virtuți, prin toate să stăruie în toți. Iar că sceptrul și toiagul sunt însemnele Celui care împărățește, asta o arată prorocul însuși, spunând: „Sceptrul dreptății este sceptrul împărăției Tale".

Unii, aducând o anume mărturie din *Isaia*: „Va ieși toiag din rădăcina lui Iesei și o floare din rădăcina [lui] se va ridica"[602], înțeleg că [ar fi despre] omul[603] care a fost asumat, căruia îi și este dată stăpânirea și despre care se zice că, întrucât a iubit dreptatea și a urât nedreptatea, a împărățit și a fost uns cu untdelemnul veseliei înaintea părtașilor Lui, ca și cum în ungere Își va fi primit răsplata iubirii și a urii. Să reținem și faptul că în noi există semințe care [ne pot conduce] în două sensuri opuse, fie către iubire, fie către ură, de vreme ce Însuși Cel care a ridicat la ceruri pârga [materiei] grele a trupurilor noastre a iubit dreptatea și a urât nedreptatea. De unde David [spune]: „Oare nu pe cei care Te urăsc, Doamne, i-am urât și, din pricina vrăjmașilor Tăi, nu mă mistuiam? Cu ură desăvârșită îi uram"[604].

În ceea ce urmează: „Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău", primul nume al lui Dumnezeu trebuie înțeles în cazul vocativ, [iar] următorul în nominativ. Mă miră destul de mult de ce Aquila nu a tradus prin cazul vocativ, așa cum a început în primul verset, ci printr-un nominativ, numind de două ori un Dumnezeu, Care mai sus se spune că L-a uns pe Dumnezeu. În acest loc Photinus[605] este doborât, dar Arie[606] își înalță fruntea, aducând o mărturie din Evanghelie: „Mă înalț la Tatăl Meu și la Tatăl vostru, la Dumnezeul Meu și la Dumnezeul vostru"[607]. Dar,

---

[601] *1 Corinteni* 15, 28.

[602] *Isaia* 11, 1.

[603] Sau „firea omenească". (n.ed.)

[604] *Psalmul* 138, 21-22.

[605] Episcop de Sirmium (Pannonia), ereziarh din secolul al IV-lea, nega realitatea întrupării lui Hristos.

[606] Celebrul Arie din Alexandria. Modul său de înțelegere a versetului *Ioan* 20, 17 este explicat și dezvoltat în Tarmo TOOM, *Classical Trinitarian Theology. A Textbook*, T&T Clark, New York-London, 2007, p. 80. (n.ed.)

[607] *Ioan* 20, 17.

când aude că este numit „cel iubit" și că este încins cu sabie pe coapsă și că împărățește pentru adevăr și blândețe, că este uns fiindcă a iubit dreptatea și a urât nedreptatea și că este uns înaintea tovarășilor Lui, despre care stă scris: „Ne-am făcut tovarăși ai lui Hristos, dacă totuși ținem neclintit până la sfârșit începutul firii [noastre în El]"[608], mă mir că Îl numește „Dumnezeu" doar spre a-L calomnia pe Dumnezeu, ca și cum toate cele spuse se potrivesc dumnezeirii Cuvântului, și nu smereniei omului. Să asculte *Faptele Apostolilor*: „Iisus Nazarineanul, pe Care L-a uns Duhul Sfânt"[609]; să audă *Evanghelia*: „Duhul Sfânt va veni asupra Ta și puterea Celui Preaînalt te va adumbri; de aceea Sfântul Care Se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu Se va chema"[610]; să-L asculte pe Dumnezeu Însuși zicând cu glas ca un tunet: „Duhul Domnului peste Mine, pentru că El M-a uns"[611]. Iar „tovarăși" îi desemnează pe apostoli și pe credincioși, cărora le-a acordat cuvântul „ungerii" Sale, așa încât, de la „ungere", să fie numiți „unși", adică „creștini"[612].

14. „Smirnă și ulei de smirnă și scorțișoară [emană] din veșmintele Tale, din palatele Tale de fildeș, din care fiice de împărați Te desfată întru cinstirea Ta."[613] În [textul] ebraic: „Smirnă și ulei de smirnă și scorțișoară în toate veșmintele Tale din palate de fildeș, din care fiice de împărați te înveselesc întru cinstirea Ta"[614]. Însăși prefața ți-a arătat pentru ce am vrut să tâlcuim acest psalm, anume pentru că, dorind să scriu unei fecioare, am descoperit [în Scriptură sub]titlul: „Pentru crini și flori"[615]. Prin urmare, și aceste versete le pun în legătură cu tine, cea pentru care s-a scris acest volum. Ți-ai mortificat mădularele [trupului] pe pământ[616] și, zilnic oferindu-I

---

[608] *Evrei* 3, 14.

[609] *Faptele* 10, 38.

[610] *Luca* 1, 35.

[611] *Isaia* 59, 1.

[612] Fericitul Ieronim face trimitere aici la jocul de cuvinte din limba greacă Χριστός („Hristos") – χριστιανός („creștin") – χριστός („uns", adjectiv verbal de la χρίω, „a unge"). (n.ed.)

[613] *Psalmul* 44, 10 (după *Vulgata*). Aromatele sunt: *murra* („smirnă", rășina mirtului), *gutta* („picătură" și, de la acest sens, „ulei"; e.g. *guttae [Arabicae]* – „ulei de smirnă") și *cassia* („scorțișoară").

[614] În traducerea ieronimiană a ebraicului, cele trei aromate sunt: *smyrna* („smirnă"); *stacte* (transliterarea exactă a grecescului στακτή, pe care dicționarele îl explică prin „ulei de smirnă"); *cassia* („scorțișoară"). Lui *stacte* i se vor oferi și alte interpretări în rândurile care urmează.

[615] Vezi paragraful 3.

[616] *Cf. Coloseni* 3, 5.

smirnă lui Hristos, ești bună-mireasmă a lui Hristos[617], și de aceea Îi înfățișezi lui Dumnezeu *stacta*, adică uleiul de smirnă[618]. Și cei care cunosc bine virtuțile aromatelor spun că *stacta* este floarea de mirt. Iar ce urmează este *cassia*, numită de alții și *syrinx*[619], adică „trestie de suflat", care face să răsune laudele Domnului, curățind prin căldura sa toate umezelile și răcelile plăcerilor. Acolo unde în codicii noștri este scris *gutta* sau *stacta*, în [textul] ebraic se poate citi *aloth*. De aici și Nicodim a pregătit o sută de livre de smirnă și aloe pentru înmormântarea Domnului[620]. Și mirele zice către mireasă: „Smirnă și aloe împreună cu parfumurile alese"[621], iar ea răspunde: „Mâinile mele picură smirnă, degetele mele [sunt] pline de smirnă"[622]. Părăsește lucrările morții[623] și tu, care în botez te-ai îngropat împreună cu Hristos și ai murit lumii acesteia, și, nemaicugetând nimic altceva decât cele cerești, spune-I Mirelui tău: „Mâinile mele picură smirnă, degetele mele [sunt] pline de smirnă"! Citim și despre un ulei parfumat preoțesc – de care amintește și David: „Precum uleiul parfumat pe cap, care coboară pe barbă, barba lui Aaron, care coboară până la marginea veșmântului lui"[624] –, în care se amestecă și *stacta* cu celelalte aromate. Iar magii I-au oferit smirnă și, în locul [biblic] de față, sensul tainic al veșmintelor lui Hristos trimite la asumarea morții și la dovedirea ei în carnea Sa. Pregătește-I Mirelui tău această îmbrăcăminte, ca să meargă împodobit cu aceste veșminte gătite de tine.

Și, când Îi vei fi țesut veșminte de acest fel, tu însăți te vei face templu al Domnului și-L vei înveseli „din palate de fildeș" – sau, așa cum este scris mai corect în [textul] ebraic: „Din templul dinților" –, adică Îi vei cânta Domnului laude și, moartă întru totul veacului [acestuia], vei imita corurile îngerilor. Iar că marmura și dinții semnifică moartea și vocea, o atestă chiar natura cuvintelor.

---

[617] *Cf.* *2 Corinteni* 2, 15.

[618] Aici Fericitul Ieronim folosește transliterarea formei de acuzativ a lui στακτή (*stacten*), pe care îl echivalează semantic cu *stilla* și *gutta: stacten, id este stillam vel guttam*.

[619] Termenul grecesc σῦριγξ (în text apare cu grafie grecească) denumește și instrumentul la care cântă zeul Pan, alcătuit din tulpini goale de trestie. Același sens îl poate avea și latinescul *fistula*, care urmează.

[620] *Cf.* *Ioan* 19, 39.

[621] *Cântarea Cântărilor* 4, 14.

[622] *Cântarea Cântărilor* 5, 5.

[623] *Cf.* *Romani* 6, 4; *Coloseni* 2, 12.

[624] *Psalmul* 132, 2.

Și, mai departe, se adaugă: „Din care fiice de împărați te înveselesc întru cinstirea Ta". Împăratul împăraților și Domnul stăpânilor este mirele tău. Acești împărați, care sunt regișori sub un atât de mare Împărat, sunt părinții tăi, care te-au născut întru învățătura evanghelică[625]. Tu ești fiica lor, cinstește-L prin toate veșmintele și bunele miresme și prin templul tău de fildeș pe Cel căruia I s-a spus mai sus: „S-a revărsat harul pe buzele Tale"[626], și: „Încinge[-Te] cu sabia Ta peste coapsa Ta, Preaputernice"[627], și: „Săgețile Tale sunt ascuțite"[628], și: „Tronul Tău, Dumnezeule, [este] în veac"[629]. În loc de ceea ce noi am tradus: „[Din] palate de fildeș", pentru că în greacă este scris ἀπὸ βάρεων, unii dintre latini, din pricina neclarității termenului, au tradus: „Din cele grele"[630], în vreme ce βᾶρις este un cuvânt indigen[631] în Palestina și până astăzi casele închise în toate laturile și construite în felul turnurilor și al zidurilor publice sunt numite βᾶρις.

15. „A șezut împărăteasa de-a dreapta Ta în veșmânt aurit"; cuvintele care urmează: „Învăluită în broderie"[632], în afară de ediția *Vulgatei*, niciunul dintre traducători nu le-a tradus. În [textul] ebraic: „A stat logodnica de-a dreapta Ta, [împodobită] cu diademă de aur". Acolo unde noi am tradus „logodnica", în [textul] ebraic se poate citi *segal*, pentru care Aquila a tradus: „Cea cu care împarte patul"[633], Symmachus și ediția a cincea[634]: „Concubină"[635], *Septuaginta* și Theodotion și [ediția] a șasea: „Împărăteasă". Mai apoi, acolo unde eu am pus: „[Împodobită] cu diademă de aur", Symmachus a tradus: „În cel mai de preț aur", Aquila, [ediția] a cincea și a șasea: „[Împodobită] cu vopsea sau cu aur de Ophir". Cele care sunt fiice de împărați și se pregătesc pentru îmbrățișările

---

[625] Așadar, părinții de botez, fie nașii, fie preoții care i-au mijlocit „a doua naștere".

[626] *Psalmul* 44, 2.

[627] *Psalmul* 44, 3.

[628] *Psalmul* 44, 5.

[629] *Psalmul* 44, 6.

[630] Ἀπὸ βάρεων – „din palate". „Neclaritatea" la care face referire Fericitul Ieronim este omonimia dintre βᾶρις („corabie egipteană cu fundul plat" și, în limbajul *Septuagintei*, „casă mare" sau chiar „turn") și adjectivul βαρύς, εῖα, ύ („greu" și, de aici, „important, apăsător").

[631] În text, din nou un termen grecesc: ἐπιχώριον.

[632] *Psalmul* 44, 11.

[633] În text: σύγκοιτον.

[634] Versiunea grecească dată în a cincea coloană a *Hexaplei* lui Origen.

[635] În text: παλλακήν.

Mirelui prin smirnă și ulei de smirnă și scorțișoară și prin case de fildeș Îl desfată pe Cel căruia tronul Îi este în veacul veacului. Iar cea care este deja întemeiată pe Piatră[636] – Hristos –, printr-o rădăcină de neclintit, este Biserica universală[637]; [ea,] o singură porumbiță, desăvârșită și foarte iubită, stă de-a dreapta și nu are nimic în ea care să tindă spre stânga[638], stă dreaptă, în veșminte aurite, căci trece de la cuvintele Scripturilor la înțelesul [lor] și este plină de toate virtuțile, după cum am tradus noi: „[Împodobită] cu diademă de aur". Într-adevăr, este împărăteasă și domnește împreună cu Împăratul, ale Cărui fiice le putem înțelege și ca fiind, în general, sufletele credincioșilor și, îndeosebi, corurile fecioarelor. *Ophirul* este un tip de aur care își are numele fie de la un ținut din India, fie de la culoare, fiindcă, după evrei, șapte sunt cuvintele pentru [a exprima] „aurul". Iar „soție" și „concubină" trebuie să le înțelegem din *Cântarea Cântărilor*: „Cea care nu poate dormi fără mirele sau soțul ei".

16. „Ascultă, fiică, și vezi și apleacă-ți urechea și uită poporul tău și casa părintelui tău! Și va râvni Împăratul frumusețea ta, căci El este Domnul Tău și Îl vor adora pe El."[639] În [textul] ebraic: „Ascultă, fiică, și vezi și apleacă-ți urechea și uită poporul tău și casa părintelui tău! Și va râvni Împăratul frumusețea ta, pentru că El este Domnul tău și adoră-L pe El!" Până aici, prin limba prorocului, pe care el o compară cu „trestia de scris a unui scrib care scrie degrab", Sfântul Duh vorbește adresându-Se Împăratului Însuși și Războinicului și Dumnezeului și Mirelui. De aici înainte intervine Persoana Tatălui, Care vorbește către mireasa Fiului Său și o îmbărbătează ca, odată disprețuită greșeala păgânătății vechi și idolatre, mai întâi să asculte atent cele ce au fost spuse – și de aceea să fie numită, în loc de străină, fiică –, mai apoi să contemple fie spusele însele, fie creația toată, înțelegând cele nevăzute din cele văzute[640] și cunoscându-L pe Creator din creaturi, [în fine,] să-și plece urechea cu grijă ca să țină minte cele spuse. Și, când ea va fi auzit, va fi contemplat și își va fi plecat urechea și, când se va încredința pe sine învățăturii [de credință] și înțelegerii celor spuse [ei], mai întâi

---

[636] *Cf. Matei* 16, 18, unde „piatra" îl desemnează pe Sfântul Apostol Petru. (n.ed.)

[637] *Cf. Efeseni* 2, 19-22.

[638] Termenul *sinistrum,-i*, „partea stângă" (întrebuințat de Fericitul Ieronim și în finalul paragrafului 11), începuse să aibă conotații negative încă din latina clasică. (n.ed.)

[639] *Psalmul* 44, 11-12 (după *Vulgata*).

[640] *Cf. Romani* 1, 20.

să uite de poporul ei și, ieșind împreună cu Avraam din Caldeea[641], să lase [în urmă] pământul natal și al rudelor ei de sânge. Să nu se îndoiască nimeni că, mai înainte de a fi noi adoptați de către Dumnezeu, tatăl nostru fusese diavolul, despre care Mântuitorul spune: „Voi sunteți născuți din tatăl [vostru] – diavolul”[642].

Prin urmare, spune [Scriptura], când îți vei fi uitat tatăl de demult și când, părăsind necurățiile tale de dinainte, te vei fi arătat atât de înălbită încât să te sprijini [curată] pe Iubitul tău[643] și Fiul Meu să te poată iubi, atunci „va râvni Împăratul frumusețea ta”. Și să nu socotești că este unul din mulțime Cel de care ești iubită, [ci] El este Împăratul tău și Domnul tău. Într-adevăr, întrucât uneori cei care sunt împărați și stăpâni sunt, desigur, în virtutea stăpânirii lor împărați și stăpâni, dar cu toate acestea ei sunt de aceeași natură cu cei pe care îi stăpânesc și asupra cărora împărățesc, [de aceea] îți arăt că Acesta este și Dumnezeul tău și că trebuie să Îl adori. Cei șaptezeci de traducători nu au spus: „Îl vei adora pe El”, ci: „Îl vor adora pe El”, așa încât înțelesul să fie: Cel care te va iubi, Care va prețui frumusețea ta, este Dumnezeu și trebuie adorat de către oameni. Toate acestea le-am înfățișat ca referindu-se la Biserica alcătuită din neamuri; dar fiecare în parte trebuie să le raporteze la sine însuși și la sufletul [lui] de credincios: anume că, renunțând la patimile de mai înainte[644], să fie adoptat [de El] ca fiică, să-și aplece urechea ei, să uite vechile ei feluri de viețuire și, împreună cu apostolul, să-și părăsească tatăl mort[645] și să se arate capabilă să fie iubită de Împărat. Căci El este Stăpânul său, dinaintea Căruia trebuie să-și plece genunchii și, lăsând trufia deoparte, să ia asupră-și jugul smereniei.

17. Să-i întrebăm pe iudei cine este această fiică căreia îi vorbește Dumnezeu. Nu mă-ndoiesc că vor răspunde: sinagoga. Atunci, cum i se spune sinagogii și poporului israelit: „Părăsește-ți poporul și casa tatălui tău”? Oare [pentru a] lăsa în urmă neamul iudeu și pe Avraam, părintele de demult? Dacă vor zice că îndemnul se referă la Avraam, fiindcă i-a părăsit pe caldei[646],

---

[641] *Cf. Facerea* 12, 1 și urm.

[642] *Ioan* 8, 44.

[643] Literal: „Te-ai urcat pe vărul [tău] (*fratruelem*)”. *Cf. Cântarea Cântărilor* 8, 5 (după *Septuaginta*): „Cine-i cea care vine înălbită, sprijinită pe cel iubit al ei?”

[644] *Cf. Galateni* 5, 24.

[645] *Cf. Matei* 8, 22.

[646] *Cf. Facerea* 12, 1.

cine este atunci „împăratul" care va iubi frumusețea lui Avraam? Desigur, unul este cel care spune: „Ascultă, fiică!", iar altul este Cel despre care se spune: „Dorește Împăratul frumusețea ta". Și acest altul nu este doar Împărat, ci este și Stăpân și Dumnezeu, Care trebuie să fie adorat.

18. „Fiică a Tyrului, cu daruri înaintea feței tale se vor ruga bogații poporului."[647] În [textul] ebraic: „Și, o fiică a Celui preaputernic, cu daruri înaintea feței tale se vor ruga bogații poporului". Cuvântul ebraic *sor*, pe care îl putem citi în *Iezechiel* (după *Septuaginta*), poate fi tradus și „Tyr" și „zbatere" și „preaputernic", sau „preaputernică", și „silex", adică o piatră foarte dură. De aici vine greșeala în locul [biblic] de față. Căci Aquila și *Septuaginta*, Theodotion și ediția a cincea traduc „Tyr"; ediția a șasea pune cuvântul ebraic *sor*. Symmachus traduce prin „κραταιάν"[648], adică „foarte puternică". Noi am pus acest cuvânt în legătură cu Dumnezeu, așa încât cea căreia mai sus i s-a spus: „Ascultă, fiică, și vezi!" să fie numită „fiică a Celui preaputernic" sau, desigur, să fie preaputernică ea însăși, fiindcă a imitat un Tată puternic, în fața Căruia se vor închina bogații poporului, [aducându-I] felurite daruri; [ei sunt] bogați în toate faptele bune și în cunoștință; sau sunt socotiți bogați în veac[ul acesta], ca niște înțelepți ai acestei lumi și învățați în științele filosofilor; sau – cum e mai bine [de înțeles] – e vorba de cei care mai înainte au fost bogați, pentru că aveau cuvintele lui Dumnezeu, testamentele și pe profeți, adică poporul lui Israel. După cum, înainte de venirea Mântuitorului, cei care erau din Tyr, adică din poporul neamurilor, și doreau să fie prozeliți îl rugau pe cel bogat, [adică] pe poporul lui Israel, și prin el erau primiți la templu, tot așa, după venirea Mântuitorului, aceia din [poporul lui] Israel care vor vrea să creadă – altădată bogați prin prietenia intimă și ocrotirea lui Dumnezeu – vor veni la fiica Tyrului și, oferindu-i felurite daruri de virtuți și de mărturisire a credinței în Hristos, se vor ruga înaintea ei, ca să găsească între neamuri mântuirea pe care au pierdut-o în Iudeea[649].

19. „Toată slava acestei fiice a Împăratului este înlăuntru, învăluită în veșminte brodate cu fire aurite."[650] În [textul] ebraic:

---

[647] *Psalmul* 44, 14.

[648] „Puternică, tare, dură" (κραταιὸς λίθος – „piatră dură").

[649] Adică în iudaism.

[650] *Psalmul* 44, 15.

„Toată slava fiicei Împăratului este interioară, înveșmântată în țesături[651] aurite". În loc de ceea ce în *Septuaginta* este scris ca ἔσωθεν[652], iar noi am tradus fie prin „înlăuntru", fie prin „interioară"[653], în unele cópii[654] se găsește *esebon*, care înseamnă „cugetări". Din aceasta se arată că toată slava Bisericii – căreia mai sus i s-a spus: „Ascultă, fiică, și vezi!" și: „O, fiică a Tyrului!", iar acum e numită „fiica Împăratului" – este interioară și se găsește în cugetări, adică în omul lăuntric și în tăierea-împrejur făcută nu de mână [omenească], ci de Duhul, conștiința având credință în Dumnezeu; iar toată frumusețea ei este așezată mai degrabă în denumirea sensurilor decât în floarea cuvintelor. Și, după cum într-o urzeală, din care atârnă fire, este întrețesută băteala, iar toată rezistența veșmântului stă în urzeală, tot așa în sensurile aurite ale Scripturilor, în care este țesut întreg veșmântul Bisericii, se întrepătrund unele lucruri care țin de natură și altele de morală. Și chiar acest lucru îl simbolizează și veșmântul lui Aaron țesut din fire aurite, fire purpurii, fire stacojii, de in și fire violet, pe care l-au făcut femeile înzestrate de Dumnezeu cu priceperea de-a-l țese[655]. Și, ca să putem înțelege că fiecare podoabă a fiicei Împăratului este înlăuntru, chiar ea spune în *Cântarea [Cântărilor]*: „M-a dus Împăratul în camera Lui"[656], în care, închizând ușa buzelor noastre, ni s-a poruncit să ne rugăm lui Dumnezeu-Tatăl[657]. La fel, în titlul *Psalmului* 9 este scris: „Pentru cele ascunse ale Fiului". Iosif, și el, a avut o tunică pestriță, pe care i-a țesut-o mama [sa] – Biserica[658]. Dintre aceste fire ale Mântuitorului, cea care suferea de hemoragie[659] nu s-a atins decât de unul și s-a însănătoșit[660]. Iar ce este scris în [textul] ebraic: „Înveșmântată în țesături aurite" înseamnă același lucru de mai sus: „Toată slava fiicei Împăratului este înlăuntru". Cu țesăturile sensurilor dumnezeiești sunt înfășurate mădularele

---

[651] În traducerea latină a lui Ieronim: *fasceis* („fâșii, panglici").
[652] „Dinăuntru", „înăuntru".
[653] Cei doi termeni sunt *ab initus* și *intrinsecus*.
[654] Lat. *exemplares*.
[655] *Cf. Ieșirea* 28, 2-6; 31. În acest loc, țesătorii sunt doi bărbați.
[656] *Cântarea Cântărilor* 1, 3.
[657] *Cf. Matei* 6, 6.
[658] *Cf. Facerea* 37, 23.
[659] În text: αἱμοῤῥοῦσα.
[660] *Cf. Matei* 9, 22.

lăuntrice ale Bisericii și este învelit pântecele pe toată întinderea lui[661]. După *Ieremia*[662], mireasa nu poate uita aceste țesături, fiindcă ele leagă sânii și ocrotesc pieptul, în care stau ocrotite cugetele.

20. „Îi vor fi aduse Împăratului fecioare, în urma ei, prietenele ei vor fi aduse, întru bucurie și veselie, vor fi aduse în templul Împăratului."[663] După *Septuaginta*, prima parte a versetului încă mai cântă despre podoaba fiicei, cea de-a doua este îndreptată spre Mirele și Împăratul Însuși[664]. Dar, după [textul] ebraic, tot versetul îi este adresat miresei, până în acel loc unde este scris: „Îi vei pune pe ei căpetenii peste întreg pământul"[665], și se poate citi: „În veșminte brodate[666] va fi dusă la Împărat, fecioare o vor urma, prietenele ei vor fi duse acolo. Vor fi duse întru bucurie și veselie nemăsurată, vor intra în camera nupțială a Împăratului". Faptul că e o mare deosebire între sufletele celor care cred în Hristos îl arată *Cântarea Cântărilor*, în care stă scris: „Șaptezeci sunt împărătesele și optzeci concubinele și fetițe nenumărate. Una singură este porumbița Mea, desăvârșita Mea, prietena Mea", despre care spune: „Au văzut-o fiicele și o fericesc, și împărătesele și concubinele o laudă"[667]. Așadar, cea care este desăvârșită și sfântă în trup și în suflet și este vrednică să fie numită „porumbiță" și „prietenă" este fiica despre care s-a zis mai sus: „A stat împărăteasa de-a dreapta Ta în veșmânt aurit". Căci cele care au depășit [această] lume – creată în șase zile – și suspină după împărățiile viitoare sunt numite „împărătese". Iar dacă vreuna a primit tăierea-împrejur[668] a celei de-a opta zi, dar nu a ajuns încă la nuntă, atunci este numită „concubină". Iar mulțimea felurită a credincioșilor, care nu se pot uni în îmbrățișările Mirelui și nu Îi pot naște copii, sunt numiți

---

[661] În text: *uteri... ambitio*. Folosirea lui *ambitio* în loc de *ambitus* este frecventă la Tertulian.

[662] *Ieremia* 2, 32.

[663] *Psalmul* 44, 15-16.

[664] *Psalmul* 44, 15: „...prietenele ei se vor aduce *Ție*" („...αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονταί σοι"). (n.ed.)

[665] *Psalmul* 44, 16.

[666] Lat. *scutulata* – litt. „veșminte țesut în carouri".

[667] *Cântarea Cântărilor* 6, 8-9.

[668] „Tăierea-împrejur" trebuie înțeleasă într-un sens spiritual (*Faptele* 7, 51; *cf.* *Galateni* 6, 15), care i-a permis Fericitului Ieronim să asocieze – într-o manieră insolită – acest termen prin excelență masculin cu niște „fecioare", „fiice", „împărătese", „concubine" (metafore pentru sufletul omenesc). (n.ed.)

„fetițe". Prin urmare, socotesc că între aceste fecioare care urmează Biserica și sunt așezate pe treapta întâi[669] tu ești [una dintre ele, dar] și toți cei care rămân neclintiți în fecioria trupului și a sufletului; [și socotesc] că „cele foarte apropiate" și „prietenele" sunt văduvele și cele care se înfrânează chiar și în cadrul căsătoriei; acestea toate vor fi duse cu bucurie și veselie nemăsurată în templu și în camera Împăratului: în templu întocmai ca niște preoți ai lui Dumnezeu, în cameră precum niște mirese ale Împăratului și Mirelui. Acest templu și Ioan l-a văzut în *Apocalipsă*[670] și prorocul îl dorește: „Un lucru am cerut de la Domnul, aceasta am căutat să dobândesc: să locuiesc în casa Domnului meu în toate zilele vieții mele"[671]. Și iarăși: „Doamne, am iubit frumusețea casei Tale și locul unde a locuit slava Ta"[672]. Și în alt loc: „Fiindcă voi trece din locul cortului minunat, până la casa lui Dumnezeu în glas de veselie nemăsurată și de mărturisire, în sunetul celor care prăznuiesc sărbătoarea"[673]. Iar veșmintele brodate, în care împărăteasa este aranjată pentru Mirele ei, sunt aceleași pe care le citim în *Septuaginta*: „Învăluită în broderie"[674].

21. „În locul părinților tăi ți s-au născut fii; pe ei îi vei pune căpetenii peste tot pământul."[675] În [textul] ebraic: „În locul părinților tăi vei avea fii; îi vei pune căpetenii în tot pământul". Și vorbele nu pot fi înțelese cu niciun chip [ca rostite] de către Persoana Tatălui cu referire la fiică, ci, din nou, [ca rostite] către fiică de către Duhul Sfânt și de către fiii lui Core. Dacă, prin urmare, cuvântul este îndreptat către mireasă, iar mireasa este adunată dintre neamuri – căreia i se spune mai sus: „Uită poporul tău și casa părintelui tău" –, trebuie să-i cunoaștem pe părinții miresei, ca, în consecință, să-i cunoaștem și pe fii. „În locul părinților tăi – despre care în *Ieremia* s-a spus: «Cât de înșelători erau idolii părinților noștri!»[676] și: «Nu este între ei vreunul care dă ploaie»[677] –, în locul lui Platon și al altor

[669] Comentatorul francez vede aici un indiciu că fecioarele consacrate lui Dumnezeu ocupau un loc onorific în cadrul ceremoniilor liturgice (SAINT JÉRÔME, *Lettres. Tome III*, p. 164). (n.ed.)

[670] *Apocalipsa* 11, 19; *cf.* 21, 22.

[671] *Psalmul* 26, 7.

[672] *Psalmul* 25, 8.

[673] *Psalmul* 41, 4.

[674] *Psalmul* 44, 15.

[675] *Psalmul* 44, 19.

[676] *Ieremia* 16, 19.

[677] *Ieremia* 14, 22.

magiștri ai feluritelor doctrine și rătăciri îți sunt născuți fii, pe care i-ai pus căpeteniile tale și i-ai făcut învățători între popoare." Sau, altfel [spus]: „Biserică, fiii tăi pe care ți i-ai născut se vor schimba în părinții tăi, când dintre discipoli vei face pe unii magiștri și îi vei așeza în treapta preoțească, prin mărturia multora[678]".

Însă, dacă prin „părinții Bisericii" îi înțelegem pe Avraam, pe Isaac și pe Iacov și pe ceilalți patriarhi, atunci prin „fiii" care i s-au născut ei [și sunt cinstiți] în demnitatea de părinți trebuie să-i înțelegem pe apostolii care sunt trimiși de către Domnul să predice până la capătul pământului și să-i boteze în numele Treimii pe cei care cred. Dar [cineva] se întreabă: în ce fel Biserica [adunată] dintre neamuri îi poate avea ca părinți pe Avraam, pe Isaac și pe Iacov, când mai sus i s-a spus: „Uită poporul tău și casa părintelui tău"? Să citim *Evanghelia*: „Să nu spuneți: «Părinte îl avem pe Avraam». Dumnezeu are puterea ca din pietrele acestea" - adică din inima împietrită[679] a neamurilor – „să îi ridice fii lui Avraam"[680]; și în alt loc: „Dacă ați fi fiii lui Avraam, ați face faptele lui Avraam!"[681] Și în *Facerea*, către Avraam însuși vorbește Dumnezeu: „Prin seminția ta vor fi binecuvântate toate neamurile"[682]. Așa cum el în tăierea-împrejur a fost îndreptat prin credință, tot așa și noi vom fi îndreptați prin aceeași credință, dacă vom avea credința și faptele părintelui nostru Avraam. Aceste cuvinte pot fi adresate de asemenea și Mântuitorului, fie de către Tatăl, fie de către corul prorocilor și de către Duhul Sfânt: „În locul părinților Tăi, de bună seamă, a stirpei iudeilor, care Te-au părăsit și care Te-au tăgăduit, Ți s-au născut fii – apostolii și cei care cred dintre neamuri –, pe care îi vei pune căpetenii peste întreg pământul".

22. „Îmi voi aminti de numele Tău în tot neamul și neamul. De aceea popoarele Te vor mărturisi în veșnicie și în veacul veacului."[683]

---

[678] Chemarea la episcopat, la preoție sau la diaconie a presupus, de la începuturile Bisericii și până astăzi, o validare a candidaților din partea comunității creștine, manifestată prin aclamația „Vrednic este!" (*Dignus est*) (vezi *Canonul Ortodoxiei*, vol. I: *Canonul apostolic al primelor secole*, trad. Pr. I. Ică jr, Deisis–Stavropoleos, Sibiu, 2008, p. 738). (n.ed.)

[679] Literal: „dură" (*de duro corde*). Am forțat totuși traducerea pentru a reda conexiunea pe care Fericitul Ieronim o face între pietrele despre care vorbește Hristos și duritatea inimilor celor dintre neamuri.

[680] *Matei* 3, 9.

[681] *Ioan* 8, 39.

[682] *Facerea* 22, 18.

[683] *Psalmul* 44, 18 (după *Vulgata*).

În [textul] ebraic: „Îmi voi aminti de numele Tău în tot neamul și neamul. De aceea popoarele Te vor mărturisi în veac și în veșnicie". Ceea ce noi am tradus: „Te vor mărturisi", Symmachus a tradus: „Te vor lăuda". Împărăteasa – care stătea de-a dreapta Împăratului, în veșmânt aurit, și căreia i s-a poruncit să-și uite poporul și casa părinților săi și, din nou, căreia i se spunea: „În locul părinților ți s-au născut fii; îi vei pune căpetenii peste tot pământul", înțelegând cu câtă slavă va fi împodobită și cu câte răsplăți va fi recompensată – își îndreaptă vorbele către Mire și promite că își va aminti întotdeauna numele Mirelui, din neam în neam. Ceea ce a făgăduit vedem că s-a împlinit. Ea însăși numindu-se „creștină", ne-a pus nouă tuturor numele de „creștini", nume nou, în care vor fi binecuvântate toate familiile neamurilor. Și [acest nume] va fi ținut minte nu într-un singur neam, ci în toate, ceea ce înseamnă fie toate neamurile, fie două neamuri: cel al iudeilor și cel al păgânilor. Și, fiindcă era prea puțin ca numele Domnului să fie ținut minte doar în două generații, pentru acest motiv, popoarele care au intrat în Biserică „Îl vor mărturisi și Îl vor lăuda pe Domnul în veșnicie și în veacul veacului".

Când, și tu, fiică Principia, unindu-te în corul sfinților, vei fi dusă la Împărat, între fecioare, și din palatele de fildeș Îl vei desfăta pe Mire, potrivit cu vrednicia ta, atunci amintește-ți și de mine, care, prin descoperire de la Domnul, ți-am oferit înțelesurile acestui psalm, și să spui: „Îmi voi aminti de numele tău", așa încât, ca una care ai înțeles o parte a poemului – dacă viața te va întovărăși mai departe –, să înțelegi și toată *Cântarea Cântărilor*.

EPISTOLA LXVI[684]

Către Pammachius

1. Odată vindecată o rană, dacă arta medicală ar voi să-i redea pielii cicatrizate culoarea, în timp ce caută să regăsească frumusețea trupului, ea [doar] reînnoiește locul durerii. La fel și eu, alinător întârziat, care vreme de doi ani am tăcut în chip nepotrivit, mă tem

[684] Data epistolei: sfârșitul anului 397/primăvara anului 398. După moartea prematură a soției sale, Paulina (395/396), nobilul Pammachius a îmbrățișat haina monahală. Despre Pammachius vezi *Epistola* LVII și nota aferentă titlului. (n.ed.)

ca nu cumva acum să vorbesc și mai nepotrivit și, atingând rana inimii tale, să nu zgândăresc cu amintirile ceea ce timpul și rațiunea au vindecat. Căci ce urechi atât de aspre, ce inimă cioplită în piatră și hrănită cu laptele tigrilor hircanieni ar putea auzi fără lacrimi numele Paulinei tale? Cine ar privi cu ochii liniștiți veștejindu-se un trandafir abia deschis și un mănunchi de flori îmbobocite secerat prea devreme, înainte ca mugurul să se desfacă în caliciu și să își întindă mândru frunzele roșcate? S-a frânt cel mai prețios mărgăritar; s-a sfărâmat înverzita nestemată de smarald. Ceea ce are bun sănătatea, boala ne arată. Mai mult apreciem ce am avut după ce încetăm să mai avem.

2. În ogorul cu pământ bun – citim în Scriptură – sunt trei feluri de rodiri: însutit, de șaizeci și de treizeci de ori[685]. În trei femei unite prin sânge și virtuți recunosc cele trei răsplăți ale lui Hristos. Eustochia culege florile feciorie; Paula[686] treieră trudnicul ogor al văduviei; Paulina slujește neprihănitul culcuș al căsniciei. O mamă, sprijinită de o asemenea însoțire a fetelor ei, își cere încă de pe pământ tot ceea ce Hristos a promis în ceruri. Și, pentru ca o singură casă să dea la iveală o cvadrigă sfințeniei, iar bărbații să răspundă virtuților femeilor, li se adaugă un însoțitor: Pammachius, adevărat heruvim al lui Iezechiel, cumnat, ginere, soț, chiar prea-iubit frate, căci sfintele însoțiri ale duhului nu păstrează cuvintele căsătoriei. Iisus e Cel care conduce această cvadrigă. Despre acești cai cântă Avacum: „Încalecă pe caii tăi și călăritul va fi mântuirea ta"[687]. Într-o cursă inegală se năzuiește cu egală dorire către biruință. Caii sunt de felurite culori, dar în armonie prin voința lor; ei trag la un singur jug, al vizitiului, fără să aștepte șfichiuirile biciului, ci înflăcărați de îndemnurile glasului acestuia.

3. Să spunem ceva și din filosofi. Stoicii descriu patru virtuți astfel înlănțuite una alteia și formând un întreg, încât cineva care nu o are pe una dintre ele este lipsit de toate: înțelepciunea, dreptatea, tăria sufletească, cumpătarea. Fiecare dintre voi le aveți pe toate, dar în așa fel încât totuși vă distingeți în fiecare din ele. Înțelepciunea se vădește în tine, dreptatea în mamă, în fecioară tăria sufletească, iar în femeia căsătorită cumpătarea. Căci ce poate fi mai înțelept decât cel care, după ce a disprețuit prostia lumii, L-a urmat pe

[685] *Cf. Matei* 13, 23.
[686] Paula, mama Paulinei și a celorlalte două surori ale acesteia: Eustochia și Blesilla.
[687] *Cf. Avacum* 3, 8.

Hristos, virtutea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu? Ce e mai drept decât mama care și-a împărțit copiilor bogățiile și, în dispreţul averilor, și-a învățat fiii ce anume trebuie să iubească? Ce e mai puternic decât Eustochia, cea care a frânt porțile nobleței și trufia neamului consular prin veșmânt feciorelnic, iar în orașul cel dintâi [dintre toate] a supus castității cel mai înalt rang social? Ce e mai cumpătat decât Paulina, care, citind acea zicere a apostolului: „Cinstită să fie nunta și patul neîntinat"[688], neîndrăznind să dorească nici fericirea surorii, nici înfrânarea mamei, a ales să pășească mai degrabă în siguranță pe pământ decât să se clatine cu pas șovăielnic pe înălțimi? Deși, odată începută căsătoria, ea nu se gândea zile și nopți la nimic altceva decât ca, dând la rându-i rodul nunții, să ajungă la a doua treaptă a castității și, ca „femeie care conduce o atât de mare făptuire"[689], să-l alăture pe bărbat năzuinței ei, dar fără a-l părăsi pe cel care-i era tovarăș întru mântuire, ci așteptându-l. Deși suferise nenumărate lepădări de nenăscuți, nu și-a pierdut nădăjduirea pentru copii, pentru că aflase din experiență ce e zămislirea, și a pus dorința mare a soacrei și întristarea soțului înaintea neputinței ei; astfel, ea a pătimit ceva din pilda Rahelei și l-a născut ca urmaș, „fiu al durerii și al celei drepte", pe bărbatul doririi ei[690]. De la niște informatori de încredere am aflat că ea nu a voit să slujească primei porunci a lui Dumnezeu: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul"[691], nici îndatoririi de căsătorie, ci că și-a dorit fii spre a-i naște neprihăniți pentru Hristos.

4. Citim și despre soția preotului Finees că, de îndată ce a auzit despre luarea Chivotului Domnului, cuprinsă de o neașteptată durere în pântece, l-a dat la lumină pe fiul Icabod[692] și și-a dat duhul în mâinile femeilor care o ajutau deodată cu [nașterea] urmașului. Din prima [femeie][693] s-a născut Veniamin, adică „fiul virtuții și al celei drepte", dintr-a doua[694], un vestit preot al lui Dumnezeu, care își trage numele de la Chivot[695].

---

688 *Evrei* 13, 4.

689 VERGILIUS, *Eneida*, 1.

690 *Facerea* 35, 18.

691 *Facerea* 1, 28.

692 *Cf. 1 Regi* 4, 19.

693 Adică Rahela. (n.ed.)

694 Adică din soția lui Finees. (n.ed.)

695 În ebraică „Icabod" poate avea și sensul negativ de „fără slavă", ceea ce explică de ce soția lui Finees, la *1 Regi* 4, 22, pune în legătură numele fiului ei cu faptul că „s-a luat slava lui Israel, căci s-a luat chivotul Domnului". (n.ed.)

După adormirea și somnul Paulinei, Biserica ne-a zămislit un fiu postum, pe monahul Pammachius, patrician prin noblețea și a tatălui și a soției, bogat prin pomenile [date], măreț prin smerenie. Apostolul le scrie corintenilor: „Priviți chemarea voastră, fraților, că nu mulți sunt înțelepți după trup, nu mulți sunt puternici, nu mulți sunt de neam bun”[696]. Aceasta cereau primele învățături ale Bisericii ce se năștea, pentru ca grăuntele de muștar să devină puțin câte puțin copac[697], pentru ca, pe nesimțite, dospirea Evangheliei să ridice mai sus întregul aluat al Bisericii. În vremurile noastre Roma stăpânește ceea ce înainte lumea nici nu cunoștea. Odinioară erau puțini creștini înțelepți, puternici, de neam ales; acum sunt mulți monahi înțelepți, puternici, de neam ales. Pammachius al meu este mai înțelept decât toți aceștia, mai puternic, mai nobil, mare față de cei mari, primul dintre cei dintâi, ἀρχιστρατηγός[698] al monahilor. Astfel de copii ne-a dat Paulina prin moartea sa, pe care, în viață fiind, a râvnit să-i aibă. „Veselește-te, cea stearpă, care nu năşteai, dă glas și strigă, tu care nu te-ai zvârcolit în dureri de naștere”[699], căci câți sărmani sunt în Roma, atâția fii ai născut pe neașteptate!

5. Nestematele strălucitoare, cu care înainte erau împodobite gâtul și chipul, potolesc acum pântecele celor lipsiți. Veșmintele de mătase și țesăturile cu fir de aur au fost schimbate cu plăcutele straie de lână – care alungă frigul, nu care arată dorința de mărire în goliciunea ei –; iar virtutea își ia asupra sa toată zestrea plăcerilor de odinioară. Orbul care întinde mâna, strigând adesea acolo unde nu se află nimeni, este moștenitor al Paulinei și laolaltă moștenitor al lui Pammachius; pe cel cu picioare retezate, târându-se cu întregul trup, îl sprijină mâna unei copile. Porțile care odinioară revărsau mulțimile [clienților] veniți să salute sunt împresurate acum de cei nenorociți. Iată pe unul, cu pântecele umflat, pe jumătate mort[700]; un altul, fără limbă, mut, neavând nici cu ce să ceară, cere cu atât mai mult cu cât nu poate cere. Infirm de mic copil, al doilea nici nu cere de pomană; primul, putrezit de boala regească[701], i-a supraviețuit leșului său:

---

[696] *1 Corinteni* 1, 26.

[697] *Cf. Luca* 13, 19.

[698] „Întâiul strateg”, în limba greacă.

[699] *Isaia* 54, 1.

[700] În original, expresia literală este: „Își naște moartea”.

[701] Sensul expresiei nu este sigur; este posibil să se refere la icter.

„De-aș avea o sută de limbi și guri o sută
N-aș putea străbate numele suferințelor”[702].

Însoțit de această oaste pășește Pammachius; în ei Îl întremează pe Hristos, cu murdăriile lor se înălbește. În acest fel se grăbește el, cel care îi dăruiește pe cei săraci, el, candidatul celor lipsiți, către cer. Ceilalți soți împrăștie pe mormintele soțiilor viorele, trandafiri, crini și flori purpurii și își potolesc durerea sufletului cu împlinirea acestor îndatoriri. Pammachius al nostru, cinstind cenușa și osemintele, le stropește cu balsamul pomenii. Cu aceste culori și mirosuri se îngrijește de rămășițele trecute la liniște, știind că este scris: „Focul arzător îl va stinge apa și milostenia va curăți păcatele”[703]. Cât de mari virtuți are mila și cu ce răsplăți trebuie dăruite ne-o arată și fericitul Ciprian într-un important volum; o dovedește însă și sfatul lui Daniel, care știe că, dacă mult-necredinciosul rege ar fi voit să îl asculte, el ar fi fost mântuit prin ajutorarea celor sărmani. Mama acestei fiice se bucură de un asemenea moștenitor. Ea nu e îndurerată că au ajuns la altul bogățiile, fiindcă le vede date celor cărora ea însăși voise să le dăruiască. Ba mai degrabă se felicită că, fără a trudi ea însăși, juruințele sale sunt împlinite. Căci nu e o micșorare a averii, ci o schimbare a lucrătorului.

6. Cine ar fi crezut că strănepotul consulilor și podoaba neamului lui Furius va păși printre purpurele senatorilor înveșmântat de doliu cu o tunică întunecată, fără să roșească sub privirile colegilor și râzând el însuși de cei care-l luau în derâdere? Există o tulburare ce duce la moarte; și există o tulburare ce duce la viață. Întâia virtute a monahului este să nesocotească judecățile oamenilor și să-și amintească veșnic de spusa apostolului: „Dacă aș mai plăcea oamenilor, n-aș fi rob al lui Hristos”[704]. La fel vorbește Domnul către proroci; căci a așezat chipul acelora ca un oraș de aramă și o stâncă de diamant și un stâlp de fier[705], spre a nu tremura la nedreptățile poporului, ci nerușinarea batjocoritorilor să o zdrobească prin asprimea frunții[706]. Sfiala învinge mai ușor decât teama spiritele care au primit o educație aleasă. Iar pe cei pe care nu i-au înfrânt chinurile, îi frânge în timp rușinarea. Nu e puțin

[702] VERGILIUS, *Eneida*, VI, 625, 627.
[703] *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 3, 29.
[704] *Galateni* 1, 10.
[705] *Cf. Ieremia* 1, 18.
[706] *Cf. Iezechiel* 3.

lucru ca un bărbat de neam ales, un bărbat bun vorbitor, un bărbat bogat să ocolească alaiul celor puternici din piețe, să se amestece în mulțime, să se țină strâns de cei sărmani, să fie împreună cu cei simpli de la țară, să se facă din conducător una cu gloata. Ci, cu cât e mai umil, cu atât e mai măreț.

7. Mărgăritarul strălucește printre murdării, iar străfulgerarea celei mai curate nestemate scapără și în noroi. Este ceea ce a făgăduit Domnul: „Eu îi voi preamări pe cei care Mă preaslăvesc pe Mine"[707]. Unii ar putea înțelege că acest verset se referă la viitor, când tristețea cea adâncă se va întoarce în veselie și când, deși lumea se va trece, cununa sfinților nu se va trece. Cât despre mine, eu văd că și acum făgăduința se împlinește.

Înainte de a-I sluji lui Hristos el era cunoscut în Senat, dar și mulți alții aveau însemnele[708] proconsulare. Lumea întreagă e plină de onoruri de acest fel. Era cel dintâi, dar între cei dintâi. Îi întrecea pe unii în demnitate, însă pe alții îi urma. Oricât de vestită ar fi, onoarea își pierde prețul în mulțime; și, chiar și pentru oamenii valoroși, o demnitate devine nedemnă atunci când este deținută de mulți indivizi nedemni. Este ceea ce, în chip admirabil, zice și Tullius [Cicero] despre Cezar: „Voind să-i decoreze pe unii, nu i-a înnobilat, ci a degradat decorațiile însele"[709]. Însă acum toate Bisericile lui Hristos vorbesc despre Pammachius. Lumea întreagă îl admiră pe acest sărac, pe care până acum, cât timp a fost bogat, nu-l știuse. Ce este mai strălucitor decât rangul de consul? [Și totuși] e o demnitate anuală, iar când urmează cel de-al doilea [consul], primul se retrage. Laurii își pierd valoarea prin marele lor număr, iar triumfurile sunt mânjite de josnicia triumfătorilor. [Onoarea,] care odinioară era transmisă la patricieni din tată în fiu și numai nobilimea o putea deține, [onoare] de care consulul Marius, biruitorul Numidiei și al cimbrilor și al teutonilor, era socotit nevrednic din cauză că familia lui nu avea vechime, dar pe care Scipio a câștigat-o datorită virtuții înainte de vârsta cuvenită, acum o are doar oștirea, iar toga cea strălucitoare, brodată

---

[707] *1 Regi* 2, 30.

[708] Termenul din original, *infulae*, desemnează panglica sfințită din lână albă, mai rar roșie, cu care își încingeau fruntea, la ceremonii, preoții, vestalele, cei care implorau mila, sau care încingeau fruntea animalelor de jertfă, sau împodobeau altarele, ori se puneau la ușile templelor. *Infula* devine și ornament al împăraților și demnitarilor, ca semn sacrosanct al demnității.

[709] Citat dintr-o opera neidentificată.

cu ramuri de palmier, învăluie trupuri până nu demult sălbatice. Așadar, noi am primit mai mult decât am dat. Am părăsit lucrurile mărunte și le avem în stăpânire pe cele mărețe. Făgăduințele lui Hristos ne sunt îndeplinite cu dobândă însutită. Într-un asemenea ogor semănase odinioară și Isaac, cel care, pregătit pentru moarte, a purtat, înainte de Evanghelie, crucea Evangheliei.

8. „Dacă voiești să fii desăvârșit, du-te, vinde averile tale, dă-le săracilor și vino de urmează Mie!"[710] „Dacă vrei să fii desăvârșit." Numai lucruri mărețe sunt puse spre alegere înaintea ascultătorilor. Și de aceea apostolul nu poruncește fecioria, căci Domnul, vorbind despre scopiții care s-au scopit pentru Împărăția cerurilor, adaugă la sfârșit: „Cine poate înțelege să înțeleagă"[711]. „Căci nu este nici de la cel care voiește, nici de la cel care aleargă, ci de la Dumnezeu, Care miluiește."[712] „Dacă vrei să fii desăvârșit." Nu ți se impune ca o necesitate, pentru ca voința să fie cea care caută răsplata. Așadar, dacă vrei să fii desăvârșit și dorești să fii ceea ce sunt prorocii, apostolii și Hristos, vinde, dar nu o parte din bunuri, ca nu cumva teama de sărăcie să fie prilej al necredinței și să pieri laolaltă cu Anania și Safira, ci toate cele ce-ți sunt în stăpânire. Și, în orice împrejurare ai vinde, dă-le săracilor, nu celor avuți, nu trufașilor. Dăruiește ca să fie sprijinită nevoia, nu ca să se sporească bogățiile. Iar când vei citi acele cuvinte ale apostolului: „Să nu legi gura boului care treieră"[713] și: „Vrednic este lucrătorul de plata sa"[714] și: „Cei care slujesc altarului au parte de la altar"[715], amintește-ți și de următoarea maximă: „Având hrană și îmbrăcăminte, cu acestea vom fi îndestulați"[716].

Când vezi tigăi întinse scoțând fum și fazani fierbând în aburi grei, vase din argint masiv, căluți[717] focoși, băiețandri pletoși, veșminte prețioase, învelitori brodate, când cel căruia i se dăruiește e mai bogat decât cel care-i dăruiește, este un sacrilegiu să dai bunul săracilor celor care nu sunt săraci. Și totuși nu e de ajuns pentru un bărbat desăvârșit și împlinit să disprețuiască bogățiile, să risipească și să arunce banii, care pot fi pierduți sau câștigați într-o secundă. A

---

[710] *Matei* 19, 21.
[711] *Matei* 19, 12.
[712] *Romani* 9, 16.
[713] *1 Corinteni* 9, 9.
[714] *1 Timotei* 5, 18.
[715] *1 Corinteni* 9, 13.
[716] *1 Timotei* 6, 8.
[717] În original: *manni*, „ponei gallici", renumiți pentru iuțeala lor.

făcut aceasta Crates Tebanul, a făcut-o și Antistene și au săvârșit-o mai mulți despre care aflăm din cărți că au fost cu totul stricați. Învățăcelul lui Hristos e dator să dovedească mai mult decât cel al lumii; filosoful e o ființă lăudăroasă, un rob venal al popularității și al părerii altora. Nu e suficient să disprețuiești averile dacă nu-L urmezi pe Hristos. Pe Hristos însă Îl urmează cel care părăsește păcatele și este însoțitor al virtuților. Noi știm că înțelepciunea e Hristos. Această comoară se naște acolo, în ogorul Scripturilor, această nestemată e plătită cu numeroase mărgăritare. Însă, dacă ai îndrăgit femeia robită, adică înțelepciunea lumească, și ai fost robit de frumusețea ei, rade și taie-i, dimpreună cu unghiile ei moarte, pletele ademenitoare – adică podoabele cuvintelor. Să o speli cu silitra despre care vorbește prorocul și atunci, liniștindu-te odată cu ea, să spuneți: „Stânga sa este sub cap la mine și cu dreapta lui mă cuprinde"[718], iar femeia robită va da mulți prunci și din moabită se va face israelită. Hristos este sfințirea fără de care nimeni nu va vedea chipul lui Dumnezeu. Hristos este răscumpărarea, Același e răscumpărătorul și prețul, Hristos este totul, iar cel care a părăsit totul pentru Hristos Îl va găsi pe El Unul pentru toate, încât să poată zice cu glas tare: „Partea mea este Domnul"[719].

9. Simt că ești înflăcărat de sfintele învățături și că nu-i înveți pe alții, cum fac unii nechibzuiți, ceea ce nu știi, ci întâi înveți tu ceea ce ai de gând să-i înveți. Epistolele tale neprefăcute au mireasma prorocilor și savoarea apostolilor. Nu urmărești o elocință teatrală[720] și nici nu rânduiești, după obiceiul copiilor, mici cugetări scânteietoare la încheierea frazelor. Spuma umflată se scurge repede și, oricât de măreață ar fi umflarea, e totuși potrivnică sănătății. Știm spusa lui Cato: „E de ajuns de repede dacă e de ajuns de bine". Când eram tineri, râdeam de aceste vorbe rostite în chip de scurtă introducere de profesorul de retorică. Cred că îți amintești de greșeala noastră comună, când întregul Ateneu răsuna de glasurile învățăceilor: „E de ajuns de repede dacă e de ajuns de bine". „Fericite ar fi meșteșugurile", spunea Fabius[721], „dacă le-ar judeca doar meșteșugarii". Pe poet nu-l poate cunoaște decât cel

---

718 *Cântarea Cântărilor* 2, 6.

719 *Psalmul* 72, 25.

720 Literal: „Încălțată în coturni". Coturnul era încălțămintea actorilor de tragedie. Aici se referă la o elocință grandilocventă, demnă de tragedie.

721 Nu se știe la care Fabius se referă Fericitul Ieronim. (n.ed.)

care e în stare să compună un vers. Pe filosof nu-l înțelege decât cel care cunoaște diferitele doctrine. Mai curând meșteșugarii apreciază lucrurile făcute de mână, care se oferă privirilor. Cât de aspră este nevoința noastră, îți poți da seama din faptul că trebuie să mă supun judecății gloatei și că trebuie să mă tem de un individ din mulțime, pe care l-ai disprețui numai când l-ai vedea. Am atins în treacăt acest subiect, pentru ca, mulțumindu-te cu urechile erudite, să nu te îngrijești prea mult de ceea ce proferează în public flecărelile nepricepuților despre talentul tău, ci să sorbi zi de zi din esența prorocilor, tu, μύστης[722] al lui Hristos, συμμύστης[723] al patriarhilor.

10. Fie că vei citi, fie că vei scrie, fie că vei sta de veghe, fie că vei dormi, iubirea să-ți sune veșnic în ureche ca o trompetă; această goarnă să-ți trezească sufletul; și, inspirat de astă iubire, când te vei afla în patul tău, caută-L pe Cel pe care-L dorește sufletul tău și să glăsuiești fără teamă: „Eu dorm, iar inima mea veghează"[724]. După ce vei da de El și Îl vei ține la tine, nu-L lăsa să plece. Iar dacă ți-a lunecat dintre mâini în timp ce moțăi, să nu-ți pierzi de îndată nădejdea. Pășește în piețe[725], jură-le fiicelor Ierusalimului și-L vei găsi culcat în amiaza mare, ostenit, îmbătat, udat de roua nopții, printre gloatele însoțitorilor, în felurimile miresmelor, printre poamele Raiului. Acolo dă-I sânii tăi, să sugă de la pieptul tău învățat, să Se odihnească „în mijlocul moștenirilor; aripile porumbelului sunt argintate, iar înlăuntru are strălucirea aurului"[726]. Acest Prunc, Acest Copil, Care Se îngrașă cu unt și miere[727], Care a fost hrănit printre munții de brânză, crește degrabă devenind tânăr, îi despoaie cu iuțeală pe dușmanii din [sufletul] tău, pradă degrabă Damascul și-l biruiește pe regele asirienilor.

11. Aud că ai înălțat un sălaș pentru străini în Portul roman[728] și ai sădit o creangă din copacul lui Avraam pe țărmul ausonian. Asemenea lui Enea, ai stabilit hotarele noilor tabere deasupra cursului Tibrului și, acolo unde acela, silit odinioară de lipsuri,

---

[722] „Inițiat."

[723] „Tovarăș de inițiere."

[724] *Cântarea Cântărilor* 5, 2.

[725] *Cf. Cântarea Cântărilor* 3, 2.

[726] *Cf. Psalmul* 67, 14.

[727] *Cf. Isaia* 7, 15.

[728] *Portus Romanus* a fost făcut de Claudius pe malul drept al Tibrului și a căpătat o mare dezvoltare sub Traian și Septimius Severus. Pammachius înființase aici un adăpost pentru pelerinii săraci.

nu a lăsat nemâncate nici coji de pâine ursite, nici turtele mari[729], tu înalți sătucul nostru, casa pâinii adică[730], iar foamea îndelungată o compensezi cu o neașteptată săturare. Minunat! Îți întreci începuturile, atingi pe dată culmile, ajungi de la rădăcină în vârf; tu, cel dintâi dintre monahi în cel dintâi dintre orașe, îl urmezi pe cel dintâi dintre patriarhi. Lot, care se tălmăcește prin „cel care se abate", n-are decât să aleagă locurile de câmpie și, urmând literei lui Pitagora, să se țină mai mult după [căile] ușoare, aflate la stânga și sortite pieirii. Tu însă, printre înălțimile râpoase și stâncoase, pregătește-ți un monument împreună cu Sarra, astfel încât cetatea scrierilor să-ți fie aproape, iar după dărâmarea uriașilor, a fiilor lui Enac, râsul și bucuria să scoată la iveală moștenirea ta.

Bogat era Avraam în aur, argint, turme, avuții, veșminte; avea o familie atât de mare încât, la sosirea unor soli neașteptați, putea să înarmeze o oaste din tineri aleși și să nimicească patru regi, puși pe fugă de cinci regi, urmărindu-i până la Dan; și totuși, după îndeplinirea în dese rânduri a îndatoririi ospeției, pe când [credea că] nu alungă niște oameni, s-a învrednicit să-L primească pe Dumnezeu. Nu le-a poruncit robilor și slujnicelor să-i servească pe oaspeți, nici n-a diminuat prin intervenția celorlalți binele pe care-l săvârșea; ci, ca și cum ar fi dat peste o comoară, a luat asupra lui singur împreună cu Sarra lui această faptă de omenie. El însuși a spălat picioarele, el însuși a purtat pe umeri vițelul cel gras din cireadă. A stat precum sluga în fața străinilor ce prânzeau și le-a servit bucate gătite de mâinile Sarrei, el păstrându-se pentru post.

12. Asta te sfătuiesc, în numele afecțiunii cu care te prețuiesc, preaiubite frate, ca nu doar banii, ci pe tine însuți să te dăruiești lui Hristos, „jertfă vie, plăcută lui Dumnezeu, închinarea ta în cuget"[731]; și Îl vei urma pe Fiul Omului, Care „a venit nu spre a fi slujit, ci spre a sluji"[732]. Iar ceea ce patriarhul le-a dezvăluit unor străini, Învățătorul și Domnul le-a dezvăluit ucenicilor și slujitorilor. „Cojoc pentru cojoc. Căci toate ce le are omul poate să le dea pentru sufletul lui. Dar atinge-te de carnea lui", zice diavolul, „și nu te va mai lăuda în

---

[729] Acest pasaj rezumă fragmentul din VERGILIUS, *Eneida*, VII, 93 și urm., referitor la stabilirea lui Enea în Latium. Fericitul Ieronim vrea astfel să asimileze acțiunea lui Pammachius de a ridica noua construcție pe malurile Tibrului cu celebra întemeiere făcută de Enea.

[730] Sensul etimologic al toponimului Betleem.

[731] *Romani* 12, 1.

[732] *Matei* 20, 28.

față”[733]. Știe dușmanul din vechime că lupta cumpătării e mai mare decât cea a banilor. Este ușor de lepădat ceea ce e în afară; războiul dinăuntru este mai primejdios: despărțim cele împreunate, despicăm cele unite.

Zaheu era bogat, apostolii săraci. El a înapoiat împătrit ceea ce răpise, le-a împărțit săracilor jumătate din averea care îi rămăsese; L-a primit ca oaspete pe Hristos, s-a făcut mântuire casei lui; și totuși, pentru că era neînsemnat și nu putea năzui la înălțimea apostolică, nu s-a numărat printre cei doisprezece apostoli. Căci în privința bogățiilor, apostolii nu au avut nimic de părăsit, dar în ce privește voirea lor, au părăsit lumea în întregul ei. Dacă Îi dăruim lui Hristos bogății cu sufletul nostru, El le primește bucuros. Însă, dacă Îi vom da lui Dumnezeu cele ce sunt afară, iar diavolului cele dinăuntru, nu va fi o împărțire dreaptă și ni se va spune: „Oare nu ai păcătuit dacă darul tău e drept, dar împărțirea nedreaptă?”

13. De vreme ce tu, care ești dintr-un neam de patricieni, ai pornit să fii monah, primul între cei dintâi, să-ți fie acesta prilej nu de îngâmfare, ci de smerenie, căci știi bine că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fiul Omului. Oricât de mult te vei înjosi, nu vei fi mai umil decât Hristos. De acord: pășești cu picioarele goale, ești înveșmântat cu tunică neagră, ești așijderea celor săraci, pătrunzi binevoitor în cămăruțele celor neavuți, ești ochiul celor nevăzători, mâna celor neputincioși, piciorul celor șchiopi, tu însuți aduci apa, tai lemnele, rânduiești vatra. [Dar] unde sunt lanțurile? Unde-s pălmuirea, scuipatul, bicele, furca[734], moartea? Și, chiar când vei trece prin tot ce-am spus, vei fi învins de Eustochia a ta și de Paula, dacă nu prin faptă, cu siguranță prin fire. Nu eram la Roma – mă oprea pustia atunci (ah, de m-ar opri pentru totdeauna!) – când socrul tău Toxotius era încă în viață, iar acestea erau robite lumii, însă am auzit: ele, care nu puteau suporta murdăriile piețelor, care erau duse de eunuci în brațe și mergeau cu greu dacă pământul nu era neted, cărora le era povară veșmântul de mătase, iar căldura soarelui un cuptor, acum, zdrențăroase și jalnice și, față de cum erau odinioară, destul de îndrăznețe, fie pregătesc opaițele, fie aprind focul, mătură pardoseala, curăță legumele, aruncă în oala fierbinte legături de zarzavat, întind masa, pun pocalele, dau din belșug

---

[733] *Iov* 2, 4-5.

[734] *Patibulum*, în latină, un jug care țintuia gâtul și mâinile deținuților. (n. ed.)

bucate, aleargă încoace și încolo. Și că, desigur, împreună cu ele locuiește o ceată mare de fecioare. Oare nu ar putea să le poruncească celorlalte să îndeplinească slujirile de felul acesta? Însă nu vor să fie întrecute în truda trupului de femeile pe care le întrec în virtutea duhului. Spun lucrurile acestea nu fiindcă m-aș îndoi de înflăcărarea minții tale, ci ca să te îmboldesc pe drumul tău și să-ți sporesc, ție care lupți cu îndârjire, înfocarea cu înfocare.

14. Noi, în această provincie, după ce am înălțat o mănăstire și am rânduit alături un han, ca nu cumva, de vor veni în Betleem Iosif cu Maria, să nu găsească loc de popas, suntem copleșiți de o atât de mare mulțime de monahi care se îndreaptă încoace din toată lumea, încât ne e peste puteri și să ne părăsim lucrarea începută, și să îi susținem greutatea. De aceea – dat fiind că ni se întâmplă și nouă ca în Evanghelie, adică nu ne-am făcut socotelile înainte de ridicarea turnului – am fost siliți să-l trimitem în patrie pe fratele Paulinianus ca să vândă niște ferme pe jumătate ruinate - rămășițele părinților noștri –, care au scăpat din mâinile barbarilor, și ca în felul acesta să nu părăsim slujirea sfinților, odată ce am început-o, dând prilej de râs clevetitorilor și invidioșilor.

15. Acum, la sfârșitul scrisorii, mi-am amintit de cvadriga voastră și de faptul că lipsește a cincea, Blesilla; aproape că am uitat să vorbesc despre ea, cea care prima dintre voi s-a îndreptat către Domnul[735]. Acum, într-adevăr, vedem că cei cinci se împart în trei și în două: Blesilla împreună cu sora sa Paulina se bucură de dulcele somn; cât despre tine, aflat la mijloc între cele două părți, te vei ridica mai ușor la Hristos.

EPISTOLA LXVII[736]

A lui Augustin către Ieronim

Preaiubitului Domn, fratelui vrednic de respect și îmbrățișare, cu preasinceră venerație și afecțiune, tovarășului meu întru preoție, Ieronim, [de la] Augustin.

---

[735] Blesilla murise încă din anul 384. *Cf. Epistola* XXXIX.

[736] Data epistolei: anii 398-399. Fericitul Augustin, după complimente protocolare, se referă la o lucrare care circulă sub numele Fericitului Ieronim. Discută apoi un text din *Epistola către galateni*, text pe care Ieronim îl consideră mincinos.

1. Îți sunt recunoscător că la o [simplă] salutare semnată mi-ai răspuns cu o scrisoare întreagă, dar cu mult mai scurtă decât aș fi vrut să primesc de la tine, bărbat atât de distins, de la care, oricât timp mi-ar lua [să o citesc], nicio epistolă nu este prea lungă. Așa că, deși sunt împresurat de grijile imense ale unor afaceri străine și profane, totuși n-aș ierta cu ușurință scurtimea scrisorii tale dacă n-aș ști că vorbele mele sunt și mai scurte. De aceea, te rog, începe această convorbire epistolară cu mine ca să nu îngăduim absenței fizice să ne separe prea mult, cu toate că noi suntem uniți întru Domnul prin unitatea duhului, chiar dacă lăsăm condeiul să se odihnească și să tacă.

Desigur, cărțile pe care tu le-ai scris despre grânarul Domnului ni te-au dezvăluit aproape în întregime. Căci, dacă nu te cunoaștem fiindcă nu vedem înfățișarea trupului tău, atunci nici tu nu te cunoști în felul acesta, pentru că nici tu nu te vezi. Dar, dacă te cunoști pe tine însuți doar pentru că îți știi sufletul, atunci și noi îl cunoaștem, și nu în mică măsură, prin scrierile tale, pentru care binecuvântăm pe Domnul că ne-a dăruit și ție, și nouă, și tuturor fraților care îți citesc lucrările un asemenea om.

2. Una dintre cărțile tale[737] a ajuns nu demult în mâinile noastre. Care este titlul acesteia, nu știm încă, pentru că acest codex nu avea, precum se obișnuiește, pagina de prezentare. Dar fratele la care am găsit manuscrisul spunea că se numește *Epitaf*. Noi am putea crede că acest nume ți-a plăcut dacă am fi citit acolo numai viețile sau scrierile celor care decedaseră; dar, cum acolo sunt amintite lucrări ale multor autori în viață când era scrisă cartea și care trăiesc chiar și acum, ne mirăm de ce i-ai pus acest titlu sau de ce se crede că tu l-ai pus. Desigur este util că ai scris această carte și noi o aprobăm din plin.

3. În comentariul *Epistolei* Apostolului Pavel[738] *către galateni*, noi am găsit un fragment care ne-a tulburat[739] mult. Într-adevăr, dacă s-ar admite că în Sfintele Scripturi există ceva de felul minciunilor utile, ce autoritate va rămâne în ele? Ce cugetare, scoasă din

[737] Referire la cartea FERICITULUI IERONIM, *Despre bărbații iluștri* (*De viris illustribus sive de scriptoribus ecclesiasticis*), alcătuită în 392; *cf. Epistola* CXII, 3.

[738] *Cf.* FERICITUL IERONIM, *Comentariu la Epistola Sfântului Pavel către galateni* (*Hieronymi in Pauli epistolam ad Galatas*), II, 11 (*PL* XXVI, 338, 31-342, 16), precum și FERICITUL IERONIM, *Epistola* LVI, 3 și *Epistola* CXII, 4.

[739] Corespondența Ieronim-Augustin cuprinde 17 scrisori (vezi P. LABRIOLLE - G. BARDY, *Saint Jérôme*..., p. 531 și passim).

aceste Scripturi, ar putea strivi sub greutatea ei îndrăzneala unei judecăți care persistă în eroare? Căci, îndată ce vei scoate în față un citat, dacă un potrivnic gândește altfel, va spune că scriitorul a mințit în vederea unui scop cinstit. Și atunci unde nu va putea susține acest lucru, dacă o va putea face [chiar și acolo] unde apostolul își începe relatarea prin cuvintele: „Ceea ce vă spun, iată, spun în fața lui Dumnezeu, că nu mint”[740] și dacă se va putea crede și susține că [Pavel] a mințit când a zis despre Petru și Barnaba: „Pentru că îi vedeam că nu pășesc drept după adevărul Evangheliei”[741]? Căci, dacă ei pășeau drept, el este cel care a mințit; însă, dacă acolo a mințit, unde a spus adevărul? Oare va părea că a spus adevărul acolo unde a spus ceea ce e pe placul cititorului, dar, când întâlnește un text contra opiniei cititorului, îl va atribui minciunii utile[742]? Nu vor lipsi nici cazurile în care să se socotească nu numai că a putut, ci și că a trebuit să mintă, dacă i se face loc unei astfel de reguli. Nu e nevoie să pledez cu multe vorbe în acest proces, mai ales în fața unui om ca tine, despre a cărui înțelepciune și inteligență am zis destul[743]. N-am nicidecum pretenția să-ți îmbogățesc eu cu obolii mei spiritul tău, lucrat în aur prin harul divin; și nimeni nu este mai potrivit decât tine să corecteze această lucrare.

4. Căci nu trebuie să înveți de la mine[744] în ce fel se înțelege ceea ce spune același apostol: „M-am făcut pentru iudei ca un iudeu, ca să-i câștig pe iudei”[745] și celelalte afirmații, care acolo sunt făcute cu o compasiune milostivă, nu cu prefăcătorie înșelătoare. Cel care îngrijește un bolnav se face asemenea bolnavului, dar nu când minte că are febră, ci atunci când cugetă cu suflet compătimitor în ce mod ar vrea să fie îngrijit dacă el însuși ar fi bolnav. Căci Pavel era iudeu[746], însă, când a devenit creștin, el nu a părăsit riturile sacre ale evreilor pe care acel popor le primise, în mod potrivit și legitim, la timpul care trebuia. Și de aceea s-a legat să le celebreze, când deja era apostol al lui Hristos, dar numai ca să-i învețe că nu erau primejdioase pentru cei care voiau să le păstreze așa cum

[740] *Galateni* 1, 20.

[741] *Galateni* 2, 14.

[742] Referire la disimularea strategică a Apostolului Petru, învinuit de Apostolul Pavel pentru atitudinea sa de colaborare cu păgânii (*cf. Faptele* 15 și *Galateni* 2, 11).

[743] *Cf.* TERENTIUS, *Phormio*, 541.

[744] *Cf.* FERICITUL IERONIM, *Epistola* CXII, 12.

[745] *Cf.* *1 Corinteni* 9, 20.

[746] *Cf.* FERICITUL IERONIM, *Epistola* CXII, 14.

le primiseră de la străbunii lor, prin Lege, chiar după ce au crezut în Hristos, nu ca să-și întemeieze pe acestea speranța mântuirii, fiindcă, prin Domnul Hristos, sosise deja mântuirea care era simbolizată prin aceste rituri. De aceea, el socotea că nu trebuie să fie impuse în niciun mod păgânilor, pentru că, neobișnuiți cu povara grea și deloc necesară, puteau să se depărteze de credință.

5. De aceea, el l-a criticat[747] pe Petru, nu din cauză că păstra tradițiile străbune – pentru că, dacă ar fi vrut să o facă, n-ar fi făcut-o în chip mincinos și nepotrivit – căci, deși aceste rituri erau deja inutile, totuși, fiind tradiționale, nu erau vătămătoare, ci pentru că Petru forța păgânii să se iudaizeze, ceea ce nu putea să facă nicidecum fără a da de înțeles că [aceste tradiții] ar fi încă necesare, chiar și după sosirea Domnului, pentru mântuire; fapt pe care Adevărul, prin apostolatul lui Pavel, l-a respins cu tărie. Nici Apostolul Petru nu ignora acest lucru, însă îl făcea „temându-se de cei care erau circumscriși"[748]. Așa încât, și el a fost corectat cu adevărat, și Pavel rostește adevărul, pentru ca nu cumva Sfânta Scriptură, editată pentru credința urmașilor, să se clatine și să șovăie, odată ce s-ar admite autoritatea minciunii, fiindcă a devenit îndoielnică în întregul său. Căci nu se poate și nici nu trebuie să fie explicate printr-o epistolă cât de multe și inexplicabile rele urmează dacă am face o asemenea concesie; dar s-ar putea demonstra aceasta într-un chip potrivit și mai puțin primejdios dacă am sta de vorbă față în față.

6. Așadar, Pavel respinsese răul acela care era propriu iudeilor, și în primul rând faptul că, „ignorând dreptatea lui Dumnezeu și vrând să constituie dreptatea lor, ei nu sunt supuși dreptății lui Dumnezeu"[749], apoi că, după Pătimirea și Învierea lui Hristos, deși fusese dată și manifestată taina harului după rânduiala lui Melchisedec, încă socoteau că vechile rituri trebuie celebrate nu numai în virtutea uzului consacrat prin tradiție, ci ca necesitate a mântuirii (să admitem totuși că, dacă n-ar fi fost niciodată necesare, atunci în zadar și fără sens au ajuns Macabeii martiri pentru a le apăra); în fine, că iudeii îi persecutau pe creștini, care propovăduiau harul, ca pe niște dușmani ai Legii. Despre aceste greșeli

747 *Cf.* FERICITUL IERONIM, *Epistola* CXII, 15.
748 *Galateni* 2, 12.
749 *Cf. Romani* 10, 8.

și vicii Pavel spune că le consideră „pagube și gunoaie”[750], ca să-L câștige pe Hristos, nu despre poruncile Legii, dacă sunt celebrate după ritul străbun, așa cum au fost celebrate de el, adică fără a fi necesare mântuirii, cum socoteau iudeii că trebuie celebrate, și fără prefăcătorie înșelătoare, ceea ce respinsese la Petru[751]. Într-adevăr, dacă el a celebrat acele rituri prefăcându-se a fi evreu, ca să-i câștige pe evrei, atunci de ce nu a și sacrificat cu păgânii? Căci s-a făcut fără Lege „cu cei care erau fără Lege, ca să-i câștige”. Asta în caz că nu le-a celebrat decât pentru că era evreu din naștere.

Și a rostit toate acestea nu ca să se prefacă, prin înșelătorie, că este ceea ce nu era, ci fiindcă din milostivire simțea că trebuie să vină în ajutorul lor, ca și cum ar fi suferit el însuși de aceeași rătăcire, altfel zis, nu cu iscusința minciunii, ci cu sentimentul compasiunii. Din acest motiv el a adăugat, în chiar același pasaj, formula generală: „M-am făcut slab pentru cei slabi, ca să-i câștig pe cei slabi”[752], astfel încât concluzia care urmează: „M-am făcut toate pentru toți, ca să-i câștig pe toți”[753] să fie înțeleasă tocmai în acest sens: că el se arată îndurerat de slăbiciunea fiecăruia, ca și cum ar fi față de sine.

Într-adevăr, chiar și acolo unde spune: „Cine este slab și eu nu sunt slab?”[754], el nu voia să se înțeleagă că a simulat slăbiciunea altuia, ci, mai degrabă, că l-a compătimit.

7. Înarmează-te, așadar, te rog, pe lângă iubire, cu nobila și cu adevărat creștina severitate, pentru a corija și a emenda această lucrare, și cântă, cum se spune, παλινῳδίαν[755]! Căci adevărul creștinilor este, incomparabil, mai frumos decât Elena grecilor[756]. Pentru el au luptat martirii noștri contra acestei Sodome, mai crâncen decât s-au războit pentru Elena acei eroi contra Troiei. Și nu zic aceasta ca să-ți recapeți ochii inimii – departe de mine să afirm că i-ai pierdut! –, ci ca să îți dai seama că, deși îi aveai sănătoși și veghetori, nu știu prin ce neglijență ți i-ai întors, astfel încât să

---

[750] *Cf. Filipeni* 3, 8.

[751] *Cf.* FERICITUL IERONIM, *Epistola* CXII, 16.

[752] *1 Corinteni* 9, 22.

[753] *1 Corinteni* 9, 22.

[754] *2 Corinteni* 11, 29.

[755] „Palinodia”, în original, specie literară care constă în retragerea unor afirmații făcute anterior. (n.ed.)

[756] Referire la palinodia poetului Stesichoros (*cf.* ISOCRATE, *Discursuri*, X, 65); Fericitul Ieronim este invitat să facă un act analog.

nu observi pagubele care ar urma dacă s-ar acredita că un scriitor al cărților sacre ar putea, cu cinste și evlavie, să nu spună adevărul într-o parte a operei lui.

8. Ți-am scris deja mai demult, de aici, o scrisoare care nu ți-a fost înmânată, pentru că cel căruia i-o încredințasem să ți-o aducă nu a mai plecat. Acea scrisoare mi-a sugerat, când dictam aceste rânduri, un lucru pe care nici aici nu îl pot omite. Dacă ai o opinie diferită și aceasta e mai bună, atunci te rog: fii îngăduitor și iartă-mi temerile! Într-adevăr, dacă tu gândești altfel și dacă e adevărat ceea ce gândești tu (pentru că, dacă nu ar fi adevărat, nu poate fi mai bun), atunci eu îți voi zice (ca să nu zic că nu am nicio vină, ci una nu mare): eroarea mea e una care ocrotește adevărul, în caz că adevărul ar putea să ocrotească în vreun fel minciuna.

9. În ce-l privește pe Origen, despre care ai binevoit să-mi scrii, știam deja că se cuvine – și nu numai în literatura bisericească, ci în toate împrejurările – să aprobăm și să lăudăm ceea ce este adevărat și corect și să dezaprobăm și să condamnăm ceea ce este fals și greșit. Doream însă și încă doresc de la înțelepciunea și învățătura ta să ne faci cunoscute acele rătăciri ale lui prin care un atât de mare bărbat a fost convins să se depărteze de credința adevărului. În cartea unde i-ai menționat pe toți scriitorii bisericești despre care ai putut să-ți amintești, precum și scrierile acestora, cred că ar fi mai potrivit ca, după ce îi numești pe cei pe care-i știi că sunt eretici (în caz că nu vrei să-i omiți chiar și pe ei), să adaugi în ce [idei] trebuie să fie evitați; de fapt, dacă pe unii i-ai trecut cu vederea, aș vrea să știu pe ce criterii ai făcut [selecția]. Poate nu ai vrut să încarci acest volum și, de aceea, după menționarea ereticilor, n-ai precizat din ce motiv autoritatea universală [a Bisericii] i-a condamnat. În acest caz, te rog, dacă nu îți împovărează munca scriitoricească – prin care tu, cu harul Domnului nostru, ai aprins și ai ajutat în nu mică măsură studiul sfinților în limba latină (iubirea fraternă proclamă prin umilința mea acest lucru) – și dacă preocupările tale o permit, să faci publice învățăturile perverse ale tuturor ereticilor care, până în prezent, au încercat cu nerușinare și îndărătnicie să deformeze corectitudinea credinței creștine, tratându-le pe scurt într-o cărticică, spre informarea celor care fie nu au timp, din pricina altor activități, fie nu au posibilitatea, din cauză că sunt într-o limbă străină, să citească și să cunoască aceste texte. Și aș insista mai mult cu această rugăminte dacă nu s-ar considera de

obicei că ar fi un semn de mai mică încredere în iubire. Până la primirea unui răspuns, recomand călduros bunăvoinței tale pe Pavel, fratele nostru întru Hristos, pentru a cărui prețuire în regiunile noastre depun mărturie în fața lui Dumnezeu.

EPISTOLA LXVIII[757]

Către Castricianus

1. Sfântul meu fiu, diaconul Heraclius, mi-a dat de veste că ai venit până la Cissa de dragul meu și că, deși ești din Pannonia, adică ființă terestră, nu te-ai temut nici de zbuciumul Mării Adriatice, nici să înfrunți primejdiile celei Egee și ale celei Ionice. Și, dacă nu te-ar fi ținut în loc grija cea sfântă a fraților, ți-ai fi împlinit cu adevărat voia. Îți sunt deci recunoscător și socotesc că am primit [această binefacere]. Căci între prieteni se urmărește nu realizarea, ci intenția, pentru că cea dintâi îți este oferită adesea de dușmani, însă pe cealaltă ți-o dăruiește numai dragostea.

Te implor, totodată, să nu socotești că neputința trupească pe care o înduri ți-ar fi venit din păcat. Căci și apostolilor, când erau bănuitori față de cel nevăzător din naștere și L-au întrebat pe Domnul Mântuitor: „Cine a păcătuit: acesta sau părinții lui, de s-a născut orb?", le-a fost dat să audă: „Nici el n-a păcătuit, nici părinții lui, ci ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu"[758]. Căci pe câți păgâni, iudei, eretici și pe câți oameni de diferite credințe îi vedem tăvălindu-se în mocirla poftelor, îmbătându-se cu sânge, biruindu-i pe lupi prin sălbăticie și pe zburătoarele răpitoare prin lăcomie? Cu toate acestea, biciul nu se apropie de corturile lor și nu-i bate împreună cu [restul] oamenilor, și de aceea [îi vedem] trufindu-se împotriva lui Dumnezeu și purtându-și obrazul lor neruşinat până la cer. Aceasta în timp ce știm că bărbații sfinți sunt chinuiți de boli, necazuri și lipsuri, și poate că spun: „Deci în deșert am fost drept la inimă și mi-am spălat între nevinovați mâinile mele"[759];

[757] Data epistolei: 397-398. Castricianus, un creştin din Pannonia, pornise în pelerinaj la Betleem, cu toate că era orb, pentru a-l vizita pe Ieronim, dar a fost oprit de insistențele localnicilor pe coasta Dalmației, la Cissa. (n.ed.)

[758] *Ioan* 9, 2, 3.

[759] *Psalmul* 72, 13.

însă îndată, dojenindu-se pe sine, adaugă: „Dacă aş grăi aşa, aş călca legământul neamului fiilor Tăi”[760]. Dacă tu crezi că pricina orbirii e păcatul și atribui mâniei lui Dumnezeu ceea ce doctorii adesea vindecă, îl vei învinui și pe Isaac, care era atât de lipsit de lumina vederii încât, indus în eroare, l-a binecuvântat chiar și pe cel pe care n-ar fi voit. Vei întoarce apoi acuzația înspre Iacov, a cărui privire pătrunzătoare se încețoșase, iar cu ochii dinlăuntru și cu duhul său profetic privea în depărtare, dincolo de cele viitoare, și Îl vedea pe Hristos că va veni din neam conducător, dar pe Manase și Efraim nu putea să-i vadă. Cine este mai sfânt printre regi decât Iosia? A fost ucis de tăișul egiptean[761]. Ce e mai măreț decât Petru? Decât Pavel? I-a însângerat sabia neroniană. Și Fiul lui Dumnezeu – ca să nu mai zic de oameni – a îndurat rușinea crucii; iar tu îi socotești împliniți pe cei care se înfruptă din fericirea veacului acestuia și din plăceri? Mare este mânia când Dumnezeu nu Se mâniază din pricina păcatelor. De aceea și grăiește El către Ierusalim, în *Iezechiel*: „Nu mă voi mai mânia, urgia Mea s-a depărtat de tine”[762]. „Căci Domnul îl ceartă pe cel pe care-l iubește și îl dojenește pe fiecare fiu pe care-l primește.”[763] Un tată nu-l învață decât pe cel pe care-l iubește. Un dascăl nu-l dojenește pe învățăcel decât dacă-l vede că are duh mai înflăcărat. Medicul, când încetează să oblojească, nu mai are nădejde. Iar tu ai fi putut răspunde: așa cum a primit Lazăr relele în viața sa, [și eu] voi îndura acum cu bucurie chinurile, spre a-mi fi păstrată slava viitoare; „căci nu-l urgisește Domnul de două ori pe același”[764]. Iov, bărbat sfânt, neprihănit și drept din generația sa, ne spune de ce a răbdat atâtea [suferințe] în cartea pe care a compus-o chiar el.

2. Și, ca să nu o lungesc și să depășesc mărimea unei scrisori, amintind de vechi istorii, îți voi povesti o scurtă întâmplare petrecută pe vremea copilăriei mele. Fericitul Antonie fusese chemat de sfântul episcop Atanasie al Alexandriei să vină în oraș, pentru a-i reduce la tăcere pe eretici. Și s-a dus la el preaînvățatul bărbat Didim, cel lipsit de vedere. Antonie, în miezul discuțiilor despre Sfintele Scripturi – căci admira puterea talentului său și îi acoperea

[760] *Psalmul* 72, 15.
[761] *Cf.* 4 *Regi* 23, 29.
[762] *Iezechiel* 16, 42.
[763] *Pildele* 3, 12.
[764] *Cf. Naum* 1, 9.

de laude ascuțimea spiritului – îi puse următoarea întrebare: „Nu ești trist fiindcă ești lipsit de ochii trupului?” Cum acela nu scotea o vorbă despre acest lucru, din pricina rușinii, îl întrebă și a doua și a treia oară, făcându-l astfel să-și mărturisească fără ocolișuri mâhnirea duhului. La care îi zice Antonie: „Mă miră că un bărbat înțelept e îndurerat de pierderea acelui organ pe care îl au furnicile, și muștele, și țânțarii, și nu se bucură că are în stăpânire ceea ce doar sfinții și apostolii s-au făcut demni să aibă”. Din aceasta îți dai seama că e cu mult mai bine să vezi cu duhul decât cu trupul și să ai acei ochi peste care buruiana păcatului nu poate năpădi.

Chiar dacă nu vei ajunge anul acesta, noi nu pierdem nădejdea întru venirea ta. Totuși, dacă sfântul diacon, purtătorul scrisorii, va fi din nou ademenit de îmbrățișările tale și vei veni aici însoțit de el, bucuros voi accepta timpul pierdut, datorită îndoitului beneficiu.

EPISTOLA LXIX[765]
Către Oceanus

1. Niciodată nu aș fi crezut, Oceanus, fiule, că îngăduința principelui ar putea să dea prilej de acuzații false celor vinovați și că aceștia, odată ieșiți din temniță și din mizeria ei și păstrând urmele lanțurilor, s-ar putea plânge că alții au fost lăsați liberi. În Evanghelie, cel care pizmuiește binele altuia aude spunându-i-se: „Prietene, dacă eu sunt bun, de ce ochiul tău este rău?”[766] „Dumnezeu a închis totul sub păcat ca să aibă îndurare de toți.”[767] „Unde s-a înmulțit păcatul, acolo a prisosit harul.”[768] Primii născuți ai Egiptului au fost uciși și nu a rămas în Egipt nici măcar o singură vită a israeliților.

[765] Data epistolei: anul 397. Oceanus, nobil roman și prieten al Fericitului Ieronim, era indignat că episcopul spaniol Carterius se căsătorise a doua oară, deși canoanele permiteau în epocă o singură căsătorie (obligația celibatului episcopal va fi stabilită abia mai târziu de canoanele 12 și 48 ale Sinodului Trulan, numit și „V-VI Ecumenic”). Ieronim îi răspunde însă că prima căsătorie a lui Carterius avusese loc pe când acesta încă nu era creștin botezat, prin urmare nu putea fi luată în calcul. (n.ed.)

[766] *Matei* 20, 15.

[767] *Galateni* 3, 22; *cf.* și *Romani* 11, 32.

[768] *Romani* 5, 20.

Iată că se înalță dinainte-mi erezia cainiților. Această viperă, cândva moartă, își înalță capul zdrobit și năruiește taina lui Hristos, însă nu doar în parte, cum avusese obiceiul înainte, ci cu totul. Căci, atunci când spune că există unele păcate pe care Hristos nu le poate purifica cu sângele Său și că unele urme ale ticăloșiilor din trecut sunt întipărite atât de adânc în trupurile și sufletele noastre încât leacurile Lui nu ar fi în stare să le micșoreze, ce altceva face decât să presupună că Iisus Hristos a murit în zadar? Căci a murit în zadar dacă există unii pe care nu îi poate reînvia. Sfântul Ioan Botezătorul se înșală când Îl arată pe Hristos cu degetul și glasul: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel care ridică păcatele lumii”[769] dacă mai există încă în veac oameni ale căror păcate nu le-a ridicat. Căci ori trebuie să fie dovediți că nu fac parte din lumea aceasta cei care nu vor cunoaște iertarea lui Hristos, ori, dacă sunt din lumea aceasta, trebuie să aleagă unul din două lucruri: dacă sunt mântuiți de păcatele lor, ei adeveresc puterea lui Hristos, dacă încă sunt păcătoși, îi dovedesc neputința. Dar departe de noi să credem despre Atotputernicul că este neputincios în vreo privință: „Toate cele pe care Tatăl le face și Fiul le face întocmai”[770]. Neputința Fiului se răsfrânge asupra Tatălui. Toate membrele oiței [rătăcite] au fost aduse înapoi [la stână]; toate scrisorile apostolului cântă harul lui Hristos. Și, ca să nu pară că este prea puțin doar să pomenească harul Său, zice: „Harul și pacea să vi se înmulțească”[771]. Ni se făgăduiește înmulțirea, iar noi vorbim despre puținătate?

2. Încotro ne îndreptăm? Tu îți cunoști problema: Carterius, episcop al Hispaniei, om bătrân și ca vârstă și în preoție, a avut o nevastă înainte de a fi botezat și o a doua după botez, fiindcă prima murise; iar tu socotești că el a încălcat hotărârea apostolului care, în catalogul virtuților [episcopale], a prevăzut că nu trebuie rânduit [episcop] decât „bărbatul unei singure neveste”[772]. Sunt uimit însă că tu ai supus judecății publice doar acest caz, când lumea întreagă este plină de asemenea înscăunări. Nu vorbesc despre preoți, nici despre treptele inferioare; mă refer la episcopi pe care, dacă aș voi să îi numesc pe fiecare în parte, s-ar strânge un număr atât de mare

[769] *Ioan* 1, 29.
[770] *Ioan* 5, 19.
[771] *1 Petru* 1, 2.
[772] *1 Timotei* 3, 2.

încât ar întrece mulțimea adunată la Conciliul de la Rimini[773]. Dar nu este potrivit să îl aperi pe unul singur în așa fel încât să pară că îi acuzi pe mulți alții și, dacă nu poți să-l dezvinovățești prin argumente, să o faci asociindu-i alți păcătoși.

La Roma am ținut piept raționamentului cornut[774], cum se zice, al unui retor exersat, conceput astfel încât, în orice parte mă întorceam, eram strâns încolțit. „A-ți lua o nevastă", zicea el, „este sau nu este un păcat?" Eu, naiv și neștiind că trebuie să evit o capcană, am consimțit că nu este un păcat. Apoi a formulat o altă premisă: „Prin botez sunt iertate faptele bune sau cele rele?" Eu i-am răspuns, la fel de naiv, că păcatele sunt cele iertate. În timp ce eu mă credeam în siguranță, de-o parte și de alta au început să-mi crească coarnele dilemei și să se dezvolte confruntarea până atunci ascunsă. „Dacă a-ți lua nevastă", zice el, „nu este un păcat, iar botezul nu iartă decât păcatele, tot ceea ce nu este iertat rămâne". Pe dată, ca și cum aș fi fost lovit de un pugilist vânjos, o ceață începu să mi se aștearnă pe ochi și pe dată mi-am amintit sofismul lui Chrysippos[775]: „Dacă minți și spui că acest lucru este adevărat, [atunci] minți". Venindu-mi în fire, i-am replicat, cu șiretenie, adversarului meu cu o altă propoziție: „Te rog", îi zic, „să îmi răspunzi: botezul face un om nou sau nu?" A consimțit cu greutate că face un om nou. Am mai înaintat un pas și am adăugat: „Îl face nou cu totul, sau doar în parte?" Răspunde: „Cu totul". După care l-am întrebat: „Prin urmare, odată botezat, nu se păstrează nimic din omul cel vechi?" A dat din cap. Începui de îndată să înșirui: „Dacă botezul creează un om nou și îl face [să fie] nou în totalitate și nu se păstrează în el nimic din omul cel vechi, nu i se poate imputa celui nou ceea ce exista în omul de odinioară".

---

[773] Conciliu al episcopilor occidentali, convocat de împăratul Constantius al II-lea în vara anului 359, la care au luat parte peste 350 de membri.

[774] În latină *syllogismus cornutus*. Expresia este sinonimă cu *dilema* (în logică, ipoteză dublă sau bipartită, una dintre modalitățile concluziei formulate în schema: dacă avem A, atunci acesta este sau B, sau C; dar nu poate fi nici B, nici C; așadar, A nu este posibil). I se spune *silogism* sau *raționament cornut* deoarece adversarul pe care vrem să îl combatem cu ajutorul său ajunge „între coarnele" celor două posibilități anihilante ale tezei de mai sus. Dacă există peste două opțiuni, de pildă trei, atunci aceasta se numește *trilemă*, dacă există patru, atunci e *tetralemă* ș.a.m.d. Termenul este utilizat și în viața de zi cu zi, în situația în care, dintre două eventualități, trebuie să alegem una, doar că amândouă sunt la fel de dificile, neplăcute ori periculoase.

[775] Filosof stoic grec (cca. 279-206 î.Hr.), originar din Cilicia. A plecat de tânăr la Atena, unde a devenit discipol al lui Cleanthes, conducătorul școlii stoice. Este autorul a 700 sau 800 de scrieri asupra doctrinei stoice, din care s-au păstrat fragmente.

Mai întâi, insidiosul personaj a amuțit; apoi însă, lăsându-se pradă metehnei lui Piso, deși nu știa ce să spună, nu a putut nici să tacă. Cu fruntea transpirată, cu obrajii palizi, cu buzele tremurânde, cu gura uscată și limba lipită de cerul gurii, începu să se chircească, dar mai mult de teamă decât din pricina vârstei. Până la urmă izbucni: „Oare nu ai citit că Sfântul Apostol primește în preoție numai pe bărbatul unei singure neveste și că astfel este definită o situație, nu o epocă?" Pentru că mă provocase cu silogismele lui și vedeam că omul meu țintește către mici întrebări capcană, îi azvârleam înapoi propriile săgeți: „Sfântul Apostol a ales pentru episcopat", zic eu, „botezați sau catehumeni?" Nu voia să răspundă. Dar eu insistam asupra acestui punct și îi puneam de două-trei ori aceeași întrebare. Ai fi zis că era Niobe[776]. Mă întorc către auditori: „Nu are nicio importanță, o bunilor judecători, dacă îl leg fedeleș pe adversarul meu când este treaz sau când doarme, numai că este mai ușor să pui în lanțuri un om care se odihnește decât pe unul care se împotrivește. Dacă Sfântul Apostol a ales în rândul clerului nu catehumeni, ci credincioși, iar cel care este hirotonit episcop este credincios, greșelile catehumenilor nu vor fi imputate credinciosului". Astfel îmi roteam lăncile și-mi îndreptam sulițele bine cumpănite împotriva letargicului meu [adversar]. El doar căsca gura și, ca într-o beție a minții, rágâia, vărsa, scuipa aceste vorbe: „Sfântul Apostol a spus-o", „Pavel ne-a învățat acestea".

3. Se invocă, prin urmare, două scrisori ale apostolului, una către Timotei, cealaltă către Tit. Iată textul primei scrisori: „Dacă poftește cineva episcopie, bun lucru dorește. Dar trebuie ca episcopul să fie fără prihană, bărbatul unei singure neveste, cumpătat, înțelept, vrednic de cinste, primitor de străini, destoinic să-i învețe pe alții, nu bețiv, nu bătăuș, nu doritor de câștig mârșav, ci măsurat, nu gâlcevitor, nu iubitor de arginți, chivernisindu-și bine casa, ținându-și copiii în supunere cu toată bunăcuviința – căci, dacă cineva nu știe să-și cârmuiască bine casa, cum se va îngriji de Biserica lui Dumnezeu ? –, să nu fie întors la Dumnezeu de curând, ca nu cumva să se îngâmfeze și să cadă în osânda diavolului. Dar

776 Fiica lui Tantal și soția lui Amfion, regele Tebei. A arătat trufie necugetată față de zeița Hera, mândrindu-se cu cei șapte fii și cele șapte fiice, față de cei doi ai Herei: Apollo și Artemis. Hera a pedepsit-o, punându-i pe Apollo și pe Artemis să îi ucidă toți copiii într-o singură zi. De durere Niobe s-a transformat într-o stană de piatră.

trebuie să aibă și o bună mărturie de la cei de afară pentru ca să nu ajungă de ocară și să cadă în cursa diavolului"[777].

Iar în *Epistola către Tit*, încă de la început, sunt puse aceste porunci: „Pentru aceasta te-am lăsat în Creta, ca să pui în rânduială cele ce-au mai rămas de rânduit și să așezi preoți în fiecare cetate, după cum ți-am poruncit: dacă este cineva fără prihană, bărbat al unei singure neveste, având copii credincioși, care să nu fie învinuiți de destrăbălare sau neascultare. Căci episcopul trebuie să fie fără prihană, ca un iconom al lui Dumnezeu, nu nerușinat, nu mânios, nu bețiv, nu bătăuș, nu poftitor de câștig mârșav, ci să fie primitor de străini, iubitor de bine, cumpătat, drept, cuvios, înfrânat, păstrând neatinsă propovăduirea credinței, potrivit cu doctrina, pentru ca să fie destoinic să îndemne la învățătura cea sănătoasă și să-i înfrângă pe cei potrivnici ei"[778].

În amândouă scrisorile, fie episcopilor, fie prezbiterilor – deși la cei din vechime episcopii și prezbiterii erau totuna, pentru că primul titlu se referea la rang, iar cel de-al doilea la vârstă – li se impunea să fie monogami ca să fie primiți în rândul clerului. Oricum, nimeni nu se îndoiește că apostolul vorbește despre cei botezați. Așadar, dacă toate calitățile care se cer pentru hirotonirea unui episcop nu aduc atingere candidatului la episcopie în cazul în care nu le-a avut înainte de botezul său – căci se cercetează ceea ce este, iar nu ce a fost –, atunci de ce numai cuvântul „soție" ar fi o opreliște, de vreme ce e singurul lucru care nu a fost [socotit] un păcat? Vei zice: „Pentru că nu a fost un păcat, de aceea nu a putut fi iertat prin botez". Aflu un lucru nou: pentru că nu a fost un păcat, i se va reproșa drept păcat. Toate prostituatele, aceste gunoaie ale dezmățului public, impietatea față de Dumnezeu, paricidul și incestul împotriva părinților, poftele nefirești ale celor două sexe sunt purificate de izvorul lui Hristos. Iar soția va fi o pată de neșters și lupanarele vor fi preferate patului nupțial? Eu nu îți reproșez hoardele de țiitoare, cârdurile de pederaști, vărsările de sânge și nici tăvăleala, precum porcii, în mocirla tuturor plăcerilor, iar tu îmi scoți din mormânt pe biata mea soție de mult moartă, pe care de aceea am luat-o de nevastă, ca să nu fac ce-ai făcut tu? Să audă asta păgânii, recoltă a Bisericii care umple în fiecare zi

[777] *1 Timotei* 3, 1-7.
[778] *Tit* 1, 5-9.

hambarele noastre; să audă catehumenii, care sunt candidații la credință, să nu își ia nevastă înainte de a fi botezați, să nu încheie căsătorii cinstite, ci, după rânduiala scoților și aticoților[779] sau după *Republica* lui Platon, să aibă neveste și copii de-a valma; ba chiar să se ferească de orice cuvânt care ar aminti de legătura căsătoriei pentru ca nu cumva, după ce își vor mărturisi credința întru Hristos, să le dăuneze că odinioară nu au avut nici țiitoare și nici curtezane, ci soții!

4. Să-și cerceteze fiecare conștiinta, să-și plângă rănile întregii vieți și, după ce se va fi dovedit un judecător sincer al păcatelor sale de odinioară, să asculte dojenile lui Iisus: „Fățarnicule, scoate mai întâi bârna din ochiul tău și numai atunci vei vedea să scoți paiul din ochiul fratelui tău!”[780] Chiar că, asemeni cărturarilor și fariseilor, strecurând țânțarul și înghițind cămila, dăm zeciuială din izmă și mărar[781] și lăsăm deoparte judecata lui Dumnezeu. Cum să compari o nevastă și o țiitoare? Se reproșează nenorocirea de a-ți fi pierdut nevasta, dar este încununată pofta de țiitoare? Dacă i-ar fi trăit prima nevastă, acel om n-ar mai fi avut o alta; dar tu ce scuză vei putea găsi că te împreunezi la întâmplare, precum câinii? Vei spune poate că te-ai temut că nu vei putea fi cândva hirotonit dacă te-ai căsători? Acel om și-a dorit copii cu nevasta lui, tu, cu țiitoarea ta, ți-ai pierdut urmașii. Pe el, care se supunea naturii și binecuvântării Domnului: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul”[782], l-au ascuns privirilor tainițele iatacurilor; pe tine, care te tăvăleai în căldurile împreunării, te-a blestemat toată lumea; el a ascuns, din bună-cuviință plină de sfială, ceea ce îi era îngăduit, tu ai vârât cu nerușinare în ochii tuturor ceea ce nu-ți era îngăduit. Pentru el s-a scris: „Căsătoria să fie ținută în toată cinstea și patul ei să fie nespurcat”[783], despre tine se poate citi: „Pe desfrânați și pe adulteri îi va pierde Dumnezeu”[784] și: „Cine va nimici templul lui Dumnezeu, îl va nimici pe el Dumnezeu”[785].

---

[779] Populații din Britannia și Gallia septentrională. Fericitul Ieronim susținea că aticoții, pe care i-a vizitat, sunt antropofagi (FERICITUL IERONIM, *Contra Iouinianum*, II, 7). Apar în trupele auxiliare ale armatei romane în Gallia, Italia și Iliria.

[780] *Matei* 7, 5.

[781] *Cf. Matei* 23, 23-24.

[782] *Facerea* 1, 28.

[783] *Evrei* 13, 4.

[784] *Evrei* 13, 4.

[785] *1 Corinteni* 3, 17.

Dar, zice adversarul meu, toate ticăloșiile noastre au fost iertate când am fost botezați, iar după iertarea dată de judecător nu trebuie să ne mai temem de asprimea [judecății]. Căci zice apostolul: „Și așa erați unii dintre voi, dar v-ați spălat, dar v-ați sfințit, dar v-ați îndreptățit întru numele Domnului nostru Iisus Hristos și întru Duhul Dumnezeului nostru”[786] – da, ticăloșiile noastre au fost bine și drept iertate. Dar te întreb: cum se face că murdăria ta a fost spălată, iar curățenia mea a fost murdărită? „Nu spun”, zici tu, „că a fost murdărită, ci doar că a rămas în aceeași stare în care a fost mai înainte; căci, dacă ar fi fost murdărie, ar fi fost spălată precum murdăria mea”. Te întreb ce înseamnă tărăgănarea asta și acest șiretlic grosolan[787]: pentru că nu este păcat, este păcat? Pentru că nu este murdar, este murdar? Dumnezeu nu a iertat pentru că nu a avut ce să ierte și, pentru că nu a iertat, de aceea rămâne ceea ce nu a fost?

5. Câtă putere are Botezul și cât har se află în apa sfințită îți voi arăta puțin mai încolo; între timp, potrivit zicalei populare, pentru nodul tare de copac îți trebuie o pană tare. Expresia „bărbatul unei singure neveste” poate să fie explicată și altfel. Apostolul era evreu după neam, prima Biserică a lui Hristos era adunată din „rămășițele” lui Israel. El știa ceea ce era îngăduit de Lege, nu ignora faptul că, după exemplul patriarhilor și al lui Moise, se obișnuia în popor să ai copii de la mai multe femei, ba chiar și preoții se foloseau de această libertate după bunul lor plac. Prin urmare, el poruncește ca preoții Bisericii să nu ceară pentru sine o asemenea îngăduință, să nu încheie două sau trei căsătorii, ci să aibă în același timp o singură soție.

Ai putea striga că spusele noastre sunt gâlcevitoare; acceptă și o altă explicație, ca să nu-ți fie doar ție îngăduit să potrivești nu voința ta după Lege, ci Legea după voința ta. Unii propun o interpretare forțată: prin „soții” ar trebui să se înțeleagă bisericile, iar prin „soți” episcopii. La Sinodul de la Niceea[788] s-a decretat ca un episcop să nu fie mutat de la o biserică la alta, pentru ca nu cumva, disprețuind însoțirea cu o biată fecioară sărmană, să caute îmbrățișările unei

[786] *1 Corinteni* 6, 11.

[787] În original expresia literală este: *Acumen omni pistillo retunsius*, adică: „Vârf mai bont decât orice pisălog”.

[788] Primul Conciliu de la Niceea (azi Iznik, în Turcia) a fost primul Sinod Ecumenic, convocat de împăratul Constantin cel Mare în anul 325.

adultere mai bogate. Și, așa cum vina și păcatele fiilor trebuie să fie înțelese în sensul de λογισμοί[789], adică „gânduri”, iar „administrarea casei” trebuie raportată la suflet și trup, tot astfel Bisericile sunt numite „soții ale pontifilor”. Despre ele scrie în *Isaia*: „Femei, veniți degrabă de la acest spectacol, căci acesta este un popor fără de minte!”[790]; și din nou: „Femei bogate, sculați-vă și ascultați glasul Meu”[791]; iar în *Pilde*: „Cine va afla o femeie vrednică? Fiindcă una ca aceasta e mai de preț decât nestematele. Inima bărbatului ei se încrede într-însa”[792]. Și tot acolo: „Femeile înțelepte și-au zidit casa, dar cea fără minte și-a dărâmat-o cu mâinile ei”[793]. Ei spun că această aluzie nu li se pare nepotrivită pentru niște episcopi, de vreme ce chiar și despre Dumnezeu stă scris: „Așa cum o femeie își înșală bărbatul, tot așa M-a înșelat casa lui Israel”[794]. Și în apostol: „Căci v-am logodit cu un singur bărbat ca să vă înfățișez lui Hristos ca pe o fecioară neprihănită”[795]. Cât despre cuvântul „femeie”, adică γυνή[796], dată fiind ambiguitatea limbii grecești, prin el s-ar putea înțelege în toate mărturiile de mai sus „nevastă”. „Această interpretare”, vei zice, „este exagerată și destul de rudimentară”. Recunoaște-i atunci Scripturii simplitatea, ca să nu te combatem cu propriile tale metode.

Te-aș întreba și altceva: dacă cineva a avut o țiitoare înainte de a fi botezat și dacă aceasta a murit, iar el, după botez, și-a luat o nevastă, trebuie sau nu trebuie să devină cleric? Vei răspunde că poate deveni cleric, fiindcă a avut o țiitoare, nu o nevastă; prin urmare, apostolul condamnă contractele de căsătorie și dreptul dotal, iar nu împreunarea [bărbatului cu femeia]. Îi credem pe mulți care, dintr-o prea mare sărăcie, refuză povara unei neveste și își țin slujnicele ca soții, iar pe copiii avuți cu ele îi socotesc și îi cresc ca odrasle ale lor. Dacă din întâmplare ar fi îmbogățiți de către împărat și le-ar dărui [slujnicelor] *stola*[797], pe dată [adversarul meu]

---

789 În text, cuvântul apare la cazul dativ: λογισμοῖς.

790 *Isaia* 27, 11.

791 *Isaia* 32, 9.

792 *Pildele* 31, 10-11.

793 *Pildele* 14, 1.

794 *Ieremia* 3, 20.

795 2 *Corinteni* 11, 2.

796 În text cuvântul apare la cazul acuzativ: γυναῖκα.

797 Îmbrăcăminte a matroanelor romane, corespunzătoare cu *toga* sau *pallium* purtate de bărbați.

și-ar înclina capul în fața apostolului și, împotriva voinței sale, va fi silit să le accepte în rândul soțiilor. Dacă însă aceeași sărăcie nu va putea primi rescriptul imperial, atunci hotărârile Bisericii se vor schimba deodată cu legile romane. Ai grijă ca nu cumva expresia „bărbatul unei singure neveste" să fie înțeleasă ca „bărbatul unei singure femei", ca și cum s-ar referi mai degrabă la împreunarea lor decât la contractele de căsătorie! Noi invocăm toate acestea nu pentru a ne împotrivi înțelegerii simple și exacte a lucrurilor, ci ca să te învățăm să înțelegi Sfintele Scripturi așa cum au fost scrise și să nu golești de importanța sa Botezul Mântuitorului și să nu zădărnicești toată taina Crucii.

6. Să ne ținem acum făgăduiala făcută mai înainte. Și, urmând pilda retorilor, să aducem laude apei și Botezului. O lume informă, în care încă nu existau nici soarele strălucitor, nici luna cea palidă, nici stelele scânteietoare, strivea cu necuprinsul hăurilor sale și cu întunecimile ei hâde o materie în neorânduială și invizibilă. Singur Duhul lui Dumnezeu, asemeni unui conducător de car, plutea deasupra apelor și crea lumea ce sta să se nască, prefigurând astfel Botezul. Între cer și pământ El clădește bolta cerească; iar potrivit etimologiei limbii ebraice cuvântul „cer", adică *samaim*, își trage numele de la ape[798]. Pe urmă, apele care sunt deasupra cerului sunt separate de celelalte, spre a aduce laude Domnului, motiv pentru care și în *Iezechiel*[799] se vede întinzându-se o boltă de cristal deasupra heruvimilor, adică ape compacte și mai dense. Din ape [Duhul] scoate, mai întâi, tot ceea ce este viu și îi înalță apoi pe credincioșii cei înaripați de la pământ la cer. Omul este plămădit din lut, iar între mâinile lui Dumnezeu se prefiră tainele apelor. În Eden Dumnezeu sădește o grădină; un singur izvor se împarte în patru brațe și apoi, ieșind din templu și îndreptându-se spre răsărit, dă viață unor ape amare și moarte. Lumea păcătuiește și nu se purifică fără potopul apelor. După ce Noe dă drumul unei zburătoare funeste[800], spre el zboară îndată porumbelul Sfântului Duh, așa cum [zboară mai târziu] spre Hristos la apele Iordanului, vestind lumii pacea cu ramura întremării și a luminii[801]. Faraon,

[798] În ebraică *may*, *maïm* înseamnă „apă".

[799] *Iezechiel* 1, 3.

[800] Corbul; *cf. Facerea* 8, 7.

[801] Aluzie la ramura de măslin adusă de porumbel pe arca lui Noe (*cf. Facerea* 8, 8-11). Uleiul de măsline fortifică atleții și este folosit la luminat.

pentru că nu a voit să îngăduie poporului lui Dumnezeu să iasă din Egipt, se îneacă împreună cu oastea sa[802] (aceasta simbolizând Botezul). Și în *Psalmi* scrie despre uciderea lui: „Tu ai întărit, cu puterea Ta, marea; Tu ai zdrobit capetele balaurilor din ape; Tu ai sfărâmat capul balaurului celui mare"[803]. De aceea și vasiliscii și scorpionii umblă după locuri aride și, dacă se întâmplă să ajungă la o apă, sunt cuprinși de o frică nebună. Merra este schimbată prin taina Crucii[804], iar cei șaptezeci de palmieri ai apostolilor sunt udați de vâltoarea apelor îndulcite ale Legii. Avraam și Isaac sapă fântâni, cu toată împotrivirea filistenilor[805]. Beer-Șeba, cetatea jurământului, unde domnește Solomon, își trage numele de la izvoare[806]. Pe Rebeca o întâlnim la o fântână[807]. Lângă ape este salutată Rahela cu sărutul înșelătorului[808]. Moise le apără pe fiicele preotului din Madian de nedreptatea care li se făcuse, deschizându-le calea la fântână[809]. Înaintemergătorul Domnului pregătește un popor pentru Hristos[810] în apele izvoarelor de lângă Salem[811], care înseamnă „pace" sau „desăvârșire".

Mântuitorul Însuși, după Botez și după ce a sfințit apele Iordanului botezându-Se în ele, a început să predice Împărăția cerurilor. Cu apă a făcut prima Sa minune; samariteana își primește chemarea la fântână[812], cei însetați sunt poftiți să bea. Nicodim învață pe ascuns că dacă cineva nu va renaște din apă și din Sfântul Duh nu va putea să intre în Împărăția cerurilor[813]. Ceea ce începuse din ape, [Dumnezeu] a sfârșit în ape: coasta Îi este lovită de lance, iar tainele Botezului și ale martiriului șiroiesc împreună[814]. După Înviere îi trimite pe apostoli la păgâni și le poruncește să îi boteze întru taina Sfintei Treimi. Poporul iudeilor se căiește pentru

---

[802] *Cf. Ieșirea* 14, 21-30.
[803] *Psalmul* 73, 13-14.
[804] *Cf. Ieșirea* 15, 25.
[805] *Cf. Facerea* 26, 18-22.
[806] Beer-Șeba înseamnă „fântâna celor șapte [miei]" sau, potrivit unei interpretări populare, dar eronate, „fântána jurământului". (n.ed.)
[807] *Cf. Facerea* 24, 13-16.
[808] Adică al lui Iacov; *cf. Facerea* 29, 11.
[809] *Cf. Ieșirea* 2, 16-17.
[810] Adică un popor creștin, format din evrei și păgâni.
[811] *Cf. Ioan* 3, 23.
[812] *Cf. Ioan* 4, 1-42.
[813] *Cf. Ioan* 3, 5.
[814] *Cf.* Ioan 19, 34.

fapta sa și îndată Sfântul Apostol Petru îl trimite să se boteze. Înainte de a fi în durerile facerii, Sionul naște și în același timp ia naștere un popor[815]. Pavel, prigonitor al Bisericii și lup răpitor precum Veniamin[816], își lasă capul în jos dinaintea lui Anania, oaie [din turma lui Hristos], și nu-și recapătă vederea mai înainte de a-și vindeca orbirea prin botez. Un famen al reginei Candachia este pregătit pentru botez după ce i s-a citit o prorocie despre Hristos[817]; împotriva firii își schimbă „etiopianul pielea și leopardul petele"[818]. Cei care primiseră botezul de la Ioan, pentru că nu cunoșteau Sfântul Duh, sunt din nou botezați[819], pentru ca niciun păgân și niciun iudeu să nu creadă că apa singură, fără Sfântul Duh, poate fi de-ajuns pentru mântuire. „Glasul Domnului peste ape; Domnul peste ape multe, Domnul face să sălășluiască potopul."[820] „Dinții Săi ca o turmă de oi tunse, care au ieșit din scăldătoare, având toate gemeni și fără rod niciuna nu este dintre ele."[821] Dacă niciuna nu este fără rod, și nici stearpă, toate au ugerele picurând de lapte; ele ar putea spune împreună cu apostolul: „Copilașii mei, pentru care sufăr iarăși durerile facerii până ce Hristos va lua chip în voi"[822] și: „V-am hrănit cu lapte, nu cu bucate tari"[823]. Miheia prorocește despre harul botezului: „El va îndepărta [fărădelegile noastre] și iarăși Se va milostivi de noi; va scufunda nelegiuirile noastre și va lepăda în fundul mării toate păcatele noastre"[824].

7. Cum sunt scufundate în cristelniță toate păcatele dacă singură nevasta plutește deasupra? „Fericiți cei cărora li s-au iertat fărădelegile și cărora li s-au acoperit păcatele. Fericit bărbatul căruia nu i-a socotit Domnul păcatul."[825] Am putea, cred, să adăugăm și noi un verset la acest imn: „Fericit cel căruia nu i-a socotit Domnul nevasta". Să-l ascultăm și pe Iezechiel, fiul omului, cum vestește despre puterea Celui care va fi Fiul Omului: „Căci vă voi scoate

---

[815] *Cf. Isaia* 66, 7-8.
[816] *Cf. Facerea* 49, 27.
[817] *Cf. Faptele* 8, 27-38.
[818] *Ieremia* 13, 23.
[819] *Cf. Faptele* 19, 2-5.
[820] *Cf. Psalmul* 28, 3, 10.
[821] *Cântarea Cântărilor* 4, 2.
[822] *Galateni* 4, 19.
[823] *1 Corinteni* 3, 2.
[824] *Miheia* 7, 19.
[825] *Psalmul* 31, 1-2.

de printre neamuri și vă voi stropi cu apă curată și vă veți curăți de necurățiile voastre; și vă voi da inimă nouă și Duh nou"[826]. „Vă voi curăți", zice, „de toate necurățiile voastre". În cuvântul „toate" nu este lăsat nimic la o parte. Murdăriile sunt curățite; cu cât mai mult ceea ce e curat nu va fi mânjit? „Vă voi da o inimă nouă și un Duh nou"; căci „în Hristos Iisus nici tăierea împrejur nu înseamnă ceva, nici netăierea împrejur, ci făptura cea nouă"[827]. De aceea intonăm un imn nou și, lepădându-ne de omul cel vechi, vom merge nu după slava cea veche, ci întru înnoirea Duhului[828]. Aceasta este pietricica cea nouă pe care este scris un nume nou, pe care nimeni nu știe să-l citească, decât acela care o va primi. Căci „toți câți am fost botezați întru Hristos Iisus am fost botezați întru moartea Lui; ne-am îngropat cu El în moarte prin botez, pentru ca, așa cum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, tot așa și noi să umblăm întru înnoirea vieții"[829]. De atâtea ori am citit cuvântul „înnoire", și totuși numele pătat „soție" nu poate fi șters de nicio înnoire?

„Am fost îngropați împreună cu Hristos prin botez" și am reînviat „prin credința în lucrarea lui Dumnezeu, Care L-a înviat din morți. Și, deși eram morți în fărădelegile noastre și în netăierea împrejur a trupului nostru, ne-a făcut vii împreună cu El, iertându-ne toate greșelile, ștergând zapisul care era asupra noastră și ne era potrivnic cu rânduielile lui; și l-a luat din cale, pironindu-l pe cruce"[830]. Tot ceea ce era al nostru a murit împreună cu Hristos, toate păcatele vechiului zapis au fost șterse; numai numele de „nevastă" continuă să trăiască?

Nu-mi va fi de ajuns o zi dacă voi vrea să înfățișez toate pasajele din Sfintele Scripturi care se referă la puterea Botezului și să expun misterele celei de-a doua nașteri, care întru Hristos este mai degrabă cea dintâi[831].

8. Mai înainte de a termina de dictat – căci îmi dau seama că depășesc limitele unei scrisori –, vreau să explic în câteva cuvinte pasajele de mai sus în care este descrisă viața unui viitor episcop, pentru ca să primim glasul apostolului ca învățător al păgânilor

[826] *Iezechiel* 36, 24-26.
[827] *Galateni* 6, 15.
[828] *Cf. Romani* 7, 6.
[829] *Romani* 6, 3-4.
[830] *Coloseni* 2, 12-14.
[831] Pentru că numai ea dăruiește viața veșnică.

nu numai când aduce laudă celui care nu a avut decât o singură nevastă, ci în toate celelalte învățături ale sale. În același timp, mă rog ca nu cumva cineva să creadă că am scris ceea ce am scris pentru a-i batjocori pe episcopii din vremea noastră, ci pentru folosul Bisericii. Căci, așa cum oratorii și filosofii, care descriu cum vor să fie un orator și un filosof perfect, nu îi nedreptățesc pe Demostene și Platon, ci doar definesc realitatea în sine, fără a avea în vedere persoanele, tot așa, când este descris un episcop [ideal] și când se înfățișează ceea ce se spune în Scriptură despre acest lucru, este ca și cum ți se pune în fața ochilor o oglindă a sacerdoțiului. În puterea și în conștiința fiecăruia se află felul în care se privește [în această oglindă], pentru ca să poată fie să-și plângă urâțenia, fie să se bucure de frumusețea sa.

„Dacă cineva dorește să fie episcop, bună lucrare dorește"[832]: lucrare, nu rang; muncă, nu plăcere; lucrare care te face să fii mai mic prin umilință, iar nu să te fălești prin mărire.

„Trebuie, așadar, ca episcopul să fie fără de prihană."[833] Este același lucru ca în *Epistola către Tit*: „Dacă cineva este fără de prihană"[834]. Toate virtuțile sunt cuprinse într-un singur cuvânt și se cere un lucru aproape împotriva firii. Căci, dacă orice păcat, chiar și cel dintr-o vorbă de clacă, merită să fie mustrat, cine este cel care poate trăi fără de păcat, adică fără ocară, în această lume? Însă viitorul păstor al Bisericii este ales în așa fel încât, în comparație cu el, ceilalți pe drept ar merita numele de „turmă". Retorii îl definesc pe orator ca pe „un om de bine care știe să vorbească"[835]. Mai întâi viața, apoi limba trebuie să fie fără de prihană, ca să fie pe drept primit ca episcop. Căci își pierde autoritatea de a-i învăța pe alții cel ale cărui vorbe sunt stricate de faptele lui. „Bărbatul unei singure neveste"[836]; am vorbit despre aceasta mai sus. Acum doar atragem atenția că, dacă se cere să fie bărbatul unei singure neveste chiar și înainte de a se fi botezat, atunci să-i cerem să respecte și celelalte precepte. Căci nu este potrivit să-i pretindem toate calitățile după botez și numai această singură cerință înainte de botez.

---

[832] *1 Timotei* 3, 1.

[833] *1 Timotei* 3, 2.

[834] *Tit* 1, 6.

[835] *Vir bonus dicendi peritus* („om de bine, priceput să vorbească") – sentință atribuită lui Cato cel Bătrân, reluată de Cicero și Seneca. *Cf.* și QUINTILIAN, *Arta oratorică*, XII, 1.

[836] *1 Timotei* 3, 2.

„Cumpătat" sau „cu grijă" – căci acesta este sensul cuvântului grecesc νηφάλιος –, „înțelept, onorabil, primitor de străini, destoinic să-i învețe pe alții"[837]: preoții care slujesc în templul lui Dumnezeu nu au voie să bea vin și sicheră[838], pentru ca inimile lor să nu se îngreuneze de mâncare și băutură[839] și pentru ca priceperea în slujirea lui Dumnezeu să fie mereu puternică și curată.

Însă, când adaugă „înțelept", el îi combate pe cei care, sub pretextul simplității, scuză prostia episcopilor. Căci, dacă creierul nu va fi sănătos, toate membrele vor lucra prost. „Onorabil" este o întregire a cuvântului de mai înainte, [însemnând] „ireproșabil". Celui care nu are defecte i se spune „ireproșabil"; cel care strălucește prin virtuțile sale este „onorabil". Putem înțelege și în alt sens acest cuvânt, după maxima lui Cicero: „Esențialul în orice artă este să faci ceea ce se cuvine"[840]. Sunt unii care nu își cunosc măsura: sunt de o asemenea prostie și sminteală, încât și prin felul în care se mișcă, și prin mers, și prin ținută, și prin modul lor obișnuit de a vorbi le dau prilej de râs celor care îi privesc; înțelegând în felul lor ceea ce înseamnă „onorabil", ei se împopoțonează cu veșminte fastuoase și își îngrijesc cu rafinament trupul, pregătesc ospețe gătite cu artă, deși toată această dichiseală este mai urâtă decât murdăria. Că preoților li se cere să cunoască învățătura, acest lucru este prevăzut și de preceptele Legii celei vechi și se află scris și în *Epistola către Tit*[841]. Căci o comportare nepătată, dar fără comunicare cu ceilalți, pe cât este de folositoare prin exemplul pe care îl dă, pe atât dăunează prin tăcerea sa. Turbarea lupilor trebuie să fie alungată și de lătratul câinilor, și de bâta păstorului. „Să nu fie nici bețiv, nici bătăuș"[842]: virtuților [Sfântul Apostol Pavel] le opune viciile.

9. Am aflat cum trebuie să fie preoții; să aflăm cum nu trebuie să fie. Beția este pentru pierde-vară și cheflii; un pântece în care fierbe vinul degrabă spumegă în desfrâu. În vin se află dezmățul, în dezmăț desfătarea, în desfătare nerușinarea. Cine se lasă purtat de dezmăț este un viu mort; așadar, cine se îmbată este și mort și îngropat. Noe, pentru că a fost beat timp de o oră, și-a dezgolit

---

837 *1 Timotei* 3, 2.

838 Băutură spirtoasă la evrei; *cf. Leviticul* 10, 9.

839 *Cf. Luca* 21, 34.

840 CICERO, *De oratore*, I, 132.

841 *Tit* 1, 9.

842 *1 Timotei* 3, 3.

coapsele[843], pe care, în cumpătarea sa, le ascunsese vreme de șase sute de ani. Lot, în beția lui, amestecă, fără să știe, incestul cu poftele desfrânate[844]; pe cel pe care nu îl învinsese Sodoma, l-a învins vinul.

Pe episcopul bătăuș îl condamnă Cel care Și-a dat bicelor spinarea și care, blestemat, nu blestemă la rândul Său. „Ci cumpătat"[845]: la două rele [Sfântul Apostol Pavel] opune un singur bine, anume ca beția și mânia să fie înfrânate de cumpătare. „Nici certăreț, nici iubitor de arginți"[846], căci nimic nu este mai netrebnic decât trufia neciopliților care confundă pălăvrăgeala cu autoritatea și, fiind mereu gata de ceartă, tună cu vorbe umflate împotriva turmei de supuși. Că un episcop trebuie să se ferească de iubirea de arginți, ne învață Samuel atunci când dovedește în fața poporului că el nu a luat nimic de la nimeni[847]; la fel [ne învață] și sărăcia apostolilor, cărora frații lor le ușurau povara cheltuielilor și care se mândreau că în afară de hrană și de veșminte nu aveau și nici nu voiau să aibă nimic altceva. Ceea ce este numit „lăcomie" în *Epistola către Timotei* în cea *către Tit* este condamnat fățiș ca poftă de câștig rușinos.

„Să-și chivernisească bine casa"[848]: [înțelegând prin aceasta] nu să-și sporească avuția, nu să pregătească ospețe regești, nu să stivuiască vase cizelate și să gătească fazani înăbușiți în așa fel încât, potrivindu-i cu meșteșug, aburii să ajungă la oase, dar fără să topească pielea care acoperă carnea, ci în sensul că ceea ce va predica popoarelor sale să ceară mai întâi de la apropiații săi.

„Să-și țină copiii în supunere cu toată cuviința"[849]: adică să nu-i imite pe fiii lui Eli, care se culcau cu femei la intrarea în templu și, socotind că religia este prada lor, foloseau spre desfătarea lor cele mai bune părți din jertfe[850].

„Să nu fie de curând botezat, ca nu cumva să se îngâmfeze și să cadă în osânda diavolului"[851]; nu mă pot minuna îndeajuns cât de mare este orbirea oamenilor ca să vorbească despre neveste

843 *Cf. Facerea* 9, 21.
844 *Cf. Facerea* 19, 31-38.
845 *1 Timotei* 3, 3.
846 *1 Timotei* 3, 3.
847 *Cf. 1 Regi* 12, 1-5.
848 *1 Timotei* 3, 4.
849 *1 Timotei* 3, 4.
850 *Cf. 1 Regi* 2, 12-22.
851 *1 Timotei* 3, 6.

înainte de botez și ca să transforme în falsă acuzație o situație care dispare prin botez sau, mai degrabă, prinde viață odată cu Hristos, în timp ce nimeni nu ia seama la acest precept atât de limpede și de evident. Ieri catehumen, azi episcop, ieri în amfiteatru, azi în biserică; seara la circ, dimineața în altar; nu de mult era plătit să îi aplaude pe histrioni, acum sfințește fecioare; oare Sfântul Apostol nu cunoștea subterfugiile și argumentele noastre prostești? Cel care a spus: „Bărbatul unei singure neveste" este același care a dat și celelalte precepte: „Fără prihană, treaz, înțelept, onorabil, primitor de străini, destoinic să-i învețe pe alții, cumpătat, nu bețiv, nici bătăuș, nici certăreț, nici iubitor de arginți, nici de curând botezat". La toate acestea închidem ochii, doar pe neveste le vedem. Cât despre cuvintele apostolului: „Ca nu cumva să se îngâmfeze și să cadă sub osânda diavolului", cine nu ar putea dovedi cu exemple adevărul acestor vorbe? Preotul hirotonit dintr-odată nu cunoaște umilința și blândețea față de oamenii simpli, nu cunoaște bunătatea creștină, nu știe să se nesocotească pe sine, ci trece dintr-un rang în altul; nu a postit, nu a plâns, nu și-a blamat propria purtare și nu și-a îndreptat-o printr-o meditație neîntreruptă, nu și-a împărțit bunurile celor săraci; el trece, cum se zice, din scaun în scaun episcopal, adică din trufie în trufie. Or nu există nicio îndoială că motivul osândei diavolului și al căderii sale este aroganța. În ea cad cei care, într-o clipă, înainte de a fi discipoli, sunt deja magiștri.

„Însă trebuie să aibă și o bună mărturie și din partea celor din afară"[852]: cum începe, așa sfârșește. Cel fără de prihană este lăudat într-un glas nu numai de apropiații săi, ci și de străini. Străini și din afara Bisericii sunt și iudeii, ereticii și păgânii. Prin urmare, un episcop al lui Hristos trebuie să fie în așa fel încât cei care defăimează religia să nu cuteze a defăima viața acestuia. Vedem că destui fie își cumpără, precum vizitiii [la circ][853], simpatia poporului, fie trăiesc atât de urâți de toată lumea, încât nu reușesc să stoarcă cu banii lor aplauzele pe care le dobândesc mimii cu gesturile lor.

10. Acestea sunt, Oceanus, fiule, lucrurile asupra cărora vor trebui să mediteze cu grijă Bisericile și pe care vor trebui mai ales să le respecte; acestea sunt canoanele pe care trebuie să le urmeze când își aleg episcopii, să nu interpreteze drept legi ale lui Hristos

[852] *1 Timotei* 3, 7.

[853] Vizitiii carelor care concurau la circ reprezentau una dintre facțiuni.

certurile proprii și vrajbele personale și dușmănia care întotdeauna îl sfâșie pe cel care o pricinuiește. Judecă ce renume are cel căsătorit de două ori (motiv pentru care și este blamat) și căruia nu-i poate fi nimic reproșat de către adversarii săi, în afara legământului căsătoriei (și aceasta încheiată înainte de botez).

„Cel care a poruncit: «Să nu urăști!», tot El a spus: «Să nu ucizi!»"[854] Dacă nu preacurvim, dar ucidem, încălcăm Legea. „Cine a păzit toată Legea și a greșit într-o singură poruncă se face vinovat față de toate"[855]. Prin urmare, când ei ne pun în față nevasta de dinainte de botez, să le cerem și noi lor toate virtuțile care sunt statornicite după botez. Ei trec sub tăcere ceea ce nu este îngăduit și reproșează ceea ce este permis.

EPISTOLA LXX[856]

Către Magnus, oratorul Romei

1. Sebesius[857] al nostru a ascultat sfaturile tale. Ne-a fost spre învățătură nu atât scrisoarea ta, cât mai ales căința sa. Și iată minunea! I-a plăcut mai mult să fie îndreptat decât dacă era lăsat să continue în păcat. S-a dus o luptă între indulgența părintească și dragostea filială; în urma [acesteia], unul nu-și mai amintește trecutul, celălalt făgăduiește să-și îndeplinească obligațiile pe viitor. Astfel amândoi trebuie să ne bucurăm: eu că am câștigat un fiu, tu că ai dobândit un discipol.

---

[854] *Iacov* 2, 11.

[855] *Iacov* 2, 10.

[856] Data epistolei: 397/398. Destinatarul scrisorii pare să fi fost un nobil demnitar al statului roman, care, potrivit epitafului său, a fost identificat în persoana lui Flavius Magnus, *rhetor Urbis Aeternae*. Funcția sa consta în a pleda în favoarea orașului în procesele fiscale, dar probabil și în procesele intentate unor persoane oficiale. A fost contemporan cu Symmachus și, poate, chiar colaborator al acestuia în administrație. Se pare că oratorul a fost influențat de reproșurile lui Rufin din Aquileea la adresa Fericitului Ieronim, potrivit cărora stridonianul s-a folosit nestingherit în scrierile sale de literatura păgână, în pofida dezicerii sale din trecut (vezi *Epistola* XXII, 30).

[857] Nu ni s-au păstrat informații precise despre această persoană. Din text putem deduce că era un discipol al Fericitului Ieronim, intrat în slujba oratorului Magnus. Nu cunoaștem nici greșeala pe care Sebesius și-a îndreptat-o, în urma intervenției Fericitului Ieronim.

2. Pentru că m-ai întrebat în încheierea epistolei tale de ce în scrierile noastre întrebuințăm uneori citate din literatura laică și pângărim puritatea Bisericii cu josniciile păgânilor, îți voi răspunde pe scurt: niciodată nu ai fi întrebat acest lucru dacă Cicero nu te-ar fi cucerit în întregime, dacă ai fi citit Sfintele Scripturi [cu atenție] și dacă i-ai fi răsfoit, cu excepția lui Volcatius[858], pe interpreții lor.

De altfel, cine ar putea să ignore că în cărțile lui Moise și ale profeților există câteva împrumuturi din cărțile păgânilor sau că Solomon le-a pus întrebări filosofilor din Tyr și le-a dat și răspunsuri? Din acest motiv, la începutul [cărții] *Pildelor*, el ne avertizează să înțelegem limba înțelepciunii și viclenia cuvintelor meșteșugite, parabolele și limbajul obscur, dictoanele înțelepților și enigmele, care le sunt proprii dialecticienilor și filosofilor. Chiar și Sfântul Apostol Pavel s-a folosit de un vers din Epimenide[859] atunci când i-a scris lui Tit: „Cretanii sunt pururea mincinoși, fiare rele, pântece leneșe"[860]. De unde a împrumutat apoi și Callimah un emistih[861]. Nu e de mirare că în limba latină traducerea literală nu păstrează metrul [poeziei grecești], așa cum nici traducerea lui Homer în proză, în propria lui limbă, nu mai păstrează forța versurilor. De asemenea, în altă epistolă, [Sfântul Apostol Pavel] citează un senar [iambic][862] din Menandru: „Tovărășiile rele strică obiceiurile bune"[863]. Iar atunci când predică în Areopag, în fața atenienilor, îl ia drept martor pe Aratus[864]: „Căci al Lui neam suntem"[865], [vers] care în grecește se spune: τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν, fiind al doilea emistih al unui hexametru[866]. Și, pentru că

---

[858] Cel mai probabil este vorba despre Volcatius Gallicanus, care, potrivit Fericitului Ieronim, a scris un comentariu la opera lui Cicero (vezi *Apologia contra Rufinum*, I, 16).

[859] Poet și filosof cretan din secolul al VI-lea î.Hr.

[860] *Tit* 1, 12. Pornind de la versul lui Epimenide s-a format celebrul paradox al mincinosului.

[861] Fiecare dintre cele două jumătăți ale unui vers, despărțite prin cezură.

[862] Termenul *senarius* desemnează un vers alcătuit din șase picioare (de cele mai multe ori sunt iambi).

[863] *1 Corinteni* 15, 33.

[864] Autor grec de poeme didactice. A trăit între anii 315/310–240 î.Hr. Opera sa fundamentală este *Phaenomena*, un poem scris în hexametru, în care descrie constelațiile și fenomenele cerești.

[865] *Faptele* 17, 28.

[866] Vers dactilic de șase picioare, în care dactilul ocupă locul al cincilea, folosit în compoziții epice, în special în epopei, legende eroice, satire și scrisori.

nu este de ajuns acest [exemplu], comandantul oștirii creștine și oratorul neînvins care a pledat cauza lui Hristos a transformat în argument pentru credință chiar și o inscripție [citită] din întâmplare pe un altar[867]. Căci a învățat de la viteazul David să smulgă sabia din mâinile dușmanului și să reteze capul trufașului Goliat cu propria-i spadă. Citise în *Deuteronom* porunca venită din partea Domnului că trebuie să radă capul și sprâncenele femeii captive, să înlăture părul și unghiile trupului și apoi să o ia în căsătorie. Așadar, ce este de mirare dacă, la rândul meu, [însușindu-mi] înțelepciunea profană, datorită eleganței stilului și frumuseții frazelor, doresc să transform o sclavă și o captivă într-o israelită, dacă fie tai, fie rad tot ceea ce este mort în ea: idolatria, plăcerea, eroarea, desfrânarea și, dacă, unindu-mă cu acest trup devenit foarte curat, zămislesc sclavi crescuți în casă pentru Domnul Savaot? De munca mea se folosește familia lui Hristos, adulterul meu cu o străină crește numărul slujitorilor. Osea a primit de soție pe fiica lui Diblaim[868], adică pe fiica plăcerilor, iar desfrânata i-a născut un fiu cu numele de Izreel, care se traduce prin „sămânța Domnului". Isaia a ras cu un cuțit ascuțit barba și picioarele păcătoșilor. Iezechiel, pentru a întruchipa desfrânarea din Ierusalim, și-a tuns părul, astfel încât să îndepărteze tot ceea ce este lipsit de simțire și de viață.

3. Ciprian, om apreciat pentru elocința și pentru martiriul său, a fost criticat, după cum povestește Lactantius, că, atunci când a scris împotriva lui Demetrius, s-a folosit de mărturiile profeților și apostolilor, pe care acela le socotea a fi închipuite și false[869], în loc de cele ale filosofilor și poeților, a căror autoritate nu ar fi putut fi respinsă de un păgân. Împotriva noastră au scris Celsus și Porphyrius. Le-au răspuns cu vehemență Origen celui dintâi, Metodiu, Eusebius și Apolinarie, celuilalt. Origen a scris opt cărți, Metodiu a continuat cu vreo zece mii de rânduri, iar Eusebius și Apolinarie au compus, unul douăzeci și cinci, iar celălalt treizeci de volume. Citește-le și vei afla că, în comparație cu aceștia, noi nu suntem decât niște ignoranți care,

---

[867] *Cf. Faptele* 17, 23: „Căci, străbătând cetatea voastră și privind locurile voastre de închinare, am aflat și un altar pe care era scris: «Dumnezeului necunoscut». Deci pe Cel pe care voi, necunoscându-L, Îl cinstiți, pe Acesta Îl vestesc eu vouă".

[868] Este vorba despre Gomer, fiica lui Diblaim (vezi *Osea* 1, 3).

[869] Fericitul Ieronim se referă la operele literaturii păgâne.

după o lungă letargie, ne amintim cu greu, ca prin somn, ceea ce am învățat în copilărie.

Iulian Apostatul și-a vărsat [ura] împotriva lui Hristos în șapte cărți [scrise] în timpul campaniei împotriva parților și, potrivit versurilor poeților, s-a înjunghiat cu propria sabie. Dacă voi încerca să scriu împotriva acestuia, presupun că îmi vei interzice să-l lovesc pe acest câine turbat [folosindu-mă] de învățăturile filosofilor și istoricilor ca de măciuca lui Hercule[870]. Ce-i drept, în toiul luptei, a simțit imediat [puterea] Nazarineanului nostru sau a Galileeanului – după cum obișnuia să-i spună – și, cu măruntaiele străpunse de o țepușă, și-a primit răsplata pentru cuvintele sale sfidătoare. Ca să dovedească trecutul îndepărtat al poporului evreu, Iosephus Flavius a scris două cărți împotriva grămăticului alexandrin Apion[871] și a citat atât de multe texte profane, încât mi s-a părut o minune că acest autor evreu, format din copilărie în spiritul Scripturilor, a răsfoit întreaga bibliotecă a grecilor. Ce să mai spun de Filon, pe care criticii l-au numit „al doilea Platon" sau „Platon al evreilor”?

4. Voi aminti în fugă pe fiecare [autor] în parte. Quadratus[872], ucenicul apostolilor și episcopul Bisericii ateniene, oare nu i-a trimis o apologie a credinței noastre împăratului Hadrian, care tocmai vizitase sanctuarele de la Eleusis, și nu a stârnit tuturor o asemenea admirație că spiritul său ales a potolit cumplitele persecuții ale aceluia? Aristides filosoful[873], un om atât de elocvent, a scris către același împărat o *Apologie* în favoarea creștinilor, plină de cugetări filosofice. Această [lucrare] a fost imitată mai târziu de Iustin, și el filosof, care i-a trimis lui Antoninus Pius, fiilor acestuia și Senatului o carte împotriva păgânilor, unde apără oprobriul Crucii și propovăduiește Învierea lui Hristos cu o libertate deplină. Ce să mai spun de Meliton, episcop de Sardes, de Apolinarie, episcop al Bisericii din Hierapolis, de Dionisie, episcopul corintenilor, de Tațian și Bardesan, de Irineu, succesorul mucenicului Potin, care

---

[870] Este cunoscut faptul că în arta inspirată din mitologie Hercule era înfățișat ținând în mâini o măciucă, simbol al forței fizice.

[871] Apion din Alexandria (20 î.Hr. – 45/48 d.Hr.), gramatician și sofist de origine greco-egipteană, împotriva căruia Iosephus Flavius a scris opera apologetică intitulată *Împotriva lui Apion*.

[872] Este considerat primul apologet creștin. Potrivit *Cronicii* lui Eusebius de Cezareea, a fost ucenicul Sfinților Apostoli.

[873] Este vorba despre Aristides Atenianul, apologet din secolul al II-lea.

în numeroase lucrări au înfățișat originile fiecărei erezii în parte și sursele filosofice din care au izvorât[874]?

Datorită faimei [atinse] de erudiția sa neobișnuită, Panten, filosof al sectei stoicilor, a fost trimis în India de către Demetrius, episcopul Alexandriei, ca să-L propovăduiască pe Hristos brahmanilor și filosofilor acelui neam. Clement, preot al Bisericii din Alexandria, care, după părerea mea, a fost cel mai erudit dintre toți, a scris opt cărți de *Stromate*; tot lui îi aparțin *Hypotipozele*, o carte împotriva păgânilor și, de asemenea, cele trei volume ale *Pedagogului*. Ce este lipsit de erudiție în aceste cărți? Ba mai mult, ce nu provine din însăși inima filosofiei? După modelul său, Origen a scris zece cărți de *Stromate*, în care compară sentențele creștinilor cu cele ale filosofilor și întărește toate învățăturile credinței noastre cu [citate] din Platon, Aristotel, Numenius și Cornutus. De asemenea, Miltiade a scris un volum strălucit împotriva păgânilor; Ipolit și Apollonius, senator al Romei, au compus și ei opuscule. Există, de asemenea, și cărțile lui Iulius Africanus, care a scris o istorie a vremurilor trecute, ale lui Teodor, numit mai târziu Grigorie[875], care a făcut minuni și fapte nobile demne de Sfinții Apostoli, ale lui Dionisie, episcopul Alexandriei, ale lui Anatolie, episcopul Laodiceei, cele ale preoților Pamfil, Pierius, Lucian, Malhion, Eusebius al Cezareei, Eustathius al Antiohiei, Atanasie al Alexandriei, Eusebius al Emesei, Triphyllius al Ciprului, Asterius Scitopolitanul, Serapion Mărturisitorul, Titus, episcopul Bostrei, ale capodocienilor Vasile, Grigorie și Amfilohie. Toți aceștia și-au umplut atât de mult cărțile cu învățăturile și maximele filosofilor, încât nu știi ce să admiri mai mult: erudiția profană sau cunoașterea Scripturilor.

5. Să revenim la autorii latini. Cine poate fi mai erudit și mai profund decât Tertulian? *Apologeticul* său și cărțile sale împotriva păgânilor cuprind întreaga știință profană. Minucius Felix, avocat în forul roman, în cartea intitulată *Octavius* și într-o alta scrisă împotriva astrologilor (dacă nu cumva titlul îl indică în mod fals ca autor), nu lasă nimic neabordat din literatura păgână. Arnobius a publicat șapte cărți *Împotriva păgânilor*,

---

[874] Aceste scurte referințe la primii autori creștini reproduc aproape textual opera *De viris illustribus*, scrisă de Fericitul Ieronim sub influența lui Eusebius de Cezareea.

[875] Este vorba despre Sfântul Grigorie Luminătorul, apostolul Armeniei.

la fel ca și discipolul său, Lactantius, care a mai compus încă două volume *Despre mânia* și *Despre creația lui Dumnezeu*. Pe acestea din urmă dacă vrei să le citești, vei descoperi un rezumat al dialogurilor lui Cicero. Operele mucenicului Victorin, deși lipsite de erudiție, nu sunt totuși străine de dorința de a fi erudite. Ciprian, ca [să arate] că idolii nu sunt zei, scrie cu o concizie uimitoare! Ce cunoaștere vastă a istoriei! Ce strălucire a cuvintelor și a gândurilor!

Ilarie, mărturisitor și episcop din vremurile noastre, a imitat atât stilul, cât și numărul celor douăsprezece cărți ale lui Quintilian; într-un scurt tratat scris împotriva medicului Dioscor, [același autor] își arată întreaga măiestrie literară. În timpul domniei lui Constantin, preotul Iuvencus a înfățișat în versuri istoria Mântuitorului și nu s-a sfiit să supună legilor poeziei măreția Evangheliei. Despre ceilalți autori, morți sau vii, nu mai spun nimic; scrierile acestora vorbesc de la sine despre virtuțile și scopul lor.

6. Nu te lăsa, așadar, înșelat de această părere falsă cum că [învățătura profană] ar fi permisă numai în disputele cu păgânii și că trebuie disimulată în alte discuții; căci aproape toate cărțile tuturor [autorilor profani], cu excepția acelora care, asemenea lui Epicur, nu au avut studii, sunt foarte bogate în erudiție și înțelepciune. De fapt, aș crede mai degrabă – idee care îmi vine în minte acum, în timp ce dictez – că tu nu ai cum să ignori ceea ce s-a practicat dintotdeauna printre oamenii învățați, dar că există un altul care vrea, prin intermediul tău, să-mi pună întrebarea. Poate cineva care, datorită admirației pentru istoria lui Sallustius, ar putea fi supranumit „Calpurnius Lanarius"[876]? Pe acesta, te rog, să-l sfătuiești să nu le poarte pică celor care au dinți să se hrănească, doar pe motiv că lui îi lipsesc dinții; cârtița disprețuiește ochii caprelor. După cum vezi, subiectul discuției este bogat, însă brevitatea stilului epistolar mă silește să închei.

[876] Probabil aluzia este îndreptată în direcția lui Rufin din Aquileea. Este cunoscută polemica dintre cei doi și reproșurile lui Rufin că Fericitul Ieronim și-ar fi încălcat promisiunea de a nu mai citi literatură profană. Numele lui Calpurnius Lanarius este legat de ideea de trădare; la Sallustius există două personaje cu acest nume: Calpurnius Bestia, care i-a trădat pe romani în timpul războiului cu Iugurtha, și Calpurnius Lanarius, cel care l-a trădat pe Iulius Salinator (vezi PLUTARH, *Vieți paralele – Viața lui Sertorius*).

EPISTOLA LXXI[877]
Către Lucinus din Baetica[878]

1. Pe neașteptate, când nici nu bănuiam, mi-a fost adusă o scrisoare de la tine, pe cât de nesperată, pe atât de plină de bucurie, care mi-a înflăcărat în așa măsură sufletul amorțit încât pe loc mi-a venit să-l îmbrățișez cu dragoste pe cel pe care nu-l aveam sub priviri și să murmur: „«Cine-mi va da aripi ca de porumbel, ca să zbor și să mă odihnesc»[879], ca să-l găsesc pe cel dorit de sufletul meu?" Chiar că s-a împlinit acum în tine cuvântul Domnului: „Mulți de la răsărit și apus vor veni și vor la masă în sânul lui Avraam"[880]. Cornelius[881], acel centurion al cohortei italice, prefigura deja credința lui Lucinus al meu. Apostolul Pavel, scriindu-le romanilor, zice: „Când voi porni la drum către Spania, nădăjduiesc că vă voi vedea în treacăt și că voi fi călăuzit de voi într-acolo"[882]. Prin nenumărate roade s-a vădit ceea ce aștepta el de la acea provincie. În scurt timp, din Ierusalim până în Iliria, înălțând temeliile Evangheliei, el pătrunde înlănțuit în Roma, spre a-i face liberi pe cei înlănțuiți de rătăcirile eresului. Rămâne într-o casă închiriată vreme de doi ani, spre a ne dărui casa veșnică a celor două Testamente. După ce a aruncat năvodul apostolic, pescarul de oameni te-a tras și pe tine către țărm, ca pe o preafrumoasă doradă dintre nenumăratele neamuri ale peștilor. Ai părăsit valurile amare, bulboanele sărate, despicăturile munților, iar pe Leviatanul cel stăpânitor în ape l-ai disprețuit, căutând pustia împreună cu Iisus, încât să poți cânta acele spuse ale proorocului: „În pământ pustiu și neumblat și fără de apă, așa în locul cel sfânt m-am arătat Ție"[883] și: „Iată, m-am îndepărtat fugind și am sălășluit în singurătate. Îl așteptam pe Cel care m-a mântuit de puținătatea sufletului și de vijelie"[884].

---

[877] Anul scrierii epistolei este 398.

[878] Lucinus din Baetica (provincie în Hispania meridională), nobil hispanic, jurase împreună cu soția sa, Teodora, să trăiască în înfrânare. Fiind bogat, el îi trimite câțiva copiști lui Ieronim, pentru a se întoarce cu lucrările acestuia, împreună cu o scrisoare în care își arată dorința de a-l vizita la Betleem și alte daruri. (n.ed.)

[879] *Psalmul* 54, 6.

[880] *Matei* 8, 11.

[881] *Cf. Faptele* 10.

[882] *Romani* 15, 24.

[883] *Psalmul* 62, 3.

[884] *Psalmul* 54, 7-8.

Așadar, te implor și te sfătuiesc cu părintească simțire ca tu, care ai părăsit Sodoma, mergând în grabă către munți, să nu privești înapoi, pentru ca nu cumva cornul plugului, tivul veșmântului Mântuitorului și pletele-I învălurite și umezite de roua nopții, pe care odată le-ai apucat, să le mai părăsești vreodată, pentru ca nu cumva să cobori din adăpostul virtuților ca să cauți veșmintele de odinioară, pentru ca nu cumva să te întorci acasă de pe câmp și să îndrăgești, împreună cu Lot, locurile întinse și încântătoare care nu sunt stropite din cer ca Țara Sfântă, ci de curgerea cea tulbure a Iordanului, după ce acesta și-a schimbat apele dulci amestecându-le cu ale Mării Moarte.

2. Începutul îl au mulți, dar ajungerea la capăt e a celor puțini. „Cei care aleargă în stadion aleargă cu toții și totuși cununa o primește unul singur."[885] Dimpotrivă, nouă ni se spune: „Astfel să alergați, încât să vă țineți de mâini". Conducătorul jocurilor noastre publice nu e cuprins de invidie și nici ramura de palmier a unuia nu-i pricinuiește rușine altuia. El dorește ca toți atleții Săi să fie încununați. Sufletul meu se bucură, iar bucuria îmi e atât de mare încât sufăr ca de durere și vorbele-mi izbucnesc în lacrimi. Zaheu vameșul s-a făcut demn de a-L ospeți pe Mântuitorul nostru, la un ceas după convertire. După pregătirea ospățului, Marta și Maria L-au primit pe Domnul. Femeia desfrânată Îi spală picioarele cu lacrimi și cu pomada bunelor făptuiri consfințește înmormântarea trupului Domnului. Simon leprosul Îl poftește pe Învățător cu învățăceii, și nu este disprețuit. Lui Avraam i se spune: „Ieși din pământul tău, din neamul tău și din casa tatălui tău și du-te către pământul pe care ți-l voi arăta Eu!"[886] El părăsește Caldeea, părăsește Mesopotamia, caută ceea ce nu cunoaște, spre a nu-L pierde pe Cel pe care Îl aflase. Căci n-a socotit că poate avea deodată și patrie și pe Dumnezeu, ci împlinea deja cu fapta cuvântul proorocului: „Străin sunt eu la tine și venit din străini ca toți părinții mei"[887]. Evreu, adică trecător, de vreme ce nu este mulțumit de virtutea prezentă și, uitând de cele trecute, se avântă în viitor; căci știe acea spusă: „Vor merge din virtute întru virtute"[888]. Un nume mistic i-a fost hărăzit; iar

---

[885] *1 Corinteni* 9, 24.
[886] *Facerea* 12, 1.
[887] *Psalmul* 38, 17.
[888] *Psalmul* 83, 8.

ție ți-a deschis calea, [arătându-ți] în ce fel să nu cauți cele ce sunt ale tale, ci pe cele străine, și să-i socotești părinți ai tăi, frați, apropiați și neamuri pe cei care s-au legat cu tine întru Hristos. „Mama mea și frații mei", zice El, „sunt cei care împlinesc voința Tatălui Meu"[889].

3. Ai cu tine o însoțitoare, mai întâi în trup, acum în duh, devenită din soție soră, din femeie bărbat, din supusă egală cu tine, care sub același jug se grăbește împreună cu tine către împărățiile cerești. [Dar] o administrare prea prudentă a bunului propriu, care tot revine la socoteli, nu e ușor de lăsat din mâini. Iosif, dacă și-ar fi păstrat veșmântul, n-ar fi putut scăpa de egipteancă. Tânărul îmbrăcat în țesătură aleasă care Îl urma pe Iisus, când a fost apucat de slujitori, și-a azvârlit acoperământul pământesc și a izbutit să scape despuiat. Ilie, răpit la ceruri într-un car de foc, și-a lăsat mantia pe pământ. Elisei a schimbat boii și jugul vechii sale îndeletniciri în ofrandă. Iar un preaînțelept bărbat spune: „Cel care se atinge de smoală se va mânji cu ea"[890]. Cât timp ne îndreptăm către lucrurile veacului, iar sufletul nostru este înlănțuit de îngrijirea avuțiilor și a veniturilor, nu putem cugeta liberi despre Dumnezeu. „Căci ce însoțire are dreptatea cu fărădelegea, sau ce împărtășire are lumina cu întunericul, și ce învoire este între Hristos și Veliar, sau ce parte are un credincios cu un necredincios?"[891] Nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui Mamona, zice Domnul. Să-ți lași aurul în părăsire e potrivit pentru începători, nu pentru cei desăvârșiți. A făcut-o aceasta Crates Tebanul, a făcut-o Antistene. Să te dai tu însuți lui Dumnezeu li se potrivește creștinilor și apostolilor, care, asemenea văduvei care a așezat în cămara tezaurului cei doi oboli ai sărăciei sale, I-au dat Domnului întreaga avere și se fac vrednici să audă: „Veți ședea pe douăsprezece tronuri, judecând cele douăsprezece seminții ale lui Israel"[892].

4. Pricepi și tu cu ce gând îți reamintesc acestea: e pentru ca să te îmbii, cu alte vorbe, către lăcașul Locurilor Sfinte. Pe mulți belșugul tău i-a făcut să facă față neajutorării, așa cum și bogățiile acelora s-au revărsat peste sărăcia ta. Ți-ai făcut

[889] *Luca* 8, 21.
[890] *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 13, 1.
[891] 2 *Corinteni* 6, 14-15.
[892] *Matei* 19, 28.

prieteni de la nedreptul Mamona, care te vor primi în corturile veșnice. Este un lucru demn de laudă și asemenea virtuților din vremurile apostolilor, când credincioșii, după ce și-au vândut avuțiile, și-au adus banii și i-au împrăștiat la picioarele apostolilor, vădind astfel că zgârcenia trebuie călcată în picioare. Dar Domnul le cere credincioșilor mai curând sufletele decât avuțiile. Citim: „Răscumpărarea sufletului bărbatului se face prin propria bogăție"[893]. Putem, desigur, înțelege bogăția proprie ca fiind ceea ce nu provine din datorii, nici din prădăciuni, potrivit cu versetul: „Cinstește-L pe Domnul din dreptele tale trude"[894]; însă sensul superior este ca prin bogăția proprie să înțelegem acele comori tăinuite pe care nici hoțul nu le poate săpa, nici tâlharul aprig nu le poate smulge.

5. Scrierile mele, pe care mărturisești că vrei să le ai – de bună seamă nu pentru că ar fi prețioase, ci din bunătatea ta –, le-am dat oamenilor tăi spre a le copia și am văzut copiile în codice de papirus; apoi i-am îndemnat adesea să le colaționeze cu mai mare grijă și să le îndrepte. N-am putut reciti numărul atât de mare de volume din cauza necontenitelor mulțimi de trecători și pelerini și pentru că, așa cum s-au convins ei înșiși când erau de față, am fost oprit de o îndelungată suferință, abia în zilele Postului Mare, când au plecat cu toții, începând să răsuflu. De aceea, dacă vei afla grafii greșite sau unele care au fost copiate cu lipsuri și care îl împiedică pe cititor să înțeleagă, nu mie trebuie să mi le reproșezi, ci alor tăi și nepriceperii scribilor, dar și neglijenței copiștilor, care nu scriu ceea ce găsesc [în text], ci ceea ce înțeleg ei, și care, în timp ce se străduiesc să îndrepte greșelile altora, le dau pe față pe ale lor. În ceea ce privește cărțile lui Iosephus[895] și ale sfinților Papias și Policarp, e neadevărat zvonul ajuns la tine, cum că eu le-aș fi tălmăcit; căci n-am nici tihna, nici puterile să trec într-o altă limbă, cu același farmec, scrieri atât de prețioase. Am tălmăcit doar câte puțin din Origen și din Didim, voind să le arătăm în parte alor noștri ce cuprinde învățătura greacă. În ceea ce privește canonul adevărului ebraic, în afara *Octateuhului*, pe care îl țin acum în mână, l-am dat slujitorilor și copiștilor tăi

---

[893] *Pildele* 13, 8.

[894] *Pildele* 3, 9.

[895] Iosephus Flavius, celebrul istoric evreu de limbă greacă, autorul *Antichităților iudaice* și al *Istoriei războiului iudeilor împotriva romanilor*.

să îl copieze – nu mă îndoiesc că ai [deja] ediția *Septuagintei*, pe care, cu mulți ani înainte, le-am oferit-o celor doritori de studiu, îndreptată cu cea mai mare grijă. Noul Testament l-am tradus după textul grecesc. Căci, după cum fidelitatea Cărților Vechi trebuie cercetată pornind de la volumele evreiești, tot așa aceea a Cărților Noi are nevoie de norma limbii grecești.

6. În legătură cu întrebarea ta dacă trebuie postit în ziua de sâmbătă și dacă împărtășania trebuie primită zi de zi – așa cum declară că respectă Biserica din Roma și cea din Spania – a scris și Ipolit, bărbat foarte priceput într-ale vorbirii, iar în diferite locuri, varii scriitori au extras câte ceva din alți autori; însă eu consider că trebuie să-ți atrag atenția că datinile bisericești – mai cu seamă cele care nu sunt potrivnice credinței – trebuie respectate așa cum ne-au fost transmise de strămoși, iar practicarea unora să nu fie distrusă de cutuma potrivnică a altora. Ce bine ar fi dacă am putea posti în orice vreme – citim în *Faptele Apostolilor* că Apostolul Pavel și credincioșii care erau împreună cu el o făceau și în ziua de Rusalii și duminica (totuși nu trebuie să-i învinuim de erezie manihee, de vreme ce hrana trupească n-a trebuit niciodată să aibă întâietate față de cea a duhului) –, iar împărtășania să o putem primi mereu, fără să ne osândim și să ne mustre conștiința, și să-l ascultăm pe psalmist, care zice: „Gustați și vedeți că bun este Domnul"[896], și să cântăm cu el: „Cuvânt bun răspuns-a inima mea"[897]! Nu zic aceasta fiindcă aș socoti că în zilele de sărbătoare trebuie postit și pentru că aș desființa sărbătorile care se înlănțuie una după alta până la Cincizecime, ci fiecare provincie să abunde în înțelesul său și să socotească învățăturile strămoșilor ca pe legile apostolice.

7. Am primit cele două mantale mici și o stofă de lână păroasă din hainele tale, fie spre a mă bucura de ele, fie spre a le da celor sfinți. Eu v-am trimis ție și surorii tale însemnele sărăciei și simbolurile căinței de zi cu zi, patru pături din păr de capră, potrivite cu scopul și folosințele voastre, și un codice, adică cele zece vedenii foarte nedeslușite ale lui Isaia, despre care am tratat de curând printr-o explicație istorică; așa încât, ori de câte ori vei vedea scrierile mele, să îți amintești de prietenul tău drag,

---

[896] *Psalmul* 33, 8.
[897] *Psalmul* 44, 1.

pregătindu-ți călătoria pe mare, pe care o tot amâni. Însă, de vreme ce calea omului nu stă în puterea lui, iar pașii îi sunt conduși de Domnul, dacă din întâmplare (dar ferească Dumnezeu!) te împiedică ceva, mă rog ca întinderea pământurilor să nu despartă ceea ce dragostea unește și să-l simțim mereu prezent pe Lucinus al nostru prin schimbul de scrisori.

EPISTOLA LXXII[898]
Către preotul Vitalis

1. Zenon, patronul corabiei, prin care spui că mi-ai trimis scrisoarea Sfinției tale, mi-a adus doar o singură și scurtă epistolă a fericitului papă Amabilis, conținând micile și obișnuitele daruri. Eu mă mir totuși de ce, odată ce s-a arătat a fi de încredere, transmițându-mi binecuvântările tale și ale lui Amabilis, se dovedește neglijent în ceea ce privește înmânarea epistolei tale. Nici nu cred că tu, ucenic al Adevărului, te-ai înșelat, decât dacă, poate, scrisul latin s-a rătăcit prin hârtiile grecului. Așadar, îți răspund la cea de-a doua epistolă pe care mi-a adus-o sfântul fiu al meu, diaconul Heraclius[899]; în ea mă rogi, printre altele, să-ți explic pentru ce se spune că Solomon și Ahaz au născut fii la unsprezece ani. Căci, dacă Solomon a început să domnească la doisprezece ani peste Israel și a domnit patruzeci de ani la Ierusalim[900] și dacă fiul său, Roboam, i-a urmat la domnie tatălui său la vârsta de patruzeci și unu de ani[901], este evident că Solomon

---

[898] Data și locul scrierii epistolei: anul 398, Betleem. Vitalis, preot din regiunea Pannoniei, ridică o problemă pe care Fericitul Ieronim o mai amintise în *Epistola* XXXVI, 10: cum e posibil ca Solomon și Ahaz să devină părinți la o vârstă precoce? (n.ed.)

[899] Prima se referă la viziunea lui Isaia (*cf. Isaia* 13-23), despre care episcopul Amabilis îi ceruse o traducere literală din ebraică (vezi *Epistola* LXXI, 7). În anul 398, Ieronim se afla implicat în criza origenistă și afirmă că Origen și Eusebius de Cezareea rătăcesc în alegorii (vezi *PL* 34, 1054); el va realiza un comentariu literal și mistic asupra cărții lui Isaia peste un deceniu (408-410 d.Hr.). În cartea a V-a el se va referi la cele zece viziuni ale lui Isaia, iar cărțile a VI-a și a VII-a vor fi consacrate anagogiei și tropologiei.

[900] *Cf. 3 Regi* 11, 42.

[901] *Cf. 3 Regi* 14, 21.

avea unsprezece sau [chiar] zece ani, pentru că mama lui pretinde [ca au trecut] zece luni de la concepere până la naștere. La rândul său, Ahaz[902], fiul lui Ioatam, când era de douăzeci de ani, a fost făcut rege peste două triburi, adică peste Iuda și Veniamin, și a domnit șaisprezece ani; la moartea sa, Iezechia, când mergea pe al douăzeci și cincilea an[903], i-a urmat la domnie tatălui său. De unde se înțelege că Ahaz l-a conceput pe Iezechia la unsprezece sau doisprezece ani.

2. Iar dacă în aceste narațiuni *Septuaginta* ar prezenta altă lecțiune față de adevărul ebraic, noi am putea să ne retragem în fortărețele [noastre] obișnuite și să nu părăsim cetatea limbii vernaculare. Acum însă, când și ceilalți interpreți consimt că textul este autentic, dificultatea se află nu în redactare, ci în sens. Cine dintre muritori crede că un copil de unsprezece ani ar putea concepe un fiu? Multe și felurite lucruri se spun în Scripturi, care par incredibile și totuși sunt adevărate. Căci natura nu poate nimic contra Stăpânului naturii – poate un vas să-i spună olarului: de ce m-ai făcut așa sau așa[904]? –, cu toate că nu poate să devină lege a naturii ceea ce se face prin miracol, semn sau prevestire. Pentru că în vremea noastră s-a născut la Lydda un făt cu două capete, patru mâini, un stomac și două picioare, este necesar ca toți oamenii să se nască astfel? Să citim vechile istorii – și îndeosebi pe cele grecești și latine – și vom găsi că, potrivit unei vechi rătăciri, progeniturile monstruoase, atât la oameni, cât și la vitele mari și mici, erau ispășite prin jertfe purificatoare.

Am auzit – Domnul mi-e martor că nu mint – că o muierușcă, în timp ce creștea un copil părăsit și-i dădea mâncare, îndeplinind rolul de doică, dormea cu acesta. Iar când copilul ajunsese la zece ani, s-a întâmplat ca ea să bea vin mai mult decât îngăduie rușinea și, aprinsă de poftă, cu mișcări obscene, îl învăță pe copil copularea. Prima beție deveni, în noaptea următoare și în celelalte, rând pe rând, obișnuință. Și nici două luni nu trecuseră, când iată că uterul femeii s-a umflat. Ce să spun mai mult? Prin voința Domnului, s-a făcut că femeia care abuza contra naturii de naivitatea copilului

902 *Cf. 4 Regi* 16, 2.
903 *Cf. 4 Regi* 18, 2.
904 *Cf. Romani* 9, 20.

fu dată în vileag de Stăpânul naturii, împlinind maxima în care se spune: „Nimic ascuns care nu se dezvăluie”[905].

3. În același timp, am putea să considerăm că Scriptura îi acuză în secret pe Solomon și Ahaz de voluptate și impietate. Căci și unul și altul, deși erau din stirpea lui David, s-au depărtat de Domnul. Primul a urmat atât de mult plăcerea, încât a avut șapte sute de soții și trei sute de concubine și tineri sclavi și prostituate fără număr. Neglijând pe Dumnezeul părinților săi, a construit altare idolilor numeroaselor neamuri. Și a încetat să fie ca mai înainte, *Ididia*, adică „iubit de Domnul”, ci iubitor de femei. Al doilea[906] a trimis [soli] la regele asirienilor, cerând ajutor, și pe durata strâmtorării sale și-a sporit disprețul față de Domnul și a făcut jertfe zeilor Damascului, vrăjmași ai săi, și a construit altare pentru arderea de tămâie în toate cetățile din Iuda. El a provocat mânia Dumnezeului părinților săi atât de mult, încât, jefuind și spărgând vasele din casa Domnului, a închis porțile templului și a făcut pentru sine altare în toate colțurile Ierusalimului; a mers pe căile regilor lui Israel și a turnat statui lui Baal și a sporit focul în valea fiilor lui Enom[907] și i-a purificat pe fiii săi prin foc, după ritul neamurilor pe care Domnul le-a ucis la sosirea fiilor lui Israel. De unde este evident că oamenii, dedați plăcerii de la o vârstă mică, dovedesc din copilăria lor că au început să păcătuiască chiar din acel timp din care natura nu îngăduie.

4. Pe scurt, pot să spun că, în vremea domniei lui David, Solomon a obținut la doisprezece ani tronul tatălui și că apoi (de vreme ce Scriptura a lăsat faptul incert) David a mai trăit câțiva ani în timp ce domnea fiul său, ani care sunt socotiți pentru el, nu pentru Solomon. După moartea lui David, fiul a domnit patruzeci de ani, fără tatăl său; astfel, și începutul domniei lui Salomon și timpul în care a domnit singur sunt indicate de istorie; totuși nu sunt cuprinși toți anii vieții sale în acest ciclu de cinzeci și doi de ani. Însă, dacă te îndoiești că fiii domneau când părinții trăiau și că timpul domniei lor nu este socotit pentru fii, ci pentru părinți, citește cartea *Regilor* și vei găsi[908] că Ozia, rege în Iuda, după ce a fost lovit de lepră, a locuit într-o casă separată

---

[905] *Luca* 8, 17.

[906] *Cf. 4 Regi* 16.

[907] Valea lui Enom este situată la sud-vest de Valea Sfântă.

[908] *Cf. 4 Regi* 15, 5-7, 33.

și fiul lui, Ioatam, a condus regatul și a judecat poporul țării până în ziua morții tatălui său și totuși, după moartea aceluia, când era de douăzeci și cinci de ani, se spune că a domnit șaisprezece ani[909], [adică] atâția câți a domnit singur. Ceea ce noi am înțeles despre Solomon trebuie să fie înțeles și despre Ahaz, fiul lui Ioatam, care a fost tatăl lui Iezechia. Am auzit un evreu povestind o istorie de felul acesta, pe baza profeției lui Isaia, pe care eu am explicat-o de curând între cele zece viziuni: că, la moartea lui Ahaz, toată țara filistenilor s-a bucurat și că, mai târziu, Scriptura amenință și spune: „Să nu te bucuri tu, întreagă țară a filistenilor, pentru că varga vrăjmașului tău s-a frânt. Căci din stirpea șarpelui va ieși o viperă și seminția acesteia va înghiți pasărea"[910], adică din [stirpea] lui Ahaz este ales rege Iezechia. Scriptura a vrut să se înțeleagă din acest fapt că nu îndată, după moartea tatălui, va fi ales fiul rege, ci că, fie din pricina răzmerițelor poporului, fie din pricina unui șir de interregnuri[911] ori din pricina urgiilor care îi copleșeau sau a războaielor care se porneau, domnia lui va fi amânată.

5. Despre aceste lucruri obscure ți-am prezentat diverse opinii, ca și cum nici nu ți-aș scrie, ci aș vorbi cu tine de față. De altfel, mi se pare că apostolul interzice acest fel de probleme atunci când condamnă genealogiile interminabile și poveștile iudaice. Căci la ce-ți folosește să te agăți de literă și să critici greșeala autorului sau cronologia lui, când în Scriptură se spune: „Litera ucide, dar duhul dă viață"[912]. Citește cărțile Vechiului și Noului Testament și vei găsi atâtea discordanțe de ani și atâtea confuzii de cifre între Iuda și Israel, adică între cele două regate, încât a aborda asemenea probleme pare că ține nu interesul unui cercetător, ci al unuia care se plictisește.

Am primit cu plăcere micile daruri trimise de tine și te rog stăruitor să perseverezi până la capăt în prietenia care a început să ne lege. Căci virtutea înseamnă nu a începe, ci a continua. La rândul tău, primește epistola noastră trimisă prin Desiderius[913].

---

[909] *Cf.* 4 *Regi* 16.

[910] *Isaia* 14, 29 (în *Vulgata*).

[911] Tronul regal vacant din pricina neînțelegerilor, ca în regatele Iuda și Samaria.

[912] 2 *Corinteni* 3, 6.

[913] Desiderius este destinatarul *Epistolei* XLVII.

EPISTOLA LXXIII[914]

Către preotul Evangelus, despre Melchisedec

Mi-ai trimis un volum care este ἀδέσποτον[915] și nu știu dacă ai înlăturat tu numele din titlu ori dacă cel care a scris nu a voit să fie dezvăluit autorul, ca să evite riscul unei discuții. După ce l-am citit, am înțeles că a fost continuată aici, cu foarte multe argumente, o binecunoscută chestiune despre preotul Melchisedec, dat fiind că [autorul] s-a străduit să lămurească faptul că acesta, care a binecuvântat un așa de mare patriarh[916], a avut o fire mai dumnezeiască și că nu trebuie socotit din rândul oamenilor. Iar la sfârșit, a cutezat să spună că Sfântul Duh i-a ieșit în cale lui Avraam, precum și că El Însuși este Cel care i S-a arătat în chip de om. Însă [autorul anonim] n-a voit cu niciun chip să atingă problema felului în care Duhul Sfânt i-a întins pâinea și vinul, a felului în care a primit zeciuială din prada de război pe care Avraam a adus-o acasă după ce a biruit patru regi. Și-mi ceri să-ți răspund ce impresie am eu despre autor sau despre subiect. Am vrut, mărturisesc, să-mi ascund părerea personală și să nu mă amestec într-o discuție primejdioasă și conflictuală în care, orice aș fi spus, aș fi dat curs criticilor. Dar, recitind scrisoarea și descoperind că pe ultima pagină mă rugai cu o uimitoare stăruință să nu te disprețuiesc pentru că mi te adresezi, am răsfoit cărțile celor din vechime, ca să vedem ce spune fiecare în parte și să-ți dau răspuns ca dintru chibzuiala majorității.

2. Și, deodată, chiar la începutul *Omiliilor la cartea Genezei* ale lui Origen, am găsit că prima era scrisă despre Melchisedec și că, tratând multiplele aspecte ale [subiectului], el ajunge să spună în aceasta că Melchisedec era un înger, vorbind cu aproape aceleași argumente cu care scriitorul tău a tratat despre Duhul Sfânt, despre puterile [lui] cerești. Apoi am trecut la Didim, discipolul său, și am observat că omul pășește pe urmele opiniei maestrului

---

[914] Data scrisorii: anul 398. Preotul Evangelus, necunoscut din alte surse, îi ceruse o opinie lui Ieronim despre interpretarea (găsită într-un comentariu biblic anonim) potrivit căreia regele biblic Melchisedec ar fi Sfântul Duh. Tot Evangelus va fi și destinatarul *Epistolei* CXLVI. (n.ed.)

[915] „Anonim", în greaca veche.

[916] Adică pe Avraam. *Cf. Facerea* 14, 17-19. (n.ed.)

său. M-am întors la Ipolit, la Irineu, la Eusebius de Cezareea și la [Eusebius] de Emesa, și chiar și la Apolinarie, la dragul nostru Eustathius, care, fiind cel dintâi episcop al Bisericii din Antiohia, a sunat din strălucitoarea-i trâmbiță semnalul de luptă împotriva lui Arie. Și am aflat că părerile tuturor acestora au ajuns, prin tot felul de argumente și de ocolișuri, la un singur punct comun, și anume: ei spun că Melchisedec a fost un om din Canaan, rege al cetății Ierusalim, care mai întâi s-a numit Salem, apoi Iebus, iar în cele din urmă, Ierusalim. Și că nu este de mirare dacă a fost descris ca mare preot al Dumnezeului Preaînalt, deși era străin de circumcidere, de cultele oficiale ori de neamul lui Aaron, pentru că și Abel, și Enoh, și Noe I-au fost plăcuți lui Dumnezeu și I-au adus jertfe. Iar în *Cartea lui Iov* am citit că acesta a fost și jertfitor și mare preot și că în fiecare zi făcea sacrificii pentru fiii săi. Și se mai zice că nici Iov nu se trăgea din neamul lui Levi, ci din spița lui Isav, chiar dacă evreii susțin altceva.

3. Însă, așa cum Noe, amețit de băutură în propria sa casă, apoi dezbrăcat și batjocorit de propriul său fiul mai vârstnic, ne-a înfățișat figura Mântuitorului și a poporului iudeilor, așa cum și Samson, îndrăgostit de Dalila, o curtezană săracă, a ucis în timp ce murea cu mult mai mulți dușmani decât în timpul vieții, ca să simbolizeze pătimirea lui Hristos, și așa cum aproape toți sfinții, patriarhii și prorocii au închipuit, în alte împrejurări, figura Mântuitorului, la fel și Melchisedec, prin faptul că a fost canaanean, și nu din neamul iudeilor, a prefigurat preoția Fiului lui Dumnezeu, despre Care se spune în cel de-al o sută nouălea *Psalm*: „Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec”[917]. Însă rânduiala acestuia este tălmăcită în multe feluri: că numai Melchisedec a fost și rege și preot și că, împlinind funcția de preot înainte chiar de circumcizie, pentru ca neamurile să nu primească preoția de la iudei, ci iudeii de la neamuri, și [nefiind] uns cu untdelemn preoțesc, așa cum stabilesc legile lui Moise, ci cu untdelemnul bucuriei[918] și al curăției credinței, el nici nu a adus jertfe de carne și de sânge și nici nu a ținut în mâini măruntaiele dobitoacelor fără de minte, ci a consacrat Taina lui Hristos cu pâine și cu vin, o jertfă simplă și curată; și [mai sunt] multe alte aspecte, pe care scurtimea unei scrisori nu le îngăduie.

---

[917] *Psalmul* 109, 4.

[918] *Cf. Evrei* 1, 9.

4. În plus, [subiectul] este discutat mai pe larg în *Epistola către evrei*, pe care o acceptă toți grecii și unii latini, și anume că acest Melchisedec, adică „regele drept”[919], a fost rege al Salemului, adică „regele păcii”[920], „fără tată, fără mamă”[921], iar cum trebuie să înțelegem noi acest lucru, ni se tâlcuiește pe dată într-un singur cuvânt: ἀγενεαλόγητος[922]. Nu pentru că nu a provenit dintr-o mamă și dintr-un tată – fiindcă și Hristos, conform îndoitei Sale firi, a avut o mamă și un tată –, ci fiindcă, la un moment dat, se spune în *Cartea Facerii*[923] că i-a apărut în cale lui Avraam, care se întorcea de la înfrângerea dușmanilor, și că, nici înainte, nici după, numele său nu se găsește scris [în Biblie]. Or apostolul susține că preoția lui Aaron, adică a poporului iudeilor, a avut un început și un sfârșit, însă cea a lui Melchisedec, adică a lui Hristos și a Bisericii, este veșnică atât în trecut, cât și în viitor, că aceasta nu a avut niciun autor și că, după mutarea preoției[924], trebuie să se facă și schimbarea Legii, pentru ca în niciun caz Cuvântul Domnului să nu purceadă din sclava Agar și de pe Muntele Sinai, ci din femeia liberă, Sarra, și din cetatea Sionului, iar Legea lui Dumnezeu din Ierusalim.

Iar în preambul [autorul epistolei] sporește dificultatea subiectului, atunci când spune: „În privința aceasta avem mult de vorbit și lucruri grele de tâlcuit”[925]. Dacă vasul alegerii rămâne fără de cuvinte în fața tainei și mărturisește că [subiectul] despre care discută e de nespus, cu cât mai mult noi, niște viermi și purici, trebuie să mărturisim doar că ne cunoaștem ignoranța și că ne purtăm ca și cum am arăta spre un imens palat printr-o gaură minusculă; să spunem, așadar, că cele două preoții comparate între ele de apostol [sunt] ale celor două popoare: cel de dinainte și cel de mai apoi. Acesta a fost și scopul expunerii, anume de a arăta că, înainte de Levi și de Aaron, Melchisedec a fost un preot din rândul păgânilor, al cărui merit a fost în trecut atât de mare, încât Avraam a binecuvântat în coapsele [acestuia] pe viitorii preoți ai iudeilor. Și tot ceea ce urmează spre lauda lui Melchisedec se referă la figura lui Hristos, a Cărui sporire sunt legămintele Bisericii.

---

919 *Evrei* 7, 2.

920 *Evrei* 7, 2.

921 *Evrei* 7, 3.

922 „Fără de obârșie.”

923 *Facerea* 14, 17.

924 După ce s-a făcut trecerea de la preoția iudaică la cea a Bisericii.

925 *Evrei* 5, 11.

5. Aceste lucruri le-am citit în cărțile grecilor și am voit să le descriu ca pe niște întinse așezări de pe pământ pe o tăbliță mitică, fără să extind spațiul [acordat] interpretărilor și dezbaterilor, ci punctând și rezumând nesfârșitele [perspective], pentru ca, dintr-o scrisorică, să poți afla simultan părerea personală a multor [autori]. Dar, pentru că mă întrebi prietenește și mă văd nevoit să-ți picur în urechile-ți încrezătoare tot ceea ce știu, voi prezenta și ceea ce cred evreii. Și, ca nu cumva să-i scape ceva curiozității tale, am să adaug și textul ebraic: *umelchisedec melec salem hosi lehem vaiain, uhu cohen lehel helion; vaibarcheu, vaiomer; baruch Abram Iehel helion cone samaim vares; ubaruch hel helion eser maggen sarach biadach; vaiethen lo maaser mecchol*, care, pe latinește, se traduce în felul acesta: „Iar Melchisedec, regele Salemului, i-a adus pâine și vin (căci era preot al Dumnezeului celui Preaînalt) și l-a binecuvântat și a zis: «Binecuvântat să fie Avraam de Dumnezeu cel Preaînalt, Ziditorul cerului și al pământului, și binecuvântat să fie Dumnezeul cel Preaînalt, Care a dat pe vrăjmașii tăi în mâinile tale»; iar [Avraam] i-a dat zeciuială din toate"[926]. Se mai spune că acesta era Sem, cel dintâi fiu al lui Noe, și că în vremea în care s-a născut Avraam era în vârstă de trei sute nouăzeci de ani, care s-ar socoti așa: când Sem, în cel de-al doilea an de după potop, avea o sută de ani, l-a născut pe Arfaxad, după nașterea căruia a mai trăit cinci sute de ani, asta înseamnă cu totul șase sute de ani. Arfaxad, la vârsta de treizeci și cinci de ani, l-a născut pe Șelah, care el însuși, la treizeci de ani, l-a născut pe Eber, despre care citim că la treizeci și patru de ani l-a născut pe Peleg. Iar Peleg, la treizeci de ani împliniți, l-a născut pe Reu, care și el, la treizeci și doi de ani de la nașterea sa, l-a adus pe lume pe Serug, din care, după ce a ajuns la treizeci de ani, s-a născut Nahor, care la douăzeci și nouă de ani l-a născut pe Terah, despre care citim că la șaptezeci de ani i-a născut pe Avraam, pe Nahor și pe Haran. Socotește pentru fiecare generație numărul de ani și vei găsi că de la nașterea lui Sem și până la generația lui Avraam sunt trei sute nouăzeci de ani. Iar Avraam a murit la vârsta de o sută șaptezeci și cinci de ani. Făcând socoteala, aflăm prin deducție că Sem i-a supraviețuit lui Avraam, stră-strănepot de al zecelea grad, treizeci și cinci de ani.

[926] *Facerea* 14, 18-20.

6. Dar există totodată și următoarea tradiție, anume că până la preoția lui Aaron toți întâi-născuții din neamul lui Noe, a cărui înșiruire și rânduială este deja amănunțită, au fost preoți și-I aduceau lui Dumnezeu jertfe de sânge și că acesta este dreptul primului născut, pe care Isav l-a vândut fratelui său Iacov[927]. Și nu e de mirare dacă Melchisedec i-a ieșit în cale victoriosului Avraam și, ca să-i întremeze atât pe el, cât și pe soldații lui, le-a adus pâine și vin și l-a binecuvântat [pe Avraam], de vreme ce i-o datora stră-strănepotului său prin legea aceasta, și dacă a primit de la el zeciuială din prada de pe urma victoriei [sale] sau[, fiindcă aici sensul este ambiguu,] el însuși i-a dat zeciuială din averea sa și și-a arătat dărnicia de bunic față de nepotul său. Căci se poate înțelege în ambele sensuri, atât după traducerea ebraică, cât și după versiunea *Septuagintei*, anume și că el însuși a primit zeciuială din prăzile de război, dar și că i-a dat lui Avraam zeciuială din averea sa. Asta deși apostolul lămurește în *Epistola către evrei*[928] cât se poate de clar că nu Avraam a primit de la Melchisedec zeciuială din propria lui avere, ci că preotul a primit o parte din prăzile de la dușmani.

7. Iar Salem nu este, așa cum cred Iosephus [Flavius] și ai noștri, Ierusalimul, nume compus dintr-un cuvânt grecesc și unul ebraic[929], pentru că amestecul dintre două limbi străine se dovedește a fi o absurditate, ci o cetate de lângă Scythopolis, care până în ziua de astăzi se numește Salem. Acolo se întinde palatul lui Melchisedec, care prin dimensiunile ruinelor dovedește măreția vechii construcții, despre care stă scris și în ultima parte a *Cărții Facerii*: „A ajuns Iacov în Sucot, adică în Corturi, și și-a făcut acolo case și corturi și s-a mutat în Salem, o cetate a ținutului Sichem, care se află în țara Canaanului"[930].

8. Să observăm și faptul că lui Avraam, când se întorcea de la înfrângerea dușmanilor, pe care i-a urmărit până la Dan, ce astăzi poartă numele de Paneas, i-a ieșit în cale nu Ierusalimul, care se află în afara drumului, ci o fortăreață a cetății Sichem, despre care citim și în Evanghelie: „Însă Ioan se afla botezând în Enom, lângă

[927] *Cf. Facerea* 25, 29-33.

[928] *Evrei* 7, 1-5.

[929] O etimologie eronată explica numele Ierusalimului prin combinația dintre ἱερός (*hieros*, „sfânt") și Salem sau Solyma.

[930] *Facerea* 33, 17-18.

Salem, fiindcă acolo erau multe ape"[931]. Și nu ne interesează dacă se numea Salem ori Salim, pentru că evreii folosesc foarte rar vocale în mijlocul cuvântului, iar aceleași cuvinte se pronunță în diferite tonalități și cu diferite accente, în funcție de dorința cititorilor și de diferențele dintre regiuni.

9. Acestea le-am aflat de la cei mai învățați oameni ai acelui neam, care nu îngăduie faptul că Melchisedec a fost Duhul Sfânt sau un înger, ba chiar îi atribuie cu cea mai mare siguranță statutul de om. Și, de fapt, este o nerozie ceea ce se spune în legătură cu această prefigurare simbolică (dat fiind că preoția lui Hristos nu are sfârșit și că El Însuși, ca Rege și ca Preot, ne-a dăruit ambele atribute, așa încât să fim și neam regesc și preoțesc, și că, asemeni pietrei din capul unghiului, a înjugat două ziduri, pentru ca din două turme păstorul cel bun să facă una singură), e o nerozie, spun eu, faptul că unii trimit la ἀναγωνήν[932], răpind istoriei adevărul și susținând că Melchisedec nu a fost rege, ci un înger care s-a arătat luând înfățișare omenească; asta în timp ce evreii se căznesc atât de mult să arate că Melchisedec, regele Salemului, era Sem, fiul lui Noe, și trimit la acest pasaj anterior din Scriptură: „Și i-a ieșit înainte lui regele Sodomei (nu e nicio îndoială că lui Avraam), după ce [Avraam] s-a întors de la înfrângerea lui Kedarlaomer și a regilor care se aflau dimpreună cu el în valea Șave, adică Valea Regelui", după care urmează imediat: „Iar Melchisedec, regele Salemului, i-a adus pâine și vin"[933], și așa mai departe. Deci, dacă aceasta este cetatea „regelui" și „valea regelui", așa cum a tradus *Septuaginta* „câmpia" pe care palestinienii o numesc astăzi Aulon, e limpede că cel care domnise pe pământ, într-o vale și într-o cetate, era om.

10. Iată ce am auzit și ce am citit despre Melchisedec. Citarea martorilor a fost treaba mea, a ta este să judeci despre încrederea în martori. Or, dacă îi respingi pe toți, desigur că nu-l vei primi nici pe acel exeget duhovnicesc lipsit de stil și de carte, care a susținut cu atâta aroganță și putere că Melchisedec e Sfântul Duh, confirmând astfel o foarte adevărată zicală a grecilor: „Ignoranța dă naștere la încredere în sine, iar știința de carte la sfială"[934]. Cât

---

[931] *Ioan* 3, 23; în traducerea românească a Bibliei din 1993: „Și boteza și Ioan în Enom, aproape de Salim, că erau acolo ape multe...".

[932] „Sens duhovnicesc."

[933] *Facerea* 14, 17, 18.

[934] *Cf.* Tucidide, *Războiul peloponesiac*, II, 40, 3; Plinius cel Tânăr, *Epistola* IV, 7, 3.

despre mine, după o îndelungată suferință, abia am putut, de Păresimi[935], să mă scap de febră și, în vreme ce mă pregăteam de o altă lucrare, mi-am pierdut cele câteva zile care-mi mai rămăseseră cu o lămurire la *Matei*. Mi-am reluat cu atâta lăcomie preocupările lăsate deoparte, încât ceea ce i-a fost de folos practicii limbii i-a dăunat sănătății trupului.

EPISTOLA LXXIV[936]
Către preotul Rufinus[937]
Despre judecata lui Solomon

1. Adesea renumele minte mult și în ambele sensuri: prin zvonuri la fel de false se răspândesc atât lucrurile rele spuse despre cei buni, cât și lucrurile bune spuse despre cei răi. De aceea mă bucur și eu de [sentimentele pe care] Sfinția Ta le mărturisești față de mine și de afecțiunea pe care mi-o poartă sfântul preot Eusebius[938]; și nu am nicio îndoială că mă lăudați în public; mă tem însă de judecata tăcută a Înțelepciunii Voastre. Prin urmare, vă rog din suflet să vă amintiți mai mult de mine [în rugăciuni] și să mă faceți vrednic de laudele voastre!

Dacă tu m-ai provocat primul la această corespondență, iar mie mi-a venit rândul doar să îți răspund, aceasta s-a întâmplat nu din pricina nepăsării față de prieteni, ci din ignoranța mea; dacă aș fi știut, m-aș fi grăbit să încep eu dialogul cu tine.

2. Interpretarea judecății lui Solomon cu privire la cearta dintre cele două femei desfrânate este limpede, în măsura în care ne mărginim la înțelesul istoric: un copil de doisprezece ani, contrar puterii de înțelegere a vârstei sale, a judecat potrivit celor mai adânci sentimente ale naturii umane. De aceea el a umplut de uimire și a înfricoșat tot Israelul; căci unuia care cu atâta înțelepciune a descoperit realitățile ascunse nu i-ar putea scăpa

[935] *Păresimi* sau Postul Paștilor, care se desfășoară pe parcursul a patruzeci de zile.

[936] Scrisoarea datează din anul 398.

[937] Este vorba despre Rufinus, preot de la Roma, iar nu despre Rufin din Aquileea sau Rufin Sirianul.

[938] Este vorba despre Eusebius din Cremona.

nici cele evidente. Cât despre înțelesul tipologic al spuselor apostolului: „Toate acestea li se întâmplau lor ca pilde și au fost scrise spre povățuirea noastră, cei peste care au venit sfârșiturile veacurilor”[939], unii greci afirmă că trebuie să se înțeleagă Sinagoga și Biserica și că totul trebuie raportat la timpurile în care, după Cruce și Înviere, adevăratul Solomon, care înseamnă „iubitorul de pace”, a început să domnească atât asupra poporului lui Israel, cât și asupra celui al păgânilor. Cât despre femeile adulterine și curtezanele, în Scripturi ele simbolizează, fără îndoială, Sinagoga și Biserica.

3. La prima vedere, aceasta pare o blasfemie. Dacă totuși recurgem la profeți, la Osea de exemplu, care a luat de nevastă o femeie desfrânată și a zămislit copii din curvie[940] și apoi o adulteră[941], și la Iezechiel, care a tratat Ierusalimul ca pe o femeie desfrânată, pentru că și-a urmat toți ibovnicii și a preacurvit cu orice trecător și a înălțat o casă de curvie în loc plin de lume[942], ne dăm seama că pentru aceasta a venit Hristos, ca să le dăruiască desfrânatelor măritișul și să facă din două turme un singur staul[943] și, doborând zidul despărțitor[944], să adune în același țarc oile care mai înainte fuseseră bolnave. Acestea sunt cele două toiege care sunt împreunate în *Iezechiel*[945] și despre care Domnul spune prin gura lui Zaharia: „Și mi-am luat două toiege; pe unul l-am numit «frumusețe» și pe celălalt «funie»; și am păscut turma”[946]. Chiar și femeia cea desfrânată din Evanghelie, care spală picioarele lui Iisus cu lacrimile sale și I le șterge cu părul ei și căreia îi sunt iertate toate păcatele[947], reprezintă în chip neîndoielnic Biserica adunată din rândul păgânilor.

Am menționat în primul rând aceste [exemple] ca nu cumva să i se pară cuiva nepotrivit faptul că sunt numite „desfrânate” acele femei, dintre care uneia judecata lui Solomon i-a înapoiat fiul. Un ascultător inteligent ar putea întreba: cum poate fi Biserica o desfrânată, ea „care nu are nici pată, nici zbârcitură”[948]? Noi nu spunem

---

[939] *1 Corinteni* 10, 11.
[940] *Cf. Osea* 1, 2-3.
[941] *Cf. Osea* 3, 1.
[942] *Cf. Iezechiel* 16, 15-34.
[943] *Cf. Ioan* 10, 16.
[944] *Cf. Efeseni* 2, 14.
[945] *Cf. Iezechiel* 37, 16-20.
[946] *Zaharia* 11, 7.
[947] *Cf. Luca* 7, 37-38, 47.
[948] *Efeseni* 5, 27.

că Biserica a rămas o desfrânată, ci [doar] că a fost. La fel stă scris că Mântuitorul a fost la un ospăț în casa lui Simon leprosul[949], care, în orice caz, nu mai era lepros în acea vreme când L-a avut ca oaspete pe Mântuitorul, ci doar fusese lepros [mai înainte]. La fel, în lista apostolilor, Matei este numit „vameș” nu pentru că ar fi fost vameș după ce a primit demnitatea apostolică, ci pentru că fusese mai înainte vameș; așa încât, acolo unde s-a înmulțit păcatul, harul s-a înmulțit și mai mult[950].

4. În același timp, ia seama la ce spune Biserica împotriva Sinagogii celei hulitoare: „Eu și femeia aceasta locuiam în aceeași casă”[951]. Într-adevăr, după Învierea Domnului și Mântuitorului, din cele două popoare s-a format o singură Biserică; și cât de nimerit a spus: „Am născut la ea, în odaie”[952]! Căci Biserica păgânilor, care nu avea mai înainte nici Lege, nici proroci, a născut în casa Sinagogii; ea nu a ieșit din odaie, ci, [dimpotrivă,] a intrat. De aceea se spune în *Cântarea Cântărilor*: „Regele m-a dus în odaia sa”[953]. Și iarăși: „Și nu te vor disprețui. Te voi lua și te voi duce în casa mamei mele, în odaia celei care m-a născut”[954]. „A treia zi”, zice, „după ce am născut eu, a născut și această [femeie]”[955].

Dacă ții seama de vorbele rostite de Pilat în timp ce se spăla pe mâini: „Nevinovat sunt de sângele Dreptului acestuia”[956], de centurionul care a mărturisit dinaintea crucii[957]: „Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu era acesta”[958] sau de cei care chiar înaintea Pătimirii ceruseră, prin gura lui Filip, să-L vadă pe Domnul[959], nu te-ai mai îndoi că Biserica a născut prima și după aceea s-a născut poporul iudeilor, pentru care Se ruga Domnul: „Părinte, iartă-le lor, căci nu știu ce fac!”[960] Într-o singură zi au crezut

---

[949] *Cf. Matei* 26, 6.

[950] *Cf. Romani* 5, 20.

[951] *3 Regi* 3, 17.

[952] *3 Regi* 3, 17.

[953] *Cântarea Cântărilor* 1, 3.

[954] *Cântarea Cântărilor* 8, 2.

[955] *3 Regi* 3, 18.

[956] *Matei* 27, 24.

[957] În original *patibulum*, „furcă patibulară”, un fel de cruce de spânzurat pentru torturarea sclavilor și criminalilor, formată dintr-o bară transversală de lemn găurită la mijloc, prin care se introducea și se fixa gâtul condamnatului, ale cărui mâini se legau sau se pironeau de extremități, și fixată apoi de un stâlp gros.

[958] *Matei* 27, 54.

[959] *Cf. Ioan* 14, 8-9.

[960] *Luca* 23, 24.

trei mii[961] și într-o altă zi cinci mii[962]: „Și eram împreună” (căci inima și sufletul mulțimii celor care au crezut erau una[963]) „și nimeni altul nu era cu noi în casă, în afară de noi amândouă”[964]: niciun iudeu hulitor, niciun păgân sclav al idolilor. „Peste noapte, fiul acestei femei a murit.”[965] Căci ea, cât timp urmărește respectarea Legii și unește, legându-le una de alta, învățătura mozaică și harul Evangheliei, este acoperită de bezna necunoașterii. „Și, în timp ce dormea, l-a strivit mama sa”[966], care nu putea spune: „Eu dorm, dar inima mea veghează”[967]. „Sculându-se pe la miezul nopții, l-a luat pe fiu” de lângă Biserica „adormită și l-a culcat la sânul ei”[968]. Citește din nou *Epistola către galateni* a Sfântului Apostol Pavel și ia aminte cum se grăbește Sinagoga să-i facă ai săi pe fiii Bisericii și ce spune Sfântul Apostol: „Copilașii mei, pentru care iarăși sufăr durerile facerii, până ce Hristos va lua chip în voi”[969]! Ea l-a luat viu nu ca să-l aibă, ci pentru a-l ucide. Nu a făcut aceasta din iubire față de fiul său, ci din ură față de rivală, iar pe fiul mort prin ritualurile Legii l-a pus pe ascuns la sânul Bisericii.

5. Ar dura prea mult dacă aș voi să parcurg totul în amănunțime și să explic cum, prin Sfântul Apostol Pavel și prin ceilalți bărbați apostolici, a înțeles Biserica faptul că nu fiul său este cel care se află sub stăpânirea Legii și cum l-a recunoscut în lumină pe cel pe care nu îl vedea în întuneric. De aici s-a iscat cearta în fața regelui, una zicând: „Fiul tău este mort, al meu însă trăiește”, iar cealaltă răspunzând: „Minți, fiul meu este viu, iar fiul tău este mort”[970]. Și astfel se certau ele în fața regelui.

Atunci regele Solomon, care, în mod evident, Îl înfățișează pe Mântuitorul (potrivit *Psalmului* 71, al cărui titlu poartă numele lui Solomon, [dar] nu încape nicio îndoială că tot ceea ce se spune nu se referă la Solomon, care este mort, ci la măreția lui Hristos), se face a fi neștiutor și, potrivit iconomiei Întrupării, simulează

---

961 *Cf. Faptele* 2, 41.
962 *Cf. Faptele* 4, 4.
963 *Cf. Faptele* 4, 32.
964 *3 Regi* 3, 18.
965 *3 Regi* 3, 19.
966 *3 Regi* 3, 19.
967 *Cântarea Cântărilor* 5, 2.
968 *3 Regi* 3, 20.
969 *Galateni* 4, 19.
970 *3 Regi* 3, 22.

sentimente omenești; așa cum spune și în alt pasaj: „Unde l-ați pus pe Lazăr?"[971], iar către femeia care avea scurgere de sânge: „Cine M-a atins?"[972]. El cere sabia, despre care spusese: „Să nu socotiți că am venit să aduc pace pe pământ; nu am venit să aduc pace, ci sabie. Căci am venit să despart pe om de tatăl său și pe fiică de mama sa și pe noră de soacra sa; și omul va avea vrăjmași chiar pe cei din casa lui"[973]. Stăpânul firii pune la încercare firea și voiește, după vrerea fiecăreia dintre cele două, să împartă copilul cel viu între Lege și har; nu pentru că ar socoti că este bine, ci pentru că, spune El, vrea să dea la iveală planul fățarnic al Sinagogii. Aceasta, care nu voia ca fiul Bisericii să trăiască întru har și să fie slobozit prin botez, primește bucuroasă ca pruncul să fie împărțit, nu ca să îl aibă ea, ci pentru a-l ucide. Biserica, știind că pruncul este al său, îl lasă cu dragă inimă rivalei, numai să trăiască fie și la această dușmancă, pentru a evita ca, împărțit între Lege și har, să fie lovit de sabia Mântuitorului. De aceea zice și Sfântul Apostol Pavel: „Iată, eu, Pavel, vă spun vouă că, dacă respectați Legea, Hristos nu vă folosește la nimic"[974].

6. Fie spuse toate acestea sub învelișul alegoriei! Dar Înțelepciunea Ta știe prea bine că nu aceleași reguli există în umbrele tropologiei[975] și în adevărul istoriei. Dacă din întâmplare ne-am poticnit pe ici pe colo, iar cititorului înțelept i s-ar părea că ceea ce am scris este fără valoare, vina îi aparține autorului. Căci, stând întins în pat, sleit de o boală îndelungată, i-am dictat cu greu secretarului, cu poruncă să scrie repede aceste rânduri, nu ca să epuizez subiectul, ci pentru ca să nu ți se pară că, la începutul prieteniei noastre, te refuz, indiferent ce mi-ai cere. Roagă-te la Domnul să-mi dea sănătate pentru ca, după douăsprezece luni în care am fost măcinat de o suferință chinuitoare, să pot scrie ceva vrednic de Bunăvoința Voastră și să mă ierți dacă vorbele care îmi ies din gură nu curg în ritmul lor obișnuit. Căci nu dictăm cu aceeași eleganță cu care scriem: în ultimul caz revenim adeseori cu stilul pentru a scrie și rescrie [fraze] vrednice a fi citite; în primul caz, debitez cu mare repeziciune tot ceea ce îmi vine pe limbă. L-am văzut cu

[971] *Ioan* 11, 34.

[972] *Luca* 8, 45.

[973] *Matei* 10, 34-36.

[974] *Galateni* 5, 2.

[975] Tropologia este o formă a alegoriei care desprinde din literalismul textelor (*ueritas*) o învățătură religioasă sau morală (τρόποι).

plăcere pe Caninus, care ți-ar putea povesti ce grea și primejdioasă a fost rana de la mâna dreaptă, pe care am răbdat-o până azi, când am dictat această scrisoare.

EPISTOLA LXXV[976]

Către spaniola Teodora, despre moartea lui Lucinus

1. Zdruncinat de întunecata veste a morții sfântului și demnului de cinstire Lucinus, abia am putut să dictez o scurtă scrisoare. Nu pentru că m-ar îndurera rânduiala sorții aceluia despre care știu că a trecut la cele mai bune, zicând: „Trecând, voi contempla marea viziune"[977], ci pentru că sunt chinuit de părerea de rău că nu am meritat să văd chipul acelui bărbat, despre care credeam că în scurt timp va poposi aici. Adevărată e acea prezicere a prorocului despre clipa de neocolit a morții care-i desparte pe frați și, neîmblânzită și necruțătoare, pune hotar între nume dragi unul altuia. Avem însă mângâierea că e nimicită de zicerea Domnului, Care îi spune: „Voi fi moartea ta, o moarte, voi fi mușcătura pentru tine, iadule!", iar apoi: „Va aduce Domnul un vânt arzător ridicat din pustie și care va usca toate puterile lui și-i va pustii fântâna sa"[978]. Căci a răsărit un lăstar din rădăcina lui Iesei și o floare s-a zămislit din feciorelnica-i tufă, care rostește în *Cântarea Cântărilor*: „Eu sunt floarea câmpului și crinul din vâlcele"[979]. Floarea noastră e pieirea morții; și a murit pentru ca moartea să moară de moartea ei. Ceea ce se spune însă, anume că trebuie adus din pustie, e adeverit de pântecele feciorelnic, care, fără împreunare și sămânță bărbătească, ni l-a vădit pe copilul-Dumnezeu, care prin căldura Duhului Sfânt a pustiit izvoarele poftelor spre a cânta în psalmi: „În pământ pustiit și neumblat și fără apă, astfel m-am arătat ție în locul sfânt"[980].

---

[976] Data epistolei: anul 399. Teodora este soția lui Lucinus din Baetica, destinatarul *Epistolei* LXXI (despre Lucinus vezi nota aferentă titlului scrisorii LXXI, în prezentul volum.) (n.ed.)

[977] *Ieșirea* 3, 2.

[978] *Osea* 13, 14-15.

[979] *Cântarea Cântărilor* 2, 1.

[980] *Psalmul* 62, 3.

Așadar, împotriva asprimii morții și prea crudei neputințe de a o ocoli, suntem înălțați de mângâierea că în curând îi vom vedea pe cei a căror lipsă ne îndurerează. Căci nici nu se numește moarte, ci adormire și somn. De aceea se și împotrivește apostolul la întristarea pentru cei adormiți, pentru ca să credem despre cei pe care-i știm că sunt adormiți că pot fi treziți și că, după somnul despărțitor, ei veghează cu sfinții și glăsuiesc cu îngerii: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace printre oamenii de bună voire"[981]. În cer, unde nu se află păcat, e slavă și necontenită laudă și neobosită celebrare. Pe pământ însă, unde sunt războaie, vrajbă și dezbinări, pacea trebuie implorată, iar pacea nu e în toți, ci doar în cei de bună voire; iar ei aud mântuirea apostolică: „Harul vouă și pacea de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos să sporească"[982]; pentru ca în pace să fie locul său și sălășluirea lui în Sion, adică „în vegherea din înălțimi", în măreția dogmelor și a virtuților, în sufletul credinciosului al cărui înger zi de zi vede fața lui Dumnezeu, iar după ce s-a dezvăluit chipul, privește cu luare-aminte slava Domnului.

2. Apoi, te rog din suflet – și, cum zice o vorbă, îl împing pe alergător – să-l deplângi pe Lucinus al tău ca pe un frate, dar să te bucuri pentru că stăpânește împreună cu Hristos: „Fiindcă a fost răpit, ca nu cumva ticăloșia să-i schimbe mintea; căci plăcut Îi era lui Dumnezeu sufletul lui și în scurtă vreme a împlinit mult timp"[983]. Noi suntem mai curând de plâns, căci zi de zi stăruim în lupta cu păcatele, ne mânjim cu vicii, primim răni și vom da socoteală de cuvintele de prisos. Dar el, deja în siguranță și biruitor, te privește din înalt și-ți este prielnic ție, truditorului; și-ți gătește un loc lângă el, cu aceeași dragoste și cu aceeași simțire cu care, uitând de îndatorirea căsătoriei pe pământ, a început să te socotească soră, ba chiar frate; căci o legătură curată nu cunoaște împreunarea [care guvernează] căsătoria. Și, dacă încă de când suntem sălășluitori în trup și renăscuți în Hristos, nu mai suntem „grec sau barbar, rob sau liber, bărbat sau femeie, ci toți suntem unul într-Unul"[984], cu atât mai mult, când acest trup desfrânat se va înveșmânta în nestricăciune, iar ceea ce e muritor se va înveșmânta în nemurire, „nu se

---

981 *Luca* 2, 14.
982 *Romani* 1, 7.
983 *Înțelepciunea lui Solomon* 4, 11, 14.
984 *Galateni* 3, 28.

vor însura, nu se vor mărita, ci vor fi precum îngerii în ceruri"[985]. Când se spune că „nu se vor însura, nici nu se vor mărita, ci vor fi precum îngerii în ceruri", nu natura și plămada trupurilor sunt înlăturate, ci se vădește măreția slavei. Căci nu s-a scris: „Vor fi îngeri", ci: „Precum îngerii", unde se promite asemănarea, dar e negată identitatea. „Vor fi", se spune, „precum îngerii", adică asemănători îngerilor: așadar, nu vor înceta să fie oameni. Plini de faimă și împodobiți cu îngerească strălucire, dar totuși oameni, după cum și apostolul rămâne apostol, iar Maria – Maria; astfel se răspândește erezia și făgăduiește lucruri mari, dar nesigure, încât pe cele sigure și cu măsură le nimicește.

3. Și, pentru că tocmai am pomenit de eretici, prin ce trâmbiță a demnei elocințe poate fi adus la cunoștința lumii Lucinus al nostru? Când s-a pornit prin Spania, cu furie, erezia lui Basilide și, asemenea ciumei și bolii, pustia toate ținuturile dintre Pirinei și Ocean, acesta și-a păstrat curăția credinței ecleziastice fără a-i accepta pe Armazel, Barbelo, Abraxas, Balsamus și caraghiosul Leusibora, și pe celelalte arătări mai curând decât nume, menite a stârni mințile nepricepuților și ale femeiuștilor, care le sorb parcă din izvoare iudaice, din cauză că-i înspăimântă cu răsunetul lor barbar pe cei de rând, încât aceștia, cu cât nu înțeleg, cu atât se minunează mai mult. Căci Irineu, bărbat din vremurile apostolilor și învățăcel al lui Papias (auditorul evanghelistului Ioan), episcop al Bisericii din Lyon, ne informează că un oarecare Marcu, coborâtor din stirpea lui Basilide gnosticul, a venit mai întâi în Gallia și a întinat cu învățătura lui acele ținuturi prin care curg Ronul și Garronul, le-a subjugat cu această rătăcire mai cu seamă pe femeile nobile, făgăduindu-le anume mistere religioase în loc tainic și făcându-se iubit de ele prin mijloace vrăjitorești și prin ascunsa plăcere a trupurilor. De aici, trecând Pirineii, a pus stăpânire pe ținuturile spaniole, străduindu-se să-și atragă casele bogaților și mai cu seamă femeile de acolo, „care sunt purtate de felurite pofte, mereu învățând și neajungând niciodată la cunoașterea adevărului"[986]. Aceasta a scris-o el cu vreo trei sute de ani în urmă. Și a scris potrivnic tuturor ereziilor în aceste cărți pe care le-a alcătuit cu cea mai mare învățătură și în aleasă vorbire.

---

985 *Matei* 22, 30.

986 *2 Timotei* 3, 6-7

4. Pornind de la aceasta, Înțelepciunea Ta să măsoare de ce slavă e demn Lucinus al nostru, care și-a ferecat urechile spre a nu auzi judecata sângelui și întregul său avut „risipit-a, dat-a săracilor, dreptatea lui rămâne în veacul vecilor”[987]. Nemulțumit de dărnicia sa din patrie, a trimis Bisericii din Ierusalim și celei din Alexandria atât de mult aur, cât să poată ajuta sărăciei unui mare număr de oameni. Dar, cum mulți admiră acest lucru și-l fac cunoscut, voi lăuda mai curând la el ardoarea și cercetarea Scripturilor. Cu atâta dorire cerea stăruitor lucrările noastre, încât, după ce a trimis șase copiști (căci această provincie e lipsită de știutori ai scrierii latinești), i-a pus să copieze tot ceea ce am dictat din tinerețe și până acum. Nu ne-a onorat pe noi, care suntem cei mai umili și ultimii dintre toți creștinii și, având conștiința păcatelor noastre, sălășluim în ținutul pietros din Betleem, ci pe Hristos, Cel slăvit de slujitorii Săi și Care le promite apostolilor zicând: „Cine vă primește pe voi Mă primește pe Mine, iar cei care Mă primesc pe Mine Îl primesc pe Cel care M-a trimis”[988].

5. Și astfel, preaîndrăgita mea fiică, privește această scrisoare a dragostei mele pentru el ca pe un epitaf; și, orice vei crede că pot [face] întru lucrarea duhovnicească, cere-mi cu îndrăzneală, spre a ști veacurile care vor veni că Acela care spune în *Isaia*: „[Domnul] M-a făcut săgeată ascuțită și în tolba Sa M-a ascuns”[989] i-a rănit cu ascuțișul Său pe doi bărbați despărțiți de atât de mari întinderi ale mării și pământurilor, astfel încât, deși în trup nu se știau unul pe celălalt, să se unească întru iubirea duhului.

Post scriptum

Să te țină sfântă în trup și duh Acel Samaritean, adică „păzitor” și „păstrător”, despre Care în *Psalmi* stă scris: „Nu va dormita, nici nu va adormi Cel care păzește pe Israel”[990]; așa încât Hir, care se tâlmăcește prin „veghetor”, care coboară la Daniel, să vină chiar la tine și să poți zice: „Dorm, dar inima mea veghează”[991].

---

[987] *Psalmul* 111, 8.
[988] *Matei* 10, 40.
[989] *Isaia* 49, 2.
[990] *Psalmul* 120, 4.
[991] *Cântarea Cântărilor* 5, 2.

EPISTOLA LXXVI[992]

Lui Abigaus Spaniolul

1. Deși sunt conștient de multe păcate, deși în fiecare zi, cu genunchii plecați în rugă, spun: „Să nu-ți amintești, Doamne, de păcatele tinereții mele și nici de greșelile mele!"[993], cunoscând totuși acea vorbă a apostolului: „Ca nu cumva, umflat de trufie, să cadă în judecata diavolului"[994] și scrisul din alt loc: „Domnul Se împotrivește celor trufași, dar dăruiește harul Său celor umili"[995], încă din copilărie am încercat să nu evit nimic altceva decât îngâmfarea sufletului și înălțarea grumazului, care provoacă mânia Domnului contra sa. Căci știu că Stăpânul, Domnul și Dumnezeul meu, [trăind] în smerenia cărnii, a spus: „Învățați de la Mine, pentru că sunt blând și smerit cu inima"[996] și, mai înainte, prin gura lui David, a prezis: „Amintește-Ți, Doamne, de David și de toată blândețea lui"[997]. Iar în alt loc citim: „În fața slavei sale inima omului este smerită și înaintea căderii sale se îngâmfează"[998].

Așadar, te rog să nu gândești că, după ce am primit scrisoarea ta, am tăcut și să nu mă învinuiești de neglijență sau de nestatornicie față de alții. Căci ce foloseam dacă, deși îndemnat cu gentilețe [de tine], tăceam și respingeam, prin tăcerea mea, prietenia ta, eu care obișnuiesc să caut relații cu cei buni și să cultiv prietenia lor? Pentru că „doi sunt mai buni decât unul" și, „dacă unul stă să cadă, va fi sprijinit de celălalt"[999]. „O funie împletită în trei nu se rupe"[1000], iar fratele care-și ajută fratele va fi înălțat. Scrie-mi deci fără teamă și biruiește absența fizică prin dese scrisori!

2. Să nu te îndurerezi dacă nu ai ceea ce au furnicile și muștele și șerpii, adică ochi ai cărnii, ci bucură-te că ai acel ochi despre care

---

[992] Data epistolei: anul 399. Fericitul Ieronim îl consolează și încurajează pe un preot orb (Abigaus). A se compara argumentația cu cea din *Epistola* LXVIII.

[993] *Psalmul* 24, 7.

[994] *1 Timotei* 3, 6.

[995] *Iacov* 4, 6.

[996] *Matei* 11, 29.

[997] *Psalmul* 131, 1.

[998] *Pildele* 18, 12.

[999] *Ecclesiastul* 4, 9-10.

[1000] *Ecclesiastul* 4, 12.

se spune în *Cântarea Cântărilor*: „M-ai rănit, sora mea, soție, cu unul dintre ochii tăi”[1001], [adică] acela cu care este văzut Domnul și despre care Moise spune: „Trecând voi vedea acea mare viziune”[1002]. În sfârșit, am citit că unii filosofi ai lumii, ca să concentreze toată cugetarea către puritatea minții, și-au scos ochii[1003]. Și prorocul spune: „A intrat moartea pe ferestrele voastre”[1004]. Și apostolii aud: „Cel care a privit o femeie spre a o pofti a preacurvit cu aceasta în inima sa”[1005]. De aceea sunt îndemnați [apostolii] să ridice ochii și să vadă recoltele[1006] care sunt coapte pentru cules.

3. Mă rogi [să fac în așa fel] încât, prin sfaturile noastre, Nabucodonosor și Rapsaces și Nebuzaradan și Olofern să fie uciși în tine; dar nu ai cere niciodată ajutorul nostru dacă aceștia ar trăi în tine. Însă sunt morți, iar tu, împreună cu Zorobabel și cu marele preot Iosua, fiul lui Iosedec, și cu Ezdra și Neemia, ai început să refaci ruinele din Ierusalim, nepunând simbria ta într-un săculeț găurit, ci pregătind o comoară în ceruri; și de aceea dorești tu prietenia noastră, socotindu-ne slujitori ai lui Hristos. Pe sfânta mea fiică Teodora, sora lui Lucinus cel de fericită pomenire, deși se recomandă prin ea însăși, v-o recomand [și] eu prin cuvântul meu, ca să nu fie, odată ce a început călătoria, doborâtă de oboseală și să ajungă, după marea trudă prin pustie, în Țara Sfântă[1007]; ca să nu creadă că virtutea desăvârșită e plecarea din Egipt, ci sosirea după nenumărate piedici, la muntele Nebo și la Iordan; ca să primească în Ghilgal tăierea cea de-a doua împrejur[1008]; ca Ierihonul să se prăbușească în fața ei, surpat în sunetele trompetelor sacerdotale[1009]; ca Adoni-Țedec să fie spânzurat[1010], iar Ai și Hațor, cetăți odinioară frumoase, să cadă în ruine[1011].

Frații care sunt cu noi în această mică mănăstire te salută. Pe sfinții care binevoiesc să ne iubească îi salutăm, prin tine, cordial.

[1001] *Cântarea Cântărilor* 4, 9.
[1002] *Ieșirea* 3, 3.
[1003] *Cf.* CICERO, *De finibus*, V, 87; *Tusculanae disputationes*, V, 114.
[1004] *Ieremia* 9, 21.
[1005] *Matei* 5, 28.
[1006] *Cf. Ioan* 4, 35.
[1007] *Cf. Numerii* 33.
[1008] *Cf. Iosua* 4-5.
[1009] *Cf. Iosua* 6.
[1010] *Cf. Iosua* 10.
[1011] *Cf. Iosua* 8; *Iosua* 11.

EPISTOLA LXXVII[1012]

Către Oceanus, despre moartea Fabiolei

1. Sunt mai mulți ani de când am consolat-o pe Paula, venerabila femeie, pentru moartea Blesillei, pe când rana era încă proaspătă. Se rotește cercul celei de-a patra veri de când, scriindu-i episcopului Heliodor epitaful lui Nepotianus, am consumat atunci, în durerea aceea, toate forțele pe care le-am putut avea. În urmă cu aproape doi ani i-am trimis o scurtă scrisoare prietenului Pammachius, pentru subita plecare la ceruri a Paulinei, sfiindu-mă să îi scriu mai multe unui bărbat foarte elocvent și să-i repet propriile cuvinte, nu ca să nu pară că nu-mi consolez un prieten, ci că îl învăț pe un om desăvârșit, cu o lăudăroșenie stupidă. Acum, fiule Oceanus, îmi impui o sarcină pe care și o eu vreau, mai mult chiar, o cer, aceea de a transforma, pentru elogierea unor noi virtuți, materia cea veche în una nouă. Căci în acele scrisori a trebuit să ostoiesc fie dragostea unui părinte, fie jalea unui unchi, fie dorul unui soț și, datorită diversității persoanelor, trebuie oferite leacuri variate din Scripturi.

2. În prezent mi-o aduci pe Fabiola, fală pentru creștini, minune pentru păgâni, doliu pentru săraci, mângâiere pentru călugări. De orice m-aș apuca mai întâi, își pierde valoarea prin comparație cu cele ce urmează. Să-i laud postirea? O întrec milosteniile. Să-i slăvesc smerenia? Mai mare este ardoarea credinței. Să vorbesc despre zdrențele voite și portul său plebeian, pentru a condamna veșmintele de mătase și hainele de sclavă dorite? E mai important că a renunțat la felul de a gândi decât la felul de a se îmbrăca. Este mai dificil să ne lipsim de trufie decât de aur și de nestemate. Căci, după ce acestea au fost azvârlite, uneori ne umplem de îngâmfare pentru niște zdrențe vanitoase și oferim simpatiei populare o sărăcie ușor de vândut. Virtutea ascunsă și

[1012] Data epistolei: anul 399. Fabiola, tânără aristocrată, fusese căsătorită de două ori la Roma, dar obținuse iertarea în urma unei mărturisiri publice a păcatelor, după moartea celui de-al doilea soț. Ca văduvă, se dedică operelor de caritate și întemeiază tot aici un spital (*nosocomeion*). Călătorește în Italia, unde sprijină financiar varii comunități monastice. În 395 vine în pelerinaj cu ruda sa, Oceanus, la Betleem pentru a studia Scripturile cu Ieronim, dar ambii se întorc la Roma odată cu invazia hunilor în provinciile răsăritene. În Portus, lângă Ostia, pune bazele altui adăpost pentru pelerini și săraci, împreună cu fostul senator Pammachius, unde activează până la moartea survenită în anul 399. Despre Oceanus vezi *Epistola* LXIX și nota aferentă titlului acesteia. (n.ed.)

sprijinită, în secret, de conștiință se gândește doar la Dumnezeu ca singur Judecător. De aceea eu trebuie să o preamăresc cu noi elogii și, trecând peste regula retorilor, să o prezint de la începuturile convertirii și căinței. Un altul poate că, amintindu-și de școală, l-ar aduce în mijlocul discuției pe Quintus Maximus, „singurul care, manifestând prudență, ne-a redat statul”[1013] și toată ginta Fabiilor. Ar vorbi despre bătălii, ar descrie lupte și ne-ar spune cu fală că pe treptele unei asemenea nobleți a venit Fabiola, pentru ca, ceea ce nu putea demonstra în lăstar, să demonstreze în rădăcini. Eu, iubitor al hanului din Betleem și al ieslei Domnului, în care Fecioara Născătoare L-a născut pe Dumnezeu ca Prunc, o voi prezenta public pe roaba lui Hristos, nu pentru noblețea unei vechi istorii, ci pentru smerenia ei față de Biserică.

3. Și, pentru că pe dată, de la început, apare parcă un fel de stâncă și valurile furtunoase ale defăimătorilor acesteia îmi pun împotrivă faptul că și-ar fi părăsit primul cămin, obținând prin voia sorții un al doilea, nu o voi lăuda pe convertită decât dacă o voi absolvi de vină pe acuzată. Se povestește că primul soț a avut atâtea vicii, încât n-ar fi putut să le suporte nici măcar o prostituată sau o sclavă ieftină. Dacă aș vrea să le spun, voi nenoroci virtutea unei femei care a preferat să îndure răul unui divorț decât să-și defăimeze jumătatea și să-i dezvăluie mizeriile. Voi afirma doar ceea ce este suficient pentru o matroană rușinoasă și pentru o creștină.

Dumnezeu ne-a învățat că o femeie nu trebuîe să fie alungată, exceptând motivul desfrâului, și, dacă a fost alungată, ea trebuie să rămână necăsătorită. Orice li se poruncește bărbaților, acest lucru, prin consecință, rezultă și pentru femei. Căci nu trebuie ca o femeie adulteră să fie alungată, iar un bărbat afemeiat să fie păstrat. „Dacă cineva se unește cu o desfrânată, face un singur trup cu ea”[1014]. Așadar, și cea care se însoțește cu un bărbat curvar și murdar se face un singur trup cu acesta. Una sunt legile Cezarilor, alta sunt legile lui Hristos; una ne învață Papinianus[1015], alta Pavel[1016] al nostru. La [păgâni] frâiele rușinii sunt slăbite pentru bărbați și, deși sunt

---

[1013] VERGILIUS, *Eneida*, VI, 846. Ginta Fabia era o familie străveche și celebră; printre membrii săi s-a numărat și Quintus Fabius Maximus Cunctator, consul în timpul celui de-al doilea război punic. Porecla „Cunctator” este un titlu de glorie care se traduce „Prudentul” și se referă la tactica de luptă a acestuia.

[1014] *1 Corinteni* 6, 16.

[1015] Aemilius Papinianus (142–212 d.Hr.) a fost un celebru jurisconsult roman.

[1016] Sfântul Apostol Pavel.

condamnate numai violul și adulterul, este îngăduită satisfacerea poftelor în bordeluri și cu sclavele tinere: de parcă rangul face răul, nu plăcerea simțurilor. În schimb, la noi, ceea ce nu li se permite femeilor nu li se permite, în mod egal, nici bărbaților. Supunerea este considerată identică, egală fiind și condiția socială. Așadar, cum se spune, l-a părăsit pe vicios, l-a părăsit pe cel vinovat de un păcat sau altul; a părăsit (tocmai am spus) ceea ce, deși vuia toată vecinătatea, numai soția nu a dezvăluit.

Dacă însă i se reproșează că nu a rămas necăsătorită după ce și-a repudiat soțul, voi admite această vină, cu condiția ca totuși să vorbesc despre necesitatea ei. „Este mai bine", spune apostolul, „să te căsătorești decât să arzi"[1017]. Era foarte tânără, nu putea să-și păstreze văduvia. Vedea în membrele sale o altă lege, care respingea legea conștiinței sale și, învinsă și prizonieră, era atrasă spre împreunare. A considerat că e mai bine să-și recunoască deschis slăbiciunea și să intre sub umbra unei căsătorii nefericite decât să practice prostituția sub gloria de a fi femeia unui singur bărbat. Tot astfel vrea și apostolul ca văduvele „foarte tinere să se căsătorească, să facă copii, să nu dea niciun prilej de bârfă"[1018]. Și imediat explică de ce vrea acest lucru: „Căci unele s-au întors deja după satana"[1019]. Așadar, și Fabiola, pentru că se convinsese și socotea că și-a repudiat în mod îndreptățit bărbatul și nu cunoștea tăria Evangheliei, în care este tăiat orice pretext de căsătorie pentru femeile creștine cât timp soții lor trăiesc, pe când căuta să scape de multele răni ale diavolului, a primit, fără să bănuiască, o singură rană.

4. Dar ce zăbovesc eu în fapte care au pierit și vechi, căutând să scuz o vină a cărei căință ea însăși a mărturisit-o? Cine m-ar putea crede? După moartea celui de-al doilea soț, întoarsă în sine însăși, într-un moment în care văduvele nepăsătoare, odată îndepărtat jugul servituții, se comportă mai liber, merg la băi, zburdă prin piețele publice, rotesc priviri de curtezană, ea se acoperea cu un sac, își mărturisea greșeala în public; și, sub privirile Romei întregi, cu o zi înainte de Paști, în Biserica lui Lateranus[1020], care a fost decapitat de sabia Cezarului, ea stătea în rândul penitenților, în timp ce

[1017] *1 Corinteni* 7, 9.

[1018] *1 Timotei* 5, 14.

[1019] *1 Timotei* 5, 15.

[1020] Plautius Lateranus, ucis din ordinul împăratului Nero. *Cf.* TACITUS, *Annales*, XV, 60.

episcopul, preoții și tot poporul plângeau împreună cu ea, își pleca pletele despletite, fața vineție, mâinile murdare, gâtul nespălat. Ce păcate n-ar putea să curețe plânsul ei? Ce rușini învechite să nu șteargă aceste lacrimi? [Sfântul] Petru a distrus întreita lepădare printr-o întreită mărturisire. Sacrilegiul lui Aaron, acel cap de vițel făcut din aur, a fost îndreptat de rugăciunile fratelui său[1021]. David, acest om sfânt și foarte blând, și-a curățat prin post în șapte zile atât omuciderea, cât și adulterul. Stătea întins pe pământ, se tăvălea în cenușă și, uitând de puterea regală, căuta lumina în întuneric[1022]. Și, privind numai spre Cel pe care Îl jignise, zicea cu vocea înecată de lacrimi: „Ție doar Ți-am greșit și rău am făcut în fața Ta"[1023]; și: „Dă-mi înapoi bucuria mântuirii Tale și întărește-mă cu Duhul stăpânitor"[1024]. Și astfel se întâmplă ca omul[1025] care mă învățase mai întâi, prin virtuțile sale, cum să nu cad când stau în picioare, să mă învețe prin căință cum să mă ridic atunci când cad.

Cine între regi a fost atât de nelegiuit precum Ahab, despre care Scriptura spune: „Nu a fost un altul asemenea lui Ahab, care s-a vândut ca să facă rău sub privirea lui Dumnezeu"[1026]. Acesta, după ce fusese mustrat de Ilie pentru sângele lui Nabot și după ce a auzit, prin gura proorocului, mânia lui Dumnezeu: „Ai ucis și pe deasupra ți-ai însușit" și: „Iată, Eu voi aduce asupra ta rele și îi voi secera pe urmașii tăi"[1027] și așa mai departe, și-a rupt veșmintele, și-a învelit trupul cu ciliciul și a postit în sac și a umblat cu capul plecat. Atunci s-a făcut vorba lui Dumnezeu către Ilie Tesviteanul, zicând: „Nu-i așa că l-ai văzut pe Ahab smerit înaintea Mea? Pentru că s-a smerit de teamă față de Mine, nu voi aduce răul în zilele sale"[1028]. O, fericită căință, care a atras ochii Domnului către sine, care a schimbat sentința mânioasă a Domnului, după ce și-a mărturisit greșeala.

Am citit că același lucru l-a făcut și Manase în *Paralipomena*[1029], și Ninive în *Iona*[1030], și vameșul în Evanghelie. Dintre aceștia,

---

[1021] *Cf. Ieșirea* 32, 30-35.
[1022] *Cf.* 2 *Regi* 12, 16.
[1023] *Psalmul* 50, 5.
[1024] *Psalmul* 50, 13.
[1025] Regele David.
[1026] 3 *Regi* 21, 25.
[1027] 3 *Regi* 21, 21.
[1028] 3 *Regi* 21, 29.
[1029] *Cf.* 2 *Paralipomena* 33, 12-13.
[1030] *Cf. Iona* 3, 5; vezi și *Matei* 12, 41; *Luca* 11, 32.

primul și-a meritat nu numai iertarea, ci și redobândirea domniei; al doilea a frânt mânia amenințătoare a lui Dumnezeu; al treilea, bătându-se cu pumnii în piept, nu ridica ochii spre cer. Și s-a retras cu mult mai purificat, prin smerita mărturisire a păcatelor, decât fariseul prin trufașa paradă de virtuți[1031]. Nu e aici momentul să apăr pocăința și să spun, de parcă aș scrie în contra lui Montanus și Novatus, că este jertfa cea plăcută Domnului; și că „jertfă lui Dumnezeu e sufletul zdrobit”[1032] și: „Vreau mai degrabă căința păcătosului decât moartea lui”[1033] și: „Scoală-te, scoală-te, Ierusalime!”[1034] și multe altele, care fac să răsune trâmbițele prorocilor.

5. Un singur lucru voi spune, care ar putea și să fie util cititorilor, și să convină subiectului prezent. Ea nu s-a rușinat de Dumnezeu pe pământ și Acela nu Se va rușina de ea în cer[1035]. A dezvăluit tuturor rana sa și Roma, plângând, a privit cicatricea pe trupu-i palid. A avut pieptul dezvelit, capul gol, gura închisă. Nu a intrat în biserica Domnului, ci s-a așezat deoparte – așa cum a stat Mariam, sora lui Moise, în afara taberei[1036] –, ca să o cheme înapoi însuși episcopul care o dăduse afară. A coborât din jilțul plăcerilor sale, a primit moara, a făcut făină și, cu picioarele descălțate, a traversat valurile de lacrimi[1037]. A stat pe cărbuni încinși. Aceștia i-au fost ajutorul. Chipul, pentru care o plăcuse cel de-al doilea soț, și-l lovea, ura pietrele prețioase, nu suporta să vadă îmbrăcămintea de in, fugea de podoabe. Așa suferea, de parcă ar fi comis un adulter, și dorea să își vindece unica rană cu o mare cantitate de leacuri.

6. Am zăbovit mult timp asupra căinței, în care ne-am așezat ca în niște locuri cu vaduri multe, ca să ni se deschidă câmpul laudelor ei, mai mare și fără nicio opreliște. După ce a primit comuniunea sub privirile întregii biserici, ce a făcut? Adică într-o zi bună a uitat de cele rele și după naufragiu a vrut din nou să încerce primejdiile navigatului? Chiar mai mult a făcut; toată averea pe care o putea deține (și era foarte mare și corespunzătoare cu rangul său) a împrăștiat-o și a vândut-o și, după ce a adunat-o în bani, a pregătit-o

---

[1031] *Cf. Luca* 18, 13-14.
[1032] *Psalmul* 50, 18.
[1033] *Iezechiel* 18, 23.
[1034] *Isaia* 51, 17; *Baruh* 5, 5.
[1035] *Cf. Luca* 9, 26.
[1036] *Cf. Numerii* 12, 15.
[1037] *Cf. Isaia* 47, 1-2.

pentru foloasele celor săraci; și, prima dintre toți, ea a organizat un νοσοκόμιον[1038], în care să-i adune pe cei care boleau în piețe și să reîntărească mădularele răpuse de boli și de foame ale acestor nenorociți. Să descriu acum diferitele tragedii ale acestor oameni: nasuri tăiate, ochi scoși, picioare pe jumătate arse, mâini vinete, pântece umflate, coapsa descărnată, gambele umflate și viermi fierbând în cărnuri mâncate și putrede? De câte ori nu a purtat ea însăși pe umerii săi oameni sfârșiți de icter și de mizerie? De câte ori nu a spălat scursoarea purulentă a rănilor, la care un altul nu îndrăznea să se uite?

Oferea mâncare din propria mână și înviora un cadavru viu cu mici înghițituri de apă. Știu că mulți oameni bogați și credincioși, din cauza nevoinței stomacului, practică acest soi de milă prin serviciile altora și că sunt miloși cu banul, nu cu mâna. Bineînțeles, nu îi dezaprob și nu interpretez nicidecum această slăbiciune a inimii ca necredință; însă, așa cum le scuz slăbiciunea stomacului, tot astfel ridic în slăvi cu laude și ardoarea unui suflet perfect. Pe acestea o credință mare le disprețuiește. Ea știe ce nu a făcut odinioară bogatul înveșmântat în purpură pentru Lazăr[1039] și la ce răsplată s-a condamnat acel suflet trufaș. Omul acela pe care noi îl disprețuim, pe care nu suportăm să-l privim, la vederea căruia ne vine să vomităm, este asemenea cu noi, este creat din același lut ca și noi, alcătuit din aceleași elemente. Orice îndură el, și noi putem să îndurăm. Să socotim că rănile acestuia sunt ale noastre și orice lipsă de simțire a sufletului față de celălalt va fi frântă de miloasa cugetare la noi înșine.

„Nu, nici dacă aș avea o sută de limbi și o sută de guri,
Un glas de fier,
Nu aș putea parcurge toate numele de boli”[1040]

pe care Fabiola le-a prefăcut într-o mare alinare a celor nefericiți, astfel încât mulți săraci sănătoși îi invidiau pe cei care boleau. Cu toate acestea, a fost de o bunătate asemănătoare și față de preoți, călugări și fecioare. Ce mănăstire nu a fost susținută din averea ei? Pentru care [om] gol și bolnav la pat nu a țesut Fabiola haine? Spre ce nevoiași nu s-a revărsat generozitatea ei promptă și rapidă? Pentru milostenia ei Roma deveni neîncăpătoare. Așadar, străbătea

---

1038 „Spital."
1039 *Cf. Luca* 16, 19-31.
1040 VERGILIUS, *Eneida*, VI, 625-627.

insulele, Marea Etruscă și provincia volscilor și, fie în persoană, fie trimițându-și dărnicia prin bărbați credincioși și sfinți, făcea înconjurul grotelor ascunse ale țărmurilor sinuoase, în care trăiesc cete de călugări.

7. După care, pe neașteptate și împotriva părerii tuturor, a plecat pe mare spre Ierusalim; acolo, primită de o mulțime de oameni, s-a folosit pentru puțin timp de ospitalitatea noastră; când îmi amintesc de tovărășia ei, mi se pare că încă o văd pe cea pe care am văzut-o [atunci]. Bunule Iisus, cu câtă ardoare, cu cât interes se concentra asupra sfintelor suluri! Și, parcă râvnind să se sature de un anume fel de foame, parcurgea prorocii, Evangheliile și Psalmii, punându-și întrebări și închizând răspunsurile în micul scrin al inimii sale! Dar nu se sătura de râvna de a asculta, ci, adăugând cunoaștere, adăuga suferință; și, ca atunci când pui gaz pe foc, ea culegea vreascuri pentru un foc mai mare.

Într-o zi, pe când țineam în mâini *Numerii* lui Moise și mă întreba cu sfială ce înseamnă atâtea nume adunate la un loc, de ce fiecare trib se află într-o regiune diferită, cum se face că Valaam, un ghicitor, a prorocit tainele viitoare ale lui Hristos în așa fel încât aproape niciunul dintre profeți nu a prevestit atât de limpede despre aceasta, i-am răspuns cum am putut și mi s-a părut că dau satisfacție întrebării sale. Atunci ea, desfășurând sulul cărții, a ajuns la punctul în care este prezentată lista tuturor poposirilor prin care a trecut poporul, după ce ieșise din Egipt, până a ajuns la apele Iordanului. Și, întrebându-mă despre cauzele și rațiunea fiecăreia, la unele am avut ezitări, pe altele le-am parcurs fără piedică, pentru cele mai multe însă pur și simplu mi-am mărturisit necunoașterea. Atunci ea începu să insiste și mai tare și, ca și cum nu mi-ar fi permis să nu știu ceea ce nu știu, să ceară stăruitor și să se numească nedemnă de taine atât de mari. Ce să mai spun? A stors de la mine – făcându-mă să mă rușinez de un refuz – promisiunea de [a compune] pentru ea personal o mică disertație pe această temă, pe care, dezvoltând-o până astăzi, din voia Domnului, după cum înțeleg acum, o dedic amintirii sale: pentru ca, îmbrăcată cu veșmintele sacerdotale [descrise] într-un volum anterior, adresat ei[1041], să se bucure, trecând prin pustietatea acestei lumi, că a ajuns în sfârșit în Pământul Făgăduinței.

[1041] *Epistola* LXIV, către Fabiola.

8. Dar să continuăm ceea ce am început. Pe când căutam o locuință demnă de o femeie așa de importantă, de vreme ce râvnea la singurătate, dar nu voia să se lipsească de locul în care a poposit Maria, iată că, deodată, tot Răsăritul s-a cutremurat la răspândirea veștilor că din îndepărtata Maeotida[1042], între înghețatul râu Tanais și barbarele triburi de massageți, unde, între stâncile Caucazului, bastioanele lui Alexandru țin pe loc sălbatice popoare, au năvălit puzderii de huni, care, roind încoace și încolo pe cai iuți, au umplut totul de sânge și de groază. Era departe atunci armata romană, reținută în Italia din cauza războaielor civile.

Despre neamul acesta povestește Herodot că în vremea lui Darius, regele perșilor, a ținut Răsăritul prizonier timp de douăzeci de ani, încasând tribut de la egipteni și etiopieni. Ferească Iisus lumea romană de asemenea fiare! Pe neașteptate, erau prezenți peste tot și, alergând mai iute decât știrile, nu arătau îndurare nici religiei, nici poziției sociale, nici vârstei, nici fragedei pruncii. Îi sileau să moară pe cei care tocmai începuseră să trăiască și, neavând habar de nenorocirea lor, râdeau între mâinile și armele dușmanilor. Circula pretutindeni zvonul că se îndreaptă spre Ierusalim și că dau năvală spre acest oraș din cauza lăcomiei nemăsurate după aur. Zidurile, neglijate din cauza nepăsării generate de pace, fură reparate în Antiohia. Tyrul, vrând să se rupă de pământ, căuta să-și regăsească forma antică de insulă.

Atunci și noi ne-am văzut constrânși să pregătim corăbiile, să stăm la țărm, să luăm măsuri de pază pentru venirea dușmanilor și, deși se dezlănțuiseră vânturile, să ne temem mai mult de barbari decât de naufragiu, veghind nu atât la salvarea proprie, cât la puritatea fecioarelor. În acea vreme, între noi se crease o anumită disensiune și conflictele interne erau mai presus de lupta cu barbarii. Pe noi ne-au ținut pe loc în Răsărit locașurile deja stabilite și iubirea nestinsă pentru Locurile Sfinte. Ea[1043], pentru că tot ceea ce avea se găsea în bagaje și peregrinase în toată lumea, s-a întors în țară, ca să trăiască săracă acolo unde fusese bogată; poposi într-o casă străină – ea, care odinioară avea mulți oaspeți și care (ca să nu mai lungesc vorba) a cheltuit pentru săraci, sub privirile Romei, ceea ce (orașul e martor) vânduse.

[1042] Marea de Azov.
[1043] Adică Fabiola.

9. Regretul nostru a fost doar că am pierdut bijuteria cea mai prețioasă din Locurile Sfinte. Roma redobândi ceea ce pierduse, iar limba cea obraznică și bârfitoare a păgânilor fu redusă la tăcere de mărturia ochilor. Să-i laude ceilalți mila ei, smerenia, credința; eu voi lăuda mai mult râvna inimii. Cartea în care odinioară, când eram tânăr, l-am îndemnat pe Heliodor către sihăstrie o știa pe dinafară și, privind zidurile romane, plângea că este închisă. Uitând de sexul ei, ignorându-și fragilitatea și dorind doar singurătatea, era acolo unde trăia cu sufletul. Nu putea fi ținută pe loc de sfaturile prietenilor; ardea de dorința de a scăpa din oraș, de parcă ar fi scăpat din lanțuri. Administrarea banilor și distribuirea lor precaută le numea un fel de necredință. Dorea nu să dea de pomană altora, ci, după ce și-a împărțit dintr-odată bunurile, ea însăși să cerșească în numele lui Hristos. Așa se grăbea, așa era de nerăbdătoare să nu întârzie, încât credeai că are de gând să plece. Și astfel, pentru că era mereu pregătită, pe ea moartea nu a putut să o găsească nepregătită.

10. În timp ce o laud pe această femeie, îmi răsare brusc în minte dragul meu Pammachius. Paulina doarme pentru ca el să vegheze. A luat-o înaintea soțului ca să lase în urmă un slujitor al lui Hristos. El este moștenitorul soției, dar alții sunt posesorii moștenirii. Se întreceau bărbatul și femeia[1044] cine să își pună cortul lui Avraam în Portul [roman] și era între ei această rivalitate, cine să fie mai presus în omenie. Au învins și unul, și celălalt; au fost întrecuți și unul, și celălalt. Amândoi s-au mărturisit învinși și învingători, câtă vreme, ceea ce dorea unul, celălalt împlinea. Își unesc averile, își întovărășesc voințele, pentru ca armonia să sporească ceea ce rivalitatea avea de gând să risipească. Nici nu s-a spus, că s-a și făcut. E cumpărat un adăpost și gloata aleargă spre adăpost. „Căci nu mai există suferință în Iacov, nici durere în Israel."[1045] Îi aduc mările pe cei pe care pământul îi primește la sânul lui. Îi trimite Roma pe cei care se grăbesc, pe care țărmul lin îi întărea, înainte să se îmbarce. Ceea ce Publius a făcut o dată, în insula Melita[1046], față de un singur apostol sau (ca să nu ofer niciun prilej de dispută) de o singură corabie, cei doi îl fac des și pentru mai mulți. Sunt sprijinite

[1044] Adică Pammachius și Fabiola.

[1045] *Numerii* 23, 21.

[1046] Adică Malta. Publius, guvernatorul insulei Malta, i-a oferit găzduire Sfântului Apostol Pavel pentru trei zile; în acest răstimp, Sfântul Pavel l-a vindecat pe tatăl guvernatorului (*cf. Faptele* 28, 7-8).

nu numai nevoile săracilor, ci generozitatea lor, favorabilă tuturor, oferă ceva și celor care mai au. Toată lumea a auzit, deodată, de azilul plasat în Portul roman. Într-o singură vară Britannia a învățat ceea ce Egiptul și Parthia cunoscuseră din primăvară.

11. Spusa aceea din Scriptură: „Pentru cei care se tem de Domnul, toate conlucrează întru bine”[1047] am văzut-o confirmându-se la moartea aceste femei deosebite. Printr-un fel de presimțire a viitorului, le scrisese multor călugări să vină și să o elibereze, căci o chinuia o grea povară, și să-și facă din bogăția nedreaptă prieteni care să o primească în corturile veșnice[1048]. Au venit și i-au devenit prieteni: ea a adormit – ceea ce a și vrut – și, după ce în sfârșit a lăsat jos poverile, a zburat mai ușoară către ceruri. Cât de mare considera Roma minunea Fabiolei vii, a demonstrat-o când aceasta a murit. Căci încă nu își dăduse duhul, încă nu își încredințase sufletul datorat lui Hristos,

„Și deja zvonul, luându-și zborul, prevestitor de atâta jale”[1049],

aduna oamenii din Roma toată pentru funeralii. Răsunau psalmii și, făcând să răsune acoperișurile de aur ale templelor, *Aleluia* răzbea către cer.

„Acest cor de tineri, acel cor de bătrâni, care prin cântec vestesc
Meritele și faptele femeii.”[1050]

Nu au fost sărbătorite prin triumf în acest fel nici victoria lui Furius asupra galilor, nici cea a lui Papirius asupra samniților, nici a lui Scipio asupra Numantiei, nici a lui Pompei asupra triburilor de la Pont. Aceia au biruit niște trupuri, dar ea a subjugat slăbiciunile sufletești. Aud cum cetele merg înainte, iar mulțimea vine în valuri spre cortegiul funerar; nici piețele, nici porticurile, nici acoperișurile care se înalță nu au fost de ajuns ca să cuprindă spectatorii. Atunci Roma își văzu popoarele într-un singur tot: aplaudau toți întru slava unei penitente. Și nu e de mirare că oamenii săreau în sus de bucurie pentru mântuirea ei, dacă pentru convertirea ei îngerii se veseleau în cer.

Iată, pentru tine, Fabiola, un prinos târziu al talentului meu! Iată onorurile mele funebre! Am lăudat fecioare, văduve, femei măritate, cărora veșmintele le-au fost mereu albe, care „Îl urmează

[1047] *Romani* 8, 28.
[1048] *Cf. Luca* 16, 9.
[1049] VERGILIUS, *Eneida*, XI, 139.
[1050] VERGILIUS, *Eneida*, VIII, 287-288.

pe Miel, oriunde merge"[1051]. Fericit elogiu acela care nu este pătat de nicio josnicie într-o viață întreagă! Departe însă de noi gelozia; la o parte, invidie! Dacă tatăl familiei este bun, de ce ar fi ochiul nostru rău? Cea care căzuse în mâinile tâlharilor a fost adusă acasă ca învingătoare, pe umerii lui Hristos. „Multe sălașuri sunt în casa Tatălui."[1052] „Unde se înmulțește păcatul, se revarsă harul."[1053] Cel căruia i se iartă mai mult iubește mai mult.

EPISTOLA LXXVIII[1054]

Către Fabiola

Despre popasurile fiilor lui Israel prin deșert

1. În *Psalmul al șaptezeci și șaptelea*, despre care credem, potrivit evanghelistului Matei, că a fost rostit de Domnul Însuși, se află povestea celor zece suferințe îndurate în Egipt și a ieșirii fiilor lui Israel în pustiu. Și, deși nu există nicio îndoială că cele ce sunt scrise au fost săvârșite, ca și cum litera ar spune ceva, iar duhul ar ține închis alt sens, el spune: „Voi deschide gura mea în parabole; voi rosti frazele de la început. Câte am auzit și am văzut și pe care ni le-au povestit părinții noștri"[1055]. De aceea și apostolul se exprimă cu aceleași cuvinte, fiindcă trăiește în același spirit: „Toate li se întâmplau în chip alegoric; însă au fost scrise spre luarea-aminte a noastră, cei peste care au venit sfârșiturile veacurilor"[1056]. Și: „Nu vreau, fraților, să ignorați faptul că toți strămoșii noștri s-au aflat sub nor, și toți au traversat marea, și toți au fost botezați, întru Moise, în nor și mare; și toți au mâncat aceeași hrană duhovnicească, și toți au băut aceeași băutură duhovnicească. Însă ei sorbeau atunci din stânca duhovnicească ce venea după ei; stânca aceasta era Însuși Hristos"[1057].

[1051] *Apocalipsa* 14, 4.

[1052] *Ioan* 14, 2.

[1053] *Romani* 5, 20.

[1054] Datarea epistolei: 398/399. Despre Fabiola vezi epistola anterioară și nota aferentă titlului acesteia. (n.ed.)

[1055] *Psalmul* 77, 2-3.

[1056] *1 Corinteni* 10, 11.

[1057] *1 Corinteni* 10, 1-4.

Așadar, dacă o parte a istorisirii călătoriei din Egipt se înțelege în chip spiritual, și celelalte, care au fost trecute cu vederea de către apostol, din cauza lipsei de timp, se dovedesc a avea același înțeles. Căci același proroc, care în alt loc spusese: „Am locuit printre sălașurile lui Chedar; sufletul meu a fost multă vreme locuitor în oraș străin”[1058], neputând suporta absența din pământul sfânt, geme în lacrimi și zice: „Mi-am reamintit de acestea și sufletul s-a tulburat înlăuntrul meu, până să ajung în locul unui minunat cort, până la casa lui Dumnezeu, cu glasul bucuriei fără margini și al mărturisirii, glas al celui care se veselește la ospăț”[1059]. Și în alt psalm: „Deschide-mi ochii și voi contempla minunile din Legea Ta”[1060]. Chiar și Pavel spune: „Legea este duhovnicească”[1061]; și Domnul Însuși: „Dacă ați crede în Moise, și în Mine ați crede, căci el a scris despre Mine”[1062]. Și *Evanghelia după Luca*: „Începând atunci de la Moise și de la toți prorocii, le explica, în toate Scripturile, cele ce fuseseră spuse despre El”[1063].

Așadar, iudeii, încă prunci, care nu pot să înghită bucate tari, ci se hrănesc până acum cu laptele copilăriei, să citească despre Faraon în sens trupesc[1064] și despre Marea Roșie, prin care se navighează spre India, și despre mana asemănătoare coriandrului, și să înțeleagă în sensul material toate lucrurile despre care s-a scris: despre lepra caselor și despre lepra pielii și a veșmântului; despre taurul ucigător de oameni și despre dobitocul vinovat de adulter; și despre urechea găurită cu sula a evreului care, din cauza soției și a copiilor, vrea să devină sclav. Însă noi, fiindcă am părăsit Capernaumul, cândva un „câmp frumos”, și am ieșit cu Iisus în deșert, ne hrănim cu pâinile Lui. Dacă suntem lipsiți de minte și asemănători dobitoacelor, ne hrănim cu orz; dar, dacă suntem ființe înzestrate cu rațiune, ne hrănim cu grâu și cu acel grăunte de grâu bine măcinat, care, căzând pe pământ și murind, a dat multe roade. Egiptul e izbit de nouă lovituri; Faraonul e zdrobit ca să elibereze poporul lui Dumnezeu. La urmă îi pierde pe întâi-născuți,

---

1058 *Psalmul* 119, 5-6.
1059 *Psalmul* 41, 4-5.
1060 *Psalmul* 118, 18.
1061 *Romani* 7, 14.
1062 *Ioan* 5, 46.
1063 *Luca* 24, 27.
1064 Adică în sens literal. Ca de obicei, Fericitul Ieronim își deschide exegeza făcând distincția între sensul literal-istoric și cel alegorico-simbolic. (n.ed.)

ca să fie consacrați lui Dumnezeu întâi-născuții Israelului. Pe cei pe care întâi dorea să-i țină, îi alungă în grabă. Trece pe acolo [Îngerul] nimicitor, dar nu îndrăznește să se atingă de pământul păstoresc și udat de ploi al Gesenului, căci stâlpii ușilor acestora erau însemnați cu sângele mielului și vorbeau chiar prin acest fapt: „Lumina chipului Tău, Doamne, a fost pecetluită peste noi”[1065]. De unde însăși solemnitatea este numită *Phase*, ceea ce noi putem denumi „trecere”, pentru că, pornind de la cele mai rele spre cele mai bune, părăsim întunecatul Egipt. Dar deja e timpul ca, pentru a împlini cele promise, să urmărim ordinea popasurilor lui Israel.

2. Stă scris în ultima parte a *Cărții Numerilor*, care la evrei este numită *Vaiedabber*: „Acestea sunt taberele fiilor lui Israel, care au ieșit din pământul Egiptului cu cetele lor conduse de Moise și de Aaron”[1066]; pe acestea grecii le numesc ἀπάρσεις[1067], iar noi, datorită specificului limbii noastre, le-am tradus, într-un mod mai expresiv, prin „popasuri” sau, pentru că e vorba despre o armată, prin „tabere”. Se face însă un catalog al popasurilor, de la primul până la ultimul; și se enumeră în total patruzeci și două, despre care Matei zice: „De la Avraam până la David, paisprezece generații de oameni, și de la David până la plecarea din Babilon, paisprezece; și de la plecarea din Babilon până la Hristos, paisprezece generații”[1068], adică, la un loc, patruzeci și două. Acestea sunt etapele pe care le parcurge cel cu adevărat evreu, cel care se grăbește să treacă de pe pământ la cer și, părăsind Egiptul veacului, intră în Pământul Făgăduinței. Și nu e de mirare dacă, prin acel legământ al numărului, ajungem în Împărăția cerurilor, sub semnul căreia Stăpânul și Mântuitorul nostru a ajuns de la primul patriarh până la Fecioară, ca și cum ar ajunge la Iordan, care, curgând învolburat, potopea cu harul Sfântului Duh. Însă, când se scrie că ieșirea are loc „sub mâna”[1069] lui Moise și a lui Aaron, trebuie să înțelegi prin aceasta: Legea și sacerdoțiul, lucrările și cultul pentru Dumnezeu, fiecare dintre acestea având nevoie unul de celălalt. „Căci nu folosește la nimic” să cultivi virtuțile dacă nu-L cunoști pe Creator; nici adorarea lui Dumnezeu nu va fi de folos pentru mântuire dacă nu împlinești

[1065] *Psalmul* 4, 6.
[1066] *Numerii* 33, 1.
[1067] Lit. „puncte de plecare”.
[1068] *Matei* 1, 17.
[1069] *Cf. Numerii* 33, 2.

poruncile Ziditorului. Prin aceste două mâini, ca doi Serafimi [ai chivotului], ne înălțăm până la mărturisirea Sfintei Treimi, rostind: „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Dumnezeu Savaot!”[1070]

[Primul popas]

3. „Au pornit însă de la Ramses în întâia lună, în a cincisprezecea zi a primei luni, a doua zi de Paști; au ieșit fiii lui Israel, sub mână înaltă, sub privirea tuturor egiptenilor. Și egiptenii îi îngropau pe aceia dintre ei pe care Dumnezeu îi lovise, toți întâii născuți pe pământul Egiptului; și Dumnezeu Și-a împlinit judecata față de zeii lor.”[1071]

Numele de *Ramses* este tălmăcit de unii prin „zvârcolire violentă” sau „amărăciunea și zvârcolirea viermelui”; dar noi considerăm că se poate tălmăci prin „tunet de bucurie”. În această cetate, care se afla la cele mai îndepărtate hotare ale Egiptului, s-a adunat poporul care dorea să plece în deșert, pentru că, părăsind tumultul vieții lumești, se scutura de vechile vicii și de viermele păcatelor care îl rodea mai înainte și, schimbând toată amărăciunea în dulceață, asculta glasul lui Dumnezeu tunând deasupra Muntelui Sinai. Or, deoarece cuvintele divine și spusele Sfintelor Scripturi, în roata acestui secol și a acestei lumi, sunt numite „tunete”, psalmistul declară, spunând: „Glasul tunetului Tău în roată”[1072]. Iar cei care au auzit glasul lui Dumnezeu-Tatăl la botezul Mântuitorului au crezut că este un tunet.

După ce ne-am zvârcolit la auzirea trâmbiței evanghelice și am fost imboldiți de bucuria tunetului, ieșim [și noi] în întâia lună, când „a trecut iarna și s-a dus”[1073], când este începutul primăverii, când pământul este gata să nască, când toate se reînnoiesc; și ieșim „în a cincisprezecea zi a primei luni”, în ziua următoare după Paști, în plină lumină a lunii, după ce am mâncat mielul cel neprihănit, cu picioarele încălțate, potrivit dorinței apostolului, coapsele încinse cu sfială și toiegele pregătite în mâini. Căci, deși sărbătorim Paștile în Egipt, în a paisprezecea zi a lunii, mâncând mielul, totuși

[1070] *Isaia* 6, 3.
[1071] *Numerii* 33, 3-4.
[1072] *Psalmul* 76, 17.
[1073] *Cântarea Cântărilor* 2, 11.

ni se face lună plină când părăsim Ramses, „sub mână înaltă"; acesteia i se zice „înaltă" fie pentru că [Dumnezeu] a lovit Egiptul, fie pentru că a ocrotit Israelul, sub privirile egiptenilor, care se uită cu uimire cum ieșim din viața lumească și sunt chinuiți de invidie, iar după aceea, dorind să ne oprească prin persecuții, sunt sufocați; atunci și egiptenii își îngroapă primii născuți, iar părinții morți apasă prin faptele lor pământești peste fiii cei morți. Întâii născuți ai egiptenilor îmi pare că sunt învățăturile filosofilor, prin care îi țineau pe oameni amăgiți și prinși ca într-o plasă. Acestea, după ce Israel a scăpat viu, îl înconjoară cu morții lor, ca nu cumva să imite exemplul celor care pleacă. Cât despre ceea ce urmează mai departe: „Și Și-a împlinit judecata asupra zeilor lor", sau, după cum au tradus „cei șaptezeci", „răzbunările", evreii afirmă că, în noaptea în care a ieșit poporul, în Egipt au fost nimicite toate templele, fie de cutremur, fie izbite de fulgere. Însă, în sens spiritual, învățăm că, odată ce noi ieșim din Egipt, idolii rătăcirilor se prăbușesc și e sfărâmată întreaga cultură ridicată pe învățături pervertite.

[Al doilea popas]

4. „Și, plecând fiii lui Israel din Ramses, și-au așezat tabăra în Sucot."[1074]

Al doilea popas. În timpul acestuia ei coc pâinile azime și întind pentru prima dată corturile, de la care și locul și-a luat numele. Într-adevăr, *Sucot* se traduce în limba noastră prin „pavilioane" sau „corturi". Și de aceea, în luna a șaptea, în a cincisprezecea zi a lunii, există sărbătoarea corturilor. Așadar, după ce am ieșit din Egipt, ne-am fixat mai întâi corturile, știind că trebuie să pornim spre alte locuri. Atunci nu am mâncat din aluatul Egiptului, „din aluatul răutății și al ticăloșiei", ci „ne-am hrănit din azimile curăției și ale adevărului"[1075], împlinind prin faptă învățăturile Domnului: „Feriți-vă de aluatul fariseilor!"[1076] La acest popas suntem povățuiți să ne amintim întotdeauna de ieșirea din Egipt; să sărbătorim [trecerea], adică Paștile Domnului; să consacrăm Domnului

[1074] *Numerii* 33, 5.
[1075] *1 Corinteni* 5, 8.
[1076] *Matei* 16, 11.

pârga pântecelui nostru și a tuturor virtuților, în locul întâilor născuți ai Egiptului, care au fost nimiciți.

[Al treilea popas]

5. „Și, plecând din Sucot, și-au așezat tabăra în Etam, care se află la marginea pustiului."[1077]

Al treilea popas se desfășoară după cel al corturilor; în timpul acestuia Dumnezeu e văzut mai întâi noaptea, într-o coloană de foc, iar în timpul zilei, într-o coloană de nor, ca să meargă înaintea poporului și să devină călăuză a călătoriei. *Etam* înseamnă pentru noi „tărie" și „perfecțiune", despre care și David cântă: „Tu ai despicat fluviile Etamului"[1078], adică „pe cei tari". Este o mare vitejie să părăsești Egiptul și să zăbovești la marginile pustietății. Din aceasta înțelegem că locul Sucot era încă în apropiere de meleagurile Egiptului. Căci, prin spusele: „Care se află la marginile cele mai îndepărtate ale pustiului", se arată că se află între hotarele pustiului și cele ale Egiptului. Să ne pregătim curajul, să luăm asupra noastră tăria desăvârșită, pentru ca, între tenebrele greșelilor și tulburarea nopții, să apară lumina cunoașterii lui Hristos. Chiar și ziua noastră să aibă un nor ocrotitor, ca să putem să ajungem cu aceste călăuze în Țara Sfântă.

[Al patrulea popas]

6. „Și plecând din Etam, s-au întors la Pi-Hahirot, care este de partea opusă a Baal-Țefonului, și și-au așezat tabăra în fața Migdolului."[1079]

Al patrulea popas este Pi-Hahirot, care se tălmăcește prin „gura nobililor" și se scrie prin litera *heth*. Câțiva socotesc în chip eronat că *hiroth* înseamnă „case la țară"; dar este în mod clar o greșeală ca, în locul elementului menționat mai sus, să se citească litera *ain*. *Baal-Țefon* se traduce în limba noastră „stăpânul vântului" sau „urcușul pe loc înalt" sau „cel care

[1077] *Numerii* 33, 6.
[1078] *Cf. Psalmul* 73, 16.
[1079] *Numerii* 33, 7.

păstrează taine". Mai departe, *Migdol* înseamnă „mărime" sau „turn". Așadar, luând asupra noastră vitejia, suntem înnobilați în numele Domnului și disprețuim tainele idolului Baal-Țefon și ne îndepărtăm de fastul și de trufia născută din turnurile acestuia. Căci el nu-și are originea nici în regiunea australă, de unde vine Domnul[1080], nici în cea de miazăzi, unde logodnicul stă culcat în mijlocul florilor[1081]; ci este stăpânul acvilonului, al vântului atât de rece, de la care se aprind relele pe pământ: întrucât acesta este foarte rece, e „favorabil"[1082] numai prin nume, luându-și în mod fals numele virtuții și al părții drepte, de vreme ce se află cu totul în partea nefavorabilă, stânga.

[Al cincilea popas]

7. „Și, plecând din Pi-Hahirot, au trecut prin mijlocul mării în deșert și au străbătut timp de trei zile drumul prin pustiul Etamului și și-au așezat tabăra în Mara."[1083]

Al cincilea popas a fost Mara, care se traduce prin „amărăciune". Nu puteau să ajungă până la abisurile Mării Roșii și să-l vadă pe Faraon pierind împreună cu armata sa decât după ce au avut în gură „cuvinte nobile", adică mărturisirea minunilor Domnului, când au crezut în Dumnezeu și în slujitorul Său, Moise, și au auzit de la el: „Dumnezeu va lupta pentru voi și voi veți tăcea"[1084] și când, victorioși, după ce Mariam[1085] le-a dat tonul, au făcut să răsune, prin chimvale și dansuri, cântecele celor triumfători: „Să cântăm Domnului, căci cu slavă S-a preaslăvit! Pe cal și pe călăreț în mare i-a prăvălit"[1086]. După propovăduirea Evangheliei, după corturile pribegilor, după înarmarea cu vitejie, după nobila mărturisire a Domnului, [ne] întâmpină din nou primejdiile. De unde învățăm că trebuie să ne păzim întotdeauna de capcane și să invocăm mila Domnului, ca să scăpăm de Faraonul care ne urmărește și acesta să ne fie scufundat în botezul spiritual.

[1080] *Cf. Avacum* 3, 3.

[1081] *Cf. Cântarea Cântărilor* 1, 6.

[1082] *Dexter*, în original, adică „favorabil" sau „din dreapta". (n.ed.)

[1083] *Numerii* 33, 8.

[1084] *Ieșirea* 14, 14.

[1085] Sora lui Moise. (n.ed.)

[1086] *Ieșirea* 15, 1, 21.

Ieșind din Marea Roșie, li s-a arătat pustiul Sur, care este numit și „pustiul Etam", în care, intrând, au fost trei zile lipsiți de apă, și au ajuns la Mara, care și-a primit numele de la „amărăciune". Izvorul avea apă, dar nu avea apă dulce. Poporul murmură când vede apele, dar nu poate să bea din ele. Trebuie să înțelegi prin Mara apele literei care ucide, în care, dacă este cufundată Crucea prin mărturisire și sunt adăugate tainele Pătimirii Domnului, tot ceea ce părea de nebăut, întunecat și încremenit se schimbă într-un lucru plăcut. De unde a și rămas scris: „Dumnezeu i-a orânduit poporului Legea și judecățile și l-a pus la încercare"[1087]. Căci, unde e mărimea harului divin, acolo e și mărimea primejdiei. Să nu te înspăimânți dacă după victorie ajungi la amărăciune, fiindcă cei care sărbătoresc adevăratele Paști mănâncă azimile împreună cu lucruri amare; iar încercarea naște dovada, dovada naște nădejdea, nădejdea naște mântuire. Și pentru medici, un anumit antidot care potolește umorile vătămătoare este numit după amărăciunea lui; el se arată însă a fi dulce, pentru că redă sănătatea; așa cum, dimpotrivă, plăcerea și excesul se sfârșesc prin amărăciune, după cum se spune în Scriptură: „Ceea ce, pentru un anumit timp, răsfață gâtlejul tău, în cele din urmă îl vei afla mai amar decât fierea"[1088].

[Al șaselea popas]

8. „Și, plecând din Mara, au venit în Elim, unde erau douăsprezece izvoare de ape și șaptezeci de palmieri; și aici și-au așezat tabăra."[1089]

Al șaselea popas[1090] se traduce prin „berbeci" sau „puternici". Cât de frumoasă este ordinea virtuților! După victorie, încercarea; după încercare, refacerea. De la amărăciune ajungem la berbeci, la puternicii capi ai turmei, despre care în *Iezechiel* Domnul spune că îi va judeca, pentru că unii dintre ei au călcat în picioare apele și au strivit oițele, alții au fost blânzi și îngăduitori. Despre aceștia vorbește și *Psalmul al douăzeci și optulea*: „Aduceți Domnului,

[1087] *Ieșirea* 15, 25.
[1088] *Cf. Pildele* 5, 3-4 (după *Septuaginta*).
[1089] *Numerii* 33, 9.
[1090] Adică Elim. (n.ed.)

fii ai lui Dumnezeu, aduceți Domnului fiii berbecilor!"[1091] La al șaselea popas avem un loc de adăpost. Niciodată mai înainte nu ne-au întâmpinat cele mai pure izvoare, decât acolo unde țâșnește învățătura maeștrilor. Fără îndoială că e vorba despre cei doisprezece apostoli, din ale căror izvoare au fost aduse apele ca să ude uscăciunea întregii lumi. Lângă aceste ape au crescut șaptezeci de palmieri, prin care înțelegem învățătorii de al doilea rang, deoarece evanghelistul Luca depune mărturie că au existat doisprezece apostoli și șaptezeci de discipoli de mai mică importanță, pe care Domnul îi trimitea doi câte doi înaintea Sa. Despre ei relatează și Pavel când spune că Domnul le-a apărut mai întâi celor doisprezece apostoli, apoi tuturor apostolilor, vrând să se înțeleagă că unii erau primii, iar alții discipolii lui Hristos de rangul al doilea. Să bem din acest fel de izvoare și, mistuind dulcile roade ale victoriei, să ne pregătim pentru celelalte popasuri.

[Al șaptelea popas]

9. „Și, plecând din Elim, și-au așezat tabăra la Marea Roșie."[1092] Marea Roșie, care este numită în ebraică *Iam Suph*, este al șaptelea popas. Dar se pune întrebarea de ce, după trecerea Mării Roșii și a izvorului Marei și Elimului, au venit din nou la Marea Roșie, decât poate pentru faptul că, pornind la drum, le-a ieșit în cale vreun golf al mării, lângă care și-au așezat tabăra. Căci una este să traversezi marea, alta să-ți fixezi în apropiere corturile. Prin aceste lucruri ni se atrage atenția, chiar și după însușirea învățăturii evanghelice, că, între cele mai dulci mâncăruri ale triumfurilor, ne apare uneori marea și în fața ochilor ni se înfățișează trecutele primejdii. Deși este o mare deosebire între a trece marea și a o privi de departe. Expresia *Iam Suph* este compusă, la evrei, din cuvintele „mare" și „roșu". Însă *Suph* înseamnă și „roșu", și „papură". De unde putem să bănuim că au ajuns la o anumită mlaștină sau la un lac, care era plin de păpuriș și trestii. Nu există însă nicio îndoială că Sfânta Scriptură numește „mare" toate întinderile de ape. Acest popas nu este amintit în *Ieșire*, dar în schimb s-a scris că de la Marea Roșie au ajuns „la

[1091] *Psalmul* 28, 1.
[1092] *Numerii* 33, 10.

deșertul Sin, care se află între Elim și Sinai, în a cincisprezecea zi a celei de a doua luni după ieșirea lor din Egipt", adică în a treizeci și una după ce au plecat din Ramses.

[Al optulea popas]

10. „Și, plecând de la Marea Roșie, și-au așezat tabăra în pustiul Sin."[1093]

Este al optulea popas, chiar dacă, după ordinea din *Ieșire*, este socotit al șaptelea. Dar trebuie să se știe că tot pustiul până la Muntele Sinai este numit „pustiul Sin" și chiar și locul unui singur popas și-a luat numele de la întreaga provincie, așa cum și „Moab" este numele atât al orașului, cât și al provinciei. În această pustietate sunt cinci popasuri: Iam Suph, despre care am vorbit mai sus, și pustiul Sin, Dofca, Aluș și Rafidim, despre care vom vorbi în pasajele următoare. *Sin* însă este tălmăcit prin „rug" sau „ură", fiecare dintre acestea ducând la înțelesuri mistice, anume că, după ce ajungem în acel loc, de unde Domnul urma să ne vorbească, ne expunem la o mare ură din partea dușmanului. Atunci vom vedea cum arde rugul, dar nu este mistuit, vom vedea cum este incendiată Biserica de persecuții, dar nu piere, pentru că Domnul vorbește în ea. Și ia aminte că în al optulea popas, în care sunt și teascurile noastre (motiv pentru care și *Psalmul al optulea* este desemnat la început cu acest titlu), cucerim pustiul Rugului, fiindcă sunt „mai mulți fiii celei părăsite decât al celei care are bărbat"[1094].

[Al nouălea popas]

11. „Și, plecând din pustiul Sin, și-au așezat tabăra în Dofca."[1095]

Al nouălea popas. La evrei numele acesta are sensul de κροῦσμα, adică „bătaie în ușă", după cum spune și Domnul: „Bateți și vi se va deschide"[1096]. În schimb, în cartea *Numelor ebraice* am tradus prin „alipire" și „iertare", ceea ce nu trebuie să încurce

[1093] *Numerii* 33, 11.
[1094] *Isaia* 54, 1.
[1095] *Numerii* 33, 12.
[1096] *Matei* 7, 7.

cititorul. Să nu creadă că scriem lucruri aflate în dezacord; căci acolo am dat la iveală sensul uzual, dacă în mijlocul cuvântului se scrie cu litera *beth*; dar aici, în textul ebraic, l-am găsit scris cu *phe*, element care trimite mai degrabă la „izbire" decât „alipire"; iar sensul este evident: după răspunsurile Domnului, după a opta treaptă, cea a reînvierii, începem să batem la ușa tainelor lui Hristos. Aș dori ca cititorul înțelept și zelos să știe că eu traduc numele după originalul ebraic[1097]. De altminteri, am descoperit că în textele grecești și latinești, în afară de câteva, toate [numele] au fost denaturate; și mă mir că unii învățați și oameni ai Bisericii au vrut să traducă nume care nu există în ebraică și să caute explicații închipuite în legătură cu texte rău traduse, așa încât, în situația de față, în loc de „Dofca" să citească „Rafaca", înlocuind o literă cu alta, fiindcă *res* și *daleth* se disting doar printr-un mic apex, și de aceea să tălmăcească prin „vindecare", deducând apoi de aici un limbaj figurat corespunzător.

[Al zecelea popas]

12. „Și, plecând din Dofca, și-au așezat tabăra la Aluș."[1098]

Al zecelea popas nu este menționat în *Ieșire*, însă se consideră că este înglobat în cel din pustiul Sin, fiindcă aceeași carte relatează că „întreaga mulțime a fiilor lui Israel a plecat din pustiul Sin prin popasurile sale, după cuvântul Domnului, și au ajuns la Rafidim"[1099]. Este evident că prin acest cuvânt sunt indicate mai multe popasuri ale unui singur ținut. *Aluș* se traduce prin „drojdie", pe care, „luând-o o femeie, o amestecă îndeajuns cu trei măsuri de făină, până când dospește totul"[1100]. În acest pustiu poporul murmură din cauza foamei și, întorcându-se, privește de departe slava lui Dumnezeu din nor; și primește seara prepelițe, iar în dimineața zilei următoare, mană. Ia deci aminte că la al zecelea popas e amintită drojdia, iar apoi, după mâncatul cărnurilor, le este dăruită mana și se împlinește Scriptura, [care zice]: „A mâncat omul pâinea îngerilor"[1101].

[1097] *Veritas hebraica*, în original.
[1098] *Numerii* 33, 13.
[1099] *Ieșirea* 17, 1.
[1100] *Matei* 13, 33.
[1101] *Psalmul* 77, 29.

[Al unsprezecelea popas]

13. „Și, plecând din Aluș, și-au așezat tabăra în Rafidim; și nu era acolo apă pentru popor."[1102]

Este al unsprezecelea popas, despre care am găsit că în cartea *Numelor ebraice* este tradus forțat prin [expresia]: „A văzut o gură îndestulătoare pentru ei" sau: „Vederea gurii celor puternici"; dar mai exact se traduce prin: „Moleșire a celor puternici" sau: „Însănătoșire a celor puternici" sau, potrivit normelor limbii siriace: „Slăbire a mâinilor". Acest [popas] e menționat și în *Ieșire*, după plecarea din pustiul Sin. Poporul se plânge la acest popas de o sete arzătoare; un izvor țâșnește atunci din stânca Horeb și începe să curgă; și, pentru că L-au ispitit pe Dumnezeu, locul a primit fie numele *Rafidim*, „ispitire", fie *Massa*. Moise urcă pe munte, Iosua luptă împotriva lui Amalec; la semnul crucii, dușmanul este înfrânt, iar după ce mâinile celui care se roagă se lasă în jos, dușmanul redevine victorios. Moise șade pe piatra despre care în *Zaharia* se spune că avea șapte ochi[1103], iar în *Cartea lui Samuel* este numită *Aben ezer*, adică „piatra de ajutor"[1104]. Și pe fiecare dintre mâinile sale le sprijină Aaron și Ur, adică „cel de la munte" și „cel luminos". După ce e înfrânt dușmanul, sosește Ietro, o aduce pe Sefora și pe cei doi fii ai ei; [Moise] stabilește un consiliu de șaptezeci de bătrâni, ca prefigurare a Bisericii alcătuite din [felurite] neamuri, iar scăderea Legii este complinită prin înălțarea Evangheliei. Iar *Rafidim* este frumos tălmăcit prin „moleșire" și „sănătate a celor puternici", atât din cauza înfrângerii lui Amalec, cât și datorită însănătoșirii lui Israel. Însă, dacă traducem *Rafidim* după sensul siriac, prin „slăbirea mâinilor", vom spune că e prin referință la revolta poporului; i s-a dat locului acest nume din cauză că acest [popor] a murmurat împotriva Domnului. Am atins mai degrabă decât expus aceste lucruri, mulțumindu-ne să arătăm pe scurt că, după drojdia Alușului și punerea la încercare (*Massa*) a Bisericii, felurite ispite ale demonilor obișnuiesc să se ridice împotriva noastră.

[1102] *Numerii* 33, 14.

[1103] *Cf. Zaharia* 3, 9.

[1104] *Cf. 1 Regi* 4, 1.

[Al doisprezecelea popas]

14. „Și, plecând din Rafidim, își așezaseră tabăra în pustiul Sinai."[1105]

Este al doisprezecelea popas. Îndată să-ți vină în minte numărul apostolilor. Este unul dintre multe popasuri, dar mai mare dintre toate, nu iese din rândul lor, dar le întrece în importanță. Au ajuns în acest loc în a patruzeci și șaptea zi, deoarece Scriptura zice: „În a treia lună a ieșirii fiilor lui Israel din Egipt, în această zi au trecut în pustiul Sinai; după ce au plecat din Rafidim, au venit în deșertul Sinai și și-au așezat tabăra în pustiu și a rămas Israel acolo, în fața muntelui; și Moise s-a urcat la Dumnezeu și Domnul l-a chemat de pe munte, zicând"[1106] și așa mai departe. Și din nou: „Mergi", zice, „la popor, și sfințește-i azi și mâine, și să-și spele veșmintele, și să fie pregătiți în ziua a treia, fiindcă în ziua a treia va coborî Domnul pe Muntele Sinai, în văzul întregului popor"[1107]. Ceea ce s-a și făcut. Și și-au spălat veșmintele și, abținându-se de la împreunarea cu soțiile, în ziua a treia a coborât Domnul pe munte; și, în timp ce acesta fumega, iar fulgerele, tunetele, ceața, sunetul de trâmbiță înspăimântau inimile muritorilor, „Moise vorbea, iar Domnul îi răspundea"[1108].

Să socotim numărul și vom afla că Legea a fost dată pe Muntele Sinai în a cincizecea zi a ieșirii lui Israel din Egipt. De aceea se celebrează și sărbătoarea *Cincizecimii* și apoi taina Evangheliei este împlinită prin pogorârea Sfântului Duh; după cum poporului dintâi i-a fost dată Legea în cea de-a cincizecea zi, în adevăratul jubileu și în adevăratul an al iertării și al adevăraților cinci sute cincizeci de dinari, care sunt lăsați debitorilor[1109], tot astfel și la apostoli și la cei care se aflau cu ei, orânduiți în număr de o sută douăzeci, coincizând cu vârsta lui Moise, a coborât Sfântul Duh și, dezlegându-se limbile credincioșilor, întreaga lume s-a umplut de vestirea Evangheliei.

Mi-ar trebui mult timp dacă aș vrea să povestesc ce învățături s-au dat în Lege, în ce mod a fost construit cortul, care este

[1105] *Numerii* 33, 15.
[1106] *Ieșirea* 19, 1-3.
[1107] *Ieșirea* 19, 10-11.
[1108] *Ieșirea* 19, 19.
[1109] *Cf. Luca* 7, 41-42.

felurimea animalelor de jertfă, care este varietatea vaselor, care este îmbrăcămintea marelui preot, care a preoţilor, și ceremoniile leviților, ce îndeplineau, în ce fel s-a făcut recensământul poporului. Voi spune doar că partea de mijloc a *Ieșirii*, și întreaga carte a *Leviticului*, și nu puţinele învățături ale *Numerilor*, și împărțirea poporului în diferite triburi, și ofrandele conducătorilor au fost descrise în cadrul acestui popas și că o expunere în mai multe volume abia dacă ar putea fi de ajuns pentru acest pasaj. Iar *Sinai* se traduce prin „tufișuri de măceș", nu la singular, ca mai înainte, în pustiul Sin, ci la plural: acolo este începutul, aici este desăvârșirea; acolo unitatea, aici multiplicitatea. Căci una este să ai un singur har, și alta este să le ai pe toate.

[Al treisprezecelea popas]

15. „Și, plecând din pustiul Sinai, și-au așezat tabăra în mormintele poftei."[1110]

Al treisprezecelea popas, al cărui nume a fost dat la lumină împreună cu explicarea lui, la evrei se numește *Chibrot-Hataava*. Iată și o semnificație extrasă din Evanghelie; odată botezat, Iisus a fost dus pe dată de Duh în deșert și era ispitit de diavol. La fel și Israel, după o legătură apropiată cu Dumnezeu, după ce a poposit lângă Muntele Sinai un an și patru zile, printr-o uimitoare orânduire a taberelor, a ieșit în pustiul Paran, care se traduce prin „măgar" sau „sălbăticie"; iar acolo el se lasă pradă fiarei celei rele, dezgustându-se de pâinea cerească și dorind cărnurile egiptenilor; pe neașteptate un incendiu îi mistuie pe mulți, dar la rugăciunile lui Moise nimicitorul fum e înghițit de flacără. Atunci [poporul] primește prepelițe și le înfulecă cu lăcomie, până la greață și vomitare. Sunt aleși șaptezeci de preoți; aceștia merg la ușa cortului [întâlnirii], doi însă rămân pe loc, Heldad și Medad, nu nesocotind porunca, ci supunându-se umilinței, de vreme ce se consideră nedemni de această onoare, dar, chiar și absenți, fac profeții. Și, după săturarea poporului, „când hrana se afla încă în gura lor, mânia lui Dumnezeu s-a dezlănțuit împotriva lor și i-a nimicit pe cei mai îmbuibați dintre ei și i-a împiedicat pe aleșii lui Israel"[1111]

[1110] *Numerii* 33, 16.
[1111] *Psalmul* 77, 34-35.

să nu se îndrepte repede spre rău; de aceea a și fost numit locul respectiv „mormintele poftei" sau, după cum citim în *Septuaginta*, „mormintele dorinței".

Prin toate acestea suntem învățați că noi, cei care am renunțat la înțelepciunea veacului și am disprețuit vasele egiptene, nu trebuie să murmurăm împotriva pâinii cerești a Sfintelor Scripturi, nici să mai căutăm mâncărurile egiptenilor, care sunt mari consumatori de carne, ci hrana simplă a manei; în caz contrar, dacă vom dori să le râvnim din nou pe acestea, le vom înfuleca până la îngrețoșare; și pe dată vom fi chinuiți în focul Domnului și dorința noastră se va preface în morminte, încât vom fi „morminte văruite, care pe din afară par arătoase oamenilor, pe dinăuntru însă sunt pline de oasele morților și de tot felul de necurățenii"[1112].

[Al paisprezecelea popas]

16. „Și, plecând din mormintele poftei, și-au așezat tabăra în Hașerot."[1113]

Al paisprezecelea popas este în pustiul Paran, care se traduce prin „vestibule". În timpul acestuia, Aaron și Mariam murmură împotriva lui Moise din cauza etiopienei; în sens tipologic, ca pedeapsă a geloziei față de Biserica adunată din neamuri, poporul iudeilor este cuprins de o scârboasă lepră; nu se mai întoarce în cortul [întâlnirii] și nu-și mai recapătă vechea lui sănătate până ce nu se împlinește timpul stabilit al deplinătății neamurilor. Și observă, înțeleptule cititor, faptul că, după desăvârșirea virtuții prin al doisprezecelea număr, fiindcă Israel s-a semețit și a dorit în „mormintele poftei" cărnurile egiptene, el ridică din nou o altă temelie și pătrunde iarăși în „atrii", adică în „vestibulele" virtuții, arătându-ne că și cei care stau în picioare pot să cadă, și cei care au căzut pot să se ridice din nou. Iisus a fost așezat „spre căderea și ridicarea multora"[1114] și spune chiar El prin proroc: „Oare cel care cade nu se va ridica?"[1115]

[1112] *Matei* 23, 27.
[1113] *Numerii* 33, 17.
[1114] *Luca* 2, 34.
[1115] *Ieremia* 8, 4.

[Al cincisprezecelea popas]

17. „Și, plecând din Hașerot, și-au așezat tabăra în Ritma."[1116]; în locul acestei fraze, citim mai sus, în aceeași carte: „După ce poporul a plecat din Hașerot, și-au așezat tabăra în pustiul Paran"[1117].

Acesta este deci al cincisprezecelea popas. Și trebuie să observăm că celelalte optsprezece popasuri rămase, al căror catalog este acum enumerat pe scurt, de la Ritma până la Ețion-Gheber, adică până la al treizeci și doilea popas, sunt cuprinse sub numele de „pustiul Paran"; iar tot ce s-a scris în privința acestora s-a petrecut în perioade diferite. Fiindcă acestea nu au fost împărțite în popasuri separate, le vom pomeni noi împreună, ca apoi să ajungem la celelalte. *Ritma* se traduce prin „sunet" sau „ienupăr", deși foarte mulți susțin că la greci *arceuthon* semnifică altă specie de arbore. Dar și în primul psalm al treptelor se spune „ienupăr", potrivit originalului ebraic, acolo unde e scris: „Ce să ți se dea sau ce să ți se așeze la limba ta vicleană?"[1118], iar prorocul răspunde: „Ascuțitele săgeți ale celui puternic, însoțite de cărbuni de ienupăr"[1119]. La noi, în loc de această expresie, se citește „[cărbunii] singurătății". Se spune că acest lemn păstrează multă vreme focul, încât jăraticul rezultat din cenușa acestuia, dacă e ținut acoperit, rezistă un an. De unde învățăm că, după mormintele poftei și vestibulele [virtuții], noi trecem la lemnul care păstrează multă vreme căldura, ca să ne aprindem în duh și, cu sunet limpede și cu glas înălțat până în văzduh, să propovăduim Evanghelia Domnului.

Iar de la acest popas până la cel de-al treizeci și doilea sunt incluse următoarele povestiri: douăsprezece iscoade sunt trimise în Țara Sfântă, ciorchinele de strugure se reîntoarce în tulpină și este înfățișată, pe scurt, Pătimirea lui Hristos. Poporul iudeilor murmură, temându-se de o năvală a uriașilor. Luptă împotriva lui Amalec și a canaanenilor, în ciuda voinței lui Dumnezeu, și, după ce a fost învins, înțelege ce jertfe trebuie să aducă în Țara Sfântă. Datan, Abiron și fiii lui Core se ridică împotriva lui Moise și Aaron și sunt înghițiți în adâncul pământului. La mijloc între morți și

[1116] *Numerii* 33, 18.
[1117] *Numerii* 13, 1.
[1118] *Psalmul* 119, 3.
[1119] *Psalmul* 119, 4.

vii, înarmat cu o cățuie, marele preot înaintează și mânia stârnită a lui Dumnezeu este oprită de glasul sacerdotului. Nuiaua lui Aaron produce o floare și frunze, iar uscăciunea care reînverzește este păstrată spre veșnică amintire. Încă nu exista templu, dar existau deja păzitori ai templului; încă nu existau preoți, leviții nu ofereau încă sacrificii, dar textul mistic descrie deja rolurile lor. O vițea roșcată este arsă în holocaust, iar cenușa ei devine o stropire de ispășire. Alegoriile tuturor acestor lucruri ar cere fiecare în parte câte o carte proprie și mai bine tac decât să spun prea puțin.

[Al șaisprezecelea popas]

18. „Și, plecând din Ritma, și-au așezat tabăra în Rimon-Pereț."[1120]

Este al șaisprezecelea popas, care se traduce în limba greacă prin ῥοιᾶς διακοπή, iar în latinește: „Împărțire a mărului punic", adică ceea ce alții numesc „rodie". Fructul acestui arbore are, în Sfintele Scripturi, un dublu înțeles: fie de sân al Bisericii, care adăpostește sub învelișul său întreaga mulțime a credincioșilor, fie de diversitate și de armonie a virtuților, potrivit cu versetul: „Iar inima și sufletul mulțimii celor care au crezut erau una"[1121], fiecare treaptă fiind separată în așa fel încât toate să fie ținute laolaltă în același edificiu.

[Al șaptesprezecelea popas]

19. „Și, plecând din Rimon-Pereț, și-au așezat tabăra în Libna."[1122]

Este cel de-al șaptesprezecelea popas, pe care îl putem traduce prin „cărămizi", deși unii, redându-l prin „Lebona", l-au tălmăcit greșit ca „alb strălucitor". Citim în *Ieșire* despre cărămizile egiptene, din pricina cărora poporul, în timp ce le făcea, gemea de durere[1123]. Și în *Maleahi* citim despre cărămizile distruse pe care Idumeea

1120 *Numerii* 33, 19.
1121 *Faptele* 4, 32.
1122 *Numerii* 33, 20.
1123 *Cf. Ieșirea* 1, 14.

se străduia să le înlocuiască cu pietre șlefuite[1124]. Și în *Iezechiel*, despre cărămida pe care este desenată imaginea Ierusalimului asediat[1125]. Din toate acestea învățăm că, pe drumul vieții noastre și prin trecerea dintr-un loc în altul, noi când creștem, când descreștem și, după ce am avut un rang bisericesc, adesea coborâm la meșteșugul cărămizilor.

[Al optsprezecelea popas]

20. „Și, plecând din Libna, și-au așezat tabăra în Risa."[1126]

Al optsprezecelea popas se tălmăcește prin „frâie". Căci, dacă după plecare coborâm iarăși la munca lutului, trebuie să fim ținuți în frâu și îndreptați din rătăciri și prăpăstii prin zăbalele Sfintelor Scripturi. Acest cuvânt, pe cât mă ajută memoria, nu am știut să-l găsesc la evrei, în Sfintele Scripturi, nicăieri altundeva în afară de cartea apocrifă care este numită de greci λεπτὴ, adică „mica" *Geneză*: acolo, după ce a fost construit turnul, acesta este rânduit drept stadion, în care să se exerseze pugiliștii și atleții și să fie pusă la încercare iuțeala alergătorilor. Și psalmistul zice: „Strânge în frâu și în botniță fălcile celor care nu se apropie de tine"[1127]. Și apostolul zice: „Nu știți că cei care aleargă pe stadion aleargă cu toții, dar unul singur primește premiul? Astfel alergați, încât să-l primiți și voi"[1128].

[Al nouăsprezecelea popas]

21. „Și, plecând din Risa, și-au așezat tabăra în Chehelata."[1129]

Al nouăsprezecelea popas se traduce prin „Biserică". Pașii rătăcitori ai alergătorilor sunt trași înapoi spre Biserică prin frâie și aceștia se grăbesc să intre din nou prin ușile pe care le părăsiseră mai înainte.

[1124] *Cf. Maleahi* 1, 4.
[1125] *Cf. Iezechiel* 4, 1-2.
[1126] *Numerii* 33, 21.
[1127] *Psalmul* 31, 10.
[1128] *1 Corinteni* 9, 24.
[1129] *Numerii* 33, 22.

[Al douăzecilea popas]

22. „Și, plecând din Chehelata, și-au așezat tabăra pe Muntele Șafer."[1130]

Al douăzecilea popas se tălmăcește prin „frumusețe", iar [popasul] s-a orânduit pe muntele „frumuseții", cel despre care spune și începutul *Psalmul al paisprezecelea*: „Doamne, cine va locui în cortul Tău sau cine se va odihni pe muntele Tău sfânt?"[1131] Iată la ce folosesc frâiele! Ne trag înapoi de la vicii, ne duc în corurile virtuților și ne fac să locuim în Hristos, neasemuit de frumosul Munte. Această Piatră, după cum citim în *Daniel*, scoasă din munte fără ajutorul vreunei mâini, a crescut și a devenit un Munte mare și a umplut întreg pământul[1132]. Acesta, după cum citim în *Iezechiel*, l-a rănit pe regele Tyrului[1133]. Spre El, în *Isaia* și în *Miheia*, se îndreaptă popoarele, zicând: „Veniți să ne urcăm pe Muntele Domnului și la casa Dumnezeului lui Iacov; iar El ne va vesti drumurile Sale și vom umbla pe cărările Lui"[1134].

[Al douăzeci și unulea popas]

23. „Și, plecând de pe Muntele Șafer, și-au așezat tabăra în Harada."[1135]

Al douăzeci și unulea popas se traduce prin cuvântul „miracol". Cât de frumoasă este această ordine a înaintărilor, cât de aleasă țesătura credincioșilor! După truda la cărămizi suntem ținuți în frâu, după frâie suntem introduși în Biserică; după locuirea în Biserică, urcăm la Muntele Hristos, în care, așezându-ne, rămânem încremeniți și ne minunăm: atât de mult încât, în timp ce-I înălțăm laude, este învins graiul nostru, al celor care aflăm în El „cele ce nici ochiul nu le-a văzut, nici urechea nu le-a auzit, cele ce nici nu au urcat în inima omului"[1136].

1130 *Numerii* 33, 23.
1131 *Psalmul* 14, 1.
1132 *Cf. Daniel* 2, 34-35.
1133 *Cf. Iezechiel* 28, 16.
1134 *Isaia* 2, 3; *Miheia* 4, 2.
1135 *Numerii* 33, 24.
1136 *1 Corinteni* 2, 9.

[Al douăzeci și doilea popas]

24. „Și, plecând din Harada, și-au așezat tabăra în Machelot."[1137] Al douăzeci și doilea popas se traduce prin cuvântul „întruniri". Căci în aceasta constă mulțimea credincioșilor: Biserica primilor născuți, armonia tuturor virtuților. Atunci, într-adevăr, putem să spunem: „Iată cât de bine și cât de plăcut este ca frații să locuiască laolaltă!"[1138]; și: „Domnul îi face să locuiască în casă după o singură regulă"[1139].

[Al douăzeci și treilea popas]

25. „Și, plecând din Machelot, și-au așezat tabăra în Tahat."[1140] Al douăzeci și treilea popas poate să fie înțeles și prin „dedesubt", dar îl vom tălmăci mai bine prin „frică". Ai venit în Biserică, ai urcat pe cel mai frumos munte, mărturisești cu uimire și admirație măreția lui Hristos; vezi acolo mulți tovarăși ai virtuții tale: „Nu te arăta trufaș, ci teme-te!"[1141] „Căci Domnul Se împotrivește celor trufași, dar celor smeriți le dă harul Său."[1142] Și: „Cine se înalță să aibă grijă să nu cadă"[1143]; „cei puternici vor fi cu putere pedepsiți"[1144]. Teama este păzitoarea virtuților, lipsa de teamă lesne duce la greșeală. De aceea și într-un psalm, după ce spusese: „Domnul mă călăuzește și nimic nu-mi va lipsi, m-a așezat acolo, în loc de pășune"[1145], prorocul adaugă teama, care este păzitoarea fericirii, și zice: „Nuiaua Ta și toiagul Tău, ele m-au mângâiat"[1146]. Și are următorul înțeles: „Temându-mă de chinuri, am păstrat harul pe care îl primisem".

[1137] *Numerii* 33, 25.
[1138] *Psalmul* 132, 1.
[1139] *Cf. Psalmul* 67, 6.
[1140] *Numerii* 33, 26.
[1141] *Romani* 11, 20.
[1142] *Iacov* 4, 6.
[1143] *Cf. Luca* 14, 11.
[1144] *Înțelepciunea lui Solomon* 6, 6.
[1145] *Psalmul* 22, 1-2.
[1146] *Psalmul* 22, 5.

[Al douăzeci și patrulea popas]

26. „Și, plecând din Tahat, și-au așezat tabăra în Tarah."[1147]

Este al douăzeci și patrulea popas, pe care unii îl traduc prin „răutate" sau „hrană pentru vite" și nu ar greși dacă [acest cuvânt] ar fi scris cu litera *ain*; însă acum, fiindcă în ultima silabă există o dublă aspirație, e clar de ce este o greșeală. Cu același cuvânt și cu aceleași litere găsesc că este desemnat părintele lui Avraam, care în cartea apocrifă a *Genezei*, despre care am vorbit mai înainte, fiindcă alungase corbii care devorau grânele oamenilor, a căpătat numele de „vânător" sau „izgonitor". Așadar, să-l imităm și noi pe Tarah și, plini de grijă, să ținem departe păsările cerului, care se grăbesc să ciugulească grâul semănat lângă drum. Căci și patriarhul Avraam, care este prefigurarea lui Israel, a tăiat mădularele animalelor de jertfă și nu îngăduie ca jertfele să fie devorate de păsări[1148]; iar corbii din văi scot ochiul disprețuitor[1149]. Adevăratul Moise și Ilie[1150] ia de soție o etiopiană și este hrănit de corbi[1151]. Dacă ai teamă, vei fi plin de grijă; dacă vei fi plin de grijă, leul nu va putea să intre în țarcul oilor tale. Pune aceasta în legătură fie cu întâistătătorii Bisericilor, fie cu paznicul sufletului tău, în care diavolul se străduiește să intre prin feluritele fisuri ale viciilor!

[Al douăzeci și cincilea popas]

27. „Și, plecând din Tarah, și-au așezat tabăra în Mitca."[1152]

Al douăzeci și cincilea popas se traduce prin cuvântul „dulceață". Te-ai urcat pe înălțime, ai admirat corurile virtuților, te-ai temut de prăbușire, ai izgonit pe cei care îți întindeau curse, curând te urmează dulcele fruct al lucrării tale și, la fel ca în studierea literaturii, savoarea fructelor va compensa amărăciunea

[1147] *Numerii* 33, 27.

[1148] *Cf. Facerea* 15, 10-11.

[1149] *Cf. Pildele* 30, 17.

[1150] Adică Mântuitorul Hristos, simbolizat de cei doi proroci.

[1151] *Cf. Numerii* 12, 1; 3 *Regi* 17, 4-6.

[1152] *Numerii* 33, 28.

rădăcinilor și vei zice: „Cât de dulci sunt vorbele tale pentru gâtul meu, mai mult decât mierea pentru gura mea!"[1153] Și pe logodnic îl vei auzi cântându-ți: „Buzele tale picură miere, sora mea, logodnica mea"[1154]. Căci ce este mai suav decât învățătura? Ce este mai bun decât știința? Ce e mai dulce decât Domnul? „Gustați și vedeți că Domnul este plăcut!"[1155] De aceea și Samson, care alungase păsările de la roadele sale și legase vulpile care distrug viile și ucisese leul care răgea, a găsit un fagure de miere în gâtlejul fiarei moarte.

[Al douăzeci și șaselea popas]

28. „Și, plecând din Mitca, și-au așezat tabăra în Hașmona."[1156]
Al douăzeci și șaselea popas înseamnă în limba noastră „grabă", după cum e scris într-un psalm: „Vor veni trimișii din Egipt"[1157]. În loc de „trimișii", în ebraică citim: „grăbiții"; pentru ca, după ce am cules dulcile roade ale trudei, să nu ne mulțumim cu odihna și răgazul, ci, grăbindu-ne din nou spre ținte mai îndepărtate, să uităm de cele trecute și să ne îndreptăm spre cele viitoare.

[Al douăzeci și șaptelea popas]

29. „Și, plecând din Hașmona, și-au așezat tabăra în Moserot."[1158]
Al douăzeci și șaptelea popas înseamnă „lanțuri" sau „învățături", ca să pornim cu pas grăbit spre maeștri și să le tocim pragurile și să considerăm preceptele virtuților și tainele Scripturilor ca pe niște veșnice lanțuri, potrivit cu ceea ce se spune în *Isaia*: „Și sabeenii, bărbați înalți, la tine vor trece și ai tăi vor fi; în urma ta vor umbla, legați cu cătușe"[1159]; și: „Pavel, cel legat în lanțuri pentru Iisus Hristos"[1160]. Două sunt felurile de lanțuri, în Scripturi, pe care

[1153] *Cântarea Cântărilor* 4, 10.
[1154] *Cântarea Cântărilor* 4, 11.
[1155] *Psalmul* 33, 8. Fericitul Ieronim traduce prin *suavis*, „plăcut", acolo unde *Septuaginta* are χρηστός, „bun", „bun la gust". (n. ed.)
[1156] *Numerii* 33, 29.
[1157] *Psalmul* 67, 32.
[1158] *Numerii* 33, 30.
[1159] *Isaia* 45, 14.
[1160] *Efeseni* 3, 1.

Samson le-a sfărâmat și i-a învins pe dușmani. Și în *Ecclesiast* citim, în legătură cu o curtezană: „Lanțul se află în mâinile sale”[1161]. Și de către Domnul Însuși, Care zice: „Să rupem lanțurile lor și să aruncăm departe de noi jugul lor”[1162]. Iar în altă parte: „Lanțul a fost zdrobit și noi am fost eliberați”[1163]. Însă lanțurile lui Hristos sunt purtate de bunăvoie și se prefac în îmbrățișări. Oricine va fi înlănțuit de ele va zice: „Mâna Lui stângă se află sub capul meu, iar dreapta Lui mă va înconjura”[1164].

[Al douăzeci și optulea popas]

30. „Și, plecând din Moserot, și-au așezat tabăra în Bene-Iaakan.”[1165]

Al douăzeci și optulea popas se traduce prin „fiii nevoii” sau „ai scrâșnirii”. Dacă începi de la numărul unu și aduni fiecare succesor până la șapte, rezultă numărul douăzeci și opt. Care sunt acești fii ai nevoii, ne învață psalmul: „Aduceți Domnului, fii ai lui Dumnezeu, aduceți-i Domnului pe fiii berbecilor”[1166]. Care este acea nevoie atât de mare, încât să fie impusă celor care i se opun? Când vei fi profund cunoscător al dumnezeieștilor Scripturi și vei ști că legile și mărturiile lor sunt lanțuri ale adevărului, te vei război cu potrivnicii, îi vei lega și îi vei duce pe cei puși în lanțuri în robie; și vei face din foștii dușmani și prizonieri copii ai lui Dumnezeu, pentru ca să spui dintr-odată, împreună cu Sionul: „Am fost stearpă și lipsită de copii, surghiunită și prizonieră, cine i-a hrănit pe aceștia? Am fost părăsită și singură, iar aceștia unde erau?”[1167] Îl admiri pe Isaia; află atunci tainele aceluiași psalm: „Glasul Domnului cu putere, glasul Domnului cu măreție, glasul Domnului care frânge cedrii”[1168], pentru ca, după ce El îi va fi nimicit pe vrăjmași și va fi izbit popoarele mai înainte părăsite ale omenirii, să se pregătească

[1161] *Ecclesiastul* 7, 26.
[1162] *Psalmul* 2, 3.
[1163] *Psalmul* 123, 7.
[1164] *Cântarea Cântărilor* 2, 6.
[1165] *Numerii* 33, 31.
[1166] *Psalmul* 28, 1.
[1167] *Isaia* 49, 21.
[1168] *Psalmul* 28, 4-5.

cerbii în munți și El să fie „preaiubit ca fiul de unicorni"[1169] și fiecare să-I rostească slava în templul Său. Cât despre traducerea prin „fii ai scrâșnirii", pune-o în legătură cu următorul înțeles: că, de teama torturii și a acelui loc unde „este jale și scrâșnirea dinților"[1170], părăsind lanțurile diavolului, grumazurile mulțimii credincioșilor trebuie să se supună [jugului] lui Hristos Domnul.

[Al douăzeci și nouălea popas]

31. „Și, plecând din Bene-Iaakan, și-au așezat tabăra pe muntele Hor-Haghidgad."[1171]

Al douăzeci și nouălea popas se traduce prin „veste", sau „campanie" și „pregătire", sau (o traducere pe care, desigur, noi o considerăm mai aproape de adevăr) prin κατακοπή, adică „măcelărire". Noi, îndrumătorii ucenicilor și ai credincioșilor, nu am putea nicidecum face din ei „fii ai nevoii" dacă nu i-am „omorî" pe foștii lor dascăli. Să fim cruzi în „uciderea" lor[1172], mâna noastră să nu pregete să smulgă umărul sau vârful urechii din gura leului. „Blestemat să fie cel care face lucrarea Domnului cu nepăsare și care oprește sabia sa de la vărsarea sângelui."[1173] De aceea și David spune: „Dimineața îi ucideam pe toți păcătoșii țării"[1174]. Cât despre „veste" și „pregătire", iată ce putem spune pe scurt: că le vom da mărețe îndemnuri spre virtute „fiilor nevoii" când le vom vesti răsplățile viitoare și îi vom învăța să intre „pregătiți" în lupte. Iar în toate cele trei situații învățătorul rămâne pe munte, indiferent ce va face.

[Al treizecilea popas]

32. „Și, plecând de pe muntele Hor-Haghidgad, și-au așezat tabăra în Iotbata."[1175]

[1169] *Psalmul* 28, 6 (după *Vulgata*).

[1170] *Matei* 8, 12.

[1171] *Numerii* 33, 32.

[1172] Evident, îndemnul este unul simbolic, de abandonare a religiei și culturii păgâne. (n.ed.)

[1173] *Ieremia* 48, 10.

[1174] *Cf. Psalmul* 100, 8.

[1175] *Numerii* 33, 33.

Al treizecilea popas se traduce prin „bunătate"; așadar, după ce vom ajunge la starea omului desăvârșit, pe treapta sacerdotală și la vârsta deplină a lui Hristos, la care și Iezechiel era, pe când se afla lângă fluviul Chebar, vom putea cânta împreună cu David, în *Psalmul al treizecilea*: „În Tine, Doamne, am nădăjduit, nu mă voi pierde în veci"[1176]. Căci „păstorul cel bun își dă sufletul pentru oile sale"[1177].

[Al treizeci și unulea popas]

33. „Și, plecând din Iotbata, și-au așezat tabăra în Abrona."[1178]

Al treizeci și unulea popas este tălmăcit prin παρέλευσις, adică „trecere" sau „tranziție". La aceasta ajunge adevăratul evreu, adică περάτης, „trecătorul", care poate să spună: „Trecând, voi vedea această măreață priveliște"[1179]; despre aceasta și psalmistul cântă: „Și nu au spus cei care treceau prin apropiere: «Binecuvântarea Domnului fie asupra voastră»"[1180]. Căci „chipul lumii acesteia trece"[1181] și de aceea sfinții doresc să treacă spre o lume mai bună și, nemulțumiți de starea prezentă, gem în fiecare zi: „De acestea mi-am adus aminte și sufletul mi-am revărsat în sinea mea, căci voi merge la locul cortului celui minunat, chiar la casa lui Dumnezeu"[1182]. Ar fi prea mult dacă aș vrea să adun din toate Scripturile exemple cu privire la cuvântul „trecere".

[Al treizeci și doilea popas]

34. „Și, plecând din Abrona, și-au așezat tabăra în Ețion-Gheber."[1183]

Al treizeci și doilea popas se traduce prin „lemnăriile omului" sau „ciopliturile omului" (ceea ce în grecește se zice, într-un mod mai clar, ξυλακισμοὶ ἀνδρός) și se scrie cu litera *ain*, nu așa cum

---

[1176] *Psalmul* 30, 1.
[1177] *Ioan* 10, 11.
[1178] *Numerii* 33, 34
[1179] *Ieșirea* 3, 3.
[1180] *Psalmul* 128, 8.
[1181] *1 Corinteni* 7, 31.
[1182] *Psalmul* 41, 4.
[1183] *Numerii* 33, 35.

greșesc grecii și latinii, scriind cu *ghimel*. De unde în pustietate o mulțime de lemne, dacă nu spre a simboliza învățătura unui dascăl sârguincios și destoinic, care taie lemnele grosolane și, cioplindu-le, face diferite vase, care sunt folositoare într-o casă mare? „Lemnăriile omului" pot să înfățișeze toate felurile de locuri împădurite și de copaci, iar prin aceasta mulțimea credincioșilor, după cum spune David: „Am găsit-o în întinderile pădurii"[1184]. Până aici, pustiul Paran cuprinde optsprezece popasuri, care au fost descrise în catalog, dar nu sunt cuprinse în itinerarul de mai sus.

[Al treizeci și treilea popas]

35. „Și, plecând din Ețion-Gheber, și-au așezat tabăra în deșertul Sin: acest popas este Cadeș."[1185]

Ne întrebăm de ce al optulea popas este numit acum al treizeci și treilea. Dar trebuie să știm că cel dintâi se scrie cu litera *samech* și se traduce prin „rug" sau „ură"; iar acesta se scrie cu litera *sade* și se tălmăcește prin „poruncă". Iar cuvântul următor, „Cadeș", nu înseamnă „sfântă", cum cred cei mai mulți, ci „schimbată" sau „mutată". Citim în *Facerea* că, potrivit originalului ebraic, atunci când Iuda, care o considera pe Tamara o curtezană, îi trimite cadouri, el îl întreabă pe intermediarul darurilor: „Unde se află *Cadesa*?", adică „prostituata" al cărei veșmânt era diferit față de cel al celorlalte femei[1186]. Și în multe alte locuri am descoperit același lucru. Însă, dacă se tălmăcește prin „sfântă", atunci trebuie să înțelegem că acest cuvânt e folosit κατὰ ἀντίφρασιν[1187], așa cum și „Cruțătoarele"[1188] sunt numite astfel pentru faptul că nu cruță pe nimeni, „războiul"[1189], pentru că nu e deloc frumos, iar „crângul sfânt"[1190], pentru că nu lucește aproape deloc.

[1184] *Psalmul* 131, 6 (după *Vulgata*).

[1185] *Numerii* 33, 36.

[1186] *Cf. Facerea* 38, 21.

[1187] „Prin antifrază", „prin contrast". (n.ed.)

[1188] Adică Parcele, zeițe ale destinului. Fericitul Ieronim leagă în mod eronat substantivul *Parcae* de verbul *parco* („a cruța").

[1189] *Bellum*, în original. Altă falsă etimologie prin care adjectivul *bellus* (diminutiv al lui *bonus*, „bun"), care înseamnă în limba latină „drăguț, fermecător", este pus in legătură cu *bellum*, înrudit cu substantivul *indutiae*, „amânare, armistițiu".

[1190] *Lucus*, în original. Etimologie corectă de data aceasta: *lucus* este format din aceeași rădăcină ca substantivul *lux* („lumină") și verbul *luceo* („a străluci").

În acest popas moare Mariam și este îngropată; din cauza „apelor împotrivirii", Moise și Aaron Îl sfidează pe Domnul și li se interzice să treacă Iordanul; iar apoi, trimițând soli la Edom, cer îngăduința de a trece, dar nu o primesc. Cine s-ar mai teme, după atâtea etape parcurse, de murmurul mulțimii și de ofensa adusă de căpetenii și de interzicerea trecerii unui drum? Mi se pare că în Mariam a murit profeția, iar în Moise și în Aaron s-a pus capăt Legii și sacerdoțiului iudeilor, fiindcă ei nu pot nici să atingă Pământul Făgăduinței, nici să scoată poporul credincios din pustiul acestei lumi. Și observă faptul că, după moartea profeției și după „apele împotrivirii", ei nu pot să treacă de idumeanul carnal și pământesc și că, în ciuda multor rugăciuni și a efortului, nu pot să-și mai continue drumul; ci împotriva lor Edomul iese cu o numeroasă mulțime și cu puternice forțe militare. Până și tâlmăcirea numelui [popasului] corespunde morții și ofensei și trecerii interzise. Căci, unde este poruncă, acolo este și păcat; unde este păcat, acolo este și ofensă; unde este ofensă, acolo este și moarte. Acesta este popasul despre care psalmistul cântă: „Va zgudui Domnul deșertul Cadeș"[1191].

[Al treizeci și patrulea popas]

36. „Și, plecând din Cadeș, și-au așezat tabăra pe muntele Hor, la marginea țării Edom. Și preotul Aaron s-a urcat pe muntele Hor, la porunca Domnului, și a murit acolo, în al patruzecilea an al ieșirii fiilor lui Israel din țara Egiptului, în luna a cincea, în prima zi a lunii. Și Aaron era de o sută douăzeci și trei de ani când a murit pe muntele Hor. Și a auzit regele canaanean din Arad, care sălășluia în partea de miazăzi a țării Canaan, că sosiseră acolo fiii lui Israel."[1192]

Al treizeci și patrulea popas înseamnă, după cum traduc cei mai mulți, „lumină". Și nu ar greși dacă ar fi scris cu litera *aleph*. Alții traduc prin cuvântul „piele", și ar spune și ei adevărul dacă ar fi pusă acolo litera *ain*. Câțiva traduc prin „deschizătură", ceea ce ar putea fi acceptat dacă ar avea sunetul *heth*. Însă, fiindcă se citește cu [sunetul] *he*, se înțelege mai degrabă „munte" și se poate citi:

[1191] *Psalmul* 28, 8.
[1192] *Numerii* 33, 37-40.

„S-a urcat preotul Aaron pe muntele muntelui", adică pe vârful lui. Din aceasta ne dăm seama că pontiful a murit nu pur și simplu pe munte, ci pe muntele muntelui, ca să se arate că locul este demn de meritele lui. Or el moare în anul în care noul popor urma să intre în Pământul Făgăduinței, la hotarele cele mai îndepărtate ale țării idumeilor. Și, deși pe munte el i-a lăsat sacerdoțiul fiului său Eleazar și deși Legea îi duce pe culmi pe cei care au împlinit-o, totuși însăși această măreție nu trece dincolo de apele Iordanului, ci ea se află la cele mai îndepărtate hotare ale lucrărilor pământești. Poporul îl plânge pe acesta timp de treizeci de zile. Aaron este plâns, Iisus nu este plâns. În Lege [moartea] este o coborâre în lumea de dincolo; în Evanghelie, o trecere spre Rai. Și aude canaaneanul că veniseră fiii lui Israel și, în locul în care se aflau iscoade, acolo unde știau că poporul [lui] Israel păcătuise cândva, pornesc lupta și îi iau prizonieri pe fiii lui Israel. Se dă din nou lupta în același loc; și atunci, datorită jurământului sacru, învingătorul este învins și cei învinși se ridică deasupra lor, iar locul este numit *Horma*, adică „anatema". Și nu-mi vine greu să spun aceleași lucruri (este necesar pentru cei care citesc): condiția umană e mereu schimbătoare pe drumul acestei vieți, iar unul moare în vale, altul pe câmpii, altul pe munte; și nu pur și simplu pe munte, ci pe muntele muntelui, adică pe cea mai înaltă culme. Când dușmanul ne invadează, odată lipsiți de ajutorul lui Dumnezeu, și ne duce prizonieri, să nu ne pierdem nădejdea în privința mântuirii noastre, ci să ne înarmăm din nou pentru luptă. Se poate întâmpla să învingem după ce am fost învinși și să triumfăm în același loc în care am fost înainte prizonieri.

[Al treizeci și cincilea și al treizeci și șaselea popas]

37. „Și, plecând de pe muntele Hor, și-au așezat tabăra la Țalmona. Și, plecând din Țalmona, au venit la Punon."[1193]

Aceste două popasuri, al treizeci și cincilea și al treizeci și șaselea, nu se regăsesc în cursul istorisirii[1194], ci în locul lor stă scris că „au ieșit de pe muntele Hor, pe calea Mării Roșii, ca să ocolească

[1193] *Numerii* 33, 41-42.

[1194] Capitolul 33 din *Numerii* rezumă punctual traseul parcurs de poporul evreu, în timp ce capitolele anterioare istorisesc pe larg întâmplările petrecute de-a lungul său. (n.ed.)

țara Edom"[1195]. Prin acest [detaliu] se arată că respectivele [popasuri] erau așezate la hotarele și de jur-împrejurul țării Edom. [Acolo] nu mai citim ca de obicei: „Plecând de pe muntele Hor, și-au așezat tabăra la Țalmona" sau „la Punon", ci că, după ocolirea țării idumeilor, autorul ajunge la sfârșit și spune: „Plecând fiii lui Israel, și-au așezat tabăra la Obot"[1196]. Nu a spus: „Au plecat din cutare și cutare loc", fiindcă a trecut sub tăcere cele două popasuri; așadar, pentru că nu le pusese la socoteală, le-a reprodus la urmă.

Primul popas, *Țalmona*, se traduce prin „mică imagine", iar cel de-al doilea, *Punon*, printr-un diminutiv de la cuvântul „gură" (a se înțelege de la „gură", nu de la „os"[1197]). În aceste locuri, după moartea lui Aaron, israeliții murmură împotriva lui Dumnezeu și a lui Moise, resping cu dispreț mana, sunt mușcați de șerpi și, ca prefigurare a Mântuitorului, Care, aflat pe Cruce, a triumfat asupra adevăratului și străvechiului șarpe, veninurile diavolului sunt nimicite. De aceea și „mica imagine" a Chipului celui veritabil și întipărit, care e Fiul lui Dumnezeu, se păstrează prin contemplarea Pătimirii Sale; și, ceea ce ea crede din inimă, rostește cu gura, citind acel cuvânt al apostolului: „Cu inima se crede pentru dreptate, iar cu gura se face mărturisire spre mântuire"[1198]. Și observă totodată că fiecare popas este desemnat ὑποκοριστικῶς[1199], fiindcă „în parte vedem și în parte profețim"[1200] și „acum privim în mister printr-o oglindă"[1201].

[Al treizeci și șaptelea popas]

38. „Și, plecând din Punon, și-au așezat tabăra în Obot."[1202]

Al treizeci și șaptelea popas se traduce prin „vrăjitori" sau „prezicători"; sau, după cuvintele lui Elihu, „mari chiupuri", care, după ce au fost umplute cu vin nou, fără să aibă niciun fel de răsuflătoare, pe

[1195] *Numerii* 21, 4.
[1196] *Numerii* 33, 43.
[1197] În limba latină, formele de nominativ singular ale substantivelor „gură" (*os,-ris*) și „os" (*os,-sis*) sunt omonime.
[1198] *Romani* 10, 10.
[1199] „Prin folosirea unor diminutive".
[1200] *1 Corinteni* 13, 9.
[1201] *1 Corinteni* 13, 12.
[1202] *Numerii* 33, 43.

dată se sparg. Vrăjitorii au luptat împotriva lui Moise și a lui Aaron; iar o femeie care se afla în Endor și care avea, potrivit *Septuagintei*, duh „profetic”, potrivit textului ebraic, duh „vrăjitoresc”, își bate joc de regele lui Israel. Multe sunt înșelătoriile și numeroase lațurile în care sunt prinse sufletele omenești; dar noi să rostim încrezători în Dumnezeu: „Lațul a fost rupt, iar noi am fost eliberați”[1203] și: „Dacă voi merge prin mijlocul umbrei morții, nu mă voi teme de rele, căci Tu ești cu mine”[1204]. „Cădea-vor la stânga noastră o mie și zece mii la dreapta noastră.”[1205] Nu ne vom teme „de atac, nici de demonul amiezii”[1206]; ci ne vom astupa urechile, ca să nu ascultăm glasurile celor care fac farmece și să nu luăm în seamă cântecele sirenelor. După chipul lui Dumnezeu, care se arată în rațiunea inimii, și după mărturisirea credinței, care se exprimă prin vorbă, se ridică șerpii și nelegiuitele lor înșelătorii ne stârnesc spre războaie. Dar noi, care avem cea mai prețioasă comoară în vasele de lut, care pot să se spargă, astfel încât abia a mai rămas vreun ciob de oală din care s-ar putea să sorbi un pic de apă, să ne înconjurăm inima cu cea mai strașnică pază.

[Al treizeci și optulea popas]

39. „Și, plecând din Obot, și-au așezat tabăra la Iie-Abarim, la hotarele Moabului.”[1207]

Al treizeci și optulea popas înseamnă „grămezi de pietre trecătoare”. Sunt pietre sacre, care se rostogolesc pe pământ, ușoare, șlefuite și asemănătoare, prin rotunjimea lor, cu roțile care se învârt. Există și alte astfel de pietre [în Scripturi], [cum sunt] cele cu privire la care prorocul poruncește să fie ridicate din drum[1208], ca să nu se lovească de ele picioarele drumeților. Cine sunt acești drumeți? Desigur, călătorii și trecătorii, care se grăbesc să treacă prin această viață spre alte popasuri. Cât despre cuvintele: „La hotarele Moabului” și cele scrise mai sus: „În pustietatea care are Moabul la răsărit”[1209], în sens literal, ele arată că până atunci israeliții

[1203] *Psalmul* 123, 7.
[1204] *Psalmul* 22, 4.
[1205] *Psalmul* 90, 7.
[1206] *Psalmul* 90, 6.
[1207] *Numerii* 33, 44.
[1208] *Cf. Ieremia* 50, 26 (în *Vulgata*).
[1209] *Numerii* 21, 11.

s-au aflat în țara idumeilor și că acum vin la hotarele Moabului, trecând dintr-o provincie în alta. Căci nu trebuie să ne dăm osteneala pentru o singură virtute; ci, după cum s-a scris: „Vor merge din virtute în virtute”[1210], adică trebuie să trecem de la o virtute la alta, fiindcă ele sunt legate unele de altele și sunt înlănțuite astfel reciproc, așa încât cine e lipsit de una este lipsit de toate. Dar să treci totuși de la una la alta este propriu celor care contemplă răsăritul soarelui dreptății.

[Al treizeci și nouălea popas]

40. „Și plecând din Iie-Abarim” (sau, cum se spune în a doua variantă a originalului ebraic, *Hihim*), „și-au așezat tabăra la Dibon-Gad.”[1211]

Al treizeci și nouălea popas se tălmăcește prin „ispită înțeleasă cu curaj”. În relatarea istorică propriu-zisă găsim scris altceva în locul acestui popas. Căci, după ce și-au așezat tabăra în Iie-Abarim, la hotarele Moabului, spre răsărit, se citește: „Au plecat de acolo și s-au abătut din drum spre torentul Zared. Și, plecând din acest loc, și-au așezat tabăra dincolo de Arnon, care se află în pustiul hotarelor Amoreei, pentru că Arnonul este la hotarele moabiților și amoreenilor”[1212]; după acestea, au ajuns la un puț, unde „Israel a cântat această cântare: «Ridică-te, puțule, pe care l-au săpat căpeteniile și l-au deschis conducătorii popoarelor, în numele dătătorului de legi și prin toiagul său!» Și din pustiu au ajuns la Matana; și, din Matana, la „torentele lui Dumnezeu”; și, de la „torentele lui Dumnezeu”, pe locuri înalte; și, de pe locuri înalte, la valea care se află în regiunea Moab, pe culmea Fazga, care privește înainte, spre deșert”[1213].

Câțiva, comentând în privința acestor locuri de la hotarele amoreenilor, consideră că nu sunt popasuri, ci locuri de trecere, și că această enumerare, care e o digresiune, nu trebuie să afecteze lista popasurilor. Însă alții, „lămurind cele duhovnicești prin cele duhovnicești”[1214], nu admit că semnifică niște ținuturi; ci

[1210] *Psalmul* 83, 8.
[1211] *Numerii* 33, 45.
[1212] *Numerii* 21, 12-13.
[1213] *Numerii* 21, 17-20.
[1214] *1 Corinteni* 2, 13.

[susțin că] prin numele locurilor se exprimă progresele virtuților, că, după vrăjitori și după mulțimea de pietre, ajungem adesea la torentele *Zared*, ceea ce se tălmăcește prin „coborâre străină” și că, prin această coborâre, trecem la *Arnon*, care se traduce prin „blestem”, aflat la hotarele „amoreenilor”, care fie sunt dușmani „amari”, fie îngâmfați, „pălăvrăgesc” multe. Dacă însă trecem peste hotarele Moabului, care s-a născut din incest[1215] și s-a îndepărtat de adevăratul tată, pe dată ne întâmpină un puț, pe care nimeni din mijlocul plebei nu-l sapă, niciun om de origine umilă, ci căpetenii și comandanți, care dau legi popoarelor; și, cântând un cântec de mulțumire pentru apa puțului și darurile lui Dumnezeu, aceștia profețesc pe unde vor trece și în ce locuri vor ajunge, anume că din deșert vor sosi în *Matana*, care se traduce prin „dar”, și de la *Matana* la *Nahaliel*, adică „torentele lui Dumnezeu”, și de la *Nahaliel* la *Bamot*, care se tălmăcește „locuri înalte” sau „moartea care sosește”, atunci când ne facem asemănători morții lui Hristos, și de la *Bamot* ne întâmpină „valea smereniei”, care a fost totuși așezată pe vârful muntelui *Fazga*, ceea ce se tălmăcește prin „cioplit”, care nu are nimic lipsit de formă și grosolan, ci este șlefuit de mâna unui meșter; acest munte privește spre pustiul care în ebraică se numește *Isimun*. Adică, atunci când ne vom așeza pe culmea virtuților, în acel moment vom privi prăbușirile întregii lumi și „pustietatea” tuturor păcatelor. Și era să uităm, în goana discursului, să dictăm faptul că *Dibon-Gad* se traduce prin „ispită înțeleasă cu curaj”. După Dibon-Gad, se poartă război împotriva regelui Sihon al amoreenilor și împotriva lui Og, regele Vasanului; și învățăm că, după ce vom ajunge pe culme și vom bea din izvorul principilor și regilor, urcându-ne pe muntele Fazga, nu trebuie să ne ridicăm în trufie, ci, dimpotrivă, vom ști că în fața noastră se află un deșert. „Căci inima omului se ridică înainte de prăbușire și se smerește înainte de slăvire.”[1216]

[Al patruzecilea popas]

41. „Și, plecând din Dibon-Gad, și-au așezat tabăra la Almon-Diblataim.”[1217]

[1215] *Cf. Facerea* 19, 36-37.

[1216] *Pildele* 18, 12.

[1217] *Numerii* 33, 46.

Al patruzecilea popas se traduce prin „dispreț față de marmelada de smochine" sau „față de insulte". Prin aceasta învățăm că trebuie disprețuite toate dulcegăriile și momelile plăcerilor acestui veac și că nu trebuie să ne îmbătăm cu vin, în care se află desfrâul. Nu se oferă miere în jertfele aduse lui Dumnezeu și nu ceara care conține substanțe dulci luminează în cortul întâlnirii, ci uleiul cel mai pur, care se scoate din amarul măslinei. Căci „mierea picură de pe buzele femeii curtezane"[1218]; din această miere cred eu, conform înțelesului mistic, că a gustat Ionatan, fiind cu greu izbăvit de rugile poporului, după ce sorții au căzut asupra lui[1219]. Cât despre faptul că „insultele" trebuie „disprețuite" și că, dacă sunt aruncate în față pe nedrept, ne procură chiar fericire, ne învață în chip desăvârșit Mântuitorul.

[Al patruzeci și unulea popas]

42. „Și, plecând din Almon-Diblataim, și-au așezat tabăra în munții Abarim, în fața lui Nebo."[1220]

Al patruzeci și unulea popas se traduce prin munții „trecătorilor", care se află în fața muntelui Nebo, unde moare și este înmormântat Moise, după ce înainte văzuse Pământul Făgăduinței. *Nebo* se traduce prin „sfârșit"; aici Legea se sfârșește și nu mai avem amintirea ei; de acum înainte harul Evangheliei se întinde fără de hotar. „Glasul ei s-a revărsat pe întreg pământul și cuvintele ei au ajuns până la marginile lumii."[1221] Mai cugetă, totodată, că acum locașul trecătorilor este în munți și că trebuie să înainteze mai departe. Într-adevăr, după mai mulți munți, coborâm în regiunile de șes ale Moabului și la apele Iordanului, care se traduce prin „coborâre". Căci, după cum am zis adesea, nimic nu este atât de periculos ca setea de glorie, lăudăroșenia și un spirit care se umflă de conștiința virtuților sale.

[Al patruzeci și doilea popas]

43. „Și, plecând din munții Abarim, și-au așezat tabăra în șesurile Moabului, deasupra Iordanului, lângă Ierihon, și acolo

[1218] *Pildele* 5, 3.
[1219] *Cf. 1 Regi* 14, 24-46.
[1220] *Numerii* 33, 47.
[1221] *Psalmul* 18, 4.

și-au fixat corturile, de la casa pustietății până la Abel-Șitim, în câmpia Moabului."[1222]

La cel de-al patruzeci și doilea popas, care este și ultimul, să povestim repede faptele care s-au petrecut. Oprindu-se aici, poporul este binecuvântat, din porunca lui Dumnezeu, de către prezicătorul Valaam, pe care Balac, fiul lui Sefor, îl angajase cu plată, iar blestemul se preschimbă în laudă; [mulțimea] aude cuvintele Domnului răsunând dintr-o gură profană: „Se va ivi o stea din Iacov, și un om se va ridica din Israel, și va lovi căpeteniile Moabului, și îi va nimici pe toți fiii lui Set, și Edomul va fi moștenirea sa"[1223]. [Poporul] preacurvește cu fiicele lui Madian; iar Finees, fiul lui Eleazar, cuprins de zel pentru Domnul, îi străpunge cu pumnalul pe Zimri și o prostituată madianită; de aceea a și primit ca răsplată, spre veșnica amintire a acestei fapte, pântecele victimei sacrificate. Este din nou numărat poporul, pentru ca, după uciderea celor mai ticăloși, un nou popor al lui Dumnezeu să fie recenzat. Intervin cele cinci fiice ale lui Salfaad și, prin judecata Domnului, primesc moștenirea împreună cu frații lor; și sexul feminin nu este exclus de la posesiunea lui Dumnezeu. Iosua îi urmează în munte lui Moise și învață de la Lege ce jertfe trebuie să aducă, în sens duhovnicesc, în Adunare[1224]: mai întâi, ce trebuie să aducă în fiecare zi, apoi ce la Sabat, ce la calende, ce la Paști, ce la Cincizecime, ce la luna nouă a celei de a șaptea luni, ce în postul aceleiași luni, în ziua a zecea; ce la sărbătoarea corturilor, când sunt ridicate tabernacolele, în a cincisprezecea zi a lunii menționate mai sus. Sunt amintite legămintele soțiilor și ale fiicelor, care sunt inutile fără autoritatea părinților și soților; sunt amintite și războiul împotriva madianiților, și moartea prezicătorului Valaam, și împărțirea prăzii, și ofranda adusă din aceasta în cortul lui Dumnezeu. Mai întâi Ruben și Gad și jumătate din tribul lui Manase primesc pământ dincolo de Iordan, în pustiu. Căci aveau mai multe vite de povară, dar încă nu ajunseseră până acolo încât să poată locui unde era templul. Poporul este învățat să distrugă idolii din Țara Sfântă și să nu păstreze pe niciunul dintre locuitorii de mai înainte. Provincia cea mult dorită odinioară este împărțită și se separă moștenirea celor două semitriburi. Sunt numărați șefii de triburi

[1222] *Numerii* 33, 48-49.

[1223] *Numerii* 24, 17-18.

[1224] *Ecclesia*, în latină, adunarea poporului, prefigurând simbolic Biserica.

care vor trebui să intre în Țara Sfântă. Leviții primesc patruzeci și două de orașe, împreună cu periferiile lor, până la o mie de pași de jur-împrejur, numărul lor fiind egal cu cel al popasurilor. Iar la el se adaugă alte șase cetăți ale fugarilor, trei dincoace și trei dincolo de Iordan, astfel încât împreună sunt patruzeci și opt. Se stabilește care dintre fugari trebuie să fie primiți, care trebuie să fie uciși și care trebuie să fie păstrați până la moartea Marelui Preot.

Urmează *Deuteronomul*, a doua Lege, pregătirea Evangheliei; iar acolo aflăm, pe scurt, ce a grăit Moise către mulțime, între Paran, Tofel, Laban, Hașerot și „locurile de aur", după eșecul nefericitului Iuda, la unsprezece zile de mers pe drumul Horebului, pe calea muntelui Seir, până la Cadeș-Barnea. Apoi el cântă cea din urmă cântare, în care Sinagoga este respinsă fățiș, iar Biserica se unește cu Domnul: „S-a îngrășat, și s-a îngreunat, și s-a lățit, și s-a împotrivit cel ales, și a uitat de Dumnezeu, Mântuitorul său"[1225]. Și iarăși: „Neam nelegiuit, fii ignoranți, M-au provocat la întrecere cu ceea ce nu era Dumnezeu. M-au umplut de mânie cu chipurile lor sculptate; îi voi face și Eu să fie geloși pe alte popoare și îi voi ațâța împotriva unui neam smintit"[1226]. Fiii lui Israel sunt binecuvântați și nefericitul Iuda este din nou îndepărtat, în locul unde se vorbește despre Simeon. „Se urcă Moise pe muntele Nebo, pe vârful Fazga, care se află în fața Ierihonului; și Dumnezeu îi arată întreaga țară a Galaadului, până la Dan, și la Neftali, și la Efraim, și la Manase, și întreaga țară a lui Iuda, până la marea cea mare, în partea opusă Austrului, și ținutul de șes al Ierihonului, al cetății palmierilor, până la Segor"[1227]. Cine poate să cunoască taine atât de mari? Cine, așezat la marginile Legii și în hotarele acestei vieți, înțelege că trebuie să lupte permanent și că i se va acorda biruința deplină dacă va coborî în câmpie, dacă își va plânge în Abel-Șitim, care se tălmăcește „jalea spinilor", vechile sale păcate și spinii care au înăbușit sămânța Cuvântului lui Dumnezeu și despre care zice prorocul: „Am căzut în suferință când spinul m-a străpuns"[1228]? Atunci va fi el pregătit, chiar dacă îi lipsește mana, să treacă Iordanul, călăuzit de Iisus; tăiat împrejur cu cuțitul Evangheliei, va mânca întâia oară din pâinea cerească; și îi va ieși

---

[1225] *Deuteronomul* 32, 15.
[1226] *Deuteronomul* 32, 20-21.
[1227] *Deuteronomul* 34, 1-3.
[1228] *Psalmul* 31, 4.

înainte căpetenia oștilor lui Dumnezeu, ca să mănânce adevăratele Paști, nu în Egipt, ci în hotarele Țării Sfinte. „O, adânc al bogăției, și al înțelepciunii, și al științei lui Dumnezeu, cât de nepătrunse sunt judecățile Sale, cât de tainice sunt căile Sale! Cine e înțelept și le va înțelege? Și, înțelegându-le, le va și cunoaște?”[1229] „Căci drepte sunt căile Domnului, iar cei drepți vor merge pe ele. Însă cei păcătoși se vor prăbuși pe ele.”[1230]

EPISTOLA LXXIX[1231]

Către Salvina

1. Mi-e teamă ca nu cumva datoria să fie socotită ambiție și, urmând pilda Celui care zice: „Învățați de la Mine, căci sunt blând și smerit cu inima”[1232], să se spună că, [scriindu-ți], urmărim slava, și nu să-i vorbim unei văduve aflate în strâmtorare, ci să pătrundem în curtea regească și, sub pretextul predicilor, să căutăm prieteniile celor bogați. E limpede că nu va socoti astfel cel care cunoaște preceptul: „Să nu cauți la fața celui sărac în judecată”[1233], ca nu cumva, sub scuza milei, să judecăm nedrept. Căci fiecare dintre noi trebuie judecat nu după „greutatea” oamenilor, ci după cea a faptelor. Nici bogatului nu-i sunt potrivnice avuțiile dacă se folosește bine de ele; nici pe sărman nu-l face sărăcia mai demn de prețuit dacă, dincolo de hainele ponosite și lipsuri, nu se ferește de păcate. Despre aceste două [principii] îi avem ca mărturie și pe patriarhul Avraam și numeroasele exemple de zi cu zi: primul, aflat în culmea bogăției, a fost prietenul lui Dumnezeu, ceilalți, prinși în nelegiuiri, își ispășesc pedepsele date de legi.

Ne adresăm, așadar, unei persoane (săracă sau bogată – ea știe ce stăpânește; nu vorbim despre punga ei, ci despre curăția duhului), al cărei chip nu-l știm, dar căreia îi știm virtuțile, pe care faima ne-o recomandă, a cărei tinerețe îi face curăția mai demnă

[1229] *Romani* 11, 33.
[1230] *Osea* 14, 10.
[1231] Data epistolei: anul 400/401. Salvina, o tânără aristocrată de la curtea imperială, este consolată de Fericitul Ieronim în urma morții soțului Nebridius. (n.ed.)
[1232] *Matei* 11, 29.
[1233] *Leviticul* 19, 15.

de cinstire. Care și-a plâns moartea tânărului soț în așa fel încât a dat o pildă a căsniciei, care a îndurat-o în așa fel de parcă l-ar fi crezut plecat, nu pierdut. Mărimea doliului i-a fost prilej al credinței. Îl caută pe Nebridius al ei ca și cum ar ști că se află în Hristos. De ce îi scriem deci unei persoane pe care nu o știm? Dintr-o între-ită cauză. Prima: pentru că prin îndatorirea preoției îi îndrăgim pe toți creștinii ca pe fiii noștri, iar progresul lor este slava noastră. A doua: fiindcă tatăl celui mort a fost legat de mine printr-o adâncă prietenie. A treia și cea mai puternică: deoarece, rugat de fiul meu Avitus, nu l-am putut refuza; prin desele-i scrisori a întrecut pe văduvă, care-și cerea judecătorul neînduplecat, și, dându-mi ca exemplu multele persoane cărora le scrisesem înainte pe aceeași temă, m-a acoperit așa de mult de rușinea refuzului, încât mai curând am luat în seamă ceea ce dorea el decât ce-mi venea mie să fac.

2. Poate că un altul l-ar lăuda pe Nebridius fiindcă era născut din sora împărătesei și că, hrănit la sânul mătușii, i-a fost atât de drag cu totul neînvinsului împărat, încât acesta i-a căutat o soție de neam foarte nobil, slujindu-se de ea ca de o ostatică pentru a readuce la ascultare Africa, dezbinată din pricina războaielor civile. Ceea ce vreau dintru început să arăt este că, parcă presimțindu-și moartea apropiată, Nebridius a trăit în mijlocul splendorilor palatului, în culmea onorurilor, care îl copleșeau în pofida vârstei, ca și cum era convins că va merge în curând la Hristos.

Povestește istoria cea sfântă despre Cornelius, centurion al cohortei italice, că într-atât I-a fost pe plac lui Dumnezeu, încât Acesta a trimis un înger și i-a încredințat întreaga taină (cea prin care Petru era trecut din lumea îngustă a tăierii împrejur la cea întinsă a netăierii) acestui om vrednic; fiind primul botezat de apostoli, e cel care a pornit mântuirea neamurilor. Despre el iată ce se scrie: „Iar în Cezareea era un bărbat cu numele Cornelius, sutaș, din cohorta ce se chema Italica, cucernic și temător de Dumnezeu, cu toată casa lui, și care făcea multe milostenii poporului și se ruga lui Dumnezeu totdeauna”[1234]. Consider că tot ce se spune despre acesta, dacă înlocuim numele cu Nebridius al meu, rămâne valabil. A fost atât de credincios și iubitor de curăție, încât era neprihănit când și-a luat soția; atât de temător de Dumnezeu era împreună cu întreaga sa casă, încât, uitând de rang, se însoțea cu monahii

[1234] *Faptele* 10, 1-2.

și clericii, și atât de mari pomeni făcea în popor, încât roiuri de săraci și neputincioși împresurau porțile sale. Cu siguranță se ruga mereu lui Dumnezeu ca să i se întâmple mereu ce e mai bun. „A fost răpit ca răutatea să nu-i schimbe mintea sa, căci lui Dumnezeu Îi era plăcut sufletul lui."[1235] De aceea și eu pot invoca glasul apostolic care zice: „Cu adevărat, știu că Dumnezeu nu este părtinitor al persoanelor; ci, în fiecare mărturisire, cine se teme de Dumnezeu și face dreptate este primit la El"[1236]. Nimic nu i-a adus acestui ostaș un prejudiciu, nici mantaua, nici cingătoarea, nici mulțimea de supuși, căci, sub straiul de conducător, el lupta pentru Altcineva. Altora, dimpotrivă, la nimic nu le folosește mantaua sărăcăcioasă, tunica neagră, murdăria trupului și sărăcia prefăcută, dacă prin fapte își nimicesc demnitatea numelui.

Citim, de asemenea, și în Evanghelie mărturia Domnului despre un alt centurion: „Nici în Israel nu am găsit atâta credință"[1237]. Și, ca să ne întoarcem la un timp mai vechi, Iosif, care a făcut dovada virtuților sale și în sărăcie și bogat, care – și ca slugă, și ca stăpân – i-a învățat [pe alții] libertatea sufletului, oare atunci când pășea în spatele lui Faraon, împodobit cu însemnele regești, nu i-a fost într-atât de drag lui Dumnezeu încât a ajuns, mai presus decât toți patriarhii, tatăl a două triburi? Iar Daniel și cei trei tineri conduceau afacerile Babilonului și trăiau printre mai marii statului în așa fel încât, sub straiul lui Nabucodonosor, să-I slujească în cuget lui Dumnezeu[1238]. Iar Mardoheu și Estera, printre purpure, mătăsuri și pietre prețioase, au biruit îngâmfarea prin smerenie și atât de mare a fost vrednicia lor încât, deși erau în robie, porunceau învingătorilor.

3. Iată scopul cuvântării mele: să arăt că tânărul meu a făcut din rudenia cu sângele regal, din belșugul averii și din însemnele puterii materie a virtuților, după vorba *Ecclesiastului*: „Cum ocrotește înțelepciunea, așa ocrotește și banul"[1239]. Și să nu credem că acestei mărturii i se opun cuvintele: „Adevărat zic vouă că un bogat cu greu va intra în Împărăția cerurilor"[1240]. Și iarăși: „Zic

---

[1235] *Înțelepciunea lui Solomon* 4, 11, 14.
[1236] *Faptele* 10, 34-35.
[1237] *Matei* 8, 10.
[1238] *Cf. Daniel* 1-4.
[1239] *Ecclesiastul* 7, 12.
[1240] *Matei* 19, 23.

vouă: mai lesne este să treacă cămila prin urechile acului decât să intre un bogat în Împărăția lui Dumnezeu"[1241]. De altfel, Zaheu vameșul, despre care Scriptura menționează că era foarte bogat, va părea mântuit contrar acestei cugetări. Or, cum anume ceea ce e cu neputință la oameni se face cu putință la Dumnezeu, ne învață sfatul pe care îl dă apostolul când îi scrie lui Timotei: „Bogaților acestui veac poruncește-le să nu se semețească, nici să-și pună nădejdea în bogăția cea nestatornică, ci în Dumnezeul cel viu, Care ne dă cu belșug toate, spre îndulcirea noastră. Să facă ce este bine, să se înavuțească în fapte bune, să fie darnici, să fie cu inimă largă, agonisindu-și lor bună temelie în veacul ce va să vie, ca să dobândească viața cea adevărată"[1242].

Am învățat în ce fel cămila poate intra prin urechea acului, în ce fel această viețuitoare întortocheată, lepădându-și greutatea poverilor, își însușește penele porumbiței și se odihnește printre ramurile copacului zămislit din bobul de muștar. Citim în *Isaia* despre cămilele din Madian, Efa și Șeba[1243], ducând aur și tămâie către orașul Domnului. Simbolizați de acele cămile, negustorii ismaeliți le duc egiptenilor mir, tămâie și rășină care se face în Galaad și închide rănile; și sunt atât de fericiți că îl cumpără și îl vând pe Iosif, iar negutătoria lor este mântuirea lumii. Iar o fabulă a lui Esop ne învață că șoarecele cu pântecele plin nu are putere să iasă prin gaura îngustă.

4. Așadar, Nebridius al meu, cugetând zilnic la versetul: „Cei care vor să se îmbogățească cad în ispită și în cursa diavolului și în multe pofte"[1244], dăruia spre folosință săracilor tot ce-i dăduseră dărnicia împăratului și onorurile rangului său. Căci știa că e de la Domnul porunca: „Dacă voiești să fii desăvârșit, du-te, vinde averile tale și dă-le săracilor și vino de urmează Mie!"[1245] Și, pentru că nu putea împlini această poruncă, având soție, copii mici și familie numeroasă, el își făcu prieteni din nedreptul Mamona, care să-l primească în corturile veșnice. Și nu a lepădat dintr-odată povara bogăției, cum făcuseră apostolii, părăsind părinte, năvod și barcă; ci, dintr-un simț de egalitate, își împărtășea propria bogăție

[1241] *Matei* 19, 24.
[1242] *1 Timotei* 6, 17-19.
[1243] *Isaia* 60, 6.
[1244] *1 Timotei* 6, 9.
[1245] *Matei* 19, 21.

sărăciei acelora, pentru ca mai târziu bogățiile acelora să sprijine lipsa lui. Chiar și cea căreia îi scriu această însemnare știe că povestesc lucruri din auzite, nu știute, și că limba mea nu va aduce mulțumiri, după obiceiul scriitorilor greci, pentru vreo binefacere primită. Departe de creștini o asemenea bănuială! „Având hrană și îmbrăcăminte, cu acestea vom fi îndestulați."[1246] Unde se găsesc câteva legume mici și ieftine, niște pâine neagră, hrană și băutură cu măsură, acolo bogățiile sunt de prisos, căci nu există lingușire care să urmărească în primul rând folosul. De unde rezultă că mărturia este de bună-credință, fiindcă nu are motive de a minți.

5. Dar, ca să nu creadă cineva că laud doar pomenile lui Nebridius (deși este un lucru mare că le-a înfăptuit, căci despre ele se spune: „După cum apa stinge focul, la fel și pomana păcatul"[1247]), ajung acum la alte virtuți, pe care le găsim la puțini oameni. Cine a intrat în cuptorul regelui Babilonului fără să se ardă? Cărui tânăr nu i-a ținut haina stăpâna egipteană? Care soție de eunuc n-a zămislit copii ca să-și împlinească pofta? Pe care om nu-l înspăimântă acele vorbe: „Văd în mădularele mele o altă lege, luptându-se împotriva legii minții mele și făcându-mă rob legii păcatului, care este în mădularele mele"[1248]. Minune! Hrănit în palat, tovarăș de luptă și coleg de școală al Auguștilor, cărora universul le servește masa, iar țările și mările îi slujesc, în mijlocul unor atât de abundente averi, în floarea vârstei, el era de o asemenea sfială, încât întrecea rușinea fecioarelor și nu dădea nici cel mai mic prilej de zvon murdar împotriva lui. Apoi, deși apropiat al celor născuți în purpură, tovarăș, văr după mamă, instruit împreună cu cei doi în aceleași studii clasice (lucru care apropie mințile celor străini unul de altul), nu s-a umplut de trufie și nu i-a disprețuit cu fruntea încruntată pe ceilalți oameni; ci, îndrăgit de toți, îi iubea pe prinți ca pe niște frați, îi cinstea ca pe niște stăpâni și mărturisea că în mântuirea lor era așezată propria lui mântuire. Pe slujitorii lor și întreaga ierarhie de la palat, în care era cuprinsă o numeroasă suită imperială, și i-a atras cu afecțiunea sa în așa măsură încât chiar și cei inferiori în rang se socoteau egali cu el prin bună-cuviința lui. Grea înfăptuire e să biruiești slava prin virtute și să fii iubit de cei cărora le ești superior. Ce văduvă nu a fost sprijinită de ajutorul lui?

[1246] *1 Timotei* 6, 8.
[1247] *Înțelepciunea lui Isus Sirah* 3, 29 (3, 33 în *Vulgata*).
[1248] *Romani* 7, 23.

Ce orfan n-a găsit în el un tată? Episcopii întregului Răsărit strângeau la el rugămințile nenorociților și dorințele celor în suferință. Orice îi cerea împăratului era pomană pentru săraci, răscumpărare pentru prizonieri, milă pentru cei doborâți. Din acest motiv și prinții îi dădeau cu dragă inimă, știind că sunt binevoitori nu față de unul singur, ci față de mai mulți.

6. Ce să mai vorbim? „Tot trupul este ca iarba și toată mărirea lui ca floarea câmpului."[1249] S-a întors pământul în pământul său; a adormit întru Domnul și a fost așezat lângă strămoșii săi, plin de zile și lumină. Crescând întru frumoasă bătrânețe (căci părul alb al omului e înțelepciunea), într-un timp scurt a împlinit mai multe epoci. În locul său ne-au rămas dulcii lui copii. Soția, care îi e moștenitoare, este răsplata curăției. Un băiețel Nebridius îl întruchipează pe tatăl său celor care-l caută: „Astfel îi erau ochii, astfel mâinile, astfel chipul și înfățișarea"[1250]. Scânteia forței tatălui lucește în fiu, iar asemănarea obiceiurilor, țâșnind prin oglinda trupului, „face o mare inimă să bată în acest piept mic"[1251]. I se alătură sora, coșuleț de trandafiri și crini, îmbinare de fildeș și purpură. Îl poartă pe tată în chip în așa fel încât acesta se apropie mai mult de frumusețe. O oglindește pe mamă prin asemănare, încât le recunoști într-un trup și pe una și pe alta. Atât e de suavă și de dulce, încât este onoarea tuturor rudelor. Augustus[1252] nu evită să o îmbrățișeze, regina[1253] este bucuroasă să o strângă la sân. Pe întrecute, toți și-o dispută. Atârnă de gâtul unuia, stă în brațele fiecăruia. Iar fiindcă este guralivă și gânguritoare, nesiguranța limbii o face să fie și mai dulce.

7. Așadar, Salvina, ai pe cine hrăni! Și să fii convinsă că în ei îl ai pe soțul care nu mai e de față. „Iată, fiii sunt moștenirea Domnului, răsplata rodului pântecelui."[1254] În locul unui singur om ai primit doi copii, iubirea a sporit prin număr. Tot ce-i datorai soțului, dă-le copiilor. Prin iubirea fața de cei prezenți, astâmpără-ți dorul pentru cel care nu mai e. Nu e de mic preț la Dumnezeu să-ți crești bine copiii. Ascultă-l pe apostol sfătuind ca „să fie aleasă ca văduvă cea care are nu mai puțin de șaizeci de ani, cea care a fost femeia unui

[1249] *Isaia* 40, 6.
[1250] VERGILIUS, *Eneida*, III, 490.
[1251] VERGILIUS, *Georgice*, IV, 83.
[1252] Probabil împăratul Arcadius (377-408 d.Hr.).
[1253] Împărăteasa Eudoxia.
[1254] *Psalmul* 126, 3.

singur bărbat, dovedindu-se în faptele bune, adică dacă și-a crescut copiii, dacă a fost primitoare de străini, dacă a spălat picioarele sfinților, dacă a venit în ajutorul celor strâmtorați, dacă s-a ținut stăruitor de tot ce este lucru bun"[1255].

Ai învățat lista virtuților tale, ce-i datorezi numelui tău, prin ce merite vei atinge treapta a doua a curăției. Să nu te tulbure că e aleasă ca văduvă o femeie de șaizeci de ani și să nu socotești că tinerele nu sunt recunoscute și că apostolul, care i-a spus învățăcelului: „Nimeni să nu disprețuiască tinerețea ta"[1256], alege nu stăpânirea de sine, ci vârsta. Altminteri, toate cele care ajung la văduvie înainte de șaizeci de ani ar trebui, din cauza acestei legi, să-și ia soți. Dar, fiindcă apostolul rânduia Biserica încă neorânduită a lui Hristos și se îngrijea din vreme de fiecare pătură a societății, mai cu seamă de cei săraci, a căror purtare de grijă i-a fost hărăzită lui împreună cu Barnaba, el voiește ca prin donațiile Bisericii să fie sprijinite cele care nu puteau lucra cu propriile mâini, cele care sunt realmente văduve și pe care vârsta și viața le-au supus încercărilor. Preotul Eli Îl jignește pe Dumnezeu din pricina cusururilor copiilor săi[1257]. Dimpotrivă, Dumnezeu este îmbunat prin virtuțile acestora, „dacă stăruie în credință și iubire și în sfințenie și sfială"[1258]. „O Timotei, păstrează-te curat pe tine însuți!"[1259] Departe de mine de a te bănui de răutate; dar ține de evlavie să îi dai unei vârste alunecoase numeroase sfaturi. Ceea ce am de gând să-ți spun, să înțelegi că e zis nu pentru tine, ci pentru anii tineri. „Văduva care trăiește în desfătări, deși vie, este moartă."[1260] Aceasta o zice „vasul ales", o scoate din comoara sa cel care zicea sigur pe sine: „Căutați o dovadă a Celui care vorbește prin mine, a lui Hristos?"[1261] Aceasta o zice cel care mărturisea slăbiciunea trupului omenesc în chiar persoana lui: „Căci nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc"[1262]. Și „de aceea îmi chinuiesc trupul meu și îl supun robiei, ca nu cumva, propovăduind altora, eu însumi să mă fac nevrednic"[1263].

[1255] *1 Timotei* 5, 9-10.
[1256] *1 Timotei* 4, 12.
[1257] *Cf. 1 Regi* 2, 12-16.
[1258] *1 Timotei* 2, 15.
[1259] *1 Timotei* 5, 22.
[1260] *1 Timotei* 5, 6.
[1261] *2 Corinteni* 13, 3.
[1262] *Romani* 7, 19.
[1263] *1 Corinteni* 9, 27.

Dacă se teme el, care dintre noi poate fi la adăpost? Dacă și David, prieten al Domnului, și Solomon, care era iubit de El, au fost înfrânți, în felul unor oameni [de rând], spre a ne da nouă pilde de prevedere și căință, cine nu se va teme de cădere pe calea cea alunecoasă? Înlătură de la mesele tale fazanii, turturelele grase, ierunca ionică și toate păsările din pricina cărora își iau zborul cele mai întinse avuții! Să nu crezi însă că nu te poți hrăni cu carne, dacă vei alunga bucatele gustoase de iepure sau cerb și alte viețuitoare cu patru picioare. Căci le judecăm nu după numărul de picioare, ci după savoarea gustului. Cunoaștem spusele apostolului: „Orice făptură a lui Dumnezeu e bună și nimic nu este de lepădat, dacă se ia cu mulțumire"[1264]. Dar tot el zice: „Bine este să nu bei vin și să nu mănânci carne"[1265]. Iar în alt loc se referă la „vinul în care se află desfrânarea"[1266]. „Orice făptură a lui Dumnezeu e bună." Să audă femeile care se îngrijesc cum să le fie pe plac bărbaților. Să mănânce carne acelea care slujesc trupului, al căror clocot se potolește în împreunare, cele care, legate de soți, își dau silința să zămislească și să aibă copii. Cele care poartă făt în pântece să-și umple și mațele cu carne. Dar tu, care ai îngropat dintr-odată în mormântul soțului toate plăcerile, tu care pe catafalcul lui ți-ai șters cu lacrimi chipul boit de fard roșu și ceruză, tu care ai luat pe tine tunică întunecată și încălțări negre, punând deoparte veșmintele albe strălucitoare și condurii auriți, tu nu mai ai nevoie de nimic, decât de a persevera. Postul, paloarea și haina de doliu să-ți fie nestematele; moliciunea pufului să nu-ți încălzească tinerele membre. Căldura băilor să nu înfierbânte sângele proaspăt de adolescentă. Ascultă ce cântă un poet păgân despre o văduvă doritoare să trăiască în curățenie:

„Acela care primul m-a unit cu el mi-a luat iubirile;
Să le aibă pentru totdeauna, să le păstreze în mormânt"[1267].

Dacă atât prețuiește o neînsemnată sticlă, cât va prețui neprețuitul mărgăritar? Dacă o văduvă păgână, urmând legea comună a firii, osândește toate plăcerile, ce să te mai aștepți de la o văduvă creștină, care-i datorează curăție nu doar celui care a murit, ci și Aceluia cu care va stăpâni pe viitor?

[1264] *1 Timotei* 4, 4.
[1265] *Romani* 14, 21.
[1266] *Efeseni* 5, 13.
[1267] VERGILIUS, *Eneida*, IV, 28-29.

8. Te rog să nu te tulbure, precum o bănuială nedreaptă, nici sfaturile acestea generale și nici acest discurs adaptat unei tinere și să nu socotești că aș scrie cu gând de dojană, și nu temător; dorința mea este ca tu să nu cunoști lucrul de care mă tem. Gingaș lucru este la femei faima curăției, precum preafrumoasa floare ce de îndată se ofilește la ușoară adiere, se prăpădește la lină suflare, mai ales când vârsta e potrivită pentru viciu și lipsește autoritatea soțului, a cărui umbră e adăpostul soției. Ce face o văduvă în mijlocul unei familii numeroase, printre turmele de slujitori? Eu nu vreau să-i disprețuiască pentru că sunt slugi, ci să roșească de ei fiindcă sunt bărbați. Desigur, dacă îndatoririle unei case cu pretenții o cer, să fie însărcinat cu îndeplinirea lor un bătrân cu moravuri vrednice de prețuire, a cărui onoare să-i facă cinste stăpânei. Cunosc multe femei care, chiar dacă au avut porțile ferecate pentru mulțime, n-au fost lipsite de hula slujitorilor, pe care îi făceau bănuitori fie o nemăsurată cochetărie, fie strălucirea unui trup împlinit, fie o vârstă aptă de plăceri, fie îngâmfarea sigură pe sine a sufletului, izvorâtă din conștiința unei iubiri secrete, care, oricât de bine s-ar preface, izbucnește adesea în public și îi disprețuiește ca pe niște robi pe tovarășii de robie. Am repetat în mod inutil aceste lucruri, dar asta ca să îți păzești cu toată grija inima și să te ferești de tot ce s-ar putea inventa pe seama ta.

9. Să nu te însoțească vreun administrator care își ondulează părul, nici vreun actor care se leagănă ca o femeie, nici dulceața veninoasă a vreunui cântăreț al diavolului, nici un tânăr epilat și spilcuit. Nimic din ce-i al teatrului, nimic moleșit să nu ți se alăture în suită. Să ai cu tine cete de văduve și fecioare, să ai doar consolarea celor de același sex cu tine. Și stăpânele sunt judecate după obiceiurile slujnicelor. Sigur, de vreme ce o ai cu tine pe sfânta-ți mamă, iar de cealaltă parte te însoțește o mătușă veșnică fecioară, nu trebuie să-ți cauți în chip primejdios însoțirea celor din afară, fiind la adăpost în însoțirea alor tăi. Să ai mereu în mâini sfânta lectură, iar rugăciunile să-ți fie atât de dese, încât toate săgețile gândurilor de care e lovită de obicei tinerețea să fie alungate de acest scut. E greu, ba chiar imposibil, pentru oricine să evite începutul tulburărilor, pe care, într-un fel mai grăitor, grecii le numesc προπαθείας[1268]; noi, traducând literal, i-am putea spune

[1268] În sens obișnuit „anticipare", „presimțire".

„pre-patimă", fiindcă scânteia viciilor ațâță sufletele, iar judecata noastră, aflată oarecum la mijloc, trebuie fie să alunge cele cugetate, fie să le primească. De aceea și zice în Evanghelie Domnul creaturilor: „Căci din inimă ies gândurile rele, ucideri, adultere, desfrânări, furtișaguri, mărturii mincinoase, hule"[1269]. E limpede din aceasta, dar și urmând mărturia altei cărți, că inima omului e din copilărie înclinată către rău și că sufletul oscilează între faptele trupului și cele ale duhului înșiruite de Apostolul Pavel, aflat la mijloc și bătut de valuri, apucând când într-o parte, când într-alta.

„Căci fără vicii nu se naște nimeni; cel mai bun e cine-i îmboldit de cele mai puține"[1270], așa cum și „pe un trup falnic să deplângem existența unor negi răzleți"[1271]. Iată ce spune, cu alte cuvinte, și prorocul: „M-am tulburat, dar n-am vorbit"[1272]. Și, în aceeași carte: „Mâniați-vă, dar să nu păcătuiți"[1273]. Iar Archytas din Tarent i-a zis unui vechi delăsător: „Te-aș fi stâlcit deja în bătaie dacă nu m-aș fi mâniat"[1274]. „Căci mânia bărbatului nu lucrează dreptatea lui Dumnezeu."[1275] Ce am zis despre o tulburare, putem aplica și la celelalte. Așa cum ține de om să se mânieze, iar de creștin să nu-și ducă la capăt mânia, tot așa orice trup tânjește după cele ale trupului și atrage cu momeli sufletul către plăcerile aducătoare de moarte, dar ține de noi să stingem focul plăcerii prin iubirea cea superioară pentru Hristos și să supunem lighioana pofticioasă cu frâiele foamei, astfel încât să nu vrea plăcere, ci hrană, și să-l poarte pe cel aflat în șa, Duhul Sfânt, la pas măsurat și potrivit.

10. Pentru ce toate aceste vorbe? Ca să știi că ești om și că, dacă nu te vei feri de patimile omenești, ele te vor robi. Cu toții suntem făuriți din același lut și alcătuiți din aceleași urzeli. Aceeași poftă stăpânește sub mătase și sub zdrențe. Ei nici de purpura regilor nu-i este teamă, nici jegul cerșetorilor nu îi repugnă. Și e cu mult mai bine să suferi cu pântecele decât cu mintea, să fii stăpânul, și nu robul trupului, să oscilezi în mers, și nu în rușine. Să nu ne consoleze nici că avem în căință un aliat; căci ea e leacul celor nefericiți. Să ne ferim de o rană care se lecuiește prin durere. Una este să intri

---

[1269] *Matei* 15, 19.

[1270] HORATIUS, *Satire*, I, 3, 68.

[1271] HORATIUS, *Satire*, I, 6, 67.

[1272] *Psalmul* 76, 4.

[1273] *Psalmul* 4, 4.

[1274] CICERO, *De republica*, I, 59.

[1275] *Iacov* 1, 20.

în port teafăr, cu corabia nevătămată și mărfurile în bună stare, și alta gol, lipit de o scândură, izbit de stâncile cele mai aspre din cauza deselor clătinări ale valurilor. Fie ca văduva să nu știe de îngăduința celei de-a doua căsătorii și să nu afle că apostolul a zis: „Mai bine este să se căsătorească decât să ardă”[1276]. Dă la o parte ce este mai rău, „a arde”, și atunci „a se căsători” nu va fi un lucru bun prin sine. Departe de noi calomniile ereticilor! Cunoaștem că există „căsătoria cinstită și culcușul neprihănit”. Chiar și Adam, deși a fost alungat din Rai, a avut o singură soție. Lameh, acel om blestemat și sângeros, urmaș din stirpea lui Cain, e cel care, pentru prima oară, a despicat coasta în două, dar la scurt timp răsadul bigamiei fu nimicit de pedeapsa potopului. De aceea și apostolul, silit la indulgență de teama curviei, îi scrie lui Timotei: „Vreau ca văduvele tinere să se mărite, să aibă copii, să-și vadă de case și să nu dea potrivnicului niciun prilej de ocară”[1277]. De ce a îngăduit, o adaugă de îndată: „Căci unele s-au și abătut, ca să se ducă după Satana”[1278]. De unde înțelegem că el nu întinde o cunună celor ridicate, ci o mână celor căzute. Iată deci cum arată căsătoria de-a doua, cea preferată lupanarelor, fiindcă „unele s-au abătut, ca să se ducă după Satana”. Prin urmare, o văduvă tânără, care nu se poate stăpâni sau nu voiește, să primească mai curând un soț decât pe diavol.

11. Grozav de frumos și vrednic de dorit mai e lucrul acesta, dacă ajungem să-l acceptăm [doar] fiindcă l-am comparat cu Satana! Așa a preacurvit cândva și cetatea Ierusalimului și „și-a desfăcut picioarele fiecărui trecător”[1279]. Întâi i-a fost luată în Egipt fecioria și i s-au zdrobit sânii. Iar după ce a ajuns în pustie, nerăbdătoare la întârzierile conducătorului Moise și înfuriată de poftă ca de un tăun, a zis: „Iată, Israele, dumnezeii tăi care te-au scos din țara Egiptului”[1280] [și] a primit porunci nu bune și îndreptările cele mai rele[1281], prin care nu să trăiască, ci să fie pedepsită. Așadar, de ce să ne mai mirăm dacă și văduvelor dominate de poftă, despre care apostolul spusese în alt loc: „Când poftesc împotriva lui Hristos, vor să se mărite, agonisindu-și osândă fiindcă și-au zădărnicit

[1276] *1 Corinteni* 7, 9.
[1277] *1 Timotei* 5, 16.
[1278] *1 Timotei* 5, 17.
[1279] *Iezechiel* 14, 25.
[1280] *Ieșirea* 32, 4.
[1281] *Cf. Iezechiel* 20, 25.

jurământul dintâi"[1282], el le îngăduie totuși poruncile nu bune ale celei de-a doua căsătorii și îndreptările cele mai rele, dar în așa fel încât acestea să știe că, prin îngăduirea unui al doilea soț și unui al treilea și, dacă le place, unui al douăzecilea, nu le sunt dați soți, ci le sunt tăiate adulterele?

Iată, preaîndrăgita mea fiică întru Hristos, sfaturile pe care ți le impun și ți le repet de mai multe ori, ca să le uiți pe cele secundare și să tinzi spre cele mai importante; căci ai femei din tagma ta pe care să le urmezi, pe Iudita din istoria ebraică, pe Ana, fiica lui Fanuel, din lumina Evangheliei, care zi și noapte stăteau la templu și păstrau prin rugăciuni și post comoara castității. De aceea și una, ca prefigurare a Bisericii, îi taie capul diavolului; iar cealaltă, cunoscătoare a tainelor ce aveau să vie, este prima care Îl primește pe Mântuitorul lumii. La capătul acestui discurs te rog să fii încredințată că scurtimea scrisorii se datorează nu sărăciei vorbirii sau a sterilității subiectului, ci marii mele sfieli; căci mă feresc să mă impun prea mult timp unor urechi necunoscute și mă tem de judecata, chiar ascunsă, a cititorilor.

EPISTOLA LXXX[1283]

Prefața lui Rufin la cărțile *Despre principii*, pe care le-a tradus din greacă în latină

1. Știu că mulți dintre frați, îndemnați de dorința de a cunoaște Scripturile, au cerut multor bărbați cultivați și iscusiți în limba

---

[1282] *1 Timotei* 5, 11-12.

[1283] Data scrisorii: anul 397/398; locul: Roma. Rufin de Aquileea (344/345-410/411), cunoscut și sub numele Tyrannius Rufinus, este un călugăr teolog de limbă latină, traducător din greacă și istoric, originar din Iulia Concordia, lângă Aquileea (în nord-vestul Italiei de azi, nu departe de Stridon, orașul natal al Fericitului Ieronim). În perioada 365-370, îl întâlnește la Roma (în timpul studiilor) și la Aquileea (în cadrul unei comunități monastice) pe Fericitul Ieronim, cu care întreține o strânsă prietenie până în 397/398, anul redactării textului de față. Cum observăm din subtitlu, scrisoarea LXXX reprezintă, de fapt, prefața lui Rufin la versiunea latină a controversatului tratat *De principiis* al lui Origen. Ea a fost inclusă în epistolarul ieronimian, întrucât conține în cap. 1 anumite pasaje care l-au iritat pe Fericitul Ieronim – în special cele care pun pe seama Stridonianului laude fictive la adresa lui Origen (vezi scrisoarea LXXXI, cap. 1) – și care au condus la ruptura definitivă dintre cei doi. (n.ed.)

greacă[1284] să-l facă roman[1285] pe Origen și să-l ofere în dar „urechilor latine". În acest scop, fratele și colegul nostru[1286] – după ce, la rugămintea episcopului Damasus, a tradus cele două omilii despre *Cântarea Cântărilor* din limba greacă în latină – a adăugat operei o prefață elegantă și elogioasă, ca să-i stârnească oricui dorința de a-l citi pe Origen și de a-l cerceta cu nesaț; [în ea] spune că sufletului aceluia[1287] i se potrivește zicerea: „Pentru că Împăratul m-a făcut să intru în camera Lui de dormit"[1288]; [mai] afirmă că, în vreme ce în celelalte cărți ale sale Origen îi întrece pe toți, în *[Omilii la] Cântarea Cântărilor* el se întrece pe sine. De bună seamă, în prefață, [Ieronim] promite să dăruiască urechilor romanilor *[Omiliile la] Cântarea Cântărilor*, dar și multe alte cărți ale lui Origen. Dar el, după cum văd, se complace în propriul lui stil, căutând un lucru cu mult mai ambițios: să fie un părinte al cuvântului mai degrabă decât un traducător. Prin urmare, noi urmărim lucrul excelent început de el, deși nu avem o elocință la fel de viguroasă cu care să împodobim stilistic spusele unui asemenea bărbat. Și de aceea mi-e teamă ca nu cumva, din vina mea, [Origen] – pe care [Ieronim] l-a recunoscut ca al doilea învățător al Bisericii după apostoli, datorită cunoașterii și înțelepciunii sale – să pară cu mult inferior aceluia, prin sărăcia cuvântării noastre.

2. De multe ori gândindu-mă eu însumi [la această muncă de traducere], o treceam sub tăcere și nu o încuviințam atunci când, adesea, frații mă rugau stăruitor [să întreprind] această lucrare. Dar forța ta [de persuasiune] e atât de mare, preacredinciosule frate Macarie[1289], încât ei nu-i poate rezista nici măcar neștiința; pentru a nu mai îndura cererea ta foarte apăsătoare, am cedat împotriva hotărârii mele; și totuși cu această condiție și conform acestei reguli: ca, pe cât posibil, să urmez în traducere regula înaintașilor, în special a acelui bărbat pomenit mai înainte. El, când tradusese în latină mai mult de șaptezeci de tratate – numite omiletice –,

[1284] Literal: „în cele ale grecilor".
[1285] *I.e.* să-i traducă opera în latină.
[1286] Fericitul Ieronim.
[1287] Origen.
[1288] *Cf. Cântarea Cântărilor* 1, 3.
[1289] Fost vicar al prefectului Romei, acum devenit ascet, avea în vedere scrierea unui tratat care combătea astrologia și îi ceruse lui Rufin argumente (v. SAINT JÉRÔME, *Lettres*, vol. 4, trad. Jérôme Labourt, Les Belles Lettres, Paris, 1954, p. 108, n. 1). (n.ed.)

dar și multe cărți scrise despre Apostol[1290], găsind suficiente obstacole în greacă, le-a șlefuit în traducere pe toate și le-a curățat în așa măsură încât cititorul versiunii latine nu mai întâlnește în ele nimic care să fie în dezacord cu credința noastră. Prin urmare, pe el l-am urmat și noi, chiar dacă nu în forța elocinței, totuși, pe cât posibil, în regulile metodei – de bună seamă respectându-le; nu vom da la iveală acele [pasaje] pe care le găsim în cărțile lui Origen în dezacord sau chiar în contradicție cu Origen însuși.

Cauza acestei divergențe ți-am arătat-o pe larg în *Apologeticul*, pe care Pamfil l-a scris în apărarea scrierilor lui Origen însuși, căruia i-am adăugat un foarte scurt tratat în care am arătat, după cum cred, prin dovezi clare faptul că aceste cărți ale lui au fost corupte în multe [locuri] de către eretici și răuvoitori, și mai cu seamă acele [cărți] pe care tu îmi ceri acum să le traduc, anume Περὶ ἀρχῶν, pe care le poți numi *Despre principii* sau *Despre stăpâniri*[1291], care sunt de altminteri foarte obscure și dificile. În acestea tratează acele chestiuni cu care toți filosofii și-au irosit întreaga lor viață, nefiind în stare să descopere nimic. Într-adevăr, acest [autor] al nostru a făcut ce a putut ca să întoarcă spre dreapta-credință concepția despre Creator și planul rațional al celor create, pe care acei [filosofi] o atrăseseră către necredință. Prin urmare, oriunde în cărțile lui am găsit ceva referitor la Treime contrar cu ceea ce el însuși, în alte pasaje, definise în mod evlavios, fie l-am omis ca pe ceva falsificat și străin, fie l-am păstrat, dar [într-o formă corectată] în acord cu regula de credință pe care am întâlnit-o deseori întărită chiar de el. Și, dacă, într-adevăr, în unele locuri, – ca și cum s-ar adresa cunoscătorilor și celor învățați –, dintr-o dorință de concizie, s-a arătat mai obscur în exprimare, noi, ca să clarificăm pasajul, am adăugat ceea ce citiserăm mai lămurit despre același subiect în altele dintre cărțile lui, străduindu-ne să [le] explicăm. Totuși n-am spus nimic de la noi; ci i-am redat propriile lui cuvinte, chiar dacă [extrase] din alte pasaje. De aceea, am atras atenția asupra acestui fapt în prefață, ca nu cumva calomniatorii mei să creadă, din nou, că au găsit un material să mă învinuiască[1292]. Dar vei vedea ce [sunt capabili] să facă oamenii perfizi și căutători de ceartă!

[1290] Comentarii la scrierile pauline.

[1291] *De principiis* și *De principatibus*. Ambele versiuni ale titlului redau cele două sensuri ale grecescului ἀρχή.

[1292] Rufin și Ioan al Ierusalimului fuseseră deja acuzați de origenism (vezi *Epistola* LI, 2).

3. Între timp, mi-am luat asupră-mi un efort atât de mare – dacă Dumnezeu mă va ajuta prin rugăciunile voastre! – nu pentru ca să închidem gura calomniatorilor (ceea ce-i imposibil, căci numai Dumnezeu poate să facă asta!), ci ca să le oferim material celor care vor să înainteze în adevărata cunoaștere a lucrurilor. Astfel, pe oricine va copia sau va citi aceste cărți îl conjur în fața lui Dumnezeu-Tatăl, a Fiului și a Sfântului Duh și îi cer, pe credința în Împărăția viitoare, pe taina învierii din morți, pe focul veșnic care este pregătit diavolului și îngerilor lui[1293], ca, dacă vrea să nu moștenească veșnic acel loc „unde este plângerea și scrâșnirea dinților"[1294], unde „focul lor nu se va stinge și viermii lor nu vor muri"[1295], atunci să nu adauge ceva acestui înscris, să nu scoată, să nu introducă, să nu schimbe [ceva]; în schimb, să îl compare cu exemplarele din care a copiat și să îl corecteze la literă și să îl separe [prin punctuație][1296]; și să nu aibă cu sine vreun codice necorectat sau fără punctuație, ca nu cumva dificultatea sensurilor – în cazul în care codexul este lipsit de punctuație – să creeze cititorilor neclarități mai mari.

EPISTOLA LXXXI[1297]

Către Rufin

1. Scrisoarea ta mi-a arătat că ai zăbovit mult timp la Roma. Nu mă îndoiesc că ai fost chemat în locul natal de dorul de a revedea

---

[1293] *Cf. Matei* 25, 41.

[1294] *Matei* 22, 13.

[1295] *Marcu* 9, 44.

[1296] Rufin îi cere celui care îi copiază traducerea să colaționeze copiile pe care le folosește, să emendeze textul literă cu literă și să îi adauge punctuație.

[1297] Data scrisorii: anul 399. Locul: Betleem. Fericitul Ieronim îl mustră pe Rufin pentru anumite pasaje din scrisoarea LXXX în care se simte atacat (vezi LXXX, cap. 1 și nota aferentă titlului). Anterior, între cei doi avuseseră loc și alte dispute pe teme origeniste, care se încheiaseră cu o împăcare publică în 397, în biserica Învierii din Ierusalim. Tonul prietenos al scrisorii LXXXI nu anunță ruptura definitivă a prieteniei sale cu Rufin, care totuși va surveni, din cauza intervenției apropiaților lui Ieronim din Roma, și anume Pammachius, Oceanus și Marcella, care vor reține scrisoarea LXXXI, împiedicând-o să ajungă la Rufin. Aceștia o vor substitui cu scrisoarea LXXXIV, adresată în privat prietenilor săi din Roma, în care Ieronim, deși nu-l numește pe Rufin, îi atacă activitățile sale literare în detaliu. (n.ed.)

părinții spirituali: doliul pentru mama ta te împiedica să mergi acolo, ca nu cumva să deplângi și mai mult la fața locului [o pierdere] pe care, chiar și absent, abia ai putut s-o înduri. Te plângi că fiecare este rob dispoziției sale și nu este de acord cu judecata noastră. Dumnezeu însă este martor al conștiinței noastre. După ce ne-am împăcat, [reluându-ne] prietenia, nu a mai intervenit nicio ranchiună din pricina căreia să rănim pe cineva, ba mai mult, am luat toate prevederile, ca nu cumva împrejurarea să se întoarcă în rea-voință. Dar ce putem face dacă fiecare socotește că face drept ceea ce face și dacă îi pare drept să muște din nou, în loc să muște o singură dată? Prietenia adevărată nu trebuie să ascundă ceea ce simte.

Mica prefață a cărților Περὶ ἀρχῶν mi-a fost trimisă și am înțeles, din stil, că este a ta; indirect, ba chiar pe față, sunt atacat. În ce spirit a fost scrisă, tu știi; în ce fel este înțeleasă, este clar și pentru proști. Puteam și eu, care adesea am pronunțat pledoarii plăsmuite, să recurg la artificii vechi și să te laud după modelul tău. Dar e departe de mine să imit ceea ce îți reproșez ție. Ba, mai degrabă, mi-am moderat exprimarea așa încât să scap și de reproșul care mi se face și, cât depinde de mine, să nu rănesc un prieten, chiar dacă el m-a rănit. Dar eu te rog, dacă în continuare vrei să urmezi pe cineva, mulțumește-te cu propria ta judecată. Căci fie sunt bune cele pe care le dorim, fie sunt rele. Dacă sunt bune, nu duc lipsă de ajutorul altuia, dacă sunt rele, mulțimea celor care păcătuiesc nu oferă protecție greșelii. Am vrut mai degrabă să-ți adresez în particular și prietenește acest sfat, decât să mă las provocat și să mă dezlănțui în public. După cum vei observa, eu cultiv cu sinceritate prieteniile și împăcările și nu țin, după expresia lui Plautus, cu o mână o piatră și cu cealaltă dăruiesc pâine.

2. Fratele meu Paulinianus nu s-a întors încă din țara sa și cred că l-ai văzut, la Aquileea, în preajma sfântului papă Chromatius. Cât despre sfântul preot Rufinus, l-am trimis cu o treabă la Mediolanum, trecând prin Roma, și l-am rugat să-ți facă o vizită în numele prieteniei și al respectului nostru. Celorlalți prieteni le-am recomandat aceeași atitudine: „Nu vă mușcați unii pe alții, ca să nu vă pierdeți reciproc". De-acum ține de moderația ta și a celor ca tine să nu dai niciun prilej celor nerăbdători: nu-i vei găsi pe toți asemănători mie, care să poată să se delecteze cu laude închipuite.

EPISTOLA LXXXII[1298]

Către Teofil

1. Scrisoarea ta te arată că ești posesor al moștenirii Domnului, Cel care, înainte de a merge la Tatăl, spunea apostolilor: „Pacea Mea v-o dau vouă, pacea Mea v-o las vouă”[1299]. Scrisoarea ta a dovedit și faptul că ești stăpân al acelei beatitudini la care sunt chemați „fericiții făcători de pace”[1300]. Tu mângâi ca un tată, instruiești ca un magistru, orânduiești ca un arhiereu. Vii la noi nu cu severitatea vergii, ci cu duhul blândeții și al bunătății[1301], ca să te faci îndată, chiar din primele cuvinte, ecoul umilinței lui Hristos, Cel care a mântuit neamul omenesc nu cu tunete și fulgere, ci scâncind în iesle și zăcând pe cruce. Căci citiseși ceea ce în vechime fusese prorocit ca prefigurare a Lui: „Amintește-ți, Doamne, de David și de întreaga sa blândețe!”[1302] și ceea ce s-a realizat mai apoi în propria Lui Persoană: „Învățați de la Mine, fiindcă sunt bun și smerit la inimă!”[1303] Pornind de la aceasta și strângând multe texte din sfintele cărți, privitoare la elogierea păcii, zburând, precum albinele, peste câmpurile Scripturilor, ai cules, printr-o iscusită vorbire, orice ai găsit dulce și împăciuitor. Așadar, noi, cei care alergăm către pace, am fost încurajați de tine; suflul mai puternic al exortației tale a umflat pânzele noastre ridicate pentru navigație; prin urmare, am băut dulcile valuri ale păcii nu cu înghițituri forțate și care provoacă silă, ci [sorbindu-le] cu nesaț și deplină dorință.

2. Dar ce facem noi, în a căror putere stă numai dorința de pace, nu și realizarea ei? Și, cu toate că dorința își află răsplată la Dumnezeu chiar și numai pentru intenție, totuși o lucrare nerealizată, în ciuda dorinței noastre, ne umple de o adâncă tristețe. Ceea

[1298] Data scrisorii: anul 397. Locul: Betleem. După o primă scrisoare (LXIII) către Ieronim în 397, Teofil al Alexandriei îi trimite lui Ieronim o a doua scrisoare, îndemnându-l din nou să se împace cu Ioan al II-lea al Ierusalimului. Ieronim îi răspunde că nu este nimic mai de dorit decât pacea, dar că aceasta trebuie să fie una reală, nu una amestecată cu tiranie și ipocrizie. (n.ed.)

[1299] *Ioan* 14, 27.

[1300] *Matei* 5, 9.

[1301] *Cf. 1 Corinteni* 4, 21.

[1302] *Psalmul* 131, 1.

[1303] *Matei* 11, 29.

ce știind și apostolul, anume că o pace desăvârșită constă, firește, în dorința ambelor părți, a spus: „Să aveți pace cu toți oamenii, atâta câtă există în voi”[1304], iar prorocul a spus, la rândul lui: „Pace, pace. Dar unde este pacea?”[1305] Căci nu-i nimic măreț să ceri pacea prin vorbă, dar s-o distrugi prin faptă. Una este să te străduiești, alta să dovedești; prin cuvinte răsună concordia, prin fapte e înfăptuită înrobirea. Și noi dorim pacea; și nu numai că o dorim, dar o și cerem prin rugăminți.

Dar pacea lui Hristos e cea pe care o dorim, pacea adevărată, pacea fără dușmănii, pacea în care să nu fie inclus războiul, pacea care nu-i supune pe adversari, ci care îi unește ca pe niște prieteni. De ce să numim tirania altora pace și nu redăm fiecărui lucru numele său? Acolo unde este ură, se numește dușmănie. Acolo unde este iubire, numai acolo să se numească pace. Noi nici nu scindăm Biserica, nici nu ne separăm de comuniunea Părinților; încă din leagăn, ne-am hrănit de la aceștia, ca să zic așa, cu lapte credinței universale. Căci nimeni nu aparține mai mult Bisericii decât cel care nu a fost niciodată eretic. Dar noi nu știm ce înseamnă pacea fără iubire, nici comuniunea fără pace. Căci citim în Evanghelie: „Dacă vei duce darul tău la altar și acolo îți vei aminti că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, în fața altarului, și mergi mai întâi să te împaci cu fratele tău; și, revenind, abia atunci oferă darul tău”[1306]. Dacă nu putem oferi darurile noastre fără pace, cu cât mai mult nu putem primi trupul lui Hristos! Cu ce conștiință voi răspunde la Euharistia lui Hristos: „Amin!”, dacă mă îndoiesc de iubirea celui care mi-o oferă?

3. Te rog să mă asculți cu răbdare și să nu iei adevărul drept lingușire. Oare poate fi cineva în comuniune cu tine și în același timp cu voie potrivnică? Cineva care, întinzând mâna, întoarce fața și, în mijlocul ospățului sacru, dă sărutarea lui Iuda? La sosirea ta – după cum cred – mulțimea călugărilor nu se teme, ci se bucură; când îți ies în întâmpinare cu mult zel, ieșind din ascunzătorile din deșert, doresc să se întreacă prin umilința lor. Cine îi silește pe aceștia să iasă? Oare nu iubirea față de tine? Cine îi adună la un loc pe cei despărțiți prin deșert? Oare nu afecțiunea față de tine? Căci trebuie ca părintele să fie iubit. Să fie iubit ca

[1304] *Romani* 12, 18.
[1305] *Ieremia* 6, 14.
[1306] *Matei* 5, 23-24.

părinte și episcop, nu să fie temut. Există un străvechi adagiu: „Cine se teme de cineva îl urăște; celui pe care îl urăște îi dorește moartea”[1307]. De aceea și în Scriptura noastră sfântă – deși primii ani ai pruncilor constau în teamă – se spune: „Iubirea desăvârșită alungă frica”[1308].

Nu ceri ca monahii să-ți fie supuși și de aceea îi ai mai mult supuși. Tu le oferi o sărutare, ei își apleacă grumajii. Tu te arăți ca un soldat și dobândești să le fii general, tu ești ca unul din mulțime și astfel ajungi singurul care se înalță din mulțime. Repede se indignează libertatea dacă este oprimată prin forță. Nimeni nu domină mai mult un om liber decât cel care nu-l silește să devină sclav. Cunoaștem canoanele bisericești, nu ignorăm rangurile fiecăruia. Dar până la această vârstă, atât prin lectură, cât și prin experiențele zilnice, am învățat multe, am experimentat multe. Cine lovește cu bice cu țepi de metal și se fălește că are degetele mai groase decât coapsele tatălui său repede risipește regatul blândului David. Fără îndoială, poporul roman nu a suportat trufia nici măcar din partea unui rege. Acel comandant al armatei israelite care nimicise Egiptul cel cu zece ținuturi și sub a cărui stăpânire se supuneau cerul, pământul, mările, este lăudat ca cel mai blând dintre toți oamenii pe care i-a zămislit atunci pământul. Și de aceea a și obținut domnia pentru patruzeci de ani, fiindcă domolea trufia puterii prin bunătate și blândețe. Este lovit cu pietre de popor și se roagă pentru cei care îl lovesc; vrea ca mai degrabă să fie șters el din cartea lui Dumnezeu, decât să piară turma care îi fusese încredințată. Căci dorea să-L imite pe Acel Păstor pe Care Îl știa că urma să poarte pe umerii Săi chiar oile rătăcite. „Păstorul cel bun” – spune Mântuitorul – „își dă viața pentru oile sale”[1309]. Și ucenicul Păstorului celui bun dorește să fie anatemizat el în locul fraților săi, al rudelor sale de sânge, care sunt israeliții. Și, dacă acela dorește să piară ca să nu piară cei pierduți, oare nu cu atât mai mult bunii Părinți trebuie să se îngrijească din timp să nu-i provoace la mânie pe fiii lor și să nu-i silească, printr-o prea mare asprime, chiar și pe cei foarte blânzi să devină și ei duri?

4. Specificul scrisorii mă silește să vorbesc mai pe scurt, durerea, mai pe larg. Scrie în acea epistolă a sa – pe care o pretinde

[1307] ENNIUS, *apud* CICERO, *De Officiis*, II, 23.
[1308] *1 Ioan* 4, 18.
[1309] *Ioan* 10, 11.

pașnică, dar, după cum o simt eu, foarte mușcătoare – că nu a fost rănit niciodată de mine, nici nu a fost numit eretic. Dar în ce fel mă rănește el însuși, vânturând faptul că sunt bolnav de o boală foarte gravă și că sunt un rebel al Bisericii? Sfâșiat de unii, îl acuză pe un altul și îl silește să vorbească pe cel care, datorită unei hotărâri foarte înțelepte, a păstrat tăcerea; prin acest fapt, el demonstrează că îi cruță pe adversari și că-l rănește pe cel care nu l-a rănit. Mai înainte ca fratele meu să fie hirotonisit, spune că între el și sfântul papă Epifanie nu a existat nicio dispută privitoare la dogme. Și ce motiv îl silea – după cum scrie totuși chiar el – să discute în public lucruri de care nimeni nu-l întreba? Căci înțelepciunea ta știe că disputele de acest fel sunt primejdioase și că nimic nu este mai sigur - dacă nu este, poate, absolut necesar să vorbești – decât să păstrezi tăcerea asupra unor chestiuni importante. De bună seamă, fiindcă el a avut un atât de mare talent și un fluviu de elocvență, încât să spună că într-un singur tratat ecleziastic a cuprins toate subiectele, despre care știm că, în privința fiecăruia, cei mai învățați oameni au scris mii și mii de rânduri? Dar ce mă privește asta pe mine? Să o cunoască acela care a auzit, să o știe cel care a scris! În ce mă privește, el însuși mă eliberează de vina de a-l fi acuzat. Eu nici nu am fost de față, nici nu am auzit. Sunt unul din mulțime, ba mai mult, nici chiar atât, fiindcă, în timp ce mulți strigau, eu am tăcut. Să comparăm rolurile jucate de acuzator și de cel acuzat și să acordăm încredere mai degrabă celui care se remarcă fie prin merit personal, fie prin viața sa, fie prin învățătura sa.

5. Oare nu vezi că, închizând ochii, ca să zic așa, eu stăpânesc cele mai importante lucruri, nu atât exprimând ceea ce am conceput în minte, cât arătând ceea ce vreau să trec sub tăcere? Am înțeles și am aprobat felul în care procedezi, faptul că, îngrijindu-te de pacea Bisericii, treci peste toate astupându-ți urechile, ca la cântecele de sirenă. De altminteri, tu, care de la o fragedă vârstă te-ai inițiat în literatura sfântă, știi în ce sens este exprimată fiecare idee, în ce fel un discurs este cumpănit cu „înțelesuri ambigue", încât nici să nu condamne învățăturile străine, nici să nu respingă învățăturile noastre. Dar credința pură și mărturisirea deschisă nu cer întorsături și subtilități verbale. Ceea ce se crede cu simplitate trebuie mărturisit tot cu simplitate. Aș fi putut fără reținere să strig sus și tare și chiar și între săbii și focuri babiloniene să spun: „De ce se întreabă ceva și se răspunde altceva? De ce nu există o mărturisire

simplă, deschisă?" El se teme de toate, atenuează toate, lasă toate în ambiguitate și pășește ca pe vârfuri de sulițe. Dar, din dorința și în așteptarea păcii, nu-i pun la dispoziție cuvinte supărării mele clocotitoare. Să se plângă alții în chip nemăsurat, cel rănit de aceștia nu îndrăznește să-i rănească la rându-i. Eu voi păstra acum tăcere; în privința tacticii mele, voi simula fie nepriceperea, fie teama. Într-adevăr, dacă l-aș acuza, oare ce nu mi-ar face el, care, după propria-i mărturisire, mă ponegrește când îl laud?

6. Întreaga lui scrisoare este plină nu atât de expunerea credinței, cât de insulte la adresa noastră. Numele meu, lipsit de orice formulă de politețe cu care noi, oamenii, obișnuim să ne mângâiem unul pe altul, este în mod frecvent pus în discuție, rupt bucată cu bucată, defăimat, ca și cum ar trebui să fiu șters din cartea celor vii. Chiar dacă scrisoarea lui m-ar fi ofensat sau dacă m-aș fi preocupat vreodată de fleacuri de acest fel, eu, care din adolescență am stat închis într-o chilie de mănăstire, aș fi vrut întotdeauna mai degrabă să fiu decât să par a fi cineva. Pe câțiva dintre noi îi numește cu o oarecare considerație în așa fel încât să-i ponegrească apoi, ca și cum nu am putea și noi să spunem acele lucruri despre care nimeni nu mai păstrează tăcere. Îl învinuiește pe cel devenit cleric din sclav, deși chiar el însuși are câțiva clerici de aceeași condiție; și a citit că Onisim, botezat[1310] pe când Sfântul Pavel se afla în lanțuri, a început să exercite funcția de diacon fiind încă sclav. Agită mereu în public cuvântul „sicofant" și, ca să nu fie constrâns să aducă dovada, spune că vorbește doar din auzite. O, dacă și mie mi-ar fi pe plac să spun ceea ce strigă sus și tare mulți și dacă aș încuviința clevetirile altora! Ar înțelege deja că știm și noi ceea ce știu toți și că am auzit și eu ceea ce nu ignoră nimeni. Vorbește de răsplăți care i-au fost acordate pentru a repara o calomnie. Cine nu s-ar teme de un spirit atât de pătrunzător și de versat? Cine ar putea să răspundă unui atât de măreț fluviu de elocință? Ce este mai rău: să înduri calomnia, sau s-o proferezi? Să-l acuzi pe cel pe care va trebui să-l iubești apoi, sau să acorzi iertare unui păcătos? Ce e mai greu de suportat: din sicofant să devii edil sau consul? Știe și el ceea ce țin sub tăcere, ceea ce vorbesc, ceea ce am auzit eu însumi, ceea ce, poate din teamă de Hristos, refuz să cred.

7. Mi-a reproșat că l-am tradus pe Origen în latină. Acest lucru l-am făcut nu numai eu, ci și Ilarie Mărturisitorul. Și totuși fiecare

[1310] Literal: „renăscut" (*renatum*). Vezi *Filimon* 1, 10 și urm. (n.ed.)

dintre noi a tăiat toate pasajele dăunătoare și le-a tradus pe cele folositoare. Să le citească el însuși, dacă e în stare – căci consider că, datorită conversațiilor asidue și legăturii sale zilnice cu romanii, nu ignoră limba latină –, sau – dacă, desigur, nu s-a inițiat în profunzime în această limbă – să-i traducă cei care fac de obicei acest lucru; și atunci va ști că eu trebuie să fiu lăudat chiar pentru acel lucru pentru care m-a acuzat.

Într-adevăr, după cum i-am recunoscut întotdeauna lui Origen exegeza și comentariul Scripturilor, în aceeași măsură i-am negat, cu foarte multă fermitate, adevărul dogmelor. Oare eu îl trimit pe Origen în mijlocul mulțimii? Oare îl asociez celorlalți autori și nu precizez că într-un fel îi consider pe apostoli, în alt fel pe ceilalți autori? Că aceia spun întotdeauna lucruri adevărate, pe când aceștia, ca oameni obișnuiți, greșesc în câteva privințe. Există un nou fel de apărare, acela de a nu nega astfel defectele lui Origen, în măsura în care îi acuzi și pe ceilalți laolaltă cu el. De bună seamă, pentru că nu ai îndrăzni să-l aperi în mod deschis, îl protejezi prin atribuirea unei erori asemănătoare multora. Pe de altă parte, nimeni nu a putut să citească cele șase mii de tomuri ale lui Origen, pe care nici nu le-a scris el însuși; și mi-e mai ușor să cred că a mințit mai degrabă transmițătorul textului decât autorul însuși.

8. De asemenea, spune că fratele meu este pricina discordiei – un om care stă retras într-o chilie de mănăstire și consideră demnitatea de cleric nu o onoare, ci o obligație. Și, după ce pe noi până astăzi ne-a hrănit prin afișarea unei păci false, a tulburat urechile prelaților apuseni, spunându-le că un adolescent, aproape un copil, a fost rânduit preot în dioceza sa din Betleem. Dacă acest lucru este adevărat, niciunul dintre episcopii din Palestina nu-l ignoră. Căci mănăstirea sfântului papă Epifanie, care se numește Becos Abacuc, în care a fost rânduit preot fratele meu, este așezată pe teritoriul Eleutheropolisului, nu al Ierusalimului. Și apoi vârsta sa este cunoscută de Fericirea Ta și, deoarece a ajuns la treizeci de ani, socotesc că nu e nimic de blamat în această privință, căci aceasta este vârsta desăvârșită, conform misterului omului, asumat de Hristos[1311]. Să-și amintească de Legea Veche și va vedea că în tribul levitic poți fi ales ca preot după douăzeci și cinci de ani. Sau, dacă numai pentru acest fragment se urmărește adevărul din textul ebraic, să

[1311] *Cf. Luca* 3, 23.

afle că preoții se consacrau la treizeci de ani. Și, ca nu cumva să spună: „Cele vechi au trecut; iată, toate s-au făcut noi”[1312], să asculte împreună cu Timotei: „Nimeni să nu disprețuiască tinerețea ta”[1313]. De altfel, el însuși, când a fost rânduit episcop, nu avea o vârstă cu mult diferită de cea la care se află acum fratele meu. Sau, dacă ceea ce este permis pentru episcopi nu este permis pentru preoți, ca să nu pară, prin antifrază, că sunt în discrepanță cu numele lor, de ce el însuși a rânduit un preot sau de aceeași vârstă, sau de o vârstă mai mică și, ceea ce este mai grav, slujitor al unei alte Biserici? Căci, dacă nu poate să fie în pace cu fratele meu, cu excepția [cazului în care acesta] i se supune – și asta împotriva episcopului care l-a rânduit –, demonstrează că el nu dorește atât pacea, cât răzbunarea cu prilejul păcii, și că nici nu este mulțumit de liniștea altuia și de răgazul păcii, cât timp nu obține întregul avantaj al amenințărilor sale. Chiar dacă el însuși[1314] l-ar fi rânduit, totuși, dacă acesta[1315], iubitor de singurătate, ar vrea să se retragă și să nu mai exercite nicio slujire prin care să divizeze Biserica, nu i-ar datora nimic, în afară de respectul cuvenit tuturor înalților slujitori ai Bisericii.

9. Până acolo s-a întins apologia lui, mai bine zis, acuzația lui, diatriba încâlcită pe care a îndreptat-o împotriva noastră. Eu i-am răspuns printr-o scrisoare, pe scurt și în treacăt, ca să înțeleagă din cele pe care le-am spus de ce am tăcut; și să știe că noi, oamenii, suntem niște ființe înzestrate cu rațiune și că putem să înțelegem gândirea sa; că nu avem spiritul atât de tocit, încât să auzim, în felul animalelor lipsite de judecată, numai sunetul cuvintelor, și nu ideile. Acum însă te rog să fii îngăduitor cu durerea mea; și să știi că, dacă este o trufie să răspunzi, este o trufie mult mai mare să acuzi. Deși eu ți-am răspuns astfel încât să-ți dezvălui mai degrabă tăcerea decât un discurs. De ce, de la distanță, cer ei pacea și, totodată, vor ca aceasta să ne fie impusă nouă de alții? Să fie ei iubitori de pace și pe dată pacea va veni din urmă. De ce abuzează de numele Sfinției Tale împotriva noastră, pentru a ne înspăimânta? De ce, în timp ce scrisoarea ta face să se audă pacea și blândețea, cuvintele lor exprimă, în chip amenințător, duritatea? În fine, avem dovada despre cât de pașnică și de armonioasă a fost scrisoarea pe

---

[1312] 2 *Corinteni* 5, 17.

[1313] 1 *Timotei* 4, 12.

[1314] Ioan, episcopul Ierusalimului.

[1315] Paulinianus.

care ne-ai trimis-o prin preotul Isidor din faptul că cei care se laudă că vor pacea, în realitate, nu vor să ne-o redea. Așadar, să aleagă ceea ce vor: sau suntem buni, sau suntem răi. Dacă suntem buni, să ne lase în pace; dacă suntem răi, de ce doresc tovărășia celor răi? A învățat din experiență cât valorează umilința cel care acum o disimulează. Cel care, prin propria chibzuință, a putut să unească lucrurile odinioară despărțite dovedește că, urmând dorința altuia, le rupe în bucăți pe cele unite.

10. De curând, el a cerut și a obținut împotriva noastră exilul. O, dacă ar fi putut să împlinească acest lucru, pentru ca, după cum i se impută intenția drept fapt împlinit, tot astfel și noi să fi purtat cununa exilului nu numai ca dorință, ci și în realitate! Mai degrabă vărsându-și sângele și pătimind decât adresând altuia insulte a fost întemeiată Biserica lui Hristos. A crescut prin persecuții, a fost încununată prin morți martirice. Or, dacă numai aceștia lângă care trăim iubesc rigoarea și știu nu să suporte persecuția, ci să o provoace, sunt și aici iudei, precum și eretici cu învățături diferite și, mai ales, preaticăloșii manihei; de ce nu îndrăznesc să-l rănească pe vreunul dintre aceștia nici măcar cu un cuvânt? Numai pe noi doresc să ne alunge? Noi singuri, care suntem în comuniune cu Biserica, suntem acuzați că scindăm Biserica? Te întreb, oare nu e dreaptă cererea noastră ca sau să-i alunge împreună cu noi și pe aceia, sau să ne păstreze și pe noi cu ei? Afară doar de cazul în care ne-ar onora mai mult prin asta, anume prin faptul că ne separă de eretici, cel puțin, prin exil. Un călugăr, vai, îi amenință cu exilul pe alți călugări și chiar îi duce în exil, iar acest călugăr se fălește că ocupă un scaun apostolic! Dar acest soi de călugări nu știe să cedeze în fața spaimei și sub sabia atârnată deasupra sa își pune mai degrabă grumazul decât mâinile. Căci cine dintre călugări, care au putut să se exileze din patrie, nu se simte exilat din lume? De ce mai este nevoie și de autoritatea publică, și de cheltuielile rescriptului, și de alergările într-o parte și într-alta prin întreaga lume? Să ne atingă măcar cu degetul și vom pleca din proprie inițiativă. „Al Domnului este pământul și întinderea sa."[136] Hristos nu este ținut închis într-un loc.

11. Pe lângă aceasta, în legătură cu ceea ce scrie el, anume că noi, prin intermediul tău și al Bisericii romane, suntem în comuniune

[136] *Psalmul* 23, 1.

cu el, de care, deși suntem foarte aproape, părem totuși că suntem separați, nu este nevoie să mergem atât de departe; chiar și aici, în Palestina, suntem legați de el în același fel. Și, ca nici acest loc să nu pară departe, în micul târg Betleem suntem asociați prin împărtășire cu preoții lor, în măsura în care acest lucru ține de noi. Din care fapt este limpede că durerea pe care el ne-o provoacă în particular nu trebuie să o considerăm drept problemă a Bisericii; căci nici furia unui singur om, ba chiar a altora, prin el, nu trebuie denumită prin cuvântul general de „Biserică".

De aceea, ceea ce am spus la începutul scrisorii repet și acum, că noi vrem pacea lui Hristos, că dorim adevărata armonie și te rog să-l sfătuiești pe acela să nu obțină pacea cu forța, ci să o dorească. În privința trecutului, să fie mulțumit cu necazul pe care ni l-au pricinuit insultele sale. Să facă, cel puțin, să fie date uitării vechile răni printr-o iubire înnoită. Să fie așa cum a fost înainte, când, conform voinței sale, manifesta iubire față de noi. Cuvintele sale să nu izvorască din furia altuia. Să facă ce vrea el, nu ceea ce este silit să vrea. Fie ca arhiereu, să poruncească tuturor în mod imparțial, fie ca imitator al apostolului, să slujească, în mod egal, pentru salvarea tuturor. Dacă s-ar arăta pe sine astfel, i-am oferi din proprie inițiativă mâinile, i-am întinde brațele; să aibă în noi prieteni și părinți; și să simtă că, precum lui Hristos, și lui însuși îi suntem supuși, ca și tuturor sfinților.

„Iubirea este răbdătoare, iubirea este generoasă, iubirea nu este invidioasă, nu se umflă [de trufie], pe toate le suferă, pe toate le crede."[1317] Iubirea este mama tuturor virtuților; este ca o frânghie întărită de trei ori, după zicerea apostolului, care spune: „Credința, nădejdea, iubirea"[1318]. Credem și nădăjduim; și astfel, prin credință și nădejde, suntem uniți prin lanțul iubirii. Căci de aceea și noi ne-am părăsit patriile noastre, ca să trăim în liniște și fără dușmănii pe câmpuri și în pustiuri; ca să-i venerăm pe arhiereii lui Hristos – totuși pe aceia care propovăduiesc adevărata credință –, nu prin teama față de stăpâni, ci prin cinstirea datorată părinților; ca să manifestăm deferență față de episcopi în calitatea lor de episcopi, iar nu ca să fim siliți să slujim, în numele altuia, unor oameni cărora nu vrem să le slujim. Nu suntem cu inima atât de orgolioasă încât să nu știm ceea ce se datorează preoților lui Hristos.

[1317] *1 Corinteni* 13, 4.

[1318] *1 Corinteni* 13, 13.

Căci cine îi primește nu îi primește atât pe ei, cât pe Acela ai cărui episcopi sunt[1319]. Dar și aceștia să fie mulțumiți cu cinstirea de care au parte. Să știe că sunt părinți, nu stăpâni, mai ales față de cei care, disprețuind dorințele de înălțare ale veacului, nu pun nimic mai presus de liniște și de răgaz.

Să dea Atotputernicul Hristos Dumnezeu ca, prin rugăciunile tale, să fim uniți nu în numele unei păci false, ci printr-o iubire adevărată și credincioasă; ca nu cumva, mușcându-ne unul pe altul, să ne pricinuim unul altuia pieirea!

EPISTOLA LXXXIII[1320]

Pammachius și Oceanus către Ieronim

Pammachius și Oceanus, către preotul Ieronim, salutare!

Un sfânt dintre frați ne-a adus papirii unui oarecare. Aceștia conțineau, tradus în limba latină, un volum cu numele lui Origen, intitulat Περὶ ἀρχῶν. Și, pentru că în acești papiri sunt multe lucruri care tulbură spiritele noastre slabe, expresii pe care noi le socotim mai puțin conforme cu dreapta credință – presupunem chiar că, pentru disculparea autorului, au fost sustrase din cărțile lui multe pasaje care ar fi putut să probeze impietatea lui deschisă – noi rugăm Excelența Ta să binevoiești să-ți dai osteneala, în mod special, nu atât pentru folosul nostru, cât pentru al tuturor celor care locuiesc în Roma, de a face cunoscută cartea lui Origen despre credință, numită mai sus, traducând-o tu însuți în modul în care a fost editată de autor; și să dai în vileag ceea ce a fost interpolat de apărătorul său; în sfârșit, să respingi și să condamni [ideile] care, în aceste pagini pe care le-am trimis Sfinției Tale, au fost spuse fără pricepere, contrar credinței universale. Cu mare finețe, în prefața cărții sale a făcut aluzie la Sfinția Ta, dar neamintindu-ți numele,

---

[1319] *Cf. Matei* 10, 40.

[1320] Data scrisorii: toamna anului 398. Pammachius și Oceanus îi cer Fericitului Ieronim să facă o traducere exactă și completă a cărții Περὶ ἀρχῶν a lui Origen, pentru a respinge abaterile de la credința creștină adevărată (despre Pammachius, vezi nota aferentă titlului epistolei LVII; despre Oceanus, vezi nota aferentă titlului epistolei LXIX).

[spunând] că ar împlini el însuși o lucrare făgăduită de tine [și] invocând indirect faptul că tu împărtășești sentimente similare. Risipește, așadar, bănuielile oamenilor și condamnă-l pe acuzator, ca nu cumva, dacă tu nu vorbești clar, să pară că ești de acord cu el.

EPISTOLA LXXXIV[1321]

Către Pammachius și Oceanus

Ieronim, către frații Pammachius și Oceanus, salutare!

1. Micile pagini pe care mi le-ați trimis mi-au pricinuit niște ofense la adresa onoarei mele; în asemenea fel dezvăluie ele talentul [autorului lor], încât înlătură de la el buna-credință și justețea. Pentru că aceleași lucruri se întâmplă și la Alexandria, și la Roma, și aproape pe întreg globul pământesc, unde acești oameni de ispravă au avut obiceiul să arunce încoace și încolo vorbe pe seama numelui meu și mă iubesc atât de mult, încât fără mine nu ar putea să fie eretici. Voi lăsa la o parte persoanele și voi răspunde numai faptelor și învinuirilor. Căci nu mi-ar fi de vreun folos ca pe cei care mă vorbesc de rău să-i vorbesc, la rândul meu, de rău și să-i mușc pe adversari prin legea talionului, mie, căruia mi se poruncește să nu întorc răul pentru rău, ci să înving răul prin bine, să mă las umplut de vorbe de ocară și celui care mă lovește să-i întorc și celălalt obraz.

2. Mi se reproșează că odinioară l-am lăudat pe Origen. Dacă nu mă înșel, este vorba de două fragmente: mica prefață către Damasus, din omiliile cu privire la *Cântarea Cântărilor*, și prologul la cartea *Nume ebraice*. Ce se spune acolo despre dogmele Bisericii? Ce se spune despre Tatăl, Fiul și Sfântul Duh? Ce se spune despre învierea trupului? Ce se spune despre natura și esența sufletului? Avem de-a face cu o simplă tălmăcire și o simplă învățătură care,

[1321] Data scrisorii: anul 399. Locul: Betleem. Pe un ton calm, Ieronim prezintă și justifică atitudinea sa față de Origen, minimalizând entuziasmul său timpuriu pentru scriitorul grec. Ieronim se ocupă de erorile lui Origen, de starea textului scrierilor sale și de autenticitatea *Apologiei în favoarea lui Origen* compuse de martirul Pamfil (despre Pammachius, vezi nota aferentă titlului epistolei LVII; despre Oceanus, vezi nota aferentă titlului epistolei LXIX). (n.ed.)

în termeni simpli, a fost lăudată. Acolo nu a fost cuprins nimic în legătură cu credința, nimic în legătură cu dogmele. Se dezbate numai un pasaj cu caracter moral și se împrăștie norul alegoriei printr-o expunere senină. L-am lăudat pe exeget, nu pe dogmatist, am lăudat talentul, nu credința, filosoful, nu apostolul. Iar dacă oamenii vor să știe judecata mea asupra lui Origen, să citească *Comentariile la Ecclesiast*, să parcurgă cele trei volume cu privire la *Epistola către Efeseni* și vor înțelege că eu întotdeauna am mers împotriva doctrinei sale. Căci ce prostie este asta, să lauzi astfel învățătura cuiva încât să-i urmezi și blasfemia? Și Fericitul Ciprian se folosește de Tertulian ca de un învățător, după cum o dovedesc scrierile sale; și, deși este încântat de spiritul eruditului și pasionatului bărbat, nu-l urmează împreună cu el pe Montanus și pe Maximilla. Apolinarie scrie cărți foarte puternice împotriva lui Porphyrius; Eusebius a compus în chip admirabil *Istoria bisericească*; unul dintre ei susține totuși o iconomie redusă la jumătate a lui Hristos; celălalt este un apărător foarte deschis al impietății lui Arie. „Vai de cei care numesc binele rău și răul bine", spune Isaia, „și de cei care fac amarul dulce și dulcele amar"[1322]. Nici nu trebuie să negăm lucrurile bune ale adversarilor noștri – dacă există la ei ceva demn de laudă –, nici nu trebuie să lăudăm defectele prietenilor noștri; ci trebuie judecat fiecare în parte nu după importanța persoanelor, ci a lucrurilor realizate. Și Lucilius este criticat, pentru că aleargă cu un picior metric dezordonat; și totuși îi sunt lăudate vorbele de duh și spiritul.

3. Pe când eram tânăr, eram stăpânit de o minunată pasiune de a învăța, dar mă feream să fiu autodidact, după cum îndrăznesc să fie unii. L-am ascultat adesea, la Antiohia, pe Apolinarie din Laodiceea și îi eram devotat; și, în timp ce mă instruia în Sfintele Scripturi, nu am admis niciodată controversata sa dogmă cu privire la mintea rațională [a lui Hristos]. Deja capul mi se acoperise de fire albe și se cădea să fiu mai degrabă învățător decât ucenic. Totuși am pornit spre Alexandria ca să-l ascult pe Didim; îi aduc mulțumiri pentru multe lucruri. Ceea ce încă nu știam, am învățat de la el; iar ceea ce știam deja, nu am pierdut, urmând învățătura lui. Oamenii credeau că îmi isprăvisem studiile; dar, din nou, la Ierusalim și la Betleem, cu ce osteneală și cu câtă cheltuială l-am avut profesor,

1322 *Isaia* 5, 20.

noaptea, pe Baranina! Căci se temea de iudei și mi se înfățișa ca al doilea Nicodim. Îi menționez adesea, în micile mele scrieri, pe toți acești maeștri. Desigur, învățăturile lui Apolinarie și ale lui Didim se opun una alteia. Așadar, să mă răpească ambele cete, și dintr-o parte, și dintr-alta, pentru că mărturisesc că fiecare dintre cei doi mi-a fost profesor.

Dacă este permis să urăști oamenii și să detești vreun neam, îi resping cu o extraordinară ură pe circumciși. Căci până azi Îl prigonesc pe Domnul nostru Iisus Hristos în sinagogile Satanei. Cineva ar putea să-mi reproșeze de ce am avut ca profesor un iudeu. Dar îndrăznește vreunul să dea la iveală scrisoarea mea către Didim, adresată ca unui maestru? Mare vină are un discipol, dacă l-am numit „maestru" pe acest om bătrân și atât de învățat! Și totuși vreau să cercetez de aproape însăși scrisoarea, care a fost păstrată atâta vreme cu scopul de a mă calomnia; ea nu cuprinde nimic, în afară de formule de considerație și de salut. Acestea sunt lucruri prostești și fără prea mare importanță. Mai degrabă blamați-mi pasaje în care am apărat erezia, în care am lăudat dogma greșită a lui Origen. În acest fragment din *Isaia*[1323] în care sunt descriși doi Serafimi care aclamă, când acela îi interpretează drept Fiul și Sfântul Duh, oare nu eu am schimbat exegeza lui detestabilă, [propunând înțelegerea] celor două Testamente? Am în mâini cartea publicată în urmă cu douăzeci de ani. Toate opusculele mele, și în mod special *Comentariile*, rup în bucățele, în locurile oportune, acest mod de gândire păgân.

Mi se mai obiectează, de asemenea, faptul că am adunat la un loc cărțile aceluia mai mult decât pe ale tuturor celorlalți; o, dacă aș avea volumele tuturor comentatorilor, ca să compensez încetineala spiritului meu prin pasiunea pentru lectură! Mărturisesc că am adunat cărțile acestuia; și de aceea nu-i urmez greșelile, pentru că îi cunosc toate operele pe care le-a scris. Credeți în experiența mea, căci vorbesc ca un creștin către alți creștini: învățăturile lui sunt pline de venin, străine de Sfintele Scripturi, producând Scripturilor un act de violență. L-am citit, zic, l-am citit pe Origen; și, dacă a citi este o crimă, mărturisesc că am comis această crimă – și papirii alexandrini mi-au golit punga. Însă, dacă mă credeți, nu am fost niciodată origenist; dacă nu mă credeți, admiteți măcar că acum

[1323] *Isaia* 6.

am încetat să fiu. Dacă nici așa nu vă lăsați convinși, mă siliți ca, în apărarea mea, să scriu împotriva iubitului vostru autor, ca, dacă nu mă credeți când neg, să mă credeți măcar când acuz. Dar se crede mai cu plăcere în eroarea mea decât în corectitudinea mea. Și nu e de mirare; căci ei socotesc că eu sunt inițiat în aceleași mistere ca și acela și că, din cauza ființelor plăsmuite din lut, nu vreau să mărturisesc pe față ideile mele. Căci este hotărârea lor să nu arunce cu ușurință mărgăritare în fața porcilor, nici să nu dea lucrul sfânt înaintea câinilor[1324], ci să zică, împreună cu David: „În inima mea am ascuns cuvintele Tale, ca să nu păcătuiesc față de Tine"[1325]. Și în alt pasaj spune despre cel drept: „Cel care grăiește adevărul cu aproapele său"[1326], adică cu aceia care sunt casnicii săi în credință. Din aceste texte ei vor să se înțeleagă faptul că noi, care încă nu am fost inițiați, trebuie să ascultăm doar minciuna, de teamă ca, [asemeni unor] prunci alăptați, să nu ne înecăm dacă suntem hrăniți cu o mâncare mai consistentă. Însă cartea a șasea a *Stromatelor* (în care autorul pune laolaltă dogma noastră cu ideile lui Platon) îi învață foarte limpede cum să se unească între ei prin orgiile sperjururilor și ale minciunii.

4. Așadar, ce să fac? Să neg că eu împărtășesc aceeași învățătură? Nu vor crede. Să jur? Vor râde și vor zice: „Astfel de lucruri ne sunt la-ndemână acasă"[1327]. Voi face singurul lucru de care se feresc ei: să le dau în vileag tainele și misterele și să pun sub ochii tuturor toată această prudență pentru care ne iau în râs pe noi, cei simpli, încât cei care nu cred unui glas care neagă să creadă cel puțin unui condei care acuză. Căci de acest lucru se feresc cel mai mult, ca nu cumva propriile lor scrieri să fie îndreptate împotriva autorului lor preferat. Rostesc ușor cu jurământ ceea ce după aceea au de gând să dezlege printr-o altă încălcare a jurământului. Când vine vorba să subscrie la acuzare, tergiversează lucrurile și își caută subterfugii. Unul spune: „Nu pot să condamn ceea ce nimeni nu a condamnat". Altul: „În privința acestui lucru nu a fost statornicit nimic de către Părinți". Astfel, fac apel la autoritatea întregii lumi, ca să fie amânată necesitatea subscrierii. Câțiva spun cu mai multă fermitate: „În ce fel îi vom condamna pe cei pe care Sinodul de la Niceea nici nu

[1324] *Cf. Matei* 7, 6.
[1325] *Psalmul* 118, 11.
[1326] *Psalmul* 14, 3 (după *Vulgata*).
[1327] *Cf.* CICERO, *Academica*, II, 80, și *Ad Familiares*, IX, 3, 2. TACITUS, *Dialogus*, 9.

i-a atins? Căci sinodul care l-a condamnat pe Arie ar fi trebuit să-l condamne neapărat și pe Origen, dacă ar fi condamnat învățăturile sale". Cu alte cuvinte, printr-un singur medicament ar fi trebuit să se trateze în același timp toate bolile; atunci ar trebui negat și caracterul divin al Sfântului Duh, pe motiv că la acel Sinod s-a păstrat tăcere în privința esenței Sale. Totuși dezbaterea era atunci în legătură cu Arie, nu cu Origen, în legătură cu Fiul, nu cu Sfântul Duh. Ei au mărturisit ceea ce se nega; au păstrat tăcere în privința lucrurilor care nu erau puse de nimeni în discuție. Cu toate acestea, ei l-au lovit într-ascuns și pe Origen, sursa lui Arie; căci, condamnându-i pe cei care neagă că Fiul este din substanța Tatălui, l-au condamnat și pe el împreună cu Arie. De altminteri, dacă apelăm la acest argument, nici Valentin, nici Marcion, nici catafrigienii[1328], nici Mani nu trebuie să fie condamnați, fiindcă Sinodul de la Niceea nu-i numește; nu e nicio îndoială că ei au existat înainte de Sinod. Când însă aceștia au început să fie presați, când au fost nevoiți fie să adere [la dreapta credință], fie să iasă din biserici, puteai să vezi uimitoare întoarceri. În așa fel își adaptează cuvintele, în așa fel își schimbă stilul și produc atâtea ambiguități încât să țină și de confesiunea noastră, și de cea a adversarilor, și un lucru să înțeleagă ereticul, altul drept credinciosul. Ca și cum nici Apollo Delficul, nici Apollo Loxias n-ar fi rostit în același spirit oracole pentru Cresus și pentru Pyrrhus, în epoci diferite, dar înșelându-i cu același echivoc! Voi da un exemplu.

5. „Credem" – spun ei – „în viitoarea înviere a corpurilor". Dacă acest lucru este spus corect, mărturisirea [credinței] este fără pată. Dar, întrucât corpurile sunt fie cerești, fie pământești, și întrucât acest aer și ușoara lui adiere sunt numite, după natura lor, „corpuri", ei folosesc cuvântul „corp", nu „carne"; astfel că cel ortodox, auzind cuvântul „corp", îl consideră „carne", pe când cel eretic îl recunoaște drept „spirit". Aceasta este prima lor tentativă de înșelare; dacă a fost descoperită, ei construiesc alte vicleșuguri și simulează inocența, și ne numesc răutăcioși, și spun ca niște simpli credincioși: „Credem în învierea cărnii". Dar, după ce au spus acest lucru, mulțimea neinstruită crede că aceasta îi poate fi de ajuns, deoarece acest lucru este crezut în cel mai înalt grad în Simbolul credinței.

Dar mergi mai departe cu întrebările! Larma gloatei se pornește, susținătorii strigă mereu: „Ai auzit: «Învierea cărnii», ce întrebi mai

[1328] Eretici montaniști.

mult?" Și, inversându-se rolurile, noi suntem numiți sicofanți, iar ei cinstiți. Dacă vei încrunta fruntea și vei începe să insiști, ținându-ți carnea cu degetele și întrebând dacă această carne înviază, aceasta care se vede, care este atinsă, care merge și care vorbește, mai întâi râd, apoi fac semne de aprobare. Și, dacă noi întrebăm dacă această înviere cuprinde în întregime părul și dinții, pieptul și pântecele, mâinile și picioarele și celelalte mădulare, atunci, într-adevăr, nu mai pot să se abțină și, deschizându-și gurile într-un hohot de râs, ne aruncă atunci în față bărbierii de care avem nevoie, și plăcintele, și doctorii, și cizmarii. Și ne întreabă mai departe dacă noi credem că înviază și organele genitale ale ambelor sexe, că obrajii noștri vor fi aspri, iar ai femeilor catifelați și că structura corpului va fi diferită, în funcție de caracteristica bărbatului și cea a femeii. Dacă noi vom aproba, îndată cer insistent [să afle despre] uter și despre împreunare și despre celelalte care se află în pântece și sub pântece. Ei neagă că înviază fiecare membru în parte, în schimb zic că înviază corpul în ansamblu, care e format totuși din membre.

6. Nu este momentul acum să rostesc un discurs pur retoric împotriva acestei dogme perverse. Nu mi-ar ajunge nici bogata limbă a lui Cicero, nici înfierbântatul discurs al lui Demostene nu ar putea să potolească clocotul din sufletul meu, dacă aș vrea să dau în vileag înșelătoriile ereticilor, care, mărturisind prin cuvinte învierea, în sufletul lor o neagă. Căci femeiuștile lor obișnuiesc să-și apuce țâțele, să se bată cu palma peste pântece, să-și pipăie șoldurile și coapsele și obrajii netezi și să spună: „Ce ne folosește dacă plăpândul nostru corp va învia? Vom fi asemănătoare îngerilor și vom avea și natura lor". Ele disprețuiesc, în chip evident, faptul de a învia în carne și oase, cum a înviat și Hristos.

Dar hai să zicem că eu am greșit în adolescență și, inițiindu-mă în studiile filosofilor, adică ale păgânilor, am ignorat la început dogmele creștine și am pus pe seama apostolilor ceea ce citisem în scrierile lui Pitagora, ale lui Platon și ale lui Empedocle: de ce ați împărtăși eroarea unuia [care era atunci] nou-născut și sugar întru Hristos? De ce să învățați impietatea de la cel care încă nu știa ce e pietatea? După naufragiu există o singură scândură salvatoare: să-ți mărturisești cu simplitate vina. L-ați imitat pe cel care greșea, imitați-l și pe cel care s-a îndreptat. Am greșit pe când eram tineri; ajunși la bătrânețe, să ne îndreptăm! Să ne unim jelirile, să ne împreunăm lacrimile, să plângem și să ne întoarcem către

Dumnezeu, Care ne-a creat; să nu așteptăm căința diavolului[1329]. Deșartă este această îndrăzneală, ducând în fundul gheenei; aici fie se câștigă viața, fie se pierde. Dacă nu l-am urmat niciodată pe Origen, în zadar doriți să mă discreditați; dacă am fost ucenicul său, imitați-mi pocăința! Ați crezut în mărturisirea mea, credeți și în lepădarea mea!

7. Se va spune: „Dacă tu știai acestea, de ce l-ai lăudat în opusculele tale?" Și azi l-aș lăuda dacă nu i-ați lăuda voi erorile; nu mi-ar displăcea spiritul său dacă nu le-ar plăcea câtorva impietatea lui. Și apostolul ne învață: „Citiți-le pe toate, rețineți-le numai pe cele bune!"[1330] Lactantius, în cărțile sale, și în mod deosebit, în scrisorile către Demetrian, neagă în totalitate esența Sfântului Duh și, căzând în greșeala iudeilor, spune că [Duhul este un nume care] trimite la Tatăl sau la Fiul și că numele Lui doar indică sfințenia Celor Doi. Cine poate să-mi interzică să citesc cărțile lui de *Învățături*, prin care a folosit cu atâta putere scrisul împotriva păgânilor, pe motiv că ideea sa prezentată mai sus e detestabilă? Apolinarie a scris împotriva lui Porphyrius remarcabile volume; apreciez munca acestui bărbat, chiar dacă, în multe privințe, îi disprețuiesc opiniile lui prostești.

Mărturisiți și voi că în câteva cazuri Origen a greșit și nu voi mai bombăni. Ziceți că a gândit rău în privința Fiului, mai rău în privința Sfântului Duh; că a prezentat fără pietate căderile sufletelor din cer; că mărturisește doar prin cuvinte învierea cărnii, dar o distruge printr-o altă afirmație: că, după multe secole și după o unică restaurare a tuturor ființelor, se va întâmpla ca însuși Gavriil să se identifice cu diavolul, Pavel cu Caiafa, fecioarele cu prostituatele. După ce veți fi aruncat acestea și le veți fi separat – ca prin virgula care cenzurează – de credința Bisericii, voi citi în siguranță celelalte lucruri; și nici nu mă voi mai teme de-acum de veninuri, după ce voi fi băut mai întâi antidotul. Nu îmi va produce daună dacă voi fi zis: „Origen, după ce în celelalte cărți i-a învins pe toți, în *Cântarea Cântărilor* s-a învins pe sine"; nu mă voi mai teme nici de fraza prin care, cândva, pe când eram foarte tânăr, l-am numit „învățătorul Bisericilor". Dacă nu cumva, poate, ar fi trebuit să-l

[1329] Traducătorul francez identifică aici o aluzie (ironică) la apocatastază, cu înțelesul: „Să nu așteptăm, asemenea diavolului, restabilirea finală pentru a face penitență" (SAINT JÉRÔME, *Lettres*, vol. 4, trad. Jérôme Labourt, Les Belles Lettres, Paris, 1954, p. 132). (n.ed.)

[1330] *Cf.* 1 *Tesaloniceni* 5, 21.

acuz pe cel ale cărui opere le traduceam, în urma unei rugăminți, și să spun în prolog: „Acesta, ale cărui opere le traduc, este un eretic. Ferește-te, cititorule, să-l citești! Păzește-te de viperă! Sau, dacă vei dori neapărat să-l citești, să știi că lucrările pe care le-am tradus au fost denaturate de oameni răi și eretici; totuși nu trebuie să te temi, căci eu le-am îndreptat pe toate care au fost denaturate". Aceasta înseamnă a spune cu alte cuvinte: „Eu, care traduc, sunt drept-credincios; acesta, pe care îl traduc, este eretic". Și voi, așadar, cu destulă simplitate și în mod sincer și fără răutate, nepunând, desigur, mult preț pe preceptele retorice și pe scamatoriile oratorilor, în timp ce declarați eretice cărțile sale *Despre principii* și vreți să aruncați vina și asupra altora, le-ați strecurat cititorilor grija de a discuta întreaga viață a autorului și de a face interpretarea prezentei probleme prin raportare la celelalte cărți ale lui. Eu sunt cel abil, care am corectat în tăcere tot ce am vrut și, disimulând învinuirile, nu i-am făcut niciun reproș învinuitului. Și medicii spun că bolile grave nu trebuie îngrijite, ci trebuie lăsate pe seama naturii, ca nu cumva leacul să înrăutățească boala.

Sunt aproape o sută cincizeci de ani de când Origen s-a stins din viață la Tyr. Cine dintre scriitorii latini a îndrăznit vreodată să traducă cărțile lui despre înviere, *Despre principii*, *Stromatele*? Cine, pentru o operă hulită, a vrut să fie hulit el însuși? Noi nu suntem nici mai buni vorbitori decât Ilarie, nici mai credincioși decât Victorin, care i-au tălmăcit scrierile nu ca traducători, ci ca autori de opere proprii. De curând Ambrozie a compilat *Hexaemeronul* lui Origen în așa fel încât a urmat mai degrabă ideile lui Ipolit și ale lui Vasile. Eu însumi, ai cărui imitatori zeloși vă declarați – cârtițe pentru ceilalți, dar pentru mine având ochi de capre –, dacă aș fi fost cu rea intenție față de Origen, aș fi tălmăcit chiar aceste cărți pe care le-am menționat mai sus, ca să le fac cunoscute și latinilor defectele lui; dar nu am făcut niciodată acest lucru și, deși mulți mă rugau, nu am vrut să accept. Căci n-am avut obiceiul să-mi bat joc de erorile celor ale căror calități le admir. Însuși Origen, dacă trăia, s-ar fi mâniat împotriva noastră, așa-ziși susținători ai lui, și ar fi exclamat, împreună cu Iacov: „M-ați făcut odios în lume!"[1331]

8. Vrea vreunul să-l laude pe Origen? Să-l laude, după cum îl laud și eu! Mare om încă din copilărie și cu adevărat fiu de martir;

[1331] *Facerea* 34, 30.

a condus o școală ecleziastică la Alexandria, fiind urmaș al foarte eruditului Clement preotul; a fugit atât de mult de plăceri, încât, din zel pentru Dumnezeu, dar nu în deplină cunoștință, și-a tăiat cu un cuțit organele genitale; a călcat în picioare lăcomia; știa pe de rost Scripturile și, din dorința explicării lor, a asudat zile și nopți. A publicat mai mult de o mie de predici, pe care le ținuse în Biserică; pe lângă acestea, nenumărate *Comentarii*, pe care el însuși le numește „tomuri” și pe care acum le trec cu vederea, ca să nu par că vreau să compun lista operelor lui. Cine dintre noi poate să citească atâtea cărți câte a scris el? Cine nu ar admira spiritul său pasionat de Scripturi? Și, chiar dacă vreun Iuda Zelotul ne-ar pune în față erorile lui, să audă deschis:

„Câteodată ațipește și marele Homer.
Dar, când opera-i lungă, se cade să ierți somnul”[1332].

9. Să nu imităm defectele celui ale cărui virtuți nu putem să le urmăm. Au greșit în privința credinței și alții, atât greci, cât și latini, ale căror nume nu este nevoie să le dau la iveală, ca să nu părem că-l apărăm nu după meritul lui, ci după eroarea altora. „Asta nu înseamnă” – vei spune – „că-l scuzi pe Origen, ci că-i acuzi pe ceilalți”. Frumos spus, dacă n-aș fi zis că el a greșit sau dacă, în mijlocul stricării credinței, n-aș crede că trebuie să-l ascultăm cel puțin pe Apostolul Pavel sau pe-un înger din cer[1333]. Din contră, de vreme ce recunosc deschis eroarea lui, îl voi citi precum pe ceilalți, fiindcă astfel a greșit precum ceilalți. Dar ai putea spune: „Dacă eroarea este comună multora, de ce îl persecutați numai pe el?” Fiindcă voi îl lăudați numai pe el ca pe un apostol. Înlăturați excesul de iubire și noi înlăturăm excesul de ură. Voi extrageți defectele celorlalți din cărțile lor numai pentru a apăra eroarea acestuia. Astfel, până la cer îl ridicați pe Origen, încât să spuneți că el nu a greșit în nicio privință. Oricine ai fi tu, apărător al noilor învățături, cruță, te rog, urechile romanilor, cruță-le credința, care a fost lăudată prin vocea apostolului. De ce te străduiești, după patru sute de ani, să ne înveți ceea ce n-am știut înainte? De ce proferezi în public ceea ce Petru și Pavel nu au vrut să dea la iveală? Până azi lumea a fost creștină și fără această învățătură. Ajuns la bătrânețe, voi păstra acea credință în care m-am născut a doua oară pe când eram copil. Ne numesc

[1332] HORATIUS, *Ars poetica*, vv. 359-360.
[1333] *Cf. Galateni* 1, 8.

pelusioți[1334], și oameni nămoliți, și animale, și carnali, pentru că nu acceptăm pe cele care aparțin Duhului; desigur, aceștia sunt locuitori ai Ierusalimului, a căror mamă se află în cer. Eu nu disprețuiesc carnea în care Hristos S-a născut și a înviat; nu disprețuiesc lutul, care, preschimbat prin foc într-un vas foarte pur, domnește în cer; și totuși mă mir de ce aceștia, care denigrează carnea, trăiesc în mod carnal, și o protejează pe dușmanca lor, și o hrănesc cu blândețe, numai dacă vor, poate, să împlinească Scriptura, care grăiește: „Iubiți-i pe vrăjmașii voștri și faceți bine celor care vă prigonesc!"[1335] Eu iubesc carnea castă, feciorelnică, care postește; iubesc nu faptele cărnii, ci esența ei; iubesc carnea care știe că trebuie să fie judecată; iubesc acea carne care, pentru Hristos, în timpul muceniciei, este lovită, sfârtecată, pârjolită.

10. Însă ceea ce ei susțin, anume că lucrările sale au fost alterate de câțiva oameni eretici și răuvoitori, iată cum se poate dovedi cât de inept este acest lucru. Cine se poate găsi mai înțelept, mai învățat, mai elocvent decât Eusebius și Didim, apărătorii lui Origen? Unul dintre aceștia afirmă cu toată tăria, în cele șase volume ale *Apologiei*, că Origen a gândit la fel cum gândește și el; celălalt se străduiește în așa fel să-i scuze erorile încât mărturisește că acestea sunt și ale lui; el nu neagă că aceste lucruri au fost scrise, ci explică sensul a ceea ce a fost scris. Altceva ar fi dacă pe cele care au fost adăugate de eretici le-ar apăra Didim ca pe niște afirmații corecte. De bună seamă, s-a găsit numai Origen, ale cărui scrieri ar fi fost falsificate în întreaga lume și, ca și cum ar fi vorba de scrisorile lui Mitridate, tot adevărul din volumele lui ar fi fost șters într-o zi. Dacă o singură carte a fost alterată, oare toate operele lui, pe care le-a scos la lumină în diferite locuri și timpuri, au putut fi corupte deolaltă? Însuși Origen, în scrisoarea pe care i-o scrie lui Fabian, episcop al Romei, se căiește că a scris asemenea lucruri și pune pe seama lui Ambrozie motivele acestei nechibzuințe, deoarece a difuzat în public lucrări născute în secret; și totuși câțiva încă pălăvrăgesc că cele care le displac nu sunt ale lui?

11. Mai departe, deoarece ei arată că Pamfil a fost elogiatorul acestuia, le aduc din partea mea mulțumiri că m-au considerat

[1334] *Pelusiot*, locuitor al orașului egiptean Pelusium, renumit pentru producția de legume. Etimologia toponimului trimite la gr. πῆλος („noroi") și e speculată de autor în continuarea enumerației: „Oameni nămoliți" (*luteos*). (n.ed.)

[1335] *Cf. Matei* 5, 44.

demn să fiu calomniat împreună cu un martir. Căci, dacă spuneți că operele lui Origen au fost alterate de către dușmanii săi pentru ca acesta să fie discreditat, de ce mie nu mi s-ar permite să spun că sub numele lui Pamfil a fost compus de către prietenii și adepții săi un volum care să-l scape de infamie prin mărturia unui martir? Iată, voi corectați în cărțile lui Origen ceea ce el n-a scris și vă mirați oare dacă cineva dă la iveală o carte pe care el n-a compus-o? Voi, după editarea operei, puteți fi combătuți; acela care n-a editat nimic altceva este expus mai ușor calomniei. Dați-ne oricare altă operă a lui Pamfil; nu o veți găsi nicăieri, aceasta este unica. Așadar, de unde să știu că este a lui Pamfil? Desigur, stilul și gustul ar putea să mă lămurească în această privință. Nu voi crede niciodată că un bărbat învățat și-ar fi consacrat primele roade ale minții sale controverselor și infamiei. Însuși numele de *Apologetic* vădește acuzația; căci nu te aperi decât dacă ești acuzat.

Voi aduce un singur argument, pe care ai fi sau prost sau nerușinat să-l contrazici. Această carte, care este numită a lui Pamfil, cuprinde începutul celor șase cărți ale lui Eusebius referitoare la apărarea lui Origen, cam o mie de rânduri. Și în celelalte părți ale aceleiași opere, autorul aduce mărturii prin care se străduiește să afirme că Origen a fost drept-credincios. Eusebius și Pamfil au avut o asemenea armonie între ei, încât puteai să crezi că au amândoi un singur suflet și că unul a primit numele de la celălalt. Așadar, în ce fel au putut să se deosebească atât de mult, încât Eusebius să dovedească în întreaga sa operă că Origen era adept al dogmei lui Arie, iar Pamfil să facă din el un apărător al Sinodului de la Niceea, care a avut loc mai târziu? Prin acest lucru se demonstrează că opusculul aparține fie lui Didim, fie oricărui alt autor care, după ce tăiase partea de început a celor șase cărți, a reunit între ele celelalte fragmente.

Dar să admitem, în mod excepțional, că este al lui Pamfil, al acelui Pamfil care nu era încă martir – căci a scris înainte de a suferi martirajul. „Și în ce fel” – vei spune – „a fost demn să devină martir?” Desigur, ca să-și șteargă prin mucenicie eroarea, să-și spele singura vină prin vărsarea sângelui său. Câți martiri n-au fost în întreaga lume, care, înainte de a fi torturați, au fost supuși diferitelor păcate? Să apărăm, așadar, păcatele pentru că cei care au fost după aceea martiri au fost mai întâi păcătoși?

12. Acestea, preaiubiți frați, le-am dictat ca răspuns rapid la scrisoarea voastră, încălcând hotărârea pe care o luasem, încât să scriu împotriva aceluia al cărui mare talent îl lăudasem înainte; dar am preferat să-mi sacrific prestigiul decât să-mi sacrific credința. Acesta este darul pe care mi l-au făcut prietenii mei, ca, dacă tac, să fiu considerat vinovat, dacă răspund, să fiu considerat dușmănos. Oricare dintre aceste situații este neplăcută; dar, dintre cele două, o voi alege pe cea mai ușoară: o dispută mai poate fi reparată, o blasfemie nu merită iertare. Însă cât efort mi-a trebuit pentru traducerea cărților *Despre principii*, aceasta o las în seama aprecierii voastre; fiindcă faptul de a schimba ceva din originalul grecesc nu înseamnă tălmăcire, ci nimicire; dar și faptul de a traduce cuvânt cu cuvânt nu ține deloc de intenția celui care ar vrea să păstreze farmecul exprimării.

EPISTOLA LXXXV[1336]

Către preotul Paulin

1. Glasul tău mă provoacă să scriu, dar elocvența ta mă înspăimântă, căci tu, în stilul epistolar, ești aproape de Cicero. Te plângi că ți-am trimis niște scrisori mici și fără artă; aceasta nu provine din neglijență, ci din teama de tine, ca nu cumva, conversând cu tine pe larg, să-ți trimit multe expresii criticabile; și, ca să-i mărturisesc sincer sfântului tău suflet, în singura perioadă favorabilă navigației spre Occident, mi se cer stăruitor atâtea scrisori că, dacă aș vrea să răspund fiecăruia la toate problemele, nu aș putea să le isprăvesc. De aceea se întâmplă să omit potrivirea cuvintelor și, la solicitarea celor care îmi scriu, să dictez ceea ce îmi vine pe buze. Te consider prieten al cuvintelor mele, nu judecător.

2. Scrisoarea ta îmi aduce în față două mici probleme. Prima: de ce Dumnezeu a împietrit inima lui Faraon, despre care apostolul

[1336] Data epistolei: anul 400. Locul: Betleem. Ieronim îi răspunde lui Paulin la întrebările sale despre liberul arbitru și harul divin. Despre preotul Paulin, vezi nota aferentă scrisorii LIII. (n.ed.)

spune: „Nu este nici de la cel care vrea, nici de la cel care aleargă, ci de la Dumnezeu, Care are milă”[1337] și celelalte care par să suprime liberul arbitru. A doua: cum sunt sfinți cei care se nasc din credincioși, adică din botezați, când fără darul harului primit mai târziu și păstrat nu pot fi mântuiți?

3. Mai întâi, în cărțile Περὶ ἀρχῶν, pe care, de curând, la porunca lui Pammachius, am început să le traduc, Origen a răspuns foarte energic; absorbit de trudă, n-am putut să împlinesc ceea ce îți promisesem și am amânat iarăși pe *Daniel* al nostru. Și, deși era [dorința] preaiubitului și strălucitului meu Pammachius, totuși aș fi amânat pentru altă dată voința unuia singur, dacă aproape toată comunitatea creștină din Roma n-ar fi cerut același lucru, spunând că mulți sunt în primejdie și se învoiesc cu dogmele perverse. De aceea, nevoia m-a silit să traduc cărțile în care răul este mai mare decât binele și să-mi fac următorul plan, ca nici să nu adaug, nici să nu elimin ceva, ci să păstrez textul grecesc într-o versiune latină integrală. Tu vei putea să împrumuți copiile acestora de la fratele numit mai sus, chiar dacă îți sunt de-ajuns cele grecești. Nu ar trebui să cauți râurile tulburi ale talentului nostru mărunt, tu care te adăpi chiar de la izvoare.

4. De altfel, pentru că vorbesc cu un bărbat învățat și erudit atât în Sfintele Scripturi, cât și în literele profane, vreau să avertizez Considerația Ta să nu considere că resping, precum un șarlatan de la sate, tot ceea ce a scris Origen – aceasta este acuza îndreptată împotriva mea de zelatorii lui, care spun că, precum filosoful Dionisie[1338], mi-am schimbat brusc părerea –, ci că resping numai dogmele sale rele. Căci știu că sunt supuși aceluiași blestem cei care spun că cele bune sunt rele și judecă pe cele rele drept bune, cei care fac amar din dulce și din dulce amar. Este oare o îndărătnicie atât de mare să lauzi doctrina cuiva așa încât să-i urmezi până și blestemul?

5. Despre a doua problemă, Tertulian a discutat în cărțile sale despre monogamie[1339], spunând că fiii credincioșilor sunt numiți sfinți pentru că sunt candidați la credință și nu sunt pângăriți

[1337] *Romani* 9, 16.

[1338] Traducătorul francez notează că Dionisie din Heracleea a trecut de la stoici la epicureii lui Aristip, de unde numele de *desertor* pe care i-l dă Cicero, în *Tusculanae disputationes*, II, 60.

[1339] Nu se află această problemă în textul din *De monogamia* transmis până la noi.

de nicio murdărie a idolatriei. Ține seama, totodată, că noi citim [în Scriptură] că sunt sacre și vasele din tabernacol și celelalte care țin de ritul ceremoniilor, deși nu pot să fie sfinte decât ființele care Îl cunosc și Îl venerează pe Dumnezeu. Așadar, limba Scripturilor are particularitatea de a folosi câteodată numele de „sfinți” pentru „curați”, „purificați” și „izbăviți”; astfel, stă scris că Batșeba a fost „sfințită”[1340] de necurăția sa și templul însuși este numit „sanctuar”.

6. Te rog să nu mă acuzi prin judecata tăcută a minții tale de deșertăciune sau de falsitate. Căci martor al conștiinței mele este Dumnezeu: încă de la pregătirea și începutul acestei explicații m-a împiedicat necesitatea pomenită mai sus; tu însuți știi că nu faci bine ceea ce faci dacă ai spiritul împovărat. Am primit cu plăcere acoperământul în țesătură, scurt, totuși prin iubirea ta foarte lung, care îmi va ocroti capul albit. Sunt bucuros atât pentru dar, cât și pentru dăruitorul lui.

EPISTOLA LXXXVI[1341]

Către Teofil

Ieronim, către preafericitul papă Teofil.

De curând am primit cele scrise de Sfinția Ta, care deopotrivă răscumpără tăcerea de până acum și mă provoacă la obișnuita îndatorire [de a răspunde]. Cu toate că mesajul tău expediat prin frații Priscus și Eubulus a întârziat pe drum, totuși, fiindcă am văzut că, însuflețiți de zelul credinței, au străbătut degrabă ținuturile Palestinei și au urmărit șerpii veninoși risipiți până în ascunzișurile lor tainice, îți vom scrie pe scurt că toată lumea exultă și se mândrește cu victoriile tale. Stindardul înălțat al Alexandriei și trofeul strălucitor împotriva ereziei le contemplă cu

[1340] 2 *Regi* 11, 4 (traducerea românească ascunde originalul ἁγιαζομένη / *sanctificata*). (n.ed.)

[1341] Data scrisorii: vara anului 400. Locul: Betleem. Ieronim îl felicită pe Teofil al Alexandriei pentru victoria sa împotriva origenismului. (n.ed.)

bucurie mulțimea popoarelor. Cinste ție pentru vitejia ta! Cinste ție pentru zelul credinței tale! Ai demonstrat că tăcerea ta de până acum a reprezentat o strategie premeditată, și nu o aprobare bazată pe consens. Căci voi grăi deschis Reverenței Tale: suferеam că ești prea răbdător și, ignorând planurile maestrului, ardeam de nerăbdarea distrugerii celor pierduți. Însă tu ți-ai reținut brațul și ai amânat lovitura doar spre a izbi mai puternic. Cât despre primirea unui anumit [personaj], nu trebuie să ții supărare contra arhiereului acestei cetăți: fiindcă scrisorile tale nu dădeau nicio dispoziție preliminară și a fost o nesocotință din partea lui să vină cu o părere despre ceva ce ignora; oricum, cred că el nici nu îndrăznește, nici nu vrea să te jignească în vreun fel.

EPISTOLA LXXXVII[1342]

Teofil către Ieronim

Episcopul Teofil, către mult îndrăgitul și preaiubitul frate Ieronim.

Sfântul episcop Agaton, împreună cu mult îndrăgitul diacon Atanasie, a fost amestecat într-un proces bisericesc: de îndată ce vei cunoaște [cazul juridic], nu am îndoieli că vei aproba strădania noastră și te vei mândri cu biruințele Bisericii. Căci niște nebuni furioși care au vrut să împrăștie și să înrădăcineze erezia lui Origen prin mănăstirile Nitriei au fost retezați de secera din profeție, fiindcă ne-am adus aminte de apostolul ce îndeamnă: „Mustră-i cu severitate”[1343]. Grăbește-te, așadar, și tu – căci trebuie să primești o parte din răsplata aceasta – să-i îndrepți prin predicile tale pe toți cei înșelați! Dacă s-ar putea, am prefera să păstrăm în zilele noastre credința universală și regulile Bisericii împreună cu toate popoarele ce ni s-au supus și să potolim toate noile doctrine.

[1342] Data scrisorii: vara anului 400. Locul: Alexandria. Teofil îl informează pe Ieronim că i-a expulzat pe origeniști din mănăstirile din Nitria și îl îndeamnă să-și arate zelul pentru credință scriind împotriva origenismului. (n.ed.)

[1343] *Tit* 2, 15

EPISTOLA LXXXVIII[344]

Către Teofil

Ieronim, către preafericitul papă Teofil.

Scrisoarea Fericirii Tale mi-a făcut o îndoită favoare: căci, pe de o parte, i-a avut ca mesageri pe sfinții și venerabilii Agaton episcopul și Atanasie diaconul și, pe de altă parte, a demonstrat zelul credinței tale în fața celei mai ticăloase erezii. Glasul Fericirii Tale a răsunat în tot universul și, în vreme ce Bisericile lui Hristos se bucurau la unison, [glasurile] veninoase ale diavolului amuțiră. Străvechiul șarpe nu mai șuieră defel: ci, contorsionat și eviscerat, pitindu-se în tenebrele cavernelor, nu mai poate suporta soarele strălucitor.

În ceea ce mă privește, înainte de a-mi scrie tu, am expediat în Apus niște scrisori asupra acestui subiect, pentru a le semnala oamenilor care vorbesc aceeași limbă cu mine care sunt șiretlicurile ereticilor. Consider un act al Providenței divine faptul că, în același timp în care îi scriai papei Atanasie, confirmai, fără să o știi, judecata noastră. Însă acum că am fost sfătuiți de către tine, ne vom strădui cu un zel și mai mare să-i aducem înapoi din greșeală pe oamenii simpli, atât aici, cât și mai departe. Să nu ne temem a suferi ura unora sau altora – fiindcă nu trebuie să plăcem oamenilor, ci lui Dumnezeu –, chiar dacă aceia pun mai mult foc în a-și apăra ereziile decât punem noi ca să le respingem.

Cu același prilej te rog insistent ca, dacă posezi documente sinodale, să mi le trimiți, pentru ca, întărit de autoritatea unui atât de însemnat pontif, să pot deschide gura pentru Hristos cu și mai multă libertate și convingere. Preotul Vincentius a venit de la Roma cu două zile înainte de a-ți remite această epistolă și te salută cu smerenie și susține adesea în discursurile sale entuziaste că Roma și întreaga Italie își datorează eliberarea, după Hristos, scrisorilor tale. Așadar, o preafericitule papă, înmulțește-ți eforturile și scrie-le cu orice prilej episcopilor apuseni pentru ca aceștia să nu zăbovească a tăia cu o seceră

[344] Data scrisorii: vara anului 400. Locul: Betleem. Ieronim îl felicită din nou pe Teofil pentru succesul său în lupta contra origenismului și îl informează că eforturile sale au dat deja roade la Roma și în întreaga Italie. (n.ed.)

de la rădăcină buruienile cele rele și înțepătoare, așa cum le numești tu însuți.

EPISTOLA LXXXIX[1345]
Teofil către Ieronim

Episcopul Teofil, către preaiubitul domn și preaîndrăgitul frate, preotul Ieronim.

Am aflat ceea ce și Sfinția Ta va fi știind deja, că monahul Teodor (căruia i-am aprobat râvna), atunci când a plecat de la noi ca să navigheze spre Roma, nu a vrut să pornească înainte de a vă îmbrățișa din tot sufletul pe tine și pe sfinții frați care-ți sunt alături în mănăstire și de a vă face o vizită: când îl vei fi primit, să te bucuri pentru liniștirea Bisericii. Căci el a văzut toate mănăstirile Nitriei și poate da mărturie despre castitatea și blândețea călugărilor și despre felul în care, după ce au fost amuțiți și puși pe fugă sectanții origeniști, Bisericii i-a fost redată pacea, iar învățătura Domnului este păstrată. O, de și-ar lepăda și la voi ipocrizia cei care sunt socotiți că subminează temelia adevărului pe ascuns! Niște frați din ținuturile noastre care nu au o părere prea bună despre ei m-au provocat să îți transmit acest lucru. În consecință, păziți-vă și fugiți de oameni de teapa lor și, potrivit cu ceea ce a fost scris: „Dacă vine cineva la voi și nu aduce învățătura de credință bisericească, aceluia să nu-i ziceți nici măcar: „Bun venit!"[1346] Chiar dacă ceea ce fac, anume faptul de a-ți scrie aceste lucruri, este de prisos, deoarece tu poți să-i împiedici să greșească, totuși nu este rău ca oamenii prudenți și erudiți să fie avertizați pentru a purta de grijă credinței. Vreau să-i saluți în numele meu pe toți frații care sunt cu tine.

[1345] Data scrisorii: anul 400. Locul: Alexandria. Teofil îi recomandă lui Ieronim pe călugărul Teodor, care, venind din Roma pentru a vesti condamnarea origenismului de către comunitatea creștină de acolo, a vizitat mănăstirile din Nitria și a manifestat dorința de a-l vizita și pe Ieronim. (n.ed.)

[1346] *2 Ioan* 1, 10.

EPISTOLA XC[1347]

Teofil către Epifanie

Teofil, către preaiubitul domn, frate și împreună episcop Epifanie, salutare în Domnul nostru Hristos!

Domnul, Care i-a zis prorocului: „Iată, eu astăzi te-am pus peste neamuri și peste regate ca să smulgi și să arunci la pământ și să nimicești și din nou să zidești și să răsădești"[1348], acordă în fiece timp Bisericii Sale același har pentru ca, prin răbdare, trupul ei să fie păstrat întreg, iar veninul învățăturilor eretice să nu devină cu nimic mai puternic. Acest lucru îl vedem împlinit chiar în zilele noastre. Căci Biserica lui Hristos, „care nu are pată sau zbârcitură sau altceva de acest fel"[1349], a tăiat cu sabia evanghelică șerpii lui Origen, care ieșeau din grotele lor, și a eliberat [astfel] sfântul cin al monahilor Nitriei de molima vătămătoare.

Am reunit, așadar, câteva [întâmplări] din cele ce s-au petrecut într-o scrisoare generală, pe care am adresat-o tuturor în comun, în măsura în care mi-a permis timpul măsurat [de care dispun]. Ține de rangul demnității tale, care în același fel a purtat înaintea noastră bătălii, să îi și încurajeze pe cei aflați în luptă, să îi și adune pe episcopii întregii insule, ba chiar să trimită epistole sinodale atât către noi și către sfântul episcop al orașului Constantinopol, cât și către oricare alții vei crede de cuviință, astfel încât să fie condamnat nominal și Origen însuși, dar și nefasta lui erezie.

Căci am aflat că niște calomniatori ai adevăratei credințe, Ammonius, Eusebius și Euthymius, delirând ca bacantele, cuprinși de o nouă nebunie în slujba ereziei, au navigat până la Constantinopol atât pentru a-și atrage, dacă vor putea, noi ucenici, cât și pentru a se reuni cu vechi părtași ai impietății lor.

[1347] Data scrisorii: anul 400. Locul: Alexandria. Teofil îi scrie Sfântului Epifaniei al Salaminei, rugându-l să convoace un sinod al Bisericii din Cipru pentru condamnarea origenismului. De asemenea, îi cere să transmită Bisericii din Constantinopol, printr-un mesager de încredere, o copie a decretelor acestui sinod, împreună cu scrisoarea sinodală a lui Teofil însuși. Neliniștea lui Teofil era cauzată de vestea că anumiți călugări origeniști excomunicați de el („frații lungi") au pornit spre Constantinopol ca să își prezinte cazul în fața episcopului capitalei, Sfântul Ioan Gură de Aur. Acesta din urmă îi va găzdui, fără a intra în comuniune cu ei. (n.ed.)

[1348] *Ieremia* 1, 10.

[1349] *Efeseni* 5, 27.

Să te îngrijeşti, prin urmare, să dezvălui succesiunea faptelor către toţi episcopii de prin Isauria şi Pamfilia şi de prin celelalte provincii ce se găsesc prin preajmă; şi, dacă vei socoti de cuviinţă, să le supui atenţiei şi scrisoarea noastră, astfel încât, adunaţi cu toţii în Duh, cu puterea Domnului nostru Iisus Hristos să-i dăm pe mâna Satanei, pentru a distruge impietatea de care sunt posedaţi. Şi, pentru ca cele scrise de voi să ajungă mai repede la Constantinopol, trimite un bărbat iscusit şi pe cineva dintre clerici, după cum şi noi am trimis părinţi ai monahilor din înseşi mănăstirile Nitriei laolaltă cu alte persoane sfinte şi foarte caste, care să-i poată edifica degrabă pe toţi în legătură cu cele întâmplate. Şi te rugăm, mai presus de toate, să înalţi rugăciuni stăruitoare la Domnul ca să reuşim să dobândim victoria chiar şi în această bătălie. Căci nu mică a fost bucuria ce a inundat inimile popoarelor şi în Alexandria şi prin tot Egiptul, de când o mână de oameni au fost alungaţi pentru ca trupul Bisericii să se păstreze neîntinat. Îi salut pe fraţii care sunt cu tine. Obştea care e cu noi te salută în Domnul.

EPISTOLA XCI[1350]

Epifanie către Ieronim

Epifanie, către preaiubitul meu domn, fiu şi frate, preotul Ieronim, şi către toţi fraţii care sălăşluiesc în mănăstire cu tine, salutare în Domnul!

Epistola generală, care a fost adresată tuturor drept-credincioşilor, te priveşte în mod special, fiindcă, stăpânit fiind de râvna credinţei împotriva tuturor ereziilor, te-ai împotrivit cu precădere ucenicilor lui Origen şi ai lui Apolinarie, ale căror rădăcini otrăvitoare şi a căror impietate adânc înfiptă în ei au fost silite de Atotputernicul Dumnezeu să iasă în văzul lumii, pentru ca, după ce au fost date în vileag în Alexandria, să prindă a se usca în toată lumea. Să ştii, aşadar, fiule preaiubit, că Amalec a fost distrus

---

[1350] Data scrisorii: anul 400. Locul: Salamina. Sfântul Epifanie, plin de bucurie, îi scrie lui Ieronim despre succesul sinodului său din Salamina (convocat la sugestia lui Teofil) şi îi trimite o copie a scrisorii sinodale. (n.ed.)

până la stirpe și că pe muntele Rafidim s-a înălțat trofeul crucii. Și, așa cum Israel învingea atunci când își ridica Moise mâinile spre înalturi, tot astfel Domnul l-a întărit pe slujitorul său Teofil ca să așeze împotriva lui Origen stindardul [victoriei] deasupra altarului Bisericii din Alexandria și, astfel, să împlinească ceea ce s-a spus: „Scrie acest semn, căci voi nimici cu totul" erezia lui Origen „de pe fața pământului împreună cu însuși Amalec"[1351].

Ca să evit impresia că iarăși mă repet și alcătuiesc o scrisoare prea lungă, v-am trimis textele înseși ca să puteți afla ce mi-a scris [Teofil] și ce binefacere a îngăduit Domnul către sfârșitul vieții mele: anume, ca ceea ce eu proclamam constant să fie confirmat de mărturia unui atât de însemnat arhiereu. Oricum, cred că și tu ai publicat deja vreo operă și, conform scrisorii [mele] anterioare, prin care te sfătuiam în acest sens, ai cizelat niște cărți pe care să le citească oamenii vorbitori ai limbii tale. Căci aud că și în Apus au avut loc naufragii ale anumitor indivizi care, nemulțumindu-se cu propria pieire, vor să aibă mai mulți părtași la moartea lor – ca și cum mulțimea păcătoșilor ar micșora gravitatea crimei, ori ca și cum numărul sporit de lemne nu ar face să crească și mai tare flăcările gheenei. Transmitem sfinților frați care împreună cu tine Îl slujesc pe Domnul în mănăstire, ție însuți și prin tine cele mai sincere salutări.

EPISTOLA XCII[1352]

Epistola sinodală a lui Teofil, trimisă către episcopii din Palestina și din Cipru

Această scrisoare generală a fost trimisă episcopilor din Palestina și din Cipru. Am extras elementele principale din ambele [după cum urmează].

1351 *Ieșirea* 17, 14.

1352 Data scrisorii: anul 400 (ante 14 septembrie). Locul: Alexandria. Această scrisoare sinodală consfințește condamnarea origenismului, petrecută la sinodul convocat în Alexandria în anul 400. Scrisă inițial în greacă, scrisoarea a fost tradusă în limba latină de Ieronim. (n.ed.)

Către palestinieni:

Preaiubiților domni, frați și coepiscopi Eulogius, Ioan, Zebinnus, Auxentius, Dionisie, Ghenadie, Teodosie, Dictenius, Porphyrius, Saturnin, Alanes, Pavel, Ammonius, Helianus, celălalt Pavel, Eusebius și tuturor episcopilor drept-credincioşi care s-au adunat cu prilejul serbărilor sfinţirii din Ierusalim, Teofil vă salută în Domnul!

Către ciprioți:

Preaiubiților domni, frați și coepiscopi Epifanie, Marcian, Agapet, Boethius, Helpidius, Eutasius, Norbanus, Macedonius, Ariston, Zenon, Asiaticus, Heraclide, celuilalt Zenon, Chiriac, Afroditus, Teofil: salutare în Domnul!

1. Cred că înaintea scrisorii mele a ajuns cu iuțeală până la voi zvonul că anumite persoane ar fi încercat să împrăștie erezia lui Origen prin mănăstirile Nitriei și să îmbie preacurata comunitate de monahi să bea o băutură tulbure. Din această pricină am fost siliți să ne îndreptăm chiar spre acele locuri, datorită rugăminților [adresate nouă] de sfinți și mai ales de părinții și preoții care conduc mănăstirile, temându-ne ca nu cumva, de vom întârzia să mergem, cei care gâdilă viclean urechile să pervertească inimile oamenilor simpli. „Noblețea" lor o constituie ticăloșia și atât de turbată e nebunia ce-i împinge la orice [fel de] exces pe care li-l sugerează nepriceperea și trufia lor, încât se aruncă rostogolindu-se [cu capul] înainte și nici nu-și dau seama de [adevărata] lor măsură, ci, socotindu-se pe ei înșiși înțelepți – ceea ce constituie originea erorii lor –, ei se cred giganții care [în realitate] nu sunt. În fine, ei se aruncă cu capul înainte într-o atât de mare nebunie încât să ridice mâna chiar împotriva lor și să-și reteze cu un cuțit propriile mădulare, închipuindu-și în delirul imaginației lor prostești că se vor arăta încă mai religioși și mai smeriți dacă apar [în public] cu fruntea scrijelită și cu urechile crestate. Unul dintre ei a ajuns până la a-și amputa [cu dinții] vârful limbii, pentru a le demonstra ignoranților cu cât cutremur slujește legile lui Dumnezeu, arătându-le [în realitate], prin însăși slăbiciunea rostirii lui împiedicate, ce mare nebunie adăpostește în adâncul sufletului.

Întrucât am descoperit că acești oameni, împreună cu niște peregrini locuind în Egipt de puțină vreme, au emigrat în provincia

voastră – oameni nu numai sărmani cu harul, ci și însetați după bani, deși s-ar fi cuvenit să își agonisească traiul prin truda brațelor –, astfel că în persoana lor se împlinește ceea ce s-a scris: „Nelegiuiții mișună pretutindeni”[1353]; și întrucât am aflat că, după asemănarea iudeilor, ei ar prefera să fie răpuși de foc decât să vadă că sunt condamnate scrierile lui Origen, proclamând oarecum: „Din minciună ne-am făcut nădejde și de minciună fi-vom ocrotiți”[1354]; pentru ca nu cumva ei să tulbure și prin acele părți sufletele oamenilor de rând și ale monahilor și pentru ca nu cumva acești indivizi, care ar trebuit pedepsiți și puși să facă penitență pentru ticăloșia lor, să se întoarcă împotriva noastră și să submineze adevărul prin înlănțuirile minciunilor – am socotit foarte îndreptățit să îi scriu Sfinției Voastre și să anunț pe scurt că episcopii din vecinătate, după ce s-au adunat într-un număr suficient pentru a se constitui într-un sinod, au pornit spre Nitria. Iar în fața unei mulțimi de stareți, care s-au adunat în grabă din aproape tot Egiptul, au fost citite cărțile pe care Origen a asudat scriindu-le cu o trudă lipsită de pietate și care au fost condamnate cu acordul tuturor.

2. Căci am citit volumul Περὶ ἀρχῶν, pe care noi l-am putea numi „Despre principii”, în care stă scris că Fiul, dacă Îl comparăm cu noi, este Adevărul, însă, dacă Îl asemuim cu Tatăl, este minciună; în altă parte: „Cu cât se deosebesc Petru și Pavel de Mântuitorul, cu atât este mai mic Mântuitorul față de Tatăl”; iarăși: „Împărăția lui Hristos se va termina cândva; diavolul, eliberat de toate spurcăciunile păcatelor sale, va fi răsplătit cu egală onoare și va fi adus [în fața Tatălui] împreună cu Hristos”. Iar în altă carte, [intitulată] „Despre rugăciune”, e scris: „Nu trebuie să Îl rugăm pe Fiul, ci doar pe Tatăl, și nici pe Tatăl împreună cu Fiul”. Ne-am astupat urechile și i-am condamnat într-un singur glas atât pe Origen, cât și pe ucenicii săi, ca nu cumva puțină drojdie să strice întreaga frământătură. Ce să mai vorbesc despre învierea morților, unde în mod evident [Origen] hulește și spune că, după un ciclu de multe veacuri, trupurile noastre se vor transforma în neant și se vor dizolva într-o boare ușoară și, ca să nu socotim că acesta e un lucru de nimic, mai adaugă: „Trupul înviat va fi nu doar coruptibil, ci și muritor” – ca și cum în zadar Domnul și Mântuitorul nostru l-a distrus pe diavolul

---

1353 *Psalmul* 11, 8.

1354 *Isaia* 28, 15 (după *Vulgata*).

ce stăpânea regatul morții și, pasă-mi-te, după înviere, nimicirea și mortalitatea ar domni asupra trupurilor reduse la nimicnicie!

Chiar și despre îngeri el a plămădit niște fraze temerare: cum că toate funcțiile slujirii lui Dumnezeu ce se desfășoară în cer nu au fost create în ceruri, ci, ca urmare a diverselor alunecări și căderi, le-au revenit la sorți denumirile variate ale îndatoririlor, și că mai înainte vor fi existat împrejurări străvechi datorită cărora au avansat ori au decăzut. Și, în această vreme, ca și cum n-ar mai putea suporta durerea, deși poporul proclamă: „Ierusalimul cel de sus este liber”[1355], el susține că nu se regăsește în acesta nimic pur, nimic liber de vicii și cu siguranța virtuții eterne. Disputa lui profană cu privire la îngeri nu se oprește aici, ci, avansând în ticăloșie, [el afirmă]: „Precum demonii ce împresoară altarele păgânilor, hrănindu-se cu mirosul jertfelor, tot astfel și îngerii, atrași de sângele victimelor sacrificate în mod spiritual de Israel și de fumul de tămâie, se roteau în jurul altarelor și se hrăneau cu alimente de acest fel”[1356].

Cine oare nu va considera că el nu a putut descoperi nimic mai mult, pentru a-și dovedi prăbușirea minții sale smintite? Chiar și preștiința lucrurilor viitoare, care e cunoscută doar Domnului, el o pune pe seama mișcării stelelor, încât din traiectoria și din varietatea dimensiunilor acestora demonii află cele viitoare și fie realizează ei unele acțiuni, fie le poruncesc acestora ce trebuie să facă. De unde reiese cu evidență că el aprobă idolatria și astrologia și diferitele înșelătorii care compun frauduloasa divinație a păgânilor.

3. Indivizi [ascunși] sub numele de monahi circulau prin mănăstiri, având astfel de concepții și profesând asemenea doctrine și altele asemănătoare cu acestea. Iar de îndată ce au aflat că autorul unei răutăți atât de mari a fost condamnat împreună cu eroarea lui, și-au alăturat șleahtei lor niște cerșetori și sclavi atrași de nădejdea potolirii lăcomiei și, formând o trupă de atac, au încercat să ia cu asalt sediul meu din Alexandria; ei doreau să aducă în mijlocul publicului procesul lui Isidor – pe care noi, din pudoare și din dorința de a respecta disciplina bisericească, îl rezervasem pentru judecata episcopilor – și să aducă la urechile păgânilor lucruri rușinoase de rostit, așa încât să incite la revoltă și tulburări

[1355] *Galateni* 4, 26.

[1356] ORIGEN, *Despre principii*, I fragm. (trimitere identificată de editorul francez, SAINT JÉRÔME, *Lettres*, vol. 4, trad. Jérôme Labourt, p. 151). (n.ed.)

împotriva Bisericii; Dumnezeu a nimicit urzelile acestora, ca și pe acelea ale lui Ahitofel. Căci toate strădaniile lor tânjeau la aceasta, și anume să apere erezia sub numele lui Isidor, care fusese [deja] exclus din comuniunea sfinților de către numeroși episcopi, din diferite motive.

Între timp, au fost prezentați de către ei în mijlocul oamenilor o femeie împreună cu fiul ei adolescent și i-au plasat într-un loc foarte vestit al cetății, numit „Genius", dacă nu mă înșel. Răcneau orice credeau că ar putea trezi ura contra noastră, debitând pe seama noastră gloatelor de păgâni orice ascultă cu plăcere urechile necredincioșilor. Printre altele, vociferau reamintindu-le distrugerea Serapeum-ului și a altor locașuri de idoli, ca pentru a-i îndemna să fugă: „[Se aduc daune templelor] în mănăstirile Nitriei". Căci toate acestea le făceau fiindcă socotiseră că-și vor atrage mulțimile de păgâni și îl vor răpi pe Isidor de la judecata episcopilor, ca nu cumva să fie ascultat împreună cu mama și copilul și ei să incite la ură împotriva noastră, cei care am vrut ca el să fie ascultat cu răbdare în biserică, prezenți fiind clericii și poporul credincios și să se respecte în persoana lui regula bisericească, cu toată frica de Dumnezeu și cu blândețe. Deoarece noi nu suntem dușmanii săi și nici nu l-am lezat câtuși de puțin – nici pe el, nici mâna de sclavi și fugari pe care i-a făcut părtași la întreprinderea lui; căci am preferat familiarității și amiciției ce ne legaseră odinioară teama de Dumnezeu și norma rigorii evanghelice.

Când a fost citat în fața episcopilor la interogatoriu, pentru a-și expune cauza întregului cler, în ciuda numeroaselor convocări la tribunal, a început să uzeze de subterfugii și să amâne zi după zi, trăgând nădejde că, după spusele multora, i-ar cumpăra tăcerea acelei femei. Și, făcând aceasta, rănea sufletele sfinților frați. Fiindcă cine s-ar îndoi că încrederea este atributul unei conștiințe bune, în vreme ce fuga și disimularea – ca să mă exprim mai îngăduitor și totuși să exprim ceea ce simt – la cei mai mulți oameni desemnează un soi de mărturisire? Peste toate, femeia îi aducea acuzații grave după ce dobândise certificate [doveditoare] și se zvonea pretutindeni printre cetățeni că el se străduiește din toate puterile să aducă afacerea la final, oricare ar fi acela, cu excepția judecării de către episcopi. Această femeie, fără ca eu să am știre și prin grija amicilor aceluia, a fost înscrisă chiar și în registrul văduvelor, pentru ca binefacerile pomenilor să-i mai aline din durerea

rănii. Aflând aceasta de la un diacon oarecare, ce a publicat plin de curaj că femeia fusese înscrisă în rândul văduvelor pentru a păstra tăcerea asupra obiecțiilor sale, de îndată am făcut să ajungă la Isidor prin numeroase persoane numele denunțătorului meu și l-am avertizat să se pregătească de judecata episcopilor, separând-o numai pe femeie de tovărășia celorlalte până vom vedea finalizarea cauzei juridice. Căci n-ar fi fost defel îngăduit ca din resursele Bisericii să fie sprijinită cea care fie s-a temut să pronunțe, fie a ținut sub tăcere o atât de gravă acuzație.

Acesta este port-drapelul facțiunii eretice. Se folosesc de el ca de un conducător, și încă unul foarte bogat, cei pe care i-am descris la începutul scrisorii [de față], ca să le pună la dispoziție hrană și să suporte neplăcerile cauzate de peregrinările acestora. Unde sunt necesare furia brutală și uciderile, nu au nevoie de ajutorul nimănui altul; unde e vorba de plăți și de felurite cheltuieli, nimic mai comod decât un atare [mituitor] generos.

4. Se plâng împotriva mea și chiar delirează că nu am îngăduit ca locurile singuratice și incintele monahilor, în care se duce o viață sfântă, să fie spurcate de dogmele lipsite de pietate ale lui Origen. Pentru a omite restul, voi cita din cărțile despre înviere, pe care le-a scris pentru Ambrozie imitând metoda dialectică a disputei, prin care el se face predicatorul artei magice cu aceste vorbe: „Arta magică nu mi se pare a fi un termen care desemnează un lucru existent, dar, dacă totuși această artă există, ea nu este nicidecum opera răului și nici nu poate fi obiect de dispreț". Zicând acestea, el Îl contrazice vădit pe Domnul, Care ne grăiește prin proroc: „Rămâi acum cu descântecele tale, cu belșugul vrăjilor tale pe care din tinerețea ta le-ai învățat, de-ți vor putea folosi sau dacă prin ele te poți întări! Ostenit-ai în părerile tale; să stea acum astrologii cerului și să te mântuiască; ei, cei care văd prin stele, ei să-ți vestească ce va să vină asupra ta"[1357].

Pe lângă acestea, în cartea sa *Περὶ ἀρχῶν*, el se chinuie să convingă și că Cuvântul Dumnezeului celui Viu nu Și-a asumat trupul omenesc și, mergând contrar părerii apostolului, el a scris că cel care era în forma lui Dumnezeu, egal cu Dumnezeu, nu era Cuvântul lui Dumnezeu, ci suflet coborât din regiunile cerești și care, lepădând majestatea formei sale divine, și-a asumat trup

[1357] *Isaia* 47, 12-13.

omenesc. Spunând acestea, el îl contrazice în mod deschis pe [Apostolul] Ioan, care scrie: „Și Cuvântul trup S-a făcut"[1358]. Nici nu este de crezut că sufletul Mântuitorului, și nu Cuvântul lui Dumnezeu, a avut [parte de] forma și egalitatea maiestății Tatălui. Dar el exultă furibund chiar și asupra altor impietăți, pretinzând [de pildă] că Cel care a suferit la sfârșitul timpurilor pentru nimicirea păcatului, Domnul nostru Iisus Hristos, va trebui cândva să îndure [iarăși] crucea și pentru demoni și duhurile necurate. Și nici măcar nu și-l amintește pe Pavel atunci când scrie: „Este cu neputință ca cei care au fost iluminați o dată, ba chiar au gustat darul cel ceresc și au fost făcuți părtași Duhului Sfânt, care au gustat nimic mai puțin decât Cuvântul cel bun al lui Dumnezeu și puterile veacului ce va să vină, dar apoi au căzut, să se înnoiască din nou spre pocăință, fiindcă Îl răstignesc din nou numai în beneficiul lor pe Fiul lui Dumnezeu, făcând din El un obiect de batjocură"[1359].

Dacă ar fi vrut să știe lucrurile acestea sau, mai degrabă, dacă nu le-ar fi disprețuit pe cele pe care le știe, niciodată nu l-ar fi contrazis pe apostol, pretinzând că Hristos ar urma să sufere chiar și pentru demoni, și nici nu L-ar fi batjocorit atunci când trece, astupându-și urechile, pe lângă textele citate de noi: „Hristos, înviind din morți, nu mai moare; moartea nu va mai avea nicidecum stăpânire asupra Lui. Căci ceea ce a murit păcatului a murit o singură dată, iar ceea ce trăiește pentru Dumnezeu trăiește"[1360]. Așadar, ceea ce este numit „o singură dată" nu primește o a doua sau a treia dată; de aceea și apostolul, știind că El a fost crucificat o singură dată, afirmă cu toată îndrăzneala către evrei: „Căci El a făcut aceasta o singură dată, aducându-Se jertfă pe Sine Însuși"[1361].

5. Pentru aceste fapte și multe altele, pe care cuprinsul unei scrisori nu le îngăduie, au fost condamnați și alungați din Biserică; și, unind trufia cu prostia, ei contrazic judecățile episcopilor, străduindu-se să-și apere părtașul întru erezie prin răzvrătire și, rătăcind ascunși prin ținuturile unor provincii străine, ei, condamnații, au un condamnat drept conducător și prind curaj prin operele acestuia. Prin urmare, vă rog din suflet, frați preaiubiți, ca, dacă vor ajunge pe acolo, să le stârniți lacrimile cu preceptele evanghelice.

[1358] *Ioan* 1, 14.
[1359] *Evrei* 6, 4-6.
[1360] *Romani* 6, 9-10.
[1361] *Evrei* 7, 27.

Dorința noastră este să îndreptăm prin pocăință și aceste greșeli și altele, pentru ca, adoptând o conduită vrednică de numele pe care-l poartă, cei care se numesc monahi – dacă măcar tânjesc să fie ceea ce se pretind – să iubească tăcerea și dreapta credință, două lucruri cărora nu trebuie să le prefere absolut nimic. Dar, din câte aud, imitându-l pe diavol, aleargă ici și colo și-și caută [victime] pe care să le devoreze cu impietățile lor. Căci socotesc nebunia drept credință și îndrăzneala sfruntată drept curaj; și, de aceea, oțărâți în trufie, ei preferă predicilor Bisericii doctrina lui Origen, care e amestecată cu idolatrie.

Prin urmare, dacă vor cuteza să tulbure frații și poporul ce v-a fost încredințat, voi să păziți turma Domnului și să respingeți asalturile lor smintite. Nu le facem niciun rău, nu le-am răpit nimic: singurul motiv al urii lor împotriva noastră este că suntem gata să apărăm credința până la moarte.

6. Trec peste celelalte, cum au încercat[, de pildă,] să ne provoace moartea și cu ce tertipuri au uneltit acest lucru și cum au ajuns, după ce fuseseră condamnați, să ocupe biserica ce se află în mănăstirea Nitriei, pentru a bloca intrarea ei și pentru noi, și pentru mai mulți episcopi ce erau cu noi, și pentru stareții monahilor – venerabili și ca viață și ca vârstă –, folosindu-se de liberți și de sclavi închiriați, care se înarmaseră pentru [a-și satisface] lăcomia și pântecele lor. Și, pe când ocupau punctele strategice ale bisericii ca la asediul unui oraș, ei se slujeau de ramuri de palmier pentru a masca bâte și ciomege, disimulând sub însemnele păcii niște suflete pregătite pentru crime. Și, pentru ca facțiunea lor să devină mai puternică, iar nucleul de atac mai dispus la [fapte de] cutezanță, au împărțit bani multor oameni de treabă, care i-au primit nu spre a consimți la ticăloșie, ci pentru a ne descoperi uneltirile acelora și a ne dezvălui capcanele pregătite, astfel încât să evităm căderea în ele.

Văzând acest lucru nenumăratele mulțimi de călugări, au prins cu toții să vocifereze și să înfricoșeze cu strigătele lor [slobozite] la unison demența furioasă a micii gloate, așa încât măcar de teamă au îngăduit ca Sinaxa să aibă loc și ca legile Bisericii să fie respectate. Iar dacă harul lui Dumnezeu n-ar fi înfrânat impulsul mulțimilor, s-ar fi petrecut un fapt ce are loc de obicei în asedii: căci acești indivizi nefaști se dezlănțuiseră într-o asemenea nesocotință, ba chiar nebunie furioasă, încât până și monahii ce duceau o viață

sfântă și erau cei mai blânzi cu putință nu au mai putut suporta demența acelora. Iar toate acestea, [prin mila] lui Dumnezeu, am izbutit să le ascultăm cu propriile urechi și să le îndurăm cu răbdare și smerenie, gândind la mântuirea celor care ne combăteau cu ostilitate; și asta fără a sacrifica în vreun fel regulile bisericești și ortodoxia pentru niciun fel de relații prietenești, căci Domnul poate să ne îngăduie, nouă și tuturor slujitorilor Săi, să preferăm amiciției oamenilor adevărul credinței.

În același timp, cerem ca fiecare dintre voi, laolaltă cu popoarele ce v-au fost încredințate, să vă rugați mai insistent și să implorați milostivirea lui Dumnezeu, astfel încât, rezistând la capcanele diabolice ale ereticilor, să rămânem în [bună] pace cu cei care au luptat mereu pentru adevăr și toți împreună să așteptăm coroana dreptății. Pe frații care sunt cu voi îi salută întru Domnul poporul care este alături de mine.

EPISTOLA XCIII[1362]

Răspunsul Sinodului din Ierusalim la scrisoarea sinodală de mai sus a lui Teofil

Eulogius, Ioan și ceilalți episcopi aflați la Ierusalim, către domnul, onorabilul și preafericitul episcop Teofil, în sfânta zi a hramului bisericii.

Tu știi, Stăpâne și de toată lauda Părinte, că deja înainte de scrisoarea noastră, prin harul lui Hristos, aproape întreaga Palestină a rămas străină de scandalul ereticilor, în afara unui mic număr care, admițând erorile lui Apolinarie, profesează scrierile nocive ale magistrului lor. Ba chiar, grație rugăciunilor sfinților, nu ne îngrijorează nici șerpii iudaici, nici prostia de necrezut a samaritenilor și nici impietățile păgânilor care se arată în chip deschis. Gloata enormă a celor care-și astupă complet urechile la predicarea adevărului, dând târcoale împrejurul turmei lui Hristos, ne obligă

[1362] Epistola este datată în anul 400. Alcătuită la Ierusalim, ea a fost tradusă în latină de Fericitul Ieronim. (n.ed.)

la o străjuire și la o trudă considerabile, dacă vrem să salvăm oițele Domnului de la a fi sfâșiate de aceștia!

Și, fiindcă Sfinția Ta ne-a scris că s-au găsit unii prin Egipt care au dorit să introducă în biserici ideile vătămătoare [inspirate] din doctrinele lui Origen, pentru a înșela inimile celor simpli, am socotit necesar să semnalăm Sfinției Tale că acest fel de predică e străin de urechile noastre. Și nici nu am auzit vreodată [pe cineva] predicând că Împărăția lui Hristos ar trebui să ia sfârșit într-o zi. Acest lucru să rămână cât mai departe de urechile credincioșilor, de vreme ce îngerul Gavriil, vorbindu-i Mariei despre Hristosul Care urma să se nască, îi spune: „Va împărăți peste casa lui Iacov și Împărăția Lui nu va avea sfârșit”[1363]. Și nici [nu am auzit predicându-se] că diavolul, eliberat de toate viciile și păcatele, și-ar redobândi demnitatea pe care a avut-o înainte de a cădea, astfel încât și el însuși și Hristos să fie reuniți sub unica Împărăție a lui Dumnezeu-Tatăl. Într-adevăr, cei care cred aceste lucruri vor merge în mijlocul tenebrelor care li s-au pregătit diavolului și îngerilor săi.

Iar dacă există unii care au învățat în tratatele lor că Fiul este adevăr în comparație cu noi, dar că, în comparație cu Tatăl, este minciună, și care spun că „ceea ce sunt Petru și Pavel față de Mântuitorul, [întocmai] aceasta este și Fiul Unul-Născut și Cuvântul lui Dumnezeu în comparație cu Tatăl” (ca să ne proclamăm pe scurt opinia și fiindcă nu este necesar să tot repeți aceleași lucruri) și care predică ceea ce Fericirea Ta a desemnat drept condamnabil și ceea ce este în discordanță cu această [mărturisire de] credință pe care Părinții noștri au așternut-o în scris în orașul Niceea, [fie ca] atât persoanele lor, cât și părerile lor să fie anatemizate împreună cu Apolinarie, cel care, mergând împotriva Sfintelor Scripturi, spune că [doar] o umanitate incompletă a fost asumată de Domnul nostru Iisus Hristos, nu că această asumare a fost deplină pentru a asigura mântuirea sufletului și a trupului.

[Cât despre] noi, urmând stăruitor pașii Părinților și instruiți fiind de vorbele Scripturii, învățăm și predicăm în biserici și mărturisim Treimea necreată, veșnică, adorând [Treimea] deoființă în trei Ipostasuri și o singură dumnezeire. În cazul în care Cuvioșia Ta îi va exclude pe vreunii din comunitate, fie din cauza răutății învățăturilor acestora, fie din alte motive – după cum ai binevoit să ne arăți –, află că ei nu vor fi primiți în bisericile noastre până când

[1363] *Luca* 1, 33.

nu le vei fi acordat iertarea după ce vor fi făcut penitență, dacă până la urmă vor admite să-și condamne erorile. Salută-i pe toți cei cu grad sacerdotal care sunt alături de tine.

EPISTOLA XCIV[1364]

Epistola lui Dionisie, episcop de Lydda, către Teofil

Dionisie, episcop de Lydda, către preafericitul domn Teofil.

1. Dumnezeul nostru cel bun, „cel preamărit în sfatul sfinților”[1365], Își pregătește și prieteni și proroci pentru fiecare epocă: dacă privim vremurile generației noastre, [constatăm că] pe tine, Domnule și Frate preafericit, te-a ridicat ca apărător zelos al ortodoxiei, dar și spre a înlătura cu rigoarea unui apostol o superstiție eretică ce provine dintr-o sursă păgână și pentru a readuce la Păstorul său neamul omenesc – care a fost atras de numeroase erori – și chiar turma împrăștiată a lui Hristos, Cel care, în momentul Pătimirii Sale, Și-a dat viața pentru toți, astfel încât acum noi să putem zice cu toată credința: „Dumnezeu este într-adevăr întru noi”[1366]. Fiindcă cine ar putea fi atât de netot sau lipsit de pietate încât să nu admită că tu ai făcut cel mai mare dar universului expulzându-i pe acești arhiticăloși, discipoli ai blasfemiatorului Origen, așa încât Biserica lui Hristos să nu mai fie spurcată de [indivizii] aceștia, al căror cancer și lepră incurabilă au invadat inimile multora atât de profund încât chiar și cei care simulează penitența se alătură sperjurului ereziei și nu încetează să ne urască deoarece îi silim să tacă?

2. Așadar, „întărește-te și acționează cu bărbăție”[1367], o slujitor al lui Dumnezeu, și urmărește până la capăt plăsmuirile lui Origen,

---

[1364] Lydda era una dintre cele mai vechi episcopii ale Bisericii primare. Episcop de Lydda în anul 400, când este datată epistola, era Dionisie, care își arată aici deplina adeziune față de poziția lui Teofil. Dionisie ocupă scaunul Lyddei din 381 până în 415, anul morții sale. (n.ed)

[1365] *Psalmul* 88, 8.

[1366] *Cf.* 1 *Corinteni* 14, 25.

[1367] 1 *Paralipomena* 22, 13.

ca nu cumva mințile celor simpli să fie copleșite, sub acoperământul științei, de farmecele lui viclene și [astfel] să aibă loc în trupul lui Hristos tăietura unei schisme! Căci toți cei care au cunoașterea celor de sus te proclamă părinte și nădejde și coroană a credinței, fiindcă tu l-ai străpuns cu ascuțișul evanghelic pe magistrul lui Arie, care este și ucenicul său. Frații din celula mea te salută din suflet pe tine și pe toți frații care sunt cu tine.

EPISTOLA XCV[1368]

Epistola papei Anastasie către Simplicianus

Anastasie, către domnul și fratele Simplicianus.

1. Un păstor iubitor este apreciat pentru că dă dovadă de o mare grijă și pentru că veghează asupra turmei sale. În mod similar, o santinelă vigilentă veghează ziua și noaptea dintr-un turn înalt pentru a păzi cetatea. Comandantul unei corăbii, mereu atent la momentul [dezlănțuirii] furtunii, suferă un zbucium teribil în suflet de grija pericolelor, ca nu cumva vijeliile și valurile cumplite să-i zdrobească vasul de stânci. Cu aceleași sentimente, sfântul și venerabilul bărbat Teofil, fratele și colegul nostru întru episcopat, nu încetează a veghea asupra intereselor mântuirii, pentru a împiedica poporul din felurite biserici să cadă în blasfemii grave citindu-l pe Origen.

2. În scrisoarea mea care menționează Sinodul, rog pe Sfinția Ta ca – asemenea nouă, care avem reședința în cetatea Romei, pe care a statornicit-o și a întărit-o prin credința sa gloriosul Petru – nimeni, opunându-se poruncii noastre, să nu citească textele acestea pe care le-am semnalat și condamnat; și am mai cerut, cu rugăciuni insistente, să fie ținute în siguranță preceptele evanghelice pe care ni le-a propovăduit, prin chiar gura sa, cenzura lui Dumnezeu și a lui

[1368] Data scrisorii: anul 400. Simplicianus a fost episcop de Mediolanum, între anii 397-400/401. Papa Anastasie a fost episcop al Romei între anii 399 și 401. Prieten al Fericitului Ieronim, papa Anastasie condamnă la rândul său origenismul prin reunirea unui sinod în acest sens. Epistola către Simplicianus este practic o confirmare a acestei condamnări. (n.ed.)

Hristos (?[1369])... Nu trebuie să vă îndepărtați defel, ci să vă reamintiți că Pavel, apostolul venerabil, a prezis acestea și ne-a îndemnat pe toți: „Dacă cineva v-ar propovădui altceva decât ceea ce vi s-a propovăduit, să fie anatema”[1370]. Așadar, ținându-ne de acest precept, orice este contrar credinței noastre și a fost scris odinioară de Origen noi l-am arătat a fi străin de noi și pedepsit de către noi.

3. Am scris Sfinției Tale această scrisoare prin intermediul preotului Eusebius[1371], care, purtând în sine căldura credinței și având iubire față de Dumnezeu, ne-a prezentat câteva capitole din textul blasfemiator; pe acestea nu numai că le-am primit cu oroare, dar le-am și condamnat, ba mai mult, dacă există și alte teze care au fost expuse de Origen, să știi că au fost condamnate de către noi la fel, împreună cu autorul lor. Domnul să te păzească teafăr și nevătămat, domnul și fratele meu, cel vrednic de cinste!

EPISTOLA XCVI[1372]

Scrisoarea pascală a sfântului episcop Teofil

1. Pe Iisus Hristos, Domnul slavei, să-L lăudăm iarăși într-un glas, frați preaiubiți, și să împlinim astfel cu însuflețire vorbele proorocului care ne îndeamnă zicând: „Cântați-I Domnului cântare nouă”[1373]; noi toți, câți suntem părtași la credința care ne duce la Împărăția cerurilor, să întâmpinăm cu bucurie venirea sfintei ceremonii și să celebrăm apropiatele sărbători, la care participă împreună cu noi întregul univers, proclamând cu unul dintre înțelepți: „Vino, mănâncă-ți pâinea cu veselie și bea-ți cu inimă

[1369] Paragraful este marcat în ediția franceză ca fiind corupt.

[1370] *Galateni* 1, 8.

[1371] Eusebius de Cremona, discipol și prieten al Fericitului Ieronim, l-a însoțit pe acesta în Țara Sfântă. Pune bazele unei mănăstiri la Betleem, căreia îi devine și stareț pentru o vreme. În 400 se întoarce în Italia și în același an prezintă la Roma extrase din principala lucrare a lui Origen, *Despre primele principii*, în vederea condamnării acestuia. (n.ed.)

[1372] Această epistolă pascală a fost redactată de episcopul Teofil în anul 401, fiind tradusă de Fericitul Ieronim în latină. Ea este o respingere mai aprofundată a doctrinelor lui Apolinarie și Origen. (n.ed.)

[1373] *Psalmul* 149, 1.

bună vinul, că I-au plăcut lui Dumnezeu faptele tale”[1374]. Căci, într-adevăr, cei care au deprinderea faptelor bune și, părăsind laptele copilăriei, primesc drept hrană alimente mai solide contemplă cu mai mare profunzime sensurile divine și, îndestulați cu hrana spirituală, Îl au pe Dumnezeu lăudător și martor al vieții lor. Unor asemenea convivi li se adresează Ecclesiastul: „Fie hainele tale întotdeauna albe și untdelemn de pe capul tău să nu lipsească”[1375], astfel încât, înveșmântați cu haina virtuților, ei să imite splendoarea soarelui și, prin citirea zilnică a Sfintelor Scripturi, să-și picure ulei în simțirea lor și să-și pregătească luminătorul minții care, potrivit preceptului Evangheliei, „le luminează tuturor celor din casă”[1376].

2. Încercând, așadar, să fim pe potriva unor asemenea convivi, care celebrează în acest fel sărbătorile Pătimirii Domnului, să rostim împreună cu sfântul rege David: „Lăuda-voi pe Domnul în viața mea, cânta-voi Dumnezeului cât voi fi”[1377]; și să ne grăbim spre metropola îngerilor, care e liberă[1378] și nicio pată a răutății nu o întinează, unde nu există nici învrăjbire, nici ruine și nici pribegie dintr-un loc în altul. Călcând în picioare orice plăcere și înfrânând valurile desfrânării, ce prea adesea se învolburează împotriva noastră, să ne amestecăm cu cereștile cete, pentru ca, înălțându-ne cu duhul într-acolo și contemplând niște locuri auguste, să fim ceea ce vom fi în viitor. De această fericire s-au făcut nevrednici iudeii, care, nesocotind bogățiile Sfintei Scripturi și dându-le dreptate unor învățători săraci într-ale înțelepciunii, pot fi auziți până astăzi cum „pururea rătăcesc cu inima”[1379] și refuză a-I zice lui Hristos Celui prezent în fața lor: „Binecuvântat este cel care vine întru numele Domnului”[1380]. Mai ales că lucrările Sale, deasupra oricărui glas, dau mărturie că El este Dumnezeu și niciodată nu spune: „Acestea le rostește Domnul”, ci: „Eu vă zic vouă” – prin acestea demonstrează că El este legiuitor și Domn și Dumnezeu adevărat și că nu e vreunul dintre proroci.

[1374] *Ecclesistul* 9, 7.
[1375] *Ecclesiastul* 9, 8.
[1376] *Matei* 5, 15.
[1377] *Psalmul* 103, 33.
[1378] *Cf. Galateni* 4, 26.
[1379] *Psalmul* 94, 11.
[1380] *Psalmul* 117, 26.

3. Și nici dumnezeirea Sa, pe care nu o mărginește niciun loc din spațiu, nu poate fi umbrită de luarea unui chip de slujitor și nici strâmtorarea unui corp omenesc nu poate să îngrădească nespusa putere a majestății Celui pe care măreția faptelor [Sale] Îl dovedește pe deplin ca fiind Fiul lui Dumnezeu. Căci, într-adevăr, după ce, la porunca Mântuitorului, valurile înălțate și umflate cât munții ale unei mări fremătânde au redevenit dintr-o dată liniștite, după ce barca apostolilor a scăpat de naufragiu, iar adâncurile apelor au simțit puterea Domnului acolo de față, și după ce atâtea primejdii provocate de ciocnirea furioasă a vânturilor și a valurilor iscate de pretutindeni au încetat, cei care navigau împreună cu El au exclamat, ca inspirați de Duhul divin: „Cu adevărat El este Fiul lui Dumnezeu”[1381], nemaiîndoindu-se de dumnezeirea Celui ale cărui opere grăiau despre măreția Sa. Fiindcă în privința Lui s-a făcut prezicerea profetică: „Tu stăpânești puterea mării, tumultul valurilor ei Tu îl potolești”[1382]. Și prorocul însuși oferă o semnificație cântului, cum că Cel văzut trebuia să fie Dumnezeul adevărat nu doar prin cuvinte, ci și prin forță, fiindcă superioritatea lucrărilor Sale Îi vădea divinitatea ascunsă.

Dumnezeu cel desăvârșit, asumându-Și prin propria voință tot ceea ce ține și de natura și de condiția umană, în mod evident fără de păcat și fără de răutate – răutate care nu are defel substanță –, Se naște prunc, este adorat ca „Emanuel”; magii vin de la Răsărit și, plecându-și genunchiul, Îl mărturisesc pe Dumnezeu, Fiul lui Dumnezeu; în momentul Pătimirii, atârnând pe cruce, El întunecă razele soarelui, arătând [astfel], printr-o nouă și nemaiauzită minune, măreția dumnezeirii Sale, El, Cel neîmpărțit și indivizibil, iar nu despărțit în doi mântuitori, așa cum susține rătăcirea unora.

De aceea le și spunea ucenicilor: „Pe nimeni să nu numiți învățător pe pământ, căci Învățătorul vostru unul este, Hristos”[1383]. Și, în timp ce le spunea apostolilor aceste lucruri, El nu separa nicidecum superioritatea divinității de trupul ce li se oferea vederii. Și nici atunci când mărturisea că este unul Hristos, Fiul lui Dumnezeu, nu separa sufletul de carne; nefiind unul diferit de altul, ci Unul și Același subzistând în ambele [naturi], Dumnezeu

---

1381 *Matei* 14, 33.
1382 *Psalmul* 88, 10.
1383 *Matei* 23, 10.

și Om, în timp ce este văzut ca slujitor, El este adorat ca Dumnezeu; cu toate că Îl ascundea pe inefabilul Dumnezeu în nimicnicia unui trup omenesc, El depășea totuși fragilitatea cărnii prin lucrările Sale dumnezeiești, astfel încât să nu fie socotit un oarecare dintre sfinți (cum era considerat de către mulți), ci Cel despre care Pavel scria, dorind să-L facă cunoscut: „Unul este Dumnezeu, unul este și Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni: Omul Hristos Iisus”[1384]; și iarăși: „Mijlocitorul însă nu este al unuia singur, dar Dumnezeu este Unul”[1385]; fiindcă Fiul Unic, Mijlocitor al Tatălui și al nostru, nici nu Și-a pierdut egalitatea cu El, nici nu a fost separat de comuniunea cu noi: invizibil [ca] Dumnezeu și vizibil [ca] om; este ascuns sub înfățișarea robului și [în același timp] este proclamat la unison „Dumnezeul slavei” de către mărturisirea celor credincioși.

4. Căci Tatăl nu L-a lipsit de numele propriei Sale naturi, după ce El S-a făcut om sărac pentru noi, și nici nu L-a chemat cu un cuvânt diferit când a fost botezat în râul Iordan, ci L-a numit Fiul Unul-Născut: „Tu ești Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit”[1386]. Nici asemănarea Lui cu noi nu a fost schimbată în natura divinității, nici divinitatea nu a fost transformată în asemănarea naturii noastre; ci, rămânând ceea ce de la început a fost, Dumnezeu Cuvântul, și slăvindu-ne în Sine, El nu a venit – potrivit lui Ieremia – ca să spună: „Vai mie, mamă! De ce m-ai născut tu om care să mă judec și să fiu în răspăr cu tot pământul? Nici eu nu i-am folosit cuiva, nici cineva nu mi-a fost mie de folos”[1387], El, Care venise pentru a oferi libertatea; nici nu striga împreună cu Isaia: „Vai mie că, fiind eu un biet om și având buze necurate și locuind eu în mijlocul unui popor cu buze necurate, cu ochii mei L-am văzut pe Domnul Regele Savaot”[1388]. Căci El Însuși era „Împăratul slavei”[1389], după cum s-a scris în *Psalmul al douăzeci și treilea*, victorios când atârna pe cruce și potolind războaiele stârnite de vrăjmași, pentru a face din omul făurit din pământ un locuitor al cerului și a-i dărui părtășia biruinței Sale.

[1384] *1 Timotei* 2, 5.
[1385] *Galateni* 3, 20.
[1386] *Luca* 3, 22.
[1387] *Ieremia* 15, 10.
[1388] *Isaia* 6, 5.
[1389] *Cf. Psalmul* 23, 10.

5. Prin urmare, chiar dacă refuză acest lucru cei care cred că El a fost transformat în altul, „Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veci”[1390]; Împărăţia Sa nu va avea sfârșit (după cum pretindea eroarea scelerată a lui Origen), pentru ca El să nu fie lipsit chiar și de eternitate dacă I s-ar isprăvi Împărăţia; ci El le-a spus tuturor în faţă: „Eu sunt întru Tatăl și Tatăl este întru Mine”[1391]. Și [apoi], dorind să ne înveţe că și Tatăl întru Fiul și Fiul întru Tatăl poruncesc tuturor creaturilor, adăuga, pentru a-Și întări afirmaţia, chiar acest lucru: „Eu și Tatăl Meu una suntem”, pentru ca nimeni să nu-I separe Împărăţia unică de cea a Tatălui din pricina trupului omenesc pe care Și-l asumase. Iar dacă, potrivit nebuniei lui Origen, Hristos, Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu, ar urma să-Și piardă într-o zi Împărăţia, cum ar fi putut să le zică apostolilor: „Eu și Tatăl Meu una suntem”[1392], de vreme ce după aceea n-ar mai putea stăpâni Împărăţia ce Le este comună, adică să aibă parte aici de o glorie la care va trebui să renunţe acolo? Și ce se va alege de afirmaţia potrivit căreia Fiul este întotdeauna întru Tatăl și Tatăl întru Fiul, dacă Împărăţia Fiului n-ar fi sigură? Într-adevăr, cei care susţin că lucrurile se vor petrece în acest fel, în afară de cazul în care se vor pocăi, să piară, căci către aceștia grăiește Moise, mișcat de zelul credinţei și al pietăţii: „Blestemat să fii în cetate și blestemat să fii în ţarină”[1393], precum și reproșul psalmistului: „Să piară păcătoșii de pe pământ și cei fără de lege, ca nicicum să nu mai fie”[1394]!

6. În ceea ce mă privește, nu pot pricepe în virtutea cărei cutezanţe Origen, inventând atât de multe lucruri și urmând nu autoritatea Scripturilor, ci eroarea sa personală, a îndrăznit să dezvăluie în public asemenea născociri dăunătoare tuturor și nici nu și-a imaginat că ar exista vreun om care să-i contrazică aserţiunile și să-i reproșeze că a amestecat subtilităţile filosofiei în propriile-i tratate; și, avansând de la un început rău către diferite fabule și aberaţii delirante, a luat în joacă și în batjocură dogmele creștinilor, fără a se folosi de adevărul doctrinei divine, ci de arbitrariul minţii omenești; apoi, socotindu-se pe sine însuși învăţător, a ajuns la o trufie atât de mare încât nu a mai

[1390] *Evrei* 13, 8.
[1391] *Ioan* 14, 10, 11.
[1392] *Ioan* 10, 30.
[1393] *Deuteronomul* 28, 16.
[1394] *Psalmul* 103, 36.

imitat smerenia lui Pavel – cel care, deşi plin de Duhul Sfânt, şi-a confruntat Evanghelia cu aceea a mai vechilor apostoli, „pentru ca nu cumva să alerg sau să fi alergat în zadar"[1395] –, fără să-şi dea seama că este un impuls demonic faptul de a da curs sofismelor minţilor omeneşti şi de a considera divin orice altceva în afara autorităţii Scripturilor.

Să se potolească, aşadar, cei care, visând că Împărăţia lui Hristos va avea un sfârşit, tânjesc să fie părtaşi ai vorbăriei lui Origen şi nu călătoresc alături de credincioşi, simulând o credinţă pe care nici măcar nu o au. Mai degrabă să afle că totul nu e decât înşelăciune şi fraudă (să fii ceva şi să arăţi altceva), pentru a ascunde viciile sub înfăţişarea virtuţii. Cu adevărat, în timpul ruşinosului supliciu de pe cruce, pe care L-a îndurat pentru noi, Hristos nu Şi-a pierdut calitatea de „Domn al slavei"[1396], conform fericitului apostol, pe când iudeii strigau împotriva Lui: „Tu, cel care dărâmi templul şi în trei zile îl zideşti, mântuieşte-te pe tine însuţi! Dacă eşti Fiul lui Dumnezeu, coboară-Te de pe cruce!"[1397]; suferind în carne şi atârnând pe cruce, Îşi vădeşte puterea propriei majestăţi, făcând soarele să se oprească din parcursul său şi, prin măreţia semnelor [miraculoase], îi smulge tâlharului strigătul plin de credinţă: „Iisuse, pomeneşte-mă, Doamne, când vei veni întru Împărăţia Ta!"[1398]

Niciodată după gloria Învierii El nu va urma să Îşi piardă Împărăţia, în ciuda blasfemiilor pe care Origen le aruncă ca pe nişte nenumărate pietre împotriva Sa. Or, ce noimă ar fi avut să le promită ucenicilor Săi veşnicia Împărăţiei Sale şi să le zică: „Veniţi, binecuvântaţii Părintelui Meu, stăpâniţi Împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii"[1399], iar El Însuşi să fie lipsit de ceea ce le acordă celorlalţi? Sau, când Pavel scrie către corinteni: „Fără noi aţi ajuns regi, şi măcar de-aţi fi ajuns, ca să domnim şi noi împreună cu voi!"[1400], în ce fel s-ar putea înţelege că domnia lui Hristos ar putea să se termine după lungi perioade de timp, mai ales că Ioan exclamă: „Cel care vine de sus este deasupra tuturor"[1401], iar apostolul notează: „Ai cărora sunt părinţii şi din care, după

[1395] *Galateni* 2, 2.
[1396] *Cf. 1 Corinteni* 2, 8.
[1397] *Matei* 27, 40.
[1398] *Luca* 23, 42.
[1399] *Matei* 25, 34.
[1400] *1 Corinteni* 4, 8.
[1401] *Ioan* 3, 31.

trup, e Hristos, Cel care peste toate este Dumnezeu binecuvântat în veci”[1402]?

7. Și astfel nimeni nu se poate îndoi că Cel care rămâne Dumnezeu în veșnicie are în același timp și domnia, și încă asupra celor cărora le-a dăruit stăpânirea Împărăției: și este numit Rege etern, fiindcă deține imperiul divinității pe deplin potrivit [cu acest nume], neavând, de altminteri, întru Sine, absolut nimic lipsit de desăvârșire sau nou, dacă nu socotim faptul asumării fragilității omenești. Or, dacă, potrivit aberațiilor lui Origen, după scurgerea multor veacuri, Împărăția lui Hristos ar trebui să se sfârșească, atunci logica impietății sale ar cere ca El să înceteze într-o zi a mai fi Dumnezeu; într-adevăr, cel care pune limite domniei este obligat să judece la fel și în privința dumnezeirii, care deține în mod natural veșnicia Împărăției. Căci, dacă domnește Cuvântul lui Dumnezeu, El este în consecință Dumnezeu, iar din acest raționament deducem că oricine îndrăznește să impună o limită Împărăției Sale e silit să creadă că Hristos va înceta să mai fie și Dumnezeu. Să lăsăm asemenea flecăreli pe seama unui învățător neînvățat și a adepților săi lipsiți de credință; în ceea ce ne privește, să credem că Împărăția lui Hristos este veșnică și în ziua solemnă [a Sfintelor Paști] să cântăm laolaltă cu îngerul și să rostim: „Împărăția Lui nu va avea sfârșit”[1403]. Căci, dacă El este una cu Tatăl, niciodată nu va pierde nimic din ceea ce Le este comun și uniunea Tatălui și a Fiului nu se va diviza niciodată în părți, iar Ei nu vor înceta să fie uniți, de vreme ce se spune că „sunt Unul”.

8. Să se îndepărteze, așadar, toți acești oameni, care sunt cei mai proști dintre muritori, ba chiar „să coboare de vii în iad”[1404] – după cum afirmă psalmistul – și, văzându-l acolo pe maestrul impietății lor, să strige: „Și tu ai fost prins ca și noi și printre noi ai fost numărat; în infern a coborât slava ta”[1405] și celelalte. Un astfel de păstor al unei turme bolnave Îl defăimează pretutindeni pe Hristos cu injurii; iar pe diavol îl onorează și îl înalță atunci când afirmă că, după ispășirea viciilor și a păcatelor, își va redobândi într-o zi slava de odinioară, când Iisus va înceta să domnească și se va orândui împreună cu diavolul sub stăpânirea Tatălui; astfel

[1402] *Romani* 9, 5.
[1403] *Luca* 1, 33.
[1404] *Psalmul* 54, 16.
[1405] Cf. *Iezechiel* 31, 15; *Baruh* 3, 11; *Psalmul* 48, 18.

încât, mirat mai degrabă de blasfemiile lui Origen decât de vociferările iudeilor, prorocul să exclame: „Cerul însuși s-a înspăimântat de acestea, cu mare înfricoșare s-a îngrozit, zice Domnul. Două lucruri, și rele, făcut-a [poporul Meu]"[1406]. Afirmând că Hristos va înceta să domnească și că diavolul va urca înapoi pe culmile de unde s-a prăbușit, Origen a săpat o fântână atât de adâncă a nelegiuirii sale încât să nu poată ține apă[1407]; atât cât ține de el, Origen îl face pe diavol egalul Fiului lui Dumnezeu, înlăturându-I Acestuia din urmă slava eternă a domniei și supunându-L Împărăției Tatălui împreună cu demonii.

Fie ca o astfel de vorbire lipsită de pietate să fie călcată în picioare, astfel încât să știm că domnia lui Hristos este perpetuă, de vreme ce El Însuși le spune ucenicilor Săi: „Voi sunteți cei care-ați rămas cu Mine în încercările Mele; și Eu vă rânduiesc vouă împărăție, așa cum Tatăl Meu Mi-a rânduit-o Mie, ca să mâncați și să beți mereu la masa Mea în Împărăția Mea"[1408]. Cum s-ar putea împlini vorba „mereu" dacă Împărăția nu ar mai fi veșnică și s-ar încheia printr-un sfârșit? Chiar și magii, înțelegând aceasta, întorși la pocăință, întrebau cu mare ardoare: „Unde este Cel care S-a născut rege al iudeilor? Căci I-am văzut steaua la Răsărit și am venit să ne închinăm Lui"[1409]. Magii dau mărturie că Hristos este rege, iar Origen neagă, pretinzând că nu va domni pentru totdeauna, și nici măcar nu observă că, [prin aceasta], a devenit una cu iudeii blasfemiatori.

9. Citim în Evanghelie: atunci când Domnul și Mântuitorul nostru, oferind exemplul puterii și răbdării Sale, a urcat pe cruce, „Pilat a scris o inscripție și a pus-o deasupra capului Lui. Și era scris: Iisus Nazarineanul, împăratul iudeilor"[1410]. Mulți dintre iudei au citit acest titlu, care era scris în ebraică, în greacă și în latină. Prin urmare, îi spuneau lui Pilat arhiereii preoților și ai iudeilor: „Nu scrie că este împăratul iudeilor, ci că El a zis: «Eu sunt împăratul iudeilor». Pilat a răspuns: «Ce-am scris, am scris»"[1411]. Așadar, de vreme ce Pilat nici prin răzmeriță, nici prin rugăminți nu a putut

[1406] *Ieremia* 2, 12-13.
[1407] *Cf. Ieremia* 2, 13.
[1408] *Luca* 22, 28-30.
[1409] *Matei* 2, 2.
[1410] *Ioan* 19, 19.
[1411] *Ioan* 19, 21-22.

fi împins a face aceasta, adică să șteargă regalitatea lui Hristos de pe inscripție, să știe Origen că el, fără a fi obligat de nimic, face întocmai ceea ce au făcut iudeii când consideră că Împărăția lui Hristos trebuie să ia sfârșit. Aceia negau că Cel aflat pe pământ este rege, acesta se chinuie, atât cât ține de el, să Îl defăimeze pe Cel care domnește în ceruri; ca acuzator al crimei sale, Origen îl are pe Pilat, care le-a răspuns iudeilor: „Ce-am scris, am scris". Fie ca și vorbele profetice să vină în mijlocul poporului și să predice cu toată libertatea Împărăția lui Hristos: „Bucură-te, tu, fiica Sionului, vestește cu glas mare, tu, fiica Ierusalimului; din toată inima te veselește, fii plină de încântare, tu, fiica Ierusalimului! Domnul ți-a șters nedreptățile și te-a izbăvit din mâna vrăjmașilor; Domnul, Regele lui Israel, e în mijlocul tău și rele nu vei mai vedea"[1412]. Fiindcă aceia care au fost o dată salvați nu vor mai fi rostogoliți a doua oară din ceruri și nu vor fi lăsați – cum pretind aiurelile și fabulațiile lui Origen – să se prăbușească iarăși din înalturi. Iar acest lucru pe care îl zice: „Rele nu vei mai vedea" este o dovadă a siguranței veșnice, fiindcă aceia care au fost eliberați o dată și s-au bucurat de stăpânirea Împărăției cerurilor nicidecum nu vor mai fi atrași spre pământ de păcate și nici nu vor fi lipsiți de ajutorul lui Dumnezeu, Care, potrivit cuvântului profetic, „va face zidul și meterezele"[1413], înconjurându-i cu puterea Sa. De aceea și psalmistul cântă: „Nu va fi clintit în veac cel care locuiește în Ierusalim"[1414]. Și Domnul dă mărturie: „Nu te voi lăsa, nici nu te voi părăsi"[1415]. În zadar visează [Origen] că sufletele urcă la cer și coboară, că acum înaintează și apoi alunecă la un nivel inferior și chiar pier dintr-atâtea prăbușiri succesive, făcând astfel zadarnică pătimirea lui Hristos. Căci Acela care a murit o dată pentru noi ne-a lăsat bucuria eternă a biruinței Sale, care nu mai poate fi micșorată de mulțimea păcatelor. Niciun om nu moare de mai multe ori, cum a cutezat să scrie Origen, vrând să confirme, prin autoritatea Scripturilor, dogma lipsită de orice pietate a stoicilor.

10. Însă de ce oare să mai rememorăm aceste [rătăciri], de vreme ce el a împins sminteala, ba chiar nebunia, până la a-I arunca Mântuitorului o altă acuzație, zicând că El ar trebui întins pe cruce

---

[1412] *Sofonie* 3, 14-15.
[1413] *Isaia* 26, 1.
[1414] *Psalmul* 124, 1.
[1415] *Iosua* 1, 5; *Evrei* 13, 5.

și pentru demoni și pentru păcatele spirituale comise de ființele superioare? Și nici măcar nu pricepe în ce hău adânc de impietate se azvârle. Căci, dacă Hristos, pătimind pentru oameni, S-a făcut om – după cum dau mărturie cuvintele Scripturilor – va fi logic ca Origen să zică „și, pentru că va suferi pentru demoni, demon se va face": căci el ar fi silit, în mod necesar, să afirme aceasta ca să nu pară că este în dezacord cu ceea ce [a spus] la început și ca să imite blasfemiile iudeilor, pe care le imită mereu. Pentru că aceștia Îi vorbeau lui Hristos în mod similar: „Ai demon"[1416]; și: „Cu Beelzebul, căpetenia demonilor, scoți demonii"[1417]. Dar este un lucru lipsit de sens ca Hristos să fi pătimit pentru demoni, fără ca El Însuși să devină demon. Cei care cred acest lucru Îl răstignesc a doua oară și îl batjocoresc pe Fiul lui Dumnezeu, Care în niciun caz nu a asumat stirpea demonilor, astfel încât să fie răstignit și pentru ei, așa cum a asumat neamul lui Adam. Dar nici demonii, văzându-L pe Dumnezeu pătimind pentru ei, nu vor striga împreună cu prorocul: „El a purtat păcatele noastre și pentru noi rabdă durere"[1418]. Nici nu vor spune împreună cu Isaia: „Prin rana Lui ne-am vindecat"[1419]. Nici nu va fi dus Hristos pentru demoni, așa cum a fost dus pentru neamul omenesc, ca să fie jertfit ca o oaie; nici nu se va spune pentru mântuirea demonilor: „Pe Însuși Fiul Său nu L-a cruțat"[1420], deoarece nici aceia nu vor striga: „S-a dat pe Sine pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră"[1421].

Pavel scrie cu adevărat în chip lămurit: „Căci înainte de toate v-am predat ceea ce și eu am primit: că Hristos a murit pentru păcatele noastre, potrivit Scripturilor"[1422], invocând mărturia acestora și vrând să întărească prin autoritatea lor ceea ce părea îndoielnic; însă Origen, fără nicio mărturie a cuvântului dumnezeiesc, se chinuie să forțeze adevărul și, după ce a stins flacăra lămpii, pretinde că el a descoperit-o.

11. Susținător al demonilor, și nu al oamenilor, Îl rănește prin hulirile sale repetate pe Fiul lui Dumnezeu și Îl răstignește încă o dată, neînțelegând în ce adânc și cumplit hău de impietate se

[1416] *Ioan* 7, 20.
[1417] *Luca* 11, 15.
[1418] *Isaia* 53, 4.
[1419] *Isaia* 53, 5.
[1420] *Romani* 8, 32.
[1421] *Romani* 4, 25
[1422] *1 Corinteni* 15, 3.

afundă. Este logic, într-adevăr, ca cine a acceptat premisele să admită și concluziile acestora: cine ar zice că Hristos este răstignit pentru demoni va trebui să admită și că urmează să li se zică acelora: „Luați și mâncați: acesta este trupul Meu"[1423] și: „Luați și beți: acesta este sângele Meu"[1424]. De va trebui să fie ridicat pe cruce și pentru demoni, precum afirmă apărătorul noilor dogme, în virtutea cărui privilegiu sau din ce pricină doar oamenii singuri s-ar împărtăși din trupul și sângele Său, iar demonii nu, de vreme ce Își va fi vărsat sângele și pentru ei în timpul pătimirii?

Dar nici demonii nu vor auzi: „Luați și mâncați" și apoi: „Luați și beți", nici Domnul nu Își va anula propriile învățături, pe care le-a rostit ucenicilor săi [astfel]: „Nu dați cele sfinte câinilor, nici nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor, ca nu cumva să le calce în picioare și, întorcându-se, să vă sfâșie"[1425]. Căci tot așa scrie și apostolul: „Eu nu vreau ca voi să deveniți părtași ai demonilor. Nu puteți bea paharul Domnului și paharul demonilor; nu vă puteți împărtăși din masa Domnului și din masa demonilor"[1426], demonstrând că este cu neputință ca demonii să bea din potirul Domnului și să participe la masa Lui. Hrana diavolului sunt cei care-L neagă pe Dumnezeu, căci Avacum grăiește: „El și-a făcut hrană pe alese"[1427]; iar hrana tuturor celor lipsiți de pietate este însuși diavolul blestemat, de vreme ce prezicerea prorocului răsună astfel: „Tu l-ai dat ca hrană popoarelor etiopiene"[1428]. Din toate acestea se dovedește că Hristos nu poate fi răstignit pentru demoni, pentru ca nu cumva demonii să devină părtași ai trupului și sângelui Său.

12. Așadar, de vreme ce apostolul ne arată cu privire la Mântuitor: „Căci El a făcut acest lucru o singură dată, oferindu-Se pe Sine [ca jertfă]"[1429], iar Origen contrazice cu atâta îndrăzneală cugetarea acestuia, a venit momentul să prezentăm acel pasaj: „Pământule, pământule, auzi cuvântul Domnului; înscrie-l pe bărbatul acesta ca pe un om dezmoștenit!"[1430] De altfel, ce infern poate primi aceste răutăți, ce Tartar ar putea depăna asemenea gânduri? Ce nebunie

[1423] *Matei* 26, 26.
[1424] *Matei* 26, 27-28.
[1425] *Matei* 7, 6.
[1426] *1 Corinteni* 10, 20-21.
[1427] *Avacum* 1, 16.
[1428] *Psalmul* 73, 15.
[1429] *Evrei* 7, 27.
[1430] *Ieremia* 22, 29-30.

a uriașilor a fost atât de răzvrătită ori a înălțat un astfel de turn al impietății? Ce poftă lascivă și pierdută în iubirea față de demoni și-a prostituat temeiurile minții pentru orice învățătură trecătoare? Cine s-a adăpat într-atât din vița-de-vie a Sodomei[1431] și s-a prăbușit din tot sufletul, îmbătat de vinul nebuniei acesteia[1432]? Ce [călător] stropit de valurile fluviilor babiloniene a părăsit izvoarele de apă vie ale lui Israel? Cine, ieșind din Ierusalim și imitându-l pe Ieroboam, fiul lui Nabat, a făurit atâtea altare ale erorilor sale și a ars tămâie profană în atâtea temple păgâne? Oare de ce Datan și Abiron, care au păcătuit mai puțin, să nu vină înaintea tribunalului lui Hristos și să-l condamne pe Origen, comparându-se cu el, cu Origen, care, în afara Bisericii Mântuitorului, a umplut cu foc diavolesc cădelnițele învățăturilor pestrițe? Căci cu siguranță nu Domnul – Care a grăit prin proroc: „Eu am înmulțit viziunile și în mâinile profeților Mi-am făcut asemănare"[1433] – l-a învățat să profereze doctrinele-i false, nici „cei care au văzut ei înșiși de la început" și au fost slujitori ai cuvântului lui Dumnezeu, nici corul prorocilor (care odinioară erau numiți „clarvăzători"[1434]) nu l-au învățat astfel de lucruri. Ci el însuși, prin alegerea minții sale, slujind furiei demonilor și fiind păcălit de vicleana lingușire a cugetărilor, a slobozit prin lumea întreagă o turmă (ba chiar, ca să zic așa, un roi) de dogme perverse în mințile ignoranților. El e cel care și-a deschis gura pentru fluviile Asiriei și Babilonului, cel care s-a străduit să înece sub valuri corabia Bisericii, umplută cu mărfurile bune ale doctrinei mântuirii; în vreme ce se fălea cu laudele unor nepricepuți și explica sensurile Scripturilor altfel decât arată adevărul, se mândrea [de fapt] cu confuzia sa.

Oare cine altul a scris atâtea cărți fără număr și trăncănitoare, pline de flecăreli și imprecizii, și, printr-un studiu neobosit, a unit zilele și nopțile pentru a lăsa după el monumente de erori și spre a merita să audă: „În multele tale drumuri te-ai înșelat"[1435]? El a ales, într-adevăr, cel mai rău ghid cu putință, curentul favorii populare, și, după ce a plăsmuit mai multe volume [tixite] de falsă știință și L-a înfruntat pe Dumnezeu cu inteligența lui rebelă, a amestecat

[1431] *Cf. Deuteronomul* 32, 32.
[1432] *Cf. Isaia* 51, 17.
[1433] *Osea* 12, 11.
[1434] *Cf. 1 Regi* 9, 9.
[1435] *Cf. Pildele* 12, 26.

aromele cerești cu nu știu ce scursoare veninoasă și cu infecția împuțiciunii lui, astfel încât să se poată spune sufletului său: „Ești impur, rău famat, încărcat de nedreptate”[1436]. Căci nu a dorit să-l asculte pe prorocul, care avertizează: „De ce iubiți deșertăciunea și căutați minciuna?”[1437], crucificându-L pe Hristos pentru demoni, așa încât El să nu mai fie doar „Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni”[1438], ci și între [Dumnezeu] și demoni. Însă, departe de noi o atât de gravă impietate, să credem că Mântuitorul Își va fi abandonat templul trupului Său – pe care a binevoit să-l învieze pentru noi – ca să-Și atașeze un alt templu, de sorginte demonică, astfel încât, dobândind asemănarea [cu aceștia din urmă], să îndure și pentru ei furcile crucii.

13. Vă implor, frați preaiubiți, să-mi iertați durerea ce ține piept doctrinelor lipsite de pietate! Străduindu-mă să resping nerușinarea celor care îl urmează pe Origen, am scos la lumină fisurile platoșei lui și înșelătoriile inimii lui înveninate, ca să se împlinească în ceea ce-l privește [vorbele ce urmează]: „Dezvălui-voi ticăloșia ta ca să o arăt iubitorilor tăi”[1439]. Căci, printre altele, chiar și învierea din morți, care este speranța credinței noastre, într-atât o corupe și o atacă, încât cutează a zice că trupurile noastre vor fi iarăși supuse putrezirii și morții după înviere. Răspunde-mi, așadar, tu, făptură necredincioasă, în ce fel – potrivit [cuvintelor] Apostolului Pavel – l-a înfrânt Hristos pe cel care deținea împărăția morții, adică pe diavol, dacă trupurile [noastre] ar urma să învieze stricate și supuse pentru a doua oară morții? Cu ce ne-a fost de ajutor pătimirea lui Hristos dacă moartea și putrezirea ar urma să pună iarăși stăpânire pe corpurile noastre? Sau ce vrea să zică apostolul când scrie: „După cum toți mor în Adam, în același fel vor trăi toți în Hristos”[1440], dacă moartea cea crâncenă își va întinde stăpânirea asupra celor înviați? Sau cum ar putea cei care cred în [ipoteza] aceasta să afirme din tot sufletul: „Hristos este puterea lui Dumnezeu și înțelepciunea lui Dumnezeu”[1441], dacă pretind că moartea e mai tare decât El, de vreme ce ea ar urma să distrugă trupurile înviate de El, dovedind

[1436] *Iezechiel* 22, 5.
[1437] *Psalmul* 4, 2.
[1438] *Cf.* *1 Timotei* 2, 5.
[1439] *Iezechiel* 16, 36.
[1440] *1 Corinteni* 15, 22.
[1441] *1 Corinteni* 1, 24.

[prin aceasta] că nu este dominată pe de-a-ntregul. În realitate, Hristos, Domnul nostru, l-a învins și pe Origen – care I s-a împotrivit cu atâta lipsă de pietate – și moartea; și pe diavol, care avea stăpânire asupra morții, l-a nimicit cu puterea Lui, pregătindu-ne în cer triumful biruințelor Sale. Și nu a înviat trupurile pentru ca ele să piară din nou, ci prin chiar veșnica lor integritate, nesupusă distrugerii, a nimicit moartea și putrezirea.

14. De aceea, eliberați fiind de tot răul, să celebrăm sărbătorile Pătimirii Domnului și, potrivit parabolei evanghelice, văzând cum Înțelepciunea jertfește tauri și păsări, să ne hrănim cu felurile mai tari, mai fibroase și mai grase ale doctrinei, astfel încât, abandonând laptele ce se potrivește copilăriei, să trecem la alimente mai solide; și să fugim de ignoranță, cauza tuturor relelor, care, după ce le-a înlănțuit picioarele multora prin felurite erezii, se bucură de Origen ca de principalul ei amant, care, printre altele, a cutezat să spună că nu trebuie să Îl rugăm pe Fiul, dar nici pe Tatăl în același timp cu Fiul: [prin aceasta] a reînnoit, după multe veacuri, blasfemia lui Faraon care zice: „Cine este El ca să Îi ascult glasul? Nu Îl cunosc pe Domnul și nu îl voi lăsa pe Israel să plece"[1442]. A spune: „Nu Îl cunosc pe Domnul" nu este nimic altceva decât ceea ce spune Origen: „Nu trebuie să Îl rugăm pe Fiul", pe Care cu siguranță Îl mărturisește a fi Domn. Și, chiar dacă a proferat în chip deschis o blasfemie atât de vădită, noi trebuie să ne rugăm Celui despre care prorocul a adus mărturie, spunând: „Și Te vor adora și Te vor implora, căci în Tine este Dumnezeu și în afară de Tine nu este Dumnezeu"[1443]; și iarăși: „Oricine va invoca numele Domnului va fi mântuit"[1444]. Iar Pavel comenta: „Cum Îl vor invoca cei care nu au crezut în El?"[1445] Se impune mai întâi să credem că El este Fiul lui Dumnezeu pentru ca invocarea Lui să fie dreaptă și consecventă. După cum nu se cuvine să te rogi la cineva care nu este Dumnezeu, tot așa, dimpotrivă, trebuie adorat Cel care Se dovedește a fi Dumnezeu. Iată de ce și Ștefan, punându-se în genunchi și rugându-se pentru cei care se năpusteau asupră-i cu pietre, rostea către Fiul: „Doamne, nu le socoti lor păcatul acesta!"[1446] La fel: „În numele lui Iisus Hristos

[1442] *Ieșirea* 5, 2.
[1443] *Isaia* 45, 14.
[1444] *Romani* 10, 13.
[1445] *Romani* 10, 14.
[1446] *Faptele* 7, 60.

tot genunchiul să se plece, al celor cerești, al celor pământești și al celor de dedesubt”[1447].

Astfel, Origen nu crede că Fiul lui Dumnezeu este Dumnezeu, de vreme ce nu consideră că El trebuie adorat și Îl sfâșie cu atacurile sale. Deși se laudă că știe Scripturile pe de rost și își închipuie că le pricepe, nu îl aude pe Moise când grăiește împotriva lui: „Omul care Îl va blestema pe Dumnezeu va păcătui, iar cine va lua în deșert numele Domnului de moarte va muri; mulțimea toată îl va zdrobi cu pietre”[1448]. Și cine Îl atacă pe Hristos cu atâtea injurii nerușinate, dacă nu cel care a cutezat să spună: „Nu trebuie să fie rugat”, acordându-I divinitatea doar cu numele, și-acesta gol [de conținut]?

15. Însă, într-adevăr, de ce ar trebui să zăbovim cu astfel de impietăți? Să trecem la altă eroare a sa. Spune că trupurile care înviază trebuie să fie reduse la nimic după multe veacuri și nu vor fi nimic în viitor decât dacă unele suflete căzute din locuințele cerești în regiunile inferioare vor avea nevoie de corpuri noi, care oricum a doua oară vor fi altele, de vreme ce primele au fost complet distruse. Cine oare, auzind asemenea grozăvii, nu ar tremura și cu mintea și cu trupul? Căci, dacă după înviere trupurile sunt reduse la neant, cea de-a doua moarte va fi mai puternică decât prima, fiindcă va putea să anuleze pe de-a-ntregul substanța corporală. De ce a scris Pavel: „Moartea nu îl va stăpâni, căci ceea ce a murit păcatului a murit o dată pentru totdeauna”[1449], dacă trupurile ar trebui distruse în totalitate? Sau cum ar mai putea valora ceva expresia menționată, „o dată pentru totdeauna”, atunci când carnea, fiind separată de legătura sa intimă cu sufletul, ar urma să fie redusă la nimic? Din ce motiv adaugă el apoi: „Se seamănă în stricăciune, înviază în nestricăciune; se seamănă în slăbiciune, înviază în tărie; se seamănă în necinste, înviază în slavă; se seamănă trup însuflețit, înviază trup duhovnicesc”[1450]? Căci, dacă nestricăciunea reduce trupurile la neant, ar fi fost logic să se spună că trupurile aparțin stricăciunii pentru totdeauna, iar stricăciunea ar fi fost mai puternică decât nestricăciunea. Dar nu se cuvine să spunem că Pavel scrie lucruri contradictorii, [cum ar fi] că natura nestricăciunii și aceea a stricăciunii sunt una și aceeași. Căci, dacă, așa cum crede

[1447] *Filipeni* 2, 10.
[1448] *Leviticul* 24, 15-16.
[1449] *Romani* 6, 9-10.
[1450] 1 *Corinteni* 15, 42-44.

Origen în mod greșit, ar urma să învieze un trup nu doar stricăcios, ci și muritor, atunci stricăciunea și nestricăciunea, moartea și viața ar trebui să poarte unul și același nume; ele ar urma să aibă aceeași putere în trupurile înviate, iar stricăciunea și nestricăciunea, moartea și viața ar fi deosebite nu în mod real, ci doar prin denumiri. Însă, dacă, dimpotrivă, corpul ar urma să învieze stricăcios și muritor, ar fi fost mai logic ca apostolul să spună: „Se seamănă în stricăciune, înviază în stricăciune; se seamănă în slăbiciune, înviază în slăbiciune; se seamănă în necinste, înviază în necinste; se seamănă trup însuflețit, înviază trup însuflețit". Iar dacă înlătură din trupurile înviate stricăciunea, slăbiciunea și necinstea și zice, dimpotrivă, că trupurile trebuie înveșmântate cu nestricăciune, cu tărie și cu slavă și că în locul trupului natural va fi redat un trup duhovnicesc, moartea va fi anulată și în trupurile înviate nemurirea și nestricăciunea vor domni în locul morții și al stricăciunii; deoarece și corpul însuși va învia nemuritor și nestricăcios, spre a putea să dureze veșnic [laolaltă] cu sufletul.

Așadar, și Mântuitorul, de vreme ce acordă trupurilor noastre zălogul mântuirii în învierea trupului Său, nu se poate crede că va mai muri, de aceeași părere fiind și apostolul: „Hristos, odată ce a înviat din morți, nu va mai muri; moartea nu va avea nicidecum stăpânire asupra Lui"[1451], pentru ca nu cumva, dacă moartea ar avea stăpânire asupra Lui, ea să stăpânească și asupra noastră.

16. Să se rușineze Origen că acordă – printre celelalte soiuri de născociri scandaloase pe care le-a plăsmuit – protecția sa artelor magice. Căci în tratatele lui a folosit [în privința lor] următoarele cuvinte: „Arta magică nu mi se pare a fi un termen care desemnează un lucru existent, dar, dacă totuși această artă există, ea nu este nicidecum opera răului și nici nu poate fi obiect de dispreț"[1452]. Spunând aceste lucruri, demonstrează că este partizanul magului Elimas[1453], cel care i-a combătut pe apostoli, și al lui Iannes și Iambres[1454], care i s-au împotrivit lui Moise prin artele magice. Dar apărarea lui Origen nu are mare putere, fiindcă Hristos a nimicit prin venirea Sa scamatoriile magilor. Să răspundă apărătorul

[1451] *Romani* 6, 9.

[1452] Citatul provine dintr-o lucrare a lui Origen păstrată doar fragmentar, *Despre înviere*.

[1453] *Cf. Faptele* 13, 8.

[1454] *Cf.* 2 *Timotei* 3, 8.

acestei noi impietăți sau, mai degrabă, să asculte [când i se spune] lămurit: dacă arta magică nu este un rău, nu va fi un rău nici idolatria, care se folosește de puterile artei magice. Însă, dacă idolatria este un rău, un rău va fi și arta magică din care idolatria își trage subzistența. Dar, de vreme ce idolatria a fost distrusă de majestatea lui Hristos, acest lucru ne indică faptul că și arta magică, înrudită cu idolatria, a fost distrusă la rândul ei împreună cu aceasta, prorocul proclamând limpede în această privință: „Stai acum în mijlocul incantațiilor tale și cu numeroasele tale licori vrăjitorești, pe care le-ai deprins încă din adolescența ta, [și vezi] dacă-ți vor putea fi de vreun folos”[1455].

Prin urmare, de vreme ce scrierile prorocilor dau o astfel de mărturie și nimeni niciodată nu a îndrăznit să încredințeze memoriei faptul că artele magice ar merita să fie măcar numărate printre activitățile cele mai bune, când chiar și legile publice îi condamnă pe magi și pe vrăjitori, nu-mi pot da seama în baza cărui impuls Origen, care se laudă vehement că este creștin, a devenit emulul falsului proroc Sedechia[1456], și-a plămădit coarne de fier, mărșăluiește înarmat contra dogmelor adevărului, fără a mai pricepe nimic din Ierusalimul ceresc și fără a-i imita pe Moise, pe Daniel, pe Petru și pe alți sfinți, care, stând [strânși la un loc] ca într-o linie de bătaie împotriva magilor și vrăjitorilor, i-au combătut într-o luptă neobosită. Cu aceștia să alcătuim corurile sărbătorii Paștilor, fiindcă, trecând prin mijlocul primejdiilor Babilonului, am evitat otrăvurile lui Origen și am ascultat de poruncile prorocului: „Ieși din Babilon, tu, cel care fugi din țara chaldeenilor!”[1457], ca să intrăm în Ierusalim, unde este propovăduirea adevărului.

17. Chiar dacă, pentru a ține piept minciunilor, am suferit ceva, precum cei trei tineri care, [aruncați fiind] în cuptorul încins de un foc mistuitor[1458], au înfrânt natura flăcărilor, totuși focul babilonian nu ne-a biruit, nici măcar pletele noastre nu ne-au fost pârjolite (adică dogmele cele mai mărunte ale adevărului bisericesc), nici pantalonii pe care Înțelepciunea i-a țesut pentru protejarea sufletelor noastre din mărturiile Sfintelor Scripturi nu au fost schimbați, în noi nu este nici măcar duhoarea focului, acea flacără

[1455] *Isaia* 47, 12.
[1456] *Cf. 3 Regi* 22, 11.
[1457] *Isaia* 48, 20.
[1458] *Cf. Daniel* 3.

a științei pervertite care zboară în toate părțile. Căci nu i-am încuviințat doctrina care presupune că din cauza căderii creaturilor raționale s-au format trupurile și afirmă că sufletele și-au dobândit această denumire pentru că, potrivit etimologiei cuvântului din limba greacă, ele au pierdut căldura cugetului și iubirea înflăcărată față de Dumnezeu, astfel încât să-și fi primit numele de la ceea ce este rece[1459]; am refuzat să admitem că și sufletul Mântuitorului a fost supus acelorași descântece caraghioase. Cât despre soare, lună și cursul stelelor și admirabila consonanță a universului în diversitate, nu suntem de părere nici că ele au provenit din cauze precedente, [adică] din diferite păcate și vicii ale sufletelor, nici că bunătatea lui Dumnezeu a fost întârziată multă vreme, [în sensul] că nu ar fi putut să creeze făpturile vizibile dacă cele invizibile nu ar fi căzut în păcat. Nici nu putem numi „deșertăciune" substanța corporală (cum crede el, ajungând cu alte cuvinte [tot] la opiniile maniheilor), pentru a evita concluzia că și trupul lui Hristos a fost supus deșertăciunii, trup de a cărui hrană sătui fiind, rumegăm zi de zi cuvintele Celui care spune: „Cine nu va mânca trupul Meu și nu va bea sângele Meu nu va avea parte de Mine"[1460]. Căci, dacă natura trupească este deșartă și fără substanță, conform erorii lui Origen, de ce a mai înviat Hristos din morți, de ce a înviat trupurile noastre? Și ce a vrut să spună Pavel când a scris: „Dacă morții nu înviază, nici Hristos nu a înviat; iar dacă Hristos nu a înviat, deșartă este credința noastră"[1461]?

18. De aici rezultă cu claritate: nu natura trupurilor este deșartă, ci cred în deșertăciune aceia care nu socotesc că natura înviază și durează veșnic. El condamnă chiar și căsătoriile onorabile atunci când neagă că trupurile pot să subziste dacă sufletele nu vor fi păcătuit mai întâi în ceruri și, odată ce au căzut de acolo, nu vor fi fost încătușate în trupuri ca în niște temnițe. Să gândească el ce-o vrea și să grăiască fără teamă; să ne audă pe noi, care îi strigăm împreună cu Pavel în urechi: „Cinstite să fie căsătoriile și neîntinat patul conjugal"[1462]. Și cum să fie neîntinat dacă sufletul nu se poate

[1459] Teofil al Alexandriei face aici referire la o etimologie folosită curent în cultura de limbă greacă, etimologie potrivit căreia substantivul „suflet" (ψυχή) ar proveni din adjectivul „rece" (ψυχρός).

[1460] *Ioan* 6, 54; 13, 8.

[1461] *1 Corinteni* 15, 13-14.

[1462] *Evrei* 13, 4.

învălui în trup decât după ce a fost mânjit de păcate? Și [în felul acesta] ar fi vinovată Ana[1463], soția lui Elcana, când ar cere un copil de parte bărbătească, de vreme ce, pentru a satisface dorința unei femeiuști, în ceruri niște suflete ar fi puse în pericol și unul dintre ele, împovărat de păcate, ar cădea pe pământ și și-ar abandona fericirea dinainte.

Și nici Moise, atunci când proclamă și spune: „Domnul Dumnezeul vostru să vă înmulțească și, iată, deja sunteți astăzi numeroși precum stelele cerului. Domnul Dumnezeul părinților voștri să vă păstreze așa cum sunteți și să vă binecuvânteze după cum a promis”[1464], nu cere ca niște cohorte de suflete din ceruri să păcătuiască pentru a întemeia neamul poporului lui Israel! Este o discrepanță cât se poate de evidentă în faptul că omul care se ruga pentru vina poporului: „Dacă ștergi păcatul poporului, șterge-l; dacă nu, atunci șterge-mă din cartea pe care ai scris-o!”[1465] cere înmulțirea copiilor lui Israel; de ar fi știut că această înmulțire s-ar ivi din ruinarea atâtor suflete, oare nu s-ar fi rugat, dimpotrivă, să nu se creeze o natură scârnavă din pricina păcatelor unor ființe înzestrate cu o substanță superioară? De ce ar invoca David în Psalmi: „Să te binecuvânteze Dumnezeu din Sion! Și să vezi cât de bune sunt lucrurile din Ierusalim în toate zilele tale și să-i vezi pe copiii copiilor tăi”[1466], dacă prin păcatul sufletelor sporește sămânța celui drept? Cutează să spună: „Iată în ce fel este binecuvântat omul care se teme de Domnul”[1467], când știe că sufletele care au greșit sunt legate în lanțurile trupului și că în acest soi de temniță își ispășesc, prin judecata lui Dumnezeu, pedepsele datorate pentru păcatele lor? În ce fel zice Domnul prin prorocul Său: „De mi-ai fi ascultat poruncile, pacea ta ar fi fost precum un fluviu și dreptatea ca valurile mării și sămânța ta [numeroasă] ca nisipul și urmașii tăi ca pulberea pământului”[1468]?

Într-adevăr, cei care păstrează poruncile lui Dumnezeu nu trebuie să primească drept răsplată căderea din ceruri a sufletelor care, legate strâns de trupuri, să înmulțească vlăstarele seminției

[1463] *Cf. 1 Regi* 1, 10-11.
[1464] *Deuteronomul* 1, 10-11.
[1465] *Ieșirea* 32, 32.
[1466] *Psalmul* 127, 5-6.
[1467] *Psalmul* 127, 4.
[1468] *Isaia* 48, 18-19.

lor. Dacă însă vor să afle care sunt începuturile neamului omenesc, să îl asculte pe Moise spunând: „A luat Dumnezeu din pământ și l-a plămădit pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și a devenit omul suflet viu"[1469], adică nemuritor. De asemenea, Dumnezeu, binecuvântându-i pe Adam și pe Eva, le-a zis: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul"[1470].

19. Dacă sufletele, după ce au păcătuit, sunt trimise pe pământ ca să se nască în trupuri, nu avea sens să fie binecuvântați Adam și Eva, de vreme ce din pricina păcatului ar fi meritat mai degrabă un blestem. În fine, după ce i-a plămădit, i-a însoțit cu vorbe de binecuvântare pe cei pe care, mai apoi, după ce au păcătuit de bunăvoia lor, i-a lovit cu blestem. De aici rezultă că natura corpurilor nu s-a constituit nicidecum din pricina păcatelor sufletelor. Să asculte iarăși cuvintele lui Dumnezeu: „Eu am făcut pământul și pe omul cel de pe fața [pământului]"[1471]; și pe David: „Cerul cerurilor este al Domnului, dar pământul l-a dat fiilor oamenilor"[1472]; și să înceteze de acum înainte a mai urma erorile deducțiilor lor și mai degrabă să se lase călăuziți de autoritatea Scripturilor. Căci, după cum cei care sunt tulburați de plăceri și în a căror inimă stăpânește pofta nu mai caută, atunci când contemplă farmecul trupurilor, frumusețea moravurilor, ci pe aceea a membrelor, iar simțurile lor împovărate de impuritățile țărânei nu privesc după nimic mai profund, tot astfel cei care se lasă duși de aranjarea ordonată a cuvintelor și, seduși de sonoritatea elocvenței, nu mai țin seama de adevărul dogmelor se rușinează a-și mărturisi greșeala anterioară și, orbiți de cancerul aroganței, nu vor să devină ucenici, ca nu cumva, după ce se vor fi corectat, să pară că au greșit mai înainte.

20. Așadar, după ce am respins relele lui Origen și am ocolit capcanele scrierilor numite „apocrife", adică ascunse („căci Eu nu am vorbit într-ascuns"[1473] zice Domnul), iarăși și iarăși să celebrăm, frați preaiubiți, sărbătorile Pătimirii Domnului; împodobindu-ne credința prin modul de viață, să-L imităm, în milostivirea față de cei sărmani, pe Domnul, Căruia nu Îi seamănă nicio formă a naturilor corporale. Să reproducem în toate [împrejurările] chipul

---

[1469] *Facerea* 2, 7.
[1470] *Facerea* 1, 28.
[1471] *Ieremia* 27, 5.
[1472] *Psalmul* 113, 24.
[1473] *Ioan* 18, 20.

bunătății Sale, prin pocăință să ne corectăm greșelile, să ne rugăm pentru vrăjmași, să ne rugăm pentru defăimătorii noștri, să căutăm a fi precum Moise, care, prin rugăciune, a șters vina surorii sale, care grăise împotriva lui. Prin uleiul pomenilor să spălăm mizeria păcatelor noastre. Fie ca lanțurile prizonierilor să pară că ne strâng pe noi înșine și să-L implorăm pe Dumnezeu să le fie prielnic. Fie ca omenia noastră zilnică să-i susțină pe cei închiși în temnițe și fie ca pe cei ale căror trupuri au fost cuprinse de icter și ale căror membre sunt slăbite de molimă neîntreruptă să-i slujim printr-o ajutorare plină de solicitudine, pentru răsplata ce ni se păstrează în cer. Dacă ne-ar fi dată cândva puterea de a judeca, iar procesul fraților [creștini] ar fi adus la tribunalul nostru, să nu luăm în considerare persoanele, ci faptele. Pe cei care cad în ruină sau se află în necazuri să dăm fuga [pentru a-i sprijini] cu dragoste. Legile să păstreze regula adevărului. Caritatea noastră să fie orientată către milostivire, fără să-i insultăm pe păcătoși, ci să-i compătimim; căci este ușor să aluneci spre vicii, iar slăbiciunea firii omenești trebuie să se teamă pentru sine de orice [rău] observă la alții. Iar dacă un altul va fi fost mustrat pentru o greșeală, îndreptarea lui să fie îndatorirea noastră.

Mai presus de toate, ca o culme și o cunună a virtuților, să păstrăm cu toată temerea inimii noastre pietatea față de Dumnezeu și, tăgăduindu-i pe zeii cei numeroși, să mărturisim natura unică și nedespărțită a Tatălui, Fiului și Duhului Sfânt, întru care, botezați fiind, am primit viața veșnică.

Și, dacă îndurarea Domnului ne va dărui [aceasta], vom merita să celebrăm cu îngerii Paștile Domnului, având începutul Păresimilor în ziua a opta din luna pe care egiptenii o numesc Famenoth. Și tot El dându-ne puteri, să postim cu mai mare grijă în Săptămâna Mare, adică săptămâna Paștilor venerabile, al cărei început este dat de ziua a treisprezecea din luna Farmuthi: în așa fel încât să terminăm postirile chiar la miezul nopții, în ziua a optsprezecea din luna Farmuthi mai sus pomenită. Iar în ziua următoare, când are loc adunarea Învierii Domnului, adică în ziua a nouăsprezecea din aceeași lună, vom celebra adevăratele Paști; vom adăuga și celelalte săptămâni rămase, din care este alcătuită perioada sărbătorească a Cincizecimii, făcându-ne vrednici de a ne împărtăși cu Trupul și Sângele lui Hristos. Doar așa vom merita să primim Împărăția cerurilor în Iisus Hristos,

Domnul nostru, prin Care și cu Care slava și puterea să-I fie lui Dumnezeu-Tatăl, împreună cu Duhul Sfânt, acum și pururea și în toți vecii vecilor. Amin.

22. Salutați-vă unii pe alții cu sărutarea sfântă! Vă salută frații care sunt cu mine!

EPISTOLA XCVII[1474]

Către Pammachius și Marcella

1. Din nou vă îmbogățesc cu mărfuri orientale și trimit la Roma, la începutul primăverii, bunuri din Alexandria. „Dumnezeu va veni de la miazăzi și Sfântul din muntele Paran, cel cu umbra deasă"[1475]; și logodnica se veselește în *Cântarea Cântărilor*, spunând: „La umbra lui am dorit cu înfocare și am stat; și dulce este rodul lui în gura mea"[1476]. Cu adevărat se împlinește acum profeția lui Isaia, care a spus: „În acea zi, un altar al Domnului se va afla în mijlocul pământului Egiptului"[1477], pentru ca, unde „s-a înmulțit păcatul, să se înmulțească și mai mult harul"[1478]. Cei care Îl îngrijiseră pe Hristos când era Prunc, aceia Îl apără cu căldura credinței la vremea maturității, astfel încât Cel care reușise să scape cu ajutorul lor din mâna lui Irod să poată acum scăpa de ereticul hulitor. Pe cel pe care Demetrius l-a izgonit din orașul lui Alexandru, Teofil – cel pentru care Luca a scris Evanghelia și care își trage numele de la iubirea lui Dumnezeu[1479] – îl pune pe fugă în întreaga lume. Unde este acum năpârca încolăcită? Unde

---

[1474] Datată la începutul anului 402, epistola este îndreptată împotriva concepțiilor lui Apolinarie și Origen. Pentru detalii cu privire la Pammachius, vezi nota dedicată acestuia la Epistola LVII; pentru Marcella, vezi nota dedicată *Epistolei* LIX. (n.ed.)

[1475] *Avacum* 3, 3.

[1476] *Cântarea Cântărilor* 2, 3.

[1477] *Isaia* 19, 19.

[1478] *Romani* 5, 20.

[1479] Este vorba despre episcopul Teofil al Alexandriei, căruia Fericitul Ieronim îi aduce o dublă laudă: o dată, prin identificarea voită cu Teofil pe care apostolul Luca îl menționează la începutul Evangheliei sale (*Luca* 1, 3), deși, în mod evident, nu este vorba despre aceeași persoană; a doua oară, prin etimologia pe care autorul o face numelui lui, pentru că în greacă Θεόφιλος are sensul de „iubit de Dumnezeu".

este vipera plină de venin? „Partea de sus a ființei omenești [...] unită cu un pântece de lup”[1480]... Unde este erezia, care șuiera prin lume și care mă arunca și pe mine, și pe papa Teofil, în propria ei rătăcire și, prin lătratul câinilor celor mai nerușinați, pentru a-i atrage pe oamenii simpli, îi mințea în privința aderării noastre? A fost doborâtă la pământ prin autoritatea și elocvența [lui Teofil] și vorbește acum, în felul spiritelor demonice, numai despre lucruri pământești. Căci nu-L știe pe Cel care, venind de sus, vorbește despre cele care se află sus.

2. O, dacă acest neam de șerpi fie ar mărturisi cu simplitate ideile noastre, fie le-ar apăra cu fermitate pe ale lor, ca să putem ști pe cine trebuie să iubim, de cine trebuie să ne ferim! Însă acum (un nou fel de căință) ne urăsc ca pe niște dușmani, a căror credință nu îndrăznesc să o nege în mod public. Te întreb: ce este această durere care nu poate fi vindecată nici de timp, nici de rațiune? Între săbii care lucesc, corpuri care zac, râuri de sânge curgând, adesea mâini dușmane se strâng și o pace neașteptată înlocuiește nebunia războiului.

Adepții acestei erezii sunt singurii care nu pot să se împace prin unire cu oamenii Bisericii; pentru că ceea ce sunt siliți să spună cu cuvântul ei condamnă cu mintea. Iar dacă o blasfemie prea evidentă a fost revelată urechilor publice și și-au dat seama că cei care au auzit-o freamătă împotriva lor, atunci, cu o naivitate prefăcută, spun că au auzit pentru prima dată ceea ce știau că le spusese învățătorul lor. Și, când ținem în mână scrierile lor, ei neagă prin viu grai ceea ce mărturisesc prin scris. De ce este nevoie să asediezi Propontida, să schimbi locurile, să străbați diferite ținuturi și să sfârteci cu o gură turbată un preavestit pontif al lui Hristos, precum și pe ucenicii săi? Dacă spuneți adevărul, schimbați vechea ardoare a rătăcirii cu ardoarea credinței. De ce coaseți la un loc peticele vorbelor de ocară, adunate de ici și de colo, și blamați viața celor a căror credință nu-i puteți ține piept? Oare voi încetați să fiți eretici dacă unii ne vor fi crezut păcătoși din cauza vreunei afirmații pe care ați făcut-o? Și oare nu veți avea o gură fetidă din cauza impietății dacă veți fi putut arăta cicatricea din urechea noastră? Ce folos aduce perfidiei voastre sau la ce vă servește pielea etiopiană și blana multicoloră a panterei

[1480] Vergilius, *Eneida*, III, 426, 428.

dacă pe corpul nostru a apărut un neg? Iată, papa Teofil l-a acuzat cu toată libertatea pe Origen că a fost eretic; ei nu-i apără spusele sau inventează că au fost schimbate de eretici și spun că în chip asemănător au fost alterate cărțile multora, ca să-l protejeze pe acela nu prin credința sa, ci prin erorile altora. Într-adevăr, acestea au fost spuse împotriva ereticilor, care, pornind pe nedrept cu ură împotriva noastră, își trădează ascunzișurile minții și își arată, prin durerea lor de nevindecat, veninurile care zac în inima lor.

3. Iar voi, lumini ale Senatului creștin, primiți scrisoarea mea în greacă și în latină, purtând data din acest an (pentru ca nu cumva ereticii să mintă iar că am adăugat sau am schimbat multe); mărturisesc că în ea m-am silit să păstrez, printr-o egală frumusețe a traducerii, eleganța cuvintelor, pentru ca, alergând între linii bine marcate, fără să ies în afara lor în vreun loc, să nu pierd valurile elocinței și să traduc aceleași lucruri prin aceleași cuvinte. Dacă am reușit sau nu acest lucru, las în seama judecății voastre.

Să știți că este împărțită în patru părți. În preambul, îi îndeamnă pe credincioși să celebreze Paștile Domnului; în părțile a doua și a treia, îi desființează pe Apolinarie și pe Origen; în cea de a patra și ultima, îi îndeamnă pe eretici la pocăință. Dacă însă se vorbește aici mai puțin împotriva lui Origen, [este și pentru că acest lucru] se află în cuprinsul scrisorii de anul trecut, iar pentru că cea pe care o traducem acum țintește să fie scurtă, a trebuit să nu spunem mai mult. Apoi, expunerea succintă a credinței și mărturisirea ei pur și simplu, îndreptate împotriva lui Apolinarie, nu sunt lipsite de [o anumită] subtilitate dialectică, care, smulgându-i din mâini pumnalul, își străpunge adversarul.

4. Rugați-L, așadar, pe Domnul ca ceea vă place în textul grec să nu vă displacă în cel latin și tot ceea ce admiră și laudă întreg Orientul Roma să primească cu bucurie în sânul ei, iar predica de la amvonul lui Marcu evanghelistul să fie întărită de predica de la amvonul Apostolului Petru. De altminteri, s-a spus și se repetă peste tot că însuși fericitul papă Anastasie i-a urmărit, cu aceeași fervoare pentru că este în același spirit, pe ereticii care stau ascunși în vizuinile lor, iar scrisorile lui ne învață că în Occident este condamnat ceea ce a fost condamnat în Orient. Îi dorim mulți ani, pentru ca vlăstarele reînviate ale ereziei, uscate multă vreme prin râvna lui, să piară.

EPISTOLA XCVIII[1481]

Scrisoarea pascală a lui Teofil, episcopul orașului Alexandria, către toți episcopii Egiptului

1. Cu ocazia acestei auguste solemnități pascale, Cuvântul divin, Care strălucește din ținuturile cerești și întrece prin splendoarea Lui sclipirea soarelui, răspândește în sufletele celor care Îl doresc o lumină orbitoare. Și, dat fiind că aceste suflete pot să păstreze razele ei în adâncul inimii lor, le atrage până la cele mai lăuntrice tainițe ale Ierusalimului ceresc și chiar, ca să zic așa, până la Sfânta Sfintelor. De aceea, dacă vrem să avem parte de mântuire și să ne alăturăm iubirii de virtuți, să ne purificăm sufletele de vicii și să ne spălăm de orice [urmă de] necurățenie ar mai exista în noi, printr-o neostoită meditare asupra Scripturilor, să ne grăbim - ca și cum am contempla neumbrit și în chip deschis cunoașterea dogmelor – a celebra această sărbătoare a bucuriei cerești și a ne alătura corurilor de îngeri acolo unde se află coroanele, răsplățile, victoria sigură și acolo unde ramura dorită de palmier este oferită celor triumfători. Să nu amânăm, odată eliberați de valurile tumultuoase ale cărnii, a ține strâns cârma virtuților printre feluritele plăceri care ne-ar conduce, din toate părțile, la naufragiu și, după ce am scăpat de teribilele primejdii ale mării, să intrăm în portul pe deplin sigur al cerurilor.

2. Din această pricină, trezindu-i ca dintr-un somn adânc și pe aceia pe care grija deșartă a acestei vieți îi chinuie, iar tulburări profunde, la fel de mari ca niște talazuri în fierbere, îi împresoară, să îi îndemnăm la foloasele înțelepciunii și să le arătăm adevăratele bogății ale înțelesurilor divine și nesperatele bucurii ale sfintei sărbători; pentru acestea să luăm acum asupră-ne toate strădaniile: să-i pregătim pentru slava veșnică și pe cei care sunt oarecum nepăsători, și pe noi înșine. De aceea, Înțelepciunea strigă și în *Proverbe*, invitându-i pe cei mai slabi de înger la ospățul său: „Veniți, mâncați din pâinile mele și beți vinul pe care vi l-am

[1481] Datată la începutul anului 402, epistola pascală a lui Teofil este o condamnare a concepțiilor lui Apolinarie și Origen. Pentru o scurtă biografie a episcopului Teofil vezi nota dedicată *Epistolei* LXIII.

amestecat"[1482]. Căci, într-adevăr, nici cerul acesta pe care îl admirăm nu este atât de iluminat de mulțimea stelelor, nici soarele, nici luna – cei doi, ca să zic așa, ochi preastrălucitori ai lumii, a căror traiectorie derulează cursul anului și ale căror alternări schimbă anotimpurile – nu răspândesc asupra pământului o lumină atât de strălucitoare ca sărbătoarea noastră, care strălucește și radiază datorită corului virtuților. Cei care caută comorile și bogățiile acesteia cântă la unison cu glasul lui David: „Cine-mi va da aripi precum ale porumbiței, ca să zbor și [apoi] să mă odihnesc?"[1483] Și, exultând și trepidând de fericire, cu inimile pline de o bucurie de negrăit, iarăși strigă potrivit cu vorbele Scripturii: „Nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea ce va să vie"[1484], al cărei artizan și constructor este Dumnezeu. Căci toți știu: pentru toate suferințele, pentru tot ce se luptă și se chinuie în astă lume, există această speranță pusă deoparte și răsplăți orânduite pentru viitor, în virtutea cărora, fără a se teme de vreun pericol, ei dirijează parcursul zilnic al vieții lor, evitând cât mai mult impietatea ereticilor și capcanele întinse [de aceștia], prin care orbii îi duc în prăpastie pe alți orbi și pângăresc inimile celor înșelați cu un soi de putregai învechit și mizerabil; nemulțumindu-se cu această crustă calcaroasă, ei sorb măduva dinlăuntru a Scripturilor și condamnă prin adevărul dogmelor profesate [de ei] o știință ce poartă în mod fals acest nume[1485].

3. Înțelegând aceasta și patriarhul Iacov, el a întrezărit în vis o scară al cărei capăt atingea cerul: pe ea se urcă în sferele superioare, prin diverse trepte ale virtuților, și oamenii sunt îndemnați să abandoneze nemerniciile pământului pentru a celebra împreună cu Biserica întâilor-născuți sărbătorile dumnezeieștii Pătimiri. „Aici", spune el, „este adevărata casă a lui Dumnezeu și aceasta este poarta cerului"[1486]. David, cercetând-o mai profund și scrutând-o cu un cuget plin de dorință și deslușind cu gândurile sale etapele acestui drum, măcinându-le și mărunțindu-le mai tare ca pe niște aromate de preț, pentru ca ele să-și răspândească la depărtare preasuava esență a parfumului, îi cheamă pe cei care se grăbesc la festivitate, spunând: „Deschideți-mi porțile dreptății și, intrând

[1482] *Pildele* 9, 5.
[1483] *Psalmul* 54, 6.
[1484] *Evrei* 13, 14.
[1485] *Cf. 1 Timotei* 6, 20.
[1486] *Facerea* 28, 17.

prin ele, Îl voi lăuda pe Domnul; aceasta este poarta Domnului, cei drepți vor intra prin ea"[1487]. Nu este, așadar, nu este o solemnitate pentru eretici; nici cei înșelați de rătăcire nu se pot bucura de împărtășirea ei. Căci a fost scris: „Dacă fiara atinge muntele, fiara va fi ucisă cu pietre"[1488]. Nu pot primi tainele cuvintelor cerești cei care se împotrivesc dogmelor dumnezeiești ale Bisericii.

Și, astfel, purificându-ne din răsputeri sufletele de orice pestilență, să le facem vrednice de sărbătoarea ce se apropie, spre a putea cânta laolaltă cu sfinții: „Dumnezeu este Domnul și a luminat pentru noi"[1489]. Despre aceasta, un alt proroc, cunoscând cele viitoare, mărturisește cu glas tainic: „Domnul va apărea printre ei și va risipi toți zeii popoarelor"[1490]. [Așa se va întâmpla,] când cuvintele vor fi transformate în fapte și când adevărul lucrurilor se va vădi ochilor celor șovăielnici, pentru ca, prin împlinirea celor ce au fost prezise, adevărul previziunilor să fie dovedit întru totul, Dumnezeu făcându-ne părtași la biruința Sa; astfel, noi vom putea și să ne bucurăm de solemnitate, în comuniune cu sfinții, și să sărbătorim vestirea venirii Lui glorioase. De fapt, pentru că întreg pământul a fost stricat de ispite felurite, virtuțile fiind luate drept vicii și, dimpotrivă, viciile drept virtuți, în timp ce, odată cu trecerea timpului, trufia tiranilor a socotit cutuma drept lege a naturii, cei care au fost înaintași și care au întărit minciuna prin durata ei erau socotiți tați și magiștri ai adevărului; de aceea s-a întâmplat ca eroarea oamenilor să prindă a crește; astfel, precum animalele nătânge, care nu știu ce este folositor [pentru ele], L-au disprețuit pe adevăratul Păstor, pe Domnul, și, purtați de sminteala lor, i-au cinstit ca pe niște zei pe tirani și pe principi, divinizându-și propria slăbiciune prin oameni de aceeași natură cu ei. Așa se făcea că scăpau, pentru moment, de primejdia morții și se împăcau cu cei a căror clemență le era mai de temut decât cruzimea.

4. Iată de ce, în timp ce seducția rătăcirii îi atrăgea pe toți, Cuvântul viu al lui Dumnezeu a venit în sprijinul nostru pe [acest] pământ care ignora cultul lui Dumnezeu și stăruia în lipsa de adevăr. Despre acest fapt dă mărturie cel care a zis: „Toți s-au abătut, împreună netrebnici s-au făcut"[1491]. Și prorocii invocă ajutorul lui

---

[1487] *Psalmul* 117, 19-20.
[1488] *Evrei* 12, 20.
[1489] *Psalmul* 117, 27.
[1490] *Sofonie* 2, 11.
[1491] *Romani* 3, 12.

Hristos: „Doamne, pleacă cerurile și te pogoară!”[1492], nu pentru ca El să schimbe locurile – El în Care toate sunt –, ci pentru a-Și asuma trupul omeneștii noastre slăbiciuni ca să ne mântuiască; Pavel glăsuiește la fel: „Era bogat și S-a făcut pentru noi sărac, ca prin sărăcia Lui să devenim noi bogați”[1493]. Și a venit pe pământ și, din sânul feciorelnic pe care l-a sfințit, S-a născut om, întărind înțelesul numelui ce I s-a dat: „Emanuel”, adică: „Dumnezeu este cu noi”; în chip uimitor a început să fie ceea ce suntem noi, fără a înceta să fie ceea ce El fusese, asumându-Și în așa fel natura noastră, încât să nu piardă ceea ce El Însuși era. Căci, chiar dacă Ioan scrie: „Cuvântul S-a făcut carne”[1494] – adică, cu alte cuvinte, „om” –, totuși El nu S-a preschimbat în carne, căci nu a încetat niciodată să fie Dumnezeu. Către El grăiește un sfânt: „Dar Tu Același ești”[1495]. Și Tatăl trimite mărturie din cer și spune: „Tu ești Fiul Meu preaiubit, întru Care am binevoit”[1496], încât, chiar după ce S-a întrupat ca om, noi mărturisim că El a rămas ceea ce a fost înainte de a deveni om, Pavel propovăduind același lucru împreună cu noi: „Iisus Hristos, ieri și azi și în veci, este Același”[1497]. Prin faptul că spune „El Însuși”, ne arată că nu Și-a schimbat natura originară, nici nu a micșorat bogăția dumnezeirii Sale, [El Care], făcându-Se sărac pentru noi, Și-a asumat deplina asemănare cu condiția noastră. Cu atâtea și atât de diverse [aspecte] și l-a asumat pe om – în afară doar de păcat – cu câte noi toți am fost creați, nu parțial, ci în întregime: „Mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, omul Iisus Hristos”, și nu I-a lipsit nimic din cele asemănătoare nouă, afară de păcat, care nu are substanță.

Căci El nu a avut un trup neînsuflețit, iar Dumnezeu-Cuvântul nu a ocupat El Însuși în trup locul sufletului rațional, așa cum își imaginează în reveriile lor ucenicii lui Apolinarie. Când rostește în Evanghelie vorbele acelea: „Acum tulburat este sufletul Meu”[1498], nu atestă defel că dumnezeirea Lui a fost supusă tulburării, ceea ce ar fi fost logic pentru cei care pretind că divinitatea a ținut loc de suflet în trupul Său; de asemenea, nu [afirmăm că], asociindu-Și

[1492] *Psalmul* 143, 5.
[1493] 2 *Corinteni* 8, 9.
[1494] *Ioan* 1, 14.
[1495] *Psalmul* 101, 28.
[1496] *Luca* 3, 22.
[1497] *Evrei* 13, 8.
[1498] *Ioan* 12, 27.

sufletul singur, a completat omul pe care l-a preluat, ca nu cumva să se creadă că, din asemănarea trupului Său [cu al nostru] și din neasemănarea sufletului Său [cu al nostru], ar fi realizat iconomia unei „semi-asumări", fiind similar cu noi în trup, dar în privința sufletului [asemănându-Se] viețuitoarelor lipsite de rațiune: dacă totuși, potrivit acelora, sufletul Mântuitorului ar fi irațional, fără minte și inteligență – credință care este lipsită de pietate și departe de legea bisericească –, El ar fi atins pe loc de vorba cu care profetul îl lovește pe vinovat când zice: „Efraim este ca un porumbel prost ce nu are inimă"[1499]. Și, la fel, [dacă ar fi] lipsit de rațiune, ar auzi: „A fost pus alături de viețuitoarele fără minte și a devenit asemănător cu ele"[1500]. Nimeni nu se îndoiește, într-adevăr, că sufletul irațional, fără minte și înțelegere este pus alături cu vitele lipsite de rațiune, despre care Moise zice: „Să nu legi gura boului ce calcă în copite grânele"[1501]. Și Pavel a comentat la cele scrise: „Oare Dumnezeu Se preocupă de boi? Nu cumva El grăiește pentru noi?"[1502]

5. Așadar, Mântuitorul S-a făcut om pentru noi, nu pentru vitele nătânge și fără minte, ceea ce s-ar fi întâmplat doar dacă Și-ar fi luat un suflet asemănător cu al animalelor, fără inteligență și rațiune. Dar nici cealaltă ipoteză, pe care adepții aceleiași erezii o proferează prin sofisme și despre care trăncănesc, nu este nicidecum acceptată de Biserică, anume că „înțelepciunea cărnii" ar fi denumirea potrivită pentru sufletul Mântuitorului, fiindcă, desigur, apostolul numește înțelepciunea cărnii „vrăjmașa lui Dumnezeu" și „moarte"[1503]; or, ar fi lipsit de pietate să credem despre Domnul că sufletul Său ar fi „moarte" sau „vrăjmaș al lui Dumnezeu". Căci, dacă El ne-a poruncit: „Nu vă temeți de cei care vă pot ucide trupul, dar nu pot ucide sufletul"[1504], ei vor fi constrânși de prosteasca lor expunere să admită că sufletele noastre sunt mai bune decât sufletul Mântuitorului, de vreme ce au afirmat că El este „înțelepciunea cărnii", „moarte" și „vrăjmaș al lui Dumnezeu", în timp ce sufletul nostru nu poate muri. Nu trebuie admisă [teoria] aceasta, frați preaiubiți, căci înțelepciunea sufletului nu ar putea

[1499] *Osea* 7, 11.
[1500] *Psalmul* 48, 12.
[1501] *Deuteronomul* 25, 4.
[1502] *1 Corinteni* 9, 9-10.
[1503] *Romani* 8, 6-7.
[1504] *Matei* 10, 28.

fi socotită ca suflet, fiindcă cele două diferă cu mult. Într-adevăr, chiar dacă înțelepciunea sufletului rezidă în sufletul căruia îi aparține înțelepciunea, totuși unul stăpânește, cealaltă este stăpânită: în primul rând, sufletul există, în al doilea rând, înțelepciunea își are sediul în suflet. Or, dacă înțelepciunea sufletului nu este sufletul [însuși], cu cât mai mult înțelepciunea cărnii nu poate fi numită suflet!

Să-și întindă oricât vor năvoadele silogismelor lor, propunând capcanele sofismelor: se vor încurca ei înșiși în lațurile acestora, nemaiștiind cu ce să se laude în știința lor deșartă; și să afle de la noi – pe care ne obligă fără voie să ne angajăm într-o discuție de soiul acesta – că cel care raționează este un lucru, rațiunea este alt lucru, iar obiectul rațiunii este iarăși altceva; și că aceste lucruri diferă nu doar prin denumire, ci și prin sens. Cel care raționează este sufletul înzestrat cu rațiune; apoi, ceea ce vine din el îi aparține, dar nu se numește rațiune sufletul însuși care raționează; însă ceea ce este supus rațiunii este lucrul pe care îl are în vedere; din acest lucru ceea ce este zămislit de către omul care raționează este rațiunea, iar nu însuși omul care raționează, nici rațiunea însăși. Să înceteze, în sfârșit, să pervertească, prin subterfugiile metodei dialectice, dogmele simple ale credinței bisericești, dându-i sufletului Mântuitorului numele de „înțelepciune a cărnii", pe care apostolul o numește „moarte" și „vrăjmașa lui Dumnezeu".

6. Dar iată și alt mod prin care ni se pare că trebuie să argumentăm contra lor. Stă scris despre Cuvântul lui Dumnezeu: „Toate au fost făcute prin El"[1505]. Oare putem crede că înțelepciunea sau cunoașterea cărnii, pe care acești oameni o consideră a fi sufletul Mântuitorului, a fost creată de Cuvântul lui Dumnezeu, astfel încât El Însuși să Se fi arătat ca făuritor al morții și al dușmăniei contra lui Dumnezeu și să-Și fi alipit Persoanei Sale – ceea ce este o blasfemie și să rostim – pe acestea două? Căci, dacă este o nelegiuire să credem [aceasta], iar sufletul Mântuitorului prisosește în toate virtuțile, atunci înțelepciunea cărnii nu poate fi, prin urmare, sufletul Său; altminteri s-ar putea crede că El Însuși a legat de Sine moartea și vrăjmășia față de Dumnezeu.

Să înceteze ucenicii lui Apolinarie a apăra, din cauza celorlalte scrieri ale acestuia, tot ceea ce afirmă el contra canoanelor bisericești. Deși într-adevăr a scris împotriva arienilor și a eunomienilor și i-a

[1505] *Ioan* 1, 3.

distrus, cu argumentația sa, pe Origen și pe alți eretici, totuși cel care își amintește acea poruncă: „Nu vei lua în considerare persoana cuiva la judecată”[1506] va trebui să iubească întotdeauna adevărul, nu persoanele; și să știe că, în ce privește iconomia omului – pe care, pentru mântuirea noastră, Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu a binevoit să Și-o asume –, Apolinarie nu poate fi străin de vină, [el] care a și elaborat, a și scris lucruri profund greșite cu privire la sufletul Fiului. Căci, după cum apostolul a zis: „De-mi voi împărți toată agoniseala, de-mi voi da trupul să fie ars, dar nu voi avea iubire, nu îmi va ajuta cu nimic”[1507], tot așa, fie acesta despre care vorbim, fie Origen sau alți eretici, chiar dacă au scris unele lucrări ce nu se opun credinței Bisericii, totuși nu vor fi lipsiți de acuzații dacă se opun credinței bisericești în aspectele principale și referitoare la mântuirea credincioșilor. Nu este adevărat că Mântuitorul nostru – așa cum se chinuie să dovedească el însuși cu adepții săi – Și-a asumat un suflet fără rațiune și fără inteligență sau o jumătate [de suflet] sau două treimi sau o treime, mântuind astfel în mod imperfect omenirea pe care Și-o asumase, căci nici jumătate, nici alte fracțiuni nu merită numele de întreg. Și, după cum ceea ce este perfect e scutit de vicierea imperfecțiunii, la fel imperfecțiunea nu poate fi numită perfecțiune. Iar dacă [Logosul] Și-ar fi asumat asemănarea cu noi imperfect sau parțial, cum de s-ar mai spune în Evanghelie: „Nimeni nu Îmi ia sufletul de la Mine; am puterea de a-Mi da sufletul și am puterea de a-l lua”[1508]? [Acest suflet care] este luat și dat nu poate fi considerat lipsit nici de rațiune, nici de minte și de înțelepciune, ci, dimpotrivă, reprezintă un suflet rațional, inteligent, având minte și simțire.

7. Și astfel această înlănțuire a argumentării convinge că nimic imperfect nu a fost asumat de Domnul, ci că omul asumat de El a fost pe deplin și cu desăvârșire mântuit. Nimeni nu se îndoiește că sufletele viețuitoarelor iraționale nu pot fi „date” și apoi „luate”, ci, dimpotrivă, pier împreună cu trupurile și se dizolvă în pulbere. Dar Mântuitorul, luând sufletul Său și separându-l de trupul Său în răstimpul Pătimirii, iarăși l-a luat asupra Sa prin Înviere. Și, cu mult înainte de a fi făcut aceasta, El zicea într-un psalm: „Tu nu vei lăsa sufletul Meu în iad și nu-L vei da pe Sfântul Tău să vadă

[1506] *Deuteronomul* 1, 17.
[1507] *1 Corinteni* 13, 3.
[1508] *Ioan* 10, 18.

stricăciunea"[1509]. Nici nu putem crede că trupul Său a coborât în iad și că „înțelepciunea cărnii" (ce se va fi chemat suflet) ar fi apărut prin iad, ci doar că trupul Său a fost așezat în mormânt. De altminteri, nici despre trupul Său, nici despre înțelepciunea cărnii, nici despre dumnezeirea Sa nu a grăit atunci când a zis: „Nu vei lăsa sufletul Meu în iad"[1510], ci cu adevărat despre un suflet având aceeași natură cu al nostru, pentru a arăta că sufletul care a coborât în iad este unul perfect și rațional și înțelept și simțitor. Îi îndemnăm pe cei care judecă astfel ca, după ce abandonează erorile eretice, să-și însușească adevărul Bisericii și să nu transforme festivitatea duminicii Pătimirii în ceva incomplet, negând partea principală și majoră din umanitatea Mântuitorului prin afirmația că trupul Său ar fi fost lipsit de suflet și de minte. Dacă lucrurile ar fi stat într-adevăr așa, ce ar fi vrut să se înțeleagă despre Sine când spunea: „Păstorul bun Își dă sufletul Său pentru oi"[1511] și, dacă nu Și-ar fi asumat decât carnea omului, de ce zicea în timpul Pătimirii: „Duhul este osârduitor, însă carnea e neputincioasă"[1512]?

8. De aici trebuie știut că, împlinind taina condiției umane orânduită sub toate aspectele, El Și-a asumat asemănarea perfectă cu condiția noastră, asociindu-Și nu doar carnea, nici doar un suflet irațional și insensibil, ci trupul întreg și sufletul întreg, arătând în Sine Însuși omul perfect, spre a putea să dăruiască tuturor oamenilor mântuirea desăvârșită în Sine și prin Sine; fiind în deplină comuniune cu noi, care suntem plămădiți din țărână, El nu Și-a coborât carnea din ceruri, nici nu Și-a împreunat cu trupul un suflet care să fi existat de dinainte și să fi fost creat înaintea cărnii, după cum se străduiesc să ne învețe ucenicii lui Origen. Dacă, într-adevăr, sufletul Mântuitorului, înainte ca El să-Și asume trupul omenesc, ar fi zăbovit prin ținuturile cerești, fără a fi încă sufletul Său, ar trebui să proferăm suprema impietate că el ar fi existat înaintea corpului Domnului, acționând și viețuind cumva, și că abia apoi a fost transformat în sufletul Său. Ar fi altceva dacă [adversarii noștri] ar putea să extragă din Scripturi că, înainte de a Se naște din Maria, Dumnezeu-Cuvântul a avut acest suflet și că, înainte de asumarea cărnii, sufletul respectiv era socotit al Său. Iar

[1509] *Psalmul* 15, 10.
[1510] *Psalmul* 15, 10.
[1511] *Ioan* 10, 11.
[1512] *Matei* 26, 41.

dacă, grație autorității Scripturilor și rațiunii înseși, sunt siliți să accepte că Hristos nu a avut suflet înainte de a Se naște din Maria – de vreme ce, asumându-Și umanitatea, și sufletul Său a fost asumat –, sunt evident confuzi când susțin că același suflet Îi aparține și nu Îi aparține. Să renunțe, dar, la impietatea nebunească a noilor dogme!

Cât despre noi, care urmăm regula Scripturilor, să predicăm cu toată îndrăzneala inimilor că nici carnea, nici sufletul Său nu au existat înainte de a Se naște din Maria și că nu stăruia prin cer un suflet pe care să Și-l fi alăturat ulterior: căci, venind din ceruri, Domnul nu a adus cu Sine nimic propriu condiției noastre. De aceea, retezând cu secera Evangheliei tot ceea ce este contrar adevărului, grăiește: „Orice răsad pe care nu l-a sădit Tatăl Meu ceresc va fi smuls din rădăcină”[1513]. El a împlinit cuvântul prin faptă, amenințarea prin săvârșirea ei și puterea vorbelor [profetice] prin înfăptuirea lor, astfel încât orice făgăduință rostită a fost confirmată prin adevărul faptelor petrecute.

9. Să știe, așadar, că sunt străini de această sărbătoare și că nu pot celebra cu noi duminica Pătimirii cei care se fălesc a-l avea învățător și căpetenie a rătăcirii pe Origen, acea hidră a tuturor ereziilor (ca să folosesc o expresie din fabulele poeților). Chiar dacă a compus nenumărate cărți și a lăsat moștenire lumii sporovăiala sa ca pe un bun funest, totuși noi ținem minte preceptul Legii: „Nu vei putea să pui [conducător] peste tine un om străin, căci nu este fratele tău”[1514]. Cel care s-a rătăcit de la regulile apostolilor, luând-o pe căi întortocheate, este alungat de la sărbătoarea lui Hristos ca unul nevrednic și străin de ceata lui Hristos și de participarea la tainele Sale; părinții și strămoșii noștri, care au întemeiat Biserica Mântuitorului, îl gonesc departe pe cel care se străduiește să coasă straiele zdrențuite ale filosofilor la veșmântul nou și foarte trainic al Bisericii și să asocieze falsele [doctrine] la cele adevărate, făcând ca, prin vecinătatea cu [dreapta credință] mai puternică, să fie dovedită și slăbiciunea filosofilor, dar să fie pângărită și frumusețea Bisericii.

10. Oare ce raționament, ce înlănțuire de argumente l-au condus pe Origen să dea la o parte adevărul Scripturilor prin umbrele alegoriei și prin niște imagini deșarte? Care proroc l-a învățat să opineze că, din pricina căderii sufletelor din ceruri,

[1513] *Matei* 15, 13.
[1514] *Deuteronomul* 17, 15.

Dumnezeu a fost silit să făurească trupuri? Cine dintre cei care, potrivit fericitului Luca, „L-au văzut și au fost slujitorii Cuvântului lui Dumnezeu"[1515] i-a încredințat acestuia să ne învețe că, din cauza neglijenței, a mobilității și a incapacității [de a se menține] la nivelul mai înalt al creaturilor raționale, Dumnezeu a fost îndemnat să creeze diversitatea acestei lumi, câtă vreme Moise, explicând crearea acesteia, nici nu a precizat, nici nu a indicat că din cauza unor oarecare pricini anterioare din ființe raționale au fost făcute ființe înzestrate cu simțuri, din creaturi invizibile, făpturi vizibile, din mai bune au apărut creaturi inferioare – ceea ce Origen predică în mod deschis. Căci el afirmă că lumea a început să existe din pricina păcatelor creaturilor spirituale; de aceea nu vrea să celebreze Paștile cu sfinții și nici să zică împreună cu Pavel: „Cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la crearea lumii sunt contemplate și înțelese prin cele ce au fost create"[1516], și nici să proclame alături de proroc: „Am admirat lucrările Tale și am încremenit de uimire"[1517]. De altminteri, frumusețea lumii nu ar fi putut exista de n-ar fi fost împlinită cu podoaba feluritelor creaturi. În fine, soarele și luna, cei doi mari luminători și celelalte stele, înainte de a fi fost ceea ce sunt (motivul creării acestora fiind dat de îndeplinirea cursului lor cotidian), nu au fost lipsite de corp și nici nu și-au abandonat, din cine știe ce cauze, simplitatea originară, fiind învelite de jur-împrejur cu trupuri, după cum delirează Origen, închipuind niște dogme contrare credinței. Nu este adevărat nici că sufletele, după ce vor fi comis oarece păcate prin ținuturile cerești, au fost, din acea pricină, alungate în trupuri.

Dacă lucrurile ar fi stat așa, ar fi trebuit ca Mântuitorul, în loc să-Și asume El Însuși un trup, să elibereze duhurile din trupuri; ar fi trebuit ca în chiar momentul botezului, când iartă păcatele, să-i elibereze pe dată pe cei botezați din lanțurile trupului, despre care Origen reamintește că au fost create din pricina păcatelor și spre a condamna păcatele. Dar în van promite și învierea trupurilor, de vreme ce ar fi mai lesne pentru suflete să se înalțe la cer fără a fi împovărate de corp. [Domnul] Însuși, când a înviat, nu ar fi trebuit să Își învieze carnea, ci doar să Își unească sufletul cu dumnezeirea, dacă ar fi mai bine să trăiești fără trup decât cu trup.

[1515] *Luca* 1, 2.

[1516] *Romani* 1, 20.

[1517] *Avacum* 3, 2 (*Vetus Latina*).

11. La ce bun să tot predici că sufletele sunt înlănțuite de corpuri și apoi se despart de acestea, provocându-ne multe morți? [Origen] ignoră că Hristos a venit nu pentru a elibera, după înviere, sufletele de trupuri, nici pentru a îmbrăca sufletele astfel eliberate cu trupuri noi, făcându-le să coboare din regiunile cerești spre a le înveșmânta cu sânge și carne, ci pentru a dărui corpurilor înviate deopotrivă nestricăciune și nemurire. Căci, așa cum Hristos, după ce a murit [și a înviat], nu mai moare și nu mai este sub stăpânirea morții[1518], tot astfel trupurile, trezite după înviere, nu mai mor a doua oară sau de mai multe ori în șir; și nici moartea nu le va mai ține sub stăpânirea ei, nici nu se vor reduce la neant, căci venirea lui Hristos a mântuit omul întreg.

12. Dar și alt aspect îl ține pe Origen străin de sărbătoarea lui Hristos. Conform lui, Începătoriile, Stăpânirile, Puterile, Tronurile și Domniile n-au fost create de la început pentru acest scop, ci după creație au făcut niște fapte mărețe și, după ce alte ființe asemănătoare au decăzut din pricina slăbiciunii lor la o condiție inferioară, au fost numite cu aceste ilustre denumiri; astfel, potrivit erorii sale, Dumnezeu nu le-a creat ca Începătorii, ca Stăpâniri și celelalte: păcatele altora au fost motivul glorificării lor. Dar atunci cum poate să scrie Apostolul Pavel: „În Hristos au fost create toate în cer și pe pământ, văzute și nevăzute, fie Tronuri, fie Domnii, fie Începătorii, fie Stăpâniri – toate prin El și în El au fost create, iar El Însuși este înainte de toate"[1519]? Dacă Origen ar pricepe forța acestei expresii: „Prin Care au fost create toate lucrurile", ar ști că ele au fost create încă de la început și că nu slăbiciunea altor creaturi și nici prăbușirea lor la niveluri inferioare I-au dat prilejul lui Dumnezeu să le numească Începătorii și Stăpâniri și celelalte Puteri, mai ales câtă vreme frumusețea creaturilor constă în ierarhia demnităților. De asemenea, despre soare, despre lună și despre stele s-a scris: „Dumnezeu a creat doi luminători: luminătorul mai mare, pentru a sta în fruntea zilei, luminătorul mai mic, pentru a sta în fruntea nopții, și stelele, și le-a așezat în tăriile cerului, pentru a străluci asupra pământului"[1520]; așa cum ele n-au primit ca o răsplată pentru bunele lor acțiuni, după crearea lor, faptul de a străluci pe firmamentul cerului și de a se succeda ziua și noaptea, tot astfel și despre

---

[1518] *Cf. Romani* 6, 9.
[1519] *Coloseni* 1, 16-17.
[1520] *Facerea* 1, 16-17.

Începătorii și despre Stăpâniri, care au fost create în ținuturile cerului, noi nu credem că datorită unor fapte bune au dobândit asemenea demnitate, ci că au fost create ca atare încă de la început.

Într-adevăr, nu imităm greșeala lui Origen și a ucenicilor săi, care socotesc că, după cum demonii și diavolul, din propria lor voință, au obținut numele și funcțiile acestea, [la fel și] Începătoriile, Stăpânirile, Puterile, Tronurile și Domniile ar fi îndeplinit niscaiva fapte bune după crearea lor, astfel încât, în replică la căderea spiritelor rele către regiunile inferioare, ele ar fi urcat spre regiunile superioare și ar fi fost onorate cu numele pe care le poartă în prezent, obținând astfel mai târziu ceea ce nu avuseseră de la bun început. Ei nu înțeleg că prin aceste afirmații merg împotriva zicerii lui Pavel, care afirmă că, în Hristos, au fost create Începătoriile, Stăpânirile, Tronurile și Domniile. Și, când spune: „Au fost create", nu există nicio îndoială pentru nimeni că au fost create ca atare încă de la început, și nu că au primit ulterior demnități de acest fel.

13. Destul însă că am atins în trecere această chestiune; să venim la alta dintre impietățile sale, pe care o proferează ca și cum ar vărsa-o din fundul celor mai întunecoase tenebre și care a lăsat lumii amintirea celei mai rele dintre blasfemiile sale. El pretinde că Duhul Sfânt nu lucrează în făpturile neînsuflețite și nici în cele ce sunt lipsite de rațiune. Afirmând aceasta, nu își amintește că apele mistice ale Botezului au fost sfințite de coborârea Duhului Sfânt, nici că pâinea Domnului, prin care se vădește Trupul Mântuitorului și pe care o frângem spre a ne sfinți, precum și potirul sacru (care sunt așezate pe masa din biserică și fără îndoială sunt obiecte neînsuflețite) sunt sfințite prin invocarea și venirea Sfântului Duh. Dacă puterea Duhului Sfânt n-ar ajunge nici la creaturile lipsite de rațiune, nici la cele lipsite de suflet, de ce a mai cântat David: „Unde mă voi duce de la Duhul Tău"[1521]? Prin aceste vorbe el arată că toate sunt cuprinse de Duhul Sfânt și înconjurate de majestatea Sa. Dacă El este totul în toate[1522], desigur că și cele lipsite de rațiune și de suflet sunt în acest tot. Altundeva citim iarăși: „Duhul Domnului a umplut rotundul pământului"[1523], ceea ce Scriptura nu ar fi amintit nicidecum dacă ființele lipsite de rațiune și de suflet nu ar fi fost cuprinse de puterea Lui.

[1521] *Psalmul* 138, 7.
[1522] *Cf. 1 Corinteni* 15, 28.
[1523] *Înțelepciunea lui Solomon* 1, 7.

Dar nu se mulțumește nici cu această culme a blasfemiei, ci, precum lunaticii care își arată furia scrâșnind din dinți și scuipându-și saliva înspumată, izbucnește încă o dată și zice că Fiul lui Dumnezeu (adică Rațiunea, Cuvântul și Puterea Sa) nu ajunge decât la creaturile dotate cu rațiune. Când aud așa ceva, mă mir de unde a scos asemenea părere, sau poate nu mai știe cum a citit: „Toate prin El s-au făcut"[1524], ceea ce demonstrează cum puterea lui Dumnezeu ajunge la toate cele; probabil că a uitat și istoria aceea în care, prin puterea lui Hristos, a fost înviat Lazăr, al cărui trup, în momentul când urma să se ridice din moarte spre a reveni la viață, era lipsit și de suflet și de rațiune[1525]. A ignorat și întâmplarea că din cinci pâini s-au săturat cinci mii de oameni, fără a număra femeile și copiii, și au mai rămas douăsprezece coșuri cu fărâmituri[1526]. Cu siguranță puterea lui Hristos a înfăptuit aceasta. Socotesc că nu și-a adus aminte nici de acea vestită minune când, călcând cu piciorul Său divin, a readus valurile unei mări lipsite de rațiune la calmul [trebuitor] navigatorilor. Puterea lui Hristos a făcut aceasta, nu porunca altuia. Oare cum de nu se cutremură de groază din tot sufletul și din tot trupul când zice că puterea Cuvântului lui Dumnezeu nu ajunge până la creaturile lipsite de rațiune? Și cel care se mândrește cu deplina cunoaștere a Scripturilor și crede că a citit cât niciunul dintre oameni să afle că, potrivit Scrierilor Sfinte, erau aduși bolnavi în paturi pe care-i puneau la răscruci ori în piețe, pentru ca umbra lui Petru să-i atingă și să îi vindece, după cum mărturisește sfânta [carte] a *Faptelor Apostolilor*[1527], respingând prostiile lui Origen, prin care el este înduplecat [să creadă] că umbra apostolilor a făcut ceea ce tot el mărturisește că Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu nu au putut.

14. Înșelat de o eroare similară și neștiind ce zice, el urmează părerea celor care pretind că Providența nu se coboară niciodată până la toate creaturile și la nivelurile inferioare ale lumii, ci rămâne doar în ținuturile cerului, astfel încât umbra lui Petru să poată face ceea ce puterea Mântuitorului nu a reușit să realizeze.

Dar să ajungem și la acest faimos subiect. Într-adevăr, apostolul declară în mod clar cu privire la Fiul lui Dumnezeu cel

---

[1524] *Ioan* 1, 3.
[1525] *Cf. Ioan* 11, 1-44.
[1526] *Cf. Matei* 14, 19-21.
[1527] *Cf. Faptele* 5, 15.

Unul-Născut: „Fiecare dintre noi să aibă aceeași atitudine cu cea a lui Hristos Iisus, Care, fiind în chipul lui Dumnezeu, nu a ținut ca la o pradă la egalitatea Lui cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine Însuși, luând chip de rob"[1528]; Origen a îndrăznit să afirme că sufletul Mântuitorului s-a golit și a luat chip de rob, astfel încât ar trebui să credem că Ioan a mințit când a spus: „Cuvântul S-a făcut trup"[1529], sugerând că Mântuitorul este de aceeași condiție cu noi, de vreme ce nu El Însuși S-ar fi golit pe Sine și ar fi luat chip de rob, ci sufletul Său; în acest fel, spulberă cu impietatea lui credința care a fost întărită prin mărturisirea tuturor. Dacă, într-adevăr, sufletul Mântuitorului a fost în chipul lui Dumnezeu și egal cu Dumnezeu, potrivit demenței lui Origen, întrucât Fiul lui Dumnezeu era oricum egal cu Dumnezeu, iar ceea ce este egal cu Dumnezeu este firește din aceeași substanță cu El, atunci însăși ordinea firească a argumentației ne conduce să credem că sufletul și Dumnezeu au aceeași natură. Din spusele sale ar rezulta, prin urmare, că el pretinde că înseși sufletele noastre nu au o natură diferită de cea a lui Dumnezeu (căci nu este nicio îndoială că sufletele noastre și sufletul Mântuitorului țin de aceeași substanță), deci Creatorul și creatura ar fi de aceeași natură. Și, atunci, cum de „toate prin Hristos s-au făcut"[1530], dacă sufletele oamenilor sunt de aceeași substanță ca aceea a Creatorului?

Dar în realitate nu este așa, fraților! Nu sufletul Mântuitorului, ci Însuși Fiul lui Dumnezeu, fiind în chipul lui Dumnezeu și egal cu Dumnezeu, S-a coborât luând chip de rob. Și Origen, scufundat în adâncurile mocirloase ale impietății, nu pricepe că se face părtaș cu păgânii care, adorând idoli în locul lui Dumnezeu, „zic despre sine că sunt înțelepți, dar au devenit nebuni și au schimbat slava incoruptibilă a lui Dumnezeu cu asemănarea imaginii unui om coruptibil"[1531]: căzând în această eroare, el s-a lăsat înșelat de o greșeală asemănătoare. Căci, afirmând că sufletul Mântuitorului este în chipul și egalitatea lui Dumnezeu, după cum au amintit cuvintele noastre de mai sus, el a devenit una cu impietatea păgânilor. După cum ei au schimbat slava incoruptibilă a lui Dumnezeu într-o imagine asemănătoare a unui om coruptibil, numindu-i zei

[1528] *Filipeni* 2, 5-7.
[1529] *Ioan* 1, 14.
[1530] *Cf. Ioan* 1, 3.
[1531] *Romani* 1, 22-23.

pe cei care nu erau, la fel acesta a alterat slava lui Dumnezeu cel incoruptibil, afirmând că sufletul Mântuitorului, deși nu a fost decât creat, este în chipul lui Dumnezeu și egal cu El și că [acest suflet] s-a golit pe sine și că nu Cuvântul lui Dumnezeu [este cel care] a venit pe pământ, după cum afirmă autoritatea apostolului.

15. Nu roșește defel și dă uitării faptul că, din cauza multei lui vorbării, prin [teoriile] sale neagă că sufletul omenesc a fost numit așa de la începutul creației, ci [și-ar fi primit numele] din cauză că, după ce la început a fost intelect și rațiune, mai apoi și-a asumat frigul neglijenței și al necredinței (o etimologie care se înțelege mai bine în greacă decât în latină)[1532]. Dacă însă nu ar susține că sufletul Mântuitorului a fost creat egal cu Dumnezeu și în chipul Său, atunci înseamnă că și acesta și-a primit numele de la faptul că s-a răcit în iubirea sa și a pierdut demnitatea denumirii inițiale. Viziunea sa generală este că sufletele oamenilor au fost numite astfel deoarece au pierdut fervoarea căldurii anterioare. În consecință, dacă sufletele tuturor [oamenilor] sunt numite ca atare din pricina răcirii suferite și dacă el mărturisește că Mântuitorul a avut un suflet, rezultă că și acesta a decăzut din inteligență și simțire spre o denumire [inferioară]. Deși nu spune explicit și, în fața impietății vădite, își reprimă nebunia, totuși necesitatea îl obligă să enunțe atare concluzii, impuse de înlănțuirea logică a datelor. Ar trebui fie să nege că Mântuitorul a avut un suflet, contrazicând astfel în chip vădit autoritatea Evangheliilor, fie, dacă nu poate să vină împotriva propriilor vorbe, va trebui să admită că și acest suflet a fost numit așa din cauza răcirii în iubire, în loc să rămână intelect și rațiune; căci despre sufletele tuturor celor care se îndepărtează de Dumnezeu și au pierdut căldura iubirii divine el este de părere că au fost denumite conform cu răcirea suferită. Cine n-ar crede că Origen se va fi mulțumit cu asemenea culme a sacrilegiului?

16. Altă calomnie pe care o plăsmuiește împotriva Fiului lui Dumnezeu o exprimă cu vorbele acestea: „Precum Tatăl și Fiul sunt una, tot astfel și sufletul pe care Și l-a asumat Fiul lui Dumnezeu și Fiul lui Dumnezeu fac una"[1533]. El nu pricepe că Tatăl și Fiul sunt una din cauza participării la aceeași substanță și la aceeași dumnezeire, pe când Fiul și sufletul Său sunt diferiți și între ei

[1532] Vezi ORIGEN, *De principiis*, II, 8, 3-4, unde autorul se întreabă dacă numele de „suflet" (ψυχή), ar deriva din adjectivul „rece" (ψυχρός).

[1533] ORIGEN, *De principiis*, IV, 4, 4.

există mare deosebire de natură. Dacă, într-adevăr, după cum Tatăl și Fiul sunt una și sufletul Fiului cu Fiul ar fi una, atunci Tatăl și sufletul Mântuitorului ar fi tot una și sufletul ar putea spune: „Cine M-a văzut pe mine L-a văzut pe Tatăl”[1534]. Dar nu este așa – este departe de credința Bisericii! –, căci Fiul și Tatăl sunt una fiindcă nu există între ei diferență de natură; însă sufletul lui Hristos și Fiul lui Dumnezeu se deosebesc și prin natură și prin substanță, de vreme ce sufletul, la rândul lui, a fost creat de Fiul conform condiției și naturii noastre. Căci, dacă, într-adevăr, precum Tatăl și Fiul una sunt, tot așa sufletul Fiului lui Dumnezeu și Fiul lui Dumnezeu ar fi una, [atunci] ar fi una, precum am spus, sufletul și Tatăl; și sufletul Mântuitorului s-ar putea crede că este „strălucirea slavei și chipul ființei Sale”[1535]. În realitate, să afirmi așa ceva este lipsit de pietate și chiar blasfemator: așadar, ar fi aceeași impietate să afirmi că Fiul și sufletul Său sunt una, ca și să negi că Tatăl și Fiul sunt una.

Iarăși, nemaiamintindu-și propriile păreri, grăiește împotriva lui însuși când zice: „Sufletul care a fost tulburat și întristat nu era el însuși Fiul Unic și Întâiul Născut al creației, nici Cuvântul lui Dumnezeu, Cel care, depășind condiția sufletului Său și [fiind] cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, spunea în Evanghelie: «Am puterea de a-l pune și am puterea de a-l lua înapoi»[1536]”[1537]. Dar, dacă Fiul lui Dumnezeu este mai bun și mai puternic decât sufletul Său, lucru asupra căruia nu există nicio îndoială, cum ar putea sufletul Lui să fie în chipul lui Dumnezeu și egal cu Acesta, iar când afirmă că [sufletul Lui e cel care] s-a golit pe sine și a luat chip de rob, oare nu-i depășește pe toți ereticii prin enormitatea blasfemiei? Dacă, într-adevăr, Cuvântul lui Dumnezeu este în chipul lui Dumnezeu și egal cu El, iar sufletul Mântuitorului este tot în chipul lui Dumnezeu și egal cu El, cum de între două ființe egale una poate să fie mai mare, iar cealaltă mai mică? Cele ce țin de o natură inferioară dau mărturie prin condiția lor mai joasă că există o natură și chiar o substanță mai înaltă.

17. Nici această blasfemie nu-i ajunge, ci, îndreptându-și cursul neghiobiei sale „dincolo de fluviile Etiopiei”[1538], se dezlănțuie iarăși,

---

[1534] *Ioan* 14, 9.
[1535] *Evrei* 1, 3.
[1536] *Ioan* 10, 18.
[1537] ORIGEN, *De principiis*, IV, 4, 4.
[1538] *Isaia* 18, 1.

ca un nebun furios, afirmând că Dumnezeu a plămădit, prin voința Sa, atâtea creaturi raționale câte putea guverna, comparând astfel puterea lui Dumnezeu cu slăbiciunea oamenilor și a altor făpturi create. Este adevărat că, în trupul uman, forța acestuia susține și coordonează atâtea membre câte izbutește să susțină energia lui pătrunsă în ele: ea ne atribuie acea proporție justă pe care o poate conduce prin prezența sa și susține prin forța ei doar atât cât pot membrele unui om să suporte. Dar Dumnezeu – Care este mai mare decât [toate] cele făurite de El Însuși și Care, prin creație, le-a conferit măsura cerută de ordinea generală și care mergea până la limita de sus pe care o puteau ele suporta – este în stare să facă încă și mai mult, dincolo de posibilitățile creaturilor. Or el, „stâlpul adevărului"[1539], afirmă că puterea lui Dumnezeu este limitată, deci inferioară abilității oamenilor. Zidarii și cei care stăpânesc meșteșugul construirii de case pot să supraînalțe clădirile făcute (dacă, desigur, fundațiile pot să susțină acele construcții suplimentare); crearea unei lucrări nu înseamnă sfârșitul măiestriei artistice. De îndată ce au isprăvit atâtea lucrări câte cereau nevoile și au luat cunoștință de limitele ce nu pot fi depășite, evitând urâțenia și inutilitatea, meșteșugul însuși al artiștilor vădește mai multe în mintea lor decât arată opera și finalizarea lucrărilor nu poate impune o limită științei – dacă, bineînțeles, după cum am zis, toate cele concepute de minte și grandoarea făptuirilor pe care gândirea le-a izvodit sunt susținute de temelii puternice.

Și cum să nu socotești o impietate, pe de o parte, să nu pui limite tehnicii umane și să nu echivalezi știința artiștilor făurari strict cu realizările lor, iar pe de altă parte, să spui că Dumnezeu a creat exact atâtea creaturi raționale câte a putut crea? Să audă și să învețe necucernicul: puterea lui Dumnezeu nu se limitează la numărul făpturilor raționale pe care le-a creat; ci, impunând creaturilor o măsură pe care nu o puteau depăși și fixând numărul făpturilor prin meșteșugul iconomiei Sale, El Însuși nu poate fi limitat de o măsură sau de o cifră. De unde rezultă cu toată limpezimea că nu a creat atâtea făpturi câte putea, ci, câte cerea necesitatea firii, atâtea a făcut puterea Sa.

Să luăm un exemplu pentru a face mai clare vorbele noastre. Dacă un tată de familie foarte bogat ar vrea să invite la cină

1539 Trimitere ironică la *1 Timotei* 3, 15.

comeseni și să le ofere atâtea feluri de mâncare câte le-ar potoli pofta de mâncare, asta nu înseamnă că acel domn bogat nu deține decât cantitatea de hrană mâncată de ei și preparată pentru aceştia, ci că le-a servit acestora cât cerea demnitatea banchetului; tot astfel și Atotputernicul Dumnezeu (dincolo de exemplul oferit spre comparație) nu a făcut toate creaturile pe care era capabil să le facă, ci au fost făcute de către El atâtea câte trebuiau să se facă.

Iar Origen, cu vorbăria lui neostoită, a replicat și a zis: „Dumnezeu a făcut atâtea ființe câte putea să cuprindă și să le țină supuse și să le guverneze prin Providența Sa"[1540]. Și nu îl aude pe proroc zicând: „Dacă toți oamenii sunt socotiți ca o picătură de apă [ce se scurge] din găleată și ca o mică greutate pe un talger și sunt considerați ca [un strop de] salivă [...], cu ce L-ați putea compara pe Dumnezeu?"[1541] Și, mai departe: „El Care măsoară apele cu mâna, ține cerul în palmă și pământul întreg în pumnul Său"[1542]. Dacă, pentru comparație cu puterea lui Dumnezeu, apele sunt măsurate cu mâna, cerul cu palma, întregul pământ cu pumnul – toate acestea sunt exprimate prin metafore pentru a lăsa să se înțeleagă cât este de neînsemnată creația întreagă în raport cu măreția neasemuită a Creatorului, căci Dumnezeu nu este compus din membre diferite –, cum s-ar putea spune că a făcut doar atâtea creaturi câte a putut cuprinde cu puterea Sa?

18. Să terminăm ce am început și să explicăm mai pe larg gândul nostru. Dacă toate neamurile sunt socotite ca niște picături dintr-o găleată și precum greutatea infimă dintr-un talger și ca [un strop de] salivă (cuvinte prin care se arată neînsemnătatea și puțina consistență a tuturor creaturilor, spre a face să apară incomparabila măreție a lui Dumnezeu), atunci și puterea Lui ar putea fi considerată ca o picătură dintr-o găleată, infimă greutate pe un talger sau [strop de] salivă omenească dacă, potrivit lui Origen, El ar fi creat doar atâtea creaturi câte I-ar fi îngăduit forța Lui să cuprindă; și atunci ar fi necesar ca forța lui Dumnezeu să fie egală ca număr și măsură cu creațiile Sale, dacă ar fi în imposibilitate de a face lucruri mai mari decât cele făcute. Însă eu cred că nimeni, nu zic dintre oameni, dar nici măcar dintre demoni, n-ar îndrăzni

[1540] ORIGEN, *De principiis*, II, 9, 1.
[1541] *Isaia* 40, 15, 18.
[1542] *Cf. Isaia* 40, 12.

să plăsmuiască la adresa lui Dumnezeu ceea ce acest om a gândit și a scris, anume că Dumnezeu a creat atâta materie câtă a putut organiza și diviza între formele lucrurilor. Dacă astfel judecă, atunci să învețe încă o dată de la noi: Dumnezeu nu a creat doar atât cât a putut să facă, ci a creat după măsura cerută de ordinea lucrurilor, de vreme ce are în Sine un meșteșug și o forță cu mult mai mari decât numărul și dimensiunile celor create. Să mai știe că acestea sunt demonstrate de mărturiile prorocilor, dintre care unul zice: „Puterea Lui a acoperit cerurile"[1543] și altul exclamă: „A făcut pământul ca pe nimic"[1544], proclamând astfel că puterea lui Dumnezeu este superioară celor făcute de El. Mai departe, apostolul, interpretând cu referire la toate creaturile expresia: „A făcut pământul ca pe nimic", spune: „Cel care le numește pe cele ce nu sunt ca și cum ar fi"[1545], pentru ca noi să învățăm, prin aceste vorbe, că puterea lui Dumnezeu este mai mare decât lucrurile ce au fost făcute de El. Iar [acest necugetat] nu roșește să pretindă, când pune în discuție puterea lui Dumnezeu, că Dumnezeu a putut crea atât cât I-a pus la dispoziție materia spre a lucra! El nu înțelege că una este natura celor create, și alta natura Creatorului, și că materia din care se plămădește ceva nu poate tot ceea ce poate cel care a plămădit ceva din ea; diferite sunt substanțele, diferite și puterea și condiția lor.

19. Din aceste pricini, dacă vor să celebreze Paștile Domnului împreună cu Biserica, aceia care preferă autorității Scripturilor aberațiile delirante ale lui Origen să-L audă pe Dumnezeu strigând: „Și nu ți-am arătat aceste lucruri ca să mergi după ele?"[1546] și pe prorocul care îndeamnă cu stăruință și în lacrimi: „O, fugiți din ținuturile Acvilonului, zice Domnul, căci din cele patru vânturi vă voi strânge la un loc, în Sion veți fi salvați, voi care locuiți la fiica Babilonului!"[1547], pentru ca, părăsind ei tenebrele erorii și răceala ignoranței, să se întoarcă spre răsăritul Soarelui dreptății și, uniți cu căutările magilor și locuind către cel mai fierbinte punct cardinal, a cărui ardoare se simte în fervoarea Scripturii, să-i întrebe pe păstorii bisericești, disprețuind demența lui Origen, și

[1543] *Avacum* 3, 3 (*Vulgata*).
[1544] *Isaia* 40, 23 (*Vetus Latina*).
[1545] *Romani* 4, 17.
[1546] *Osea* 13, 4 (*Vetus Latina*).
[1547] *Zaharia* 2, 10-11.

să zică: „Unde este Regele iudeilor, Care S-a născut?”[1548] Când L-au găsit culcat în iesle – care simbolizează stilul umil al Scripturilor –, I-au oferit aur, smirnă și tămâie, adică o credință încercată ce va străluci în toată splendoarea adevărului, cu parfumul unei purtări ce-și va răspândi mireasma aleasă și cu o cumpătare ce va seca excesele voluptății și valurile ațâțătoare ale cărnii.

Cei care, după numeroase avertismente, contrazic credința Bisericii sunt cuprinși de o dublă boală: răutatea și nepriceperea; și, întorși cu totul spre cele pământești și târându-se prin țărână asemenea șerpilor, ei preferă relele în locul binelui și nu mai vor să știe care e diferența dintre vicii și virtuți. Și disprețuiesc leacurile pe care le-ar găsi spre îndreptarea și vindecarea lor în Sfintele Scripturi, simțind dezgust față de adevăr, precum femeile însărcinate care refuză alimentele obișnuite și le caută doar pe cele dăunătoare; și nici nu sunt capabili să înalțe lumina limpede a conștiinței în sens opus, către razele adevărului; disprețuind disciplina bisericească, se rostogolesc precum porcii în noroi și refuză aromele parfumate. Dar ar fi drept ca, măcar prin exemplele pe care le-am ales [din Scripturi], să-și redobândească sănătatea. După cum ochiul este acoperit de urdori și tot trupul este pustiit de febră și înseși arama și fierul sunt roase puțin câte puțin de rugină, tot astfel molima primejdioasă a învățăturilor perverse pângărește frumusețea sufletelor care își neglijează îndatoririle și răspândește peste ele paloarea diformă a minciunilor.

Vă implor, fraților, să iertați durerii mele faptul că denunță pe față niște doctrine ticăloase! Căci, deși trebuie să traversăm râurile Babilonului pentru a-i convinge pe prizonierii care zăbovesc acolo să se îndrepte către sărbătoarea de la Ierusalim, totuși, prin milostivirea lui Dumnezeu, noi înșine nu am îndurat captivitatea, de vreme ce ne-am întins pânzele spre vânturile prielnice ale Scripturilor. Nici valurile umflate ale unei doctrine eretice nu ne-au scufundat, nici furtuna minciunilor nu ne-a înspăimântat, nici torentele nedreptății nu ne-au putut atrage în adâncurile lor, acolo unde – potrivit cântării Psalmistului – sălășluiesc „reptile nenumărate”[1549] și dragonul care este diavolul, fiară preaveninoasă oferită pentru joaca sfinților; și, ca să închei pe scurt această discuție, suflările uraganului stârnite de pretutindeni nu au izbutit

[1548] *Matei* 2, 2.
[1549] *Psalmul* 103, 25 (*Vulgata*).

nici să răstoarne corabia Bisericii, nici să acopere cu teribilul lor vârtej vâslele studiilor noastre. Iată că, navigând cu Mântuitorul nostru după exemplul ucenicilor Săi, am traversat marea înspumată și, odată intrați în portul liniștirii, îmbrățișăm preafrumosul țărm al cărților dumnezeiești; culegând florile multicolore ale științei și acoperind cu săruturile noastre mădularele albe ca zăpada ale înțelepciunii, ne prindem de îmbrățișările ei și – dacă ne va îngădui Domnul –, viețuind alături de ea și perseverând în dragostea față de ea, cântăm: „Fost-am iubitorul frumuseții sale”[1550]. Căci toți aceia care citesc cu sporită îngrijire Sfintele Scripturi și aleargă prin pajiștile împodobite cu vorbiri cerești se bucură de această fericire. Însă cei care, abandonând verdeața sărbătorii Domnului, pătrund în deșert îndură asalturile dușmănoase ale demonilor asemeni unor cetăți rămase fără ziduri [de apărare].

20. Din aceste pricini, celebrând sărbătorile care stau să vină, să ne înțelegem și pe noi înșine și toate cele care sunt ale noastre; să îmbrățișăm cu toată ardoarea, precum o mamă, și știința și sufletul nostru rațional; să avem ca rădăcină a exprimării noastre o cercetare logică și exprimarea noastră să fie, ca să zicem așa, vestibulul acțiunii. Ca urmare, alianța dintre exprimare și știință va desăvârși acoperământul construcției și va fi așternut ca un acoperiș foarte solid. Căci, neînsoțite de fapte, și limbajul, și rațiunea, și știința, și credința rămân deșarte și instabile. Și – ca să părem că preluăm un exemplu din respectiva știință pentru cei care au fost instruiți cu tehnicile dialecticii – [zicem]: așa cum, dacă alăturăm un verb unui substantiv, reiese un sens complet, iar dacă verbul este izolat sau substantivul este fără verb, nu se exprimă absolut nimic, tot astfel știința fără acțiune și acțiunea fără credință sunt neputincioase și caduce; însă, dimpotrivă, știința conjugată cu acțiunea este un semn al virtuții desăvârșite. Or, cugetarea tăcută a sufletului reprezintă vorbirea sa ascunsă, care, răsunând în afară prin limbaj, exprimă opinia spiritului. Și, când vorbirea va fi fost desăvârșită prin faptă, știința și cugetarea noastră vor ajunge la finalitatea lor. Din aceste pricini, vom da socoteală la Judecată de cugetarea, de vorbele și de faptele noastre, gândurile noastre acuzându-se ori apărându-se unele pe altele în ziua când Dumnezeu va să judece prin Iisus Hristos tainele oamenilor, după cum scrie Apostolul Pavel[1551].

[1550] *Înțelepciunea lui Solomon* 8, 2.
[1551] *Cf. 1 Corinteni* 4, 5.

21. Așa stând lucrurile, în preajma sărbătorii Domnului, să le spunem celor pe care i-a învăluit eroarea lui Origen și pe care înșelăciunea îi ține captivi: „Fugiți din mijlocul Babilonului și fiecare să își salveze iarăși viața sa”[1552]! Deși Babilonul este numit de oracolul profetic „cupă de aur”[1553], iar compoziția și farmecul cuvintelor par să vădească frumusețea adevărului și Origen pare transfigurat într-un înger de lumină[1554], totuși trebuie știut că toți cei care beau din vinul acestuia se clatină și cad și, odată răpuși, ajung vrednici de plâns. Noi însă, rezistând acestor tulburări purtătoare de moarte, să ne întărim sufletul cu zidul cumpătării și să-i apărăm acestuia libertatea prin practicarea zilnică a virtuților. După cum slujitorii care au fost vânduți sunt numiți „sclavi” și „buni de vargă” de către cei care i-au cumpărat, tot așa cei care și-au vândut sufletul diferitelor pofte merită numele de sclavi din partea celor cărora li s-au predat și pe care îi ascultă precum pe niște stăpâni cruzi. Și, în vreme ce îi înfruntă cu un aer sever pe cei care încearcă să le îndrepte greșelile, protejându-și prostia cu îndrăzneală, mi se pare că nu pricep că îndrăzneala lor nu este nimic altceva decât o gândire fără simțire și cugetare, ce alungă un suflet capabil să le stăpânească dezordinile. Pe urmă, lipsită cu totul de atare sprijin, această cutezanță se azvârle în hăul impietății și își întunecă lumina conștiinței printr-un soi de mucozitate amară ca fierea și, conform exprimării Scripturilor, își împresoară ochiul cu noaptea opacă a tenebrelor.

22. Așadar, cei care se desfată cu erorile lui Origen să nu disprețuiască vestirea sărbătorii Domnului și să nu mai caute în noroi parfumuri, aur și mărgăritare; și nici pe maica Biserică, cea care i-a născut și i-a hrănit, să nu o mai sfâșie prin orașe aceia – odinioară dintre ai noștri – care din pricina acestui om și a învățăceilor săi acum ne urăsc mai mult chiar decât păgânii înșiși și, spre încântarea acelora, își îndesesc blestemele împotriva noastră, asediază porțile bogaților și nu se tem să audă, ca și evreii: „Am născut fii și i-am crescut, dar ei m-au disprețuit”[1555]. Îmi pare că ei ignoră faptul că orice cuvânt care nu-și are temelia pe adevăr – chiar dacă, pe moment, înșală auditoriul astfel încât acesta crede că este adevărat

---

[1552] *Ieremia* 51, 6.
[1553] *Ieremia* 51, 7.
[1554] *Cf. 2 Corinteni* 11, 14.
[1555] *Isaia* 1, 2.

ceea ce nu este – în scurtă vreme se dizolvă și dispare în neant; și apoi întreaga gândire, care, asemenea unui torent, se scurge dintr-o minte foarte bolnavă, se revarsă asupra autorului ei; și, pierzând literele și silabele din care fusese întrețesută, ea rămâne văduvită de sens, de sunet și de orice imagine și, asemenea unui șarpe foarte veninos, ea îl izbește pe cel care o proferează și pe dată își retrage capul și se usucă și se nimicește ca într-o gaură din minte. Căci moartea este capătul minciunilor.

Cei care odinioară se făleau că iubesc solitudinea își clădesc – măcar spre a-și ascunde blestemățiile – pe buzele nebuniei lor o chilie, nu din sfintele pietre ale Ierusalimului, ci din stâncăria informă a Babilonului, care, neșlefuită și inegală, abia susține pereții unui lăcaș ce urmează a se prăbuși. Chiar dacă se recomandă urechilor efeminate și urii păgânilor prin defăimarea noastră, criticând disciplina bisericească și „abuzând de răbdarea noastră”[1556], care pare a le stimula temeritatea, să tacă în fine și să stea locului și să-l asculte pe proroc zicând: „Oprește-ți limba ta de la calomnie și buzele tale să nu rostească înșelăciune!”[1557] Să-și dorească [simțămintele] acelea care sunt demne de viața solitară și să nu-L mai întristeze pe Dumnezeu, Împăratul și Învățătorul Bisericii.

23. Vă conjur, frații mei, să ne rugăm laolaltă pentru ei și cu glasul prorocului să rostim: „Cine va oferi capului meu apă și ochilor mei izvor de lacrimi? Și voi plânge ziua și noaptea pe răniții fiicei poporului meu”[1558], implorând milostivirea lui Dumnezeu ca să-i elibereze de greșeala de care au fost biruiți și ca ura, prin care în zadar delirează furioși contra noastră, să o schimbe în iubire. Cât despre noi, uitând injuriile, nu dorim decât să-i primim cu cea mai mare îngăduință la sânul nostru, iar sănătatea și reîntoarcerea lor la Dumnezeu le socotim ca pe propria noastră sănătate și slavă. Și, dacă nicicum altcumva nu se pot vindeca decât prin smerirea noastră, să le dăm de bunăvoie această satisfacție: nu am luat nimic de la ei, nu le-am făcut niciun rău, și totuși ei sunt indignați, tună și fulgeră contra leacurilor Bisericii, prin care le este redată sănătatea celor răniți. Noi spunem ceea ce știm și predicăm ceea ce am învățat;

[1556] *Cf.* CICERO, *In Catilinam*, I, 1.

[1557] *Psalmul* 33, 12.

[1558] *Ieremia* 9, 1.

ne rugăm pentru ca aceia care disprețuiesc canoanele bisericești să primească normele adevărului și ca, din pricina tulburării oamenilor – în urma căreia cu greu se corectează cei care greșesc –, să nu piardă folosul pocăinței. Zicem și acum, am zis și mai înainte și vom repeta mereu același lucru: nu vrem ca ei să vagabondeze și să hălăduiască prin alte provincii, ci ne adresăm acestor exilați, acestor scoși din minți, strigând alături de proroc: „Salvați-vă din acel ținut, reîntoarceți-vă și nu mai rămâneți acolo; amintiți-vă voi cei care sunteți departe de Domnul și fie ca Ierusalimul să se înalțe deasupra inimii voastre!"[1559]

24. Poate că, auzind aceste cuvinte, iubirea comuniunii bisericești îi va învălui și, amintindu-și de bucuria frățească din care ne împărtășim și de imnurile pe care le cântau cu ceilalți pentru Domnul, vor schimba frigul urii în căldura afecțiunii și vor pricepe că suntem doar medici, nu dușmani, părinți plini de înțelegere, și nu vrăjmași crăpând de trufie. Nu este posibil ca noi să vrem a-i vedea pierind pe cei pe care dorim să-i salvăm și să nu [voim] să preschimbăm vergile ecleziastice în baston [de sprijin] dacă, părăsindu-și greșeala, vor vrea să urmeze adevărul și să abandoneze sfruntarea de puștani obraznici. Dacă însă vor respinge adevărul, vor disprețui disciplina bisericească[1560], semețindu-și cornul contra canoanelor Bisericii și, disprețuind sfaturile mântuitoare, le vor azvârli îndărătul lor, să-L audă pe Domnul, Care avertizează: „Omul care va făptui din orgoliu ca să nu asculte de preotul care stă să slujească în numele Domnului Dumnezeu sau de judecător, oricare va fi în vremurile acelea, acel om va muri și [astfel] vei alunga răul din Israel și, auzind aceasta, tot poporul se va teme și nu va mai acționa fără pietate"[1561]. Dar, ca nu cumva să uităm de noi înșine, prea ocupați fiind cu vindecarea răniților, și să le neglijăm pe ale noastre și [să ajungem] conform cu ce s-a scris: „Predicându-le altora ne-am trezit noi înșine dezaprobați"[1562], îi avertizăm pe „cei care stau în picioare să ia aminte să nu cadă"[1563] ei înșiși atunci când le întind mâna celor care sunt la pământ, să respecte disciplina bisericească și să se înfioare de judecata ce va să vie.

[1559] *Ieremia* 51, 50.
[1560] *Cf. Psalmul* 49, 17 (după *Vulgata*).
[1561] *Deuteronomul* 17, 12-13.
[1562] *Cf. 1 Corinteni* 9, 27.
[1563] *Cf. 1 Corinteni* 10, 12.

25. Așadar, celebrând Paștile Domnului, să ne curățim prin sfintele cuvinte ale Scripturilor și, contemplând biruințele Mântuitorului, să înlăturăm toate obstacolele prin care se întârzie cursa vieții noastre. Ocolind avariția ca pe cel mai rău cămătar, să nimicim dorința de slavă deșartă ca pe o fiară nesățioasă, iar vicleanul și desfrânatul șarpe al curviei să-l evităm cu mintea [mereu] trează. Dacă vreodată ne întâmpină licărirea unor împrejurări mai fericite, să temperăm cu smerenie și măsură trufia sufletului [nostru]. De vor sufla vânturi potrivnice, adunându-ne tot curajul, să ne ridicăm sufletul doborât și să ne fim noi înșine acuzatori pentru păcatele noastre și să știm că aceasta este pentru noi începutul mântuirii. Căci este cu neputință să fim vrednici de sărbătoarea Domnului dacă nu ne vom certa pe noi înșine și dacă nu ne vom redobândi, prin neîntrerupta meditație asupra virtuților, libertatea sufletului ce este apăsat de vicii. Din această pricină, purtând bătălii și trudind și asudând întru cele de acum, pregătindu-ne pentru viitoarea slavă a solemnității cerești, înainte de a sta în fața tribunalului lui Hristos, să îndreptăm prin pocăință păcatele trecute, să dobândim prin lacrimile de acum bucuriile de mâine și cu acul conștiinței, precum albinele, să îndepărtăm bondarii dăunători ai păcatelor, pentru a păstra [neatinși] fagurii plini cu ceară și cu miere. Să vindecăm feluritele răni produse de viciile noastre, iar prădăciunile celor bogați (care prind în mreje îndeosebi această clasă de oameni) să le reprimăm cu dese admonestări! Și astfel vom putea străbate calea viitoarelor postiri, începând Păresimile în a treizecea zi din luna Mechir. Iar Săptămâna Paștilor mântuitoare o vom celebra în a cincea zi a lunii Farmuthi, terminând postul conform tradițiilor noastre evanghelice sâmbătă seara, în a zecea zi din Farmuthi; și, de îndată ce se ivesc zorii duminicii, vom celebra sărbătorile în a unsprezecea zi a aceleiași luni, adăugând apoi și celelalte șapte săptămâni ale Sfintei Cincizecimi, așa încât, alături de cei care mărturisesc o singură Dumnezeire în Treime, să primim răsplata în ceruri, în Iisus Hristos Domnul nostru, prin Care și cu Care să-l fie lui Dumnezeu-Tatăl slava și împărăția, împreună cu Duhul Sfânt, în vecii vecilor. Amin.

26. Salutați-vă unii pe alții cu sfânta sărutare! Toți frații care sunt cu mine vă salută. Trebuie să scriem neapărat și cele ce urmează, ca să știți că în locul sfinților și preafericiților episcopi care au adormit în Domnul au fost desemnați succesori: la Limnodos, Mnaseas în

locul lui Heron; la Erythros, Pavel în locul lui Sabbatios; la Omboes, Verses în locul lui Silvanus. Scrieți-le, așadar, și primiți de la ei scrisori de pace, potrivit obiceiului bisericesc!

EPISTOLA XCIX[1564]

Către Teofil

Ieronim, către preafericitul papă Teofil episcopul.

1. Din acea perioadă când am primit de la Fericirea Ta scrisorile ce însoțeau cartea pascală până în ziua de astăzi, amărăciunea doliului și preocuparea și diversele zvonuri, de ici și de colo, asupra stării Bisericii m-au tulburat atât de mult încât abia am fost în stare să traduc volumul tău în latină. Căci știi foarte bine că, potrivit vechiului adagiu, „elocvența nu poate fi tristă", îndeosebi dacă bolii sufletului i se adaugă și boala trupului. Chiar și această scrisoare am dictat-o ars de febră și țintuit la pat de cinci zile, cu o grabă prea mare, indicându-i pe scurt Fericirii Tale că am întreprins o muncă intensă pentru tălmăcirea ei, ca să redau toate propozițiile cu egală eleganță [stilistică] și pentru ca elocvenței grecești să-i corespundă, măcar în parte, buna exprimare latină.

2. La început filosofezi și, plasându-te la nivelul general, cu toate că educi pe toată lumea, îl anulezi numai pe Origen; în cele ce urmează, ceea ce este chiar mai dificil, elocvenței retorice îi adaugi [stilul] filosofic, și ni-i asociezi pe Demostene și pe Platon. O, câte se rostesc împotriva luxurei, cu ce laude este glorificată cumpătarea! Și din tainițele înțelepciunii sunt descrise [de către tine] ziua și noaptea, traiectoria lunii și noima soarelui, precum și natura acestei lumi; și chiar în toiul acestei dispute te referi la autoritatea Scripturilor pentru ca, atunci când ai compus o carte pascală, nu cumva să pară că ai preluat ceva din surse profane. Ce [să zic] mai mult? Mi-e teamă să te laud în față, ca să nu cad în

[1564] Datată în anul 404, epistola Fericitului Ieronim către episcopul Teofil al Alexandriei este o scrisoare de însoțire a traducerii în latină de către Fericitul Ieronim a epistolei pascale realizate de Teofil pentru același an. (n.ed.)

acuzația de flatare. Cartea este foarte bună, și în părțile filosofice și în susținerea cauzei asumate, departe de orice ură personală. Apoi, te mai rog să-mi ierți întârzierea; căci am fost atât de afectat de moartea sfintei și venerabilei Paula încât, până în momentul de față, în afara traducerii acestei cărți nu am scris nimic într-ale teologiei. Căci am pierdut-o pe neașteptate – și tu știi asta – pe cea care ne era mângâiere: spunem aceasta luând în considerare nu doar nevoile personale (după cum Domnul ne este martor al conștiinței), ci și ușurarea suferințelor sfinților, cărora ea le slujea cu [deplină] solicitudine. Sfânta și venerabila ta fiică Eustochia, care nu primește nicio consolare pentru absența mamei sale, precum și întreaga frățietate te salută cu umilință. Cărțile pe care ne anunți că le-ai scris de curând să ni le trimiți fie pentru a le citi, fie pentru a le traduce.

EPISTOLA C[1565]

Epistola pascală a lui Teofil, episcopul orașului Alexandria, către episcopii întregului Egipt

1. Chiar și în prezent, Înțelepciunea vie a lui Dumnezeu ne cheamă să celebrăm Sfintele Paști, dorind ca toți să participăm la ele. De aceea să ne grăbim pașii spre acestea, prin posturi și cumpătare și prin toate nevoințele trupului, să zădărnicim voluptățile ce luptă contra strădaniei virtuților, bazându-ne pe sprijinul Mântuitorului; și să mărturisim deschis păcatele noastre lui Dumnezeu, Care le poate vindeca; să ne temem de dreapta judecată a conștiinței, spre a putea striga și rosti cu David: „Păcatele tinereții mele și ale neștiinței mele nu le pomeni! Pomenește-mă după milostivirea Ta!”[1566]; de groaza focului veșnic să isprăvim cu viciile noastre ce sporesc; pentru a sfârși, să luăm hotărârea de a nu

[1565] Datată în anul 404, epistola pascală a episcopului Teofil este o traducere realizată din greacă în latină de către Fericitul Ieronim. Epistola este o invitație la post și la mărturisirea ortodoxiei, ceea ce îi dă din nou episcopului Teofil ocazia să atace origenismul. (n.ed.)

[1566] *Psalmul* 24, 7-8.

mai comite asemenea fapte și uitarea celor trecute să ne fie începutul mântuirii. Căci, precum începutul căii celei bune este facerea faptelor drepte, tot așa începutul renunțării la păcate înseamnă a le opri atacurile, fie că rațiunea le pune frână, fie că spaima ne oprește să mergem în prăpastie. Și, când amintirea legii răsare în suflet, păcătoșii fug de îndată, încetează să înainteze în direcția rea, trec apoi în tabăra virtuților triumfătoare, puțin câte puțin, prin pocăință, se retrag și apoi, ocolind judecata înțelepților, se dizolvă în neant ca și fumul.

Relele ce n-au fost de la bun început sufocate, cu mare dificultate se vindecă; dimpotrivă, ușor este să le dezrădăcinezi atunci când cei care au păcătuit se convertesc, prin pocăință, la virtute și, încetând a mai păcătui, vor fi descoperit bucuria de a face penitență. Căci nu putem să sufocăm atracțiile viciilor dacă nu începem să practicăm virtuțile; și nici nu pot ceda vechile obiceiuri dacă nu sunt eliminate de noile făptuiri. Și, după cum, dacă rezistăm cu inima tare împotriva poftelor ce ne năpădesc, păcatele trecute se vor șterge, tot astfel, dacă perseverăm în uitarea celor trecute, defectele ulterioare nu mai pot spori. Căci făptașii răului, ca și cum i-ar supune puterii lor pe cei care i-ar putea opri și nu îi opresc, se aruncă nebunește într-o bacanală a păcatelor și, luând tăcerea drept consimțământ, orice le dictează pofta inimii ei încearcă să traducă în fapte. Libertatea [îngăduită] viciilor prezente face să germineze viciile viitoare; și, de le vei neglija pe primele, ai izvorul și răsadul celor ce vor veni.

2. Așa stând lucrurile, cei care ar putea să-i oprească pe păcătoși și nu o fac, fugind de osteneală și ascunzându-se sub o tăcere inertă, și îngăduie să sporească răul vor fi judecați, pe bună dreptate, ca niște complici ai autorilor ticăloșiilor și vor primi pedeapsa pentru neglijența lor, pentru a fi ales o tihnă nerezonabilă în locul sudorilor celor care pedepsesc, preferând odihna vinovată unei severități care retează viciile. Dacă, într-adevăr, renunțăm la vicii, ele vor pieri pe deplin, iar dulceața lor înșelătoare va seca; și toată ardoarea voluptății va fi, ca să spun așa, lovită de lâncezeală atunci când conștiința noastră va oferi găzduire virtuții. Amintirea legii nu le permite păcatelor să se nască și nici nu le îngăduie să crească; și, când se vor gândi la tribunalul care ne așteaptă și la ziua înfricoșată a Judecății, [acest gând] va împiedica și începutul, și continuarea, și sfârșitul păcatului, și va seca valurile lui amare și talazurile sale

furioase, până la izvorul și vâna lor; întovărășită de lege, virtutea sufocă sămânța viciilor și ridică sufletul din locurile joase spre înalturi. Dimpotrivă, dacă viciile nu sunt stăpânite, se semețesc și îi rostogolesc în infern pe cei care li se supun; și, de îndată ce pun stăpânire pe suflete, le îngenunchează cu mrejele desfătărilor și nu le permit să se țină drepte și să privească în sus (după cum e starea firească a omului), ci le încovoaie spre țărână, precum animalele. Despre aceste lucruri psalmistul dă mărturie când zice: „Numit-au cu numele lor pământurile lor”[1567].

3. Cineva ar putea spune aici: „Dacă viciile au atâta putere și distrug atâția [oameni] prin îndemnurile lor ademenitoare, ce ar trebui să facă aceia care, simțindu-se înclinați să păcătuiască, doresc totuși să renunțe la păcate în favoarea virtuților și de dragul celor mai bune le disprețuiesc pe cele mai rele?” Auzi-l pe Moise vorbindu-le celor de acest soi: „Ai păcătuit? Încetează”[1568], punând capăt păcatului, schimbând starea ta de până acum și corectând viciile prin cel mai sigur leac, încetarea viciilor. Ocolește ademenirile unui rău [atât de] dulce și amăgitoarele desfătări ale trupului ca pe niște licori vătămătoare. Să nu pătrunzi pe drumul plin de lunecușuri și farmece al plăcerilor, fiindcă [doar] prin posturi și abstinență se ajunge la sărbătoarea Paștilor și doar trudind și asudând putem să schimbăm în bine ceea ce este rău în noi și să înăbușim plăcerile potrivnice. Și puțini sunt aceia care, după ce și-au călcat viciile în picioare, țin calea adevărului, în vreme ce răul se folosește de nenumărate tertipuri pentru a ne vătăma și nu poate fi biruit dacă nu suntem ajutați din înalturi de sprijinul Înțelepciunii, Care ne strigă și ne grăiește: „Nu te teme, căci Eu sunt cu tine”[1569]. Pieirea răului înseamnă să nu mai comiți răul: rădăcina viciilor este să disprețuiești temeiurile Legii. După cum păcatele răsar din pricina neglijenței, tot astfel vigilența dă naștere virtuților. Legea respectată pune pe fugă ticăloșia; neglijată, dă naștere la chinuri; și, după cum, dacă e neglijată, imită asprimea unui judecător sever, tot astfel, dacă e slujită, vădește dulceața celui mai iertător dintre tați.

Prin urmare, încetarea păcatului este începutul virtuții și remediul viciilor trecute, prezente și viitoare, este meditația neostenită asupra Legii: dacă îl păstrează în siguranță pe posesorul ei, acela va

[1567] *Psalmul* 48, 11.
[1568] *Înțelepciunea lui Iisus Sirah* 21, 1.
[1569] *Facerea* 26, 24.

fi ferit de orice tulburări. Căci înțelepciunea făptuiește întru noi binele, după ce i-am oferit în inima noastră o locuință curățată și am transformat hotărârile noastre în fapte. Nu există nicio îndoială că nu avem în ambele sensuri, adică a face sau a nu face binele, deplină libertate [de acțiune] și, odată înăbușite pornirile rele, se nasc cele drepte și atunci corurile virtuților cântă la un loc, când în suflete nu mai există urmă de vicii. Căci, atunci când cumpătarea obține întâietatea în corpul nostru, ea împiedică ivirea bolilor și pe iubitorii săi nici nu-i slăbește, nici nu-i omoară, iar suferințele trecute le transformă în sănătatea dinainte și, respingând ceea ce este potrivnic naturii sale, le cheamă înapoi pe cele ce corespund întru totul acesteia, așa încât să se mențină, într-un perfect echilibru, ordinea vieții acesteia; tot astfel sufletul care respectă poruncile legilor, atât cât poate să ia asupră-și natura umană, este scutit de contagiunea relelor. Și din toate părțile fiind precaut și circumspect, el nu permite să pătrundă în preajma sa nimic din ce-ar fi contrar gândurilor nobile. Mai degrabă schimbat într-un templu al lui Dumnezeu, el se bucură fără opreliști de solemnitatea cerească, socotind respectarea legii ca pe o bogăție a sa, care îi reînsuflețește pe cei care zac [în suferință], pedepsindu-i pe unii, corijându-i pe alții și strigând neîncetat: „Oare cel căzut nu se va mai ridica? Sau cel rătăcit nu se va mai întoarce?”[1570], oferindu-le speranță de mântuire penitenților; avertizează spre a fi folositor, ceartă pentru a îndrepta și insuflă rușine pentru păcatele trecute, [te] face să le cauți pe cele mai bune, pe care nu le poți dori dacă nu ai condamnat mai înainte rănile conștiinței.

4. Cât despre cei care se neglijează și s-au scufundat în greșeală, legea se grăbește să-i readucă la [practici] mai bune prin cele mai potrivite sfaturi, cum ar fi când le face lista păcatelor, iar pentru cei care, dimpotrivă, o ascultă, ea nu rabdă ca ei să rămână fără răsplată sau să fie chinuiți de veșnice neliniști; așadar, fie ca pe noi toți, cei care celebrăm Sfintele Paști, abstinența și posturile să ne facă prieteni cu Cel care a adus această lege, prorocul promițându-le celor care sărbătoresc Paștile: „Vei fi o coroană de împodobit în mâna Domnului și o diademă regală în mâna Dumnezeului tău”[1571].

[1570] *Ieremia* 8, 4.

[1571] *Isaia* 62, 3.

Să căutăm, prin urmare, ospățul îmbelșugat al virtuților, împodobindu-ne cu știința Scripturilor ca în niște veșminte de ceremonie[1572]. Să pregătim sărutări sfinte pentru îngerii care se vor bucura cu noi în cer, alungând orice neglijență și punând capăt zăbovirii, ca să ne apropiem în mare grabă de Mântuitorul precum niște ucenici și să-I spunem: „Unde vrei să Îți pregătim Paștile?"[1573] și, odată stabiliți în sferele cele mai înalte ale cerului și celebrând taina Paștilor, să putem cânta: „Cât de iubite sunt locașurile Tale, o Doamne al puterilor!"[1574] Acolo vom găsi, într-adevăr, corurile îngerilor și cu ei vom celebra sărbătoarea, avându-i părtași la tainele lui Dumnezeu, și vom exulta de inefabilă bucurie, învățând împreună cu ei tainele Înțelepciunii, acolo unde nu există viclenie și înșelăciune, unde nu este lăsat să intre la ospăț cel care nu are hainele de nuntă, chiar dacă în lumea de acum se laudă că este drept. Acolo toți sunt precum vârstnicii, adică având o etate înaintată și desăvârșită; și nu va fi de găsit niciunul care să aibă înțelepciunea necoaptă, după spusa profetului: „Căci tânărul va fi ca la o sută de ani"[1575], indicând prin mărimea cifrei desăvârșirea cunoașterii. Așadar, sfinți frați și tovarăși cu chemare la cer [ca și noi], să-L ascultăm pe Domnul, Care strigă prin prorocul: „Voi veni să adun toate popoarele; ele vor veni și vor vedea slava Mea și voi trimite asupra lor un semn pentru [întreaga] lume"[1576]!

5. Să înaintăm în grabă către sărbătoarea Paștilor și să rostim: „Departe de mine să mă slăvesc întru altceva decât în crucea lui Hristos!"[1577] Va da, într-adevăr, va da bucurie celor care se ostenesc și le va grăi postitorilor, binecuvântându-i: „Vor fi spre bucurie și veselie și spre sărbători bune în casa lui Iuda și vă veți bucura; iubiți adevărul și pacea"[1578]; căci în realitate această solemnitate nu este pentru toți, ci pentru casa lui Iuda, adică pentru Biserica lui Hristos. Așadar, fiindcă este, cum zice psalmistul, „vremea de a făptui pentru Domnul"[1579] și Pavel a scris: „Noaptea se sfârșește, iar ziua se apropie; să părăsim prin urmare lucrările întunericului

[1572] *Cf. Matei* 22, 11-14.
[1573] *Matei* 26, 17.
[1574] *Psalmul* 83, 1.
[1575] *Isaia* 65, 20.
[1576] *Isaia* 66, 18-19.
[1577] *Galateni* 6, 14.
[1578] *Zaharia* 8, 19.
[1579] *Psalmul* 118, 126.

și să ne încingem cu armele luminii. Așa ca ziua să umblăm cuviincios, nu în ospețe și bețîi, nu în desfrânări și fapte rușinoase, nu în ceartă și invidie; ci îmbrăcați-vă în Domnul Iisus Hristos, iar grija față de trup să nu o faceți spre pofte"[1580], de aceea drept este ca toți, curățiți din frică de Domnul, să celebreze sfânta sărbătoare, recăpătându-și neprihănirea prin abstinențe și posturi, redeșteptându-și duhul adormit printr-o credință trează și prin imitarea preaînțeleptului Daniel, despre care stă scris: „Este un bărbat în regatul tău în care sălășluiește Duhul lui Dumnezeu și încă din zilele tatălui tău s-au găsit la el vigilență și înțelepciune"[1581]. Căci cei care veghează asupra nevoilor proprii pentru a înainta spre virtuți au Legea [alături de ei] precum o căpetenie neînfricată, ascultă de ordinele sale și înfruntă păcatele ce mărșăluiesc împotrivă-le și iluminează sărbătoarea Paștilor cu splendoarea faptelor lor; siguranța conștiinței lor le îngăduie să nu țină seama de sulițele patimilor și anticipează victoria cu nădejdea lor. Iar cei care îi imită pe aceștia, încă dinainte de a începe bătălia, prin dorința de virtute [pe care o au], deja țin în mână ramura de palmier a triumfurilor, iar coroana pe care o vor stăpâni în ceruri ca învingători ai poftei înșelătoare, o contemplă în duh, ca și cu fața descoperită, și spun cu glas ridicat și rostesc: „Domnul Dumnezeu e puterea mea și-mi va întări pasul să ajungă la împlinire și mă va urca deasupra înălțimilor ca să biruiesc întru cântarea Lui"[1582].

6. Să nu credem, frați preaiubiți, că lupta va fi veșnică, încât să ostenim din pricina aceasta, ci să știm că ea se va termina cu coroana dreptății, pe care niciun șir al veacurilor nu o poate veșteji. Stadiul acestei vieți și lupta n-au decât un timp; însă cei care vor fi alergat netulburați și vor fi ajuns la capătul cursei, unde sunt premiile, vor găsi noi sălașuri și își vor vădi biruința prin cântări. Și astfel, de vreme ce harul Domnului ne făgăduiește izbânda asupra demonilor celor mai ticăloși, să celebrăm postirile după ritual spre a deveni părtași, tot după ritual, la solemnitate. În răstimpul Păresimilor, să nu suspinăm – precum au obiceiul bogătanii deprinși cu luxul – după cupa de vin și nici, [aflându-ne] în focul bătăliei, unde sunt necesare osteneala și sudoarea, să nu ne desfătăm înfulecând carne. Căci îmbuibarea, bețîa și celelalte

[1580] *Romani* 13, 12-14.
[1581] *Daniel* 5, 11.
[1582] *Avacum* 3, 19.

plăceri ale vieții acesteia sleiesc comoara atât de bogată a sufletelor și, când se bagă, sufocă sămânța generoasă a științei și a învățăturii. Din această pricină, Domnul și Mântuitorul, îndemnându-i pe ucenici la asprimea abstinenței, spunea: „Luați aminte la voi, nu cumva să se îngreuieze inimile voastre de îmbuibare și beție și de grijile vieții acesteia și să vină peste voi fără veste ziua aceea; căci ca o mreajă va veni peste toți cei care locuiesc pe fața întregului pământ”[1583]. „Ridicați-vă, să mergem de aici”[1584], iar pedepsele datorate nepăsării lor îi vor lovi pe aceia chiar acolo. Cât despre cei care urmează preceptele legilor, aceștia ignoră vinul pe durata postului, resping mâncărurile cu carne și își stăpânesc lăcomia de neostoit din frică de Dumnezeu. De aceea Scriptura le strigă zilnic celor care se stăpânesc: „Nu vor bea nici vin, nici sicheră”[1585]; evreii, în schimb, vor auzi din pricina vinei: „I-ați face și pe sfinți să bea vin și le-ați porunci profeților: «Nu mai prorociți»”[1586].

Nu pot primi îndreptarea cei care cad pradă lipsei de măsură, iar cei care nu-și înfrânează lăcomia pântecelui prin rațiune și meditații nu vor putea îndrăgi postirile; cei care, din lene și [din dragoste] față de plăcerea iute trecătoare, ponegresc preocuparea față de virtute nu roșesc să bea vinul pe ascuns și nici să soarbă, în alcov, băuturi îndulcite cu miere, ocolindu-i pe martorii gâtlejurilor lor nesățioase: astfel, abstinența și posturile, pe care ar trebui să le dorească de la sine, ei le preschimbă în îmbuibare și îmbătare chiar pe durata posturilor; ei nu știu că – deși pot scăpa ca oamenii să afle –, dacă se îndoapă cu carne în spatele ușilor închise și sfâșie cu mâinile lor murdare păsări grase în zilele Păresimilor și la apropierea Paștilor, arătând pe din afară un chip întristat de postiri, Domnul îi va mustra pe unii ca aceștia și le va zice: „Mari nedreptăți făptuiesc aceștia, așa că să se dea înapoi de la cele sfințite ale Mele”[1587].

Nu se cuvine ca postitorii, în vremea luptei și a bătăliei, să consume cărnuri, atunci când Scripturile îi avertizează: „Smeriți-vă sufletele voastre!”[1588] Nici nu trebuie să caute cu eforturi disperate

---

1583 *Luca* 21, 34-35.
1584 *Ioan* 14, 31.
1585 *Judecătorii* 13, 4.
1586 *Amos* 2, 12.
1587 *Iezechiel* 8, 6.
1588 *Leviticul* 16, 29.

fazanii și păsările gureșe sau, îngrășându-le, să se îndoape cu ele pe cât le poftește inima, nici să caute bucătari scumpi, care mângâie turbarea stomacului cu sosuri complicate sau cu niște cărnuri pe care bătătorul le face de nerecunoscut și cu gusturi bizare și care păcălesc furia gâtlejurilor cu oale de unde ies aburi și miros de prăjeală, în vreme ce, spre paguba stăpânirii de sine, cer să li se aducă vinuri cu savoare și culori diferite.

7. Istoria Sfântului Daniel și virtutea deplină a celor trei tineri ne învață să dorim și să onorăm postul: pentru a scurta lungile povestiri într-un scurt rezumat, libertatea lor fiind transformată în sclavie, deși, sclavi fiind, ar fi trebuit să tânjească după desfătări, ei au disprețuit mâncărurile babiloniene și au preferat mesei regale alimentele simple. Căci regele Nabucodonosor îi ordonase șefului eunucilor să aleagă dintre fiii lui Israel de spiță regală copii care să nu aibă nicio pată, frumoși la trup și capabili să deprindă înțelepciunea, pentru a fi aduși la curtea regelui ca să studieze literatura și limba chaldeenilor, să se hrănească cu resturile meselor sale și să bea vinurile primite de acolo. Și astfel au fost aleși, din tribul lui Iuda, Daniel, Anania, Azaria și Misael, egali prin origini și prin credință, a căror noblețe fusese preschimbată în aspră servitute. Dintre aceștia, Daniel, după mărturia Scripturilor „și-a pus în inimă să nu se spurce cu nimic de la masa regală"[1589]. Chiar și cei trei tineri, asociați nu doar prin religie, dar și prin înrudire, au acceptat planul lui Daniel și i-au recunoscut înțelepciunea; și, implorându-l împreună pe șeful eunucilor, cu voia și cu harul lui Dumnezeu, au obținut ce-și doreau și au putut să își păstreze noblețea spiței într-o țară a captivității. Temându-se șeful [eunucilor] ca fețele mai vesele ale celorlalți copii să nu-i aducă pedeapsa capitală, ei l-au liniștit cu istețime, spunând aceste vorbe: „Pune-i la încercare pe tinerii tăi vreme de zece zile și nouă dă-ne doar legume și vom mânca și vom bea apă; și apoi compară chipurile noastre cu chipurile tinerilor care mâncă la masa regelui și, potrivit cu cele ce vei vedea, așa să le faci servitorilor tăi"[1590]. Ei aveau încredere că dorința de virtute, susținută de îndurarea lui Dumnezeu, le va păstra corpurile frumoase și puternice, iar credința va birui orice urâțenie, și că nici urmă de pată nu va schimba strălucirea frumuseții [lor].

[1589] *Daniel* 1, 8.

[1590] *Daniel* 1, 12-13.

8. V-am reamintit toate acestea, frați preaiubiți, – cunoscând vorbele Apostolului Pavel, care, predicând cu privire la virtuțile sfinților, spunea astfel: „Luând seama la sfârșitul vieții lor, imitați-le credința”[1591] –, pentru a-i îndemna pe cei care se desfată în timpul posturilor cu mâncatul cărnurilor să imite cumpătarea sfinților, pe care nicio violență nu a izbutit să-i înfrângă până la a-și pierde rigoarea virtuții ori, temându-se de poruncile babilonienilor, să arate că în ei se află captivă plăcerea; ei au rămas liberi, au învins prin rațiune poftele pântecelui, au biruit pofta răscolitoare a lăcomiei și ne-au lăsat [moștenire] pildele curajului lor; trupurile lor locuiau în Babilon, dar, prin duh și prin credință, au rămas alături de îngeri în Ierusalimul ceresc, ca să învețe toate vârstele ce vor veni că, în vreme de postire, trebuie să ne abținem de la vin și de la carne, căutând legume ce răsar din pământ și bând doar apă – de aceste însoțitoare ale ei se folosește puritatea.

9. De ce să mai pomenesc însemnele victorioase ale Macabeilor? Aceștia, mai degrabă decât să consume carne interzisă și să se atingă de mâncăruri profane și-au oferit trupurile pentru schingiuiri și în bisericile lui Hristos din toată lumea sunt lăudați în predici că au fost mai puternici decât supliciile, mai înflăcărați decât focul ce îi ardea. În ei a fost învinsă toată iscusința cruzimii, iar tot ce a născocit mânia persecutorilor a fost înfrânt de tăria sufletească a celor care îndurau. În toiul torturilor se gândeau mai degrabă la Legea părinților decât la dureri; măruntaiele le erau deșirate, sângele se revărsa din mădularele lor sfâșiate, și totuși gândul lor rămăsese de neclintit: sufletul le era liber și disprețuia relele actuale, cu nădejdea celor ce vor veni; călăii osteneau, dar credința nu ostenea; oasele se frângeau și roata ce se învârtea sfărâma toate articulațiile mușchilor și mădularelor și se ridicau ruguri enorme, respirând moartea; tigăile erau pline de ulei încins și, frigând trupurile sfinților, scoteau zgomote cumplite, de neimaginat. Și totuși, în toiul tuturor acestor [torturi], ei se plimbau în duh prin Paradis și nu se gândeau la ce îndură, ci la ce doreau să contemple. Căci duhul întărit cu frica de Dumnezeu triumfă asupra flăcărilor, disprețuind feluritele dureri ale schingiuirilor. Căci, de cum s-a încredințat virtuții, tot ce i se întâmplă rău el calcă în picioare și disprețuiește. Așa a fost Pavel când scria: „În toate acestea am învins prin Cel

[1591] *Evrei* 13, 7.

care ne-a iubit”[1592]. Într-adevăr, ceea ce nu poate susține fragilitatea cărnii, dominată de slăbiciunea naturii sale, poate învinge duhul aflat în comuniune cu Dumnezeu prin credință.

10. Prin urmare, cei care, postind, imită pe pământ modul de viață al îngerilor și își aduc aminte de acea vorbă: „Împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptate, pace și bucurie”[1593], prin cumpătare, într-un scurt și minim efort, își asigură răsplăți mari și eterne; și primesc cu mult mai mult decât oferă și, gândindu-se la slava vremurilor ce vor veni, își ușurează strâmtorările prezente; căci, pentru toți cei care luptă pentru virtute în această arenă, va veni cândva sfârșitul înfruntării. Cât despre aceia care pornesc lupta contra propriilor vicii, consacrându-și sufletele disciplinelor înțelepciunii și, atât cât le permite condiția umană, râvnesc la știința lucrurilor viitoare și apoi, printr-o oglindă și printr-o imagine, adică prin rațiune și prin credință, contemplă Împărăția cerurilor, aceia vor dobândi răsplăți veșnice, care nu vor fi îngrădite defel de sfârșitul vremurilor.

Ziua și noaptea se succed potrivit intervalelor [bine determinate] ale orelor și, descrescând puțin câte puțin, câștigă ce pierd și împart ce au câștigat, ajungând la aceeași măsură de două ori pe an; dar nu rămân în aceeași stare, ci, prin scurtimea și lungimea orelor, deosebesc momentele ca să realizeze o diversitate a anotimpurilor utilă pentru lume. Căci și ziua împrumută de la noapte ordinea și ciclul său și, la rândul său, noaptea primește înapoi ceea ce a oferit; și, atâta vreme cât dau și primesc rând pe rând, ele recâștigă ceea ce pierduseră puțin câte puțin; descrescând și crescând gradat, ele dezvăluie înțelepciunea Creatorului.

Prin această modificare a intervalelor de timp, fie se săvârșește ciclul lunar al lunii, fie se împlinește anul prin cursa soarelui ce revine pe urmele pașilor săi. Și, în timp ce cresc și descresc și curgerii trecutului îi urmează viitorul, se schimbă perioade totdeauna aceleași și totuși altele. De aici [vine și faptul că] luna, creată prin meșteșugul atotștiutor al lui Dumnezeu, își schimbă feluritele forme, tinde la plinătate, apoi se grăbește să se micșoreze, așa încât, ceea ce a câștigat crescând, să piardă și să înstrăineze descrescând. Și nu rămâne în același stadiu, ci, urcând și coborând ca pe niște trepte,

---

[1592] *Romani* 8, 37.

[1593] *Romani* 14, 17.

de la sărăcie urcă spre bogăţie și dinspre bogăţie revine la sărăcie, demonstrând prin însăși diversitatea formelor că este schimbătoare și creată. Dar cine ar putea cu adevărat să exprime într-un limbaj demn [de acest subiect] cursul soarelui și ciclul anual corespunzător măsurii lunilor, în timp ce evoluează prin cele patru anotimpuri și revine întotdeauna la început, urcând și coborând în aceeași măsură și urmându-și cursul după ordinea veșnică, astfel încât, ceea ce se realizează prin ciclul lunar pe durata a treizeci de zile și treizeci de nopți, traiectoria soarelui realizează într-un ciclu durând un an? Apoi, când s-a ajuns la egalitatea zilei cu noaptea și când cursul lui se oprește o clipă în echilibru, se grăbește către inegalitate, părăsind punctul la care se ajunsese. Cred că acest lucru vrea să zică în cartea sa Ecclesiastul (ca să nu împrumutăm citatele noastre din surse străine): „Vântul merge rotindu-se în rotirea sa; vântul se întoarce în cercurile sale”[1594], semnificând cursul anual al soarelui, care, prin însăși rotația anotimpurilor, revine în punctul de unde plecase.

11. Dar sfânta și cereasca solemnitate, care trimite spre noi razele splendorii sale, nu este limitată de niciun spațiu [de timp]; după ce bătăliile sfinților și truda veacului de acum vor fi ajuns la un sfârșit, le vor urma o bucurie neîntreruptă și o festivitate veșnică; de aceea, oamenii desăvârșiți, care își îndepărtează sufletele de toată întunecimea greșelilor, deja de pe acum cântă sărbătorile: „Să intrăm pe porțile Sale prin mărturisire și în încăperile Sale prin imnuri”[1595], celebrând venirea Mântuitorului cu glasuri vesele. Căci, atunci când în toată lumea domnea răutatea și demonii învăluiau cu întunecime ochii oamenilor și nimeni nu putea să le vină în ajutor acestora, după cum stă scris: „Am privit în jur și nu era nimeni să mă ajute; am ridicat ochii și nu era nimeni să mă sprijine”[1596], pentru ca impietatea să aibă odată și-odată un sfârșit și să fie distrusă înșelăciunea idolatriei, Cuvântul Viu al lui Dumnezeu, fără a părăsi nimic din asemănarea noastră, cu excepția doar a păcatului, care nu are substanță, a binevoit să vină la noi într-un fel nou: să devină Fiul Omului și să rămână Fiul lui Dumnezeu; căci, fiind născut din Fecioară, mințile proștilor au crezut că El nu a fost nimic altceva decât ce se vedea cu ochii. Însă, din faptele Sale și din măreția semnelor, înțelepții Îl recunoșteau

---

1594 *Ecclesiastul* 1, 6.
1595 *Psalmul* 99, 3.
1596 *Isaia* 63, 5.

pe Dumnezeul invizibil și, pe Cel pe care chipul Îl arăta a fi om, pe Acesta virtuțile Îl arătau drept Dumnezeu acoperit sub micimea formei unui slujitor. Căci, chiar dacă iudeii L-au trădat și au strigat la unison cu glasuri lipsite de pietate să fie crucificat, blasfemiindu-L pe Dumnezeu prin uciderea trupului Său, chiar prin omorârea trupului Domnului s-au făcut slujitori ai impietății; totuși El, urcând către supliciu cu grăbire pentru a ne oferi un exemplu de curaj, a arătat că este Domnul slavei prin pătimirea însăși, rămânând neclintit în majestatea Dumnezeirii și suferind cu trupul, potrivit spuselor fericitului Petru[1597]. Și iată de ce, pătimind pentru noi, nu a fugit de moarte, pentru ca nici noi, când luptăm pentru religie, să nu pierdem biruința din pricina fricii de moarte. Căci, dacă S-ar fi temut de cruce, purtându-Se contrar celor pe care ni le predicase, care dintre ucenicii Lui s-ar mai fi luptat de bunăvoie pentru religie?

Și astfel e luat în derâdere doar de proști și de increduli Cel care a supus lumea întreagă credinței în El și a acordat sfinților demnitatea numelui de creștin. Și, cu toate că măreția minunilor Sale este limpede pentru toți, ei nu încetează să blasfemieze. Însă Acela care e luat în derâdere a dovedit, prin făptuirile Sale, că este Dumnezeu, răsturnând templele demonilor, combătând impietatea multiformă a origeniștilor, al cărei autor, Origen, a înșelat urechile celor simpli și slabi prin persuasiunea sa, la fel cum valurile ce vin din larg se zdrobesc de mal, iar culmile lor înspumate se sparg, căzând iarăși asupra lor înseși.

12. Cât despre noi, celui care a cutezat să scrie că trupurile au fost create din cauza ruinării făpturilor spirituale îi spunem, stimulați de zelul credinței: „Dacă îți place soiul acesta de impietate, explică-ne cum de a scris Apostolul Pavel următoarele: «Vreau ca tinerele să se căsătorească, să facă prunci»[1598]? Dacă face din căsătorie un precept, oare e pentru ca trupurile născute din femei să pregătească niște închisori pentru îngerii căzuți din ceruri și transformați – după opinia ta – în suflete? Sau pentru ca uniunea conjugală, ascultând de porunca lui Dumnezeu, să conserve neamul omenesc? Căci, dacă dorește ca tinerele să se mărite și să procreeze copii, ca prin ele să se nască trupuri omenești și niște duhuri rătăcitoare să fie înveșmântate în corpuri, pentru a îndura

[1597] *Cf. 1 Petru* 3, 18.
[1598] *1 Timotei* 5, 14.

chinuri și suplicii, nimeni nu s-ar mai îndoi că legăturile nupțiale au fost date tinerelor din cauza pedepselor fixate duhurilor, și nu pentru ordinea generațiilor". Or, departe de noi să credem că este așa și că unirea dintre soț și soție a fost legată nu pentru o binecuvântare, ci pentru un păcat.

Plămădindu-i pe Adam și pe Eva, Dumnezeu nu i-a unit din pricina duhurilor ce se prăvălesc din cer sau a lunecării creaturilor spirituale, în această binecuvântare comună: „Creșteți și înmulțiți-vă" – le-a zis El – „și umpleți pământul"[1599]. Căci, dacă din pricina păcatelor anterioare comise în cer ar fi trimise sufletele pe pământ spre a fi legate de trupuri, atunci Pavel minte când scrie: „Căsătoria este onorabilă și patul conjugal e neîntinat"[1600]. Însă el nu minte defel; deci nu din cauza căderii duhurilor au fost create corpurile, ci pentru ca lumea, prin succesiunea nașterilor și morților, să își compenseze pierderile și să învingă scurtimea vieții omenești prin această succesiune perpetuă. Fiindcă, dacă sufletele căzute și atașate de trupuri sunt binecuvântate de Dumnezeu, vor fi într-o condiție mai bună după ce vor fi dobândit un corp; dacă ele sunt alungate din ceruri spre a-și lua trup pentru a le fi pedepsite păcatele, cum ar putea fi ele binecuvântate în trupurile unde au venit din pricina greșelilor? Din două lucruri, unul: ori au avut parte de binecuvântare înainte de cădere ori, când, ulterior căderii, au fost înlănțuite în trupuri, nu au mai putut fi nicidecum binecuvântate. Dacă, în realitate, binecuvântarea urmează prima viață, ea o abandonează pe a doua; dacă este transferată acesteia din urmă, dovedește că nu exista în prima. Iar dacă, înainte de cădere și nefiind încă îmbrăcate în corpuri omenești, ele participau deja la binecuvântare și dacă, după cădere și stăpânind deja trupuri, au fost din nou binecuvântate, prima și a doua viață ar fi similare în ce privește condiția binecuvântării; ceea ce nu ar fi logic, de vreme ce sufletele păcătoase merită suplicii, iar cele fără păcat merită binecuvântare.

Oricare dintre cele două [posibilități] ar susține ei că este adevărată, nu pot evita un viciu de gândire dacă refuză să păstreze regula doctrinei bisericești. Căci, dacă sufletele prăvălite din cer din cauza păcatelor [comise] sunt atașate trupurilor după modelul închisorii și al lanțurilor, atunci să răspundă în ce fel Adam și Eva,

---

[1599] *Facerea* 1, 28.

[1600] *Evrei* 13, 4.

bărbatul și femeia, trăind în [aceste] corpuri, au fost binecuvântați (căci, conform delirurilor acestora, nu se numesc bărbat și femeie niște simple suflete, ci niște trupuri ce comportă distincția celor două sexe)? Sau, dacă, înainte de a fi [ferecate] în trupuri, ele zăboveau în ceruri și duceau atunci o viață imaterială fericită și demnă de binecuvântare, atunci din ce rațiune ori au fost binecuvântate înainte de cădere, ori, după ce au căzut și – ca o pedeapsă a prăbușirii lor – au fost alipite unor trupuri grosolane, cum de au dobândit iarăși darul binecuvântării? Căci binecuvântarea nu este același lucru cu supliciul, ambele fiind lucruri foarte îndepărtate și prin nume și prin efecte; și nici nu pot fi asociate în alt mod, deoarece ele sunt despărțite de o opoziție atât de mare. Și, iarăși, cum poate fi promis celor drepți un mare număr de copii ca o binecuvântare, după zisa proorocului: „Cel mai mic va fi cu miile și cel din urmă va deveni un mare neam”[1601]?

13. Așadar, cei care vor să celebreze sărbătorile Domnului să disprețuiască simulacrele lui Origen și, cu ajutorul rațiunii, să înfrângă teoriile sale rușinoase. Căci, precum cei mai lipsiți de pietate dintre păgâni preferă eroarea și obișnuința ei adevărului, plăsmuind idoli după asemănarea omului și blasfemiindu-L pe Dumnezeu cel nevăzut, de vreme ce le modelează acestora o formă, niște membre și organe genitale, adorându-i când ca bărbați, când ca femei – și „au preschimbat slava nepieritoare a lui Dumnezeu cu asemănarea imaginii omului pieritor”[1602] – și în reprezentări felurite, tot astfel Origen, mulțumită ușurătății și impietății credincioșilor, a lăsat, ca pe niște sanctuare ale idolilor, monumentele tratatelor sale. Iar noi, vrând a le nimici prin autoritatea Scripturii și prin zelul credinței, ne folosim de următoarea comparație: când zidarii doresc să construiască o casă pătrată, ei măsoară ziduri egale în toate părțile și le înalță cu ajutorul echerului și firului cu plumb; ceea ce au schițat în minte realizează în faptă și asamblează într-un pătrat cele patru părți egale, adăugându-le cele patru unghiuri sus și jos: ei păstrează nivelul de început prin adăugiri progresive, așa încât frumusețea operei să se adauge la varietatea materialelor și construcția meșteșugită să păstreze liniile unghiurilor. În același fel, cei care dețin mărturiile Scripturilor ca învățători în Biserică

[1601] *Isaia* 60, 22.
[1602] *Romani* 1, 23.

aștern temelii solide ale doctrinei și rămân neînfricați, oferindu-și operele lui Hristos și zicând: „Întărește-mă pe mine întru cuvintele Tale"[1603]. Căci despre El Însuși stă scris: „Piatra pe care au aruncat-o constructorii, acesta a devenit piatra din capul unghiului"[1604], asociindu-ne pe noi și ființele care sunt în înalturi la aceeași solemnitate, spre care navigăm cu o cursă rapidă, fără să ținem defel seama de turbarea dezlănțuită contra noastră de valurile ereticilor, pentru că va dispărea într-o clipită.

14. Căci, după cum cârmacii marilor corăbii, când văd venind un talaz uriaș din larg, întâmpină valurile înspumate precum fac vânătorii cu o fiară înfuriată și rezistă la asalt, opunându-le prora și răsucind în partea cealaltă cârmele și, după cum comandă suflarea vânturilor și situația, strâng sau desfac parâmele; când, în sfârșit, undele s-au potolit, dezleagă de o parte și de alta legăturile ramelor ce au dus greul, astfel încât, odihnindu-se puțin, să fie pregătiți pentru talazul următor; când acesta sosește iarăși, strâng capetele ramelor și măresc latul vâslelor, astfel încât, vântoasele fiind sparte ici și colo, efortul celor două părți ale navei să fie egal împărțit și ceea ce împreună nu ar fi fost suportabil să devină de suportat fiindcă este divizat; tot așa, cei care au grijă de sine vor imita exemplul acestei comparații și, slujindu-se de culegerea de vorbe dumnezeiești ca de o cârmă, se vor opune furtunii și valurilor ridicate de eretici, iar Legea Domnului, pe care o urmează, le va ține loc de meșteșug, pentru ca aceia care au căzut să se ridice, cei care sunt în picioare să persevereze cu pas ferm, ca toți împreună să fie protejați prin ajutorarea învățăturii. Căci ceea ce reprezintă cârma pentru cârmaci, aceasta este pentru suflet legea lui Dumnezeu, întru care celebrând Paștile Domnului, nu trebuie să punem nimic din această lume deasupra iubirii de Dumnezeu și de aproapele; și nici nu trebuie, din pricina feluritelor întâmplări omenești, ce se rotesc încoace și încolo, să ne schimbăm atitudinea, așa încât, dacă există inși pe care i-am slujit și lingușit în chip rușinos pe când erau puternici, atunci când vânturile ar sufla din întâmplare contra lor, iar bogăția li s-ar schimba în sărăcie, măreția în umilință, gloria în dezonoare, să ne transformăm pe dată în dușmani, opunându-ne pe față celor pe care îi socotisem

---

[1603] *Psalmul* 118, 28.

[1604] *Psalmul* 117, 22; *Matei* 21, 42.

vrednici de venerare, măsurându-ne prietenia după vremuri, și nu după fidelitate; ba chiar mai mult, nu trebuie nici să manifestăm față de cei aflați în nenorociri adversități până atunci tăinuite și, asemeni șerpilor ce se târăsc afară din găuri, să ne arătăm nu doar nerecunoscători față de cei care ne susțineau cu binefacerile lor și cu titlul de client, pe care eram fericiți să-l avem, ci tratându-i ca pe niște vrăjmași, persecutându-i până la moarte, călcându-i în picioare pe cei căzuți și așternuți la pământ, pe cei pe care până de curând îi cinsteam din cauza bogăției, proclamându-i drept cei mai răi dintre toți [oamenii] după ce avuția li s-a preschimbat în sărăcie, lăudând puterea și înfierând nefericirea, și respectând sau disprețuind persoanele nu pentru esența lor naturală, ci după cum li se preschimbă starea, așa încât cei pe care anterior îi numeam stăpâni și patroni, pe aceiași să îi tratăm drept nemernici și sclavi; și astfel, nedreptatea noastră se vădește din toate părțile, de vreme ce fie am lăudat niște nevrednici, fie urmărim niște drepți cu denigrările noastre, imitând vorbele cu care i se adresau fericitului Iov cei care-l blamau: „Pentru câte ai păcătuit, mici sunt pedepsele tale”[1605].

15. Așadar, să nu iubim nicidecum avuțiile înșelătoare, ci virtutea de neclintit: asprimea sărăciei să nu ne umilească, bogăția să nu ne facă să ne fălim, căci și una și cealaltă, de obicei, îi afundă sau îi înalță pe proști; ci să le ținem în frâu pe amândouă după legile onoarei, suportând cu sufletul împăcat și cele triste și cele îmbucurătoare. Grija bogățiilor întrerupe cel mai dulce somn, urzește acuzații false contra nevinovaților și, după acumularea unor bogății nelimitate, pregătește materie pentru focul veșnic. După ce o furie cu adevărat nesățioasă s-a angajat în căutarea averilor, totuși lăcomia nu a fost satisfăcută; din contră, nesocotește legile, disprețuiește focul gheenei, socotește un nimic tribunalul Judecății ce va să vină. Niște dușmani luptă împotriva rivalilor lor cu mai puțină ardoare decât o fac bogățiile contra virtuților, dacă nu cumva sunt temperate de rațiune și de milostivirea față de aproapele. În cetăți, nobleței îi este preferată averea, aceasta [din urmă] le conferă „oamenilor noi” o familie străveche. Niciodată setea de bogăție nu poate fi domolită de vreo bogăție. Zgârcitul e întotdeauna sărac. Nu cunoaște măsură cel căruia i se pare că ceea ce are

[1605] *Iov* 11, 6 (în versiunea ebraică).

îi lipsește tot atât cât ceea ce nu are. Infernul nu dă pe din afară de morți, ci, cu cât primește mai mulți, cu atât mai mulți vrea. Așadar, lăcomia nesățioasă îl imită, neputând fi potolită: cu cât are mai multe, cu atât mai multe dorește. Tot ceea ce stăpânește i se pare mai neînsemnat decât cele la care poftește, este întotdeauna fără măsură, întotdeauna fără saț, imensitatea bogățiilor neostoindu-i vâlvătaia inimii: la ospețe nu devorează alimente, ci nedreptăți; la procese, amestecând certurile și discordia, dă naștere urii ce duce la moarte de om; nu mai e stăpână pe sine, ci se clatină ca beată, căci mereu caută o măsură în afara măsurii. Marea e înconjurată de maluri, iar fluxul venit dinspre larg și furia umflată a talazurilor sunt ostoite de porturile solide făcute de mâna omului sau [de cele] întărite în mod natural; dacă pasiunea pentru bogăție nu este frânată de rațiune, atunci nici prudența nu o mai poate tempera, nici legea nu o mai poate domoli, nici vreo abundență nu o poate sătura. Lacomul nu roșește, nu se teme de Judecata ce va veni, ci, prin dorința de a poseda mai mult – după cum și desfrânații și cei care se dedau plăcerilor sunt nerăbdători de îmbrățișări și înnebuniți de patimă –, umple de intrigi și neînțelegeri orașele, satele și gospodăriile; insule, mări, pământuri, țărmuri, drumuri, toate devin obiect al dorinței lacomului, când, prin pofta de a avea mai mult, negociază și schimbă peste tot mărfuri, iar prin fraudă și sperjur aruncă temeliile nesățioase ale bogățiilor sale.

16. Și astfel, disprețuind acest fel de turbare, bogăție să [ne] fie cultul lui Dumnezeu și să căutăm temeinicele proprietăți care sunt sfințenia și castitatea, adorând Dumnezeirea unică a Tatălui și a Fiului și a Duhului Sfânt; să credem că învierea morților este nepieritoare și veșnică. Căci nu se poate întâmpla ca moartea să o biruiască, de vreme ce a fost întărită de Pătimirea lui Hristos, Care a înviat templul trupului Său nesupus stricăciunii și statornic în veșnicie.

Să ne rugăm pentru preapioșii împărați și să împodobim preceptele postirii cu respectarea Legii lui Dumnezeu, fiindcă virtutea își păstrează fidelii fără a avea nevoie de constrângeri și înalță duhul, ce plutește printre gânduri felurite, de la cele pământești spre cele foarte înalte și nu contemplă frumusețea trupească, ci ordinea viețuirii și a moravurilor, arătându-i creștinului corurile îngerilor ce se bucură în ceruri și învățându-l doctrinele teologice strălucitoare ca niște fulgere, pentru ca, în vremea de acum, precum un

atlet plin de curaj, să suporte loviturile primite și să aștepte pentru aceasta gloria viitoare; nesupunându-se defel viciilor, ci înălțându-l pe omul dinlăuntru prin aspirația sa către cele veșnice și stăpânind prin rațiune toate asalturile voluptății, să se gândească la ce va să fie și apoi, pe cât îi îngăduie fragilitatea omenească, să se îndepărteze de grija lucrurilor trupești, preferându-le pe cele spirituale celor trupești; și, disprețuindu-și propriul corp și căutarea plăcerilor de moment, să îl convingă să ducă o existență mai austeră, dar mai bună, așa încât cel care până atunci slujea desfătărilor să slujească în deplină libertate curăției și, retras din preajma prăpăstiilor, să accepte frâiele mai blânde ale postirilor. Într-adevăr, dacă slaba fire trupească ar fi fără cârmaci și fără îndrumător și nu ar dori să mai asculte de poruncile sufletului, ar stârni și împotriva sa și împotriva cârmaciului ei nenumărate naufragii și l-ar târî cu sine spre cele mai rușinoase patimi și în hăul poftelor, încât n-ar mai lua în considerare nimic cinstit, ci, fugind de bine, s-ar rostogoli în mocirlă și în mizerie.

Însă, atunci când virtutea, asemeni unui vizitiu, ghidează sufletul și, ca și cum ar sta ridicată în car, înfrânează instinctele și diferitele pofte prin frâiele doctrinei, ea îl ridică de la netrebnicie la măreție și, arătându-i binele nevăzut și veșnic în locul celui văzut, îi pregătește o locuință în ceruri și îi face prieteni lui pe cei care, dedicați slujirii lui Dumnezeu, se bucură de plăceri duhovnicești; astfel, ceea ce distingea aici jos în imagine, ea contemplă acolo sus în adevăr; și vede lumina mai strălucitoare decât razele soarelui, dintre care o parte coboară până la noi, pentru ca, de la cele mai mici să tindem la cele mai mari – așa cum prin litere și silabe ajungem la citit; căci și cele mici au nevoie de cele mari și acestea din urmă de primele. Acolo sus, când vom fi alăturați părtășiei celor fericiți, vom auzi: „Bine, slugă bună și credincioasă, fiindcă ai fost credincios peste puține, am să te pun peste multe: intră în bucuria Domnului tău!"[1606]

17. Începând postirile sfintelor Păresimi în ziua a unsprezecea din luna Famenoth, iar săptămâna Pătimirilor Domnului în ziua a șaisprezecea din luna Farmuthi, vom termina postul în seara de sâmbătă 21 din aceeași lună Farmuthi și ziua următoare, care este o duminică, vom celebra Paștile, în a douăzeci și doua

[1606] *Matei* 25, 23.

zi a aceleiași luni. După acestea, să adăugăm cele șapte săptămâni ale Sfintei Cincizecimi; să ne amintim de cei săraci, să iubim pe Dumnezeu și pe aproapele, să ne rugăm pentru dușmani, să fim îngăduitori cu prigonitorii, să ușurăm necazurile celor bolnavi prin mângâiere și prin milostivire; limba noastră să răsune mereu de laudele lui Dumnezeu; dreptele judecăți făcute de Biserică să nu fie distruse printr-o clemență irațională și să nu preferăm judecățile omenești Legii lui Dumnezeu; dacă vom dori prietenia Acestuia, vom dobândi slava cerească în Hristos Iisus, Domnul nostru; prin Care și cu Care lui Dumnezeu-Tatăl, slava și împărăția, împreună cu Duhul Sfânt, în vecii vecilor. Amin.

18. Salutați-vă unii pe alții cu sfânta sărutare! Vă salută frații care sunt cu mine. Trebuie să știți și aceasta: în locul episcopilor defuncți am instituit [alții] în localitățile respective [după cum urmează]: în orașul Nikiu, pe Teodosie în locul lui Teopempt; la Terenuthis, pe Arsinthius; în orașul Geras, pe Pisozus, în locul lui Eudemon; la Achaeus, pe Musaios în locul lui Apollo; la Athribis, pe Atanasie în locul lui Isidor; la Cleopatris, pe Offellius; în orașul Laton, pe Apelles în locul lui Timotei. Scrieți-le, așadar, lor și, potrivit datinii, primiți de la ei scrisorile bisericești [de comuniune]!

EPISTOLA CI[1607]

Augustin către Ieronim

Augustin, preaiubitului și preadoritului domn, venerabilului frate întru Hristos și colegului în preoție, lui Ieronim, salutare întru Domnul.

1. Am auzit că epistola mea a ajuns în mâinile tale, dar nu am pus deloc pe seama Iubirii Tale faptul că nu am meritat răspunsul tău. Neîndoielnic, ceva te-a împiedicat. De aceea, recunosc că mai bine trebuia să rog pe Domnul să dea putință voinței tale să-mi trimită răspuns. Dar ți-a dat [libertatea] de a-mi răspunde; când vei voi, o vei putea face foarte lesne.

[1607] Datată în anul 402, epistola Fericitului Augustin este o dezmințire a zvonurilor potrivit cărora el ar fi scris o lucrare împotriva lui Ieronim. (n.ed.)

2. Într-adevăr, mi-a fost adus acest zvon, dar am șovăit să-i dau crezare; nu trebuia să stau la îndoială să-ți scriu despre acesta. Pe scurt, situația stă în felul următor. Mi s-a spus că a fost strecurat Milosteniei Tale de către nu știu care dintre frați că eu aș fi scris o carte contra ta și aș fi trimis-o la Roma. Află că acest lucru este fals. Iau martor pe Dumnezeul nostru că nu am făcut acest lucru, dar dacă, întâmplător, în unele scrieri ale mele se găsesc anumite pasaje în care vei descoperi altceva decât ai gândit tu, nu le-am spus contra ta, ci am scris numai părerea mea; consider că tu trebuie să le știi sau, dacă e cu neputință să le știi, să mă crezi. Așa, de fapt, am scris și nu numai că sunt foarte pregătit, dacă ceva te-a neliniștit în scrierile mele, să primesc cu frăție ceea ce gândești potrivnic, și voi fi bucuros de rectificările tale sau de bunăvoința ta; ba chiar acest lucru vreau să-l cer stăruitor de la tine.

3. O, dacă mi-ar fi fost îngăduit să mă bucur întru Domnul, chiar dacă nu de conlocuire, măcar de o vecinătate cu tine, pentru convorbiri dese și plăcute! Dar, întrucât nu mi-a fost dăruit acest lucru, îți cer să te străduiești să perseverezi în schimbul de scrisori, care, cât mai putem, ne unește întru Domnul, și să-l sporești și să-l perfectezi și să binevoiești să-mi răspunzi oricât de rar.

Salută respectuos pe sfințitul frate Paulinianus și pe toți frații care se bucură cu tine și de tine întru Domnul. Amintește-ți de noi și să fii auzit de Domnul în orice sfântă dorință a ta, o domn preaiubit și preadorit și frate întru Hristos, vrednic cu adevărat de cinstire!

EPISTOLA CII[1608]

Ieronim către Augustin

Ieronim, domnului cu adevărat sfânt și preafericitului episcop Augustin, salutare întru Domnul.

1. Chiar în momentul plecării sfințitului nostru fiu, ipodiaconul Asterius, mi-au sosit rândurile Preafericirii Tale prin care

[1608] Datată în anul 402, epistola este un răspuns dat de Fericitul Ieronim la epistola anterioară a Fericitului Augustin. (n.ed.)

îmi explici că tu nu ai trimis la Roma cartea contra micimii mele. Aici nu auzisem acest fapt, dar mi-au sosit aici prin fratele nostru, diaconul Sisinnius, exemplare ale unei oarecare epistole, zice-se scrisă către mine, în care mă îndemni să cânt o palinodie despre un capitol al apostolului și să-l imit pe Stesichoros, oscilând între dojană și laudă aduse Elenei, ca unul care, prin blam, își pierduse ochii, iar prin laudă i-a redobândit. Mărturisesc deschis Prețuirii Tale că, deși stilul și argumentația par ale tale, totuși am socotit că nu trebuie să dau crezare, fără chibzuială, exemplarelor scrisorii, ca nu cumva, dacă îți voi răspunde, să te declari, pe drept, rănit, întrucât ar fi trebuit, mai întâi, să probez că scrisoarea este a ta și apoi să-ți răspund. S-a adăugat la zăbavă boala cea lungă a sfintei și venerabilei Paula. Cât timp, îndelung, am stat la căpătâiul bolnavei, aproape am uitat rândurile tale sau ale celui care le scrisese sub numele tău, amintindu-mi acel verset: „Muzica în întristare, ca o povestire nepotrivită"[1609]. Deci, dacă scrisoarea este a ta, scrie-mi deschis sau trimite-mi exemplare sigure, ca să ne întoarcem, fără nicio ranchiună a mâniei, la o dispută despre Scripturi și fie să îndreptăm eroarea noastră, fie să arătăm că altul ne-a criticat zadarnic!

2. Ferească Domnul să îndrăznesc să ating ceva din cărțile Preafericirii Tale. Căci este destul să iau seama la ale mele și să nu le critic pe cele străine. De altfel, Înțelepciunea Ta știe preabine că amândoi suntem de acord [cu aceasta] și că este o trufie copilărească, pe care odinioară tinerii obișnuiau s-o cultive, ca, acuzându-i pe bărbații vestiți, să dobândești faimă pentru propriul nume. Nu sunt atât de naiv să mă consider rănit de părerile tale diferite, fiindcă nici tu nu vei fi rănit dacă noi vom gândi altfel. Dar acela este adevăratul blam între prieteni, dacă, nevăzând propria desagă, judecăm desaga altora, cum spune Persius[1610]. Rămâne să îl iubești pe cel care te iubește și, în domeniul Scripturilor, un tânăr să nu provoace un bătrân. Noi am avut timpul nostru și am alergat cât am putut; acum, în timp ce tu alergi și parcurgi spații lungi, nouă ne este sortit răgazul. Totuși (ca să o spun cu îngăduința ta și cu tot respectul), ca să nu pari că ești singurul care mi-ai citat din poeți, amintește-ți de Dares și Entellus[1611] și de acest proverb

---

[1609] *Înțelepciunea lui Iisus Sirah* 22, 6.

[1610] *Cf.* PERSIUS, *Satire*, 4, 23-24. (n.ed.)

[1611] *Cf.* VERGILIUS, *Eneida*, V, 368-484. (n.ed.)

popular că „un bou obosit înfige piciorul mai tare". Am dictat cu tristețe aceste [rânduri]; o, de-aș merita îmbrățișările tale și într-o convorbire [a unuia cu celălalt] fie să instruim, fie să învățăm!

3. Calpurnius, supranumit Lânarul[1612], mi-a trimis, cu îndrăzneala obișnuită, răutățile sale, care, am înțeles, au sosit prin grija lui în Africa. Am răspuns pe scurt și parțial la acestea. V-am trimis copii ale acestui opuscul; voi trimite, când voi putea, cu primul prilej, o scriere mai întinsă în care am avut grijă să nu rănesc cu nimic prețuirea creștină, ci numai să resping minciuna și sminteala unui ignorant care delirează.

Amintește-ți de mine, sfințite și venerabile episcop! Vezi cât te iubesc! Nici măcar provocat nu am vrut să răspund, nici să cred că este fapta ta, ceea ce, la un altul, neîndoielnic, aș fi blamat. Fratele nostru comun, smerit, te salută.

EPISTOLA CIII[1613]

Ieronim către Augustin

Ieronim, domnului cu adevărat sfânt și preafericitului episcop Augustin, salutare întru Hristos.

1. Anul trecut, prin fratele nostru ipodiaconul Asterius, am trimis o scrisoare Prețuirii Tale, înapoindu-ți neîntârziat datoria salutării. Cred că ai primit-o. Acum, de asemenea, prin sfințitul meu frate, diaconul Praesidius, te rog, mai întâi, să-ți amintești de mine! Apoi, să îl consideri recomandat pe mesagerul scrisorii și să știi că este pentru mine mai mult decât un frate și să-l ocrotești și să-l susții în orice împrejurare va fi necesar. Nu că ar fi în vreo nevoie – slavă lui Hristos! –, ci pentru că este foarte doritor de prieteniile

[1612] Este vorba de Rufin, pe care Fericitul Ieronim îl indică cu numele Calpurnius Lanarius și în alte locuri (*Apologia*, II, 32, și I, 30; SAINT JÉRÔME, *Lettres*, vol. 5, trad. Jérôme Labourt, Les Belles Lettres, Paris, 1955, p. 207); despre Rufin, vezi nota aferentă titlului epistolei LXXX. (n.ed.)

[1613] Dificil de a fi situată în timp, se presupune că această epistolă a Fericitului Ieronim a fost trimisă între anii 397 și 403. În cadrul ei, Fericitul Ieronim îl recomandă pe diaconul Praesidius, prin care îi și trimite epistola, și îi cere Fericitului Augustin să îl salute pe episcopul Alypius. (n.ed.)

celor buni și socotește că, prin legăturile cu aceștia, ar dobândi un mare beneficiu. Despre motivul călătoriei sale în Occident, vei putea afla din propria sa relatare.

2. Noi, adunați în mănăstire, suntem loviți de ambele părți de felurite valuri și suportăm necazurile exilării. Dar credem în Cel care a zis: „Fiți încrezători, am biruit lumea"[1614], deoarece, cu ajutorul și sub îndrumarea Lui, vom dobândi victoria contra diavolului, vrăjmașul nostru.

Te rog să saluți cu supunerea mea pe venerabilul frate al nostru, episcopul Alypius. Te salută călduros sfinții frați care se grăbesc să slujească pe Domnul, cu noi, în mănăstire. Hristos, Domnul nostru Atotputernic, să-ți amintească [de mine] și să te țină teafăr, pe tine, Domnule, un episcop adevărat, sfânt și vrednic [de iubire]!

EPISTOLA CIV[1615]

Augustin către Ieronim

Augustin, domnului venerabil și demn de iubire, sfințitului frate și împreună preot, Ieronim, salutare întru Domnul.

1. Din clipa în care am început să-ți scriu și să doresc scrierile tale, niciodată nu mi s-a oferit un prilej mai bun să-ți trimit epistola mea printr-un rob al Domnului, foarte fidel slujitor, preascump mie, care este fiul nostru, diaconul Ciprian. Prin acesta, fără îndoială, sper [să primesc] scrisoarea ta, mai sigur decât pot spera în asemenea împrejurări. Căci nici zelul de a cere răspuns nu va lipsi fiului nostru, nici harul pentru a-l merita, nici grija pentru a-l păzi, nici ardoarea pentru a ni-l aduce, nici credința că ni-l va înmâna. Așa să mă ajute Domnul, dacă merit în vreun fel, și să fie

---

[1614] *Ioan* 16, 33.

[1615] Datată în jurul anului 403, epistola Fericitului Augustin are în vedere o traducere realizată de Fericitul Ieronim exclusiv din ebraică în latină la *Cartea lui Iov*. Augustin îl laudă pe Ieronim pentru traducerea realizată înainte a aceleiași cărți, dar din greacă în latină, traducere, aceasta, care, din spusele Fericitului Augustin, era înțesată de note explicative privind diferențele dintre varianta greacă a *Septuagintei* și varianta ebraică. Din mai multe motive, pe care Augustin le expune în epistolă, acesta îl îndeamnă pe Ieronim să rămână la tradiția greacă a *Septuagintei*. (n.ed.)

alături de inima ta și de năzuința mea, pentru ca nicio voință mai mare să nu împiedice dorința [noastră] frățească.

2. Întrucât ți-am trimis deja două epistole, dar nu am primit niciuna de la tine, am hotărât să-ți trimit iarăși aceleași epistole, crezând că acestea nu au ajuns la tine. Dacă ți-au parvenit, [atunci] probabil că scrisoarea ta n-a putut să ajungă la mine; trimite-mi din nou aceleași rânduri pe care mi le-ai trimis, dacă, întâmplător, le-ai păstrat. Dacă nu le mai ai, dictează-le din nou ca să le citesc, cu condiția să nu te împovărezi cu răspunsul la scrisorile mele, căci este timp îndelung de când aștept. Pregătisem prima epistolă pe care trebuia să ți-o trimit, încă fiind preot, printr-un frate al nostru, Profuturus, care apoi ne-a devenit coleg [de episcopat], acum a părăsit această viață; dar acesta nu a putut să ți-o aducă atunci, deoarece, mereu când hotăra să călătorească, îl reținea sarcina episcopatului, iar apoi a murit la scurt timp. Am vrut să ți-o trimit acum, ca tu să știi cât de mult râvneam odinioară să conversez cu tine și ce povară îndur acum, întrucât este atât de departe de mine harul trupului tău prin care sufletul meu ar putea să ajungă la sufletul tău, frate al meu preaiubit și onorat între toți slujitorii Domnului!

3. În această epistolă adaug însă că am aflat apoi că ai tradus *[Cartea] Iov* din ebraică, când deja aveam o traducere a ta din același profet, transpusă în latină din limba greacă, unde ai notat cu asterisc cele care se află în ebraică și lipsesc în greacă și cu obelisc cele care sunt în greacă și nu sunt în ebraică, cu o atât de uimitoare grijă, încât vedem în anumite locuri, la fiecare cuvânt, stele care semnalează că aceste cuvinte sunt în ebraică, dar nu sunt în greacă. Totuși, în această versiune posterioară, care este tradusă din ebraică, nu se întâlnește aceeași fidelitate verbală. Și este destul de tulburat cel care se întreabă, pe de o parte, de ce în acea primă versiune asteriscurile sunt puse cu atâta grijă, încât arată chiar particulele cele mai mici ale discursului care lipsesc din codicele grecești, dar care sunt în cele ebraice, iar pe de altă parte, de ce în această a doua versiune, care este din ebraică, ai avut mai puțină grijă ca aceste particule să se găsească la locurile lor. Am vrut să citez un pasaj, ca exemplu, dar în acel moment mi-a lipsit codicele care este tradus din ebraică. Dar totuși, pentru că ai un spirit superior, înțelegi destul, gândesc eu, nu numai ce am spus, ci chiar ce am vrut să spun, pentru ca, înfățișându-ți situația, să-mi explici ceea ce mă frământă.

4. Eu, desigur, aș alege mai degrabă să traduci Scripturile grecești canonice care sunt atribuite celor șaptezeci de învățați. Căci va fi foarte neplăcut, dacă traducerea ta ar începe să fie citită mai des în multe biserici, deoarece bisericile latine se vor deosebi astfel de cele grecești, mai ales pentru că un necredincios va fi convins cu ușurință dacă i se va înfățișa o carte grecească, adică într-o limbă foarte cunoscută. Însă, dacă cineva va fi tulburat, în această traducere din ebraică, de ceva neobișnuit și va aduce o învinuire de fals, nu s-ar putea ajunge decât cu greu sau niciodată la textele ebraice, pentru apărare contra obiecției. Chiar dacă s-ar ajunge, cine ar suporta să fie condamnate atâtea autorități grecești și latine? Se adaugă la acestea că evreii, consultați, pot să răspundă altceva, astfel încât tu să pari că ești indispensabil și singurul care să-i poată combate; dar totuși prin care arbitru? M-aș mira dacă ai putea să-l găsești.

5. Căci un frate al nostru episcop, după ce instituise citirea traducerii tale în biserica pe care o conducea, a fost tulburat de un verset al profetului Iona, transpus de tine altfel decât era înrădăcinat în spiritul și memoria tuturor și cântat de atâtea generații succesive. S-a produs atâta tumult în popor – grecii, îndeosebi, rosteau cu înflăcărare învinuirea de fals –, încât episcopul fu constrâns (era chiar în cetatea Oea[1616]) să ceară mărturia iudeilor. Aceia însă au răspuns, din nepricepere sau răutate, că în codicele ebraice se află ceea ce aveau și grecii și latinii. Ce să mai adaug? Omul care voia să îndrepte o greșeală a fost constrâns [să renunțe], după [această] mare primejdie, ca să nu rămână fără popor. De altfel, ni se pare că, uneori, chiar și tu ai putut să te înșeli de câteva ori. Vezi, așadar, ce consecințe poate avea acest fapt, în aceste scrieri care nu pot să fie corectate prin confruntare cu textele din limbile folosite!

6. De aceea, să aducem multe mulțumiri Domnului pentru truda cu care ai tradus din greacă Evanghelia; într-adevăr, în aproape toate versetele, după ce am confruntat-o cu Scriptura greacă, nu se află nicio abatere. De aceea, dacă un „certăreț" mai apără greșelile vechi, punând înainte codicele și comparându-le, [putem] fie să-l instruim foarte lesne, fie să-l combatem. Și dacă, foarte rar, unele pasaje ne tulbură pe drept, cine este atât de sever ca să nu fie îngăduitor față de o lucrare atât de utilă, căreia nu i se pot aduce îndeajuns laude? Aș vrea să te învoiești să-mi explici, după

1616 Oraș roman în Libya (Africa), aproape de Syrtis; azi Tripoli. (n.ed.)

părerea ta, de ce în multe locuri una este autoritatea manuscriselor ebraice, și alta a celor grecești, care se numesc *Septuaginta*. Căci nu este mică autoritatea acestei versiuni, care a meritat să fie atât de răspândită și de care s-au folosit apostolii; o arată nu numai realitatea, ci, îmi amintesc, chiar tu însuți ești mărturie. Prin această lucrare ai adus un foarte mare folos, dacă, corespunzător cu această versiune greacă la care au lucrat cei șaptezeci, ai stabilit un text latin exact. Acesta este, în diverse codice, atât de variat, încât abia poate să fie susținut; [mulți] îl suspectează atât de mult, [considerând] că ar putea găsi o altă lecțiune în greacă, încât ezită să-l pună înainte sau să probeze ceva cu ajutorul lui.

Socoteam că această epistolă va fi scurtă, dar, nu știu cum, mi-a fost atât de plăcut să o continuu, ca și cum aș vorbi cu tine. Te rog, întru Domnul, să nu-ți vină greu să-mi răspunzi la toate [întrebările] și să-mi oferi, pe cât poți, prezența ta!

EPISTOLA CV[1617]

Ieronim către Augustin

Ieronim, către domnul cu adevărat sfințit, preafericitul episcop Augustin.

1. Îmi trimiți epistole dese și mă îndemni de multe ori să răspund unei scrisori, ale cărei exemplare, cum deja am scris, mi-au sosit prin fratele diacon Sisinnius, fără semnătura ta. Îmi spui că tu ai trimis-o, mai întâi, prin fratele Profuturus, apoi, printr-un oarecare altul și că, între timp, Profuturus a renunțat la călătorie și, îndată ce a fost numit episcop, a fost răpit de o moarte rapidă; că acel altul, al cărui nume îl ții sub tăcere, s-a temut de primejdiile mării și a schimbat planul navigării. În aceste situații, nu pot să mă mir destul cum pot mai mulți să spună că această epistolă se află și la Roma și în Italia și cum numai la mine nu a sosit, singurul destinatar la

[1617] Datată în anul 403, epistola Fericitului Ieronim vizează, așa cum am văzut și în cazul scrisorilor CI și CII, existența unei lucrări a lui Augustin în care acesta ar fi scris împotriva lui Ieronim. (n.ed.)

care a fost trimisă; mai ales când fratele Sisinnius a mărturisit că a descoperit-o între celelalte scrieri ale tale, nu în Africa, nu la tine, ci într-o insulă din Adriatica, în urmă cu cinci ani.

2. Din prietenie trebuie să fie înlăturată orice bănuială și cu un prieten trebuie să conversez precum cu sinele meu. Mulți prieteni ai mei – vase ale lui Hristos, al căror număr este foarte mare la Ierusalim și în locurile sfinte – sugerau că ai fi scris-o nu în neprihănirea sufletului tău, ci că ai fi căutat lauda și reputația și slava deșartă în ochii poporului, ca să te înalți pe seama mea, ca să afle mulți că tu mă provoci și că eu mă tem, că tu scrii ca un învățat și că eu tac ca un nepriceput și că, în sfârșit, s-a găsit cineva care să pună măsură pălăvrăgelii mele. Eu însă, ca să-i mărturisesc deschis Prețuirii Tale, la început n-am vrut să răspund, pentru că nu credeam cu claritate că epistola era a ta; și nici că era, după cum sună un proverb despre unele persoane, „sabie unsă cu miere”. Apoi, mă păzeam de acest fapt, ca nu cumva să par că răspund mușcător unui episcop aflat în comuniune cu mine și că critic unele puncte din scrisoarea criticului meu, mai ales când consider eretice unele [opinii] din această epistolă.

3. În sfârșit, [mă păzeam] ca nu cumva să te plângi pe drept și să spui: „Cum așa? Ai văzut tu scrisoarea mea și, la iscălitură, semnele unei mâini cunoscute, ca să rănești atât de lesne un amic și să întorci răutatea altuia spre dojenirea mea?” Așadar, cum ți-am scris mai înainte, trimite-mi scrisoarea ta, iscălită de mâna ta, sau încetează să sfâșii un bătrân care stă ascuns în chilia sa! Dacă însă vrei fie să arăți, fie să cultivi știința ta, caută tineri și elocvenți și nobili, despre care se spune că sunt foarte mulți la Roma, care pot și îndrăznesc să meargă cu tine și să ducă jugul împreună cu episcopul, în exegeza Sfintelor Scripturi. Eu am fost soldat odinioară, acum [sunt] veteran, și trebuie să laud victoriile tale și ale altora, nu să lupt din nou, cu trupul meu istovit; dacă mă îndemni mereu să scriu, îmi amintesc de o celebră istorie, că Quintus Maximus, prin răbdarea sa, a zdrobit pe Hanibal și vigoarea lui tinerească.

„Timpul ia cu sine toate, și aducerea aminte.
Zile-ntregi numa-ntr-un cântec o duceam mai înainte.
Ce de-a cântece uitat-am! Chiar și glasul mi-a pierit.”[1618]

[1618] VERGILIUS, *Ecloga* IX, 51-54 (trad. rom. de Teodor Naum).

Și – ca să citez, mai degrabă, din Sfintele Scripturi –, acel Barzilai Galaaditul, încredințând fiului său încă tânăr binefacerile regelui David și toate desfătările lor[1619], arată că bătrânețea nu trebuie să râvnească și nici să respingă cele ce-i sunt oferite.

4. Juri însă că n-ai scris nicio carte împotriva mea și că nici n-ai trimis-o întrucât nu ai scris-o; dar, dacă se găsesc, întâmplător, în scrierile tale, pasaje care se deosebesc de interpretarea mea, tu nu m-ai rănit, ci ai scris ceea ce ți se părea corect. Te rog să mă asculți cu răbdare! Nu ai scris cartea, dar cum mi-au fost aduse prin alții scrierile reproșurilor tale? De ce are Italia ceea ce tu nu ai scris? Cu ce argument ceri să răspund la cele pe care tu negi că le-ai scris? Nu sunt atât de prost încât să mă socotesc rănit dacă tu ai opinii diverse. Dar, dacă tu critici minuțios cele spuse de mine, și ceri socoteala celor scrise, și mă îndemni să corectez ceea ce am scris, și mă provoci la palinodie, și [pretinzi] că îmi deschizi ochii, în acest caz, prietenia este rănită, legile legăturilor de prietenie sunt siluite. Ca să nu pară că ne războim copilărește și că oferim partizanilor sau detractorilor noștri materie de dispută, scriu acestea pentru că doresc să te iubesc curat și creștinește și [nu vreau] să păstrez nimic în conștiința mea care să difere de limba mea. Căci nu se cuvine ca, asudând cu trudă, din tinerețe până la această vârstă, în mănăstire, împreună cu frații sfinți, să cutez să scriu ceva contra unui episcop din comuniunea mea, episcop pe care am început să-l iubesc înainte de a-l cunoaște, care m-a chemat, el cel dintâi, la relații prietenești, pe care m-am bucurat [să-l văd] că a pornit după mine către cunoașterea Scripturilor. Așadar, sau reneagă-ți cartea, dacă, întâmplător, nu este a ta, și încetează să ceri un răspuns la ceea ce nu ai scris, sau, dacă este a ta, mărturisește deschis, pentru ca, dacă voi scrie ceva în apărarea mea, vina să fie a ta, care m-ai provocat, nu a mea, care am fost silit să răspund!

5. Adaugi, pe lângă acestea, că ești pregătit ca, dacă mă neliniștește ceva în scrierile tale și dacă voi dori să le aduc corecturi, să le primești frățește; nu numai că te vei bucura de bunăvoința mea față de tine, ci mă rogi chiar să fac acest lucru. Spun din nou ceea ce simt: provoci un bătrân, îmi împboldești tăcerea, pari că-ți lauzi știința. Nu este însă pentru vârsta mea să fiu socotit răutăcios față de cel pe care trebuie, mai degrabă, să-l ocrotesc. Și, dacă în

1619 *Cf.* 2 *Regi* 19, 37.

Evanghelii și în proroci oamenii perverși găsesc ceea ce se străduiesc să critice, te miri dacă în cărțile tale, și îndeosebi în exegeza Scripturilor, mai ales a celor care sunt foarte obscure, unele lucruri par că se abat de la linia dreaptă? Și spun aceasta nu pentru că socotesc că în lucrările tale sunt unele lucruri de criticat. Căci nu mi-am dat silința vreodată să le citesc și nici nu există la noi multe exemplare, în afară de cărțile *Solilocviilor* tale și unele scurte comentarii la Psalmi, pe care, dacă aș vrea să le discut, aș spune că sunt în dezacord – nu voi spune cu mine, care sunt un nimic –, ci cu interpretările vechilor greci.

Sănătate, prietene preaiubit, fiu al meu prin etate, părinte prin demnitate! Te rog, ai grijă ca tot ceea ce îmi vei scrie să faci să ajungă, mai întâi, la mine.

INDICE SCRIPTURISTIC

Deuteronomul

Iosua

Judecătorii

Rut

1 Regi

Pildele

Ecclesiastul

Cântarea Cântărilor

Isaia

Ieremia

Sofonie

Agheu

Zaharia

Maleahi

Baruh

Înțelepciunea lui Solomon

Înțelepciunea lui Isus Sirah

Matei

Marcu

Luca

Ioan

Faptele Apostolilor

Romani

1 Corinteni

2 Corinteni

Galateni

INDICE ONOMASTIC ȘI TOPONIMIC

C

Q

R

CUPRINS